

OSMANLI DEVLETİ VE EFLAK-BOĞDAN İLİŞKİLERİ

(1574-1634)

Yusuf HEPER

DOKTORA TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Murat Öntuğ

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ	ix
KISALTMALAR	xi
EKLER LİSTESİ.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
HARİTALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ: Kaynakların Tanıtımı.....	1
A. Yabancı Kaynaklar	2
B. Yerli Kaynaklar	8
BİRİNCİ BÖLÜM: EFLAK-BOĞDAN’IN COĞRAFI, İDARI, ASKERİ VE DİNİ YAPILANMASI	13
1.1. Eflak-Boğdan’ın Coğrafi Yapısı.....	14
1.2. Eflak-Boğdan’da Voyvodalığın Tanımı	18
1.2.1. Voyvodanın Seçilmesi.....	18
1.2.2. Voyvodalık Kurulu’nun Oluşturulması.....	20
1.2.3. Voyvodalık Kurulunda Yer Alan Görevliler	21
1.3. Eflak-Boğdan Voyvodalığının Osmanlı Devleti Karşısındaki Statüleri.....	23
1.3.1. Eflak-Boğdan’ın Osmanlı’ya Karşı Askeri Yükümlülükleri.....	29
1.3.2. Hükümet Alâmetleri	31
1.3.3. Tahta Çıkış Usulleri.....	32
1.3.4. Para Basma Yetkileri.....	34
1.3.5. İstanbul’daki Temsilcileri: Kapı Kethüdarları	35
1.4. Eflak-Boğdan’da Askeri Yapı	37
1.5. Adli Yapı ve Ceza Sistemi	41
1.6. Dini Yapı	43
İKİNCİ BÖLÜM: İLK OSMANLI VE EFLAK-BOĞDAN MÜNASEBETLERİ.....	47
2.1. Tuna Sınırında Hâkimiyet Mücadeleleri ve Eflak ile Osmanlı Arasındaki İlk Münasebetlerin Başlaması.....	48
2.1.1. Osmanlıların Tuna Sınırına Ulaşması ve Eflak’a yapılan Akınlar	50
2.1.2. Fetret Döneminde Eflak’ın Osmanlılar Aleyhinde Giriştiği Mücadeleler.....	53
2.1.3. İstanbul’un Fethine Kadar olan Süreçte Eflak-Osmanlı İlişkileri	55

2.1.4. Hünyadi Yanoş'un Gelişi ve Osmanlı Akınlarının Zayıflaması.....	58
2.1.5. Fatih Döneminde Eflak'a olan Baskıların Artması	60
2.1.6. XVI. Yüzyıl Eflak-Osmanlı İlişkileri	63
2.2. İlk Osmanlı-Boğdan Temaslarının Başlaması ve Boğdan'ın Osmanlı Hâkimiyetini Kabul Etmesi	68
2.2.1. Fatih'in Boğdan Seferi	71
2.2.2. Sultan II. Bayezid Döneminde Boğdan'a Ait Kili ve Akkirman'ın Alınışı	75
2.2.3. XVI. Yüzyıl Osmanlı-Boğdan İlişkileri	79
2.2.4. Kanuni'nin Boğdan Seferi (1538)	81
2.2.5. Boğdan Seferinden (1538) Sonra Boğdan Voyvodalarının Yeni Durumu	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: XVI. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE EFLAK-BOĞDAN VOYVODALARI İLE OLAN İLİŞKİLER	87
3.1. Ion Voyvoda Dönemi (1572-1574)	88
3.1.1. Ion Voyvoda'nın Osmanlı Desteği ile Boğdan Tahtına Gelişi	88
3.1.2. Boğdan Voyvodaları Adına Yapılan İç Mücadeleler	93
3.1.3. Boğdan Voyvodaları üzerinde Diploması Mücadelesi	95
3.1.4. Boğdan Lăpuşneanu'nun Akıbeti	97
3.1.5. Boğdan'da Voyvoda Değişikliği ve Ion'ın Osmanlı Egemenliğine İsyanı	100
3.1.6. Ion'a Karşı Tuna Sınırında Yapılan Hazırlıklar	103
3.1.7. Boğdan Tahtı Yolunda Petru Şchiopul-Ion Mücadelesi	105
3.1.8. Boğdan ve Osmanlı Kuvvetlerinin Kahul'da Karşılaşmaları (10 Haziran 1574)	107
3.1.9. Kahul Savaşından Sonra Boğdan Vilayetinin Durumu ve Kahul Savaşında Alınan Esirler ve Savaş Teçhizatları	114
3.2. Petru Şchiopul'un Boğdan Voyvodalarında İlk Yılları	115
3.2.1. Ştefan Bathory'in Leh Kralı Olması ve Boğdan'ın Bathory'e Lojistik Destek Sağlaması	119
3.2.2. Boğdan Vilayeti Sınırlarında Kazak Akınlarının Baş Göstermesi	121
3.2.3. Boğdan Vilayetinde Ion Potcoava Tehlikesi	124
3.2.4. Petru Şchiopul'un Boğdan Voyvodalarını Alma Yolunda Yaptığı Mücadeleler	129
3.2.5. Alexandru'nun Yaş'ta Kısa Süreli Voyvodaları	132
3.2.6. Boğdan'da Beliren Yeni Kazak Akınları ve Alınan Önlemler	135
3.3. Iancu Sasul'un Boğdan Voyvodalarına Seçilmesi	140
3.3.1. Iancu Sasul'un Boğdan'dan Kaçış Süreci ve Hazinesi	142
3.3.2. Petru'nun ikinci kez Boğdan Voyvodası Oluşu	145
3.3.3. Petru'nun Tahtan Ayrılması ve Kaçışı	149
3.4. Aron Voyvoda Dönemi	151

3.4.1. Boğdan'da Yeni Bir Kazak Tehlikesi: Kazak Petru	155
3.5. Alexandru Mirça Dönemi (1568-1577).....	161
3.6. Mihnea Turcitul'un Eflak Tahtına Gelişi (1577-1583)	163
3.7. Eflak Tahtına Fransızların Müdahalesi ve Petru Cercel'in Voyvoda Oluşu	164
3.7.1. Petru Cercel'in Eflak Voyvodalığında Alınması.....	166
3.7.2. Petru Cercel'in Hazinesi İle Birlikte Erdel'e Kaçışı	169
3.7.3. Petru Cercel'in Hazinesinin Erdel'de Yağmalanması	171
3.7.4. Petru Cercel'in Osmanlılar Tarafından Takibi	174
3.8. Mihail Dönemine Kadar Eflak Tahtında Görülen İktidar Mücadeleleri (1585-1593).....	177

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: UZUN SAVAŞLAR DÖNEMİNDE

EFLAK-BOĞDAN İLİŞKİLERİ..... 180

4.1. Eflak-Boğdan Voyvodalarının Osmanlılara Karşı Cephe Almaları.....	181
4.1.1. Mihail'in Eflak Voyvodası Oluşu ve Eflak Politikası	182
4.1.2. Eflak-Boğdan Voyvodalarının İsyanı.....	183
4.1.3. Eflak-Boğdan Voyvodalarının Tuna Boylarına Yaptığı Baskınlar	186
4.2. Eflak-Boğdan'ın Beylerbeyliğe Dönüştürülmesi	192
4.3. Kalugereni Savaşına Doğru Osmanlı ve Eflak Cephelerinde Yapılan Hazırlıklar	195
4.3.1. Kalugereni Savaşı (23 Ağustos 1595)	197
4.3.2. Kalugereni Savaşı Sonrasında Osmanlı Ordusunun Eflak'a Doğru Yönelimleri ve Eflak Beylerbeyliğine Doğru İlk Adımlar	202
4.4. Boğdan'ın Kutsal İttifak'tan Ayrılması ve Boğdan'da Osmanlı Hâkimiyeti'nin Yeniden Tesisi.....	208
4.4.1. Boğdan'da Yeni Gelişmeler	212
4.5. Eflak'ta Yeni Gelişmeler ve Eflak'ta Görülen İç Problemler	213
4.5.1. Mihail'in Osmanlılar ile Süregelen Uzlaşma Girişimleri.....	214
4.5.2. Osmanlıların Mihail'in Barış Görüşmelerinde Gerçeği Anlaması	216
4.6. Mihail'in Üç Romen Prensiğini Birleştirme Yolunda Yaptığı Faaliyetler	220
4.6.1. Erdel'in İşgali	221
4.6.2. Boğdan'ın İşgali	224
4.6.3. Suceava'nın Alınması ve Boğdan'ın Mihail Hâkimiyetine Girişi.....	225
4.7. Mihail'in Eflak'tan Çıkarılması ve Ölümü.....	227

BEŞİNCİ BÖLÜM: XVII. YÜZYILIN BAŞINDA EFLAK-BOĞDAN'DA HÂKİMİYET MÜCADELELERİ 232

5.1. Mihail Voyvoda'nın Ölümünden Sonra Eflak Tahtında Yeni Dengelerin Kurulması.....	233
5.2. Eflak'ta Güç Dengelerinin Osmanlı Aleyhinde Değişmesi ve Habsburg Etkisinin Güç Kazanması	242

5.3. Radu Mihnea'nın Tahta Gelişiyile Eflak'ta Yeniden Osmanlı Etkisinin Güç Kazanması ve Sonrasında Eflak'ta Baş Gösteren Habsburg Tehlikesi	251
5.4. XVII. Yüzyılın Başlarında Boğdan Voyvodalığının Osmanlı ve Lehistan Arasında Güttüğü Denge Siyaseti	254
5.5. XVII. Yüzyıl Başlarında Boğdan Voyvodalığında Movableştilor Hanedanlığının Taht Mücadeleleri	256
5.5.1. Boğdan'da Kuzenlerin (Konstantin-Mihăiiaş Movilă) Taht Mücadelesi	258
5.5.2. Konstantin'in Tahttan Alınışı ve Lehistan'ın Boğdan'a olan Müdahaleleri.....	262
5.5.3. Boğdan'da Tomşa Yönetimi ve Osmanlıların Boğdan'da Yeniden Söz Sahibi Olmaları Adına Yaptığı Mücadeleler	266
5.5.4. Boğdan Voyvodalığı Üzerinde Tırmanan Osmanlı-Lehistan Gerilimi	271
5.6. Hotin Muahedesi Altında Gelişen Osmanlı ve Eflak-Boğdan İlişkileri (1621-1634)	277
ALTINCI BÖLÜM: EFLAK-BOĞDAN'DA EKONOMİK VE SOSYAL YAPI	286
6.1. Eflak-Boğdan Voyvodalıklarının Ekonomik Yükümlülükleri	287
6.1.1. Haraç	288
6.1.1.1. Eflak İsyanına Kadar (1594) Haracın Genel Dağılımı	290
6.1.1.2. Eflak İsyanından Sonra (1594) Haracın Yeniden Şekillenmesi	296
6.1.2. Pişkeş.....	300
6.1.3. Kale Tamirleri	304
6.2. Eflak-Boğdan'ın Ekonomik Zenginliği	307
6.2.1. Koyun/Büyük Baş Hayvan Sevkiyatı.....	310
6.2.2. Don Yağı ve Kendir Sevkiyatı	317
6.2.3. Bal Mumu (Şem-i Asel) Sevkiyatı	318
6.2.4. Zahire Sevkiyatı	319
6.2.5. Eflak Tuz'unun Çıkarılması ve Tuna İskelelerine Sevkiyatı.....	320
6.3. Eflak-Boğdan'da Nüfus ve Sosyal Yapı.....	325
6.3.1. Boyarlar	329
6.3.2. Köylüler.....	332
6.3.3. Şehirliler	334
6.3.4. Çingeneleler	335
6.4. Eflak-Boğdan'da Sosyal Düzenin Korunması.....	338
6.4.1. Hırsızlık ve Yağma.....	339
6.4.2. Yol Kesme ve Gasp.....	340
SONUÇ.....	343
KAYNAKÇA	348
EKLER.....	370

RESİMLER.....	384
GRAFİKLER.....	391
HARİTALAR.....	392

DOKTORA TEZ ÖZETİ

OSMANLI DEVLETİ VE EFLAK-BOĞDAN İLİŞKİLERİ

(1574-1634).

Yusuf HEPER

Tarih Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat, 2020

Danışman: Prof. Dr. M. Murat ÖNTUĞ

Balkanlarda başlayan Osmanlı fütuhatı Tuna nehrine ulaştığında, bu nehrin kuzeyinde Eflak ve Boğdan adında iki Prenslük bulunmaktaydı. Avrupa’da Osmanlı fütuhatına karşı bir savunma mekanizması olan bu Prenslükler, Tuna’da Osmanlı gazilerine uzun bir müddet geçiş izni vermediler. Ancak ilk dönem Osmanlı sultanlarının kararlılığı sayesinde itaat altına alınan Eflak-Boğdan Prenslükleri, “*Haraçgüzâr*” statüsü adı altında Osmanlı sitemine dahil oldular. Çoğunlukla XVI. yüzyıla kadar Eflak-Boğdan’ı itaat altına alma mücadelesiyle geçen bu dönem, Kanuni’nin tahta gelmesiyle birlikte çok farklı bir noktaya geldi. Kanuni’nin Mohaç’ta Macar Krallığına son vermesi Eflak’ı doğrudan etkiledi. Aynı zamanda Kanuni’nin Boğdan’a karşı bizzat çıktığı 1538 Boğdan Seferi ve akabinde Bucak bölgesinin Osmanlı’ya ilhak edilmesi, Eflak-Boğdan Prenslüklerini çok derinden etkiledi. Kanuni’den sonra başa geçen Osmanlı sultanları, Eflak-Boğdan’ı elde tutmak için voyvodalar ile daha etkin bir politika geliştirdiler. Romen Prenslüklerinde görülen baskın Osmanlı politikası, XVI. yüzyılın sonlarına doğru görülen Eflak-Boğdan-Erdel isyanıyla birlikte büyük bir sarsıntıya uğradı. Avusturya tarafından destek gören bu isyanlar, uzun süre Osmanlı idarecilerinin başını ağrıttı. Nitekim bu isyanlara karşılık olarak Osmanlı erkânı, Eflak-Boğdan’ın doğrudan Osmanlıya bağlanması yönünde kararlar aldı. Osmanlı Divanınca alınan kararları uygulamaya koymak için Sinan Paşa bizzat Eflak seferine tayin edildi. Ancak Eflak’ta yapılan askeri mücadeleler pek parlak geçmedi ve en nihayetinde Mihail’in Yergöğü/Giurgiu başarıları dolayısıyla bu kararlar sadece kağıt üzerinde kaldı. Eflak voyvodası Yiğit Mihail’in ölümünden

sonra Romen Prenslükleri, Osmanlı, Lehistan ve Avusturya arasında zaman zaman diplomasi den diplomatiden askeri mücadelelere dönüştüğü bir ortamda yer aldı. Kendisini çevreleyen Büyük Güçler arasında yaptıkları denge politikası sayesinde ayakta kalabilen Eflak-Boğdanlı yöneticiler, çoğunlukla Osmanlılardan yana tercih yaparak, bağımsızlıklarına değin öz teşkilatlarını, dinlerini ve dillerini mütemadiyen korudular.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Romanya, Eflak-Boğdan, Tuna Nehri, Voyvoda

ABSTRACT

OTTOMAN EMPIRE AND WALLACHIA-MOLDAVIA RELATIONS

(1574-1634).

Yusuf HEPER

Department of History

Uşak University Institute of Social Sciences, February, 2020

Advisor: Prof. Dr. M. Murat ÖNTUĞ

When the Ottoman conquest which began in the Balkans reached the Danube, two Romanian Principalities named Wallachia and Moldavia were located on the north of this river. As a defence mechanism against Ottoman conquest in the Europe, These Principalities didn't allow the Ottoman ghazis in the Danube to pass for a long time. However, Wallachia-Moldavia which were obeyed by the determinations of first Ottoman sultans, were included in the Ottoman system as a "*Tributary States*". This period which lasted until the XVIth century passed with the struggle to take a control of Wallachia and Moldavia, it came to a very different point with the arrival of Suleyman the Magnificent. Süleyman Magnificent put a end Hungarian Kingdom in the Mohac, affected directly Wallachia. As well as at the Moldavian campaign (1538) against Moldavians and subsequent annexation of the Budjak region, it affected so deeply to Romanian principalities. Ottoman sultans who came to power after Suleyman Magnificent, developed a more effective policy with the voivodes to keep Wallachia and Moldavia. The dominant Ottoman policy seen in the Romanian principalities, it traumatized with the rebellion of Wallachia-Moldavia-Transylvania in the last of XVIth century. These rebellions which were supported by Austria, made headaches of the Ottoman administrators for a long time. As a matter of fact in response to these revolts, as a matter of fact in response to revolts Ottoman administrators, made a decisions to connect Wallachia and Moldavia directly to the Ottomans. In order to implement the decisions taken by Ottoman Court, Sinan Pasha himself was assigned to the Wallachia campaign. However,

the military struggles in Wallachia were not brilliant and ultimately these decisions remained solely on paper because of Michael Brave's success in Giurgiu. After the death of Michael Brave, Romanian principalities were occasionally transformed from diplomacy to military struggles between Ottoman, Polish Kingdom and Austria Empire. The rulers of the Wallachia and Moldavia who survived through the policy of equilibrium between Great Powers which surround them, mostly preferred Ottomans and thanks to this they kept their own organizations, religions and languages until their independence.

Keywords: Balkan, Romania, Wallachia-Moldavia, Danube River, Voivod

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Programı 144031031 No'lu öğrencisi Yusuf HEPER'in "Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan İlişkileri (1574-1634)" adlı tezi 21/02/2020 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Mustafa Murat ÖNTUĞ

Üye (Tik Üyesi) : Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Üye (Tik Üyesi) : Dr. Öğr. Üyesi Yüksel ERSAN

Üye : Prof. Dr. Gürsoy ŞAHİN

Üye : Prof. Dr. İsmail KIVRIM

Prof. Dr. Erol DURAN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Osmanlı imparatorluğunun himayesinde uzun yıllar varlık gösteren Eflak-Boğdan Prenslikleri, bu süre zarfında Bâb-ı Âli'ye bazen itaatlerini sunarak takdir toplarken, bazen de beklenmedik zamanlarda isyan ederek büyük hayal kırıklığı yaratmışlardır. Buldukları coğrafya gereği İslam ve Hristiyan devletleri arasında bir tampon görevi yapan bu Prenslıklar, kendilerini çevreleyen Büyük Güçler arasında denge siyaseti sayesinde ayakta kalabilmişlerdir. Eflaklı idareciler, Osmanlı'ya karşı önce Macaristan'ı, sonraları Avusturya'yı kendilerine destekçi bulmuşken, Boğdan ise daima tarihsel bağları bulunan Lehistan'ın desteğini almıştır. Bu bakımdan Eflak-Boğdan Prenslikleri, tarihin her döneminde Osmanlı idaresine karşı gelerek, dış politikada bu güçlerin desteğini alıp Tuna'da bulunan Türk sancakları için bir tehdit oluşturma potansiyeline sahip olmuşlardır. Bu vaziyeti gözlemleyen Osmanlı tarihçisi Selaniki, süregelen Eflak-Boğdan isyanlarının artık geleneksel hale geldiğini ifade ederek önemli bir noktaya işaret etmiştir. Bu bakımdan Osmanlı yöneticileri, bunun en somut örneğini 1594 yılında patlak veren Eflak-Boğdan isyanlarıyla bizzat tecrübe ettiler. Sözünü ettiğimiz bu isyanlar süresince Eflak-Boğdan ve Tuna şeridinde dirlik ve düzen bozulurken, barışın yerini güvensiz bir ortam almıştır. İşte Eflak-Boğdan isyanlarının bastırılmasından sonra Osmanlı devlet adamları, buralarda Osmanlı politikasını benimseyen voyvoda adaylarına yer vererek Eflak-Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetinde kalması için büyük çaba sarf ettiler.

Osmanlı Devleti-Eflak-Boğdan Prenslikleri arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri hedef alan bu çalışmanın amacı, iki tarafın kaynaklarına dayanarak özgün bir eser meydana getirmektir. Bu yüzden tezin başlangıcı için Osmanlı Devleti-Eflak-Boğdan ilişkilerinin en yoğun olarak başladığı XVI. yüzyılın son çeyreği seçildi. Daha özelde çalışmamız 1574 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılık amacı taşıyan Ion voyvodanın isyanı ile başlatıldı. Akabinde Eflak ve Boğdan voyvodaları ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler tarihsel kronoloji doğrultusunda incelenerek, tezimiz Boğdan'da uzun süre voyvodalık yapmış olan Movilă sülalesinin sona erdiği 1634 tarihiyle hitama erdi. Altı bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde, Eflak-Boğdan coğrafyasının tanımından başlayarak, Eflak-Boğdan voyvodalıklarının içyapıları açıklandı. Bunun yanında Eflak-Boğdan'ın askeri ve adli sistemlerine yer verildi. İkinci

bölümde Osmanlı fütuhatinin Tuna'ya varmasıyla birlikte taraflar arasında başlayan ilk temaslara göz atıldı. Bu süreçten sonra Osmanlı sultanlarının Eflak-Boğdan'ı itaat altına almak için bu coğrafyalarda yaptığı askeri mücadelelere değinildi. Üçüncü bölüm; Eflak-Boğdan'ın Osmanlı tarafından en baskın şekilde yönetildiği XVI. yüzyılın son çeyreğine odaklandı. Bu dönemde Eflak gayet sakin bir dönem geçirirken, Boğdan voyvodalarının oldukça hareketli bir dönem geçirdiğine tanık olundu. Özellikle bu döneme büyük etki eden Cesur Ion isyanı farklı kaynaklar ışığında geniş olarak ele alındı. Bu isyanın gelişim safhaları, iki tarafın yaptığı hazırlıklar ve en nihayetinde 1574 yılında Kahul'da yapılan muharebe ve sonrasında gelişen olaylar izah edilmeye çalışıldı. Çalışmanın dördüncü bölümü, Osmanlıların Avusturya ile uzun savaflara girdiği dönemde patlak veren Eflak-Boğdan isyanlarına ayrıldı. Bu süreçte Eflak-Boğdan'ın Kutsal İttifak'a dahil olmaları ve Voyvoda Mihail ve Aron'un başlattıkları isyan süresince Tuna boylarına yaptıkları mezalimleri dile getirildi. Bu bakımdan Eflak'a gönderilen Sinan Paşa ve maiyetinin Eflak'ta yaptığı askeri mücadelelere yer verilirken aynı zamanda Eflak voyvodalarının askeri hazırlıklarını etraflıca ele alındı. Nihayetinde Eflak voyvodası Mihail'in ölümüyle birlikte bu bölüm tamamlandı. Çalışmamızın beşinci bölümünde ise, XVII. yüzyıl başlarında Eflak-Boğdan taht mücadelelerine dahil olan Avusturya ve Lehistan'ın Osmanlılarla giriştiği diplomasi mücadelelerine değinildi. Bu bölümde daha çok Osmanlıların Eflak-Boğdan'da nasıl bir siyaset izledikleri izah edildi. Bu bakımdan örtülü olarak askeri desteklerin verildiği bu mücadelelerde Osmanlıların hem Eflak'ta hem de Boğdan'da tekrar kendi himayesinde olan voyvodaları iş başına getirerek, isyanlar süresince kaybettiği kontrolü yeniden sağladığı görüldü. Son olarak çalışmamızın altıncı bölümünde, Eflak ve Boğdan'ın ekonomik ve sosyal yapıları anlatıldı. Özellikle Eflak-Boğdan'ın ekonomik vazifeleri olan haraç ve pîşkeş, mühimmat gönderimi, kale tamiri gibi görevleri nasıl ifa ettikleri açıklandıktan sonra Eflak-Boğdan'ın ekonomik zenginliklerine değinilerek, bu bölgelerde yoğun olarak bulunan koyun, bal mumu, kereste gibi mühimmatların hangi yollarla ve ne şekilde İstanbul'a ulaştığı ifade edildi. En nihayetinde Eflak-Boğdan sosyal yapısında yer alan unsurlar tanımlanarak, Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan sınırında görülen bazı sosyal meseleler izah edilmiştir.

Böylesine uzun soluklu geçen bu çalışma süresince tezin şekillenmesinde ve tamamlanmasında emeği geçen isim ve kuruluşları anmak adeta boynumuzun borcu olmuştur. İlk olarak beni bu alanda çalışmaya sevk eden ve yaptığı tavsiyeler ile yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. M. Murat ÖNTUĞ'a değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Bunun yanında tezimizin tarihi sınırlamasını kendi elleriyle yapan ve çok önemli kaynak tavsiyelerinde bulunan ve şu an aramızda olmayan merhum Prof. Dr. Mihai Maxim'i saygıyla anmak isterim. Yine Babeş-Bolyai üniversitesinde misafir araştırmacı olarak bulunduğum sürede Türkoloji Müdürü Prof Dr. Gemil Tasin'in yaptığı tavsiyelerden dolayı kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Erasmus/New Horizon programları dahilinde her yaz Oradea'ya gittiğimde bu süre boyunca bana hiç düşünmeden Oradea kütüphanesini açan ve içerideki tüm kitap ve literatürleri kullanmama izin veren, isimlerini tek tek sayamayacağım güler güzlü çalışanlarına ve kaynak tavsiyesinde bulunan akademisyenlerine içtenlikle teşekkür ederim. Bu tezin hazırlanmasında bana en büyük maddi desteği yapan ülkemizin en değerli kuruluşları olan Türk Tarih Kurumu'na ve 2214-A programı doğrultusunda gittiğim Babeş Bolyai Üniversitesinde rahat bir çalışma ortamı sağlayan TUBITAK'a maddi yardımlarından dolayı teşekkür ederim. En nihayetinde bu çalışmada benim kadar yoğun emek harcayan Fransızca ve Macarca metin çevirilerinde her zaman yardım eden Amalia Bicăzan'a, İtalyanca çeviriler için arkadaşım Giacomo Sorrentino ve Diana Iancu'ya, değerli yardımları için Arş. Gör. M. Ali Kılıç'a ve son olarak aileme sabırlarından dolayı sonsuz teşekkür ederim.

ORADEA 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

- Adı Soyadı : Yusuf HEPER
- Doğum Yeri ve Tarihi : Uşak/Karahallı-17.08.1988
- Lisans Öğrenimi : 2006-2010 yılları arasında Uşak Üniversitesi Tarih Bölümünde Lisans Eğitimimi tamamladım.
- Yüksel Lisans Öğrenimi : 2011/2014 yılları arasında Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans eğitimini tamamladım. Bu süre zarfında yaklaşık bir yıl Erasmus Programı ile Romanya'nın Oradea Üniversitesi'nde Romen tarihine dair dersler alarak bu alanda bir birikim oluşturdum.
- Doktora Öğrenimi : 2014/2015 öğretim yılında Uşak Üniversitesinde doktora eğitimine başladım. Doktora öğrenimi sırasında 2015/2016 öğretim yılında Oradea ve 2018/2019 yılında Babeş-Bolyai Üniversitelerinde uzun dönem misafir araştırmacı olarak bulundum. Bunun yanı sıra Erasmus/New Horizons programları sayesinde her yaz Oradea Üniversitesinde staj yapma fırsatı elde ettim.
- Bildiği Yabancı Diller : İngilizce ve Romence
- Katıldığı Sempozyumlar : Romanya'nın Alba Iulia şehrinde yer alan "1 Aralık 1918 Üniversitesi"nde doktora öğrencilerine yönelik düzenlenen bir konferansta "*XVI. yüzyıl Osmanlı-Eflak ve Boğdan İlişkilerine Kısa bir Bakış*" adlı tebliğ sundum (Alba Iulia/12-13 Kasım 2015).
- Romanya'da bulunan "Oradea Üniversitesi'nde" uluslararası ilişkiler bölümünce düzenlenen The

Evaluation of Cross-Border Cooperation in Europe adlı konferansta “*Balkan Antantı ve Romanya’nın bu Süreçteki Rolü*” adlı bildiri sundum (Oradea/01-03 Haziran 2016).

Yer Aldığı Projeler

: Türk Tarih Kurumunca düzenlenen “Yurt içi Balkan Araştırmaları” alanında tez konumla ilgili olarak burs kazandım.

TUBİTAK 2214-A Doktora Sırası Yurtdışı Araştırma bursunu kazanarak, Babeş-Bolyai Üniversitesi Türkoloji Enstitüsü’nde misafir araştırmacı olarak bulundum. Bu süre zarfında Türkoloji Enstitüsü’nde bulunan Prof. Dr. Călin Felezeu ve Prof. Dr. Gemil Tasin ile bilgi paylaşımlarında bulundum.

İletişim

e-posta adresi

: yusufheper64@hotmail.com

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.t	: Adı geçen tez
a.g.m	: Adı geçen makale
A.DVN	: Divan Kalemî Evrakı
AE. SSÜL. I	: Ali Emîrî, Süleyman I
AARMSI	: Analele Academiei Române Memoriile Secțiunii Istorice
AIIAX	: Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A.D Xenepol”
An	: Anul
Bk.	: Bakınız
BCMI	: Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bsy	: Basım yılı yok
colab	: Colaborator
C.	: Cilt
C. ASK.	: Cevdet, Askeriye
C. SM.	: Cevdet, Saray
CCX	: Codrul Cozminului
CI	: Cercetări Istorice
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DRH, A	: Documenta Romaniae Historica, Moldova
DRH, B	: Documenta Romaniae Historica, Țara Românească
ed.	: Editör
EI	: The Encyclopaedica of Islam

H.	: Hicri
Haz	: Hazırlayan
h.	: Hüküm
İA.	: İslam Ansiklopedisi
İE. DH.	: İbnülemin, Dahiliye
İE. ML.	: İbnülemin, Maliye
İE. HAT.	: İbnülemin, Hatt-ı Hümayun
IntJCSS	: International Journal of Cultural and Social Studies
IRCICA	: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
KKd	: Kamil Kepeci Defterleri
M.	: Miladi
MAD.	: Maliyeden Müdevver Defterler
MI	: Magazin Istorice
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MD.	: Mühimme Defteri
MSSİ	: Academia Română Memoriile Secțiunii Istorice
nr.	: Numara
Nşr.	: Neşreden
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
RESEE	: Revue Des Edutes Sud-Est Europeennes
Rdl	: Studii: Revista de Istorie
RI	: Revista Istorică
RIM	: Revista de Istorie Militară
Rom.	: Romence
R.P.R	: Republicii Populare Române
R.S.R	: Republicii Socialiste Romăna

S	: Sayı
s.	: sayfa, seria
ss.	: Sayfa sayısı
SAI	: Studii și Articole de Istorie
SCȘI	: Studii și Cercetări Științifice Istorie
SMIM	: Studii și Materiale de Istorie Medie
Tom.	: Tomul
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
TSMA. E	: Topkapı Sarayı Müzesi Envanteri
vd.	: ve diğerleri
Vol.	: Volume
Yay.	: Yayınları
Yay. haz.	: Yayına Hazırlayan
ZYL.	: Zeyl

EKLER LİSTESİ

Ek I: Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan Voyvodalarına Ait Önemli Olayların Kronolojisi.

Ek II: XIV. Yüzyılın İkinci Yarısından XVII. Yüzyılın Ortalarına Değın Eflak-Boğdan'da Görev Yapan Voyvodaların Listesi.

Ek III: İon Potcoava'ya Bağlı Kazakların Boğdan'a Saldırması ve Bu İşten Bender Beyi'nin Sorumlu Tutulmasına Dair Hüküm.

Ek IV: Eflak Voyvodası Petru Cercel'in Erdel'e (Transilvanya) Kaçmasına Mukabil Erdel Voyvodalığından Petru Cercel'in Durumuna Dair İstenilen Malumat Hakkında Hüküm.

Ek V: Boğdan'dan Çıkarılan Mihailaş Voyvodanın Tahtı Tekrar Alması İçin Bender ve İsmail Geçidinde Bulunan Beylerin Yardım Etmelerine Dair Ferman.

RESİMLER LİSTESİ

Resim I: Ion Voyvoda ve Ştefan Răzvan Döneminde Boğdan'da Kullanılan Paralar.

Resim II: XVII. Yüzyılda Braşov ve Sibiu'dan Bir Görünüm.

Resim III: Sinan Paşa'nın Eflak'ta Kaybettiği Kılıçtan Bir Görünüm.

Resim IV: Târgovişte Kalesinin Eflak ve Erdel Güçleri Tarafından Muhasara Edilmesini Gösteren Gravür.

Resim V: Osmanlıların Tuna'dan Geri Çekilişinin Theodor de Bry Tarafından Resmedilmesi.

Resim VI: Eflak-Boğdan ve Erdel'in Mihail Egemenliğinde Birleştirilmesinden Sonra, Ülkede Kullanılan Voyvodalık Mührü.

Resim VII: Mihail Voyvoda (1601).

Resim VIII: XVI. Yüzyılda Georg Hoefnagel Tarafından Gösterilen Varad Kalesi.

Resim IX: Temeşvar Kalesi (XVI. yüzyıl).

Resim X: Eflak ve Boğdan'da Görev Yapmış Voyvodaların Resmi.

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik I: Eflak-Boğdan Haracının Padişah Dönemlerine Göre Akçe Cinsinden Dağılımı.

HARİTALAR LİSTESİ

Harita I: Joan Blaeu Tarafından, 1635 Yılında Yayımlanan Eflak Haritası.

Harita II: 1541 yılında Georg Reichersdorf Tarafından Viyana'da Basılan İlk Boğdan Haritası.

Harita III: XV. Yüzyıl Eflak-Boğdanı Gösterir Harita.

Harita IV: Kazıklı Voyvoda Döneminde Eflak.

Harita V: Petru Cercel, Petru Şchiopul ve Boğdan Lapuşneanu'nun Erdel Üzerinden Avusturya'ya Kaçtığı Güzergahı Gösteren Harita.

Harita VI: Mihail Döneminde Eflak-Boğdan (1600).

GİRİŞ: KAYNAKLARIN TANITIMI

Osmanlı tarihinde Sultan I. Murad ile başlayan Balkan fütühatı, ilerleyen dönemlerde Osmanlı sultanlarının ana hedefi haline gelerek, buralarda yaşayan pek çok etnik unsur Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır. Balkanlarda görülen bu uzun süreli barış ortamı XIX. yüzyılda ortaya çıkan milliyetçilik akımlarıyla sarsıntıya uğramıştır. Neticede Osmanlı egemenliğinden ayrılmak isteyen Balkan ülkeleri, bir bir bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu devletçiklerden birisi de Eflak-Boğdan Prenslükleridir. Balkanlarda Osmanlı imparatorluğuna tabii olan devletlerarasında farklı bir statüye sahip olan Eflak-Boğdan Prenslükleri, bu özel statü gereği doğrudan Osmanlı merkezi tarafından idare edilmemiştir. Şüphesiz bu idari yapı, Eflak Boğdan voyvodaları adına, Osmanlı bürokrasisi tarafından tutulan kayıtların tutuluş şekline kadar etki yapmıştır. Şöyle ki; Eflak-Boğdan, direk olarak Osmanlı merkezi tarafından yönetilmediği için Eflak-Boğdan'a ait arazi, vergi, vakıf vs. gibi kayıtlar Osmanlı memurları tarafından tutulmamıştır. Yalnızca Osmanlı merkezi tarafından doğrudan yönetilen eski Romen toprakları; Dobruca, İbrail, Kili, Akkirman, Bender ve Banat gibi Osmanlı eyaletlerine ait kayıtlar sistematik halde tutulmuştur. Bu bakımdan daha ikinci planda kalan Eflak-Boğdan yönetimleri adına tutulan arşiv kayıtlarının oldukça dağınık olduğu görülmektedir. Buna rağmen Başbakanlık Osmanlı ve Topkapı Sarayı Arşivinde yer alan çeşitli fonlarda birçok önemli belge ve defter karşımıza çıktı. Dolayısıyla bu belge ve defterleri, Romanya'da rastladığımız materyallerle karşılaştığımızda, bu bilgilerin birbirini tamamladığı müşahede edildi.

Tezimize dair Romanya'daki materyalleri değerlendirdiğimizde, Romen voyvodalarının dış politikaya dair çok az kayıt tuttukları görüldü. Zaten çok kısıtlı olan bu belgeler, N. Iorga tarafından "*Scrisori de Boieri Scrisori de Domni/Boyar ve Voyvodaların Mektupları*" adıyla yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra Romen voyvodalarının soylulara toprak bağışlamasını konu alan "*Documenta Romaniae Historica/Romen Tarihine Dair Belgeler*", adlı ciltlerde dış politikaya dair çok nadir bilgiler bulunmaktadır. Bu yüzden Romen tarihine dair önemli bilgiler, A. Veress, Iorga ve Hurmuzaki tarafından yayımlanmıştır. Romen yöneticiler, Osmanlı ve Lehistan Devletleri gibi kayıt sistemi oluşturamadığından Romanya tarihine ait bilgiler daha çok bu ülkeleri ziyaret eden İngiliz, Alman, Leh, İtalyan, İspanyol vs. gibi yabancı seyyah ve elçilerin raporlarına dayanmaktadır. Yine bunun yanında

Eflak ve Boğdan'ı kuşatan Lehistan ve Osmanlı arşivinde yer alan bilgilerin varlığı da Eflak-Boğdan tarihi için oldukça önemlidir. Bu açıdan Romanya arşivinde yer alan belgelerin Türkiye'den getirilen mikrofilmleri içermesi sebebiyle ve Prof. Dr. Mihai Maxim ve Prof. Dr. Cemil Tahsin'in tavsiyeleri doğrultusunda tez araştırmasında sadece Osmanlı arşivini kullanmakla yetindik. Şimdi bu tezin yazımında kullanılan kaynakları, Yabancı ve Türkçe kaynaklar olmak üzere iki ana gruba ayırarak, tanıtımı yapılacaktır.

A. Yabancı Kaynaklar:

Romanya'da yapılan uzun süreli araştırma döneminde, Romanya'da bulunan bazı kütüphanelerde tez konumuza dair çok önemli sayabileceğimiz kitap ve makale taramalarını yaparak, bu konudaki önemli bir boşluğu doldurma yoluna gittik. Bu yüzden tez araştırmaları sırasında, Bükreş'te bulunan Bükreş Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkez Kütüphanesi ve Nicolae Iorga Enstitüsü Kütüphanesinin yanı sıra Cluj-Napoca'da bulunan Lucian Blaga Kütüphanesi, Babeş-Bolyai Türkoloji Kütüphanesi ve son olarak da yaşadığım yer olan Oradea Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerekli taramaları yaparak tezle ilgili birçok kaynak toplamaya çalıştık. İlk olarak Romen tarihçilerin tavsiyesiyle, Romen Akademisi tarafından çıkartılan "*Bibliografa Istorică a României/Romen Tarihi Bibliyografyası*" ciltlerinin Ortaçağ/Yeniçağ kısımlarında yer alan makalelerin künyesini aldık. Bunun yanında Romen Akademisince periyodik olarak çıkartılan *Revista Istorică*, *Revista de Istorie Militară*, *Studii și Materiale de Istorie Medie* ve *Cercetări Istorice* gibi belli başlı tarih dergileri baştan aşağı taranarak, tez ile ilgili çok değerli makaleler alındı. Söz konusu bu çalışmalar, elimizde bulunan Osmanlı arşiv belgelerini daha iyi anlayıp kavramamıza yardımcı oldu. Diğer taraftan Romanya'da bulunan belge koleksiyonlarını ve kroniklerini değerlendirmeye alarak bütüncül bir çalışma sunulmaya özen gösterildi. Şimdi söz konusu bu belge koleksiyonlarının yer aldığı kaynakları kısaca tanıtacak olursak;

İlie Corfus: Romen Akademisi üyesi olan Corfus, Romanya'nın en önde gelen Lehistan tarihi ve dili uzmanlarından birisidir. Yazarın üç cilt halinde yayınlamış olduğu "*Documente Privitoare La Istoria României Culese Din Arhivele Polone Secolele al XVI-lea și al XVII-lea/XVI. ve XVII. Yüzyıl Romen Tarihi Hakkında Lehistan Arşivinden Toplanan Belgeler*" adlı eser, yazarın Lehistan'ın Varşova,

Cracovia, Wroclaw ve Kornik şehirlerinde bulunan Osmanlı, Lehistan ve Boğdan ilişkilerine dair arşiv belgelerini toplaması sonucu ortaya çıkmıştır. Eserdeki belgeler 1533 ile 1699 yılları arasında vuku bulan önemli yazışmaları ihtiva etmektedir. Sözünü ettiğimiz belgeler, daha çok Leh kralı ve hatmanlarının Boğdan voyvodaları ile olan yazışmaları, Osmanlı yönetiminden Lehistan ve Boğdan'a gönderilen mektuplar, Boğdan'da görev yapan Lehli casusların aktardığı bilgiler ve Osmanlı'ya gidecek olan Lehistan elçilerine verilen talimatlardan ibarettir. Özellikle Leh kralları tarafından İstanbul'a gidecek olan elçilere verilen talimatlar, elçilerin Boğdan'daki voyvoda değişimleri, siyasi buhranlar ve iç karışıklıkların çözümü hakkında Osmanlı sarayında sultan ve divan üyeleri karşısında nasıl davranılması gerektiğini içeren direktifleri içerir. Bu direktifler Lehistan yönetiminin tutumunu göstermesi açısından son derece önemlidir.

Andree Veress: Romanya'da en önemli belge koleksiyonlarından birisi olan "*Documente Privitoare La Istoria Ardealului, Moldovei și Tarii-Romanești/Erdel, Eflak ve Boğdan Tarihi Hakkında Belgeler*" adlı eser, A. Veress tarafından dokuz cilt halinde İtalyanca, Macarca, Lehçe, Fransızca, İspanyolca, Latince ve Almanca olarak yayınlanmıştır. A. Veress'in Avrupa'nın çeşitli arşivlerinden topladığı belge ve raporlar, Mühimme defterlerinde bulunan bilgilerin tamamlayıcısı olması bakımından çok önemlidir. Üstelik A. Veress ve Hurmuzaki ciltleri Mühimme defterleri ile birlikte değerlendirildiğinde ortaya daha bütüncül veriler çıktığı görülmüştür. A. Veress koleksiyonunda yer alan belgelerin bir kısmı, İstanbul'da bulunan Avrupalı elçilerin Eflak-Boğdan ve Erdel'den haber getiren kişilerden öğrendikleri haberleri kendi ülkelerine rapor ettiği için, burada yer alan bilgiler Mühimme hükümlerinden farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Özellikle Erdel voyvodası tarafından sultana gönderilen mektuplar, Mühimme defterlerinde tespit ettiğimiz Erdel voyvodasına gönderilen hükümlerin cevabı niteliğindedir. Yine söz konusu bu eser, İtalyan elçi ve seyyahların Eflak-Boğdan ülkeleri hakkında kendi ülkelerine gönderdikleri raporlar, Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarının birbirlerine yazmış oldukları mektuplar ve Leh kralından Tatar hanlarına gönderilen mektuplardan oluşmaktadır. Mühimme defteri kadar önemli bir bilgiyi barındıran bu eser, Leh kralından Leh Hatmanlarına gönderilen emirleri ve Eflak-Boğdan voyvodalarının Alman imparatoruna gönderdikleri mektuplara varıncaya değin birçok değerli hatırat, mektup vs. barındırmaktadır.

Hurmuzaki: Romanya tarihi hakkında diğerk bir belge koleksiyonu olan “*Hurmuzaki Ciltleri*” Romanya tarihine ait önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Avusturyalılara karşı Romenlerin hakları için mücadele eden vatanseverlerden birisi olan Hurmuzaki aynı zamanda tarihçi ve siyaset adamıdır. Hatta bir süre İstanbul’da bulunan Hurmuzaki, Osmanlı arşivlerinde bulunarak Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Hıristiyan tebaa hakkında bilgi toplamıştır. Daha sonra Viyana’da doktora çalışmasına başladıktan sonra bu süre zarfında Viyana’daki arşivlerde Romen tarihi üzerine yazılmış olan belgeleri bir araya getirmiştir. Hurmuzaki Almanca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Latince, Lehçe ve Eski Rum diline hâkim olmanın avantajı ile Avrupa’nın birçok ülkesine seyahat yaparak bu süre zarfında Avrupa’nın önde gelen arşivlerinden Romen tarihine ait 6.000 kadar belge toplamayı başarmıştır. Bu yüzden Avrupa arşivlerinden toplanan bu belgeler Romanya tarihi için çok büyük öneme sahiptir.

Mihai Viteazul în Conștiința Europeană: Documente Externe-Cronicari și Istorici Străini Secolele XVI-XVIII: Romen milli kahramanı olan Mihail Voyvoda’nın Osmanlılara karşı verdiği mücadeleleri ele alan bu belgeler, Romence’ye çevrilmiş olup tezimizin dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Mihail’in iktidarda kaldığı 8 yıla dair olayların yer aldığı belgeler, daha çok Mihail’in Osmanlı kuvvetlerine karşı girişmiş olduğu mücadelelere ve Mihail’in Romanya’da yaptığı askeri harekâtlara yer vermektedir. Nitekim bu mücadeleler esnasında Mihail’in ordusuna katılan askerlerin Avrupa başkentlerine gönderdikleri rapor, hatırat ve mektup gibi dokümanlar, bu dönemi haliyle aydınlatmaktadır. İlk olarak eserde, Mihail Voyvoda’nın Tuna boylarına yaptığı akınlar ve Sinan Paşa’yı Yergöğü’nde mağlup etmesi konu edilir. Yine Mihail Voyvoda’nın askeri gücü ve Osmanlı ordusunu nasıl mağlup ettiği ve Tuna’da yaptığı katliamlar genişçe anlatılır. Eserde, Mihail’in Osmanlılarla olan mücadele safhasını tamamlamasından sonra, Mihail’in Boğdan voyvodası Ieremia’yı kendi yanına çekme çabaları ve Lehistan’a yaklaşma politikalarından bahsedilir. Sonrasında Mihail’in Erdel ve Boğdan akınları ve buraları kendi himayesine alarak Eflak-Boğdan ve Erdel’i birleştirmesi bu belgelerden takip edilir. Bu belgeler, Mihail’in bir askeri kampta Avusturyalı General Basta’nın adamları tarafından öldürülmesiyle sona erer. Mihail voyvodanın askeri seferlerini konu alan ikinci ciltte ise, Eflak-Boğdan isyanlarının başlangıcından Mihail’in ölümüne kadar Avrupalı yazarların kaleme aldığı

kroniklerin Romence çevirisi yer almaktadır. Osmanlı kronikleriyle karşılaştırıldığında önemli bilgiler içeren ikinci cilt sayesinde Osmanlı ve Eflak-Boğdan arasında geçen askeri mücadelelerin farklı ülkelere mensup müellifler tarafından nasıl yazıldığı müşahede edilmektedir.

E. D. Tappe: Avrupa'nın çeşitli arşivlerinden Romen tarihine ilişkin zengin belge koleksiyonları A. Veress ve Hurmuzaki ciltlerinde yayınlanmıştı. Lakin bu ciltlerde İngiliz arşivinden alınan herhangi bir belgeye rastlanmaz. İşte bu nokrada Tappe, bu boşluğu İngiliz Arşivinden aldığı belgeleri "*Documents Concerning Rumanian History (1427-1601)*" adlı eserde yayınlayarak doldurmuştur. Eserde İstanbul'da bulunan İngiliz elçisi Edward Barton'un İngiltere'ye gönderdiği raporlar önem arz etmektedir. Özellikle bu raporlar; Petru Cercel'in Eflak voyvodası olarak yaptığı icraatları, 1595-1601 Mihail isyanı, onun Türklere karşı kazandığı zaferlerin İngiltere'de lanse edilmesini ve Eflak ve Boğdan hakkında bazı siyasi olayları içerir.

Călători Străini: Eflak-Boğdan ve Erdel ülkeleri, coğrafi konumları nedeniyle İtalya, Fransa, İngiltere, Lehistan ve Habsburg gibi Batılı ülkelerin ilgi odağı olmuşlardır. Bilhassa Batılı ülkeler, Romen ülkelerinin yöneticileri sayesinde Osmanlı ülkesinden ve onun yürüttüğü politikalarından haberdar oluyorlardı. Bu vesile ile Batı'dan gelen seyyah, diplomat, din adamı, tüccar ve misyonerlerin yazdıkları rapor, mektup ve hatıratları içeren bu bilgiler "*Călători Străini Despre Țările Române/Romen Ülkeleri Üzerindeki Yabancı Seyyahlar*" adı altında Romanya'da 10 cilt halinde yayınlanmıştır. Tezimizin konusu gereği ilk beş cildi incelenen eserde, sözünü ettiğimiz gezginler, genel olarak bu ülkelerin coğrafı, dini, sosyal ve siyasi durumlarından bahsederken Eflak-Boğdan'ın askeri ve ekonomik potansiyelleri hakkında geniş gözlemler yapmışlar ve bu raporları mensubu buldukları ülkelere göndermişlerdir. Diğer taraftan Romen topraklarından kendi ülkelerine döndüklerinde ele aldıkları hatıratlarda İstanbul'a giden güzergâhların coğrafi özelliklerini detaylandırarak anlatmışlardır. Yine bu bilgiler Andrei Lubienecki, Andrei Taranowski, Matyas Kis gibi Lehli diplomatların; Mihail Horvath gibi üst düzey askeri görevlilerin; Alexandro Cominelo ve Alfonso Viscontto gibi din görevlilerinin yazdıkları raporlar ve Ferrante Capeci, Francesco Pastis gibi misyonerlerin hatıratlarından oluşmaktadır. Bu ciltlerde bulunan bazı gezginlerin bizzat gözlemler yapması materyal zenginliği açısından oldukça önemli olmuştur. Mesela, Venedik-Osmanlı savaşları esnasında Türklere esir düşen Giovanni Maria

Angiolello'nun, Fatih'in Boğdan Seferine katılarak buradaki Osmanlı-Boğdan arasındaki yapılan çarpışmaları detaylandırması, savaşı anlatan kroniklerle birlikte değerlendirildiğinde farklı detaylar içerir. Aynı şekilde Cenevizli Franco Sivori, Eflak voyvodası yapan Petru Cercel'in yanında bulunmuştur. Sonrasında Petru Cercel, Eflak voyvodası olduğunda İstanbul'dan Eflak'a giden Petru Cercel'in konvoyunda yer alarak ona eşlik etmiştir. Eflak voyvodasının resmi merasimi hakkında en net bilgiyi Sivori verir. Eflak'a giden konvoyların dizilişindeki ayrıntıdan, Petru Cercel'in Eflak'a vardığında halkın ona biat edişinden voyvodalık tacını giymesine kadar bu serüveni çok iyi gözlemleyerek betimlemiştir.

Eflak Boğdan ve Erdel Kronikleri: incelediğimiz döneme ait Boğdan kroniklerinin ilki Grigorie Ureche'nin yazmış olduğu "*Letopisetul Tarii Moldovei pana la Aron Voda (1359-1595)/Aron Voyvoda'ya kadar Boğdan Ülkesinin Tarihi*" adlı eserdir. Boğdan ülkesine ait ilk ve en önemli kroniktir. Müellif, yazdıklarına bizzat şahit olmayıp eserine ait bilgileri babası Nistor Ureche'nin ve onun yakın arkadaşlarının verdiği sözlü kaynaklara, Lehistan'da 1597 yılında yayımlanan Ioachim Bielski'nin kroniğine ve Boğdan tarihine ait Slavca çevirileri içeren Logofat Eustratie'nin yazdıklarına dayanır. Bu bakımdan Ureche, Boğdan tarihine ait bazı detayları çok net verdiği, Boğdan'a gönderilen fermanlarla teyit edildi. Ureche'nin eseri, Boğdan'ın kuruluşundan Aron voyvodanın tahttan alınmasına kadar geçen süreçte Boğdan ülkesini yöneten voyvodalar ve onların yürüttüğü siyasi politikalar anlatılır. Miron Costin'in yazmış olduğu "*Letopisetul Tarii Moldovei de la Aron Voda Incoace/Aron Voyvoda'dan bu döneme Boğdan Ülkesinin Kroniği*" adlı eser, Grigore Ureche'nin yazdığı eserin devamı niteliğindedir. Eser, Boğdan voyvodası olan Aron'un 1595 yılındaki voyvodalığından Vasile Lupu'nun oğlu Ştefăniță voyvodanın 1661 yılında ölümüne kadar olan 66 yıllık Boğdan tarihini kısaca bize anlatır. Boğdan voyvodası olan Aron'un zalimce politikalarından ve bu politikardan bıkan Boğdanlı boyarların nasıl Lehistan'a sığındığını etraflıca anlatır. Nihayetinde müellif, Boğdan'da Avusturya taraftarı olan Răzvan'ın ölümüyle Ieremia'nın tahta geçtiğini ve böylece Boğdan'da süre gelen iç mücadelelerin bittiğini bize haber verir. Boğdan'ın yanı sıra Eflak hakkında bilgi veren M. Costin, Eflak voyvodası Mihail'in Osmanlı ordusuna karşı yaptığı savaşları, Tuna üzerinde olan Türk şehir, köy ve kasabalarına verdiği zararları ele alır. Sonrasında Mihail Voyvoda'nın diğer komşu voyvodalarla yaptığı mücadeleler anlatılır. Özellikle Mihail'in Erdel voyvodası

Andrei Batory'yi yenmesi ve sonrasında yönünü Boğdan'a çevirmesi ve Ieremia ile yapılan askeri mücadeleler kaygıyla karşılanır. Ieremia Movilă'nın ölümünden sonra Boğdan'da baş gösteren taht kavgaların esnasında ülke boyarlarının Lehistan ve Osmanlı tarafını tutanlar şeklinde ikiye ayrıldığını ifade eden M. Costin, Boğdan tarihi için önemli bilgiler sunmuştur. Nicolae Costin'in yazdığı "*Letopisetul Tarii Moldovei: de la Zidirea Lumii și până la Anul 1601/Dünya'nın Kuruluşundan 1601'e kadar Boğdan Ülkesi Kroniği*" adlı kroniği ise bu süre zarfında görev yapmış Boğdan voyvodalarının siyasi faaliyetlerini içermektedir. Müellif, eserinde Boğdan'ın dış politikasını ve komşu devletler ile olan ilişkilerini konu almaktadır. Nicolae Costin, birçok dil bildiği için Lehistan, Ukrayna ve Sırp kaynaklarını kullanarak yukarıda zikrettiğimiz eserlerden farklı bilgiler sunmuştur. Söz konusu bu bilgiler, yer yer Mühimme defterlerinde görülen bilgi eksikliklerini tamamlayarak, konuyu net bir şekilde anlamamıza yardımcı olmuştur.

Eflak kroniklerinden Romen tarihçilerin "*Letopisețul Cantacuzinesc/Kantakuzen Kroniği*" adıyla anılan bu kronik, Nicolae Balcescu tarafından ilk defa "*Romenlerin Eflak'ı Yurt Edinmesinden Bu Yana Eflak Tarihi*" adıyla yayımlanmıştır. Eser ilk olarak 1290 yılında Romenlerin Tuna'yı geçerek Turnu-Severin'i yurt edinmesini ve Radu Negru'nun ilk Eflak voyvodası olarak boyarlar tarafından seçilmesi ile başlayıp 1690 yılına kadar görev yapan voyvodalar hakkında bize kısaca bilgi verir. Eflak tarihi hakkında diğer eser, Vornik Radu Popescu tarafından kaleme alınmış ve "*Istoriile Domnilor Țării Românești/Eflak Voyvodaları Tarihi*" adıyla yayımlanmıştır. Popescu'nun kroniği de tıpkı Kantakuzen gibi Eflak voyvodası olan Radu Negru'nun voyvodalığından 1728 yılına kadar geçen sürede görev yapan voyvodaların faaliyetlerini konu edinir. Bu kronikte müellif tek tek Eflak voyvodalığı yapan kişilerin yaptığı faaliyetleri yazar. Bizce Eflak kroniklerine ait en önemli kısımlar Mihail'in Eflak adına verdiği mücadelelerin anlatıldığı bölümlerdir. Özetle; Eflak ve Boğdan kronikleri bilgi açısından karşılaştırıldığında Boğdan kroniklerinin daha zengin ve detaylı bilgiler verdikleri görülmektedir. Bunun temel sebebi Boğdan kronik yazarlarının Lehistan kroniklerinden yararlanmasıdır. Bu yüzden Boğdan kronik yazarlarının verdikleri bilgiler, Boğdan'a gönderilen hükümlere dair ince ayrıntılar vererek tamamlayıcı olmuştur.

B. Yerli Kaynaklar

Mühimme Defterleri (MD): Klasik dönemde, statü gereği Eflak-Boğdan kaleminin bulunmaması bu Prenslıklere ait kayıtların oldukça dağınık şekilde yer almasına yol açmıştır. Bu bakımdan Eflak-Boğdan ve Osmanlı ilişkilerine dair en düzenli ve kronolojik bilgiler, Mühimme defterlerinde görülmektedir. Bu defterler Eflak-Boğdan voyvodalarına gönderilen hükümlerin yanı sıra Eflak ve Boğdan sınırında bulunan Silistre, Akkirman, Bender, Yergöğü, Cangirman, İbrail, Kili, İsakçı gibi Tuna boylarında bulunan Sancak beyi ve kadılara gönderilen fermanlar ile Eflak-Boğdan'a komşu olan Tatar hanları, Erdel voyvodaları ile Lehistan krallarına gönderilen nâme-i hümâyûnların suretlerini ihtiva etmektedir. Bu bağlamda Mühimme defterinin ilk cildinden itibaren yaptığımız araştırmada bu durumları da göz önünde bulundurarak daha geniş bir tarama yaptık. Eflak-Boğdan'a ait hükümleri içeren mühimmeler, tezimizin tarihleri ile ilgili olarak 1563 tarihli 1 numaralı defterden başlayıp 1631 tarihli 85 numaralı deftere kadar sıralı numaralar şeklinde devam etmektedir. Ancak Eflak-Boğdan isyanları (1594) süresince bölgeye herhangi bir hüküm gönderilmediğinden mühimmelerde bu döneme ait kayıtlar bulunmamaktadır. Bununla birlikte Eflak-Boğdan voyvodalarının yeniden Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiği dönemden sonra, 1601-1618 tarihleri arasındaki boşluğu Kamil Kepeci Fonunda Ahkâm Defteri diye kayıtlı 70 ve 71 numaralı defterler ile MD 106 (H.1006/M.1598), 936 (H.1016/M.1607), 937 (H.1017/M.1608), 938 (H.1020/M.1612), 940 (1023-24/1615-16) ve MD. ZYL 18 (H.1013-15/1604-07) numaralı defterleri tarayarak kapattık¹. İncelediğimiz döneme ait mühimmelerde Eflak-Boğdan'a dair kayıtlar genel olarak voyvoda değişimleri, siyasi karışıklıklar ve bu sırada yapılan askeri yardımlar, ekonomik yükümlülükler dair hatırlatmalar ve bazı sosyal olaylara ilişkin konulara dair çeşitli bilgiler mevcuttur.

Divan Kalemi Defterleri (A.DVN): Divân-ı Hümâyûn'da padişah, sadrazam, serdar-ı ekrem veya defterdar başkanlığında toplanan Divânlarda alınan kararlar, Divân-ı Hümâyûn ve Bâb-ı Defterî'ye bağlı kalemlerde tutulan defterlerde kaydedilerek yürürlüğe konurdu. Bu bağlamda, Bâb-ı Âsâfi katalogunun Divân-ı Hümâyûn defterlerinde yaptığımız taramalarda, Eflak-Boğdan bölgesinden gelen

¹ Söz konusu bu mühimme defterlerinin mevcut olduğunu yapılan çalışma sayesinde öğrendik. Bk. Emel Soyer, *XVII. Yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

arzlar ve voyvodalara gönderilen emirlerin yer aldığı belgeler bulunmuştur. Özellikle bu belgelerin çoğu Avusturya ile yapılan Uzun Savaşlar döneminde (1593-1606) Eflak-Boğdan'ın tutumları hakkında mühimmelerde yer almayan bilgileri ihtiva etmesi açısından değerlidir. Yine Divan Kalemî Defterleri'nin 4 numaralı dosyasından (H. 987/M. 1579 tarihli) başlayıp 25 numaralı dosyaya (H. 1037/M. 1627 tarihine kadar) kadar düzenli şekilde taranan arzlardan ilgili olanlar alınmıştır. Bu arzlarda daha çok Eflak-Boğdan olaylarını ve voyvoda değişimlerini içeren şikâyetler ile bu Prenslüklerin siyasi durumları anlatılmaktadır.

İbnülemin Tasnif Belgeleri (İE.): İbnülemin Mahmud Kemal'in başkanlığında kurulan tasnif heyetine ait komisyon 1921 yılından itibaren belgeleri konularına göre tasnif etmiştir. Bu belgelerden İbnülemin Dahiliye, Hariciye, Adliye, Hatt-ı Hümayûn, Muhallefât, Şükr ü Şikâyet bölümlerinde Eflak-Boğdan'ı kapsayan belgeler tarandı. Eflak ve Boğdan'a dair bilgiler, daha çok İbnülemin tasnifinin Hariciye ve Dahiliye kısımlarında bulunmaktadır. Hariciye kısmında Eflak-Boğdan'ın siyasi karışıklık yaşadığı dönemlerde yardım istemek amacıyla voyvodalardan sultana gönderilen mektuplara yer verilirken, Dahiliye kısmında ise Eflak-Boğdan'a yakın bulunan yönetici veya askeri yetkililerden gelen arzlar ya da onlara gönderilen fermanlar bulunmaktadır. Muhallefât kısmında tez dönemini içeren kayıtlara rast gelinmediği ve bu tür belgelerin XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha yoğun bir hal aldığı görüldü. Yine İbnülemin tasnifindeki belgelerin önemli bir kısmı, Cemil Tahsin'in eserinde transkribe edilirken, bu fonda gözden kaçırılan bazı belgeler bulundu.

Kâmil Kepeci Defterleri (KKd): Arşiv görevlilerden Kamil Kepeci'nin başkanlığında yapılan bu tasnifler, her ne kadar maliye kalemine ait defterlerden meydana gelse de, bu tasnifte yer yer Divân-ı Hümayûn kalemlerine ve Bâb-ı Âsâfi'ye ait defterler de görülür. Kamil Kepeci defterlerinin içerisinde yer alan Rumeli kayıtlarında nadir de olsa Eflak-Boğdan'a dair yazılan hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler daha çok Eflak-Boğdan voyvodalarının tahta çıkmadan önce Osmanlı tabiyetinde bulunan Rumlardan aldıkları borçlarla ilgilidir. Öte yandan Kepeci fonunda Ahkâm Defterleri adıyla kayıtlı 70 ve 71 numaralı defterleri mevcutsa da bu defterlerin 1601 ile 1619 tarihlerini kapsayan Mühimme defteri

olduğunu belirtmek gerekir². Kamil Kepeci Defterlerinin mali kısmını ilgilendiren defterlerde ise Ruznamçe Defterlerinin yer aldığı kayıtlar, voyvodaların atama kayıtlarını içermesi açısından önemlidir. H. 980/M. 1572 yılını gösteren 1769 numaralı defterden başlayarak 1915 numaralı defterin yer aldığı H. 1033/M. 1624 tarihine kadar yaptığımız taramalarda bu bilgileri toplamaya çalıştık.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi: Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nin merkezi olan Topkapı Sarayında yer alan belge ve defterler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi dışında kalan değerli bilgileri içermektedir. Eflak-Boğdan voyvodalıklarına dair herhangi bir toplu fon bulunmadığından, bu bilgiler dağınık şekilde karşımıza çıkmaktadır. Topkapı Sarayı Arşivi'nde yer alan belge ve defterlerin muhtevası daha çok Eflak-Boğdan voyvodalarının ekonomik yükümlülüklerine ve bazı siyasi olaylarına vurgu yapmaktadır. Öyle ki bu siyasi belgeler arasında Eflak ve Boğdan reayasından gelen arz ve şikâyetler yer almaktadır. Bunun dışında Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde ekonomik kısımları ilgilendiren belge ve defterler, Eflak-Boğdan voyvodalarının İstanbul'a pîşkeş olarak gönderdikleri hediyeleri, Tuna boylarında bulunan kalelerin tamirini ve Eflak-Boğdan taraflarından getirilen tuzlara dair bazı bilgileri kapsamaktadır.

Osmanlı Kronikleri: İncelediğimiz döneme dair Osmanlı kroniklerinin verdiği malumatlar, yabancı kaynaklarında bulunmayan değerli bilgileri ihtiva etmektedir. Özellikle ilk dönem Osmanlı müellifleri, Osmanlıların Eflak ve Boğdan'a yaptığı seferlerden bolca söz ederler. Osmanlıların Eflak'a yaptığı ilk seferler hakkında bilgi veren Aşıkpaşazâde, Eflak kroniklerinde gözden kaçan detayları haber verir. Osmanlı ve Eflak kuvvetleri arasında yapılan Argeş Savaşı hakkında Oruç Bey ve Neşri'nin aktarımları dikkate şayandır. Yine hem Neşri hem de Oruç Bey, eserlerinde Eflak Beyi Yaşlı Mirça'nın Musa Çelebi ile ittifakına dair önemli anlatımlar mevcuttur. Buna karşın sözünü ettiğimiz iki Eflak kroniğinde Argeş savaşına ait detaylar yok denecek kadar azdır. Boğdan kronikleri, ilk dönem Osmanlı-Boğdan savaşlarına dair bolca malumatlar verse de Peçevi, Hoca Saadettin ve Solakzâde gibi müellifler, Osmanlı tarafının niyetleri ve sefer organizasyonları hakkında doyurucu bilgiler verir.

² K. Kepeci fonunda rastlanan bu defterlerin birer Mühimme defteri olduğunu ilk defa Feridun Emecen işaret etmiştir. Bk. Feridun Emecen, "Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme, Ahkâm-ı Şikâyet", *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan, Devlet ve Toplum*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s. 113-114.

XVI. yüzyılın ikinci yarısına dair önemli bir tarihi kaynak olan Selaniki, Naîmâ, Kâtib Çelebi ve Topçular Kâtibi, Osmanlıların 1595 Eflak seferine dair Osmanlı tarafının yaptığı hazırlıklara dair birçok detayı haber vermektedirler. Eflak ve Boğdan isyanlarının bu döneme tekabül etmesi dolayısıyla Osmanlı merkezinin Eflak-Boğdan ile olan bağlantısı kesildiğinden bu döneme ait bilgi bulmak oldukça güç iken, sözünü ettiğimiz müelliflerin verdiği bilgiler bu boşluğu fazlasıyla doldurmaktadır. Yine Eflaklı müelliflerin Mihail dönemine çok az yer vermesi, Osmanlı kroniklerinin önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu müelliflerden Peçevi, Naîmâ ve Kâtib Çelebi, Eflak isyanını başlatan olayın Mihail'e borç veren alacaklıların biriken borçlarına istemesi üzerine gerçekleştiği üzerinde hem fikirdir. Daha sonra Mihail'in Tuna boylarında gerçekleştirdiği baskınlar hakkında Selaniki, Tuna yalıları zabıtlarının merkeze gönderdiği arzlarla yer vererek, kronolojik bir sıra takip eder. Mihail'in bu baskınlarına karşı Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın gönderilmesini ve onun Tuna'da yaptığı mücadelelere değinir. Özellikle bu mücadeleler, İngiliz elçilerinin gönderdiği raporlarla karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılır. Öte yandan Tuna'da yapılan mezalimler sonrasında Divân-ı Hümâyûn tarafından Eflak-Boğdan'ın Beylerbeyliğe dönüştürmesine ilişkin süreç Selaniki tarafından iyi betimlenir.

Osmanlı ve Eflak kuvvetleri arasında vuku bulan Kalugereni savaşına katılan Topçular Kâtibi, olayı bizzat müşahede ettiği için Osmanlı ordusunun hazırlıklarını ve Eflak içlerine girişini detaylı şekilde anlatır. Sonrasında Osmanlı ordusunun Bükreş ve Târgovişte'de yaptığı hazırlıklara, kale inşaatlarına ve bunların ikmaline değinir. Nitekim bu vaziyetler hakkında Romen ve Batılı kaynaklar, gerçek dışı değerlendirmelerde bulunurlar. Mihail'in Erdel'den gelen yardımlarla Târgovişte ve Bükreş'e doğru gelişi ve bu sırada Sinan Paşa'nın Yergöğü'ne geri çekilişi anlatılır. Topçular Kâtibi, Solakzâde ve Peçevi'ye nazaran köprü hadisesini detaylı şekilde betimler. Köprü hadisesinin ardından Mihail ve Osmanlılar arasındaki barışa dair Hasanbeyzâde ve Selaniki'de farklı bilgiler mevcuttur. İki müellif de ilk etapta Mihail'in gönderdiği barış isteklerine itibar edilmediğine değinirler. Ancak Mihail'in Tuna boylarında yaptığı baskınlar hakkında önemli detaylar verirler. Bu müelliflerden sonra eserlerini kaleme alan Kâtib Çelebi ve Naîmâ ise, Eflak isyanından bahsetmekle birlikte, Mihail döneminden sonra Eflak-Boğdan'a yapılan askeri seferler hakkında iyi telif yaptıkları anlaşılmaktadır. Özellikle XVII. yüzyılın

başlarında cereyan eden Eflak-Boğdan olaylarına dair pek fazla ayrıntı içermese de, yine de değerli anlatım yapmışlardır. Ancak XVII. yüzyıla dair Osmanlı kroniklerinin zayıf kaldığı yerlerde, bu kısım çoğunlukla Romanya'da bulunan akademik çalışmalarla kapatıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM: EFLAK-BOĞDAN'IN COĞRAFI, İDARI, ASKERİ VE DİNİ YAPILANMASI

Osmanlı Devleti'nin haraçgüzârı olan Eflak ve Boğdan Prenslikleri, coğrafi olarak Tuna'nın kuzeyinde hüküm sürmekteydiler. Bu Prensliklerin yöneticileri olan voyvodalar, o coğrafyada yer alan ülkelerini boyarlarla birlikte, kendi hiyerarşisi içinde serbestçe yönettiler. Bu hiyerarşi içinde yer alan Ban, Vornik, Logofat, Vistiyer, Hatman gibi üst düzey yöneticiler, ülke yönetiminde voyvodaya yardım ediyordu. Bu yönetim şekline Osmanlı devlet adamları hiçbir şekilde müdahale etmedi, aksine Eflak-Boğdan'da bulunan yöneticileri adaletle hükmetmeye davet ederek, bu düzene destek oldular. Bu açıdan İstanbul'dan resmi olarak atanan voyvodalar, ilk önce kendi hâkimiyetlerinin işareti olan sembollerini aldıktan sonra bir tören ve nizam eşliğinde ülkelere gönderildiler. Artık bu andan itibaren voyvodalar, ülkedeki boyarlar arasından oluşturduğu Voyvodalık Kurulu'nu dilediği gibi seçerek, ülke yönetimine başladılar. Bununla birlikte sözünü ettiğimiz bu voyvodalar, haraçgüzâr statüsüyle bağlı bulunduğu Osmanlı Devleti'ne karşı bazı yükümlülükler icap etmesi gerekti. Bu yükümlülüklerin en belirgin göstergesi sultanın yapacağı seferlerde askeri destek sağlaması ve sultanın dostuna dost, düşmanına düşmanca muamele etmesiydi. Nitekim Osmanlı sultanlarının Avrupa'ya yaptıkları seferlerin gün be gün gelişme göstermesi, onların askeri yükümlülüklerini arttığı gibi, sultana olan sadakatlerini de o derece sınıdı. Eflak-Boğdan voyvodaları, ekonomik ve askeri yükümlülüklerini yerine getirdiği ve kendi halkına eziyet etmediği sürece tahttan alınmazlardı. Hatta voyvodalar kendi iç ve dış siyasetini tehdit eden her unsur için İstanbul ile irtibat halinde olup gerektiğinde yardım talep edebilirdi. Bu yardımlar ekseriyetle kendilerine yakın bölgede konuşlanmış olan Tuna beyleri aracılığı ile gerçekleşiyordu. Tuna beylerinin zamanında yaptığı yardımlar sayesinde Eflak-Boğdan Prenslikleri, hem Lehistan-Habsburg gibi dış güçlerin kendi ülkelerine yapılan müdahaleden kurtuluyor hem de ülke içinde yer alan muhalif grupları bastırabiliyordu. Öte yandan İstanbul'a gönderdikleri kapı kethüdaları sayesinde her daim İstanbul ile irtibata geçebiliyorlardı. Böylece voyvodalar ülkelerini ilgilendiren bir konuda İstanbul'a danışabilir ya da görüşünü alabilirdi.

1.1.Eflak-Boğdan'ın Coğrafi Yapısına Genel Bir Bakış

Tarih boyunca Tuna nehrinin kuzeyinden Karpat dağlarına, bu nehrin batısından doğuya doğru Turla nehrine kadar geniş bir coğrafyaya yayılan Eflak-Boğdan ülkeleri, Erdel ile birlikte bugünkü Romanya ve Moldova'nın asıl nüvesini oluşturmaktadır. Bunlardan Romanya'nın güney kısmını oluşturan Eflak Beyliği, kuzeyde Karpat dağları, güneyde Tuna nehri¹ ve kuzeydoğuda ise Boğdan (Moldavia) ile çevrilidir. Eflak Beyliği, tarih boyunca kendi sınırlarında küçük çaplı değişimler geçirse de, genel itibariyle Eflak ilinin sınırları, Batı'da Turnu-Severin'den başlayıp Doğu'da İbrail'e kadar geniş bir alanı kapsadığı şeklinde tarif edilir. Özellikle bu vurgu Eflak voyvodası II. Dan'ın (1422-1427) kendi tebaasına verdiği bir emirde açıkça görülmektedir. Eflak voyvodası II. Dan, Târgoviştelilere: “Severin'den İbrail'e kadar, egemenliğim altında olan tüm köyleri dolaşabilirsiniz” diyerek², Eflak ülkesinin sınırlarına atıfta bulunmuştur. Coğrafi olarak Muntenia (Büyük Eflak) ve Oltenia (Küçük Eflak) diye iki kısma ayrılan Eflak Beyliği, bu sınırı belirleyen Olt, Jiu, Ialomița ve Argeş gibi önemli nehirlere sahiptir. Bunun yanında Curtea de Argeş, Târgoviște, Bükreş gibi önemli şehirleri içinde barındırmaktadır³.

Balkanlarda Osmanlı akınlarının başladığı XV. yüzyıllarda, Osmanlılar ile sınır komşuluğu yapan Eflak, eskiden olduğu gibi Tuna nehrini doğal bir sınır olarak kabul etmiştir. Bu açıdan Demirkapı'dan başlayıp, 600 km boyunca geniş düzlük ve bataklıklar arasından geçerek Deli Orman'a kadar devam eden Tuna nehri, Ortaçağ'da Bulgar ve Eflak Prenslikleri arasında kesin bir sınırı belirlediği gibi⁴, Osmanlı hâkimiyetinden sonra da doğal bir sınır olarak görülmeye devam etmiştir. İlk dönem Osmanlı kronikleri tarafından verilen bilgiler ışığında, Eflak-Boğdan ve Osmanlı arasında Tuna nehrinin “*dâr'ül harb*” ve “*dâr'ül İslam*” arasında bir sınırın çizildiği görülmekle birlikte bu tanım, İstanbul'dan gönderilen hükümlerde “*Tuna'nın öte yakası, beri yakası*” gibi kavramlarla ifade edilmiştir⁵. Aynı şekilde Romen kaynakları da Osmanlı ülkesini kastederken, “*Tuna'nın öbür yakası, beri yakası*” gibi tanımları kullanmışlardır. Hatta bu tanım, Eflak voyvodası Mihail'in

¹ Kemal Karpat, “Eflak”, *DIA*, C. X, TDV Yay., İstanbul, 1994, s. 467.

² Dinu Giurescu, *Țara Românească în Secolele XIV-XV*, Editura Științifică, București, 1973, s. 19.

³ Kemal Karpat, “Eflak”, s. 467.

⁴ Marian Coman, *Putere și Teritoriu (Țara Românească Medievală Secolele XIV-XVI)*, Polirom, București, 2013, s. 248.

⁵ Mahir Aydın, “Eflak Beyliği”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2013-1, S: 23, s. 2.

Alman imparatoru II. Rudolf'a yazdığı mektuplarda açıkça görülmektedir. Ancak Romen tarihi coğrafyası üzerinde yapılan son çalışmalar, Tuna sınırının sembolik olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Eflak-Osmanlı arasındaki sınırların ilk defa resmi olarak gündeme getirilmesi 20 Mayıs 1595'te Alba Iulia'daki görüşmelerde vuku bulmuştur. Hatta Venedik elçisi Girolama Capello, Mihail ve Osmanlı yöneticileri arasında 1599 yılında yapılan barış anlaşmasının Tuna nehrinin sembolik bir tanımdan hukuki bir tanıma dönüşmesi yolunda yapılan ilk adım olduğunu ifade eder. Bu bakımdan XV. ve XVII. yüzyıllarda Eflak-Osmanlı arasında resmi olarak bir sınır tanımlaması yapılmamıştır. Osmanlı idarecilerinin Karlofça anlaşmasına kadar (1699), imparatorluğun sınırlarını henüz tanımlamadığını görmekteyiz⁶. Hakikaten de üç kıtaya yayılan devasa bir imparatorluğun sınır kavramı, modern ölçülerle sabit olmadığından dolayı belirsiz ve hareketli olduğunu kabul etmemiz gerekir. Osmanlılarda, genel itibariyle sınır boylarındaki kaleler esas itibariyle ileri karakol rolünü oynadığından sabitleştirilmiş sınır hatlarını tespit etmek oldukça zordu. Bu bakımdan Osmanlı imparatorluğu ile Erdel-Eflak-Boğdan ve Lehistan-Venedik serhatlarında bugünkü anlamda sabit bir sınırdan söz edilemiyordu. Ancak serhat/uçlarda bulunan Osmanlı kaleleri ve ona tabi bulunan yerleşim yerleri temelinde bir sınır anlayışı söz konusudur. Durum böyle olunca Osmanlı ve Romen Prenslikleri arasında zaman zaman hangi tarafa ait olduğu tartışma mevzusu olan sınır köyleri meselesi ortaya çıkmıştır⁷. Bu açıdan Osmanlı-Eflak arasındaki resmi olarak sınır tanımlamaları, Eflak sınırında yer alan uç beyleri ile (Yergöğü-İbrail) voyvodalar arasında vuku buldu. Osmanlı merkezine gelen bu şikâyetler, "*sınırnâmeler*" (Rumca: sunoros) verilerek çözüme kavuşturulmaya çalışıldı. İlk defa Eflak voyvodası Genç Petru (1559-1568) zamanında görülen sınır problemlerine dair şikâyetler uygun şekilde, voyvodalardan yana çözüme kavuşturuldu. Osmanlılar, sınırlara dair problemlerin kaydını tutarken, Eflaklı yöneticiler de sınırlara bazı işaretler koyarak, aralarındaki bu sınırı daha da belirgin hale getirmeye çalışmışlardır⁸. Her ne kadar Osmanlı-Eflak sınırlarının belirsizliğinden söz edilse de Tuna nehri boyunca sıralanmış bu iki sınırı kontrol eden belirli merkezlerin varlığı bilinmektedir. İki taraf arasında gümrüğün uygulandığı ve tüccar geçişlerine uygun olan bu kontrol merkezlerinden biri Eflak, diğeri ise Tuna'nın hemen karşısındaydı.

⁶ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 290.

⁷ Feridun Emecen, "Osmanlı Sınırları Nerede Başlar, Nerede Biter?", *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 202.

⁸ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 291-292.

Sözünü ettiğimiz bu merkezler Tuna'nın doğusundan batısına şöyle bir görünüm arz ediyordu: Kili(Chilia), İbrail(Brăila), Floci/Hârşova, Silistre, Oltenița/Turtucaia, Yergöğü/Ruşçuk, Zimnicea/Şiştov, Turnu/Niğbolu, Bisreț/Cibâr, Calafat/Vidin ve Severin/Cerneț/Cladova olarak sıralanmıştır. Tuna nehrinde kilit noktada yer alan bu kale ve varoşlar, Eflak ülkesinden Tuna'ya geçişin ana hatlarıydı⁹. Yine benzer şekilde bu tür kontrol merkezleri Eflak ve Erdel voyvodalarının sınırı olan Karpat dağlarındaki geçitlerde mevcuttu. Güneye nazaran kuzeydeki bu sınır çok geçişken bir yapı arzettiğinden, Eflak-Erdel halkı geçişlerde rahatlıkla bu yol ve patikaları kullanmaktaydı. Özellikle Eflak'tan kaçan hırsızlar, boyarlar ya da taht mücadelesine giren voyvoda adayları, bundan istifade ederek birçok kez Erdel'de izlerini kaybettirmişlerdir. Bu durumun meydana gelmesinde Erdel yöneticilerinin sırf gümrük vergisi almak adına sadece Karpatlar üzerinden malları ile geçiş yapan tüccar sınıfını kontrol etmesinin payı büyüktür¹⁰.

Eflak'a nazaran Osmanlı sınırının kuzeybatısında yani Karpat dağlarının doğusuyla Prut nehri arasında kalan Moldova ise, XIV. yüzyılın ortalarında Mamamureş'te oturan küçük bir Ulah asilzâde ailesinin Macarlara karşı ayaklanarak buraya gelmesinden sonra ilk müstakil devlet kuran Boğdan'ın isminden gelmektedir. Nitekim Osmanlı fütuhâtından sonra Boğdan'a verilen bu isim aynen devam etmiştir¹¹. İlk dönem Osmanlı kaynakları tarafından bu coğrafya "*Kara Boğdan*" olarak nitelendirilmiştir¹². Her ne kadar bu tanıma dair farklı faraziyeler mevcut olsa da, A. Decei, buradaki kara sıfatının "*boyun eğmiş, inkiyad etmiş*" anlamına gelebileceğini savunur¹³. Buna karşın 1585 yılında Boğdan'ı ziyaret etmiş olan Fransız seyyah François Pavie¹⁴, ülkenin Osmanlılarca bu isimle anılmasını Boğdan Seferi esnasında bu topraklarda birçok Türkün öldürülmesine bağlar¹⁵. Bu tanımlardan hangisinin doğru olduğu bilinmez ama "*Kara Boğdan*" tabirinin, Osmanlı tarihinde çokta kullanılmadığını görmekteyiz. Boğdan'ın menşesine dair

⁹ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 267, 289.

¹⁰ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 217. J. Blaeu tarafından ilk kez yayımlanan Eflak haritası için bk. Harita I.

¹¹ Abdülkadir Özcan, "Boğdan" *DİA*, TDV Yay., C. VI, İstanbul, 1994, s. 269.

¹² Halil İnalçık, "Boghdan", *El*, Vol. I, Leiden E.J. Brill, 1986, s. 1252.

¹³ Aurel Decei, "Boğdan", *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. II, MEB Yay., İstanbul, 1997, s. 697.

¹⁴ 1563 yılında doğan François, İspanyadaki Fransız elçi R. Becariye'nin oğludur. Ülkesinden 15 Haziran 1585 tarihinde ayrılan gezgin, aynı yıl İtalya ve Corfu yoluyla İstanbul'a gelir ve dönüş yolunda Karadeniz ve Dobruca üzerinden Boğdan'ı ziyaret eder. Bk. *Călători Străini Despre Țările Române*, (volum ingrijit de Maria Holban și colab.), Vol. III, Editura Științifică, București, 1971, s. 175.

¹⁵ *Călători Străini*, III, s. 182.

tanımlamaları yaptıktan sonra, ülkenin coğrafi yapısına bakacak olursak, Boğdan Beyliğinin tıpkı Eflak gibi doğal sınırlarla çevrili olduğunu görürüz. Bu bakımdan ülke coğrafyasında önemli bir yer edinen Tuna-Turla nehirleri ile Karpat dağlarının coğrafi sınırların belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğunu anlıyoruz. Bu bağlamda, Boğdan coğrafyasına hâkim olan Dimitri Kantemir (ö. 1723) de yer yer buna vurgu yapmıştır. Nitekim Kantemir'e göre; oldukça dağlık bir yer olan Boğdan ülkesi, güneyde Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yer olan Kili ile Osmanlılara komşudur. Boğdan'ın doğusunda yer alan Turla nehri, Hotin'in batısına kadar Boğdan ve Lehistan sınırını belirlemektedir¹⁶. Buna karşılık güneyde beliren Milcov nehri (Fokşani yakınlarında) Boğdan'ın Eflak ile olan sınırını çizer. İki taraf arasında tarihsel bir rekabet olmadığından Milcov-Putna-Siret cihetinde kararlaştırılan bu sınır, Eflak-Boğdan'ın birleştiği 1859 yılına kadar mevcudiyetini korur¹⁷.

Eflak'ta olduğu gibi Boğdan Beyliği de kendisini çevreleyen komşuları ile arasında olan sınırları kontrol eden merkezlere sahipti. Boğdan gümrüğünün uygulandığı bu önemli merkezler, güneybatıdan-güneydoğuya şöyle bir görünüm arz etmiştir: İbrail yolunda Bacău ve Bărlad; Eflak yolunda Suceava ve Bacău; Braşov yolunda Suceva, Bacău ve Trotuş; Bisrița yolunda Suceava, Baia ve Moldovița; Kamenita yolunda Dorohoi ve Hotin; Tatar Hanlığı yolunda Bender ve Akkirman¹⁸ ve Osmanlı yolunda İsakçı, Galaş ve İsmail yolları kullanılageldi. Söz konusu bu kale ve varoşlar, hem gümrüğün uygulandığı yerler olurken hem de tüccarların kullandığı en güzide geçiş noktalarıydı. Bu yerlerden Osmanlı sınırına yakın olan bazı yerlerde (Kili-Akkirman-Bender) sınır problemleri mevcut oldu. Akkirman-Kili Beyleri ile Boğdan arasında vuku bulan bu problemler, bir dönem Osmanlı divanını da meşgul etti. Nitekim iki taraftan da sınır tespiti için görevlendirilen bilirkişiler, Sultan II. Bayezid ile Büyük Ştefan arasında akit olunan sınırnâmeyi saklı olduğu Kili kalesinden çıkararak, sınır tespitlerinde bu meşhur anlaşma dikkate alınmıştır¹⁹. Böylelikle tıpkı Eflak'ta olduğu gibi Boğdan'a dair sınır anlaşmazlıkları da "sınırnâmeler" vasıtasıyla çözüme kavuştu.

¹⁶ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Litera, Chişinău, 2001, s. 17.

¹⁷ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 142, 145. Romanya'nın Braşov şehrindeki tarih müzesinde gördüğümüz İlk Boğdan haritasının çizildiği resim için bk. Harita II.

¹⁸ Marian Coman, *a.g.e.*, s. 168. Eflak ve Boğdan haritalarını görmek için bk. Harita III.

¹⁹ BOA, MD, nr. 46, s. 69, h. 134.

1.2. Eflak-Boğdan'da Voyvodalığın Tanımı

Eflak ve Boğdan ülkesinin lideri olan voyvoda, “*Domn*” veya “*Büyük Domn*” diye adlandırılırdı. *Domn* kelimesi Latince *Dominus*'tan gelir. (Roma İmparatorluğundaki *dominatul* ile özel bir bağlamdadır) Buna karşın voyvoda terimi ise slav orijinalli olup askeri yetkiliye verilen isimdir. Voyvoda terimi, Latince’de *dux belli*, Rumca’da *Strategos*’tur. Latince’de orduyu kumanda eden imparator anlamına gelir ki bu kelime Romen terminolojisinde görülmez, sadece geleneksel hikâyelerde geçer²⁰. Ortaçağ devletlerinde, voyvoda yerel gücü temsil eder. Büyük voyvoda ise yerel olanlardan daha büyük gücü temsil edip orduya kumandanlık eden güçtür. İlk Eflak voyvodası “*Büyük Voyvoda Beserab*” diye anılırdı. Bunun anlamı ise büyük voyvoda yani tüm ülkenin tek hâkimi idi. Bunun en kapsamlı kullanımı ise Yaşlı Mirça döneminde kullanılırdı. Yani Ortaçağ monarşisinde voyvoda, tek hâkimiyeti sembolize ederdi. Voyvoda teriminin ²¹, Boğdan belgelerine alışılengelenden daha farklı aksettirildiği görülmektedir. Örneğin, dış yazışmalarda Boğdan beyleri, dış dünyaya kendilerini voyvoda olarak tanıttığı gibi Slav kökenli olan “*gospodar*” ya da “*dük*” gibi unvanlar da kullanmışlardır²². Buna karşın Osmanlı sultanları ise Eflak-Boğdan yöneticilerine ayırım göstermeksizin, “*bey veya voyvoda*” şeklinde hitap etmekteydiler. Osmanlı belgelerinde Eflak-Boğdan voyvodaları için kullanılan elkab diğer Hristiyan hükümdarinkine benziyordu. Bu bağlamda Osmanlı belgelerinde Eflak-Boğdan voyvodaları, “*Kıdvetü’l-ümerâi’l milleti’l Mesîhiyye ümmet-i küberâi’t-tâifetü’n-nasrâniyye*” şeklinde formüle edilmiştir²³.

1.2.1. Voyvodanın Seçilmesi

Eflak-Boğdan'da voyvoda olabilmek için, adayların belirli şartlar taşıması zorunluydu. Bu gerekli şartlar yerine getirildikten sonra adaylar, voyvodalık makamına gelebiliyordu. Sözüne ettiğimiz bu şartlardan ilki, voyvoda adaylarının,

²⁰ T. Teoteoi, “İnstituții și Viață de Stat”, *Istoria Românilor*, Vol. IV, Editura Enciclopedică, București, 2001, s. 166.

²¹ Osmanlı Eyalet maliyesi içerisinde vergi gelirlerinin tahsilinde kullanılan voyvodalık kavramı, XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Rumeli’deki kazalarda sıklıkla kullanılmıştır. Ancak bu kullanım Eflak-Boğdan’da görülen voyvodalık teriminden farklıdır. Muhtemel suretle Eflak-Boğdan’da görev yapan voyvodaların haraçları toplamasından dolayı bu isim Anadolu’da vergi tahsil eden kullanılmış olmalıdır. Voyvodalık teriminin Anadolu’daki kullanımı için ayrıca Bk. Erol Özvar, “Voyvoda”, *DİA*, C. XLIII, İstanbul, 2013, s. 129.

²² T. Teoteoi, “İnstituții și Viață de Stat”, s. 167

²³ Mihai Maxim, “Voyvoda”, *DİA*, C. XLIII, İstanbul, 2013, s. 127-128.

aileden gelen bazı kalıtsal haklara sahip olmasıydı. Mesela Eflak'ta Baserabyalılar, Boğdan'da ise Muşatini ailesine ait bireyler voyvoda olma hakkı taşımaktaydı. Bu aileden gelen kalıtsal hakkın yanı sıra voyvoda olmanın en önemli koşulu Eflak ve Boğdan'da bulunan boyarların seçimini kazanmaktı²⁴. Yine Eflak-Boğdan'da voyvoda olacak adayın bu ülkelerde belirli bir mülkiyetinin olması şarttı. Dahası voyvodaya vassallık gereği tabii olan ve kendisine idari işlerde yardımcı olan "Voyvodalık Kurulu"nun olması gerekliydi. Bu şekilde ülkedeki yerel güçlerin desteğini alan bir kişi voyvoda olabiliyordu. Voyvodanın ülkedeki en önemli görevi bu Voyvodalık Kurulu ile iletişim halinde olarak ülkenin karşılaştığı sorunlara çözüm üretmesiydi²⁵. Özellikle XVI. yüzyıla kadar voyvodalar, genel itibariyle büyük-küçük boyar grubu ile saray efradı tarafından seçilirdi. Her ne kadar boyarların voyvodayı seçmek ile ilgili yetkileri olsa da, bazen bu durumun göz ardı edildiği durumlar da görülmüştür. Mesela; Büyük Ştefan/Stefan Cel Mare (1457-1504), tüm gücüyle voyvoda seçimlerine katılan boyarlara müdahale ederek voyvodalığı oğlu III. Boğdan'a (1504-1517) vermiştir. Öte yandan Vlad Ţepeş/Kazıklı Voyvoda döneminde, voyvoda olacak kişinin tüm boyarlar tarafından onaylanması ve onların kabulü olmadan voyvodanın ülkeyi yönetemeyeceği adet halini almıştır. Daha sonraki yıllarda (XVII. yüzyıl başları), voyvoda seçimlerine kilise temsilcilerinin de katılmasıyla birlikte voyvoda adayları onların da desteğini almak zorunda kalmıştır. Bu seçimden sonra ülkenin tüm boyarları, voyvodaya vasallık gereği sadakat yemini ederek, itaatlerini gösterirlerdi. Eflak-Boğdan'da Osmanlı egemenliğinin kurulmasından sonra voyvodalığın resmiyet kazanması için Osmanlı sultanın onayı zorunlu hale gelmiştir. Osmanlı sultanları, bazen boyarlara danışmaksızın voyvoda ataması yapsalar da genel itibariyle voyvodaların asil aile üyelerinden olmasına dikkat ederlerdi²⁶. Ancak Eflak-Boğdan'da siyasi kargaşaların yaşandığı dönemlerde, farklı hanedanlardan voyvoda atandığı durumlar da mevcut olmuştur. Nitekim Boğdan hanedanından olmadığı halde Petru Şchiopul/Aksak Petru Boğdan'a, Simion Movilă ise Eflak'a atanmıştı. Bu örneklerin dışında Eflak-Boğdan'da bazı özel durumlar da vuku bulmuştur. Mesela; 1592 tarihinde Boğdan'da Kazak Petru'nun boyarlar tarafından seçilmesine rağmen, Osmanlı sultanı, Boğdan

²⁴ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 170.

²⁵ Gheorghe I. Brătianu, *Sfatul Domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*, Editura Enciclopedică, București, 1995, s. 25.

²⁶ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 170-171.

hanedanıyla bir akrabalık ilişkisi bulunmayan Kazak Petru'ya izin vermemiştir²⁷. Aynı şekilde Boğdan tahtına göz diken ve hanedan üyesinden olmayan Kazak kökenli Ion Potcoava ve Alexandru'ya karşı verilen mücadeleler bunun en iyi örneğidir. Tüm bunların dışında, Eflak ve Boğdan tarihinde yabancı devletlerin müdahalesi ile gelen voyvodalar da mevcuttu. Örneğin, Ieremia Movilă'nın Boğdan voyvodalığına gelişi, tamamen Lehistan kralının inisiyatifi ile gerçekleşmişti. Ancak Ieremia'nın voyvodalığı Osmanlı sultanının onayı ile resmiyet kazandı. Buna benzer şekilde Eflak'ta voyvodalık iddiasında bulunan Radu Şerban'ın Habsburg adayı olması sebebiyle Osmanlı sultanı Radu'nun voyvodalığını uzun bir müddet onaylamamıştı. Sözüne ettiğimiz bu hadiseler, Eflak-Boğdan voyvodalarının resmi olarak Osmanlı sultanı tarafından seçildiğini ve Osmanlıların onayı olmaksızın Eflak-Boğdan'a geçen voyvoda adaylarının iktidarlarının kısa süreli veya geçersiz olduğunu göstermektedir.

1.2.2. Voyvodalık Kurulu'nun Oluşturulması

Eflak-Boğdan'da, "*Adunări de Stări/Voyvodalık Kurulu*" yani ülke ileri gelenlerinin toplandığı meclis, XV. yüzyıldan beri yönetim kurumunu sembolize eden bir organdır. Özellikle bu kurum Eflak-Boğdan'da önemli kararlar alınacağı zaman, voyvodanın başvurduğu bir mercii olmakla birlikte aynı zamanda onun gücünü kısıtlamakla görevliydi. Eflak-Boğdan'da bu toplantının yapılabilmesi için büyük ve küçük boyarlar ile metropolitler (episkop) voyvodanın istediği bir zaman toplanarak ülke politikası adına kararlar almaktaydılar. Sözüne ettiğimiz bu divan, Eflak-Boğdan'da sürekli olan bir enstitü olmamakla birlikte sadece özel durum ve olaylarda bir araya gelen bir kurumdu²⁸. Nitekim Boğdan'da 1457 yılında Türklere haraç ödenmesine karar verilmesi bu kurumun onayı ile gerçekleşmiş bir hadisedi. Aynı şekilde bu boyar grubunun 13 Eylül 1546'da İlie Rareş'i voyvoda seçmesinden yola çıkarak bu kurumun görevlerinden birisinin olağandışı durumlarda voyvoda seçimi yapma yetkisi olduğunu anlamaktayız²⁹. Dimitri Kantemir'in deyimiyle bu kurum Osmanlı'daki divan kuruluna benzemektedir. Yani ülkeyi temsil eden

²⁷ Detaylar için Aron voyvoda döneminde taht mücadelesine girişen Kazak Petru kısmına bakınız.

²⁸ T. Teoteoi, "*Înstituții și Viața de Stat*", s. 180.

²⁹ N. Grigoraș, *Înstituții Feudale Din Moldova. I. Organizare de Stat Pînă la Mijlocul Sec. Al XVIII-lea*, București, 1971, s. 238.

voyvodanın yanı sıra iç ve dış işlerde danıştığı birçok isim yer almaktaydı³⁰. Eflak-Boğdan'da Voyvodalık Kurulu'nda yer alan danışmanlar, daha çok boyarlar arasından seçilerek voyvodaya ülke yönetimi hakkında tavsiye verirlerdi. Eflak-Boğdan voyvodaları, kendi kurulunda yer alan üyelerin onayı olmaksızın iç ve dış siyasette hareket edemezdi. Voyvodalık toplantılarına katılan voyvoda, bir karar verilmeden önce her üyenin onayını almak durumunda idi. Bu onaydan sonra voyvodanın mührü konurdu. Voyvodalık seçimi veya ülkede savaş-barış kararlarının onaylanması bu toplantılarda alınırdı. Nitekim 1574 yılında Osmanlı'ya karşı isyan eden Cesur Ion/Ion Cel Viteaz ve Yiğit Mihail'in/Mihai Viteazul³¹ ülkelerinde aldıkları savaş kararını; bu kuruma danışarak alındığını hatırlamakta fayda vardır. Bu bakımdan Eflak-Boğdan'da voyvoda danışmanlarının aldığı genel kararlar, tüm boyarlar adına alınmış olurdu. Romen belgelerinde ise, bu kararı alan büyük boyarların adları geçmekte idi. Böylece ülke adına bir karara varıldığında belgelerde “*küçük ve büyük boyarların sadakati ile*” şeklinde formüle edilirdi³².

1.2.3. Voyvodalık Kurulunda Yer Alan Görevliler

Eflak yönetici sınıfının en üst makamda yer alan “*Ban*”, sadece Eflak'a ait Oltenia bölgesinin yönetilmesinden sorumlu kişiydi. Ondan sonra ise Severin Ban'ı gelirdi. Oltenia bölgesindeki boyarların onayı ile gelen banlar, sadece bu bölgenin yönetilmesi ile sorumluydu. Eflak'ta banlar, voyvodadan sonra idam kararını verebilen tek kişiydi. Bu yüzden Eflak'ta voyvodadan sonra yetki banlara aitti. Eflak'a özgü olan bu birim, Boğdan'da görülmezdi. Eflak ve Boğdan'da görülen “*Vornik*”, ülkede en büyük yargıç konumundaydı. XVI. yüzyılda Eflak'a nazaran Boğdan'da iki kat fazla olan vornikler, Boğdan'da daha aktif rol oynamışlardır. Sayılarının fazlalığı yüzünden Boğdan'da görev yapan vornikler, ülkenin aşağı kısmını yöneten birinci vornik ve ülkenin yukarısını yöneten ikinci vornik olarak iki gruba bölünmüştü³³. Boğdan vorniklerin görev bölgelerini açıklayan Evliya Çelebi, birinci vornik'in görev alanının Tuna nehrine kadar olan yerleri kapsadığını, ikinci vornik'in ise Boğdan'ın ikinci yarısında yer alan Hotin, Turla ve Erdel'e kadar

³⁰ D. Cantemir, *a.g.e*, s. 112. Eflak-Boğdan da divan kelimesine ilk dönemlerde rastlanmamakla birlikte bu kavramın XVII. yüzyıl ortalarından sonra Romen terminolojisi içine girdiği görülmektedir.

³¹ Eflak ve Boğdan tarihinin en önemli isimlerden birisi olan Ion ve Mihail, Osmanlı'ya isyan etme cüreti gösterdikleri için Romanya ve Moldova'da “*Cesur, Yiğit*” adıyla anılırlar.

³² T. Teoteoi, “*Înstituții și Viață de Stat*”, s. 184-185.

³³ T. Teoteoi, “*Înstituții și Viață de Stat*”, s. 187

kısımları kapsayan vilayetlerdeki davaları dinleyerek, görev yaptığını ifade eder³⁴. Yine Kantemir'e göre, vorniklerin en büyük görevi, voyvodanın sarayını ve elinde bulundurduğu topraklarda düzeni sağlamaktı. Hatta vornik, voyvodaya danışmaksızın ülkede idam cezası verebilirdi³⁵. Bu cezaları tatbik etme görevi ise "Armaş"lara aitti. Yine Eflak-Boğdan'da adli-yönetimsel birimi temsil eden "Pârcălab" ise daha çok sınır boylarında bulunan kalelerde görev yapmaktaydı. Bu kalelerdeki asayiş ve düzenin korunmasından sorumlu olan pârcălablar, Eflak'a nazaran Boğdan'da daha fazla sayıda bulunmaktaydı. Bunun sebebi ise Boğdan'da daha fazla kalenin bulunmasıydı³⁶.

Voyvodalık bürosu makamının yürütülmesinden sorumlu olan "Logofat", voyvoda tarafından verilen kararları yazıya geçirmekle mükellef olup voyvoda ve onun danışmanlarınca alınan kararlarda belgenin altına onun mührünü koyardı. Boğdan'da daha çok adli görevde yer almıştır. Tüm danışmanların başı olan logofat, voyvodanın mührünü taşırdı. Yine logofatın emri altında yer alan birimde, voyvodalığın dış ülkelerle yazışmalarını yürütecek Osmanlıca, Lehçe, Macarca, Latince bilen yetkili kişilerin bulunduğu bir birimdi. Eflak-Boğdan ülkelerinde hazineden sorumlu olan "Vistiyer" birimi, ülkeden toplanan tüm vergileri, gelir ve giderlerin defterini tutardı. Ayrıca bu kurum Eflak-Boğdan'dan sağlanan vergileri belirlediği gibi kimlerin vergi vermeyeceğine de karar verirdi³⁷. Eflak-Boğdan divanında yer alan önemli yetkililerden birisi de "Spătar/Hatman" adı verilen askeri komutanlar yer almaktaydı. Eflak'a özgü olarak kullanılan bu isim "Spătar" adını alırken, Boğdan'da ise "Hatman" olarak geçirdi. Eflak-Boğdan divanında, XV. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan bu kurumun en önemli görevi ise voyvodanın taç giyme töreninde onun kılıcını taşımaktı. Bu askeri yetkililer, voyvodalık törenlerinde onun yeminine tanık olur ve ona bozdoğan takdim ederdi. Voyvodanın yokluğunda ise ülkenin askeri gücünü idare ederdi³⁸.

Eflak-Boğdan'da sözünü ettiğimiz bu yönetici sınıfı yanında sarayda voyvodaya şahsi olarak hizmet eden bazı gruplar mevcuttu. Bunlardan "Postelnik" voyvodanın yatacağı odayı düzenlemekle görevliydi. Görevi gereği voyvodanın

³⁴ Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, İndeksli Tıpkıbasım, (Yayına Haz. Seyit Ali Kahraman), V. ve VI. Cilt, Ankara, 2014, s. 107b.

³⁵ D. Cantemir, a.g.e., s. 112-114.

³⁶ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 189.

³⁷ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 187-188.

³⁸ N. Grigoraș, *Insituții Feudale Din Moldova*, s. 268.

odasına izin almadan ya da voyvoda giyinik halde değilken bile girebilirdi. Voyvodanın en yakınında yer alan kişi olduğundan güvenilir olması şarttı. Zamanla voyvodayla görüşmek için gelen elçi ya da ziyaretçileri ağırladıklarından görevleri dış politikaya doğru kaymıştır³⁹. Söz konusu dış politika olunca Osmanlılar bu kişilerin görevde kalmasında belirleyici olabiliyordu. Nitekim Boğdan sarayında hizmet yapan Postelnik'in "*dârü'l-harb*" ülkeleri ile olan yakın münasebetlerinden dolayı İstanbul tarafından görevden alınması icap etmiştir⁴⁰. Voyvodalık sarayında görevli diğer bir kişi ise "*Medelnicer*" idi. Bu kişi voyvoda yemek yemeden önce eline su döken kişiydi. Medelnicerin himayesinde üç kişi bulunur ve bu kişiler voyvodanın yemek masasının hazırlanması ve toplanmasından sorumluydular. Voyvodanın mutfak işlerinden sorumlu olan "*Stolnik*" ise her gün saraya yemek yapma ve bunları servis etmekle görevliydi. Yemek esnasında voyvodanın zehirlenme ihtimaline karşılık olarak "*Paharnik*" içeceklerini tadardı. Bu esnada saraya gelen erzaktan sorumlu olan "*Cluger*" ise saray kilerinin anahtarını üzerinde taşırdı⁴¹.

1.3.Eflak-Boğdan Voyvodalığının Osmanlı Devleti Karşısındaki Statüleri

Osmanlılar Balkanlara yönelik fütuhatları esnasında, egemenliği altına giren yeni halklar ve medeniyetleri kendi sistemine entegre etme açısından hassas bir politika takip ettiler. Biliyoruz ki, üç kıtaya yayılan bu devasa imparatorluk en az üç şekilde idare edilmişti. Bunlar arasında klasik bir Osmanlı idare sistemini bilhassa Anadolu'ya ve her şeyden evvel Rumeli'ye yerleştirdiler. Osmanlı merkezi sisteminde vilayetler ve sancakları yöneten beylerbeyleri ve sancakbeyleri merkezi idareye bağlı idi. Nitekim İmparatorluğun zamanla genişlemesi ile Osmanlı himayesine giren ama iç serbestliğinin bir miktarını koruyan ülkeler meydana geldi⁴². Bu ülkeler, Osmanlı fütuhatı sırasında mağlup olarak bir anlaşma yapmak zorunda kaldığından dönemin şartlarına göre belirlenen haracı ödeyerek Osmanlı sisteminde özel bir statüde yer almışlardır. Bu sayede Sırp ve Rum Despotları ile Eflak-Boğdan-Erdel ve Dubrovnik gibi beylikler, haraçgüzâr olarak Osmanlı sisteminde yerini

³⁹ T. Teoteoi, "*Înstituții și Viața de Stat*", s. 190.

⁴⁰ 83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037/1626-1628), (Haz: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.), Ankara, 2001, h. 57, s. 40.

⁴¹ T. Teoteoi, "*Înstituții și Viața de Stat*", s. 191-192.

⁴² Sándor Papp, "Eflak ve Boğdan Ahidnameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Hristiyan Vassal Ülkeleri", *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 744.

korumuşlardır⁴³. Sözüünü ettiğimiz bu ülkelerden kuzey Tuna'da mesken tutmuş olan Eflak-Boğdan, Osmanlı idari sisteminde uzun bir süre bu statüyü koruyan devletlerden biriydi. Bunlardan Eflak Beyliği, Osmanlıların Balkan fütuhati esnasında, Macar yayılmacılığına ve onların Katolik baskısına karşı, Osmanlı himayesini tercih ederek (1395 öncesi) Osmanlı hâkimiyetini tanıdı⁴⁴. Keza Boğdan Beyliği, Lehistan ile geleneksel bağlarını korusa da artan Osmanlı baskılarına karşı Büyük Ştefan'ın son zamanlarında sultanın egemenliğini (1487) tanımak zorunda kaldı. Bu şekilde Eflak-Boğdan voyvodalıkları haracı ödemek koşuluyla Osmanlı himayesine boyun eğdiler. Kuşkusuz bu itaatin kabulü belirli ahit ve usulleri beraberinde getirmekteydi. Bu yüzden Kuzey Tuna Prenslıklarının Osmanlı'ya karşı statüleri *ahitnâmeler* temelinde şekillenmiştir⁴⁵. Osmanlı-Eflak Boğdan ilişkilerinde ilk ahitnâmenin 1416 tarihinde Eflak voyvodası Yaşlı Mirça'ya verildiğini belirtmek gerekir. Aynı şekilde Eflak-Boğdan'a verilen bu ahitnâmeler, XV. yüzyıl boyunca yenilenmişlerdir. Mesela 1432 tarihinde Eflak voyvodası, Vlad Drakul bunu elde eden simalardan birisiydi. Boğdan voyvodalığı ise ilk defa Voyvoda Petru Aron'nun 1456 tarihinde haracı ödemesiyle Boğdan'a ahitnâmelerin verildiği kabul edilmektedir⁴⁶. Nitekim ilk dönemde Osmanlı ve Eflak-Boğdan arasındaki anlaşmaların yemin şeklinde yürütüldüğünden de bahsetmek gerekir. Mesela Bizans kroniklerine göre; Fatih'in Vlad'a Eflak tahtını vermesi ancak yemin ve taahhütlerden sonra kabul görmüştü. Aynı şekilde Radu'nun 1462'de Eflak tahtına geçişinde kendisinden sadakat yemini alınmıştı⁴⁷. Zira XV. yüzyılda başlayan ahitnâme terminolojisi, sonraki dönemlerde yerini berât-ı şerîf ve hâtt-ı şerîflere bıraktı. Bu şekilde eskiden olduğu gibi Osmanlı ve Kuzey Tuna Prenslıklarındaki ilişkiler bu şekilde devam etti. Bilhassa 1772 tarihinde Romenlere verilen bu berâtlar,

⁴³ Feridun Emecen, "Haraçgüzâr", *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, s. 91.

⁴⁴ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, (Translated by Remus Bejan ve Paul Sanders), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2009, s. 32.

⁴⁵ Romen tarihçiliğinde varlığı oldukça münakaşalı bir durum haline gelen ahitnâmeler hakkında Mihai Maxim, Leh kralı Sobieski'nin 1686 Boğdan Seferi esnasında Kiliselerde muhafaza edilmiş olan bu barış anlaşmalarının (ahitnâmeler) Lehliler tarafından yakıldığını D. Cantemir'in yazdıklarına dayanarak ifade eder. Bk. Mihai, Maxim, *Romano-Ottomanica, (Essays-Documents From The Turkish Archives)*, "An Introduction to The Juridical-Legal Foundations of The Relations Between The Ottoman Empire and The Romanian Principalities", Isis Press, İstanbul, 2001, s. 14.

⁴⁶ M. Tayyib Gökbilgin, "La Structure Des Relation Turco-Roumaines Et Des Raisons De Certains Hüküms, Ferman Et Des Ordres Des Sultans Adressés Aux Princes De La Moldavie Et De La Valahie Aux XVIe et XVIIe Siecles", *Belleter*, XLII, No: 165-168, Ankara, 1978, s. 761.

⁴⁷ Viorel Panaite, "Haraçgüzârların Statüleri: XV. ve XVII. Yüzyıllarda Eflak-Boğdan ve Transilvanyalılar Üzerine Bir Çalışma", *Osmanlı*, C. I, s. 374-375.

Eflak-Boğdan'da yayılcı emeller taşıyan dış güçlere karşı, ülke bütünlüğünü korumak adına boyarlar tarafından kullanılageldi⁴⁸.

Genel hatlarıyla Osmanlı-Romen ilişkilerine yön veren bu ahitnâmeler, bu ilişkilerin sınırlarını belirlemede yardımcı olmuştur. Buna göre; Eflak-Boğdan ülkelerinde yönetici olarak merkezden atanan Sancakbeyi ya da Beylerbeyi yerine, Eflak-Boğdan aristokrisisinden gelen bir Hristiyan voyvoda bulunurdu. Bu voyvoda aday, ülkenin en önde gelen boyar ve metropolitleri tarafından belirlendikten sonra, İstanbul'a iletilir ve Osmanlı erkânı bu adayı uygun görürse, onun voyvodalığını resmi olarak onaylardı⁴⁹. Yine Osmanlılar, Eflak-Boğdan iç meselelerine karışamaz ve sebepsiz yere voyvoda topraklarına giremezdi. Barışın göstergesi olan haracı almak için İstanbul'dan bir rütbe sahibi gelip Yergöğü'nde parayı alıp saydıktan sonra bir makbuz yazarak, bu miktarı onaylardı. Nitekim haracını zamanında ödeyen voyvodalar iç işlerinde olduğu gibi savaş ve barış yapma hususlarında da serbestiler⁵⁰. Eflak-Boğdan voyvodalıkları kendi içsel mekanizmaları ve dokunulmaz olmaları açısından verebileceğimiz en güzel örnek; Eflak-Boğdan'a ayak basan bir Osmanlı tüccarı ve resmi görevli çavuşlar sadece merkezden aldıkları fermanlarla Tuna nehrini geçip işleri bittiğinde geri dönmeleridir. Aynı zamanda Osmanlı tebaalarının Eflak-Boğdan'da mülk edinmesi yasak olduğu gibi, Eflak-Boğdan'da evlenmeleri de yasaktı. Eflak-Boğdan'a giriş yapan tüccar taifeleri ise işlerini bitirdikten sonra bölgeden ayrılmak zorunda oldukları 1585 yılında Mihnea Turcitul'a verilen fermanla sabitlenmişti. Buna göre; hiçbir vezir veya beylerbeyinin "asla ve kat'iyen", ne Eflak ne de Boğdan'a ve ne de onların voyvodalarına, reâyâsına, boyarlarına, tüccar taifesine ve mültezimlerine dokunamayacağı açıkça belirtilmişti⁵¹. Buna benzer olarak 1656 yılında Köprülü Mehmed Paşa'nın Eflak soylularına yazdığı bir mektupta: "Sen sultanın haraçgüzârısın. Sultana itaatini ve bağlılığını gösterdiğin sürece hiçbir bey ve vezir seni tehdit edemez ve bu anlaşmaya kimse karşı gelemes⁵² " şeklinde vassal devletlerin Osmanlı garantisi altında

⁴⁸ Mihai Maxim, "L'Autonomie De La Moldovei Et De La Vallachie Dans Les Actes Officiels De La Porte Au Cours De La Seconde Moitié Du XVIe Siecle", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, (et l'autonomie des Principautés Roumaines au XVIe e siècle Études et Documents), Les Éditions Isis, İstanbul, 1999, s. 33.

⁴⁹ Mihai, Maxim, "An Introduction to The Juridical-Legal Foundations", s. 21.

⁵⁰ Sándor Papp, *a.g.m.*, s. 745.

⁵¹ Mihai, Maxim, "Le Statut Des Pays Roumains Envers La Poarte Ottomane Aux XVIe-XVIIIe Siècles", *Romano-Ottomanica*, s. 32.

⁵² Viorel Panaite, "Custom in The 16th-18th Centuries Ottoman-Romanian Relationship (Starting Points For a Historiographical Debate)", *RESEE*, Tome XXXI, No: 1-2, Bucharest, 1993, s. 171.

olduğuna vurgu yapılmıştı. Eflak-Boğdan voyvodalıkları, Osmanlı'ya karşı bu hizmetlerinin karşılığı olarak Eflak-Boğdan reayası sultanın koruma ve himayesine girmiş bulundular. Bu yzden Eflak-Boğdan'da gürleebilecek yağma hareketlerine kesinlikle taviz verilmemiştir. Bu hassas politikanın gereği olarak Osmanlılar, Rumeli Beylerbeyi'ni bile uyardıktan geri kalmamışlardır. Nitekim 1592 tarihinde Lehistan ile ilişkilerin gerildiği bir dönemde Lehistan'a gözdağı vermek için Cafer Bey önderliğinde Boğdan'a gönderilen Osmanlı ordusundan bir grup askerin, Eflak'tan geçtiği sırada Eflak köylerine girip, reyanın erzaklarını almasına dair Eflak'tan gelen şikayet üzerine Rumeli Beylerbeyi merkezden uyarılara muhatap olmuřtu⁵³. Aynı şekilde Eflak'ta siyasi buhran yaşandığı sıralarda (1602/1604), Eflak vilayetine akın eden Tatar taifesinin⁵⁴ ve Temeşvar bölgesinde bulunan Modava Beyi'nin, sultanın harağgüzâr reayası olan Eflaklılara saldırmasından dolayı merkezden aldığı uyarılar⁵⁵ hep Eflak-Boğdan reayasının korunmasına yöneliktir. şüphesiz bu tür örnekler harağgüzâr reyanın Osmanlı güvencesinde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bakımdan XVII. yüzyıldan itibaren Eflak-Boğdan-Erdel reyaları sultan tarafından Memalik-i Mahrusa yani Osmanlı imparatorluğunun bir parçası olarak değerlendirilmişlerdir. İşlam hukuk terminolojisine göre; bu şekilde vergi veren gayri Müslim tebaa, Eflak ve Boğdan'ı da içine alır şekilde zimmi olarak nitelendirilmiş ve hukuki bakımdan zimmi statüsü verilmiş olmakla Eflak-Boğdan'ı Osmanlı reayasına dahil edip komşu Hristiyan devletlerin halkından ayrı tutulmuşlardır. Mesela IV. Mehmed, Osmanlı yetkililerine hatırlatmada bulunurken Eflak reayası harbî değildir sâir memâlik-i mahrûsemde olan re'âyâ gibidir sözleri bunu en iyi misalidir⁵⁶.

Eflak-Boğdan ve Osmanlı arasındaki ilişkileri hukuki anlamda en belirgin olarak açıklaması, XVII. yüzyıl Osmanlı belgelerinde "*Min külli'l-vücûh, mefrûzu'l-kalem ve maktû'ul kadem*" şeklinde formüle edilen tabirdi. Bu terimlerin en genel açıklaması ise şöyleydi: Mefrûzu'l-kalem tabiri, Devlet-i Osmaniye'nin harağgüzâr voyvodalıkları olan Eflak-Boğdan ülkeleri, kalemden ayrı anlamın gelmektedir. Osmanlı vilayetleri bir yana Kırım Hanlığı Kalemi, Mısır Kalemi gibi bir Eflak-

⁵³ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 69, h. 176.

⁵⁴ BOA, MD. nr, 938, s. 65.

⁵⁵ "...Eflak reâyâsı hâlâ itâ'at ve inkîyâd üzere olub, Âsitâne-i Saâdetimden voyvoda nasb olunmağla reâyâ ve berâyâsına ber-vech-i dahl olunmaya deyü ... emr-i şerifimden sonra itâ'at eylemeyib geri dahl eylediğin ilam oluna, ber-vech-i özrün makbul değerdir". BOA, MD, nr. 77, s. 5, h. 71.

⁵⁶ Viorel Panaite, "*Haraçgüzârların Statüleri*", s. 378.

Boğdan (Memleketeyn) kalemi bile yoktu. Maktû'ul-kadem ise verginin nüfusa göre değil, önceden belirlenmiş şekliyle alınmasıydı. Son olarak Min külli'l-vücûh, bu ülkelerin her açıdan serbest olduklarını göstermektedir. Bu yüzden Eflak-Boğdan voyvodalarının kanunları, yargı sistemleri, adetler ve idare gibi tüm iç müesseseleri ve devlet mekanizmaları daha önceden de ifade edildiği gibi Osmanlı'dan ayrı ve bağımsızdı⁵⁷.

Eflak-Boğdan Prensliklerindeki Osmanlı kontrol mekanizmasının (ekonomik ve siyasi baskı) Erdel, Ragusa, Dubrovnik gibi haraçgüzâr devletlerle kıyaslırsak daha ağır bastığını söyleyebiliriz. Mesela bunlardan Erdel Prensiği, Eflak-Boğdan'a nazaran birçok açıdan avantaja sahipti. Buna göre, Erdel prensleri ülkedeki yerel soylular tarafından seçilir ve sadece sultan tarafından onaylanırdı. Bunun yanında Erdel'de Osmanlı garnizonları bulunmadığı gibi, haraç miktarı da oldukça düşük seviyede tutulmuştur. Erdel, İstanbul'a Eflak-Boğdan gibi yiyecek, mühimmat ve hediye göndermek zorunda değildi. Buna karşın imparatorlukta Erdel'den daha şanslı görünen devletçikler de mevcuttu. Bunlardan birisi olan Ragusa, diğerlerine oranla daha fazla avantaja sahipti. Çünkü Ragusa yöneticileri sultan tarafından onaylanmak zorunda olmadığı gibi dış politikada oldukça özgür hareket etmekteydi. Dahası Ragusa idarecilerinin, Eflak Boğdan gibi Hristiyan orduları hakkında bilgi toplamak, sultanın elçilerini Batı'ya göndermek için aracı olmak ve bizzat seferlere iştirak etmek gibi görevleri olmadığından diğer haraçgüzâr devletlere göre daha avantajlı bir konuma sahipti⁵⁸.

Klasik dönemde Osmanlılar, Eflak-Boğdan idaresini yerel voyvodalara verip, sadece merkezi otoriteye tabii olmasını beklediler. Zira XVI. ve XVII. yüzyıllarda Eflak-Boğdan voyvodalarının ayrılıkçı tavırlar sergilemeye başlamasıyla birlikte Osmanlıların tutumu oldukça farklı bir hal aldı. Bu bağlamda Osmanlı idarecileri, Eflak-Boğdan'a merkezden atayacakları bir Bey ile idare etmeyi birçok kez gündeme getirdiler (1578, 1605⁵⁹). Söz konusu bu amaçlardan ilkinin haber veren Eflak kroniği, 1522 tarihinde Niğbolu Beyi Mehmed'in, Eflak ülkesini Osmanlı sistemine dahil

⁵⁷ Mihai Maxim, "Osmanlı-Romen İlişkileri Tarihi Üzerine Başlıca Osmanlı ve Romen Arşiv Kaynakları", *Avrupa Arşivlerinde Osmanlı İmparatorluğu*, Vekam Yay., Ankara, 2014, s. 163-164; Mahir Aydın, *a.g.m.*, s. 7.

⁵⁸ Lovro Kuncevic, "Status of The Ragusan Republic in The Early Modern Period", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, (Edited by Gabor Karman ve Lovro Kuncevic), Brill, Leiden-Boston, 2013, s. 96-97.

⁵⁹ Söz konusu tarihlere düşünülen bu uygulamalar için sayfa 131 ve 245'e bakılabilir.

etmeyi planlamasından bahsederek, Eflak ülkesinin ilk defa merkezden atanacak kadı ve subaşlarının gelişini tedirgin şekilde tasvir eder⁶⁰. Eflak'taki otorite boşluğundan istifade eden Mehmed Bey, Nisan 1522'den itibaren üç ay süre ile Eflak tahtına geçti. Eflak kroniklerinin anlattığına göre, Mehmed Bey, Eflak'a varır varmaz, adamlarını (subaşı) her tarafa yaymıştı. Lakin bu vaziyete karşı birleşen boyarlar, Radu Afumați'nin Erdel'den gelmesiyle Eflak tahtına geçiş usulü yine eskiye döner⁶¹. Öte yandan Eflak-Boğdan'ı Beylerbeyliğe dönüştürmeye yönelik girişimler, belirli dönemlerde tehdit şeklinde kendisini gösterse de, ciddi anlamda ilk defa Mihail döneminde tasarıdan uygulama aşamasına geçti. Hatta 1595 tarihinde Divân-ı Hümâyûn'da alınan kararlar doğrultusunda Eflak-Boğdan'ı yönetecek olan beylerbeyleri belirlenmişti⁶². Fakat Osmanlıların Habsburg cephesinde savaşması ve Lehistan'ın Boğdan'ı tamamen Osmanlı himayesine bırakmak istememesi gibi sebeplerle bu hal kâğıt üzerinde kalan bir görüntü verdi. Bunun ötesinde Eflak-Boğdan'ın Osmanlı sistemine dahil olmasına Habsburg ve Lehistan'ın göz yummadığı açıktır. Eflak-Boğdan'ın Budin gibi Beylerbeyliğe dönüştürülme ihtimaliyle birlikte Lehistan ve Habsburglar doğrudan Osmanlılar ile sınırdış olacaktı. Bu vaziyet hem Osmanlılar hem de Habsburg ve Leh devletleri tarafından istenmediği için Eflak-Boğdan, haraçgüzâr statüsünü korumak kaydıyla büyük güçlerin arasında “*tampon/vassal devletçikler*” şeklinde kalmışlardır⁶³. Söz konusu bu durum Eflak-Boğdan'ın niçin Macaristan, Yunanistan ve Sırbistan gibi Osmanlı sistemine dahil edilmediğine açıklık getirmektedir. Bunun yanı sıra Eflak-Boğdan'ın Osmanlıların fetih güzergâhları olan İstanbul-Sofya-Belgrat-Buda-Viyana ekseninde bulunmaması ve dolayısıyla Osmanlı devlet adamlarının siyasi hedeflerinden uzak olmaları bunun diğer bir sebebidir. Bu bakımdan Balkan fetihlerinin Edirne-Filibesofya-Niş-Belgrat yönünde olduğu düşünüldüğünde, bu sebepler oldukça makul görülmektedir⁶⁴.

⁶⁰ Radu Popescu Vornicul, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, (Introducere și Ediție Critică Întocmită de Const. Grecescu), Editura Academiei R.P.R., București, 1963, s. 39.

⁶¹ *Letopiseșul Cantacuzinesc: Istoria Țării Românești (1290-1690)*, (Ediție Critică Întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu), Editura Academiei R.P.R., București, 1960, s. 44-45.

⁶² Detaylar için Eflak-Boğdan'ın Beylerbeyliğe dönüştürülmesi bölümüne bakınız.

⁶³ Mihai, Maxim, “*Le Statut Des Pays Roumains*”, s. 25.

⁶⁴ P. Panaitescu, “De ce n-au Cucerit Țările Române”, *Studii de Istorie Economică și Socială*, București, 1947, s. 157-158.

1.3.1. Eflak-Boğdan'ın Osmanlı'ya Karşı Askeri Yükümlülükleri

Haraçgüzâr devletlerin, Osmanlı sistemindeki en önemli görevlerinden birisi sultanın “*dostuna dost, düşmanına düşman*” olmasıydı. Bu kanun olarak Osmanlı dış politikasına uyma, Osmanlı askeri seferlerine katılma ve en önemlisi de Hristiyan devletlerden Osmanlı'ya gelebilecek herhangi bir düşmanca niyet ve hareketleri zamanında haber etme⁶⁵. Osmanlı Sultanı Mehmed Çelebi zamanında 1420'de Eflak'ın itaatinden sonra Yaşlı Mirça'ya verilen görevlerden birisi de savaş olasılığına karşı Osmanlı'ya yardım için askeri birliklerini göndermesiydi. Bu haliyle Eflak'ın Osmanlı askeri seferlerine iştirak etmesi 1420 yılında başlamıştır. Nitekim Eflak'ın Osmanlı askeri seferlerine katılımı, son olarak 1690 yılında Osmanlıların Habsburgları Zărnești'de yendiği vakit Eflak voyvodası Konstantin Brâncoveanu'nun yardımıyla son bulmuştur. Boğdan voyvodalığı için kesin çizgiler belirlenemezken, Osmanlı sultanının Boğdan voyvodası II. Ştefan'a (1433-1447) Erdel harekâtı için askerlerini hazır etmesine dair emri, Boğdan için bir başlangıcı işaret etmektedir⁶⁶. Bununla birlikte Eflak-Boğdan'ın coğrafi konumları nedeniyle, Osmanlıların XVI. ve XVII. yüzyıllarda Avrupa'da yürüttükleri seferlere birçok kez iştirak ettiklerine şahit olmaktayız. Mesela Boğdan'da Osmanlı hâkimiyetini tesis eden İskender Paşa, 1616 yılında Tuna boylarını rahatsız eden Kazaklar üzerine sefere gönderildiğinde kendisine eşlik etmesi için Eflak, Erdel ve Boğdan beyleri görevlendirilmişti⁶⁷. Aynı şekilde 1663 yılında Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa önderliğinde gerçekleşen Uyvar seferinde yerlerini alan Eflak-Boğdan beyleri ve beraberinde getirdikleri idari ve askeri gruplar, Evliya Çelebi'nin takdirini toplamıştır. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre; Uyvar'a gelen Boğdan Beyi, beraberinde 27.000 askerin yanı sıra Hatman, Vamoş, Logofat, Vistiyer, Postelnik, Armaş, Pârcălab, Vornik gibi büyük bir idareci grubuyla gelmişti. Boğdan Beyi Dabija (1661-1665), resmigeçit esnasında Osmanlıların bağısladığı mehterhanesini çalarak, sancak ve bayraklarıyla birlikte hazır bulunmuşken⁶⁸ Eflak Beyi Grigore Gika da beraberinde getirdiği 20.000 askerle yerini almıştır⁶⁹. Böylelikle Eflak-

⁶⁵ Viorel Panaite, “*Haraçgüzârların Statüleri*”, s. 376.

⁶⁶ Ovidiu Cristea, “The Friend of My Enemy of My Enemy: Romanian Participation in The Ottoman Campaigns” *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, s. 257-258.

⁶⁷ Feridun Bey, *Münşeâtü's- Selâtin*, C. II, İstanbul, 1274, s. 522-523.

⁶⁸ Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, C. V-VI, s. 112b.

⁶⁹ Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, C. V-VI, s. 113a.

Boğdan voyvodaları, beraberindeki maiyetlerle birlikte Uyvar seferinde boy göstermişlerdir.

Eflak-Boğdan voyvodalıkları, Tuna'da bulunan Osmanlı garnizon beyleri ile sıkı bir temas halinde iken Erdel ise, konumu gereği daha çok Budin Beylerbeyliği ile irtibat halindeydi. Erdel Beyliğinin görevi, Habsburg tehlikesine karşı daima teyakkuzda olmaktı. Eflak-Boğdan voyvodalıkları ise Tuna boylarında bulunan Türk sancakları ile komşu olduğundan, herhangi bir saldırı karşısında Tuna'daki Türk garnizonlardan yardım isteyebilmekteydi. Nitekim 1586 yılında Eflak voyvodası Mihnea Turcitul/Türkleşmiş Mihnea, Habsburglardan gelebilecek bir tehlike üzerine en yakın komşusu olan Vidin Bey'inden yardım talep etmiştir⁷⁰. Aynı şekilde Boğdan voyvodalarının, Boğdan sınırına oldukça yakın olan Kili, Bender, Özü ve Akkirman Beylerinden Kazak tehlikelerine karşı çokça yardım talep ettiğini bilmekteyiz. Öte yandan Eflak-Boğdan voyvodalıkları Osmanlıların Avrupa'da yaptıkları askeri seferler için geri hizmet bölüklerini göndermişlerdir. Nitekim Venedik'le yapılan savaşlarda (1570-1573), Eflak'tan kazma ve baltalarıyla hazır şekilde 5.000 kadar işçi talep edilmesi⁷¹ bu durumu kanıtlamaktadır. Sözüünü ettiğimiz işçilerin, sefer esnasında orduların ilerlemesi için ormanlık alanları temizlemek amacıyla talep edilmesi muhtemeldir. Son olarak Romen Prenslüklerinin Osmanlı karşısında yükümlü olduğu en önemli vazifesi, yabancı devletlerde gelişen siyasi olayları İstanbul'a aktarmasıydı. Eflak ve Erdel voyvodalıkları Habsburg tarafından, Boğdan voyvodalığı ise Lehistan tarafından gelecek tehlikeleri merkeze haberdar etmekle mükellefi. Nitekim 1587 yılında Osmanlı sultanı III. Murad, Boğdan voyvodalığından sadakati gereği Lehistan'daki krallık seçimlerinin seyrini haber vermesi için Mustafa çavuşu Boğdan'a göndermişti⁷². Buna benzer şekilde Habsburg harpleri başlamadan evvel, 7 Ağustos 1591'de Osmanlı erkânı, Eflak voyvodalığından Habsburgların tavır ve fikirlerini, bilirkişilerden öğrenerek, Habsburgların ne tür hazırlıklara giriştiklerinin merkeze bildirilmesini talep etmişti⁷³. Bu sayede Osmanlı idarecileri, kendisine komşu olan devletlerde gelişen siyasi olayları, Romen Prenslüklerinin haber ağı sayesinde takip edebilmekteydi. Ancak Avrupalı devletlerin kendilerine sadık olan Romen prensleri sayesinde, Osmanlı'da

⁷⁰ BOA, MD, nr. 60, s. 140, h. 330.

⁷¹ BOA, MD, nr. 21, s. 13, h. 50.

⁷² BOA, MD, nr. 62, s. 113, h. 248.

⁷³ BOA, MD, nr. 67, s. 150, h. 394.

gelişen politik olayların haberini alması, Romen idarecilerinin “*Büyük Güçler*” arasında oynadığı denge siyasetinin bir gereği idi.

1.3.2. Hükümet Alâmetleri

Osmanlı sultanları, Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarına resmi olarak atandıklarını göstermek için hükümet alâmetleri göndermişlerdir. Bu alâmetler sadece Osmanlı'nın voyvodayı resmi olarak tanımasıyla kalmayıp voyvodaların ülkelerinde egemenliklerini sembolize eden bir işaret olmuştur. Yeni atanan Eflak-Boğdan voyvodaları, XVI. yüzyılda hâkimiyetlerinin sembolü olarak İstanbul'dan sancak, bozdoğan, hil'at ve bir mükemmel at alarak görevlerine başlamışlardır⁷⁴. Öte yandan Eflak-Boğdan voyvodalarına verilen berat ya da menşurlar da onların voyvodalığını gösteren resmi evrak niteliğini taşımıştır. Voyvodaların derecesi iki tuğlu Beylerbeyi derecesi ile aynı olduğundan voyvodalardan da berat resmi alınırdı. Bu şekilde 12.000 akçe hazine için, 15.000 akçe çavuş, kapıcı başına verilmek üzere tahsis edilmesi adet üzere gelmişti⁷⁵. Söz konusu Eflak-Boğdan voyvodalarına verilen beratlar da, hükümet alâmetleri zikredilmezken bazı temel sınırların çizildiği görülmektedir. Mesela, 17 Eylül 1585 tarihinde Mihnea Turcitul'a verilen beratla, Eflak'ta bulunan yönetici grubu ile boyarların Mihnea'ya verilen berat doğrultusunda kendisine tabii olup itaat etmeleri emir edilmiştir⁷⁶. Böylece voyvodalara verilen beratların Eflak-Boğdan'da kendilerini kabul ettirmek adına çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarına verilen hükümet alâmetleri genel itibariyle aynı olmakla birlikte Büyük Ruznâmçe Defterinde görülen bir atama kaydında bazı detaylar göze çarpmaktadır. Buna göre, Eflak voyvodası Mihnea Turcitul tahta 15 Şevval 997 (27 Ağustos 1589) tarihinde üçüncü kez atandığında İstanbul'dan bir adet altın kaplamalı gümüş sancak, kuş tüyünün takılı olduğu sorguç ve kırmızı bir borkün yer aldığı üsküf, Amasya ve Bursa'da dokunan çeşitli kumaşlar ve Avrupa'dan kırmızı kadife kaplı sade bir taht verilerek İstanbul tarafından resmi olarak tanınmış oldu⁷⁷. Keza aynı şekilde sabık Erdel voyvodası Sigismund

⁷⁴ Mihai Maxim, “Nouveaux Documents Turcs Sur Les Cadeaux Protocolaires (Peşkeş) Et Les Insignes Du Pouvoir (Hükümet Alâmetleri)”, *Romano-Ottomanica*, s. 150-151.

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV, kısım II, 3. Baskı, Ankara, 1988, s. 97.

⁷⁶ Mihai Maxim, “*L'autonomie de la Moldovaie*”, s. 36.

⁷⁷ Mihai Maxim, *O Istorie Relațiilor Româno-Ottomane cu Documente Noi Din Arhivele Turcești*, Vol. I, Editura Istors, Brăila, 2012, s. 476-478.

Bathory'in eşi Maria Cristerna, 10 Şevval 1005 (27 Mayıs 1597) tarihinde hükümet alâmetlerinin yanı sıra İstanbul ve Bursa'da dokunan değerli kumaşları (çatma, serâser) alarak göreve başlamıştır⁷⁸. Sözüünü ettiğimiz şekilde voyvodalara gönderilen bu alâmetler, kendisinin voyvoda olarak atandığını gösterdiği gibi yeni seçilen voyvodaların kendi ülkelerinde kabulü açısından birer sembol olarak görülmüştür. Eflak-Boğdan'a voyvoda olarak seçilen aday, ülke içinde yaptığı gezi ve törenlerde İstanbul'dan gönderilen kaftan ve değerli eşyaları giyerek halka Osmanlı sultanın temsilcisi olduğunu gösterirlerdi. Bilhassa voyvodaların ülkede yaptığı bu gezilerde bir miktar Osmanlı askerleri de voyvodanın özel korumalığını yapardı. Böylelikle voyvodanın geçtiği yerlerdeki kiliselerde çanlar çalınması, voyvodaya olan itaatin bir sembolü olarak görülmekteydi⁷⁹.

1.3.3. Tahta Çıkış Usulleri

Eflak ve Boğdan voyvodaları, berât-ı hümâyûnla İstanbul'dan resmi olarak atanıp kendisine ait olan hükümet alâmetlerini aldıktan sonra eğer yeni voyvoda İstanbul'da ise hükümet merkezinde bazı merasimler yapılırdı. Buna müteakip voyvodayı makamına oturtmak üzere İstanbul'dan görevlendirilen "*İskemle Ağası*"⁸⁰ adı verilen görevli, maiyetindeki heyetle birlikte voyvodaya yol boyu eşlik ederdi. Voyvoda ile birlikte başkent Yaş veya Bükreş'e alayla birlikte varan bu görevli Eflak-Boğdan voyvodalarını tahta geçirerek vazifesini tamamlamış olurdu⁸¹. Kantemir'in deyişiyle voyvodayı tahta koyacak kişiler rastgele seçilmezdi. Bunun için Osmanlı sarayında güvenilirlik kazanmış olan Kapı Kethüdarları, Mirahor, Silahtar gibi kişiler tercih edilirdi⁸². Eflak ve Boğdan'da voyvodanın seçilmesinden sonra usul üzere bir tören düzenlenirdi. Bu törende ülkenin tüm boyarları kendisine sadakat yemini yaparak bağlılıklarını gösterirlerdi. Bu geleneksel törenlere Osmanlı Devleti karışmazdı⁸³.

⁷⁸ BOA, KKd, nr. 1779, s. 56.

⁷⁹ *Călători Străini Despre Țările Române*, (volum ingrijit de Maria Holban și colab.), Vol. V, Editura Științifică, București, 1973, s. 77-78.

⁸⁰ Her ne kadar ilk dönem Osmanlı belgelerinde İskemle Ağası'nın adı geçmese de Dimitrie Cantemir de bu kişinin temel vazifesini voyvodayı tahta koymak olarak tanımlar. Bk. D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 90.

⁸¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. IV, kısım II, s. 87.

⁸² D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 90. Kantemir'in verdiği bu detay sayesinde hem Avrupalı Seyyahlar hem de Osmanlı belgelerinde görülen Mirahor'un aslında İskemle Ağası olarak görev yaptıklarını anlamaktayız.

⁸³T. Teoteoi, "*Înstituții și Viață de Stat*", s. 173.

Özellikle bir voyvodanın hangi usullerle tahta çıktığına bizzat tanıklık etmiş olan İtalyan Franco Sivori⁸⁴, Eflak Voyvodası Petru Cercel (1583-1585) ile birlikte İstanbul'dan Eflak başkenti Bükreş'e kadar geldikleri bu yolculuk hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Sivori'nin anlattığına göre; Petru Cercel'e Eflak başkentine kadar eşlik edecek olan alay, mükemmel bir düzen ve nizama sahipti. Bu alayın önünde 500 kadar askerin eşlik ettiği mehteran ve sancağı taşıyan bir grup yer almaktaydı. Bu grubun hemen berisinde 300 kadar Osmanlı askeri ve onu müteakiben voyvodanın kılıcını taşımakla görevli Logofat ile ülkenin askeri lideri Spătar yürümekteydi. İskemle Ağası (Scutier) ve Petru Cercel alayın ortasında yer almaktaydılar. Voyvoda ve İskemle Ağası'nın oldukça berisinde onlarla birlikte götürülen atlarının varlığına ve bir o kadar da güzelliğine dikkat çeken Sivori, voyvoda ile birlikte Eflak'a götürülen gümüş ve altın gibi motiflerle süslenen Türk ve Arap atlarının güzelliğinden hayranlıkla bahseder. Eflak'a giden alayın son halkasında ise Eflaklı boyarlar, askerler ve bu alayda yer alan görevlilerin eşyalarını taşıyan oldukça kalabalık bir görevli grubu bir nizam halinde Eflak'a doğru yol alırlar. Sivori, uzun bir yolculuğun ardından Eflak-Türk sınırı olan Tuna'ya geldiklerinde İskemle Ağası tarafından yemeğe davet edildiklerini anlatır⁸⁵. Kalabalık bir maiyet halinde Eflak topraklarına varan bu alay, Eflak'ta voyvodadan sonra en büyük yönetici olan Büyük Ban⁸⁶ ve askerleri tarafından karşılanırdı. Bükreş'e doğru yaklaştıkları vakit kadınlı-erkekli büyük gruplar halindeki Eflaklıların katılımıyla birlikte alayın büyük bir kuyruk oluşturduğuna dikkat çeken Sivori, bu durumun voyvodanın halk tarafından istendiğini ve sevildiğine işaret ettiğini kaydeder⁸⁷. Eflak başkenti Bükreş'e üç hafta gibi uzun süren bu yolculuğun ardından bir gün verilen aradan sonra, voyvodanın taç giyme töreni başlardı. Bu şekilde voyvodaya eşlik etmiş olan İskemle Ağası, Eflak sarayının önünde toplanan büyük-küçük boyarlar ile Eflak halkı önünde konuşarak onlara hitaben eğer sultanın güvenini kazanmak istiyorlarsa onun vazifelendirdiği kişiye sadakatle itaat etmeleri şeklinde öğütler vermesinin ardından voyvoda tahta oturduktan sonra altın süslemeli

⁸⁴ İtalyan asıllı bir görevli olan Sivori, Eflak voyvodası Petru Cercel'in voyvodalığından sonuna kadar onunla birlikte Eflak'ta görev almış birisidir. 1581 yılında Petru ile serüvenine başlayan Sivori, 1589 yılına kadar tam 8 yıl voyvodaya eşlik etmiştir. Sonrasında hatıralarını kaleme alarak dile getirmiştir. Bk. *Călători Străini*, III, s. 1.

⁸⁵ *Călători Străini*, III, s. 6-7.

⁸⁶ Eflak adetlerine göre; voyvodanın yokluğunda tüm yetki Büyük Ban da olur ve ülkeyi tamamen O yönetir. Eğer Voyvoda Eflak'ta görevinin başında ise sadece Oltenia bölgesinin yönetiminden sorumludur.

⁸⁷ *Călători Străini*, III, s. 8-9.

kalpağı voyvodanın başına geçirerek ona resmiyet kazandırıyor. Böylece bu kalpağı giyen voyvoda, Eflak boyarlarının itaatlerini kabul ediyordu. Boyarların yanı sıra Eflak ahali de voyvodalık sarayına gelerek ona karşı itaatlerini sunmaktaydı. Sivori'nin anlattığına göre; Eflak'ta yaklaşık 10-15 gün süren itaatlerin kabulünden sonra voyvoda görevine başlamaktaydı⁸⁸. Eflak-Boğdan voyvodalığı için seçilen adayın Osmanlı'ya karşı sadakatli olması çok önemliydi. Bu yüzden voyvoda adayının tahta geçtikten sonra komşu devletlerin durumları hakkında merkezi bilgilendirmesi şarttı. Bunun yanında Osmanlılar, Eflak-Boğdan'da isyanların önüne geçmek için bir dizi tedbir almaktan geri durmamışlardır. Bu tedbirlerin başında voyvoda olarak seçilen kişinin oğlu, yeğeni vs. yakın akrabalarının İstanbul'da rehin olarak tutulması Eflak-Boğdan için bağlayıcı olmuştur⁸⁹.

1.3.4. Para Basma Yetkileri

Eflak-Boğdan voyvodalıkları, Macaristan ve Lehistan hâkimiyetinde hüküm sürdükleri sıralarda, komşu ülkelerin paralarını kullanmaktaydılar. Ancak siyasi bağımsızlıklarını kazandıktan sonra (XV. yüzyıl) kendilerine ait para basmaya başladılar. Eflak belgelerine göre ilk para dolaşımının Vlayku voyvoda zamanda başladığı anlaşılmaktadır⁹⁰. Boğdan'da ise ilk para Voyvoda Petru Muşteai (1375-1391) zamanında basılmıştır. Gümüşten yapılan Boğdan paraları “*Groşi*” adıyla adlandırılırdı. Ion voyvodanın iktidarı (1572-1574) döneminde bakır paralar kullanılmaya başlanmıştır. Paranın bir yüzünde öküz boynuzu arasında yıldız yani Boğdan ülkesini sembolize eden bayrak görülürken diğer yüzünde ise Ion voyvodanın isminin yazılı olduğu bir paranın varlığı dikkat çekicidir⁹¹. Buna karşın Romen ülkeleri, Osmanlı hâkimiyetini kabul ettikten sonra, Osmanlıların ekonomik gücünün zirveye ulaştığı XVI. yüzyılda, dünyadaki yeni ekonomik koşullara ayak uydurmak için Osmanlı akçelerini kullanmak zorunda kaldılar. Eflak'ta voyvoda Baserab Laiotă (1544) döneminden itibaren Osmanlı akçeleri kullanılmaya başlandı. Bununla birlikte her ne kadar voyvoda III. Mihnea (1658-1659) ve Konstantin Brîncoveanu (1688-1714) zamanında yeniden Eflak parası kullanılması için

⁸⁸ *Călători Străini*, III, s. 9.

⁸⁹ T. Teoteoi, “*Instituții și Viață de Stat*”, s. 173.

⁹⁰ Octavian İliescu, *Moneda în Romăna (491-1864)*, Editura Meridiane, București, 1970, s. 14.

⁹¹ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor (Partea a Doua Dela Mircea Cel Bătrân și Alexandru Cel Bun Până La Mihai Viteazul)*, Vol. II, Fundație Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București, 1937, s. 556-557. Ayrıca Ion ve Ştefan Răzvan döneminde Boğdan'da kullanılan paraları görmek için bk. Resim I.

girişimlerde bulunulsa da Eflak, bağımsızlığına kadar Osmanlı akçelerini kullandı⁹². Boğdan'da ise durum biraz farklı olmuştur. Ion voyvoda dönemine kadar basılan Boğdan paraları, Ion'dan sonra 1595 tarihine kadar bir kesinti içerisine girmiştir. Bu dönemde Osmanlı'ya karşı isyan halinde olan Boğdan'da, voyvoda Ştefan Răzvan (1595) kısa süreli iktidarında kendi adına para basmıştır. Bundan iki yıl sonra Ieremia Movilă, Leh kralı ile bir anlaşma yaparak Lehistan parası modelinde bir para basımına gitmiştir. Hatta bir süre Lehistan topraklarında kullanılan bu para Ieremia'nın ölümü ile birlikte tedavülden kalkmıştır. Böylece XVII. yüzyılın başından itibaren Boğdan'da Osmanlı akçeleri geçerli olmaya başlamıştır⁹³. Romen ülkelerinde voyvodaların kendi adlarına para basmamalarının Osmanlı siyasi rejimleri doğrultusunda gerçekleştiğini varsaymak doğru değildir. Bilakis Romenlerin kendi paralarını basmaları, ekonomik anlamda çok pahalıya sebep olduğundan eski avantajını kaybetmiştir. Öte yandan Osmanlı devleti içinde özel statüde bulunan Dubrovnik Beyliği ve Kırım Hanlığı gibi beyliklerin Osmanlı hâkimiyetinin sonuna değin kendi paralarını basabilmesi⁹⁴, bazı Romen tarihçilerin iddia ettiğinin aksine⁹⁵ Romen ülkelerinde kullanılan para döngüsünün siyasi gerekçelerle değil ekonomik şartlardan dolayı değişim gösterdiğini bize göstermektedir.

1.3.5. İstanbul'daki Temsilcileri: Kapı Kethüdarları

Romen Prenslükleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ikili anlaşmalarda önemli bir unsur diplomasydi. Çünkü diplomasi sayesinde Romenler, Osmanlılar ile olan askeri ve siyasi problemlerini barışla halletmişlerdir. Bu noktada Romen Prenslüklerinin Osmanlılar ile süregelen askeri mücadeleleri ancak XV. yüzyılın ikinci yarısında nihayete ermiş ve bu andan itibaren Osmanlı yetkilileri ile ekonomik ve siyasi anlamda ilişkilere barışla çözüm aranmıştır. İşte söz konusu bu barışa aracı olan Romen temsilcisi “*Kapı Kethüdası*” idi. Romen tarihçiliğine göre, Osmanlı'ya barış için 1456'da gönderilen ilk elçi Logofat Mihail'dir. Osmanlılarla olan ilişkilerde tansiyonun artmasıyla birlikte Logofat Mihail, bizzat Boğdan voyvodası Aron

⁹² Octavian İliescu, *a.g.e.*, s. 23.

⁹³ Octavian İliescu, *a.g.e.*, s. 37.

⁹⁴ Mihai Maxim, “On The Right to Strike Currency of the Reigning Princes of Moldavia and Wallachia During The Period of Ottoman Suzerainty”, *Romano-Ottomanica*, s. 48-49.

⁹⁵ Romen paralarının tarihsel döngüsü hakkında önemli bir çalışma yapan İliescu, Osmanlı hâkimiyetinden sonra Eflak voyvodalarının para basmaya hakkı olmadıklarını iddia etmektedir. Bk. Octavian İliescu, *a.g.e.*, s. 23.

tarafından “Boğdan ülkesinin tamamen kaybetmemek adına Osmanlılar ile barış yapması için” İstanbul’a gönderilmiştir. Aynı şekilde Eflak’ın Osmanlı başkentindeki ilk temsilcisi 1521 yılında İstanbul’a gönderilen Logofat Stoica’dır⁹⁶. Nitekim Evâhir-i Ramazan 1019 (Aralık 1610) tarihli bir belgeye göre; Boğdan temsilcilerinin İstanbul’daki ilk sarayı Sultan Süleyman tarafından Boğdanlılara hibe edilmesine dair kayıttan, Boğdan temsilcilerinin kullandığı sarayın, Kanuni döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. İstanbul’un Balat kapısı dahilinde bulunan Kesmeyaka’da olduğu anlaşılan Boğdan Sarayı, İstanbul’a gelen Boğdanlı temsilciler tarafından aktif halde kullanılmıştır⁹⁷. Buna karşın Osmanlıların diğer bir haraçgüzârı olan Ragusa temsilcilerinin İstanbul’da XVII. yüzyılın sonuna değin bir sarayı veya konağı bulunmamaktaydı. Bu yüzden Ragusalı yöneticiler, her yıl İstanbul’a gönderdiği haraçla birlikte giden temsilciler sayesinde İstanbul ile irtibat kurmaktaydılar⁹⁸.

Eflak-Boğdan Prenslüklerindeki Kapı kethüdalığı, Türk/Pers kökenli bir kurumdur. Söz konusu bu terim, ilk dönem Osmanlı belgelerinde “*Merdüman-ı Voyvoda*” olarak geçer. Ancak XVII. yüzyıldan itibaren belgelerde “*Kapı Kethüdası*” ismini alır. Eflak-Boğdan’a nazaran Erdel’de bu durum fonksiyon olarak benzerlik gösterse de ismen farklıdır. Çünkü Erdel kralının temsilcisi “*Elçiyân*” adını taşır⁹⁹. Eflak-Boğdan Kapı kethüdalrı, diplomatik temsilci olmayıp voyvodalık ile İstanbul arasındaki iletişimi sağlayan araçlar olarak görülmüşlerdir. Bu temsilciler daha çok Bükreş-Yaş-İstanbul ekseninde görülen problemleri çözmekle vazifeliydi. İstanbul’daki Kapı kethüdalrının sayısı en az iki iken, bazen bu sayı dörde kadar çıkabiliyordu¹⁰⁰. Bu kişilerin seçimleri daha çok Eflak-Boğdan’daki soylu ailelerinden yapılırdı. Söz konusu bu temsilciler, İstanbul ile ilişkileri yürütüp ülkenin haraç ve pîşkeşini İstanbul’a götüreceğinden güvenilir olmaları şarttı. Bunun yanı sıra coğrafyayı bilmeleri de gerekmekteydi. Mesela Eflak kapı kethüdasının İstanbul’a ulaşması için Bükreş-Küçük Balkan dağları-Edirne-İstanbul güzergâhını bilmesi icap ederdi¹⁰¹. Muhtemel suretle Eflak-Osmanlı topraklarının kesiştiği

⁹⁶ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei în Epoca Suzeranităţii Otomane (1541-1688)*, Bybliotek, Cluj-Napoca, 2013, s. 263, 265.

⁹⁷ BOA, İE. HAT, 1/3.

⁹⁸ Gabor Karman, “Tributary States in the 17th-C. Diplomatic System”, *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, s. 163.

⁹⁹ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 264, 267.

¹⁰⁰ Gabor Karman, “Tributary States in the 17th-C. Diplomatic System”, s. 162-163.

¹⁰¹ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 269-270,274.

önemli stratejik yerler olan Yergöğü ve Ruşcuk kaleleri, bu güzergâhın merkezinde yer almaktaydı. Bükreş'e yakınlığı göz önüne alındığında, Erdel elçileri gibi Eflak elçileri de Osmanlı topraklarına Sağ kol üzerinde bulunan Yergöğü ve Ruşcuk üzerinden geçmişlerdir¹⁰². Erdel elçileri, İstanbul'a varmak için bu yolları kullansa da, Eflak'ın siyasi meselelerle meşgul olduğu dönemlerde, Orta kol üzerinde bulunan Belgrat-Niş-Sofya-Edirne-İstanbul güzergâhlarını kullanarak emin bir şekilde İstanbul'a ulaşmışlardır¹⁰³. Eflak-Boğdan Kapı Kethüdalarına nazaran Erdel temsilcileri, statü gereği biraz daha serbest olduğundan Erdel temsilcisinin görev yükü çok ağır değildi. Bu yüzden İstanbul sarayına girip çıkan Erdel temsilcilerinin sayısı Eflak-Boğdan'a kıyasla daha az olmuştur. Özetlemek gerekirse bu temsilcilerin en temel görevi, İstanbul'da dolaşan en doğru haberi öğrenip voyvodalıklara göndermektir. Yine İstanbul içindeki siyasi hava ve voyvodalıkları etkileyecek olan siyasi kararlar, voyvoda değişimleri gibi haberleri mümkün olduğu kadar kısa bir sürede Romen Prenslüklerinin merkezleri olan Alba-Iulia, Yaş ve Bükreş'e ulaştırırlardı¹⁰⁴.

1.4. Eflak-Boğdan'da Askeri Yapı

Eflak-Boğdan voyvodalıklarının askeri yapıları, burada bulunan özgür Romen köylülerine dayanmaktaydı. Eflak-Boğdan'ın lideri olan voyvoda aynı zamanda bu orduların başkomutanı sayılmaktaydı. Ülkede toprak sahipleri olan boyarlar, voyvoda tarafından çağrıldığında savaşa katılmakla mükellefti. Bunun dışında boyarlar, kendilerine ait olan silahlarla sahip olduğu toprakları, korumakla yükümlüydü. Eğer voyvoda tarafından çağrılan boyar savaşa katılmazsa suçlu sayılır ve hain olarak nitelendirilirdi. Bu yüzden evini, topraklarını kaybeder ve idamla cezalandırılırdı. Toprak sahibi olmayan Romenler ve feodal köylüler ise acil durumlar olmadıkça savaşa katılmazlardı. Çünkü bu grup feodal bey adına çalışıp onun adına hizmet işleri (kale tamiri, palanga yapımı) ile meşgul olurdu¹⁰⁵. Romen belgelerine bakıldığında ilk Eflak ordusunun 1374 yılında voyvoda Vlayku (1364-1377) zamanında oluşturulduğu söylenebilir. Bunun yanında Eflak'a mahsus "büyük ordu" tabiri Yaşlı Mirça/Mircea Cel Bătrân dönemini kapsayan belgelerde

¹⁰² Călători Străini Despre Țările Române, (volum îngrijit de Maria Holban și colab.), Vol. IV, Editura Științifică, București, 1972, s. 268-269, 377.

¹⁰³ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 275.

¹⁰⁴ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 286.

¹⁰⁵ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 507.

görülmüştür. Mirça voyvoda, 1407 tarihinde iş başına geldiğinde sadece “büyük ordunun” güçlü kalması adına yaptığı icraatlar önemli olmuştur. Eflak’ta kullanılan büyük ordu teriminden kasıt, Eflak’a ait özel hallerde voyvodanın emri ile Eflak’ta bulunan herkesin bu orduya katılma zorunluluğuydu. Boğdan’da ise bu özel terim kullanılmazken, Boğdan askeri yapılanması Macar Krallığı ile aynı özellikleri gösterir. Boğdan köylüleri, herhangi bir özel şart bulunmaksızın savaş halinde orduya katılmakla mükelleftir. Bu gelenek voyvoda Büyük Ştefan/Ştefan Cel Mare döneminden evvel mevcuttu¹⁰⁶.

Eflak-Boğdan voyvodalıkları, kendilerini çevreleyen devletlere nazaran daha az bir askeri güce sahip olmakla birlikte orduları, daimi değildi. Eflak voyvodası Yaşlı Mirça döneminde Eflak ordusunun kapasitesi 30.000 dolaylarında seyir etmekteydi. Boğdan’da ise askeri kapasite Büyük Ştefan döneminde 40.000 civarında çıktığı görülmüştür. Bilhassa bu rakamların sadece acil durumlarda Eflak ve Boğdan’da bulunan herkesin savaşa çağrılmasıyla ordunun bu rakamlara ulaştığı görülmektedir. Romen kaynaklarına göre XV. yüzyılda Eflak-Boğdan’ın askeri kapasiteleri 30-40 bin civarındaydı¹⁰⁷. Söz konusu bu rakamların, XVI. yüzyılda da aynı düzeyde olduğu Eflak-Boğdan’ı ziyaret eden seyyahlarca açıkça belirtilmiştir. Mesela İtalyan seyyah Fabio Mignanelli¹⁰⁸, Eflak’ın 40.000 ve Boğdan’ın ise 30.000 askeri kapasiteye sahip olduğunu yazar¹⁰⁹. Eflak ve Boğdan’a nazaran Erdel voyvodalığının askeri kapasitesi biraz daha aşağıdaydı. Erdel’in Iancu Hunedoara (1441-1456) döneminde ulaşabildiği rakam ancak 20.000 dolaylarında olmuştur¹¹⁰. Romen ülkelerinin askeri potansiyelleri birlikte değerlendirildiğinde, toplamda 100.000 civarında bir rakamın varlığı dikkat çekicidir. Lakin Romen ülkelerinde bu rakamın sadece acil durumlarda tüm köylülerin çağrılmasıyla ortaya çıktığını unutmamak gerekir. Bu yüzden Osmanlıların Romen ülkelerinden bu denli yüksek sayıda askeri destek istemek yerine, Eflak-Boğdan ve Erdel’de görülen siyasi karışıklıkları gidermek için ihtiyaç duyduğu ölçüde yardım istemesi önemlidir. Bunun yanında diğer bir önemli detay da, Osmanlıların devşirme usulü gereği diğer

¹⁰⁶ T. Teoteoi, “*Înstituții și Viață de Stat*”, s. 232.

¹⁰⁷ Gheorghe Cantacuzino, Mihai Maxim vd., *Istoria Militară A Poporului Român, Epoca De Glorie A Oastei Celei Mari. A Doua Jumătate A Secolului Al XIV-lea-Prima Jumătate A Secolului Al XVI-lea*, Vol. II, Editura Militară, București, 1986, s. 39.

¹⁰⁸ Bir din adamı olan Fabio, Eflak-Boğdan’daki olayları gözlemleyerek Vatikan’ı bilgilendirmiştir. Bk. *Călători Străini Despre Țările Române*, (volum îngrijit de Maria Holban și colab.), Vol. I, Editura Științifică, București, 1968, s. 464.

¹⁰⁹ *Călători Străini*, I, s. 465.

¹¹⁰ Gheorghe Cantacuzino, Mihai Maxim v.d., *Istoria Militară A Poporului Român*, s. 39.

Balkan ülkelerinden aldığı çocukların Eflak-Boğdan'dan toplanmamasıydı. Bu duruma dikkat çeken Boğdanlı tarihçi Ureche, Eflak-Boğdan'ın devşirme olarak İstanbul'a çocuk gönderme mecburiyetleri olmadığını belirterek, bu Prensliklerin devşirme sistemine dahil olmadıklarını ortaya koymaktadır¹¹¹.

Eflak-Boğdan'da askere alımlar tarihçi Ureche'nin dediği gibi "çağırma" usulü ile yapılırdı. Bu klasik usulle Romen halkı, voyvodanın belirlediği yerlerde veya köy meydanlarında toplanarak vazifelerini yerine getirmiş oluyordu. Hatta gerektiğinde 12 yaşını doldurmuş kişilerin bile askere çağrıldığı döneme rastlamak mümkündür. Kazıklı Voyvoda, 1462 tarihinde Fatih Sultan Mehmed'in Eflak'a girmesi esnasında ülkedeki 12 yaşını doldurmuş çocuk denebilecek yaştaki kişileri askere çağırarak bir ilke imza atmıştır¹¹². Eflak ve Boğdan'da askere çağırma genel olarak yazın yapılırdı. Zira Eflak-Boğdan'a kışın yapılan istilalar, askerin toplanmasını zora sokacağından Romen ordularında büyük bir şaşkınlık yaratırdı. Nitekim bunun tecrübesi Boğdan voyvodası Kör Boğdan (1504-1517) zamanında ülkeye yapılan akınlarda görülmüştür. Çünkü bu istilaların kışa denk gelmesinden dolayı ülkedeki askerlerin dinlenmekte olduğundan Boğdan voyvodalığı oldukça zor bir dönemden geçmişti. Öte yandan bu askerler toplandıktan sonra Boğdan ordusunun ülke içinden geçişinde askerlerin yiyecek temini Boğdan halkı tarafından sağlanırdı¹¹³. Yine Romen halkı gerektiğinde Osmanlı askerlerine zahire hazırlamakla mükellefti. Bilhassa Osmanlılar, Avrupa'ya olan seferlerinde Eflak-Boğdan topraklarından geçtikleri vakit bu zahirelerin zamanında hazırlanması büyük önem taşımaktaydı¹¹⁴. Öte yandan Osmanlı ordusu, Eflak-Boğdan topraklarında bulduklarında burayı mümkün olduğunca erken terk etmek mecburiyetindeydi. Nitekim Eflak-Boğdan ve Erdel topraklarından geçmek için izin isteyen Temeşvar Beylerbeyinin bu isteği bazı gerekçelerle geri çevrilmişti. Bu gerekçeye göre; "Eflak'ta şu an haraç toplama zamanı olduğu ve Eflak'tan geçilmesi halinde haraç toplanmasının zor olacağından" söz edilmekteydi. Bu yüzden Temeşvar Beyi'ne

¹¹¹ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei Pana La Aron Voda (1359-1595)*, (Ediție de Constantin Giurescu), Bucureşti, 1916, s. 107.

¹¹² Gheorghe Cantacuzino, Mihai Maxim v.d., *Istoria Militară A Poporului Român*, s. 38-39.

¹¹³ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 233.

¹¹⁴ BOA, MD, nr. 64, s. 4, h. 11.

askerlerini harağgüzâr topraklardan geçirmeyip Temeşvar'a dönüş için başka bir yol bulması istenmişti¹¹⁵.

Romen Prenslüklerinde klasik usulün yanı sıra ülkedeki asker ihtiyacını karşılamak için paralı askerler de getirilmekteydi. Daha çok yabancı ülkelerden getirilen bu asker grupları ilk dönemlerde Litvanyalı, Macar, Sas/Sakson, Sekeller¹¹⁶, Almanlardan oluşurken sonraları ise Kazak, Türk, Sırp, Bulgar, hatta İtalyan ve Fransız milletlerinden oluşmuştur. Örneğin Eflak voyvodalığında, Despot voyvoda yanında paralı asker olarak Alman, Macar, Leh tutuyordu. Kazıklı Voyvoda'nın kardeşi Güzel Radu'nun/Radu Cel Frumos, Basarab ile olan savaşında, 15.000 kadar Türk askerinin yanı sıra bir miktar paralı asker olduğu söylenir. Keza Eflak'ta paralı askerinin en fazla olduğu dönem Mihail zamanı idi. Mihail'nin Osmanlı'ya karşı isyan ettiği dönemde toplamda Eflak'ta 14.000 civarında paralı askerinin varlığı dikkat çekicidir¹¹⁷. Nitekim Osmanlı makamları, 1598 tarihinde Eflak ordusundan haber almak adına, Mihail'nin Eflak'ta barındırdığı askeri potansiyelini Boğdan voyvodası Ieremia'ya sorduklarında; *Osmanlı'nın bekasını istemeyen her kim varsa Mihail'nin yanında toplandığını ve yanında 72 milletten adam olup belli başlı bir ordusu olmadığına*¹¹⁸ dair cevabın alınması Eflak'taki askeri düzenin gayet karmaşık bir şekilde kurgulandığını göstermektedir.

Eflak-Boğdan'da bu askeri yöneticilerin dışında ülke sınırlarını korumakla mükellef bazı askeri sınıflar da mevcuttu. Eflak'ta "*Plaieşi*" ve Boğdan'da "*Strajer*" adı verilen bu görevliler, sınırların güvenliğini ve geçiş yollarını korumakla görevliydi. Aynı şekilde "*Călăraş*" adı verilen görevliler de güneyde Tuna sınırını ve kuzeyde Nistru sınırındaki geçişleri kontrol ederdi. Hatta bu görevlilerin kendilerine ait bayrak ve flamaları bulunurdu. Călăraşlar, Eflak-Boğdan'da voyvodalık makamına ulaşacak önemli haberlerin getirilmesi ve götürülmesinden sorumluydu. Söz gelimi, Aron döneminde kendisinin 1592 yılında tahttan alındığı haberi, bu görevliler tarafından Boğdan'a getirilmişti¹¹⁹.

¹¹⁵ BOA, MD, nr. 55, s. 125, h. 238.

¹¹⁶ Romanya'nın Erdel bölgesinde (Braşov-Sibiu) bir Alman boyu olan Sas/Sakson ile çoğunluğu Macar halkının oluşturduğu Sekeller Erdel'de yerleşik halde bulunan bir topluluktur. Bk. Kemal Karpat, "Erdel", *DIA*, C. XI, İstanbul, 1995, s. 280.

¹¹⁷ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 514-515.

¹¹⁸ *Mihai Viteazul în Conştiinţa Europeană: Documente Externe*, Vol. I, Editura Academiei R.P.S., Bucureşti, 1982, belge 74, s. 222.

¹¹⁹ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 515, 517.

1.5. Adli Yapı ve Ceza Sistemi

Eflak-Boğdan ülkesinin en büyük hâkimi olan voyvodalar, kendilerine gelen her türlü davayı dinleyerek, çözüme kavuştururdu. Eflak-Boğdan geleneklerine göre, voyvoda yargıyı kendi divanında yapardı¹²⁰. Bazı önemli dinsel günler dışında haftada üç-dört kez toplanan bu divan, voyvoda sarayının tam ortasında yer alırdı. Yine voyvoda yargılama yaparken yüksekçe bir tahta oturur ve voyvodanın yanında bulunan boyarlar ve ülkenin dini lideri olan metropolit de davayı yerinden izlerdi. D. Kantemir'in anlattığına göre; belirli bir protokole sahip olan bu divanda, voyvodanın solunda başta metropolit olmak üzere yönetici sınıftan olan boyarlar, statüsüne göre sıralanırdı. Voyvodanın sağında ise rütbesiz boyarlar sıralı halde bulunurdu. Portar'ın emriyle şikâyetçiler, suçlular (elleri bağlı şekilde) ve tanıklar getirilerek divanda hazır bulunurdu¹²¹. Davada tüm tanıklar dinlendikten sonra yargılama yapılırdı. Bu sırada seçim hakkı olmayan boyarlar, sadece voyvodaya düşüncelerini söyleyebilirdi. Voyvoda, birinin suçlu olduğuna karar verdiğinde kilise ve ülke kanunlarına göre hangi cezayı alması şeklinde metropolite danışırdu. Voyvoda istediği şekilde karar verme yetkisine sahip olduğundan bu karar saygıyla karşılanırdı¹²². Eğer bir kişi bu davayı kaybetmişse, yeniden dava açabilme yetkisine sahipti. Ancak kişi bu davayı tekrar açmak istese bile bunun için yeni voyvodayı beklemek zorunda idi. Ayrıca Eflak-Boğdan'da açılan davalar için kişilerin Eflak-Boğdan defterdarı olan Vistier'e para ödemesi şarttı. Söz konusu bu vergi, Boğdan'da başlangıçta "zavescă" olarak adlandırılırken XVI. yüzyılın ikinci yarısında ise "heraie" diye adlandırılırdı. Eflak'ta ise "gloabă" şeklinde yer etmişti¹²³. Yine voyvoda otoritesinin yayıldığı tüm yerlerde yargılama yapamayacağı için, voyvodalığa bağlı şehir ve kasabalarda voyvodayı temsilen bulunan görevliler bu işi yürütmekteydi. Bu görevliler, Eflak'ta "Ban", Boğdan'da ise "Vornik" ve "Pârcălablar" bu işi üstlenmişti. Bu görevlilerin bir alt sınıfında bulunan küçük vornikler daha küçük davalara bakardı. Neredeyse ülke yukarıdan aşağıya bu tür yargıçlarla doluydu¹²⁴.

¹²⁰ *Călători Străini*, V, s. 341-342.

¹²¹ D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 143.

¹²² *Călători Străini*, III, s. 18; D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 144-145.

¹²³ D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 148-149.

¹²⁴ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 486.

Eflak-Boğdan'da işlenen suçlara göre farklı cezalar uygulanmakla birlikte, hırsızlık, adam öldürmek ve küçük bir yağma hareketi genel olarak ölümlü cezalandırılırdı. Ortaçağ Eflak-Boğdan'ında feodalite sistemi gereği, idam cezaları bile sosyal durumlara göre şekillenirdi. Örneğin, boyar ve sıradan halka verilen idam cezaları farklıydı. Boyar ve soyluların daha fazla acı çekmemeleri için idam şekli suçlunun başının kesilmesi şeklinde olurken, sıradan halk için verilen idam cezası ise mahkûmun boynuna urgan geçirilerek asılmasıydı. Bu anlayış tüm dönemlerde mevcut olmamakla birlikte, ölüm cezalarının şekli voyvodaya göre değişmekteydi. Söz gelimi voyvoda Konstantin Kantemir hırsızlık suçundan yakalananları diri diri yakarak cezasını verirken, Vasile Lupu suda boğdurarak ceza vermektedir. Bazen ölüm cezası yanında vücut organlarının kesildiği durumlara da rastlanılabildi. Bunlardan en meşhuru eski Bizans'ta da görülen burnun kesilmesi idi. Eflak-Boğdan'da oldukça meşhur olan bu ceza yöntemi, ekseriyetle voyvoda olmak için isyana girişmiş ve bunu başaramayan kişilere uygulanırdı¹²⁵. Osmanlı idaresi, Eflak-Boğdan'da uygulanan adli sistemine karışmamakla birlikte, Eflak-Boğdan halkından veya ayanlarından gelen şikâyetler üzerine, voyvodaları ikaz edebilirdi. Bu tür şikâyetlere çok az da rastlanılsa, bazı örnekler mevcuttu. Mesela Iancu Sasul Boğdan tahtına geldiğinde selefi Petru'dan kalan birçok boyarı katletmişti. Bu vaziyetin İstanbul'a aksettirilmesinin ardından, Divân-ı Hümâyûn, "*eski voyvodadan kalan boyarların*" katledilme âdetini bırakması tarzında voyvodayı ciddi şekilde uyarılmıştı¹²⁶. Aynı şekilde Alexandru Mirça'nın Eflak'ta hüküm sürdüğü sıralarda, fazla vergilerden şikâyetçi olan Eflaklı bir grup, ülkedeki vergi adaletsizliğini Divân-ı Hümâyûn'a ileterek, çözüm arayışı içerisine girmişlerdir. Bu duruma kayıtsız kalmayan Osmanlı idaresi, Eflak'a yakın olan Rusçuk Kadılığını göreve çağırarak, Eflak voyvodası vekiliyle beraber şikâyette bulunan Eflak köylerine gidip, bu vaziyeti yerinde teftiş etmesini istemiştir. Teftiş neticesinde Eflaklıların haklı olduğu anlaşılmalı ve Voyvoda Alexandru Mirça'ya daha dikkatli olunması yönünde tavsiyeler verilmiştir¹²⁷. Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere Eflak'tan gelen talep doğrultusunda Tuna'da bulunan Kadılıklar görev yapabilmekteydi.

¹²⁵ Constantin Giurgiescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 496-497.

¹²⁶ BOA, MD, nr. 39, s. 10, h. 28.

¹²⁷ BOA, MD, nr. 28, s. 237, h. 568.

1.6. Dini Yapı

Ortaçağ'da Hristiyanlar iki büyük mezhebin etkisi altında bulunuyorlardı. Bunlardan Katolik Mezhebi'nin dini başkanı Roma'da bulunan Papa; Ortodoks Mezhebi'nin başkanı ise İstanbul'daki Patrikti. Avrupa'da Kilise organizasyonları dini gücün yanında siyasi bir gücü temsil etmekteydi. Çünkü Kilise, ülkedeki siyasileri meşrulaştıran bir güce sahipti. Özellikle Eflak-Boğdan Prenslıklarına baktığımızda Kilise organizasyonları, Avrupa'daki devletlerle aynı etkiye sahipti ve bu hiyerarşi Bizans-Slav kökenliydi¹²⁸. Eflak-Boğdan'da yer alan Kilise ve dini yaşam, bu Prenslıkların siyasi varlığından önce Macaristan egemenliği altında yürütülmekteydi. Fakat kiliselerde yer alan metropolitler ancak bu Prenslıkların siyasi iktidarlarını sağladıktan sonra bağımsızlıklarını kazanmıştır. Nitekim Eflak voyvodası N. Alexandru (1351-1364), Vicina Metropolitliği başkent Argeş'e davet etmiştir. Metropolit İachint'in gelişiyle birlikte, Eflak Ortodoks Metropolitliği, 1359 yılında Kilise meclisinin kararıyla resmen açılmıştır. Böylece Bizans imparatoru V. Ioannis, Vicina Metropolitliğinin Eflak'a taşınmasını onayarak, Eflak kilisesi Bizans'a bağlı bir görünüm arz etmiştir. Yani Eflak'a giden metropolitler, doğrudan doğruya Rum Patrikanesi'ndeki mecliste bulunan Rumlar arasından seçilmiştir. Bu durumda Eflak'ta Argeş ve Severin'de bulunmak üzere iki metropolitlik kuruldu¹²⁹. Boğdan'da bulunan Kilise hiyerarşisi ise onların iç kavgaları yüzünden Eflak'a nispeten daha karmaşık bir görünüm arz etmiştir. Bunda Boğdan voyvoda ve boyarlarının İstanbul Ortodoks Patrikaneliği'ne bağımlı olmak istememelerinin önemli bir payı vardır. Bu yüzden Boğdan Kilise Meclisi 1388 yılında Boğdanlı olan Suceva Patriği İosif'i seçerek, bağımsız bir hal almıştır. Hatta Boğdanlılar İstanbul'dan aforoz edilmelerine rağmen Bizans'tan gelen metropolitleri geri göndererek, kendi patriklerine uymayı sürdürdüler. Ancak Bizans tarafından baskıya dayanamayan Boğdan voyvodası Mülayim Alexandru, 1401 yılında Bizans tarafından İosif'e verilen metropolitlik sıfatını kabul ederek, Bizans Ortodoks Patrikliği'ne tâbi olmak durumunda kalmıştır¹³⁰. Öte yandan Eflak-Boğdan'da Ortodoks dinine mensup bulunan Rum ve Ermeniler, Eflak-Boğdan'daki metropolitlere bağlı olarak dinsel hayatlarını sürdürmüşlerdir. Buna karşın Katolik

¹²⁸ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 249.

¹²⁹ V. Costăchel, P. Panăitescu ve A. Cazacu, *Viața Feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editură Științifică, București, 1957, s. 448.

¹³⁰ V. Costăchel, P. Panăitescu ve A. Cazacu, a.g.e., s. 449.

mezhebine bağılı bulunan az sayıdaki Sas, Macar ve İtalyan tebaanın bu topraklarda kendilerine ait Katolik kiliseleri bulunmaktaydı. Burada yaşayan Katolik mezhebine bağılı cemaat, kendi piskoposunu seçme hakkına sahipti. Katolikliğin merkezi olan Papa burada bulunan piskoposları, kendi mezhebini burada yayma, siyasi gücünü artırma ve insanların Katolikliğe geçmesi için bir araç olarak görmüştür. Lakin Papa'nın bu çabaları Eflak-Boğdan'da sonuçsuz kalmıştır¹³¹.

Eflak-Boğdan'da bulunan metropolitlerin İstanbul Ortodoks Patrikliği arasında süregelen ilişkiler, İstanbul'un fethinden sonra zayıflayarak, sadece sembolik bir hal almıştır. İlk önceleri İstanbul'dan seçilen metropolitler, 1453 yılından sonra artık Eflak-Boğdan ülkesinde bulunan Kilise meclisi tarafından seçilmeye başlanmıştır. Tabii bu seçimlere çoğunlukla voyvodalar müdahil olmaktadır. Çünkü İstanbul Patrikliğinin etkisinin azalması, voyvodaların kiliseler üzerinde hak sahibi olmasını kolaylaştırmıştır¹³². Hatta bu durumda özellikle Boğdan'da bulunan ruhban sınıfı İtalya'nın Floransa'daki dini konsülle birleşmesi için Rum asıllı Damian öncülüğünde bir heyet dahi göndermesine kadar varmıştır. Ancak bu duruma Ohrid ve Peç'teki din adamlarının buna onay vermemesiyle sonuçsuz kalmıştır. Böylece Boğdan kilisesinde İstanbul Patrikliğinin etkisi azaldığından burada Ortodoks Slavların etkin olması durumu belirlemiştir¹³³. Bu dönemde Boğdan'da en etkin dini kurumlar, Neamț, Putna, Tismana, Cozia ve Bisrița manastırları idi. Özellikle Büyük Ştefan döneminde bu manastırlar kültürel anlamda etkin faaliyetler yürüttü. Bu manastırlarda, heykeltıraş, gümüş ve nakış atölyeleri ve çocuklara okuma-yazma öğreten öğretmenler mevcuttu. Bunun yanı sıra aritmetik, geometri, müzik, teoloji ve felsefenin yanı sıra Latin, Grek ve Slav dilleri öğretilmekteydi. Petru Rareș döneminde Moldovița ve Râșca gibi yeni Manastırlar inşaa edilerek, bu faaliyetlere devam ettiler. Yeni manastırların kurulması onları takip eden voyvodalar tarafından da takip edildi. Voyvoda A. Lăpușneanu, Slatina ve Pângârâți, Petru Șchiopul Agapia Manastırını ve Aron voyvoda ise Yaș'ta kendi adıyla anılacak Aron Manastırını inşaa etti¹³⁴. Manastır inşaları Boğdan'da olduğu gibi Eflak'ta da devam etti. Eflak voyvodası Yaşlı Mirça döneminde Nucet, Vișina

¹³¹ Laurențiu Rădvan, *At Europe's Borders: Medieval Towns in The Romanian Principalities*, (Translated by Valentin Cırdei), BRILL, Leiden-Boston, 2010, s. 210, 424, 428.

¹³² Mircea Brie, *O Istorie Socială a Spațiului Românesc (De la Începuturile Statalității Dacice Până la Întreprinderea Modernității)*, Oradea, 2005, s. 164.

¹³³ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 251.

¹³⁴ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 258.

gibi yeni manastırların açıldığı belgelere yansımaktadır. Yine voyvoda Neagoe Baserab, Târgoviște'de bulunan bazı kiliseleri tamir ettirdi. Hatta bu onarımlar sayesinde Argeş'te bulunan Celebră Manastırı günümüze kadar ulaşmıştır. Petru Cercel Târgoviște'ye Adormirea Kilisesini inşa etti. Halefi Mihnea Turcitul ise ahşaptan kilise inşalarına devam ederek, Argeş'te bulunan Tutana Manastırını yeniledi¹³⁵.

Eflak-Boğdan'da inşa edilen bu manastırlar, kısa zamanda ülkenin ekonomik merkezi haline geldi. Çünkü bu ülkelerde bulunan birçok köy, arazi ve buralarda çalışan serfleri barındırmaktaydı. Bu bakımdan manastırlar, ellerinde bulundurdukları bu ekonomik potansiyel sayesinde kısa süre içinde boyarlardan daha iyi konuma geldiler. Yine boyarlar sahip olduğu bölgelerde bulunan bazı özel manastırlardan bir takım gelir elde etmekteydiler. Manastırlar, o bölgede bulunan boyara elde ettiği gelirlerden bir miktar ücret ödemekteydi. Hatta bazı kayıtlarda boyarlara ait manastırların tıpkı eşya gibi alınıp satılabildiği durumlara rastlanmaktadır. Mesela Boğdanlı Boyar Otel, Bozienii köyünü ve orada bulunan manastırını tüm gelirleriyle birlikte satın almıştı¹³⁶. Eflak-Boğdan'daki manastırlarda bulunan papazlar, kendi malikânelerinden elde ettikleri kazançların, bir kısmını vergi olarak bağlı bulunduğu üst rütbeli yetkiliye vermekteydi. D. Cantemir'in de belirttiği üzere Boğdan'da yer alan metropolitlikler, kendilerine bağlı her manastırdan yıllık 200 akçe (XVII. yüzyıl) vergi almaktaydı¹³⁷. Eflak için de benzer bir durum geçerliydi. Nitekim Eflak voyvodası Petru Cercel döneminde Buzău Metropolitliği, kendi bölgesinde bulunan köylerdeki papazlardan bal ve peyniri vergi olarak almaktaydı. Yine bu manastırlarda bulunan papazlar, akraba evlilikleri, Kilise kurallarına uymama, sosyal düzeni bozma ve yasadışı evlilik yapanlardan cüzi bir para cezası almaktaydı. Bu miktar en fazla 50 akçeye kadar çıkabiliyordu. Hatta bu durumu suiistimal edip, ekonomik çıkar elde etmek amacıyla bu durumu kendi lehine kullanan papazlar da mevcuttu. Boğdan kayıtlarının bildirdiğine göre, Büyük Ştefan döneminde 63 farklı kilisede bulunan papazlar, sırf Kilise gelirlerini artırmak için kendilerine yapılan her türlü şikâyetlere ceza keserek bir hayli gelir elde etmişlerdi. Aslında papazların bu yola başvurmaları, biraz da bağlı buldukları metropolitlere ödedikleri yüksek vergiden ileri gelmekteydi. Çünkü metropolitlik her papazdan

¹³⁵ T. Teoteoi, "Înstituții și Viață de Stat", s. 254-255.

¹³⁶ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 452.

¹³⁷ D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 207.

vergi olarak, kiliselerde yapılan yargılara müdahil oluyorlardı. Bu durum ise feodal dönemde görülen ikili otorite gücünün çatışmasından kaynaklanmaktaydı¹³⁸. Feodal dönemde hem Eflak hem de Boğdan Prenslüklerinde bulunan dini kurumlar birçok imtiyaza sahipti. Bunlardan en belirginini kiliselerin voyvodalık için ödenen tüm vergilerden muaf olmasıydı. Boğdan voyvodası İliaş Rareş döneminde manastırlar, voyvodalara herhangi bir vergi ödememekteydi. Ancak D. Cantemir'in deyişiyle bu vaziyet XVII. yüzyıldan itibaren değişerek, her manastır haraç adı altında imparatorluk vergisi ödemeye başladı. Öte yandan Eflak voyvodalığında bulunan manastırlar, vergi yükünden kurtuldukları için oldukça memnundu. Ancak bu vaziyet tıpkı Boğdan'da olduğu gibi her voyvoda için geçerli değildi. Eflak voyvodası Mihnea Turcitul iktidara ikinci kez geldiğinde, ülkede bulunan manastır ve kiliseleri Osmanlı'ya göndereceği haraca katkı yapmaya mecbur tuttu. Daha sonra iktidarda kalabilmek için yeniden kiliseleri vergiden muaf tuttu. Öte yandan Boğdan'da ise voyvoda Leon Tomşa, 1632 yılında ülkede voyvodalığa bağlı tüm manastırlardan hatta boyarlara bağlı olanlardan bile vergi almayacağını belirtmiş ve bu davranışı ülkede büyük destek almıştır¹³⁹.

¹³⁸ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 453.

¹³⁹ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 454; D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 210.

İKİNCİ BÖLÜM: İLK OSMANLI EFLAK-BOĞDAN MÜNASEBETLERİ

Eflak-Boğdan Prenslikleri, XIV. yüzyılın ortalarında tarih sahnesine çıktıklarında, doğu ve güneydoğu Avrupa'daki siyasi durum, iki büyük olayın etkisi altında kalmıştır. Bunlar, Altınordu Hanlığı'nın parçalanarak zayıflaması ve Osmanlı Beyliği'nin yükselmesiydi. Öte yandan Tatar etkisinin o bölgede zayıflaması, Romenlerin o bölgede daha rahat hareket etmelerine yol açmıştı. Ancak bu sırada o bölgede hâkimiyet alanlarını genişletmek isteyen Lehistan ve Macar krallıkları, Eflak-Boğdan'a müdahale ederek, bölgede güç sahibi olmak istediler. Çünkü Altınorda Hanlığı'nın parçalanmasının ardından, güneydoğu Avrupa'da bir buhran süreci ve otorite eksikliği yaşıyordu. Bu eksikliği doldurmak için Lehistan ve Macaristan kıyasıya rekabet içine girmişti¹. Bu sırada Balkanlarda gelişen Osmanlı fütuhatları, ilk olarak 1321'de Mudanya alındıktan sonra Marmara Denizi kıyılarında kendisini göstermiştir. Türk askerlerinin zaman zaman Bizans'ı tazyik maksadıyla küçük gruplar halinde Rumeli'ye geçiş yapmaları, Rumeli'yi tanımlarına olanak sağlamıştır. Osmanlıların 1345 yılında Karesi Beyliği'ni almaları, Rumeli'ye geçişi hızlandırdığı gibi, Rumeli'de gün geçtikçe ilerleyen Osmanlı fütuhatlarına önemli bir zemin hazırlamıştır. Özellikle Osmanlıların Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan istifade ederek 1352 yılında Çimpe'ye asker bırakması, onların burayı Balkanlarda yayılmak için bir köprübaşı olarak değerlendirmesine yol açtı. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ile başlayan Balkan fetihleri, onun ölümünden sonra bir ara duraklasa da, Şehzade Murad'ın ve Evrenos, Hacı İlbeyi gibi komutanların gayretiyle hayli hız kazanmıştır. Sultan Orhan'ın ölümünden sonra tahta geçen Sultan Murad, 1361 yılında Edirne'yi fethederek, devlet merkezini buraya taşıdı. Osmanlı hükümdarı Meriç vadisi boyunca hareketli 1363'te Filibe'yi zapt etmiş ve Bizans'ı nüfuz altına almıştı. Balkanlardaki Osmanlı tehdidine karşı oluşturulan Haçlı birlikleri 1371 yılında Çirmen'de bozguna uğratarak, Batı Trakya ve Makedonya'nın zaptı mümkün olmuştur². Osmanlıların daha sonraları Tuna nehrine varmaları karşısında iki Romen Prensiği, doğrudan Osmanlı tehdidiyle karşı karşıya kaldığında, kendilerine karşı oluşan bu tehditlere karşı Büyük Güçler arasında denge siyaseti güderek hayatta kalmaya çalıştı.

¹ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 67-68.

² Mehmet İnbaşı, *Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti*, *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 154-156.

2.1. Tuna Sınırında Hâkimiyet Mücadeleleri ve Eflak ile Osmanlı Arasındaki İlk Münasebetlerin Başlaması

Osmanlıların Balkan fütuhâtı ile meşgul oldukları esnada, Tuna Nehri'nin kuzeyinde Eflak ve Boğdan adında iki Romen Prensiği hüküm sürmekteydi. Balkanlarda Osmanlı fütuhâtlarının Tuna'ya doğru genişlediği esnada Eflak Beyliği kendilerine daha yakın olduğu için Osmanlıların ilk temasları Eflak Beyliği ile gelişme göstermiştir³. Özellikle Osmanlı akınlarının Balkan dağlarını aşır Tuna'ya doğru yönelmesi, Tuna nehrinin öte yakasında bulunan Eflak Beyliğini tedirgin etmiştir. Bu dönemde Eflak Beyliği'nin asıl amacı Tuna'ya doğru ilerleyen Osmanlı akınlarını, kendi sınırından uzak tutup Osmanlılar ile olası sınır komşuluğunu önlemektir. Bu yüzden Eflak, faal bir şekilde güney Tuna sınırlarına müdahil olmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Eflak ülkesi, XIV. yüzyılın ikinci yarısında baş gösteren Osmanlı gazalarına karşı durmanın yolunu Macar krallığının desteği ile oluşturulan güney-doğu Avrupa koalisyonuna katılmakla mümkün olduğunu anlamıştır⁴. Bu dönemde Eflak tahtında bulunan Vlayku Baserab, 1368 tarihinde Macar kralı Layoş ile birlikte, Târnova Bulgar Çarı Şişman ve onun müttefiki olan Osmanlıların, Vidin kalesini fethetmelerini engelleyerek Doğu Avrupa'da önemli bir güç olduğunu kanıtlamıştır. Söz konusu bu askeri çarpışmalar, Osmanlı ve Eflak kuvvetlerini tarihte ilk kez karşı karşıya getirmekteydi⁵. Bu mücadeleye değinen Romen kaynakları, Vlayku'nun Osmanlılar ile olan ilk karşılaşmalarını şu şekilde tasvir eder: "*Dinsiz (!) Türklere ve Târnova Çarına karşı orduya hazırlama emrini verdim. Bizim kanımızdan olan ve askerlerin başında olan Dobıkalı Ladislav, zalim Türkler ile Târnova Çarına karşı cesurca savaştı*"⁶.

Türk hâkimiyetinin genişlemesi karşısında, gerçekçi bir siyaset adamı olan Vlayku, Balkanlardaki yeni kuvvet unsurunun ehemmiyetini anladığı için, 1373 tarihinde Sultan I. Murad ile ittifak etmiştir. Söz konusu bu gelişmeyle ilgili olarak Macaristan'a kaçan Eflaklı bir boyar, Vlayku'nun Osmanlılar ile anlaşma yapmasını, Papa XI. Gregorius'a haber vererek ifşa etmiştir. Bu durumda Papa, Türk ve Romenlere silah satan Macarları aforoz etmiştir. Her ne kadar ilk dönem Osmanlı

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK Yay., 5. Baskı, Ankara, 1988, s. 211.

⁴ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 86, 81.

⁵ Mihail Guboğlu, "Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi*, C. II, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 830.

⁶ DRH, B. (volum întocmita de P.P. Panaitescu ve Damaschin Mioc), Vol. I (1247-1500), Editura Academiei R.P.S., Bucureşti, 1966, s. 16.

kaynakları bahsi geçen olaylardan bahsetmese de bu askeri temaslar Osmanlılar ile Romenler arasında daha sonraki münasebetler için bir temel teşkil etmektedir. Vlayku'nun kardeşi I. Radu zamanında (1377-1385) ise Eflak Beyliği oldukça sakin bir dönem geçirmiştir. Buna karşın Radu'dan sonra Eflak tahtına gelen Mircea Cel Bătrân/Yaşlı Mirça döneminde Eflak ülkesi, sınırlarını hayli genişletir. Bu yüzden Mirça, Eflak tarihinin en önemli voyvodalarından birisi haline gelmiştir. Romen belgelerindeki emirnâmelerde kullanılan unvanlar, kendisinin Eflak ve kısmen de Erdel'de hükümlerlik sürdürdüğünü göstermektedir. Özellikle bu dönemlerde Yaşlı Mirça'nın Karadeniz'e kadar Tuna'nın iki sahilinin, Silistre şehrinin ve Baserabya'nın güneyinde Türklerle meskûn yerlerin hâkimi olduğu anlaşılmaktadır⁷. Böylece Yaşlı Mirça döneminde Eflak ülkesinin sınırları, Batı'da Severin'den başlayıp Doğu'da Kili ve Dobruca bölgesi de dahil olmak üzere Tatar ülkesinin sınırlarına kadar geniş bir alana yayılmıştı.

Yaşlı Mirça'nın 1386 tarihinde Eflak tahtına geldiği sıralarda Sultan I. Murad, Anadolu birliği ile meşgul olduğundan Balkanlardaki Osmanlı etkisi azalmıştı. Macaristan ve Eflak'ın Tuna Bulgaristan'ı ile Dobruca'ya ilişkin planları, Bulgar Krallığı'nı zora sokmaktaydı. Macarlar, Vidin'de sağlam bir konuma gelmeye çalışırken, Eflak Beyi Yaşlı Mirça da sınırlarını hayli genişleterek güçlenmişti. Buna mukabil Osmanlı kuvvetleri, şimdilik bu tehlikelere karşı koyabilmek için yeterli değildi⁸. Nitekim daha Sultan I. Murad döneminde, Silistre ve Tuna'nın kuzeyinde hâkimiyet sürdüren Yaşlı Mirça'ya karşı yapılan küçük çaplı bir askeri harekât, Osmanlıların başarısızlığı ile sonuçlanmıştı. Özellikle bir Bulgar kroniğinde tasvir edilen bu hadise ile ilgili olarak şu ifade çok ilginçtir: *“Osmanlı Sultanı I. Murad, ordusunun bir kısmını Eflak'a doğru yönelttiğinde Eflaklılar, (Ulahlar) tarafından bozguna uğratarak Türklerin çoğu Tuna'da boğulmuştur. İşte bu zaferden sonra Bulgar ve Eflak ülkeleri Osmanlı hâkimiyetine girmekten kurtuldu”*⁹. Nitekim Sultan I. Murad döneminde Osmanlı kuvvetlerinin Tuna ötesine yaptıkları akınlar, Eflak'ı tanımaya yöneliktir.

⁷ Aurel Decei, “Eflak” *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. IV, MEB Yay., İstanbul, 1997, s. 181.

⁸ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev: Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yay., 25. Baskı, İstanbul, 2018, s. 21.

⁹ Şt. Ştefănescu, “În Apărarea Țării și a Creștinătății. Țările Române în Ierarhia Medievală a Statelor Europene”, *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 282.

2.1.1. Osmanlıların Tuna Sınırına Ulaşması ve Eflak'a yapılan Akınlar

Sultan I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda şehit düşmesiyle Osmanlı tahtına geçen Bayezid döneminde, Balkan fetihleri kaldığı yerden devam etmiştir. Bu dönemde Anadolu'da büyük ölçüde birliği sağlayan Osmanlılar, yönlerini Balkanlara çevirerek Niş, Manastır, Ohrid gibi önemli şehirleri fethetmişlerdir. Balkan fütuhatı esnasında Osmanlılar, Macaristan ile birlikte Eflak'ın, kendilerine engel olduğunun farkına varmışlardır. Hakikaten Sırp Krallığının düşüşünden sonra Eflak, Macaristan ile birlikte Osmanlı akınlarına karşı durabilecek iki güçten birisi konumundaydı¹⁰. Bu yüzden Bayezid dönemindeki Osmanlı birliklerinin ana hedefi Eflak olduğundan buraya düzenlenen akınlar ilk olarak 1391 yılında gerçekleşmiştir. Söz konusu Osmanlı kronikleri tarafından verilen 1391 tarihi, Eflak'a yapılan ilk akınları göstermekle birlikte Avrupa kaynaklarında Eflak'a olan Osmanlı akınlarının daha önce başladığı aşıkardır. Romen tarihçilerin de bahsettiği gibi Eflak hakkında Osmanlı kroniklerinin ilk hakiki haberi Firuz Bey'in Eflak'a olan akınlarıdır¹¹. Söz konusu akınlarla ilgili olarak ilk dönem Osmanlı müellifleri olan Aşıkpaşazâde'nin yanı sıra Oruç Bey de bu akınlara temas eder. Bu akınlarla ilgili olarak Üsküp ve Vidin'in alınmasından sonra Firuz Bey komutasındaki Osmanlı akıncılarının Tuna'nın batısında bulunan Vidin'den Eflak ülkesine geçerek akın yapıp, hayli ganimetle geri döndüğünü anlatılır¹². Özellikle Firuz Bey'in Eflak'a olan akınları Eflak voyvodası Yaşlı Mirça ile Macar Kralı Luxemburg arasında Banat-Severin bölgesinden dolayı aralarının açıldığı döneme rast gelmiştir. Bu dönemde giderek artan Macar tehdidinden dolayı Eflak Voyvodası Yaşlı Mirça, dış politikada müttefik arayışı içersine girmişti. Nihayetinde Boğdan voyvodalığının aracılığı ile Leh Kralı II. Vladislav ile bir anlaşma yapılmıştı. Bu yapılan anlaşma, Eflak açısından şimdilik Macar tehdidinin Osmanlı tehdidinden daha önemli olduğunu göstermekteydi¹³. Osmanlı kroniklerinin aktardıkları Firuz Bey seferinin ardından 1395'teki Osmanlı akınlarının Macar topraklarına yöneldiği özellikle de Erdel kesimini hedef alması hakkında karışık ve tarihi temellendirmesi güç bilgiler mevcuttur. Genel olarak tarihçiler, Yaşlı Mirça'nın 1393'te Osmanlı akıncıları üzerine düzenlediği Karinovası

¹⁰ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 100-101.

¹¹ Guboğlu, "Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri", s. 832; N. Beldiceanu, "Eflak", *EI*, Vol. II, Leiden E.J. Brill, 1991, s. 688.

¹² Aşık Paşazâde, *Tevârih-i Al-i Osman*, tıpkıbasım (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013, s. 102a; *Oruç Beğ Tarihi*, (Haz. Necdet Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008, s. 21a.

¹³ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 101.

seferine karşılık olarak Sultan Bayezid'in Macarları sindirmek ve Eflak voyvodası Yaşlı Mirça'ya hâkimiyetini kabul ettirmek için 1395'te Argeş/Rovine'de sonuçlanacak Eflak Seferinin varlığı benimsenir¹⁴. Her ne kadar Aşıkpaşazâde eserinde bu savaştan kısaca bahsetse de Enveri, Oruç Bey ve Neşri'de bu olayın geniş anlatımı bulunur. Bu müelliflerden Neşri olayı daha geniş naklederek şu ifadelerle yer verir: “*Hünkâr dahi asâkir-i mansûreyi cem' idüb, Kastamonu'ya müteveccih oldu. Andan Eflak Voyvodası Mirça, Padişah'ın haraç-güzâr'ı iken anı işüdüb, Tuna'ya geçüb, Karın-ova'sını gâret edüb, ehl-i İslâmdan bazısını şehid bazısını esir idüb, yine Eflâk'a gitti. Hünkâr ol işden haberi olub, Kastamonuğa gitmeyi te'hîr idüb, Edirne'ye gelib, anda akıncı cem' idüb, Niğbolu'dan Eflak'a geçüb, yakub, yıkub gaziler ganâyim ile muğtenim olmuşken, Argeş nâm mevzî'de Mirça gelüb ehl-i İslâm'la uğraşub, ol defa münhezim oldu. Askeriniün ekserisini kılıncdan geçirüb, Mirça itdüğüne peşiman oldu*¹⁵” ifadesiyle Yaşlı Mirça'nın Argeş/Rovine'de kesin olarak hezimete uğradığına vurgu yapar. Eflak Seferi hakkında Osmanlı kroniklerindeki bu bilgiler, ilk defa H. İnalçık tarafından ele alınan belgede etraflıca anlatılarak Macaristan'ın güneyine düzenlenen seferin ardından Eflak'a gelindiği şu şekilde ifade edilir: “... *andan Tisa suyu Tuna'ya koyulduğu yerde Titel nâm kal'asın dahi alup andan Tisa suyuna karşı Timiş suyun urcasına sıyırdup ol kenarlardan kastellerin ve köylerin harab ü yebâb eyleyüb Beşkerek (Beckerek Wiesen), Dimişkar (Timişoara), Büyük Şemlik, (Şemlacu Mare) ve Küçük Şemlik (Şemlacu Mic¹⁶), Karaşova (Coşava), Sebeş (Sebeş), Mehadiye (Mehediñti), Rişova (Orşova) ve Severin (Turnu Severin) ve dahi bunların emsâli nice kal'aların yıkıp yakup feth edip andan Eflak İli diyarına gelip Eflak Beyi olan Mircea Voyvoda askeriyle karşı gelip geçit vermeyip Argeş nâm suyun üzerinde bir hafta miktarı Eflak askeri ile muharebe ve mukâtele olub ahirü'l emr Eflak Voyvodası ile sulh edip...*” burada da bahsedildiği üzere bu metin Osmanlı kroniklerini tamamladığı gibi Argeş/Rovine savaşı hakkında bir tereddüde mahal

¹⁴ Feridun M. Emecen, “Osmanlıların Tuna'nın Kuzeyine Yönelik İlgileri XVI. Asırda Erdel Örneği”, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 223. Ayrıca Eflak-Boğdan'a dair önemli olayların kronolojisi için bk. Ek I.

¹⁵ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, (Yayına Haz: Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen), 4. Basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2014, s. 317. Sultan Bayezid'in Eflak Seferi ile ilgili olarak Romen tarihçileri Sırp kuvvetlerinin de katılımıyla Osmanlı ordusunun 40.000 civarında olduğundan bahseder. Bk. Şt. Ştefănescu, “*În Apărarea Țării și a Creștinătății*”, s. 283.

¹⁶ Şemlacu Mare ve Şemlacu Mic, bugün Romanya'nın Timişoara Eyaletine bağlı düz bir alana kurulu olan köylerden ibarettir. Romen tarihçiliğine göre bu köylerin kuruluşları 1270 tarihine kadar dayanır. Bk. Remus Crețan ve Vasile Frățilă, *Dicționar Geografico-Istoric și Toponomic al Județului Timiș*, Editura Universității de Vest, Timişoara, 2007, s. 55-56.

bırakmaz¹⁷. Bununla birlikte Argeş/Rovine savaşının en önemli nedeni olarak Eflak Beyliği ile müttefik halinde olan İsfendiyaroğulları Beyliği'nin Yaşlı Mirça'yı kışkırtması görülmektedir. Bilindiği üzere Osmanlıların Anadolu'daki rakibi İsfendiyar Beyi İzzettin İsfendiyar, Güney Avrupa'da Osmanlı akınlarına karşı duran Yaşlı Mirça ile ittifak halindeydi. Her ne kadar İzzettin İsfendiyar ve Yaşlı Mirça arasında ittifak yapıldığına dair bir belgeye rast gelinmese de Osmanlı kaynakları bu ittifakın doğruluğuna dair atıfta bulunurlar¹⁸. Bu sebeple her iki beyliğin de Osmanlı karşısında durduğu ve Osmanlılara karşı müttefik arayışlarına girdikleri göz önüne alındığında bu ittifakın olma ihtimali yüksektir.

Yukarıda zikrettiğimiz Argeş/Rovine savaşı, her ne kadar ilk Osmanlı-Eflak çarpışması olsa da Eflak'ın Osmanlı egemenliğine girerek haraçgüzâr statüsü kazanması bu olaydan önceki bir sefere tekabül etmiş olmalıdır. Osmanlı kroniklerine ve sözlü kaynaklara bakılacak olunursa, daha 1390'lı yıllardaki ilk temaslardan önce Eflak prenslerinden birisi Osmanlılara vergi vermeye başlamıştı. Bu olaydan daha geç tarihli bazı rivayetlerde, Yaşlı Mirça'nın daha 1395 tarihindeki Argeş Savaşı'ndan önce padişahın haraçgüzârı olmayı kabul ettiği zikredilir. Her ne kadar bu olayı aydınlığa kavuşturacak bir belgeye rast gelinmese de Eflak geleneksel metinlerinde bu olaya yer verilmektedir. Eflaklı bir boyarın 1372 tarihine ait yakarışlarını konu alan Eflak geleneksel metinlerine inanacak olursak, Eflak prenslerinden ikisi hali hazırda Osmanlı yönetimine biat etmişlerdi. Özellikle ilk Eflak biati Argeş Savaşı'ndan önceydi¹⁹. Görüldüğü üzere Eflak'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesine dair kaynak yetersizliğinden dolayı kesin bir söz söylenmese de Osmanlı ve Eflak kaynaklarının Eflak'ın Osmanlı haraçgüzârı olması olayını 1395 Argeş Savaşından önceki bir döneme dair atıfta bulunmaları konuya biraz açıklık getirmektedir.

Sultan Bayezid, Eflak voyvodası Yaşlı Mirça'yı Argeş savaşında mağlup ettikten sonra Eflak'a Vlad adında birini koyarak, Eflak'ı yeniden haraçgüzâr yapar. Ayrıca I. Vlad'ın yanına bir miktar Türk muhafızı bırakan sultan, Eflak'ta Osmanlı yanlısı bir

¹⁷ Emecen, "Osmanlıların Tuna'nın Kuzeyine Yönelik İlgileri", s. 226-227. Aurel Decei, "Două Documente Turcești Privitoare La Expedițiile Sultanilor Baiazid I și Murad al II-lea în Țările Române", *Relații Româna-Orientale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1978, s. 209-210.

¹⁸ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 104, 106; Aurel Decei, "Expediția Lui Mircea Cel Bătrân Împotriva Acingililor de la Karınovasî (1393)", *Relații Româna-Orientale*, s. 140-141.

¹⁹ Viorel Panaite, "Osmanlı Hâkimiyeti'nin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI. Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan", (çev: Numan Elibol), *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 208.

voyvodaya yer verir²⁰. Bu durumda I. Vlad (1394-1397), Osmanlı egemenliğini kabul etmiş olur. Voyvoda I. Vlad döneminde Eflak'ın böyle bir politikaya girişmesinde, Eflak üzerinde artan Macar tehditlerinin rolü büyüktür. İşte bu nedenledir ki, Eflaklı boyarlar, Ortodoks Romenler karışısında artan Katolik baskısına karşılık olarak, I. Vlad'ı destekleyerek tahta çıkmasına yardımcı olmuştur. Bu durumdan istifade eden I. Vlad, henüz taht adayı iken, 50 kadar boyarı İstanbul'a göndererek sabık voyvoda Yaşlı Mirça ve Macar Kralı Sigismund'a karşı Osmanlı'dan yardım talebiyle bu durumu kendi lehine çevirmesini bilmiştir. Dolayısıyla Eflak'ın Osmanlı egemenliğine girmesi büyük önem arz ettiğinden, Osmanlı idarecileri bu yardımı karşılıksız bırakmamışlardır. Böylece Voyvoda I. Vlad'ın iktidara gelmesiyle birlikte Eflak ülkesi, Osmanlıların Macarlar karşısında ilerlemeleri için bir hareket merkezi haline gelirken, diğer yandan Macar tehditlerine karşı bir uç bölgesi olmuştur²¹. Osmanlıların Eflak'ta yaptıkları bu değişikliğe karşı gelen Yaşlı Mirça, Macar Kralı Sigismund ile bir anlaşma akdederek, I. Vlad'ı Eflak'tan kovmuş ve Bayezid'e karşı oluşturulan 1396 Niğbolu savaşına katılmıştır. Yaşlı Mirça, bu savaşta ilk hücum şerefini almak istese de, müttelikleri ile beraber savaştan mağlup ayrılmıştır²². Bu hezimetin ardından Yaşlı Mirça'nın Osmanlı taht mücadelelerine karıştığı görülecektir.

2.1.2. Fetret Döneminde Eflak'ın Osmanlılar Aleyhinde Giriştiği Mücadeleler

Timurlenk'in 1402 tarihli Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'e karşı kazandığı zafer XV. yüzyılın başlarında hem Anadolu hem de Balkanlar'daki hükümdarların takip ettiği politikaların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu noktada Ankara felaketi, Eflak-Osmanlı ilişkilerine yeni bir yön verdi. 1402'den 1413'e kadar geçen on bir yıl içerisinde Yaşlı Mirça, Yıldırım Bayezid'in halefleri arasındaki iktidar mücadelelerine müdahale etmiş, bu mücadeleler esnasında en büyük desteği de, 1409-1410 yıllarında Eflak'a gelmiş olan Musa Çelebi'ye vermiştir²³. Musa Çelebi meselesine değinen Osmanlı kaynakları, Musa Çelebi'ye

²⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. I, s. 213.

²¹ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 114-115.

²² Decei, "Eflak", s. 182.

²³ Panaite, "Osmanlı Hâkimiyeti'nin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı", s. 209.

yapılan yardımdan sıklıkla söz ederler²⁴. Söz gelimi Neşri'ye göre; Yaşlı Mirça, İsfendiyar'a mektup yazarak Musa Çelebi'yi kendi yanına getirtmiş, ona kendi kızını vermek suretiyle Musa Çelebi'yi himaye etmiştir²⁵. Böylece Eflak Beyi Yaşlı Mirça'nın damadı olan Musa Çelebi, kayınpederinin de yardımı ile kardeşi Süleyman Çelebi'yi mağlup ederek 1410 yılında Rumeli Beyi olmuştur. Mehmed Çelebi'nin (1413-1421), Çamurlu ova civarında Musa Çelebi'ye karşı elde ettiği zaferden sonra Musa Çelebi, Eflak'a kaçmak istemiştir. Musa Çelebi'nin bu isteği, zor durumlarda hep kayınpederi Yaşlı Mirça'ya güvenmesinden ileri gelmekteydi. Fakat tüm bu olanlara rağmen Çelebi Mehmed Rumeli taraflarında, başta Eflak olmak üzere diğer prensliklerle sulh yolunu tutarak, Anadolu birliğini sağlamayı öncelikli olarak hedef haline getirmişti²⁶. Buna karşılık olarak Yaşlı Mirça, Çelebi Mehmed'e karşı düşmanca davranmayı sürdürmeye devam etti. Musa Çelebi'nin yanı sıra Düzmece Mustafa isminde ve Yıldırım Beyazid'in oğlu olduğu iddia edilen bir başkasını da himaye etti²⁷. Lakin Düzmece Mustafa da Musa Çelebi ile aynı kaderi paylaştı. İşte Yaşlı Mirça'nın Osmanlı birliği için tehdit oluşturan kardeş kavgalarına müdahil olması nedeniyle Çelebi Mehmed, 1417 tarihinde Yaşlı Mirça'ya karşı bir sefer düzenledi²⁸. 1417 tarihindeki Eflak Seferiyle ilgili olarak Osmanlı kaynaklarında bolca malumat bulunmaktadır. Daha çok birbirine benzer olan ifadelerdeki anlatımların en detaylısı Tacû't-Tevarih'te geçmektedir. Hoca Saadettin Efendi'nin anlattığına göre; Osmanlılar, Tuna'yı geçerek Eflak diyarına akın ettiler. Bu esnada Tuna kenarında yükselen Yergöğü kalesinin yapımı tamamlandığı gibi İsakçı ve Yeni Sale kaleleri de tamir edildi. Bu seferin ardından Eflak Beyi Yaşlı Mirça, Osmanlıya başkaldırmanın bedelini anlayıp, Bâb-ı Âli'den aman dileyerek üç yıllık haracı göndermeyi talep etmiştir²⁹. Bunun üzerine padişah, "*mademki sultan-ı gerdûn devlet ve ikbal ile muammer ve sâye-i saâdetleri cümle-i alemiyan üzere mukarrer ola. Her kez muhalefet ve serkeşlik etmeyeler ve min-b'ad tuğyân ve isyân*

²⁴ Sözüünü ettiğimiz müelliflerden Hoca Saadettin, Candaroğlu Beyi İsfendiyar aracılığı ile Musa Çelebi'nin Sinop'tan bir gemiyle Karadeniz üzerinden Eflak'a geldiğine ve bu andan itibaren Yaşlı Mirça ve Musa Çelebi'nin ittifak haberlerine yer verir. Bk. Hoca Saadettin, *Tacû't-Tevarih*, I, İstanbul, 1279, s. 219-220. Aynı şekilde Solak-zâde, Musa Çelebi'nin gelmesiyle birlikte kendisine yapılan ikramlardan söz eder. Bk. Solak-Zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solak-Zâde Tarihi*, İstanbul, 1297, s. 106.

²⁵ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 477.

²⁶ Guboğlu, "*Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri*"; s. 834-835.

²⁷ Özellikle Yaşlı Mirça'nın Düzmece Mustafa ile olan irtibatlarına dair Romen belgelerinde de izler bulmak mümkündür. Bir belgede Yaşlı Mirça'nın Eflak sarayında Haziran 1415'te Mustafa Çelebi'yi ağırladığı kayıtlıdır. Bk. *DRH*, B, Vol. I (1247-1500), s. 82.

²⁸ Aurel Decei, "*Eflak*", s. 184.

²⁹ Hoca Saadettin, *Tacû't-Tevarih*, I, s. 284.

tarîkine gitmeyeler”³⁰ diyerek Eflak Beyini affetti. Özellikle Mehmed Çelebi'nin 1417 tarihindeki Eflak seferinin en önemli sonucu Silistre ile birlikte Dobruca bölgesinin Osmanlı hâkimiyetine geçmesidir. Nitekim Yaşlı Mirça'nın ölümü Osmanlı-Romen ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki en önemli başarısı, İstanbul'un fethine kadar geçen süreçte Eflak Tuna'sını kontrol altına almış olmalarıdır. Tuna'nın iki yakasında da Osmanlı hâkimiyetinin varlığı, Macar Krallığını Balkan bölgesinden uzak tuttuğu gibi, Osmanlıların Balkanlarda tutunmasında önemli bir avantaj olmuştur³¹.

2.1.3. İstanbul'un Fethine Kadar olan Süreçte Eflak-Osmanlı İlişkileri

Eflak Voyvodası Yaşlı Mirça'nın 31 Ocak 1418 tarihindeki ölümünün ardından Eflak Beyliği, oldukça ciddi politik çekişmelere sahne olur. Eflak'ın iç problemlerle uğraşması daha çok onu çevreleyen komşu ülkelerin aradığı bir fırsat olmuştur. Bu bağlamda Macar Krallığı, Eflak'ta tarihi emellerini gerçekleştirmek adına Eflak'ta kendi politikalarını destekleyecek adaylara yer vermişken, Macaristan'ın Eflak'a olan müdahalelerine kayıtsız kalmayan Osmanlılar da kendi politikalarına itaat edecek bir adayı destekleme yoluna gitmiştir. Bu yüzden Yaşlı Mirça'nın ölümünden sonra Osmanlıların Tuna'nın kuzeyine olan akınları, 1419 yazında Severin'de baş gösterdi. Eflak voyvodası I. Mihail, bu akınlarına karşı Macar desteğini alarak ülkesini savundu³². Asıl Osmanlı akınları bu seferden yaklaşık bir yıl sonra 1420'de gerçekleşmiştir. İdrîsi Bitlisî'ye göre; 1420 Eflak Seferi'nin baş sebebi, Eflak'ın Macar Krallığı ile ittifak edip düşmanca davranmasıydı. Eflak ülkesini cezalandırmak için Eflak Seferine çıkan Çelebi Mehmed, Tuna'dan Eflak memleketine geçerek Yeni Sale, Yergöğü, Turnu ve İsakçı olmak üzere dört kaleyi ele geçirdi³³. Eflak Seferi esnasında Eflak'a geçen akıncılar, hayli yüklü ganimetle geri döndü. Osmanlı akınlarına karşı daha fazla takat

³⁰ Solak-zâde, *Tarih*, s. 130. Mehmed Çelebi'nin Eflak'a yaptığı bu seferin ardından Yaşlı Mirça'nın oğullarını Bâb-ı Âli'ye gönderdiği kaydedilse de Guboğlu, makalesinde Yaşlı Mirça'nın oğullarının bir savaşta öldüğünden dolayı bunların ancak Mirça'nın torunları olan Radu ve Mihail'in olduğunu yazarak konuya açıklık kazandırmıştır. Bk. Guboğlu, “Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri”, s. 835.

³¹ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 140-141.

³² Lucian Constantin Palade, *Relațiile Târîi Românești Cu Ungaria și Imperiul Otoman în Secolul Al XV-lea*, Ars Docendi, București, 2009, s. 16.

³³ İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, (Nşr. Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş), C. II, Betav Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yay, Ankara, bsy, s. 282-283.

getiremeyen Eflak Beyi ise haracını göndererek Bâb-ı Âli'ye itaat etmeyi kabul etti³⁴. Çelebi Mehmed'in 1420 tarihli Eflak Seferi, sonuçları açısından öncekilere nazaran oldukça önemli olmuştur. Çünkü 1420 tarihinde Eflak'a ait Tuna bölgesindeki mühim yerlerin Osmanlılarca fethi, XV. yüzyılın ikinci yarısında, Güneydoğu Avrupa'da jeopolitik değişikliğe yol açtı. Eflak'a ait Tuna sahillerinin el değiştirmesiyle beraber Eflak ülkesi önemli bir güç kaybı yaşarken, Osmanlılar da Avrupa fetihleri konusunda önemli bir üs kazanmış oldu³⁵. Bununla beraber 1420 Eflak Seferi, Osmanlı'ya karşı kurulan koalisyonda yer almış olan Boğdan ve Erdel voyvodalıklarına birer uyarı niteliği taşımıştır. Özellikle Eflak'ı cezalandırma amacı güden bu akınların yakında Erdel ve Boğdan'da başlayacağını göstermektedir. Nitekim bu savaşla birlikte Osmanlılar, II. Radu'yu Eflak tahtına koyarak I. Vlad zamanından sonra ilk kez Eflak'a müdahale yapmış oldular. Yine II. Radu'nun Eflak tahtına geçişinin Osmanlı politikalarına yakınlaşmak isteyen Eflaklı boyarların ısrarın bir sonucu olduğunu hatırlamak gerekir. 1420 Eflak seferiyle birlikte Osmanlılar, Macar krallığının Eflak'a olan müdahalelerini kısıtlamışken, Tuna nehrinin güvenliğini sağlamış oldular³⁶.

Osmanlı saltanatına II. Murad'ın geçtiği yılda Eflak'ta II. Radu hüküm sürmeye devam etmiştir. Voyvoda II. Radu'nun sadakati sayesinde Eflak'ta kısa süreli bir sükunet yaşansa da II. Radu'nun rakibi II. Dan, Erdel'den aldığı destekle 1422'de Eflak tahtını ele geçirmiştir. Osmanlılara karşı oldukça hasmane bir politika güden II. Dan, Eflak'ın başına geçmekle yetinmeyip, Sultan II. Murad'ın 1422'de İstanbul'u kuşattığı sıralarda Osmanlı topraklarına hücum etme cüreti göstermiştir. Bu akınlara karşılık olarak Sultan II. Murad ancak bir yıl sonra cevap verebilmiştir. Eflak Beyi II. Dan'ı cezalandırmak için Firuz Bey'in oğlu Mehmed Bey önderliğinde Eflak'a gönderilen birlikler, 26 Şubat 1423'te II. Dan tarafından geri püskürtülmüştür³⁷. Özellikle II. Radu'yu tekrar tahta geçirme amacını taşıyan bu akınlar neticesinde, Eflak boyarları iki büyük gruba bölünmüştü. Eflaklı boyarların bazıları Osmanlı yanlısı olan II. Radu'yu desteklerken, diğerleri ise Macar yanlısı II.

³⁴ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 141a.

³⁵ Virgil Ciociltan, "Competiția pentru Controlul Dunării Inferioare (1412-1420)", *Rdl*, Tom 35, Nr: 11, București, Noiembrie 1982, s. 1193.

³⁶ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 143.

³⁷ Her ne kadar bu savaş neticesinde Batılı kaynaklarda 36.000 kadar Türk'ün savaş meydanında öldürüldüğü rivayeti varsa da bu rakam oldukça abartılı görünmektedir. Bk. Şt. Ștefănescu, "*În Apărarea Țării și a Creștinătății*", s. 307.

Dan'ı desteklemekteydi³⁸. Zira II. Radu'nün ölümünden sonra Eflak'ta ortaya çıkan Alexandru Aldea, Osmanlı yanlısını büyük boyarların desteğini alarak II. Dan'a karşı taht mücadelesine girişmiştir ve bu mücadeleden galip gelerek 1431 yazında Eflak tahtına geçmeyi başarmıştır³⁹. Eflak tahtına geçtiği dönemde Alexandru Aldea, bizzat Tuna'yı geçip Edirne'ye gelerek Sultan II. Murad'a bağlılığını belirtmiş ve bağlılığını kanıtlamak için boyar ve oğullarını rehin olarak Edirne'de bırakmıştır. Özellikle bu durumun gerekçesi, A. Aldea'nın 1432 yılında Timiş sakinlerine yazdığı şu mektupta daha iyi anlaşılır: “*Sultan Murad'ın ülkesine giderek, ona konuştuklarımız hakkında söz verdim. Her ne yaptıysam Osmanlıların Eflak'ı almalarından korktuğum için ve bizi barış içinde bırakmaları için yaptım*”⁴⁰. Bu şekilde Aldea, Tuna'yı geçip Bâb-ı Âli'ye gelerek biat eden ilk Romen yöneticisi olma unvanını elde etti. Kuşkusuz Eflak voyvodası Aldea'nın bu girişimleri, Macar krallığının adayı olan Vlad Drakul'un Eflak'a askeri müdahalelerinin önünü kesmeyi hedeflemiştir. Hakikaten de Vlad Drakul, Aldea'nın ölümüne (1436) kadar geçen sürede Eflak tahtına geçmeye cesaret bile edememiştir⁴¹.

Eflak Beyi Aldea'nın ölümünden sonra başa geçen Vlad Drakul, her ne kadar Osmanlılara itaat etse de, Eflak'ın eski hamisi olan Macarlarla anlaşma yapmaktan geri kalmamıştır. Nitekim Macar Kralı Sigismund, Braşovlulara verdiği demeçte; “*Vlad Drakul'un Eflak'ı Türk akınlarından korumak için kendisinden (Macar kralı) himaye talep ettiğini*” itiraf etmiştir⁴². Ancak Macar Kralı Sigismund'un ölümü (9 Aralık 1437), Macaristan'da taht mücadelelerine yol açtığından, Eflak Beyi Vlad Drakul Osmanlılar karşısında yalnız kalmıştır⁴³. Vlad Drakul, Osmanlı ordusuna karşı duramayacağını bildiğinden Sultan II. Murad'ın huzuruna çıkarak af dilemiştir. Sultanın affına mazhar olmak isteyen Vlad Dracul, Osmanlılarla yapılan anlaşma gereği, iki oğlunu Bâb-ı Âli'ye göndererek, affedildiği gibi Osmanlıya karşı sadakatini kanıtlamıştır⁴⁴.

³⁸ Lucian Constantin Palade, *a.g.e.*, s. 18-20.

³⁹ Şt. Ştefănescu, “*În Apărarea Țării și a Creștinătății*”, s. 309-310.

⁴⁰ Alexandru Ciocîltan, “Wallachian Câmpung Between Sigismund of Luxemburg and the Ottomans”, *Transilvanian Review*, Vol. XVIII, Supplement 2, Cluj Napoca, 2009, s. 160.

⁴¹ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 154, 156.

⁴² Lucian Constantin Palade, *a.g.e.*, s. 22.

⁴³ Halil İnalçık, “Murad II”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul, 2006, s. 168.

⁴⁴ Guboğlu, “*Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri*”; s. 838.

2.1.4. Hünyadi Yanoş'un Gelişi ve Osmanlı Akınlarının Zayıflaması

Sultan II. Murad, Eflak meselesini yoluna koyduktan sonra, Macaristan seferlerine yöneldi. Bu seferler esnasında Vlad Drakul, Osmanlı ordusuyla birlikte hizmet etmeyi kabul etmiştir. Anlaşmaya göre; Eflak voyvodası Drakul, 1437'de 45 gün süren Transilvanya (Erdel) akınına, Mihaloğlu Ali Bey'in maiyetinde katılmıştır. Erdel kalelerinden Sibiu, Mediaş ve Făgăraş muhasara edilerek çok doyumlarla dönülmüştür⁴⁵. Bu seferler süresince Sultan II. Murad, Macaristan'dan hiçbir karşılık görmedi. Bu dönemde Sırbistan ve Eflak'ın işgali mümkün görünüyordu. Eflak ve Sırp Beyleri Edirne'ye çağrıldılarsa da gelmediler. Bunun üzerine Sultan II. Murad, 27 Ağustos 1439 yılında Semendire'yi fethederek Sırbistan'ı ele geçirdi. Aynı dönemde Macarların elinde olan Belgrat altı ay kuşatılsa da ele geçirilemedi. Belgrat başarısızlığı Sultan II. Murad için bir dönüm noktası oldu⁴⁶. Bu dönemde ortaya çıkan Hünyadi Yanoş/Iancu de Hunedoara, Osmanlıların bu durumundan faydalanarak Sultan II. Murad'ı hayli güç duruma sokmuştur. Hem Romen hem de Macar milli kahramanı olan Yanoş⁴⁷, Osmanlı aleyhinde Semendire Savaşına katılmış (1437) ve Osmanlı'nın Erdel seferi sırasında küçük çaplı bazı zaferler elde etmişti⁴⁸. Ama Hünyadi Yanoş'un asıl zaferi, 1442'de Hermannstadt'ta (Sibiu) Sırbistan uç beyi olan Mezid Bey'in kuvvetlerini geri püskürttüğü olmuştur. Aynı tarihlerde Eflak'a girerek Ialomița nehri yakınlarında bulunan Rumeli Beylerbeyini iki kez yenmiştir. Bu zaferin ardından Hristiyanlar, Osmanlıların iyi organize olunan savaşıyla yenilebileceğini anlamıştır. Yanoş bu seferlerinden sonra, Avrupalı liderler yeni bir Haçlı Seferi ile Osmanlılara ağır kayıplar verebileceklerini düşünmüşlerdir. Bu yüzden 1443'te kurulan büyük bir haçlı ordusu, yaklaşık 30.000 civarı bir kuvvetle Tuna'yı aşarak Balkan yarımadasına hücum etmiştir. Özellikle bu seferde Yanoş, Sofya'yı geri aldı⁴⁹. Karaman seferinden yeni dönmüş olan Sultan II. Murad, bu istilayı İzladı derbendinde güçlükle durdurabildi. Yanoş'un Rumeli içlerine kadar gelişi, Osmanlı Devleti'ni o kadar ağır bir buhran içine sürükledi ki,

⁴⁵ Guboğlu, "Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri"; s. 838.

⁴⁶ Halil İnalçık, "Murad II", s. 168.

⁴⁷ Iacu Hunedoara'nın kökeni hakkında yapılan son çalışmalar da Iancu'nun Eflak kökenli olduğunu göstermektedir. Tartışmalar için Bk. Ioan Drăgan, "The Origin of John Hunyadi in the Light of Recent Researches", *Melages d'Histoire Generale*, Nouvelle Serie I/2, IDC Press, Cluj-Napoca, 2009, s. 180-189.

⁴⁸ Aurel Decei ve M. Tayyib Gökbilgin, "Erdel", *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. IV, MEB Yay., İstanbul, 1997, s. 297.

⁴⁹ Ferenc Sebök, "John Hunyadi as a Military Leader", *Melages d'Histoire Generale*, s. 402.

Osmanlıların Balkanlardan pek yakında atılacağı yaygın bir inanç haline geldi⁵⁰. Yanoş'un bu akınlarda bilhassa Eflaklıları teşkilatlandırıp, Osmanlı akıncılarının taktiklerini kullanması oldukça fayda sağlamıştır. Osmanlı akınlara hedef olan bu bölgelerin korunması Yanoş için önemli idi. Bu hususta onun Mezd Bey ve Rumeli Beylerbeyi Şahabeddin Paşa'ya karşı aldığı zaferler, onu Hristiyan âleminin kahramanı mevkiine yükseltti. Yanoş'un başarılarının sırrı, kumandan olarak üstün meziyetlerinin yanı sıra, Osmanlı savaş metotlarını iyi bilmesi ve Macaristan sınır bölgesinde Osmanlı uç beyi gibi kendi şahsına bağlı, sınır savaşlarında tecrübeli bir uç kuvveti oluşturmuş olmasından ileri gelmekteydi⁵¹.

Macar Kralı Sigismund'un ölümü, Yanoş'un Hristiyan dünyasındaki yükselişini artırdığı gibi Eflak Beyi Yaşlı Mirça'nın ölümünden sonra Tuna'da Osmanlı akınlara karşı oluşturulan savunma hattı artık Hünyadi Yanoş emrinde teşkilatlanmıştır. Yanoş'un asıl hedefi, Osmanlıların Avrupa'ya ilerleyişi sırasında üs olarak kullandıkları Tuna nehrini kontrol altına almaktır. Tuna'yı kontrol altına almanın yolu ise Eflak'tan geçmekteydi⁵². Nitekim Yanoş, bu başarıyı 1443'te Osmanlı kuvvetlerine karşı kazanarak göstermiş ve Eflak'ta söz sahibi olmak adına önemli bir fırsat yakalamıştır. Osmanlılar, mağlubiyetlerinin neticesi olarak 1444'te imzaladıkları Edirne Segedin anlaşmasında, Eflak voyvodalığı üzerinde Macarlara bazı imtiyazlar tanımak durumunda kalmışlardır⁵³. Sultan II. Murad, bu sulh anlaşmasıyla, Macar Kralının isteği doğrultusunda Eflak voyvodası Vlad Drakul'u himaye etmesini kabul etmek durumunda kalmıştır. Eflak voyvodalığı, eskiden olduğu gibi tâbîlik vazifesini yerine getirecek ve vergi vermeye devam edecektir. Ancak eskiden olduğu üzere voyvodalar, şahsen İstanbul'a gelmekten muaf tutulacaktı⁵⁴.

Edirne-Segedin barışından da anlaşıldığı üzere Macarların Eflak politikalarına dahil olmalarına şimdilik göz yumulmuştur. Bu sulh anlaşması ile Eflak voyvodası Vlad Drakul, Macar kralının nüfuzu altına girerek artık düşman safında Osmanlı'ya karşı mücadele etmeye mecbur bırakılmıştır. Buna rağmen Vlad Drakul 1447 yazında, Osmanlı sultanıyla bir barış imzalayarak Osmanlıların Eflak'ta yeniden söz

⁵⁰ Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, TTK Basımevi, 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 2.

⁵¹ Halil İnalçık ve Mevlüt Oğuz, *Gazavât-ı Sultân Murât b. Mehemmed Hân, İzledi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatname*, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1989, s. 87.

⁵² Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 160; Ferenc Sebök, *a.g.m.*, s. 402.

⁵³ Guboğlu, "Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri", s. 839.

⁵⁴ Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, s. 20.

sahibi olmasına imkan tanıdı. Bu haberler Yanoş'un kulağına gittiğinde bu durum Vlad Drakul için hiçte iyi olmadı. Braşov'dan hareket eden Yanoş, Vlad Drakul'u öldürdüğü gibi, Eflak tahtını Vladislav'a⁵⁵ verdi. Vladislav'ın Eflak'a geçişiyle birlikte Eflak, dış politikada Macar ve Osmanlı Devletleri arasında denge siyasetine odaklandı. Eflak voyvodası Vladislav, iki tarafla iyi ilişkiler geliştirdiği gibi iki taraf arasında barış görüşmelerinde arabuluculuk yaptı. Özellikle bu durum 20 Kasım 1451'de yapılan anlaşmada daha da iyi görülmektedir. Zira Vladislav'ın Osmanlıya yaklaşması Yanoş tarafından öngörülmemiş ve bu durum Vladislav'ın sonunu hazırlamıştır. Netice itibarıyla Eflak tahtına V. Drakul'un oğlu Vlad Țepeş/Kazıklı Voyvoda gelmiştir⁵⁶.

2.1.5. Fatih Döneminde Eflak'a olan Baskıların Artması

Fatih Sultan Mehmed'in tahta geçmesiyle bir dünya imparatorluğuna dönüşen Osmanlı gücü karşısında Romen ülkeleri daha defansif bir politika içine girerken, Balkanlarda büyüyen Osmanlı gücü karşısında Eflak-Boğdan, bu baskıyı önceki dönemlere kıyasla daha fazla hissedecektir. Çünkü Fatih dönemiyle birlikte Balkanlarda bulunan Sırp, Rum, Bulgar ve Makedon milletleri Osmanlı sistemine entegre edilmişken,⁵⁷ Eflak-Boğdan Prenslikleri de sıranın kendilerine gelebileceği korkusuna kapılmışlardır. Bilhassa Eflak Prensiği, Macarlarla birlikte Tuna'da Osmanlıları oldukça rahatsız etmiştir. Bu bağlamda Eflak-Boğdan Prenslikleri, dış yardımlar eşliğinde Osmanlılara engel oluşturmaya devam etmiştir. Bu dönemde oldukça tanıdık bir sima olarak karşımıza çıkan Eflak voyvodası Vlad Drakul'un oğlu Kazıklı Voyvoda, Hünyadi Yanoş ile birlikte Osmanlıları bir müddet meşgul edecektir.

Osmanlı sarayında kardeşi Güzel Radu ile birlikte yetişen Kazıklı Voyvoda, hükümlerinin ilk yıllarında Osmanlı'ya sadık görünerek her yıl haracı getirerek itaatte bulunuyordu. Özellikle Kazıklı Voyvoda'nın itaati Osmanlı müelliflerince de

⁵⁵ Bu dönemde Eflak voyvodası Vladislav, Tuna güneyindeki Osmanlı hareketleri hakkında Macar krallığına önemli bilgiler vererek Iancu'nun düşmanı olan Osmanlıların hareketlerini daha önce sezmesine yardımcı oldu. Özellikle Hünyadi Yanoş 1449 yılında Osmanlıların gizlice Tuna'yı geçerek yapacağı baskınları önceden haber veren Eflaklılara minnettar kaldığına işaret eden bir belgenin varlığı bunu kanıtlamaktadır. Bk. Daniela M. Mitea, "Late Medieval Policy in Times of War: Relations Between Transylvania, Hungarian Kingdom and Wallachia (1438-1456)", *Melages d'Histoire Generale*, s. 389.

⁵⁶ Camil Mureşanu, "Iancu de Hunedoara", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 346.

⁵⁷ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 170-171.

sıkça dile getirilmiştir⁵⁸. Tursun Bey'in de ifade ettiği gibi “*Eflak Prensi Vlad, Osmanlı haracına mültezim olup, her yıl kendi haracı ve pîşkeşi ile Osmanlı sarayına gelir ve hil’at ve kızıl börk ile ülkesine yollanırdı*”⁵⁹. Kazıklı Voyvoda'nın Osmanlıya olan itaatinde, Fatih'in tahta geçtiği yıllarda voyvodayı ahitname ve anlaşmalarla hareketlerini kısıtlayarak haraçgüzâr statüye dönüştürmesinin rolü büyüktür. Ancak 1460 yılında eskiden beri ödemekle mükellef olduğu vergiyi ödemeyen Kazıklı Voyvoda, kendi bakış açısıyla “*Türk hâkimiyetinden kurtulmak amacıyla*” sultana vergi ödemeyi ve ona itaat etme isteğini geri çevirdi⁶⁰. Bunun yerine Osmanlıların en büyük düşmanı Macarlarla anlaşma yolunu tercih etti. Bu vaziyeti öğrenen Fatih ise, Eflak'ta Kazıklı Voyvoda tehlikesi büyümeden onu bertaraf etmek istedi⁶¹. Osmanlı kronikleri, Kazıklı Voyvoda'nın düzenlediği bir tertiple Osmanlı hâkimiyetine karşı tepkisini ortaya koyduğuna işaret ederler. Buna göre; Kazıklı Voyvoda, kendisini İstanbul'a davet eden elçiye, Eflak'tan ayrıldığı takdirde Macarların Eflak voyvodalığını ele geçireceğini bahane ederek gelmedi. Bunun yerine sultanı temsil eden bir Bey'in Tuna'ya gelmesi halinde Bâb-ı Âli'ye itaat edeceğini ilettili. Eflak'tan gelen bu havadisler üzerine görevlendirilen Hamza ve Yunus Bey'in adamları hiç vakit kaybetmeden Tuna'ya yola çıktılar⁶². Hamza ile Yunus Bey, Tuna kenarına geldikleri sırada, nehrin donmuş olduğunu gördüler. Kışın şiddetinden ötürü bir müddet burada kalmak mecburiyetinde kalan Türk kuvvetleri, Tuna'yı geçme hazırlıkları yaptıkları ve Eflak'ta itibar göreceklarını ümit ettikleri anda, voyvodanın ani baskımına uğradılar. Bu baskında Yunus Bey şehit düşerken, Hamza Bey de tutsak edilmişti. Daha sonra Hamza Bey'i öldüren Kazıklı Voyvoda, başını Macar kralına göndererek, sadakatten ayrılmış oldu⁶³. Osmanlı elçilerini öldürmekle

⁵⁸ Kazıklı Voyvoda'nın Bâb-ı Âli'ye olan itaati hususunda Hoca Saadettin'in kaydettiği

“Kışverin hıfzına iderse meded Dergâhına varup yüzüm sürerim,

Hâk-i pâktır şehinşahı tutya gibi çeşmeme çekerim,

Çok değildir kemal-i lütfundan Bendesin gözler ise Şah-ı kerîm,

Sadıkâ kuluyum şehinşahın her ne ferman ederse baş eğirim”

mısralar oldukça kafiyeli ve ilginç olmakla birlikte, Kazıklı Voyvoda'nın itaatine vurgu yapılır. Bk. Hoca Saadettin, *Tacû't-Tevarih*, I, s. 486.

⁵⁹ Tursun Beğ, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, (haz: Mertol Tulum), Baha Matbaası, İstanbul, 1977, s. 110-111.

⁶⁰ Panaite, “*Osmanlı Hâkimiyeti'nin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı*”, s. 210.

⁶¹ Richard Knolles, *The Generall Historie of the Turkes*, London, 1603, s. 361.

⁶² Solak-Zâde, *Tarih*, s. 224-225. Ayrıca Bk. Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 755-759.

⁶³ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, TTK, 3. Baskı, Ankara, 1999, s. 164-165. Bu hususu Macar Kralı Mathias Corvin'e yazdığı mektupta anlatan Kazıklı Voyvoda, Sultan Fatih'in Eflak'a gönderdiği elçilere Macarlar ile yaptığı anlaşmadan vazgeçmesini tavsiye etmiş ancak ikinci kez gönderilen heyette Hamza Bey ve adamlarının kendisini yakalama planlarını öğrendiğinde ise, Tuna'ya yaptığı baskınlar esnasında, Yergöğü'nde öldürdüğünü yazar. Bk. Nicolae Iorga, *Scrisori de Boieri Scrisori de Domni*, Vălenii de Munte, 1925, s. 167.

kalmayan Kazıklı Voyvoda, Fatih'in Trabzon Seferi ile meşgul olduğu esnada ilk önce Osmanlıların Eflak'a geçmek için bir üs olarak kullandıkları Yergöğü kalesini 1462 tarihinde geri aldı ve Tuna'nın güneyine gerçekleştirdiği baskınlarda başta Silistre, Rusçuk, Niğbolu gibi şehirlerde yaşayan Türk nüfusuna yönelik ciddi katliamlarda bulundu⁶⁴. Kazıklı Voyvoda, Tuna güneyine yaptığı baskınlar neticesinde, burada yaşayan Hristiyan ahaliyi de beraberinde Eflak'a getirdi⁶⁵.

Hamza Paşa'nın yanı sıra birçok Türk'ün vahşice öldürülmüş olduğunu işiten Fatih ise büyük bir üzüntü içinde, esasen ahitnâmeye sadık kalmayan ve Türk topraklarına tecavüz etme cesaretini gösteren Kazıklı Voyvoda üzerine sefere gitme kararı verdi. Eflak Seferi için oldukça tedarikli olarak hazırlanan Osmanlı ordusu, 1462 yılında 20 kadirga ve 150 nakliye gemisi ile nehir yoluyla Vidin'e kadar geldi⁶⁶. Nitekim Eflak içlerine doğru ilerleyen güçlü Osmanlı ordularına karşı çıkmaya cesaret edemeyen Eflak voyvodası, Hoca Saadettin'in kinayeli tabiriyle "*Kazıklı, yere çakılan Kazık gibi yere batıp kayboldu*"⁶⁷. Bunun üzerine Evranos Beyi'ni Eflak içlerine gönderen sultan, hayli ganimetle dönüldüğü haberini aldı. Evranos Bey'in akınlardan geri dönüş yolunda olduğunu öğrenen Kazıklı Voyvoda, Türk akıncılarının yolunu kesmeyi düşündü. Bu esnada Fatih'in yürüttüğü merkezi ordu, akıncılara yakın bir yere gelerek mevzilendi. Ülkesine dönüş yolunda olan Osmanlı akıncılarını vurmaya gelen Eflak ordusu, bu sırada merkezi orduya bağlı bir takım birlikleri görseler de bunların akıncı gruba bağlı olduğunu düşündüler. Bu olaydan habersiz olarak Osmanlı akıncılarına saldıran Eflak askerleri, onları merkezi ordunun bulunduğu yere kadar geri püskürttü. Tam bu sırada ağaçlıklar arasından birden bire ortaya çıkan Mahmud Paşa'ya bağlı Rumeli askerleri, burada Eflaklıları gafil avladı. Böylece büyük bir panik halinde kaçan Eflaklılar, hayli müşkül durumda kaldı⁶⁸. Bu hezimetin ardından Kazıklı Voyvoda, Osmanlı sultanı Fatih'in karşısına çıkamasa da Eflak halkı ve boyarları gelerek ona itaatlerini bildirdiler. Eflak'ta bir süre daha Kazıklı Voyvoda'yı beklemeyi tercih eden Fatih, voyvodadan bir haber gelmemesi üzerine, ülke yönetimini Kazıklı Voyvoda'nın kardeşi Güzel Radu'ya

⁶⁴ Kazıklı Voyvoda, Macar kralına gönderdiği mektupta; Tuna akıncıları esnasında öldürdüğü Türk nüfusunu 23.884 olarak yazmıştır. Bk. Aynı yer.

⁶⁵ Nicolae Iorga, *Scrisori de Boieri Scrisori de Domni*, s. 167. Kazıklı Voyvoda döneminde Eflak ülkesinin sınırları için bk. Harita IV.

⁶⁶ Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, s. 165.

⁶⁷ Hoca Saadettin, *Tacü't-Tevarih*, I, s. 487.

⁶⁸ İdrisi Bitlisi, *Heşt Behişt*, VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmet Devri 1451-1481, (tashihtahkik-çeviri Muhammed İbrahim Yıldırım), TTK, Ankara 2013, s. 160; Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, s. 166-167.

vererek İstanbul'a geri döndü⁶⁹. O sıralarda Erdel'de bulan Kazıklı Voyvoda, Osmanlılara karşı galip gelememesinin sebebini zamanında yardıma gelmeyen Macarlara bağlamakla yetinmiştir⁷⁰. Macar Kralı Matias ise, Eflak voyvodası yüzünden Osmanlılarla anlaşmazlığa düşmek istemediğinden, bu yardımı yapmamış, hatta Kazıklı Voyvoda'yı yakalayarak hapsedmiştir⁷¹.

2.1.6. XVI. Yüzyıl Eflak-Osmanlı İlişkileri

XVI. yüzyılda Eflak voyvodalığı, Dan ve Drakula aileleri arasında taht mücadelelerine sahne olmaktadır. Eflak ülkesinde gücü temsil eden voyvodalık makamına geçebilmek için soyluların verdiği mücadeleye, boyar partilerinin de katılımı Eflak'ı dış etkiye açık hale getiriyordu. Özellikle zayıf olan taht adayının yardım için çevredeki güçlü devletlerden yardım istemesi bunun bir kanıtıydı. Osmanlılar ise tıpkı Bizans'ta olduğu gibi Eflak'taki taht mücadelelerinden de istifade ederek, Eflak'ta olan hâkimiyetlerini sağlama almışlardır. Osmanlılar, Eflak'ta kendi politikalarına hizmet edecek Craiovalı boyarlara Tuna gelirlerinden pay vererek kendi yanına çekmeyi başarmıştı. Bu yüzden Craiovalı boyarlar, İstanbul'da etkisi olan Mihal oğlu Mehmed Bey gibi nüfuzlu kimselerin desteğini almaktaydı. Bu bağlamda Eflak tahtına geçmek isteyen Büyük Radu/Radu Cel Mare (1495-1508), Osmanlı yönetimiyle oldukça barışık olan Craiovalı boyarların desteğini alarak Eflak tahtına geçmiştir. Zira Büyük Radu'nun ölümüyle birlikte Macar Krallığının Eflak tahtında Dan ailesinden gelenlere yer verme hareketlerine karşı 1508'de Niğbolu Beyi Mihal oğlu Mehmed Bey, Tuna'yı geçerek Kazıklı Voyvoda'nın oğlu Kötü Mihnea'yı (1508-1509) tahta geçirerek⁷² Eflak'taki güç dengesini Osmanlı lehine çevirmiştir. Bilhassa Eflak'ta Genç Vlad/Vlad Cel Tânâr (1510-1512) ve Neagoe Baserab (1512-1521) gibi voyvodaların tahta geçmesinin hep Niğbolu hâkimi Mehmed Bey'in yardımı sayesinde olduğunu vurgulamak gerekir⁷³.

Osmanlıların Belgrat kuşatması ile meşgul olduğu sıralarda Eflak'ta iktidarı ele geçirmek isteyen voyvodalar ve taraftarları arasında yaşanan şiddetli mücadeleler yine kaldığı yerden devam etmiştir. Özellikle bu mücadele esnasında Osmanlı gibi

⁶⁹ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, s. 758-759.

⁷⁰ Nicolae Iorga, *Scrisori de Boieri Scrisori de Domni*, s. 169.

⁷¹ Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, s. 168.

⁷² Şt. Ştefănescu, "Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Țara Românească", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 409-412.

⁷³ Eflak ve Boğdan voyvodalarının tahta bulunduğu dönemleri liste halinde görmek için Bk. Ek II.

güçlü bir rakibe karşı mücadele etmenin yersiz olduğunu anlayan Afumațili Radu ve boyarları, birlikte aldıkları kararlarla Bâb-ı Âli'ye giderek sultanın eteğini öperek ona tâbi olmaya karar vermişlerdir. Bu şartlar altında Eflak voyvodasının Sibiu sakinlerine 1 Şubat 1525 tarihinde yazdığı mektupta bu durum daha iyi anlaşılır: *“Türklerin sarayına gittim ve padişahın Türk topraklarının ileri gelenlerinin huzuruna çıktım. Eflak idaresi daha önce Tanrı tarafından, daha sonra da padişah tarafından tarafıma tevdi edildi; daha sonra diri ve sağlıklı olarak geri geldim ve Eflak tahtını ve idaresini geri aldım⁷⁴”*. Afumațili Radu'dan gelen istek üzerine Kanuni, onu Eflak'a koymak için yine Niğbolu Beyi Mehmed'e görev verir ve Eflak'a giden Mehmed Bey, Eflak tahtına Afumațili Radu'yu koyarak Eflak'ta düzeni sağladığı gibi Erdel hudutlarını da temin ederek geri döner⁷⁵.

Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta geçişi ile birlikte Osmanlıların ilgisi Avrupa'ya doğru kayarak, dış politikada önemli değişikliklere gidilmiştir. Bu politikanın bir sonucu olarak Eflak-Boğdan Prenslüklerinin coğrafi konumlarının Avrupa fetih yolları üzerinde bulunması, bu Prenslüklerin değerini önceki yıllara göre artırdı⁷⁶. Kanuni Sultan Süleyman, Belgrat'ın (1521) fethinden sonra, Tuna'yı kontrol edebilmek için stratejik konumda bulunan Severin (1524) ve Orşova'yı (1522) fethetmiştir. Kuşkusuz bu fetihler, Osmanlıların Avrupa'ya olan seferleri için bir mihenk taşı rolünü oynamıştır. Öte yandan Macaristan'a karşı kazanılan 1526 Mohaç Zaferi ve ardından Macaristan ve Erdel bölgeleri için Habsburglarla girişilen mücadeleler, Buda'nın alınmasını elzem hale getirmiştir. Nihayetinde Buda'nın (1541) alınmasıyla tüm Macaristan Osmanlı sistemine dahil edildiği gibi Erdel Beyliği de (1541) Osmanlı'ya bağlı bir Prenslük haline gelmiştir⁷⁷. Böylece Eflak voyvodalığı kendisini çevreleyen Erdel voyvodalığı sayesinde daha kontrol edilebilir olduğundan Osmanlı hâkimiyetini daha baskın olarak hissedecektir. Avrupa'da siyasi dengelerin Osmanlı lehine değişmesinin ardından Eflak voyvodaları Osmanlılarla imzalanan anlaşma ve pazarlıklarla tahta geçmeye başladı. Macar Krallığının bertaraf edilmesiyle beraber Eflak voyvodaları, direk olarak İstanbul'dan seçilmeye başladılar. Hatta Afumațili Radu'nun suikasta uğramasından sonra Osmanlılar,

⁷⁴ Panaite, *“Osmanlı Hâkimiyeti'nin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı”*, s. 211.

⁷⁵ Tayyib Gökbilgin, *Kanuni Sultan Süleyman*, MEB Basımevi, İstanbul, 1992, s. 30-31.

⁷⁶ Călin Felezeu, *Imaginea Otomanului și a Cîvilizației Otomane în Cultura Românească*, Bybliotek, Cluj-Napoca, 2012, s. 33-34.

⁷⁷ Mihai Maxim, *“Târile Române și Imperiul Otoman (1400-1600)”*, *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 573.

1529 Martında Eflak'a Moise'yi voyvoda olarak göndererek bunu kanıtlamışlardır. Her ne kadar bu duruma Oltenyalı boyarların “*eski geleneklerin ihlali*” şeklinde itirazı olsa da, Eflak voyvodalarının İstanbul'dan seçilmeleri Fenerli voyvodalar dönemine kadar devam etmiştir⁷⁸.

Çoban Mirça (1545-1552), İstanbul tarafından direk olarak seçilerek Eflak'a gönderilen ilk voyvoda olmuştur. Bu doğrultuda Niğbolu Beyi Haydar, voyvoda Çoban Mirça'yı Bükreş'te tahta koymakla vazifelendirildi. Kapıcıbaşı Mehmed sipahilerle birlikte Eflak'a giderek, 14 Şubat 1545'te Çoban Mirça'yı Bükreş'te voyvodalık makamına oturttu⁷⁹. Bu durumda Çoban Mirça'ya verilen ilk görev, sabık voyvoda Radu Paisie'nin ülkeyi ihtilale verip karıştırmaması için gerekli önlemleri almasıydı. Şayet Radu Paisie, hazinesi ile birlikte Eflak dışına kaçacak olursa, kendisine kati suretle izin verilmeyecek ve gerekirse Radu ve adamları sağ ele geçirilerek Bâb-ı Âli'ye gönderilecekti⁸⁰. Osmanlılar Çoban Mirça'ya verdiği bu emrin yanı sıra Radu'ya gerekli nasihatleri yaparak, kendisinin inat etmeyip İstanbul'a gelmesi tavsiye etti⁸¹. Neticede Osmanlıların yaptığı telkinler sayesinde, Radu Paisie ülkede herhangi bir karışıklığa girişmeden, İstanbul'un yolunu tuttu⁸². Eflak'ta Radu tehlikesinin barış yoluyla bertaraf edilmesinin ardından, Çoban Mirça ülkedeki kontrolü tamamıyla eline aldı. Nitekim ülke idaresini alır almaz diğer Eflak voyvodaları gibi, Osmanlılara karşı diğer Hristiyan devletlerle bir müttefik arayışına gitmedi. Bu durum İstanbul'un kendisine olan güvenini bir hayli artırdı⁸³. Ancak bir müddet sonra, Eflak'ta kendi rakiplerini bertaraf etme yoluna giderek ülkede tepkilere yol açtı. Çoban Mirça ilk olarak Radu Praise döneminden kalan bazı muhalif boyarları katletti⁸⁴. Hatta Kantakuzen'in yazdığına göre; bu katliamdan sağ kurtulanlar Macaristan (Erdel) dolaylarına kaçarak canını zor kurtardı⁸⁵. Öyle ki Eflak'taki bu durumlar bazı boyarları oldukça rahatsız etti. İstanbul'dan gelen bir habere göre, Çoban Mirça'dan şikâyetçi olan bir grup boyar, Bâb-ı Âli'ye gelerek voyvodanın azlini talep etti. Eflak'ta Çoban Mirça'nın karşısına çıkan Afumaşli

⁷⁸ Şt. Ştefănescu, “*Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Țara Românească*”, s. 481.

⁷⁹ Constantin Rezachevici, *Cronologia Critică A Domnilor Din Țara Românească și Moldova (1334-1881)*, Vol. I (Secolele XIV-XVI), Editura Enciclopedică, București, 2001, s. 224-225.

⁸⁰ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, (Yay. Halil Sahillioğlu), IRCICA İstanbul, 2002, s. 209-210.

⁸¹ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 225.

⁸² *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 227-228.

⁸³ Şt. Ştefănescu, “*Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Țara Românească*”, s. 483.

⁸⁴ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 332-333.

⁸⁵ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 48-49.

Radu'nun ođlu Radu İlie, etrafına topladığı 12.000 kadar kuvvetle Banat üzerinden Eflak'a girdi. Radu İlie, Çoban Mirça ile 16 Kasım 1552'de "Mănești" dolaylarında yaptığı mücadeleyi kazanarak, Eflak tahtına geçse de Kanuni, bu durumu onaylamadı. Bunun yerine Yergöğü dolaylarına sığınan Çoban Mirça'yı tercih ederek kendisine Türk-Tatar ve Boğdan voyvodalığından oluşan orduyu yardıma gönderdi ve böylece Çoban Mirça yeniden Eflak hâkimi oldu. Ancak Çoban Mirça'nın, ikinci voyvodalığı döneminde (1553-1554), Eflak'ta kendisine karşı muhalefet devam etti. Eskiden olduğu gibi yine Eflaklı boyarlar, bir bir ülkeyi terk etmeye başladılar. İstanbul'dan gelen bir Venedik raporuna göre, Eflak'ta istenmeyen adam olarak ilan edilen Çoban Mirça, Eflak'ta boyar muhalefeti yüzünden 1554'te Pătraşcu voyvoda ile yer deđiştirilmişti⁸⁶. Çoban Mirça'nın aksine Eflak'ta iyi bir yönetim sergileyen Pătraşcu, Eflak tarihçisi Radu Popescu'nun takdirini toplamıştır. Radu Popescu, Pătraşcuyla birlikte Eflak'ta bir boyar ölümüne dahi rast gelinmediğini, ülkede kavga ve kargaşaya vuku bulmadığını ifade ederek⁸⁷ ülkenin Çoban Mirça'dan sonra huzur ve refaha kavuştuğuna vurgu yapar.

Erdel'de 1556 yılında baş gösteren hadiseler dolayısıyla Eflak voyvodası Pătraşcu, ordusuyla birlikte Erdel tahtına Ioan Sigismund'u geçirmekle görevlendirilir. Eflak'tan 14.000 dolaylarında bir orduyla Karpat dağlarını geçen Pătraşcu, Boğdan voyvodası A. Lăpuşneanu ile birlikte görevini ifa eder. Erdel'e yapılacak ikinci bir harekâta katılmak için oldukça hasta olan Pătraşcu aynı tarihlerde hayata gözlerini yumar⁸⁸. Pătraşcu'nun ölümüyle birlikte Eflak ülkesi bir buhran dönemi geçirse de Eflak tahtının tekrar Çoban Mirça'ya verileceği haberleri üzerine Eflaklı büyük Vornik Socol, tahta Vlad adında birini geçirir ancak onun Eflak voyvodalığı sadece sekiz gün sürmüştür⁸⁹. Eflak'taki muhalefete rağmen üçüncü kez tahta gelen Çoban Mirça (1558-1559), yine eskiden olduğu gibi rakipleri ile hayli mücadeleye girişerek Eflak'ı kana bulamaya devam eder⁹⁰. Çoban Mirça'nın ölümüyle birlikte Eflak'taki durumlara hemen müdahale eden Osmanlılar, 6 Ekim

⁸⁶ Şt. Ştefănescu, "Lupta pentru Supravieţuire în secolul al XVI-lea: Ţara Românească", s. 485-487.

⁸⁷ Radu Popescu Vornicul, *İstoriile Domnilor Ţării Româneşti*, s. 53.

⁸⁸ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Romănilor (de la mijlocul Secolului Al XIV-lea Pînă la Începutul Secolului Al XVII-lea)*, Vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, s. 246.

⁸⁹ Şt. Ştefănescu, "Lupta pentru Supravieţuire în secolul al XVI-lea: Ţara Românească", s. 490.

⁹⁰ *Letopiseşul Cantacuzinesc*, s. 50.

1559'da Çoban Mirça'nın oğlu Petru Cel Tânăr'ı (Genç Petru⁹¹) Eflak voyvodası olarak tayin ettiler⁹². İstanbul'un bu kararına karşın Eflaklı boyarlar, Genç Petru'ya itaat etmek yerine ülkede isyan başlatarak Ekim 1559'da voyvodaya karşı bir zafer elde ettiler. Eflak'ta kargaşanın sürdüğü sıralarda Genç Petru, annesiyle beraber Tuna'ya gelerek Yergöğü'ne sığınmak durumunda kaldı⁹³. Nitekim Eflak'a yakın bulunan Silistre, Niğbolu ve Rusçuk Beylerinin yardımı ile birlikte⁹⁴ tekrar Eflak'a geçen Genç Petru boyarlarla yaptığı “Şerpăteşti” mevkiindeki savaştan galip gelerek annesi Chiajna ile birlikte Eflak yönetimini yeniden ele aldı⁹⁵. Ancak bir müddet sonra ülkede politika değişikliğine giden Genç Petru'nun, Eflak'ta Rum asıllı Mihail Kantakuzen (Şeytan oğlu) ailesine yer vermesi Osmanlı idaresinin tepkisine yol açtı. İstanbul ile arasını tamamen bozmak istemeyen Petru voyvoda, haraca ek olarak 10.000 altını İstanbul'a gönderdiyse de İstanbul'da Petru voyvodaya karşı tutum değişmedi⁹⁶. Nitekim ülkeyi annesi ile birlikte 1568'e kadar yöneten Genç Petru, 28 Mart 1568 yılında haracını bizzat teslim etmesi için İstanbul'a çağrıldı. Genç Petru, haracıyla birlikte İstanbul'a doğru yola çıkarken, annesi Chiajna ve Eflak'taki Voyvodalık Kurulu üyeleri Bükreş'te kalarak Petru'dan gelecek haberleri beklemeye başladı. Nihayetinde 31 Mayıs 1568'de İstanbul'a varan Genç Petru yakalanarak Yedi kulede bir müddet hapsedildi⁹⁷. Yedi kulede bir müddet kaldıktan sonra, Konya'ya sürgün edilen Genç Petru, burada ölmüştür⁹⁸.

⁹¹ İtalyan gezgin Giovan Andrea, Boğdan tahtına geçen Petru'nun 22 yaşında olduğunu kaydeder. Bu yüzden kendisine Genç Petru denilmiştir. Bk. *Călători Străini Despre Țările Române*, (volum îngrijit de Maria Holban și colab.), Vol. II, Editura Științifică, București, 1970, s. 327.

⁹² 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), (Haz: İdris Bostan, Feridun Emecan vd.), Ankara, 1993, h. 401, s. 180.

⁹³ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 50.

⁹⁴ 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), h. 475, s. 210.

⁹⁵ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 50.

⁹⁶ Şt. Ştefănescu, “Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Țara Românească”, s. 492.

⁹⁷ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 249; Constantin Rezachevici, *Cronologia Critică A Domnilor*, I, s. 249, 252.

⁹⁸ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 249; Genç Petru'ya Konya'da tahsil edilecek ev için gayri müslim mahallerinden uygun bir evin seçilmesine dair kayıtlara rastlayabiliyoruz. Bk. 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, C. III, (Haz: Hacı Osman Yıldırım, Vahdetin Atik v.d.), Ankara, 1999, h. 1831-1832, s. 326-237.

2.2. İlk Osmanlı-Boğdan Temaslarının Başlaması ve Boğdan'ın Osmanlı Hâkimiyetini Kabul Etmesi

Eflak'ın aksine Osmanlı-Boğdan ilişkilerinin başlangıcı daha geç bir dönemde daha doğrusu XV. yüzyılda gerçekleşmiştir⁹⁹. Bu döneme gelinceye değin Boğdan Prensiği, voyvoda I. Boğdan'ın (1363-1367) ölümünden 1387 yılına değin Macar Krallığı'nın egemenliğinde kalmıştır¹⁰⁰. Daha sonra Boğdan voyvodası Petru Muşat, 26 Eylül 1387 tarihinde Leh Krallığına bağlılığını ileterek, resmen Lehistan'ın egemenliğine girmiştir. Boğdan'ın Lehistan egemenliğini kabul etmesinde, Lehistan'ın Boğdan topraklarına saldırmayacağına dair garanti vermesi ve Macar Krallığının olası saldırılarına karşı Leh yöneticilerinin Boğdan'ı koruyacaklarına dair verdiği sözler etkili olmuştur. Macaristan Krallığı kendi hâkimiyetini tanımış olan Boğdan üzerinde hak iddia etmeye devam etmiş¹⁰¹ ve Lehistan yöneticileri, Macaristan'ın Boğdan üzerindeki tehditlerini, Osmanlıların Balkanlarda bir güç olarak ortaya çıktığı döneme kadar engellemeyi başarmıştır. Fetret dönemine değin Osmanlılarla Boğdan voyvodalığı arasında henüz bir karşılaşma vuku bulmamıştır. Ancak Çelebi Mehmed'in iktidarı zamanında Osmanlı fütuhatlarının yönü Balkanlara çevrildiği sıralarda Boğdan voyvodalığı, Eflak ile birlikte 1411'de Lehistan ile olan dostluk anlaşmasını yenilemiştir. Aynı şekilde Boğdan voyvodalığı, Osmanlı tehditlerine karşı oluşturulan müdafaa hattına katılmıştır. Boğdan voyvodası Alexandru Cel Bun/Mülayim Alexandru, 1412 Lublin Muahedesi ile Macar Kralı Sigismund ve Lehistan Kralı Vladislav'a Türkler tarafından taarruza uğradıkları takdirde bunlara yardım edeceğini taahhüt etmiştir. Boğdan voyvodalığı yardıma gelmediği takdirde tüm ülke Macar ve Leh kuvvetleri tarafından yağmalanma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan 1444 yılı sonlarında Eflak-Boğdan ülkelerini geçip Lehistan'a gelen Türk elçileri, Kral Vladislav'a barış ve ittifak anlaşması önerirler. Söz konusu öneriye oldukça olumlu yaklaşan Leh kralı, bu anlaşmaya dahil olup olmayacağı konusunda müttefik bulunduğu Macar Kralı S. Luxemburg'a haber gönderir. Bu anlaşmayı kabul eden S. Luxemburg barışın sürekliliği konusunda ısrarcı olur. Bu şekilde Osmanlılara karşı

⁹⁹ Abdülkadir Özcan, "Boğdan", s. 269.

¹⁰⁰ Dennis Deletant, "Moldavia Between Hungary and Poland (1347-1412)", *The Slavonic and East European Review*, Vol. 64, Nr: 2, London, 1986, s. 191. Boğdan voyvodalığı 1370-1382 yılları arasında Macar ve Lehistan Krallıklarının birleşmesinden dolayı bu iki gücün gölgesinde varlığını sürdürmüştür.

¹⁰¹ Deletant, *a.g.m.*, s. 203-205.

yapılan anlaşmayı bitiren Leh-Macar kralları, Osmanlı akınlarına karşı Eflak'ı yalnız bırakırlar. İşte sözünü ettiğimiz bu dönemde, Osmanlılar ilk defa Boğdan voyvodalığında haraç isteyerek Osmanlı hâkimiyetini tanınması tavsiye edilir. Lakin bu durum Boğdan voyvodalığınca kabul görmemiştir¹⁰².

Sultan Çelebi Mehmed'in 1420 yılında Eflak'a yaptığı sefer esnasında Osmanlı birlikleri, Dobruca'yı hâkimiyet altına almış bulunmaktaydı. Bu yüzden Osmanlı akınlarının yakında Boğdan'a sirayet edeceğini sezen Alexandru voyvoda, müttefikleri Eflak ile aynı kaderi paylaşmamak için Boğdan'ın güney sınırlarını korumak adına bir dizi önlem almıştır. Özellikle Mülayim Alexandru tarafından alınan bu önlemler, Boğdan'ın kalbi olan Akkirman'da yoğunlaşmıştır. Her ne kadar Osmanlılar Karadeniz ticaretini elinde tutmak isteyen Boğdan'ı ber taraf etmek için Akkirman kalesine yönelseler de, Boğdanlıların zamanında aldığı tedbirler yüzünden Akkirman alınmaz¹⁰³. Osmanlılar, bu muhasaradan bir netice alamasa da, askeri anlamda Boğdanlılarla ilk karşılaşma gerçekleşir. Söz konusu bu akınların ardından endişeye kapılan Boğdan voyvodası Mülayim Alexandru, 1426 yılında Osmanlılar aleyhine yapılan ittifaka dahil olur. Macar kralı Sigismund'un öncülüğünü yaptığı bu anlaşma gereğince; Boğdan voyvodalığına yardım için 5.000 kadar Leh askeri İbrail'e gelerek Osmanlıları beklemeye başlar. Lakin iki ay süren bu bekleyişin ardından hiçbir Osmanlı askerinin Boğdan'da görülmemesi üzerine, İbrail'i korumakla görevli olan birlikler geri döner¹⁰⁴. Bu olaydan bir müddet sonra Boğdan vilayeti, voyvoda Alexandru'nun ölümüyle (1431 sonu) birlikte uzun süren bir taht mücadelesine girer. Bilhassa Mülayim Alexandru'nun ölümünden Büyük Ştefan'ın tahta geçişine kadar süren 25 yıllık (1432-1457) zaman diliminde Boğdan'da 16 kez taht değişikliği yaşanmıştır. Özellikle Boğdan'daki küçük boyar gruplarının bile taht mücadelelerine dahil olması, ülkedeki iç düzeni bozduğu gibi, burayı sürekli olarak dış müdahalelere açık hale getirmiştir. Yine Boğdan'da tahta geçişin kesin kurallara bağlanmayışı, Boğdan'ın politik durumlarını daha da kötüye götürürken, Boğdan

¹⁰² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. I, s. 216; Nicolae Grigoraş, "Relațiile Moldovei cu Imperiul Otoman Pînă la Domnia Lui Ștefan Cel Mare", *Rdl*, Tom. 28, Nr: 1, București, 1975, s. 36.

¹⁰³ Nicolae Grigoraş, "Relațiile Moldovei cu Imperiul Otoman", s. 37.

¹⁰⁴ Marcel D. Popa, "Aspecte ale Politicii Internaționale a Țării Românești și Moldovei in Timpul lui Mircea Cel Bătrîn și Alexandru Cel Bun", *Rdl*, Tom. 31, Nr: 2, București, 1978, s. 266.

Beyliği üzerinde hâkimiyet iddiaları bulunan Lehistan ve Osmanlılar ise, bu durumdan faydalanmasını bilmişlerdir¹⁰⁵.

Fatih dönemiyle birlikte, bir cihan imparatorluğuna dönüşen Osmanlılar, Karadeniz ticaret yollarına hâkim olmak için Akkirman ve Kili'yi ellerinde bulunduran Boğdan voyvodalığını bir engel olarak görmeye devam etmişlerdir. Nitekim İstanbul'un fethinden hemen sonra Fatih'in niyetini öğrenen Boğdan Prensi Alexândrel (1452-1454), hemen Lehistan ile temasa geçerek, 1453 yazında Lehistan'ın başkenti Cracovia'ya acele olarak elçi göndermiştir. Alexândrel bu mesajında, Bizans'ın kalbi olan Constantinapol'un Türklerce fethedildiği haberinin yanı sıra Fatih'in Karadeniz'de olan yerleri kendi himayesine almak istediğini ve bu doğrultuda kendisine ilk ultiatomun geldiğini belirtir. Zira bu olaydan bir yıl sonra 1454 tarihinde Boğdan'a yönelen Osmanlı akıncıları, gayet hazırlıklı davranan Boğdanlılar karşısında geri çekilmek durumunda kalır. Öte taraftan Lehistan, Boğdan aracılığı ile yaklaşan Osmanlı tehlikesinden haberdar olsa bile ülke içi mücadeleler yüzünden buna müdahale etmeye gücü yetmez. Bu bakımdan Lehistan kralı, Boğdan voyvodası Alexândrel'e gönderdiği mesajda: *"Lehlilerin Osmanlılarla savaşacak güçlerinin olmadığı için kendisinin elinden geldiğince Osmanlı akınlarına karşı koymasını"*¹⁰⁶ tavsiye etmekle yetinir.

Osmanlı tehlikesinin Karadeniz'de belirlediği sıralarda, Boğdan'daki iç çatışmalar son halini almış görünüyordu. Boğdanlı boyarların bir kısmı Alexândrel'i desteklerken diğer kısmı da Petru Aron'u destekliyordu. Bu adaylardan Alexândrel, Osmanlı ve Tatar tehlikelerine karşı durabilmek için 1455 yılının ilk aylarında Lehistan'ın himayesini kabul etmiştir. Bu himayeye karşılık olarak Lehistan yönetimi, Alexândrel'in ülkesinin Tatar güçlerine karşı savunması için yardım göndereceğini taahhüt etmiştir. Çünkü Lehliler, 1453'te Macarlarla işbirliği yapmış olan Boğdan'ın Macarlar tarafından himaye edilmesini istemiyordu¹⁰⁷. Nitekim Boğdan tahtına Petru Aron'un geçişi, Lehlilerin tüm planlarını bozmakla birlikte Osmanlı ilişkileri açısından yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Fatih Sultan Mehmed, Boğdan'a gönderdiği 5 Ekim 1455 tarihli bir mektupta; Logofat Mihail'i Boğdan elçisi olarak kabul ettiğini bildirerek Boğdan Beyi Petru Aron'un

¹⁰⁵ řt. Ștefănescu, *"În Apărarea Țării și a Creștinătății"*, s. 316-317.

¹⁰⁶ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, Editura Academiei R.S.R., București, bsy, s. 60-61.

¹⁰⁷ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 61.

senevî (yıllık) 2000 Macar altını olan haracın üç ay içinde gönderildiği takdirde aralarında barışın olacağını temin etmiştir¹⁰⁸. Bu durumda Boğdan ülkesi, Osmanlılarla barış ya da savaş yapmak ikileminde bırakılmıştır. Boğdan'a verilen sürenin dolmasının ardından Osmanlı akıncılarının Tuna'yı geçip Boğdan'a doğru yöneldikleri haberlerini alan Petru Aron, bir karar vermek durumunda kalmıştır. Bunun üzerine boyarlarla birlikte Vasliu'da 1456 baharında toplanan voyvoda, Logofat Mihail'i göndererek barışa razı olduğunu bildirmiştir¹⁰⁹. Boğdanla barışın gerçekleştiğine dair kendi tebaasını bilgilendiren Fatih, 9 Haziran 1456'da "*Boğdan Emiri ile şimdiki halde barışıklık edildiğini*" açıklamıştır¹¹⁰. Boğdan'ın Osmanlılara bu denli kolay teslim olmasının asıl nedenini Boğdan üzerinde süregelen Macar-Lehistan rekabetinde aramak gerekir. Nitekim Macarların Lehistan'a olan düşmanlığının ve Boğdan'da olan yayılmacılığının artması¹¹¹ Boğdan Prenslüğünü yeni siyasi yönelimlere itmiştir. Bu yüzden Boğdan Prenslüğü, siyasi varlığını koruyabilmek için tercihini Macaristan yerine Avrupa'da yükselişte olan Osmanlılardan yana kullanmak durumunda kalmıştır. Bu şekilde Boğdan üzerinde gerçekleşen Osmanlı-Lehistan anlaşması, Macar krallığını Boğdan'dan uzak tutmuştur¹¹². Böylece Lehistan Krallığı da Boğdan üzerinde söz sahibi olan "*yeni hâkimi*" onaylamak durumunda kalmıştır.

2.2.1. Fatih'in Boğdan Seferi

Boğdan tahtına geçen meşhur Büyük Ştefan/Ştefan Cel Mare (1457), iktidarının ilk yıllarında Osmanlı'ya sadık kalıp vergisini vermesine rağmen, Osmanlıların Venedik, Macar, Napoli ve Arnavutluk ile savaştığı bir sırada kendi bağımsızlığını elde etmeğe çalışmıştır¹¹³. Bu durumun ilk göstergesi Osmanlılarca Eflak'a atanan Güzel Radu'nun, Boğdan hâkimi Büyük Ştefan tarafından Kasım

¹⁰⁸ Mihail Guboğlu, "Fatih ve Sultan Selim'in Boğdan Voyvodalarına Yazdığı Slavca Mektuplar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Nr: 19, İstanbul 1969, s. 33-34.

¹⁰⁹ Mustafa Ali Mehmet, "Din Raporturile Moldovei cu Imperul Otoman În a Doua Jumătate A Veacului Al XV-lea", *Rdl*, An. XIII, Bucureşti, 1960, s. 166; Bununla ilgili olarak Petru Voyvoda; "*Bu yüzden hepinizin bana tavsiye ettiği gibi, Logofat Mihail'i bizi bu zor durumdan kurtararak yeni bir barış yapması için Türklere gönderdim.*" Sözüyle Boğdan menfaati adına bu kararın alındığına vurgu yapar. Bk. *DRH*, A, (Volum întocmita de Leon Şimanschi vd.), Vol. II (1449-1486), Editura Academiei R.P.S., Bucureşti, 1976, s. 86.

¹¹⁰ Mustafa Ali Mehmet, *a.g.m.*, s. 167; Mihail Guboğlu, "*Fatih ve Sultan Selim'in Boğdan Voyvodalarına Yazdığı Slavca Mektuplar*", s. 34.

¹¹¹ Macaristan'ın 1412 Lublin anlaşmasına rağmen 1448 tarihinde Boğdan'a ait Kili'yi işgal etmesi Macarların niyetini göstermektedir. Bk. Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 188.

¹¹² Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 187, 190-191.

¹¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yay., 5. Baskı, Ankara, 1988, s. 78.

1473'te Eflak'tan çıkarılması olmuştur. Bu haliyle Ştefan voyvoda, Osmanlılarla olan ittifakını bozduğu gibi barışın simgesi olan haracı göndermeme kararı almıştır. Bu esnada Osmanlıların Venediklilerle meşgul olması Fatih'i zor durumda bırakmıştır¹¹⁴. Bu durum karşısında Fatih, Boğdan tehditlerini bertaraf etmek için 1475'te Hadım Süleyman Paşa kumandasında bir ordu göndererek Büyük Ştefan'ı cezalandırmak istemiştir¹¹⁵. İşkodra Seferi'nden dönen Osmanlı ordusu çok bitkin olduğu halde Boğdan seferine me'mur edilmiştir. Boğdan Seferi için hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı ordusu, vakit kaybetmeden Tuna üzerinden Eflak yakasına, oradan da Boğdan'a geçmiştir¹¹⁶.

Osmanlılara karşı oldukça hazırlıklı davranan Büyük Ştefan ise dostlarından yardım talep etse de istediği yardımı alamaz. Boğdan'a gelen yardımlar, sadece 5.000 Sekelli ve 1.800 Erdelli Macar askerinden ibaretti. Bu yüzden Boğdan'ı daha çok kendi kuvvetleri ile savunmak zorunda kalan Büyük Ştefan, 1474 kışında Vasliu'da üzerine gelen Osmanlı kuvvetlerini mağlubiyete uğratar¹¹⁷. Boğdan kroniklerine göre bu savaşın kazanılmasında Büyük Ştefan'ın uyguladığı taktiklerin rolü büyüktür. Boğdanlı tarihçi Ureche'ye göre; Büyük Stefan, Türk ordusunun geçeceği yerlerdeki tüm araziye yaktığından Osmanlı ordusunda gıda eksikliği baş göstermiştir. Bunun akabinde Boğdanlılar, birkaç yanıltmacı hareketle Osmanlı askerlerini bir bataklığa sürükleyerek, yapılan ani baskınlarla savaştan galip ayrılmışlardır¹¹⁸. Büyük Ştefan, Vasliu'da kazandığı zaferin geçici olduğunu bildiğinden yeniden Boğdan'ı savunmak için bir takım önlemler almaya girişir. Bu önlemlerin başında Lehistan'la ortak bir savunma hattının oluşturulması gelmekteydi. Büyük Ştefan, kendi ülkesinin Lehistan için taşıdığı önemi bildiğinden, Boğdan'ın kalbi olan Kili ve Akkirman'ı savunmak için Lehistan kralından 2.000 kadar asker talep eder. Zira Lehistan krallığı Kameniča dolaylarında meşgul olduğundan bu öneriler ret edilir. Bilhassa Osmanlıların Kefe'yi aldıkları esnada

¹¹⁴ Şerban Papacostea, "Politica Externa a Lui Ştefan Cel Mare", *Rdl*, Tom. 28, 1, Bucureşti, 1975, s. 22.

¹¹⁵ Guboğlu, Mihail, "Fatih'in Stefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474-1476)", *Bellefen*, C. XLVII, TTK Basımevi, Ankara, 1984, s. 144. Vasliu savaşını konu alan bir raporda, Süleyman Paşa'nın ordularının 30.000 civarında olduğu söylenmektedir. Bk. *Călători Străini*, I, s. 444.

¹¹⁶ Solak-Zâde, *Tarih*, s. 254.

¹¹⁷ Veniamin Ciobanu, *Ţările Române şi Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 72.

¹¹⁸ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 57. Aynı şekilde Osmanlı müellifi Hoca Sadeddin de, Ştefan'ın Osmanlı ordularının Boğdan'a vardıklarında bağ ve tarlaların yakılarak Osmanlı ordusuna bir adet tahıl kalmadığından söz etse de savaşın yenilgisini Osmanlı ordusunun yorgun olmasına bağlar. Bk. Hoca Saadeddin, *Tacû't-Tevarih*, I, s. 558.

(Haziran 1475) Lehistan'ın etkisiz kalması, Büyük Ştefan'ı yeni ittifak arayışlarına yöneltir. Bu durumda Osmanlılara karşı yalnız kalmak istemeyen Büyük Ştefan, Boğdan ülkesini korumak adına Macar Kralı Mathias Corvin'le 12 Temmuz 1475'te bir dostluk anlaşması imzalar¹¹⁹. Ancak aynı tarihlerde Osmanlılar adına da olumlu hadiseler meydana gelir. Fatih'in Kefe'yi almasıyla birlikte Kırım Han'ı Mengli Giray'ın Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiğini ilan etmesi, Boğdan'ı derinden etkileyen bir hadise olmuştur. Özellikle Tatar-Osmanlı müttefikliği ardından Mengi Giray'ın Boğdan'ı savunmak isteyen Lehistan elçisine verdiği tehditler¹²⁰, muhtemel surette Osmanlıların Boğdan'a yapacağı harekât sırasında Lehistan'ın tarafsızlığını sağlamıştır¹²¹.

Boğdan hâkimi Büyük Ştefan, Fatih'in büyük bir kuvvetle Boğdan'a doğru geldiğini haber aldığı anda, çareyi yine Lehistan'dan yardım istemekte bulur. Büyük Ştefan'ın, Lehistan'ı ikna etmek için gönderdiği elçi, Fatih ve Eflak voyvodası Güzel Radu'nun Boğdan'a saldıracaklarını ve bu durumda Lehistan'ın müttefiksiz kalacağını haber verir. Leh tarihçisi Bielski'nin yazdıklarından anladığımız kadarıyla Lehistan yönetimi, Boğdan'a askeri olarak yardım etmek yerine Osmanlılara Marcin Wrocimowski adında bir elçi gönderip, arabulucu olmasını tercih eder. Zira Leh elçisi Osmanlıların Boğdan'a girmek üzere çoktan yola çıktığını ve Varna'da büyük bir hazırlık içinde olduğunu öğrenir. Bu durumda Leh elçisi Fatih'e, Osmanlıların Lehistan himayesinde olan Boğdan topraklarına girmemesini tavsiye etmekle yetinir. Boğdan'a girmeye oldukça kararlı görünen Fatih, Boğdan haracını ve Kili kalesinin teslim edilmesi şartıyla barışa razı olduğunu bildirir. Leh elçisine verilen bu cevabın ardından Boğdan'a doğru ilerleyen Fatih, Boğdan sınırında bazı zorluklarla karşılaşır. Çünkü Osmanlıların Boğdan Seferine karşı gayet hazırlıklı davranan Büyük Ştefan, Osmanlı askerlerinin Boğdan sınırlarına geçmek için Tuna'ya kurdukları köprülere saldırılar düzenler. Boğdan askerlerinin bu saldırılarına karşı çaresiz kalan Osmanlıların yardımına kuzey yönünden gelen Tatar askerleri yetişir. Tatarların kuzey cihetinden gelmesiyle birlikte, Osmanlılara karşı Tuna'da hazır bekletilen Boğdan askerleri kuzeye doğru Boğdan içlerine çekilmek durumunda

¹¹⁹ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 72-74.

¹²⁰ "... Eğer Boğdanla bir olursan Biz senin en büyük düşmanın olacağız, Eğer ki Boğdanla bir olmaz ve Sultanımızla barış edersen senin en yakın dostun olacağız..." Bk. Gemil Tasin, "Două Documente Tătărăști Referitoare La Campania din 1476 a Sultanului Mehmed al II-lea în Moldova", *AIHAX*, Tom. V, Iași, 1968, s. 192.

¹²¹ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 206.

kalır¹²². Boğdan kuvvetlerinin geri çekilmesi üzerine Osmanlılardan mürekkep deniz ve kara kuvvetleri yeniden harekete geçer. Nihayetinde 20 Zilka'de 880/ 16 Mart 1476¹²³, da Boğdan Seferini başlatan Fatih, Tatar yardımı sayesinde herhangi bir engelle karşılaşmadan Boğdan topraklarına kolaylıkla giriş yapar¹²⁴. Osmanlı akınlarına karşılık olarak Büyük Ştefan, Boğdan savaş gelenekleri gereği ordusunu güvenli yere çekerek ülkesine giriş yapan Türk ordusunu boş bir araziye doğru çekme taktiğini kullanır. Nitekim Boğdan'a girmiş bulunan Türk ordusu, Tuna Nehri vasıtası ile zahire almasaydı, çok vahim durumlara düşebilirdi. Ancak az da olsa orduda zahire sıkıntısı görüldü. Bu esnada Osmanlılar karşılaştıkları bazı zorluklar nedeniyle Siret dolaylarından Boğdan başkenti Suceava'ya doğru yol aldılar. Bu vaziyeti öğrenen Boğdan voyvodası Büyük Ştefan, Osmanlı ordusunu Suceava yolunda bulunan *Valea Alba/Akdere* denen mevkiye avlamak istedi. Etrafi ormanlarla çevrili bu alanın Büyük Ştefan'a coğrafi bir üstünlük vereceği düşünülmüştü¹²⁵. Solak-Zâde'nin deyişiyle Boğdanlılar, Akdere'deki ormanı adeta kendilerine sığınak edinmişlerdi¹²⁶. Nitekim bu savaşa bizzat tanıklık etmiş olan Giovanni'ye göre¹²⁷; Büyük Ştefan, Boğdan içlerinde yaklaşık 20.000 kadar Boğdan askeri ile Suceava yolunda Osmanlıların önünü kesmek ister. Hatta bunun için tedarikli olan Büyük Ştefan yanına bir miktar top da alır¹²⁸. Bu amaçla Osmanlı öncü kuvvetlerinin başında olan Süleyman Paşa'yı ani baskınla bozguna uğratma niyetinde olan Boğdan voyvodası, öğle sularında ansızın ani bir hareketle Osmanlı kuvvetlerine bir baskın yapar. Zira bu baskında durumu çabuk toparlayan Süleyman Paşa¹²⁹, Ureche'nin de belirttiği gibi, arka arkası kesilmeyen yardımlarla Boğdan

¹²² G.I. Nastase, "Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski", *CI*, An. I, Iaşi, 1925, s. 124.

¹²³ Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, s. 225.

¹²⁴ Bu sefere iştirak etmiş olan Giovanni, Osmanlı ordusunun Tuna'ya vardıkları anda, Vidin ve Silistre'den gelecek odunlarla nehir üzerine yapılacak köprüleri beklediklerine değinir. Köprü yapımı bittikten sonra, karşı yakaya (Boğdan) geçmek için tüm önlemlerin alındığını ve sultanın atlardan inilerek Boğdan yakasına geçilmesi için ısrar etmesi tarzında ilginç bilgiler sunar. Bk. *Călători Străini*, I, s. 135.

¹²⁵ I. Toderaşcu, "Voivozi și Cavaleri în Apărarea Țării și a Europei: Ştefan Cel Mare", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 383; Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, s. 226.

¹²⁶ Solak-Zâde, *Tarih*, s. 255.

¹²⁷ Asıl adı Giovanni Maria Angioiello (1450-1525) olan savaşçı, Osmanlıların 1470 Eğriboz kuşatması esnasında yakalanarak Sultan Mehmed'e teslim edilmiştir. Bu esnada Fatih'in Büyük Ştefan üzerine yaptığı seferlerde bizzat iştirak ederek tanıklık etmiştir. Bk. *Călători Străini*, I, s. 129.

¹²⁸ Bu vaziyeti değerlendiren Osmanlı müelliflerinden Tursun Bey de Ştefan'ın Osmanlıların önünü Akdere mevkiinde keserek hendeklerle bir pusu kurduğunu ve hatta topçularla hendeklerin berisinden bir harekâta giriştiğini yazar. Bk. Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-Feth*, s. 172.

¹²⁹ *Călători Străini*, I, s. 136.

kuvvetlerini bozguna uğratarak, Büyük Ştefan'ı oracıkta mağlup eder¹³⁰. Bu esnada Büyük Ştefan, yardım için Lehistan'a baskı yapsa da, Leh kralının gönderdiği birlikler, Boğdan'dan hiçbir şey yapamadan geri dönerler¹³¹. Söz konusu bu pusudan sonra Suceava'ya doğru yönelen Osmanlı birlikleri, kaleyi kuşatsalar da almaya muvaffak olamazlar. Nihai olarak Fatih'in Boğdan'da kaldığı iki ay süresince, ülkede bulunan Suceava, Hotin, Kili ve Akkirman gibi önemli kaleler sulh ya da askeri kuşatmalarla hâkimiyet altına alınması hedeflense de, Boğdan'da hiçbir kale Fatih'in hâkimiyetini tanımaz. Bu yüzden bu kaleleri kuşatmaya zamanı olmayan Fatih, yeniçeriler arasında vuku bulan veba salgınını da göz önünde bulundurarak Boğdan seferinden geri dönmek zorunda kalır¹³². Osmanlı ve Boğdanlılar arasında geçen Akdere savaşının ardından başlayan barış görüşmeleri, Fatih'in iktidarının son yılında, yani 1480-1481'de verilen ahitnâme ile son bulmuştur. Ancak tarihçilerin çoğu sadır olan ahitnâmeye rağmen Boğdan'daki Osmanlı hâkimiyetinin bu tarihte henüz tam olarak tesis edilmediği düşüncesini taşımaktadırlar. Üstelik Osmanlıların dış dünya münasebetlerinde benimsedikleri gaza mefkûresi hesaba katıldığında bunun geçici bir barış olduğu görülecektir¹³³.

2.2.2. Sultan II. Bayezid Döneminde Boğdan'a Ait Kili ve Akkirman'ın Alınışı

Fatih, Boğdan meselesini orduda çıkan bir hastalıktan dolayı halletme imkânı bulamamıştı. Ancak Boğdan'da bulunan Akkirman ve Kili'nin muhakkak suretle alınması icap ediyordu. Bu bakımdan Sultan II. Bayezid, babası Fatih'in gerçekleştirmek istediği Kili ve Akkirman siyasetinden bir an olsun vazgeçmemiş ve bu amaçla Osmanlı hâkimiyetini Boğdan'a kabul ettirebilmek için sefer düzenlemekten geri kalmamıştır. Bunun nedeni ise Osmanlıların Boğdan'ı Karedeniz bölgesinin hâkimiyeti için ekonomik ve stratejik bir kilit nokta olarak görmesinden

¹³⁰ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 62; *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi ve Kronikler I*, (Haz: Mehmet Ali Ekrem), TTK Basımevi, Ankara 1993, s. 8. Her ne kadar müellif, Romen Kroniklerinde kendince önemli gördüğü metinlerin aktarmasını yaptığından kroniklerin tam olarak çevirisi verilmediği ve bazı bölümlere hiç değinilmediği görülmüştür. Bu yüzden Romen tarihi üzerine araştırma yapacak olan araştırmacıların kroniklerin orijinal metinlerini kullanmaları daha doğru olacaktır.

¹³¹ G.I. Nastase, "*Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski*", 125.

¹³² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. II, s. 80; I. Toderaşcu, "*Ştefan Cel Mare*", s. 383.

¹³³ Panaite, "*Osmanlı Hâkimiyeti'nin Tuna Nehri'nin Kuzeyinde Yayılışı*", s. 212.

ileri gelmekteydi¹³⁴. Hakikaten de Boğdan'ın elinde bulundurduğu Akkirman, "Boğdan ticaret yolu" adı verilen güzergâhın merkezi olduğundan, Karadeniz'den Lviv'e (Lehistan) kadar uzanan ticaretin akışında önemli bir role sahipti. Öte yandan Kili ise, Karadeniz yoluyla gelen ticari malların akışını başta Erdel olmak üzere Orta Avrupa'ya aktarıyordu¹³⁵. Bu bakımdan bu iki şehir Osmanlılar için hayati bir önem taşımaktaydı. Nitekim Sultan II. Bayezid'in tahta geçtiği ilk yıllarda bu gibi şeyleri düşünmeye pek müsait görünmüyordu. Ancak Büyük Ştefan'ın düşmanca tutumları onu bu sefere zorlayan bir sebep oldu. Büyük Ştefan, padişahın Karaman Seferiyle meşgul olduğunu öğrendiğinde Eflak topraklarına yürüyerek, 8 Temmuz 1481 yılında Bükreş'e girdi. Buradan Tuna'ya geçerek, Osmanlı topraklarını yağmalamaya başladı. İşte Ştefan'ın bu düşmanca tutumu, Boğdan seferinin ön plana alınmasına yol açtı¹³⁶. Bu vaziyetler üzerine Osmanlı sultanı, ilk olarak Macar kralı ile beş yıllık saldırmazlık paktı (1483 barışıyla) imzalayarak, Boğdan'ı siyasi anlamda yalnız bıraktı. Böylelikle Macar sınırlarını güvenceye alan II. Bayezid, Boğdan'a yönelik emellerini gerçekleştirmek için büyük bir fırsat elde etti. Boğdan seferi için gayet ihtiyatlı davranan Sultan II. Bayezid, önce Rumeli ve Anadolu Beylerbeyine hazır olması emrini verdi. Daha sonra Osmanlı ordusunda hazırlıkların tamamlanmasının ardından, ordusuyla birlikte İsakçı iskelesinden Tuna'yı hızlıca geçerek Boğdan'a doğru yol aldı. Bu esnada Eflak Beyi Vlad Călugărul (1482-1495), 20.000 askeriyile gerekli yardımı gönderdi. Eflak Beyi, bu yardımın yanı sıra Osmanlı askerlerine kılavuzluk yaptığı gibi ordunun yiyecek iâşesini de hazırladı. Böylelikle 6 Temmuz 1484'de Kili önlerine varan Osmanlı ordusu, kaleyi kara ve denizden top ateşine tutmuş ve dokuz günlük bir kuşatmadan sonra kaleyi savunamayacağını anlayan Boğdanlılar, Chilia/Kili kalesinin anahtarını II. Bayezid'e teslim etmişlerdir¹³⁷. 20 Cemâziyel-âhir 889 (15 Temmuz 1484) tarihinde Kili'nin fethedilmesi, Osmanlı tarafında büyük sevince neden oldu. Bu fethin ardından kasideler okunup, fetihnameler yazıldı. Kili kalesinin zarar gören yerleri tamir edilerek, Kili hisarına dizdarlar tayin edildi. Boğdan seferinde yaptığı fetihlerle Büyük Ştefan'a büyük bir ders verme niyetinde olan Sultan II. Bayezid, hemen Mihaloğlu Ali Bey'e yeni bir akın için hazır olması emrini verdi. Bu esnada Kırım Tatar Hanı Mengli Giray'a

¹³⁴ Jonathan Eagles, *The Reign, Culture and Legacy of Stefan Cel Mare, Voivode of Moldova: A Case Study of Ethnosymbolism in the Romanian Societies*, Institute of Archaeology, University Coleege London, 2011, s. 5.

¹³⁵ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 431.

¹³⁶ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı*, MEB Yay., İstanbul, 1996, s. 70-71.

¹³⁷ Hoca Saadettin, *Tacû't-Tevarih*, II, İstanbul, 1280, s. 42-43.

bağlı 40.000 kadar asker yardım için Kili'ye vardığında, Akkirman'da bulunan Osmanlı ordusuna katılma emri verildi. Bu emre müteakip, Mihaloğlu Ali Bey'in ordusuna yetişen Tatarlarla birlikte, Akkirman kalesinin kuşatılmasına girişildi. Akkirman kalesinin karşısına kurulan toplar, sabahtan akşama değin ateşlemeye devam etti. Lağımcıların açtığı çukurlardan içeriye sızmaya çalışan askerler, karşı tarafa hayli zarar verdi. Bu esnada denizden kuşatılan Akkirman'a, üç yerden kurulan köprülerle sızmaya çalışıldı. Nihayetinde kara ve denizden kuşatılmaya daha fazla takat getiremeyen Boğdanlılar, direnme güçlerinin kalmadığını, kale burçlarında ölen askerlerin artmasıyla savaşıacak kimsenin olmadığını ileterek teslim olmaya razı olduklarını bildirdiler. Bu tekliflerin ardından Mihaloğlu Ali Bey, 10 Recep 889 (3 Ağustos 1584) tarihinde Cetatea Albă/Akkirman kalesini teslim aldı¹³⁸. Boğdan'ın yitirdiği bu kaleler, Boğdan voyvodası Büyük Ştefan'da oldukça derin bir üzüntü meydana getirmiştir. Büyük Ştefan, Venedik'e gönderdiği bir mektupta; *"Bu iki şehir tüm Boğdandır. Boğdan voyvodalığı ise bu iki şehirle birlikte, Macaristan ve Lehistan için bir duvardır"*¹³⁹ diyerek Kili ve Akkirman'ın Boğdan güvenliğini sağlayan önemli bir kale olduğuna dikkat çeker.

Osmanlıların Kili ve Akkirman'ı fethetmeleri ile büyük bir darbe alan Büyük Ştefan, 1483 barışının Macaristan'ın elini kolunu bağladığını bildiğinden Boğdan'ın kaderinin Lehistan yardımından geçtiğini anlamış ve yeniden yardım istemek için Lehistan'a elçi göndermiştir. Özellikle Boğdan'ın içine düştüğü durum ve Tatarların Özü'de güçlenmeye başlamaları, Lehistan'ın güvenliği açısından da oldukça tehlikeliydi. Bu vaziyeti değerlendiren Leh Kralı IV. Cazmir, kendi ülkesinin çıkarlarını göz önünde bulundurarak Kasım 1484'te Boğdan'ın savunulması planını ortaya attı. Bu amaçla Boğdan'da fethedilen kalelerin barışla iade edilmesini içeren bir teklifi İstanbul'a sunmakla yetindi¹⁴⁰. Nitekim Osmanlı-Lehistan arasında devam eden barış görüşmeleri, buna arabuluculuk eden Venedik'in girişimleri sayesinde hız kazandı. Netice itibariyle iki yıl süren görüşmelerin ardından değişen bir şey olmadı. Böylece Lehistan, 23 Mart 1489 tarihinde Kili ve Akkirman'ın Osmanlılarda kalmasını onaylamak zorunda kaldı¹⁴¹. Sultan II. Bayezid, Tuna ve Dinyester/Nistru nehrinin son çıkışını kontrol eden Kili ve Akkirman'ı fethederek, Boğdan'ın

¹³⁸ İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter*, (Haz. Ahmet Uğur), TTK, Ankara, 1997, s. 70,71, 74, 75.

¹³⁹ Aurel Decei, *"Boğdan"*, s. 699.

¹⁴⁰ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 78.

¹⁴¹ Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 81.

Karadeniz’le olan bağlantısını kesmiş ve Osmanlıların ileride Boğdan’ı dize getirmek adına yapacağı seferler için önemli bir üs kazanmıştır. Bu durumun bilincinde olan Boğdan Beyi Büyük Ştefan, karşı harekâta geçmek için fırsat kollamaya başlamıştır. Bu amaçla 1585 yılında Akkirman kalesini basmak kastiyle gönderdiği birçok adamı, bir gece vakti merdivenle kaleye girmeye çalışsa da kale muhafızları durumu hemen fark ederek, birçoğu hemen oracıkta öldürüldü. Bu vaziyeti haber alan Osmanlı erkânı ise Boğdan sınırlarını tutmakla görevli olan Malkoçoğlu Bali Bey’e, Boğdan içlerine akın etmesi emrini verdi. Boğdan’a giren Bali Bey ise birçok esir ve ganimetle geri dönerek, Büyük Ştefan’a gerekli ders verildi¹⁴².

Netice itibariyle Büyük Stefan, Osmanlılar ile barış yapmanın zorunluluğunu anlamış olup 1486-87 yılında bir elçiyi İstanbul’a cizyesi ile birlikte göndererek Padişah’tan barış istemek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Büyük Stefan, 1504’te sona eren II. Bayezid iktidarının sonuna kadar padişahın bir haraçgüzârı olarak kaldı. Hatta kendisine verilen himaye karşılığında Osmanlıların askeri yardımını aldı. Şöyle ki; Osmanlılar ile olan 1494 barışına rağmen Leh Kralı J. Olbracht, Boğdan’ı ilhak etme girişiminde bulundu. Lehistan’ın amacı Osmanlıları Karadeniz’in kuzeyinden söküp atarak Lehistan’ın savunmasını Tuna’da yapabilmektir. Nitekim Osmanlı müellifi Kemalpaşazâde’nin verdiği bilgilere bakılırsa, Sultan II. Bayezid, Boğdan voyvodası Büyük Ştefan’ın Leh kuvvetlerine karşı yardım isteğine karşılık olarak ülkesini muhafaza etmesi için Silistre Sancağını seferber etmiştir. Bu şekilde 1497 yılında başlayan Lehlilerin karşı atakları, Boğdan-Osmanlı ortak askeri hazırlıkları sayesinde Kozmin civarında durdurulmuştur¹⁴³. Silistre Beyi Malkoçoğlu Bali Bey’in Lehistan akını karşısında orduya kılavuzluk eden Büyük Ştefan, bu hizmetlerine karşılık olarak İstanbul’dan samur kürklü hil’at, iki tuğ ve bir de sancak ile ödüllendirilmişti. Nihayetinde kendini çevreleyen üç büyük güç arasında ayakta kalma mücadelesi veren Büyük Ştefan, ölüm döşeginde oğlu Boğdan’a verdiği öğütte; Boğdan ülkesini kuşatan düşmanlar arasından memleketlerini Türklere tâbi

¹⁴² İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter*, s. 91, 92, 95, 98.

¹⁴³ İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter*, s. 159-160; Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 213-214. Solak-Zâde, Lehistan’ın Boğdan üzerine akın yapacağını öğrenen Ştefan’ın kendi idaresindeki askerlerle öncülük yapmak üzere bir ormanda gizlendiğini ve Leh krallığına bağlı askerlerin o mahalden geçerken Rumeli askerleri şekline giren 4.000 kadar Boğdan askerince durdurulduğuna dikkat çeker. Bk. Solak-Zâde, *Tarih*, s. 306-307.

etmesini, çünkü Türk ulusunun daha anlayışlı ve daha kuvvetli olduğundan bahsetmesi,¹⁴⁴ ileriki dönemlerde Boğdan siyaseti için belirleyici bir etken olmuştur.

2.3. XVI. Yüzyıl Osmanlı-Boğdan İlişkileri

Büyük Ştefan'ın ölümünden sonra, gerek III. Boğdan (1504-1517) ve gerekse Genç Ştefan (1517-1527), Osmanlılara karşı babaları Büyük Ştefan'ın öğüdüne sadık kalarak onun izinden gitmişlerdir. Zira Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır, Kanuni'nin Macaristan seferlerinden fayda sağlayan Boğdanlılar, zaman zaman haraç ödemeyi ihmal ederek itaat çizgisinden ayrılmışlardır. Öyle ki 1484 yılından sonra Kili ve Akkirman kaleleri civarında yapılan sınır tespitlerine rağmen, Boğdanlılar arada sırada bu hudutlara tecavüz etmişlerse de Osmanlılar bu duruma göz yummuşlardır. Yine aynı olay voyvoda Genç Boğdan zamanında da gerçekleşmiştir. Nitekim 1524 tarihinde Prut kenarındaki bir mevkiye Lehistan'dan dönen bir Türk birliği üzerine Boğdanlılarca hücum edilmesine yine sessiz kalmıştır. Özellikle Boğdan voyvodalığının haddini aştığı bu dönemlerde, Boğdan voyvodası Küçük Ştefan'ın varis bırakmadan ansızın gelen ölümü, Boğdan'da iktidar değişikliğine yol açmıştır. Böylece Büyük Ştefan'ın gayr-i meşru oğlu Petru Rareş, İstanbul'a danışılmadan Boğdan voyvodası olarak seçildi¹⁴⁵. Her ne kadar ilk etapta Petru Rareş'in Boğdan voyvodalığı Kanuni tarafından tasvip edilmese de Kanuni'nin Viyana dönüşünde Boğdan'a ait vergileri bizzat Rareş'in getirmesiyle Boğdan voyvodalığı tasdik edilmiştir. Kanuni'nin güvenini boşa çıkaran Rareş, daha iktidarının ilk yıllarında Osmanlıların baş düşmanı olan Habsburg imparatoru Ferdinand ile gizlice müzakerelere girişerek Kanuni'nin iyi halini suiistimal etmiş ve Osmanlı çizgisinden ayrılmıştır¹⁴⁶.

Kanuni'nin kendisini voyvoda olarak tanımasından cesaret alan Rareş, 1530 tarihinden itibaren Lehistan'la tarihi problem haline gelen "*Pocuța Meselesi*"ni yeniden açmıştı. Boğdan'ın kuzeyinde olan Pocuța bölgesine sahip olmak için Rareş, 1530-1531 tarihlerinde bu bölgelere karşı iki sefer hareketine girişse de Lehistan kuvvetleri karşısında başarısız oldu¹⁴⁷. Boğdan voyvodalığının saldırgan tavırları üzerine Osmanlıların Erdel'de güvendiği bir isim olan Giritti, Şubat 1531'de ilk defa

¹⁴⁴ Mihail Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi", *Belleten*, C. L, S: 198, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s. 745-746.

¹⁴⁵ Mihail Guboğlu, "*Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi*", s. 747-748.

¹⁴⁶ Tayyib Gökbiğgin, *a.g.e.*, s. 93.

¹⁴⁷ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 275.

Osmanlı divanında Rareş'in, Ştefan Lăcustă (Çekirge Ştefan) ile yer değiştirmesini gündeme getirdi. Aynı şekilde Rareş'in Lehistan'a olan düşmanca tutumları yüzünden İstanbul'da bulunan Leh elçisi Olçieski, Osmanlı devlet adamlarına Rareş'i kastederek “*Boğdan tahtındaki bu köylünün*” değiştirilmesini tavsiye etmiştir¹⁴⁸. Lakin Osmanlı politikasında Irakeyn Seferi daha öncelikli olduğundan Rareş'in yaptıklarına bir süre daha sabretmek icap etmiştir¹⁴⁹. Öte yandan Erdel'deki Zapolya hadisesini yatıştırması için Erdel'e gönderilen Giritti'nin, Osmanlıların Irakeyn Seferinde olmasından istifade ederek, politika değişikliğine gitmesi Erdel'deki işleri tümünden karıştırdı. Çünkü Giritti'nin kendisini Erdel hâkimi olarak nitelendirip bunun yanı sıra kendi oğullarının birini Eflak ve diğerini Boğdan'a tayin etmek istemesi, Erdel'de tepkiye yol açtı. Bunun üzerine Erdel Beyi Zapolya, Boğdan voyvodasının da yardımı ile bu hadiseyi kanlı şekilde bastırıldığı gibi, Boğdan voyvodası Rareş de Giritti ve oğullarını öldürmüştür¹⁵⁰. Özellikle Rareş'in bu katliamları Lehistan tarafını da oldukça rahatsız etmiştir. Hatta Lehistan Kralı Sigismund, Rareş'in bu sorumsuzca tutumlarına karşı kendisine verilen ultimatomu kabul etmemesi halinde Boğdan'a karşı bir sefer başlatılacağını her fırsatta dile getirmiştir. Bu haliyle Rareş, Lehistan'ı da karşısına alarak Boğdan'ı bir çıkmaza sokmuş bulunuyordu¹⁵¹. Bunun yanında Boğdan'ı tehlikeye sokan Rareş'e karşı en büyük tepki, ülkenin önde gelen boyarları tarafından gelmişti. Hatta boyarlar bir komplo ile Rareş'ten kurtulmayı düşünüyorlardı. Bunun ötesinde Rareş, Leh-Türk ve Tatar koalisyonuna karşı bir de ülke içindeki güveni kaybetmiş görünüyordu¹⁵². Özellikle Rareş'in Osmanlı aleyhinde Ferdinand ile imzaladığı 1535 barışından sonra Boğdan'da bulunan bazı boyarlar, bizzat İstanbul'a gelip padişahla görüşerek, Boğdan'ın Osmanlılarca işgal edilmeyip ülkede dirlik ve düzenin bozulmamasını ve Boğdan yasalarının değiştirilmemesini rica etmişlerdir. Aynı şekilde Boğdan halkının da Rareş'ten rahatsız olduğunu ifade ederek, voyvoda Rareş'in değiştirilmesini istemişlerdir. Nitekim Boğdan'a nasihatçi olarak giden bu boyarlar, bizzat Voyvodalık Kurulu'nun toplandığı esnada, bir ara Rareş'i yakalayıp İstanbul'a göndermeyi düşünseler de, Rareş'ten korkusuna buna cesaret edememişlerdir¹⁵³. Bu

¹⁴⁸ Ştefan S. Gorovei, *Petru Rareş*, Editura Militară, Bucureşti, 1982, s. 87.

¹⁴⁹ Mihail Guboğlu, “*Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi*”, s. 760.

¹⁵⁰ Mihail Guboğlu, “*Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi*”, s. 752-753.

¹⁵¹ D. Ciurea, “*Relaţiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea*”, *CI, An. XIII-XIV, Nr: 1-2*, Iaşi, 1940, s. 13.

¹⁵² Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 256.

¹⁵³ Ştefan S. Gorovei, *a.g.e.*, s. 142-143.

şartlar altında Kanuni, Rareş'e son bir kez daha şans tanımak için Osmanlıların Habsburg Seferi için Boğdan'dan 6.000 civarı bir askeri yardım göndermesini istedi. Hatta kendisine bu yardımın gelmesi halinde Giritti olayının bağışlanacağı iletildi. Söz konusu bu talepler Rareş tarafından reddedildiğinde artık Boğdan'a sefer yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmış bulunmaktaydı. İlk etapta seyir eden İran Seferi (1533-1535) buna mani oluştursa da İran'dan sonra, ilk fırsatta Boğdan üzerine gidilmesine karar verilmişti¹⁵⁴. Her ne kadar Boğdan kronikleri Kanuni'nin Boğdan Seferi'ne karar vermesini Lehistan kışkırtmasına bağlasalar da¹⁵⁵, söz konusu hadiseler Kanuni'nin sabrını taşıran son damla olmuştur. Kanuni'nin verdiği son şans kullanamayan Rareş, artık Kanuni'nin Boğdan'a gelmesine karşı hazırlık içerisine girmiştir.

2.3.1. Kanuni'nin Boğdan Seferi (1538)

Osmanlı kroniklerine bakılırsa son güne kadar oldukça gizli tutulan Boğdan Seferine bir gün evvelden karar verilmişti. Bu yüzden Avrupalı devletler, Kanuni'nin yeni seferinin Macaristan ya da Habsburg üzerine beklerken, sefer baştan beri karışıklık çıkararak Boğdan üzerine olacaktı. Bu yolla 8 Temmuz 1538'de İstanbul'dan Edirne'ye hareket eden padişah, 21 Ağustos 1538'de İsakçı'ya vardı. Aynı gün İsakçı üzerinden Boğdan'a geçen Osmanlı birlikleri, Boğdan sınırlarına ulaştı. Bu esnada sefere katılan Kefe Beyi Süleyman Çelebi, orduya rehberlik etmekteydi¹⁵⁶. Bu sıralarda Rareş'in Lehistan'a kaçma olasılığına karşı elçi Kretkowski aracılığı ile Leh Kralı Sigismund haberdar edildi¹⁵⁷. Aynı şekilde Osmanlıların Boğdan üzerine gelmesi, Leh kralını telaşa düşürdüğünden hemen Kanuni'ye bir elçi gönderildi. Bu elçinin görevi, Boğdan'ın Osmanlı vilayetine dönüştürülme tehlikesine karşılık olarak Boğdan tahtına Leh-Osmanlı ilişkilerini koruyacak bir adayı tavsiye etmektir¹⁵⁸. Lakin Kanuni, Boğdan üzerine sefer kararını vermiş olduğundan hiçbir şey değişmedi. Çünkü Kanuni'nin Boğdan'ı Osmanlı eyaletine dönüştürme gibi bir düşüncesi yoktu.

¹⁵⁴ Veniamin Ciobanu, *Ţările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, s. 167.

¹⁵⁵ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 141.

¹⁵⁶ İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Matbah-ı Amire, İstanbul, 1282, C. I, s. 207-208; *Călători Străini*, I, s. 382-384.

¹⁵⁷ D. Ciurea, *„Relațiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea”*, s. 13.

¹⁵⁸ Nicolae Zaharia, *Moldova Între Polonia și Imperul Otoman În Secolul Al XVI-Lea*, Editura Larisa 2011, s. 50.

Osmanlı ordusunun Boğdan'a yöneldiği esnada, Kırım Hanlığına bağlı ordular da katılarak eşlik etmiştir. Bu vaziyeti öğrenen Petru Rareş ise 70-80 bin kadar askerle Botoşan denilen dağlık bir yere gelmiş ve askerlerini burada toplamıştır. Bununla da kalmayan Petru Rareş, Osmanlı ordusunun geçeceği yolları daraltıp bozmuş ve Türk askerlerini pusuya düşürmek için çeşitli tedbirlere başvurmuştu. Ancak Tatarların Boğdan'a gelişinden hemen sonra Osmanlı ordularının da Yaş'ta görülmesiyle birlikte (10 Eylül 1538), daha kuzeye çekilen Boğdan ordusu bir telaşa düşmüştür. Boğdan'ın Roman şehrinde toplanan boyarlar, Rareş'in planına karşı gelerek Osmanlı ordusuna karşı çıkmaya cesaret edememiştir¹⁵⁹. Nitekim Kanuni'nin karşısına çıkmaya cesaret edemeyen voyvoda Rareş, Boğdan'daki karışıklıktan faydalanarak bir yolunu bulup Erdel'e kaçmıştır. Bu esnada Kanuni, Boğdan başkenti Suceava'ya girerek ordugâhını buraya kurmuştur¹⁶⁰. Peçevi'nin bildirdiğine göre; Boğdan başkentine giren Osmanlı ordusuna karşı çıkmaya cesaret edemeyen Boğdan halkı, dağlık alanlara kaçarak gizlenmişlerdir. Daha sonra Kanuni bir emirnâme yayınlarak tüm Boğdan halkını affettiğini bildirmiştir. Bunun üzerine Boğdan reayası ve boyarları, Kanuni'ye gelerek itaatlerini bildirdiler. Bu vaziyet karşısında Boğdan vilayetinde yeni hudutlar belirlendi. Buna göre; bu hudutların iki tarafına sağlam kale yaptırmasına, padişahın emirlerinin uygulanmasına ve her iki yılda haracını vermek üzere Boğdan voyvodasının bizzat İstanbul'a gelmesine karar verildi. Boğdan boyarları ile yapılan bu anlaşma neticesinde Kanuni, Boğdan Seferinden geri döndü¹⁶¹. Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan'a yaptığı seferin şüphesiz en önemli sonucu kadim Boğdan toprakları olan Bucak ve Bender'in Osmanlı toprağına dönüştürülmesidir. İleriki dönemlerde Bender kalesi, Osmanlıların kuzey hududundaki en uçtaki kale haline gelecek¹⁶², Boğdan'ın güvenliği için çok kilit bir noktada yer alacaktır. Nitekim Kanuni, Boğdan Seferi dönüşünde Bender kalesinde görülen 1538 tarihli bir yazıtta:

“Ben Tanrı'nın kulu, Bu dünyanın Sultanyım. Tanrı'nın inayeti ile ümmet-i Muhammed'in başındayım. Adına Mekke ve Medine'de hutbe okutulan Süleyman'ım ben. Ben, Bağdat'ta şah, Bizans diyarlarında kayser, Mısır'da sultanım, donanmalarını Akdeniz, Mağrib ve Hind'e yollayan sultanım. Macar taht ve tacını

¹⁵⁹ Mihail Guboğlu, “Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi”, s. 782-783.

¹⁶⁰ Ştefan S. Gorovei, a.g.e., s. 153

¹⁶¹ Peçevi, *Tarih*, I, s. 211-212.

¹⁶² Dariusz Kolodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania (International Diplomacy on European Periphery (15th-18th Century) A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents)*, BRILL, Leiden-Boston 2011, s. 87; Nicolae Zaharia, a.g.e., s. 58.

alan ve onları bir kuluna bağışlayan sultan benim. Voyvoda Petru başkaldırdı, ancak atımın ayakları onu toz eyledi. Boğdan'ı da fethettim¹⁶³.” şeklinde Boğdan'ın yanı sıra dünya üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti tasvir edilmiştir.

2.3.2. Boğdan Seferinden (1538) Sonra Boğdan Voyvodalarının Yeni Durumu

Kanuni Sultan Süleyman, Boğdan üzerine yaptığı seferden sonra, Devlet-i Âli'ye hizmet edeceği düşüncesiyle Boğdan tahtına Büyük Ştefan'ın oğlu Ştefan Lăcustă'yı getirir. Lakin Ştefan Lăcustă, (1538-1540) Kanuni'nin bu ümitlerini boşa çıkartarak Osmanlı yanlısı politikalarından vazgeçerek Habsburglar ile anlaşma yolunu seçer. Ancak bir müddet sonra Ştefan, daha emeline ulaşmadan bir boyar kumpasına kurban gider¹⁶⁴. Ştefan Lăcustă'nın öldürülmesi Boğdan'daki vaziyetleri daha da karıştırır. Ülkenin önde gelen boyarları, İstanbul'a danışmadan İon Joldea adında bir boyarı tahta geçirirler. Bu olaylar altında Kanuni, Boğdan'a hemen müdahale etmek için kendisinden af dileyen Rareş'e 1541'de yeniden görev verir. Osmanlı sarayına iki oğlunu rehin bırakmak şartıyla Rareş'le anlaşma sağlanır. Bu andan itibaren Rareş'in yeni görevi, Leh-Osmanlı barışına hizmet etmektir¹⁶⁵. Nitekim Kanuni'nin verdiği görevi yerine getiren Rareş, ölümüne değin Osmanlılara sadakatle hizmetlerde bulunur. Rareş, 1546 yılında vefat edince yerine en büyük oğlu İlya Rareş (1546-1551), Boğdan voyvodası olur. Boğdan'ın yeni hâkimi İlya Rareş, 1541 yılında rehin bırakıldığından beri İstanbul'da yetişmiş ve İslam adetlerini benimsenmiş birisi olduğundan Osmanlılara oldukça sadıktı. Boğdan voyvodalığı esnasında Osmanlılara önemli hizmeti geçen İlya, ilk olarak Erdel'de hak iddia eden Habsburglara karşı mücadelelere girişir. Daha sonraları İslam'ı seçerek (1551), Boğdan tahtını kardeşi Ştefan Rareş'e (1551-1552) bırakır. Artık İslamiyeti kabul eden İlya, Mehmed adını alarak Silistre Beylerbeyliğine atanır¹⁶⁶.

Silistre'ye atanan Mehmed Bey'in Eflak'a yakın bir konumda bulunması Lehistan'ı hep tedirgin eder. Özellikle Leh yönetimi, Mehmed Bey'in Boğdan'a bir “Beylerbeyi” sıfatıyla gelerek Boğdan'ı Osmanlı eyaleti şekline dönüştürme

¹⁶³ Halil İncalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, s. 46.

¹⁶⁴ Nicolae Zaharia, *a.g.e.*, s. 65.

¹⁶⁵ Tayyib Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Onaltıncı Yüzyıl Ortalarında İslamiyeti Kabul Etmiş Olan Bir Boğdan Voyvodası”, *Bellekten*, XVIII, S: 69, TTK Yay., Ankara, 1954, s. 84-85.

olasılığından çekinmekteydiler. Bu endişeden dolayı Boğdan tahtına müdahale eden Lehliiler, 1551 yılında Ştefan Rareş'e karşı Ion'u (Cel Viteaz) destekleyerek, Ştefan Rareş'i Boğdan tahtından düşürmeyi deneseler de başarılı olamazlar¹⁶⁷. Buna karşın Ştefan Rareş, her nasılsa Țuțora'da Boğdan boyarlarının tertibine kurban giderek öldürülür. Her ne kadar bu ölüm İstanbul'un Lehistan üzerine olan şüphesini artırsa da Leh kralı Sigismund August, Ştefan Rareş'in İslam'ı seçtiği için öldürüldüğünü beyan ederek bu şüpheleri bir nebze olsun azaltma yoluna gider¹⁶⁸. Öte yandan Boğdan voyvodası Ştefan Rareş'in suikast hadisesi Boğdan boyarlarını iki gruba böler. Söz konusu bu gruplardan Lehistan taraflarını destekleyen Stolnik Petrea etrafında toplanırken diğer grup ise Ştefan Rareş'in akrabası olan Joldea etrafında toplanırlar. Netice itibariyle Stolnik Petrea'nın önderliğinde olan Leh partizanlarının Boğdan'da güç kazanmasıyla birlikte Alexandru Lăpușneanu, Eylül 1552'de Boğdan'ın yeni hâkimi olur¹⁶⁹. Alexandru Lăpușneanu'nun Boğdan'a gelişi bazı tedbirleri de beraberinde getirir. Çünkü kendinden önce Boğdan'da birçok voyvodanın suikasta kurban gitmesinin ardından İstanbul'dan kendisini boyar entrikalarına karşı koruması için 500 kadar yeniçeri gönderilir. Aynı şekilde Lehistan yönetimi de, kendisine destek için 3.000 civarında askerini Alexandru Lăpușneanu'nun emrine vererek, iç politikada muhaliflerine karşı yalnız kalmaması sağlanır. Alexandru Lăpușneanu'nun voyvodalığı zamanında Osmanlı-Lehistan ilişkileri, 1554 barış anlaşmasıyla normale döndüğünden bu barış ortamı Alexandru'nun ülkeyi iyi idare etmesi için iyi bir fırsat olmuştur¹⁷⁰. Öte yandan Alexandru Lăpușneanu, Habsburglardan gelen anlaşma isteklerini geri çevirerek, dış politikada Leh-Osmanlılara yakınlaşmayı tercih eder. Böylece Osmanlı ve Lehistan yönetimleri, karşılıklı anlaşmalara saygı duyarak Boğdan üzerinde ortak bir yönetim anlayışı geliştirirler¹⁷¹.

Boğdan'ın Osmanlı ve Lehistan'a yakınlaşmasını kabullenmeyen Habsburg Kralı Ferdinand, Despot adında birine para yardımında bulunarak kendisini voyvoda Alexandru'ya karşı destekleyeceğini vaat eder. Öyle ki Despot voyvoda, Sirez voyvodası Albert Laski'nin yardımlarıyla Boğdan'da Alexandru Lăpușneanu'yu 18

¹⁶⁷ Nicolae Zaharia, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁶⁸ D. Ciurea, "Relațiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea", s. 18.

¹⁶⁹ T. Teoteoi ve I. Toderașcu, "Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 455-456.

¹⁷⁰ D. Ciurea, "Relațiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea", s. 20-21.

¹⁷¹ T. Teoteoi ve I. Toderașcu, "Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia", s. 457.

Kasım 1561’de mağlup ederek ülkenin yeni hâkimi olur¹⁷². Despot voyvoda (1561-1563), Boğdan dış politikasında ülkesini Leh ve Osmanlı güçlerine karşı yalnız bırakmaz. Despot, Boğdan tahtına Habsburg yardımıyla gelmesine rağmen 1562’de haracı ödemesi koşuluyla Boğdan voyvodası olarak onaylanır. Aynı şekilde Lehistan’a gönderdiği elçiler aracılığıyla komşularıyla iyi geçinme niyetini ortaya koyar. Buna karşın Boğdan geleneklerine karşı reform hareketleri boyarlarca pek hoş karşılanmaz. Bu yüzden Boğdan’da büyük bir köylü ayaklanmasına maruz kalır. Boğdan’daki bu iç karışıklıklar en çok I. Ştefan Tomşa’yı destekleyen boyarların işine gelir. Nitekim Boğdan’daki iç çatışmalar neticesinde Despot voyvoda, 25 Kasım 1563’te öldürülür. Bununla birlikte Boğdan boyarları, Boğdan tahtına I. Ştefan Tomşa’yı seçerek voyvoda onayı için İstanbul’un kapısını çalarlar. Lakin Kanuni, boyarlardan gelen isteğin aksine Mart 1564’te Alexandru Lăpuşneanu’ya ikinci kez Boğdan voyvodalığını verir¹⁷³. Alexandru Lăpuşneanu, Türk ve Tatarlardan aldığı destekle Boğdan’daki rakibi I. Ştefan Tomşa’yı bertaraf ederek ülkedeki iktidarını iyice sağlamlaştırır. Bu şekilde hizmet ederek Osmanlıya karşı sadakatini kanıtlamış olan Alexandru voyvoda Boğdan’da idareyi eline alır. Nitekim Boğdan’da işler tam yoluna girerken 19 Mart 1568’de Alexandru voyvodanın ansızın yakalandığı bir soğuk algınlığı sonucu ölmesi ülkede büyük bir üzüntüye sebep olur¹⁷⁴. Bu vaziyet karşısında Sultan II. Selim, Osmanlı’ya çokça hizmet etmiş olan Alexandru’nun oğlu Boğdan Lăpuşneanu’yu 25 Mart 1568 yılında göreve getirir¹⁷⁵. Öte yandan Boğdan voyvodalığında herhangi bir karışıklık olmaması, iç istikrarın sağlanması ve Boğdan Lăpuşneanu’ya destek olması için ülkenin önde gelen boyarları ciddi şekilde uyarıya maruz kalır. Boğdan’daki iç istikrarın sağlanması hususunda tedbirleri elden bırakmayan Osmanlılar, Boğdan vilayetine dışarıdan (Lehistan) gelebilecek herhangi bir tehdit karşısında hazırlıklı davranarak Silistre, Vidin ve Akkirman sancaklarına Boğdan’a yardım etme konusunda ahkâm-ı şerîfeler gönderir¹⁷⁶. Keza aynı şekilde Eflak voyvodası Alexandru Mirça’ya ve Kırım Han’ı Gazi Giray’a da talimatlar göndererek¹⁷⁷, yeni voyvoda B. Lăpuşneanu ülkede yalnız bırakılmaz. Nitekim Osmanlı’nın bu tür önlemler almakta çok haklı olduğunu

¹⁷² Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 291.

¹⁷³ T. Teoteoi ve I. Toderaşcu, “*Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia*”, s. 461-462.

¹⁷⁴ D. Ciurea, “*Relațiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea*”, s. 29.

¹⁷⁵ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), Tıpkıbasım, (Baskıya Haz: Murat Şener, Nurullah İşler ve Hacı Osman Yıldırım), C. I, Ankara, 1997, h. 1123, s. 392.

¹⁷⁶ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), I, h. 1147, s. 397.

¹⁷⁷ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), I, h. 1150, s. 401.

Lehistan kralı ve ona tabi olan voyvodaları arasında geçen yazışmalarda görmekteyiz. Leh Kralı Sigismund August, Lublin voyvodası olan Nicolae Maciejowski'ye gönderdiği mektupta; Boğdan voyvodası Alexandru Lăpuşneanu'nun ölmesinden sonra Boğdan'dan kaçan bazı kimselerin Habsburg imparatoru adına adamlar toplamasını ve bu kaçaklardan bazılarının Boğdan'da bulunduğunu hatırlatarak, Sirez Voyvodası Albert Laski ile birlikte Boğdan'a zarar verme niyetlerinden bahsedilir¹⁷⁸. Boğdan'dan kaçan boyarlara yardım etmenin Lehistan ile Osmanlıları karşı karşıya getireceğinin bilincinde olan Leh Kralı Sigismund August, bizzat Sirez voyvodası olan Laski'ye Boğdan'dan kaçanlara yardım etmenin hem Lehistan ülkesine zarar vereceğini ve hem de İstanbul'da bulunan Leh elçisi Woynicki için iyi sonuçları olmayacağını, dolayısıyla bundan duyduğu üzüntüyü belirterek, Boğdan'a gitmek için adam toplamamasını ve bu tür hareketleri durdurmasını talep eder¹⁷⁹. Lakin İtalya'ya gelen 17 Haziran 1568 tarihli bir haberde, Laski'nin Lehistan kralının emrine uymadığına tanık olmaktadır. Buna göre; Boğdan ve Eflak sınırında olan bölgelerin Laski tarafından zapt edildiği ve bu savaşta Eflak ve Boğdan'dan 1.000 kadar kişinin öldürüldüğü ifade edilir¹⁸⁰. İşte Boğdan sınırında meydana gelen son hadiseler, Boğdan meselelerinden dolayı Lehistan'ı İstanbul karşısında oldukça şüpheli durumlara sokmaktaydı. Çünkü Leh kralı, kendi beylerine söz geçiremediği için Osmanlı-Leh barışı tehlikeye girmektedir. Öte yandan Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan yönetimi ile yakınlaşması ve kız kardeşlerinin Lehistanlı Beylerle evlendirerek akrabalık kurmak istemesi, Sultan II. Selim'in Boğdan Lăpuşneanu'ya olan güvenini zedelemiştir¹⁸¹. İşte bu noktada Lehistan tarihçisi Bielski, B. Lăpuşneanu'nun Lehistan'a gittiği sıralarda kendisinden ümidi kesen Boğdan halkının Sultan II. Selim'den başka bir voyvoda talep ettiğine değinmesi¹⁸² Boğdan'da yeni bir değişikliğin habercisi olmuştur.

¹⁷⁸ Ilie Corfus, *Documente Privitoare la Istoria României Culese din Arhivele Polone: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, Editura Academiei Române, București, 2001, belge 21, s. 46

¹⁷⁹ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 28, s. 55.

¹⁸⁰ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. VIII (1376-1650), belge CLXXXVIII, s. 131.

¹⁸¹ Grigorie Ureche, *Letopisețul Tarii Moldovei*, s. 217.

¹⁸² G.I. Nastase, "Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski", 141.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: XVI. YÜZYILIN SON ÇEYREĞİNDE EFLAK-BOĞDAN VOYVODALARI İLE OLAN İLİŞKİLER

Sultan Kanuni'nin hükümdarlığı (1520-1566), Osmanlı imparatorluğunda Avrupa'da iktidarın daha sağlam temellere atıldığıнын temsil edildiği bir dönemdir. Babası Yavuz Sultan Selim'in Doğu'ya yaptığı seferlerden ziyade yönünü Batı'ya çeviren Kanuni, Avrupa'nın önemli merkezlerini ele geçirerek, Osmanlı hâkimiyetini uç noktalara taşıdı. Bu dönemde Orta Avrupa'nın hâkimiyeti için alınan Belgrat ve Buda kaleleri, Osmanlıların Habsburglarla etkin şekilde mücadele etmesinin önünü açtı. Dolayısıyla Osmanlıların kazandığı büyük zaferler Eflak-Boğdan Prenslüklerini de doğrudan etkilemiş oldu. Kanuni'den önceki dönemlere göre, hareket alanı daha geniş olan bu Prenslükler zaman zaman itaat çizgisinden ayılabiliyorlardı. Ancak Kanuni, bu itaatsizliklere izin vermeyip, onları cezalandırmıştır. Nitekim 1538 yılında Osmanlı'ya karşı ayaklanan Boğdan voyvodası Rareş bunun iyi bir misalidir. Kanuni'den sonra başa geçen II. Selim, Osmanlıların Eflak-Boğdan üzerindeki hâkimiyetini olduğu gibi devam ettirmek istedi. Yalnız II. Selim iktidarının ilk dönemlerinde görülen bazı hadiseler, devleti oldukça meşgul etti. Hatta Kanuni'nin ölmesini fırsat bilen Lehistan da, Boğdan'ı kendi vassalı gibi kollamayı sürdürdü. İşte bu siyasi vaziyetler karşısında Eflak-Boğdan siyasetini daha hassas yapmak zorunda kalan sultan, dikkatini biraz Doğu'ya kaydırınca, Petru Rareş'ten bu yana sakin halde bulunan Boğdan'da bir isyanla karşılaştı. Ancak Osmanlı Devleti, Tuna'da sahip olduğu güçlü askeri örgütlenme sayesinde çok kısa sürede bunun üstesinden gelebildi. Sultan III. Murad döneminde Eflak bölgesi daha sakin bir dönem geçirirken, XVI. yüzyılın son çeyreğinde Boğdan'da görülen bazı hadiseler, Osmanlı devlet erkânının dikkati buraya çekti. İlk olarak Boğdan üzerinde bir tehlike olan Lehistan'ın bu politikalarda engel teşkil etmemesi için, Ştefan Bathory'in Leh kralı olması sağlandı. Böylece Boğdan üzerinde beliren tehlikelere karşı Lehistan ile ortak hareket edildi. Özellikle Boğdan'da görülen Kazak akınları esnasında Lehistan'ın Osmanlı tarafında hareket etmesi sağlandı. XVI. yüzyıl son çeyreğinde Kazaklarca Boğdan tahtına yönelik yapılan birçok saldırı, Boğdan'daki iktidarı değiştirme amacı taşıyordu. Boğdan sınırından içeriye sızan Kazak eşkiyaları ülkeyi tarumar ettiği gibi Boğdan halkında huzursuzluk yaratıyordu. Söz konusu bu saldırılar Bender ve Silistre'den yapılan yardımlar sayesinde önlendi.

3.1. Ion Voyvoda Dönemi (1572-1574)

Osmanlı kaynaklarında “*Yuvan*” olarak adlandırılan Ion voyvoda, Romen literatüründe bazı tarihçiler tarafından Boğdan’da yaptığı zalimce işlerden dolayı “*Korkunç Ion*” (Ion Cel Cumplit) adıyla anılırken bazı tarihçilerce de büyük Osmanlı gücü karşısında direnerek Osmanlı boyunduruğundan ayrılmak adına yaptığı mücadelelere binaen “*Cesur Ion*” (Ion Cel Viteaz) olarak adlandırılmıştır. Her ne kadar Ion kendisini resmi belgelerde “Ştefan voyvodanın oğlu Ion” olarak tanıtsa da¹ bu durum Boğdan kronikçileri tarafından kuşku ile karşılanır. Özellikle Boğdan kronikçisi Ureche, Ion’ı anlatırken onun voyvoda Ştefan’ın soyundan gelebilme ihtimali üzerinde dururken aynı zamanda Ermeni ya da Lehli olabileceğini kaydeder². Ion, 1572 yılında Boğdan voyvodası olmadan önce, ilk olarak 1551 yılında Boğdan’da görülen otorite boşluğundan yararlanarak Boğdan’ın başına geçme girişiminde bulunmuştur. Fakat rakibi olan Rareş kendisinden önce davranarak Boğdan’da siyasi iktidarı kurunca Ion, Boğdan’da tutunamayıp çareyi Lehistan’a kaçmakta bulmuştur. Sonraki hayatında ticaretle uğraşan Ion, Rodos’a giderek pahalı taşlar üzerine ticaretini yoğunlaştırmış ve buradan hayli servet kazanmıştır. Rodos’ta kazandığı bu servet, sonrasında Boğdan voyvodalığını alma yolunda kendisine yardım edecektir³.

3.1.1. Ion Voyvoda’nın Osmanlı Desteği ile Boğdan Tahtına Gelişi

Boğdan Lăpuşneanu’nun Lehistan ile olan yakın politikalarından hoşnut olmayan Osmanlı yönetimi, Boğdan boyarlarının da bu durumdan rahatsız olmalarını göz önünde bulundurarak Boğdan tahtını Ion voyvodaya verirler. Boğdan’a yeni voyvoda seçildikten sonra usul gereği Lehistan’a haber verilerek, bu durum karşısında takındığı tavır sorulur⁴. Nitekim Leh krallığına gönderilen mektupta; Boğdan’daki düzeni bozan B. Lăpuşneanu’nun halk ve boyarlar tarafından istenmediğine dikkat çekilerek sabık voyvodanın Lehistan’a kaçması halinde idam

¹ DRH, A, (volum întocmita de Ioan Caproşu), Vol. VI (1571-1584), Bucureşti, 2012, s. 76. Ayrıca Sultan II. Selim tarafından Leh Kralına gönderilen Nâme-i Hümâyûnda Ion’un babasının voyvoda olduğunu hatırlatması, Ureche’nin bahsettiği “*Ion’ın Ştefan’ın oğlu*” olduğu ihtimalini daha da güçlendirmektedir. Bk. Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turceşti Privind Istoria României*, Vol. I (1455-1774), Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1976, belge 103, s. 100.

² Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 217.

³ Ion Chirtoagă, “Ioan Vodă”, *Domnii Ţării Moldovei*, CIVITAS, Chişinău, 2005, s. 125.

⁴ BOA, MD, nr. 16, s. 229, h. 443.

edilip kesik başının İstanbul'a gönderilmesi talep edilir⁵. Lehistan'ın yanı sıra Habsburg kralına da B. Lăpuşneanu'nun tahtan alınma gerekçeleri sıralanır. Mektuptan anladığımız kadarıyla; B. Lăpuşneanu'nun Boğdan reayasına kötü davranmasının yanı sıra Boğdan'da bulunan Osmanlı askerlerini bertaraf ederek bunların yerine ülkede Lehli asker, bürokrat vs. yer vermesi kendi sonunu hazırlamıştır⁶.

Boğdan tahtı için Osmanlılardan yeteri kadar askeri destek gören Ion, bu yardımın yanı sıra kendisini Boğdan'daki tehlikelere karşı korumakla görevlendirilen 500 yeniçeri ve 300 kadar sipahi eşliğinde Edirne'den Tuna'ya doğru yola çıkar⁷. Bu amaç doğrultusunda Silistre Beyi Ahmed yeni voyvodaya yardım etmesi için hazırlıklı olunması ve yeni voyvoda Ion'ın Ramazan ayının on beşinci günü (31 Ocak 1572) Silistre vilayetine doğru yola çıkacağı konusunda bilgilendirilir. Ayrıca gerekli görüldüğünde Vidin, Niğbolu ve Bender Beyleri de yardım için hazır bekletilir.⁸ Osmanlıların Boğdan tahtı için Ion'a yaptığı askeri yardımların niceliği hakkında Osmanlı kaynaklarında bilgi bulunmazken, Tuna'da bulunduğu esnada bu yardımı bizzat Osmanlı yetkililerinden öğrenen İtalyan elçi Vincenzo di Alessandri⁹ Ion'ın tahta gelişi hakkında önemli detaylar verir. Vincenzo'nun verdiği bilgilere bakılırsa, Ion Boğdan tahtında tutunabilmek için Sultan II. Selim'den yardım talep etmiş ve bu isteğe karşılık olarak sultan, Silistre Beyine emir vererek Ion'a 20.000 kadar askerle yardım yapmıştır¹⁰. Bu askeri yardıma değinen Boğdan tarihçisi Nicolae Costin, "*Ion, İstanbul'da voyvodalık sancağını aldıktan sonra 20.000 kadar Osmanlı askeri tarafından desteklendi*"¹¹ şeklinde bu hadiseyi doğrular. Bu bakımdan N. Costin, Ion'a yardım için Boğdan başkenti Yaş'a doğru yol alan

⁵ Ilie Corfus, *Documente Privatoare la Istoria României Culese Din Arhivele Polone Secolul al XVI-lea*, Editura Academiei R.P.S., Bucureşti 1979, belge 160, s. 318.

⁶ Feridun Bey, *Münşeat*, II, s. 538.

⁷ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Partea I (1451-1575), belge DXCV, s. 615.

⁸ BOA, MD, nr. 16, s. 240, h. 465.

⁹ Vincenzo, bizzat Venedik tarafından Osmanlı aleyhinde Safevilerle ittifak yapmak üzere Şah Tahmasb'a gönderilen İtalyan elçidir. 1572 yılında Boğdan'da yaşanan gelişmeleri rapor etmiştir. Bk. *Călători Străini Despre Țările Române*, Suplement I, (volum întocmit de Ştefan Andreescu, Marian Coman, Alexandru Ciocîltan v.d.), Editura Academiei Romane, Bucureşti, 2011, s. 59.

¹⁰ *Călători Străini*, Suplement I, s. 62-63.

¹¹ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei de la Zidirea Lumii şi Pînă la 1601. Letopiseşul Țării Moldovei 1709-1711*, (Ediție îngrijită de Svetlana Korolevschi), Vol. I, Hyperion, Chişinău, 1990, s. 270. Ayrıca Ion Voyvoda monografisini yazan Romen tarihçi Hasdeu ise bu rakamların 4.000-5.000 dolaylarında olabileceği görüşündedir. Lakin Hasdeu'nun söylemleri diğer kaynaklara kıyasla oldukça az bir rakamı ifade etmektedir. Bk. Hasdeu, *Oamenii Mari Ai Romaniei Ion Voda Cel Cumplit Aventurile, Domnia, Resboiele, Morteau Lui, Rolul Seü in Istoria Universitala şi in Vieta Poporului Roman (1572-1574)*, Editura librăriei Carol Müller, Bucureşti, 1894, s. 231.

Osmanlı askeri birliklerinin sayıca büyüklüğüne vurgu yapar. Ion'ın, Boğdan voyvodalığı yolunda Tuna'da verilen bu desteğe binaen Kırım Hanlığının da 20.000 asker ile Boğdan'a girmek için hazır bulunduğu dair emirler, Ion'a verilen desteğin önemini ortaya koymaktadır. Böylece Ion, Boğdan'da bulunan boyarları bertaraf etmek adına gerek gördüğünde Kırım Han'ından da yardım isteyebilecekti¹².

Tuna Beyleri'nin yanı sıra İstanbul'dan gelen emir doğrultusunda Eflak voyvodası Alexandru ordusu ile Tuna'ya doğru inerek Türk birliklerini burada beklemeye başlar. Yine Eflak ordusunun ülkeden ayrılması üzerine Eflak'ın büyük Vistiyeri, Eflak güçlerinin Boğdan'a yardım için gittiğini ve Boğdan'dan kaçacak olan boyarların Karpatlar yolu ile Erdel'den geçmesine izin vermemesini Ştefan Bathory'den rica eder. İşte Tuna sınırında görülen bu olağandışı hazırlıklar Ştefan Bathory'yi endişelendirmeye başlamış olacak ki, Ştefan Bathory, Alman imparatoru II. Maximilian'a gönderdiği mektupta, özellikle Lehistan'ın sabık Boğdan voyvodası Lăpuşneanu'ya olası bir yardım yapması halinde Osmanlıların Boğdan'ı Türk vilayetine dönüştürebileceğini ve bu durumun hem Lehistan hem de Erdel için tehlike oluşturabileceğine dikkat çeker¹³. Osmanlıların Ion'ın Boğdan tahtına geçmesini desteklemek adına verdiği bu denli destek bazı Avrupalı elçilerin raporlarında "*Osmanlıların Boğdan'ı Lehistan'a karşı korumak adına aldığı önlemler*" şeklinde geçerken¹⁴ bu noktada Boğdan tahtı için örtülü olarak görülecek olan Osmanlı-Lehistan mücadelesi haber verilir. Osmanlıların, Lehistan adayı B. Lăpuşneanu'ya karşı Ion'a verdiği askeri destek, Osmanlıların Boğdan hâkimiyetini yeniden tesis etmesi şeklinde yorumlanabilir.

Ion'un İstanbul'dan gelişiyle Tuna sınırında bu tür hazırlıklar olurken, Boğdan vilayetinde görülen iç durumların da göz ardı edilmemesi gerekir. Çünkü Boğdan'da Osmanlı tarafından gönderilen Ion'u destekleyen boyarlar olduğu gibi Boğdan Lăpuşneanu'yu destekleyen boyarlar da mevcuttu¹⁵. Özellikle bu dönemde Boğdan'da görülen boyarlar arası çekişmeler Osmanlı yönetimi tarafından dikkatle takip edilir. Bilakis Osmanlılar, Boğdan'a atadığı yeni voyvodanın Boğdan'da nasıl karşılanacağına dair Akkirman Beyinin fikrini sorduktan sonra, Boğdan'daki

¹² BOA, MD, nr. 18, s. 39, h. 73.

¹³ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, Ediția II-lea, Editura Științifică, București, 1966, s. 37-38.

¹⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Partea I (1451-1575), belge DXCIV, s. 614-615.

¹⁵ Virgil Pâslariuc, *Raporturile Politice Dintre Marea Boierime și Domnie in Țara Moldovei*, Pontus, Chișinău, 2005, s. 171.

boyarları Osmanlı tarafına çekmek adına gerektiğinde boyarlara hüsn-i istimâlet ile Osmanlı tarafına çekilmesi ve Boğdan'ın dışarıdan herhangi bir etkiye kapılmasına meydan vermeyerek Osmanlılara itaat çerçevesinde kalması istenir¹⁶. Aynı zamanda Eflak voyvodası Alexandru'ya verilen emirde; Eflak vilayetinde bulunan sözü geçer ve tecrübe sahibi kişilerin Boğdan vilayetine gönderilerek, Boğdan'daki bu iç kargaşanın yatışması adına Boğdanlı boyar ve halklarına nasihat etmeleri istenir¹⁷. Bu bakımdan Osmanlı idaresi, Boğdan'da görülen bu durumu yatıştırması adına Eflak vilayetinin aracılığına başvurarak, Boğdan'daki olayların daha fazla büyümesine karşı tedbiri elden bırakmaz.

Ion voyvoda Boğdan'a gelmezden evvel Boğdan'da bulunan âyân ve boyarlara hitaben yazılan bir emirde; Ion voyvodanın Boğdan'a gelmesiyle Boğdan'da bulunan tüm âyân ve boyarların ona tabi olunmasını aksi takdirde Tuna boylarında bulunan Osmanlı askerlerinin yine Boğdan'ı yerle bir edeceği ve bunun için ihtiyatlı olmaları¹⁸ şeklinde verilen emirlerden Boğdan'da görülen otorite boşluğundan dolayı ülkede iç sükûnetin bozulmamasına ehemmiyet verildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı yönetimince alınan bu tür önlemler işe yarayacak ki, 26 Mart 1572'de Almanların İstanbul elçisi Carol Rym'in Viyana'ya gönderdiği raporda; yeni voyvoda Ion'ın Boğdan ülkesine gelerek herhangi bir karışıklık olmadan tahta geçtiğine dair haberini ve selefi olan B. Lăpuşneanu'nun ülkeden kaçtığını öğreniyoruz¹⁹. Hatta Ion'ın Boğdan'a geldiği haberlerinin İstanbul tarafından öğrenilmesi üzerine, Ion voyvodayı Boğdan tahtına koyması için İstanbul'dan koruma olarak gönderilen yeniçerilere gerek görülmediğinden geri iadeleri istenir. Ancak Ion voyvoda tarafından Boğdan vilayetinde henüz durumların yatışmadığına kanaat getirilmesi durumunda bu yeniçerilerden bir kısmının hâlâ muhafazada kalabileceğine müsaade edilir²⁰.

¹⁶ BOA, MD, nr. 16, s. 229, h. 443.

¹⁷ BOA, MD, nr. 18, s. 17, h. 28.

¹⁸ BOA, MD, nr. 18, s. 75, h. 161.

¹⁹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/I, belge DXCVIII, s. 618.

²⁰ Boğdan voyvodası Ion/Yuvan'a verilen emirde, "...Boğdan voyvodası olan bedbaht husûsu için 500 nefer yeniçeri irsâl olunmuştur... mezbûr bedbaht (Boğdan Lăpuşneanu) ahvali ber taraf olduktan sonra lâzım olursa âdet-i kadîm üzere muhâfaza için zikr olunan 500 nefer yeniçeriden 200 nefer yeniçeri muhâfaza-i vilâyet için yanında alıkoyasın..." şeklinde emir gönderilmiştir. Bk. BOA, MD, nr. 18, s. 33, h. 60; Özellikle bu belge Harun Barutuoğlu tarafından Ion'a yardım amaçlı 500 yeniçerinin gittiği şekilde yorumlanmıştır. Hâlbuki Ion'a yardım için gönderilen 500 yeniçeriden 200'ü vilayet muhafazası için, geri kalan 300'ü ise Ion'ın Boğdan'a vardığında Boğdan Lăpuşneanu'yu destekleyen boyarlara karşı bizzat kendisini koruması için gönderilen yeniçerilerdir.

Ion'ın Boğdan'da geldiği ilk ay içerisinde kendisine karşı muhalif grupların oluşmaya başladığı görülür. Öyle ki, 1572 Mart-Nisan ayında bir grup boyar Ion'u komplo yolu ile bertaraf ederek Boğdan tahtı için Lăpuşneanu'nun önünü açmak isteseler de Ion, bu durumu fark ederek bu girişimde bulunanları acımasızca cezalandırır. Bu hadiseler üzerine Alman elçi artık Boğdan ülkesinde desteği kalmayan Lăpuşneanu'nun tekrar boyarların desteği olmaksızın Boğdan tahtını geri alamayacağı şeklinde değerlendirmelerde bulunur²¹. Ion voyvoda kendisine karşı oluşturulan bu komplo girişiminin ardından Divân-ı Hümâyûna verdiği malumatta; Boğdan'a gelir gelmez sabık voyvoda B. Lăpuşneanu'nun kardeşleri ve serveti ile birlikte Lehistan'da bir müddet hapis olmuşken, sonra serbest kalarak yanına topladığı bazı eşkıya grupları ile Boğdan vilayetine saldırma düşüncesinde olduğunu belirtir. Bu amaçla B. Lăpuşneanu'nun Boğdan vilayetinde kendisini destekleyen boyarlara mektuplar göndererek onları kendi tarafına çekmek adına telkinlerde bulunduğunu ve bu duruma meyil gösteren boyarların mektuplarının ele geçirilerek Boğdan'a hıyanet eden boyarların gerektiği şekilde cezalandırıldığı bilgisi İstanbul'a ulaştırıldığında Osmanlı erkânı, Ion'ın Boğdan vilayetinde ülke yönetiminde pay sahibi olan soylu ve boyarlara kötü muamele yapmasına razı olmaz. Bu doğrultuda 9 Nisan 1572 tarihinde Ion'a verilen cevapta “*Boğdan boyarlarına ve re'âyâ vü berâyâsına ve a'yânına bâ'is-i nefret ü vahşet evzâ*” göstermeyerek boyarların güzel dille kendi tarafına çekmesi tavsiye olunur ve kendisini desteklemek üzere Tuna Beylerinin yardım için her an hazır oldukları hatırlatılarak Ion'a Boğdan tahtı için Osmanlı güvencesi verilir²².

Boğdan vilayetinde hâlâ Ion'a karşı muhalif grupların var olduğu belgelerde açıkça görülmektedir. Öyle ki, 14 Rebûl-âhir 980 (24 Ağustos 1572) tarihinde Boğdan temsilcisi Gheorge İstanbul'a gelerek, ülkede Leh yanlısı boyarların baskın olduğuna dikkat çeker. Gheorge'nin verdiği bilgilere bakılırsa, Boğdan divanında, Ion'a karşı olan bazı boyarlar; “*Leh kralı ricası ile Boğdan voyvodalığı*

Bk. Harun Barutoğlu, “Yuvan'ın İsyanına kadar Osmanlı-Boğdan Münasebetleri ve Yuvan'ın İsyanının Sebepleri”, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S: 54, Yıl 2017, s. 265.

²¹ T. Teoteoi ve I. Toderăşcu, “*Lupta pentru Supravieţuire în secolul al XVI-lea: Moldavia*”, s. 464.

²² *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, C. II, (Yay. Haz: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik v.d.), Ankara, 1996, belge 1128, s. 229. Ayrıca Boğdan Kronikçisi N. Costin, Nisan ayında Ortodoks Hristiyanlarınca kutsal kabul edilen olan Paskalya bayramında bile Ion'un birçok boyarı acımasızca öldürdüğünü dile getirerek bu durum karşısında ona serzenişte bulunması Ion'ın yaptığı katliamların boyutunu bize göstermektedir. O halde Osmanlı idarecilerinin Ion'a verdiği tavsiyelerin yerinde olduğu gayet iyi anlaşılır. Bk. Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 270.

Lăpuşneanu'ya verilsin” diyerek ülkede tamamen karışıklığa sebep olur. Bunun üzerine Osmanlılar, Dergâh-ı Muallâ'ya sadakatle hizmet edenlerin affedileceği müjdesini verirken, Ion'ın tahtta kalmak adına endişe etmemesi telkininde bulunarak voyvodayı kendi yanına celp eder. Diğer taraftan şu an Boğdan'ı idare eden Ion'a tabi olmayan Boğdan boyar ve âyânlarının vilayette kargaşaya sebep olmaları halinde bundan sonra Boğdan vilayetine voyvoda gönderilmeyerek “*Ümerâ-i İslâm'dan Müslüman bir Bey'in*” gönderileceği²³ tehdidi yapılır ki, sürekli devlet gündeminde olan Boğdan vilayetinin beylerbeyliğe dönüştürülüp Osmanlı sistemine dahil edileceği uyarısı verilerek Boğdan vilayeti yöneticilerinin bu durumu düşünerek hareket etmeleri istenir. Ayrıca Lehistan'ın Boğdan Lăpuşneanu aracılığı ile Boğdan vilayetine müdahil olma istekleri karşısında Boğdan ülkesinde kesin olarak Osmanlıların söz sahibi olduğu vurgusu yapılır. Esas itibarıyla Boğdan'da yaşanan bu son hadiseler üzerine Osmanlı yönetiminin Ion'ı Boğdan tahtına geçmesi adına verdikleri yoğun desteğin mahiyeti ve önemi daha da iyi anlaşılır.

3.1.2. Boğdan Voyvodalığı Adına Yapılan İç Mücadeleler

Boğdan tahtını Ion'a kaptıran B. Lăpuşneanu, tekrar Boğdan voyvodası olabilmek adına Lehistan'ın yardımını almayı ümit eder. Fakat onun hesaba katmadığı şey, Leh-Osmanlı ilişkilerinin yarım asırdan bu yana barış içerisinde olmasıdır. Hakikaten de Leh Kralı August, Türk tarafı ile olan barışı riske etmek istemediğinden Boğdan'a yardım edilmesine sıcak bakmaz²⁴. O halde Boğdan'a saldırmaktan başka çaresi kalmayan B. Lăpuşneanu, Boğdan'da kendisini destekleyecek olan boyarların Ion tarafından bertaraf edilmesiyle birlikte Lehistan'daki dostlarının yardımını alarak Hotin'de konuşlanır. Her ne kadar sabık voyvoda B. Lăpuşneanu, Lehli Hatmanlar olan Mielcki ve Sieniawski'nin yardımı ile 2.000 kadar Lehli asker toplayarak Prut üzerinden Boğdan içlerine girse de Leh askerlerinin voyvoda Ion'ı görünce kaçması, B. Lăpuşneanu'nun Boğdan tahtını ele geçirmek adına yaptığı ilk girişimin sonuçsuz kalmasına yol açar²⁵. Özellikle Leh tarihçi Bielski, Boğdan'a yönelik ilk Leh akınlarının daha çok yağma içerikli olduğuna dikkat çekerek bu konuda Mielcki'nin bu yağmacılara gerekli cezayı verdiğine değinir. Yağmacıları Lehistan'a yollayan Mielcki'nin yanında 1.300 kadar

²³ BOA, MD, nr. 19, s. 267-268, h. 539; *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, C. II, belge 1171, s. 250-251.

²⁴ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 41.

²⁵ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 219-220.

savaşçı bir grup kalır²⁶. Söz konusu Leh ataklarından sonra Ion voyvoda, İstanbul'u haberdar ederek yardım talebinde bulunur. Bunun üzerine Tuna'da Ion'a yardım için hazır bekleyen Vidin, Niğbolu, Vulçitrın, Bender ve Silistre Beylerinin sahip oldukları kuvvetlerle İsakçı'ya gelip Tuna'nın öte yakasına geçerek²⁷ Silistre Beyi Hamza önderliğindeki orduya müdahil olmaları istenir. Yine bu desteğe binaen B. Lăpuşneanu tehlikesinin bertarafı için Belgrat kalesinden de 25 adet darbzen ve her darbzene lazım olan yüz adet gülle, barut vs. ile birlikte İsakçı iskelesine gönderilmesi talep edilir²⁸. Osmanlı yardımı ile birlikte Ion'ın güçlendiğinden habersiz bir şekilde Leh ordusu ve B. Lăpuşneanu'ya bağlı birlikler, Bucovina yolu ile Boğdan'a giriş yapar. Mielcki, ordusunu toplarla birlikte güçlendirmek istediğinden adamlarını Hotin'e top takviyesi için gönderir. Bu esnada Boğdan'da bulunan Leh ordusu düşmanın yakınlarda olduğu haberini alır. Bu haberler üzerine Leh tarafı Boğdan başkenti Yaş'a geldiklerinde “Ştefaneştilor” mevkiinde Türk ve Boğdan ordusunun kamp kurduklarını görürler²⁹. Bu vaziyeti haber alan Boğdan voyvodası Ion, bu birlikler üzerine Vornik Dumbrava önderliğindeki Boğdan'ın öncü kuvvetlerini gönderir. Küçük çaplı birliklerden oluşan iki ordu Boğdan'ın Ştefaneştilor mevkiinde karşılaşır ve burada belirli aralıklarla çarpışmalar vuku bulur. Leh ve Boğdan ordularının ortaklaşa düzenlediği bu ataklara Ion'a yardım amaçlı gelen Türk ordularının da katılımıyla, B. Lăpuşneanu ve Lehliler tarafından Boğdan'a düzenlenen akınların önü kesilir. Netice itibariyle Boğdan topraklarında görülen bu akınlar Boğdan ve Osmanlı ordularınca geri püskürtülür. Bu durumda Leh hatman Mielcki, Ion'un Osmanlı ordusu ile desteklendiğini görünce Lehistan topraklarına geri çekilmeye mecbur kalır³⁰.

Boğdan vilayetinde görülen bu akınlar karşısında Sultan II. Selim, Lehistan Kralı August'a gönderdiği nâme-i hümâyunda; sabık voyvoda Boğdan Lăpuşneanu'nun anlaşmaya aykırı olarak Boğdan ülkesine akınlar yapıp Boğdan halkına zarar verdiğine işaret ederek bu hareketlerin cezasız kalmayacağını ve bu doğrultuda Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan'dan kaçma ihtimaline karşı, mani olunarak Boğdan Lăpuşneanu'nun ölü veya diri, ona yardım edenlerle birlikte

²⁶ G.I. Nastase, “Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski”, s. 142.

²⁷ 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), C. II, belge 1165, s. 246-247.

²⁸ 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), C. II, belge 1166, s. 247-248.

²⁹ G.I. Nastase, “Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski”, s. 142-143.

³⁰ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 43-44.

Mustafa çavuş aracılığı ile İstanbul'a gönderilmesini talep eder³¹. Fakat bu durum Leh senatosu tarafından çekimser karşılanarak Boğdan'ı almaya gelen Osmanlı temsilcisine (çavuş) hitaben *“her yerde aradığınız Boğdan Lăpuşneănu Lehistan ülkesinde bulunmamakla birlikte Lehistan'dan da herhangi bir yardım almamıştır. Eğer öyle olsa bile bu yardımın Boğdan Lăpuşneănu'nun Lehistan'da bulunan dostlarınca yapıldığından bu durum Lehistan krallığının bilgisi dahilinde değildir.”*³² şeklinde cevap verilerek, Lehistan'ın Lăpuşnanu ile ilgisi olmadığı gösterilmeye çalışılsa da, Osmanlıların Boğdan taraflarından aldıkları haberler sayesinde buna ikna olmadıkları anlaşılmaktadır.

3.1.3. Boğdan Voyvodalığı üzerinde Diplomasi Mücadelesi

Sabık voyvoda Lăpuşneanu'nun yeniden Boğdan voyvodası olmak adına verdiği mücadelelerden mağlup ayrılması üzerine Lehistan yönetimi, onu desteklemek için Osmanlılar ile diplomasi yolunu tutar. Bilhassa İstanbul'da bulunan İtalyan elçi Antonio Barbora 16 Nisan 1572'de bu durumu, Leh elçisinin Boğdan'dan kaçarak Lehistan'a sığınan Lăpuşneanu'nun tekrar voyvoda olması için Osmanlılar ile resmi görüşmeler yapma hazırlığında olduğu şeklinde Venedik'e rapor eder³³. Lăpuşneanu için yeniden Osmanlı nezdinde girişimlere başlayan Lehistan yönetimi, bu amaçla İstanbul'a elçi Taranowski'yi gönderir. Taranowski, sabık voyvoda B. Lăpuşneanu'nun yaptıklarından dolayı affedilerek niçin tekrar Boğdan tahtına gelmesini, gerekçeleri ile birlikte Osmanlı divanı önünde savunur. Fakat Osmanlı erkânı, Boğdan Lăpuşneanu'nun Osmanlılara karşı yürüttüğü politikaları doğru bulmamış, buna ilaveten Lăpuşneanu ülkeye gönderilen üç çavuşun ve nice ehl-i İslâm'ın öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Ayrıca Osmanlı erkânı, B. Lăpuşneanu'nun Boğdan'da bulunan Türk askerlerini ülkeden çıkarması ve buraya izinsiz olarak Lehli askerleri konuşlandırmaya başlaması gibi nedenlerle İstanbul'a çağrıldığını izah eder. Bu açıklamalara rağmen Taranowski, Boğdan Lăpuşneanu'nun çok genç yaşta olduğunu ve bu yüzden tecrübesizliğine dayanarak bu hataları yaptığını söyleyerek, Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan'a evlenmek maksadı ile geldiği esnada Ion'ın Boğdan tahtını zapt ettiğini ileri sürer. Bu açıklamalar üzerine Sokullu Mehmed Paşa, Tuna boylarında bulunan tüm Türk

³¹ Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turcești*, I, belge 102, s. 98.

³² Al. Ciorănescu, “Știri Noi din Domnia lui Ion Voda Cel Cumplit”, *RI*, Vălenii de Munte, 1934, s. 167

³³ Veress, *Documente*, I, belge 375, s. 310.

garnizonları ile Tatar Han'ın Lehistan'a girmek için hazır bulunduğunu şayet Leh kralının bu durumu anlamak istememesi halinde, Osmanlı ordularının Lehistan'a girerek bu kaçağı her yerde arayacağını söyleyerek³⁴ Leh elçisine gözdağı verir. Leh elçisi ile yapılan bu görüşmeler tam sona ermek üzereyken Boğdan ve Bender'den gelen adamlar, Leh soylusu Radecki yanındakilerin Boğdan'a saldırdıkları haberini getirirler. Bu vaziyet bir süre Divân-ı Hümâyûn'da şaşkınlık yaratsa da, Sokullu Mehmed Paşa, Osmanlı haraçgüzârı olan Boğdan topraklarında görülen bu Leh akınları karşısında kralın barış yoksa savaş niyetinde mi olduğu Taranowski'ye sorulur³⁵. Bu görüşmelerden sonra Silistre Beyi Hamza'ya, B. Lăpuşneanu'nun ve yanındakilerin tekrar Boğdan vilayetine girmesi halinde Bender, Silistre ve Boğdan askerlerine baş buğ olup Tatar Han'ı ile de haberleşmesi tavsiye edilir. Ayrıca Belgrat'tan yeterli miktarda darbzen yardımı geldiği ve bunun gerektiği şekilde kullanılmasına dair emirler³⁶ de Leh elçisine verilen cevabın uygulamaya konulacağını kanıtlar niteliktedir.

Bu görüşmelerden sonra Leh Kralı August, Boğdan'da yapılan voyvoda değişikliğini üzüntü ile karşıladıklarını ileterek, Boğdan'daki her voyvoda değişikliğinde Lehistan ile Boğdan'ın iyi komşuluk adına anlaşmaların usulen yenilendiğini fakat yeni voyvoda Ion'ın buna mutabık olmadığı gibi Boğdan'da katliam ve yağmalara başladığı ve dolayısıyla onun tehditkâr bir komşu olduğu hatırlatılır. Diğer taraftan Ion'ın Boğdan'ın komşu vilayeti olan Pocuța'nın yanı sıra Lehistan sınırlarındaki birçok köy ve kasabaları yağma ederek buradan hayli esirlerle geri dönmesi gibi olayların Boğdan Lăpuşneanu'yu tahrik edebileceği ve hatta onun tekrar Boğdan voyvodalığını geri almak istemesine neden olabileceği Sultan II. Selim'e izah edilir. Bununla birlikte Boğdan'daki voyvoda değişikliğinin Osmanlılar tarafından yapıldığını ve Hatman Mielcki tarafından yönetilen ordunun Boğdan'da herhangi bir kargaşaya neden olmamak adına geri çekildiği ve Boğdan'daki olayların bu noktaya kadar geldiği bilgisi verilir³⁷. Bu geçerli açıklamalar İstanbul'da etki uyandıracak olmalı ki, Sokullu Mehmed Paşa, Boğdan Lăpuşneanu'nun İstanbul'a gelerek sadakatini sunması halinde yaptıkları tüm kabahatlere rağmen Sultan II. Selim tarafından bağışlanacağı müjdesini verir. Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan'da

³⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/I, belge DC, s. 619-620; Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 51.

³⁵ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 52.

³⁶ Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turcești*, I, belge 106, s. 102-103; BOA, MD, nr. 19, s. 29, h. 75.

³⁷ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 53-54.

bulunmasının daima Boğdan vilayeti için tehlike oluşturacağı ve dolayısıyla bu hadise yüzünden hem Boğdan hem de Lehistan'ın huzur bulmayacağı Lehistan'a iletilir³⁸. Osmanlı-Lehistan arasında geçen bu görüşmelere ilaveten Ion voyvoda, 16 Ekim 1572 yılında Lehistan senatosuna mektup göndererek, Lehistan'a sığınan Lăpuşneanu'nun hareketleri konusunda serbest bırakıldığından ve dolayısıyla onun Boğdan vilayetine gelerek akınlar yapmasına sebep olduğundan yakınır. Ayrıca bu duruma Lehistan'ın göz yumduğunu açıkça dile getiren Ion, Boğdan ülkesinde olup bitenler hakkında Osmanlılara da malumat verildiğini yazarak, Boğdan Lăpuşneanu ve yanındaki haydutların Türklerle yapılan anlaşma gereği iade edilmesi gerektiğini hatırlatması³⁹ aslında Ion'ın Boğdan tahtını kaybetmek adına endişe duyarak Osmanlılar ile rakibi Boğdan Lăpuşneanu'yu ele geçirmek için birlikte hareket ettiğini kanıtlamaktadır.

3.1.4. Boğdan Lăpuşneanu'nun Akıbeti

Boğdan Lăpuşneanu'nun Osmanlılara iade edilip edilmeyeceği uzun uzadıya Viyana ve İstanbul arasında tartışılırken Leh Kralı August'un 7 Temmuz 1572 yılında hayata gözlerini yumması, Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan'ın yardımını alarak tekrar voyvoda olma ümidini sona erdirmiştir. Nitekim August'un ölümünün ardından Boğdan'da tutunamayan Lăpuşneanu, Lehistan'dan Avusturya'ya doğru kaçış planları yapacaktır⁴⁰. Lehistan'a gönderilen bir nâme-i hümayûnda⁴¹ Lăpuşneanu'nun, Lehistan kralının iltiması üzerine affedilerek Devlet-i Âliye'ye hizmet etme zamanı geldiğinde Boğdan voyvodalığının tekrar geri verilmesine tereddüt olunmayacağından bahisle B. Lăpuşneanu'nun kendi haline bırakılmaması için Leh kralı tarafından tavsiyeler verilmesi rica edilir. Bu bağlamda; B. Lăpuşneanu'yu İstanbul'a getirme görevi ile Lehistan'a gelen Ahmed çavuş, ilk etapta Boğdan Lăpuşneanu'nun Lehistan'dan kaçarak nerede olduğu konusunda bir fikir sahibi olmazken daha sonra onun Hotin'de yanına adam toplayarak Lehistan ile Avusturya vilayetleri içlerinden geçip Macaristan'a firar ettiğini öğrenir. Bu

³⁸ İlie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 34, s. 70.

³⁹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/I, belge CXL, s. 270-271.

⁴⁰ Nicolae Iorga, "Noi Porunci Turcești catre Domnii Noștri (1572-1658)", *RI*, Vălenii de Munte, Octombrie-Decembre 1934, s. 351. Ayrıca Boğdan'ın Macaristan'a çekildiğine dair haberler için Bk. Veress, *Documente*, I, belge 390, s. 328.

⁴¹ 25 Ağustos 1572 tarihli mektuba bakılırsa Osmanlılar, henüz Leh kralının öldüğü henüz öğrenememiştir. Oysaki Leh kralı yukarıda bahsedildiği üzere 7 Temmuz 1572'de ölmüştür. Filhakika bu haber, daha sonra Boğdan voyvodası Ion aracılığı ile İstanbul'a ulaşacaktır. Bk. BOA, MD, nr. 21, s. 8, h. 40.

bakımdan Lehistan'ın B. Lăpuşneanu hakkında edineceği bilgileri Leh-Osmanlı dostluğuna nazaran İstanbul ile paylaşması rica edilir.⁴² B. Lăpuşneanu'nun nerede olabileceği hakkında Varşova'ya sorulmasından çok az bir zaman sonra 14 Ağustos 1572'de B. Lăpuşneanu'nun Avusturya'ya ait Caşovia⁴³ taraflarında olduğu malumatı alınır. Bunun üzerine Osmanlı erkânı, Boğdan voyvodasının İstanbul'daki adamı olan Gheorge aracılığı ile Ion'a gönderdiği fermanla, Lăpuşneanu'nun bundan sonra atacağı adımları öğrenmesi adına Avusturya taraflarında kendi casuslarını eksik etmemesini ve gerek gördüğü takdirde Silistre Beyi Hamza ile irtibat halinde olmasını tavsiye eder⁴⁴. Sultan II. Selim'in emri doğrultusunda Boğdan voyvodasının Caşovia'ya gönderilen casuslar, Boğdan vilayetine saldırmak adına bir zamanlar Boğdan vilayeti akınları ile ün yapmış Leh Hatmanı Laski ile B. Lăpuşneanu ittifak halinde olduğu haberleri ile geri dönerler. Bu esnada Boğdan içlerinden geçen Tatarlar, Boğdan ülkesine verdiği zararlardan ötürü İstanbul'a şikâyet edilir⁴⁵.

Caşovia'da bulunan Lăpuşneanu'nun Boğdan vilayetine karşı saldırı hazırlığı yaptığı esnada, Boğdan taraflarında görülen sert kış şartlarının varlığı ve dolayısıyla Boğdan içlerine akın yapılmasının bahar ayında olabileceği öngörüldüğünden, bahar ayında Boğdan'a akın yapılma ihtimali karşısında Ion'un askerleri ile birlikte teyakkuzda olması tavsiye olunur⁴⁶. Öte yandan Lăpuşneanu'nun Erdel vilayetine yakın yerlerde olmasına nazaran Erdel voyvodası tarafından İstanbul'a verilen malumatlar, olayın iç yüzünü daha da açıklığa kavuşturur. Buna göre; B. Lăpuşneanu, Lehistan taraflarından 127 kadar adamı ile birlikte ayrılarak Erdel köylerine girer ve bu esnada Máramaros/Maramureş taraflarında Erdel voyvodasının adamları tarafından yakalanır. Fakat B. Lăpuşneanu, Erdel voyvodası Bathory'e teslim olunmak üzere yolda iken Avusturya Kralı II. Maximilian tarafından

⁴² BOA, MD, nr. 19, s. 357-358, h. 712; Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turceşti*, I, belge 127, s. 118-120.

⁴³ Osmanlı belgelerinde Kaşa olarak geçen yer, bugünkü Macaristan sınırına komşu Slovak topraklarında yer alan Caşovia (Kosice) dir.

⁴⁴ BOA, MD, nr. 19, s. 297, h. 599; Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turceşti*, I, belge 123, s. 115-116

⁴⁵ BOA, MD, nr. 21, s. 135, h. 329 Tatar Hanı'na hitaben yazılan bir hükümde; kış şartlarının yoğunluğu dolayısıyla Leh vilayetlerine girilemeyip bunun yerine Boğdan sınırlarına gidildiğinden bahsedilmekle birlikte Tatarların Boğdan'da otuzdan fazla re'âyâdan kimisinin katl ve esir edilerek ve kimisinden yüklü miktarda koyun, davar vs. alınması ve hatta bununla da yetinmeyip Tatarların Boğdanlıların kullandıkları binekleri bile alarak re'âyânın zararına yol açtukları ifade edilmiştir. Bunun üzerine Tatar Hanı'na Boğdan re'âyâsının sultanın haraçgüzar kulları olduğu hatırlatılarak verilen bu zararlara mani olması istenir. Bk. BOA, MD, nr. 21, s. 136, h. 330.

⁴⁶ BOA, MD, nr. 21, s. 7, h. 37 İtalyan elçi Marc'Antonio Barbaro, Boğdan'ın yanına Moskova taraflarından birçok adam topladığını ve Tatarların bile buradaki çatışmalardan zarar gördüğünü aktarmaktadır. Bk. Veress, *Documente*, I, belge 393, s. 329-330.

gönderilen adamlar, Erdel'e gelerek bu konvoyu takibe koyulur. Bir müddet sonra bu konvoya yetişen Avusturyalılar ile Erdel askerleri arasında ufak bir çatışma çıkar. Bu arbedede Boğdan Lăpuşneanu'yu götüren Erdel Beyi'nin adamları öldürülür ve netice itibariyle B. Lăpuşneanu Erdel vilayetinden kaçırılır. B. Lăpuşneanu'nun Satmar veya Çaşovia taraflarında olduğu bilgisi üzerine Osmanlılar, Boğdan vilayetine herhangi bir saldırı yapma ihtimaline karşılık olarak Lăpuşneanu'nun hangi fikir üzere olduğu hakkında Erdel'den malumat ister⁴⁷. Erdel vilayetine yakın olan Budun/Budin Beylerbeyi'ne Lehistan'dan kaçarak Erdel vilayetine gelen B. Lăpuşneanu'nun Erdel Beyi Bathory'in adamları tarafından yakalanmışken Avusturya kralına tabi olan Satmar⁴⁸ komutanının Boğdan Lăpuşneanu'yu zorla kaçırdığını ve bu bilginin doğruluğunu araştırmasını talep eder⁴⁹. Yine Avusturya Kralı II. Maximilian'a da B. Lăpuşneanu'nun yaptıkları sırasıyla izah edilerek, sabık voyvodanın Sultan II. Selim tarafından affedildiği halde Erdel taraflarına kaçtığını ve burada Avusturya'ya tâbi Satmar Kaptanınca alındığını ve dolayısıyla iki ülke dostluğu gereğince kaçak voyvodanın İstanbul'a gönderilmesinin gerektiği hatırlatılarak⁵⁰, resmi düzeyde sabık voyvoda Boğdan Lăpuşneanu'nun iadesi talep edilir.

Avrupa'da dolaşan havadislerle bakıldığında ise B. Lăpuşneanu'nun Çaşovia'da bulunduğu sıralarda yakın gelecekte Boğdan ülkesini tekrar ele geçirmek adına şahsi parası ile 2.000 kadar asker toplayarak Boğdan'ı işgal etmek adına planlar yaptığı görülmektedir. B. Lăpuşneanu, Çaşovia'da kaldığı süre içerisinde II. Maximilian'ın temsilcisi ile görüşerek bir zamanlar Boğdan Prenslığının vassalı olduğu Avusturyalıların himayesinden çıktığını ve tekrar Boğdan voyvodası olması halinde Avusturya kralına hizmet etmek istediğini açıkça ifade etmiştir. Bu görüşmeler sonrasında Avusturya temsilcisi, B. Lăpuşneanu'nun yanına topladığı 2.000 kadar adamla birlikte tekrar Boğdan'ı almasının zor olacağından bahisle Osmanlı kuvvetlerinin kışın Boğdan ülkesine yardım yapamayacağından dolayı Lăpuşneanu'nun Boğdan vilayetini ele geçirmek adına bu akınlarını erkene alarak kış aylarında yapmasının daha makul olduğu konusunda görüş bildirir. Bunun yanı sıra

⁴⁷ BOA, MD, nr. 21, s. 7, h. 38; Bathory'in Sokullu Mehmet Paşa'ya olan mektubu için Bk. Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/I, belge DCXXIV s. 646.

⁴⁸ Osmanlı kaynaklarında Satmar/Sokmar olarak zikredilen yer Romanya'nın Transilvanya bölgesinde yer alan Satu-Mare'dir.

⁴⁹ BOA, MD, nr. 21, s. 8, h. 40.

⁵⁰ Feridun Bey *Münşeât*, II, s. 538-539.

Lăpuşneanu'nun Boğdan'da bulunan Ion'a karşı ise dışarıdan destek alarak onu taht dışı bırakabileceğini söyler⁵¹. Nitekim B. Lăpuşneanu'nun 1574 Mart ayında Caşovia'dan ayrılarak kendisinden bir daha haber alındığı görülmesi de son olarak Nisan 1574'te II. Maximilian'dan Lehistan'da bulunan Avusturya elçisine verilen malumatta Avusturya topraklarında misafir edilen sabık Boğdan voyvodasının nerede olduğuna dair Avusturya makamlarının bilgisi olmadığından bahisle Boğdan Lăpuşneanu'dan bir daha haber alınmaz⁵².

3.1.5. Boğdan'da Voyvoda Değişikliği ve Ion'ın Osmanlı Egemenliğine İsyamı

Boğdan vilayetinde görülen iç mücadeleler sonucunda rakibi Boğdan Lăpuşneanu'yu ber taraf etmesinin akabinde Ion'ın Osmanlı yönetimine karşı ittifak arayışı içinde olduğu görülür. Bilhassa Ion'ın 1572 yılı sonbaharında Leh senatörlerine hitaben gönderdiği bir mektup bu konuya temas eder. Burada Ion'un daha voyvodalığının ilk yıllarında Osmanlı hâkimiyetinden kurtulma çabası içinde olduğu göze çarparken, kral seçimi ile meşgul olan Lehistan yönetimine Osmanlı gücü karşısında Boğdanlılar ile birlik içinde olma teklifinde bulunduğu görülür. Hatta Ion, Boğdan vilayetinin ardından Lehistan'ın da iç mücadeleler yaşadığını bildiği için Leh senatörlerini "*Leh Beylerinin anlaşmazlıklarından dolayı Lehistan'ın nasıl dağıldığını hatırlayın!*"⁵³ tarzında uyararak Leh beyleri arası anlaşmazlıklardan ders alınmasını ve dolayısıyla Osmanlı tehdidine karşı Boğdan-Lehistan ittifakın gerekliliğine dair onları inandırmaya çalışır. Osmanlıların kendi aleyhinde yapılan bu ittifak girişiminden haberi olmadığı anlaşılacakla birlikte Ion'ın Osmanlılar aleyhinde komşu devletler nezdinde girişimler yapması onun daha o yıllarda Osmanlı otoritesine karşı baş kaldırma fikrine sahip olduğunu bize göstermektedir. Zira 18 Mayıs 1573'te Lehistan tahtına gelen Henry de Valois, Boğdan'dan gelen yardım isteklerini geri çevirerek Ion'a yardım kapılarını kapatır. Özellikle Osmanlılar ile süre gelen barışın riske edilmesini istemeyen Henry de Valois'in, Boğdan voyvodalığını Osmanlılar karşısında tampon bir bölge olarak kullanmak istemesi bu kararda etkili olur. Bu noktada Osmanlılara karşı yalnız bırakılan Ion, Lehistan'dan yardım alma konusundaki ısrarlarından vazgeçmez. Bu ısrarların neticesi olarak

⁵¹ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 127-128.

⁵² Veress, *Documente*, II, belge 24, s. 25; Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 129-130.

⁵³ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 35, s. 73.

Osmanlı'ya karşı olan Leh Beyleri Albert Laski ile Konstantin Ostrogski, Osmanlılar karşısında Boğdan'a asker göndereceği sözünü verir. Osmanlılara karşı girişeceği mücadelede Lehistan desteğinin yanı sıra hâlâ arayış içinde olan Ion, Erdel voyvodası Ştefan Bathory'in kapısını çalsa da, Erdel'e giden Episkop Rădăuți önderliğindeki Boğdan heyeti eli boş olarak geri döner⁵⁴. Her ne kadar voyvoda tarafından fiili olarak Osmanlılara başkaldırma hareketi görülmesi de Ion voyvodanın Boğdan tahtına geldiği ilk yıllardan bu yana Boğdan ülkesinde göstermiş olduğu sert tutumlar Osmanlı yönetimi tarafından uygun bulunmadığı Boğdan'a gönderilen fermanlardan anlaşılmaktaydı. Nitekim Lehistan Kralı Henry'e Ion'ın tahttan alınması ile ilgili olarak voyvodanın isyan kasti ile Boğdan vilayetinin zengin olan boyar ve ayanlarını öldürüp mal varlıklarına el koyması üzerine Eflak voyvodasının biraderi olan Petru'yu tayin ettikleri bilgisi ulaşmıştı⁵⁵. Petru'nun İstanbul'dan atanmasıyla ilgili olarak 22 Mart 1574'te Kapıcı Sinan Ağa, bu haberi Petru'ya vermek üzere müjdecilerle görev almıştı⁵⁶.

İtalyan Vincenzo, Boğdan'ın başkenti Yaş'a vardığında voyvodalık sarayının önünde Boğdan Lăpuşneanu'nun destekçisi olduğu görülen yedi boyarın asılarak öldürüldüğüne şahit olmuştur. Boğdan vilayetinde Ion'ın yaptığı katliamlardan dolayı Boğdan halkı ve boyarlarının kendisini sevmediğini bu nedenle onun Tiran olarak nitelendirildiğini ifade etmiştir⁵⁷. Buna mukabil Boğdan vilayetindeki ayaklanmalarda Ion'un kötü muameleleri sonucu hayatta kalan boyar ve soylular, şikâyetlerini İstanbul'a kadar iletirler. Boğdan'daki bu vaziyetlerin boyarlar tarafından Divân-ı Hümâyûn'a iletilmesi Ion'ın Boğdan tahtında daha fazla kalmasını zora sokmakla birlikte Eflak voyvodası Alexandru'nun da bu durumları fırsata çevirerek Boğdan voyvodalığının kardeşi Petru Şchiopol'a verilmesi adına Osmanlı nezdinde yaptığı girişimler⁵⁸ birlikte değerlendirildiğinde Ion'ın Boğdan tahtından alınmasını meşrulaştıran sebepler olarak mütalaa edilebiliriz.

⁵⁴ N. Grigoraş, "Lupta de Eliberare Conduşă de Ion Vodă Cel Viteaz (Februarie-İunie 1574)", *CI, Serie Nouă V*, Muzeul de Istorie A Moldovei, Iaşi, 1974, s. 102-104.

⁵⁵ BOA, MD, nr. 24, s. 303, h. 823. Aynı belge için Bk. Mihnea Berindei, "Le Problème des Cosaques Dans la Seconde Moitié du XVIe Siècle. A Propos de la Révolte de Ioan Vodă Voiévode de Moldavie", *Cahiers du Monde Russe Et Soviétique*, Vol. XIII, MCMCXXII, 1972, s. 357-360. Eflak tarihçisi Radu Popescu da Ion'ın Boğdan'da yaptığı vahşetin sultan tarafından duyulması üzerine Boğdan tahtının Eflak voyvodası Alexander'in kardeşi Aksak Petru'ya verildiğini yazar. Bk. Radu Popescu, *İstoriile Domnilor Tarii Româneşti*, s. 61.

⁵⁶ BOA, MD, nr. 25, s. 88, h. 985

⁵⁷ *Călători Străini*, Suplement I, s. 63.

⁵⁸ T. Teoteoi ve I. Toderaşcu, "Lupta pentru Supravieţuire în secolul al XVI-lea: Moldavia", s. 466.

Boğdan'da yaşanan bu gelişmeler üzerine İstanbul'dan Boğdan başkenti Yaş'a gelen Osmanlı temsilcisi, haracın iki katına çıkartıldığını ve bunun ödenmemesi durumunda Ion'ın Boğdan tahtını terk etmesine dair sultanın emrini getirir. İstanbul'dan gelen bu emir doğrultusunda Ion voyvoda Boğdan ülkesindeki boyar ve soyluları toplayıp onlara hitaben Osmanlılar tarafından haracın artırılması durumunda ne yapılması gerektiğini danışır. Boyarlar, gönderilecek bu paranın yerine Osmanlılara karşı oluşturulacak orduda kullanılmasını tavsiye ederek Boğdan voyvodalığının Petru'nun eline geçme tehlikesi de önlenmiş olacağına dair Ion'a görüş belirtirler⁵⁹. Osmanlı belgelerine bakıldığında Boğdan divanınca alınan kararlar doğrultusunda Osmanlılara haracın teslim edilmediği ve İstanbul'a farklı haberler ulaştırıldığı görülmektedir. Öyle ki Ion voyvoda İstanbul'a, Kili kalesi için istenilen kerestelerin gönderilmesine dair emirleri yerine getirdiğini ve Boğdan âyânlarını dahi südde-i saadet arabaları ile İstanbul'a gönderdiğini yazıp Boğdan'da toplanan bu yılki haracı ise Mustafa çavuşa teslim ettiğini haber vermektedir. Oysaki bu haberler İstanbul tarafından aldatmaca bir hareket olarak değerlendirilir. Ion'ın haracını İstanbul'a göndermesindeki maksadın kendi şahsi hazinesi ile birlikte Boğdan ülkesinden kaçmak isteyebileceği ve onun Boğdan dışına firar etme ihtimali üzerinde durulur⁶⁰. Bu durumda ilk olarak Boğdan'ın hudut komşusu olan Lehistan Krallığı haberdar edilir. Sabık voyvoda Ion'ın Boğdan'dan elde ettiği serveti yanına alarak Boğdan voyvodası olmadan önce bir süre kaldığı Moskov taraflarına kaçırma ihtimaline karşı Lehistan-Boğdan sınırında Ion'ın geçişine müsaade edilmemesi rica edilir⁶¹. Bunun yanı sıra yeni tayin edilen Boğdan voyvodası Petru da haberdar edilerek Ion'ın bu tür hareketlerdeki amacının Petru'nun kendisini ve adamlarını hile ile oyalayarak tüm hazinesini Hotin'e gönderme niyetinden bahsedilir. Bu yüzden Hotin kalesinde sıkı önlemler alınarak güçlendirilmesi adına Hotin'e 50 nefer Müslüman hisar erleri konularak ulufelerinin Boğdan hazinesinden verilmesi kararlaştırılır⁶². Boğdan voyvodası tarafından, Boğdan haracı Mustafa çavuşa teslim olduğu şeklindeki asılsız haberlerin kasıtlı olarak İstanbul'a ulaştırılmasındaki asıl amaç, Boğdan voyvodasının asker toplamak ve kendi hazinesini Boğdan dışına kaçırabilmek adına zaman kazanmak istemesi şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim

⁵⁹ Nicolae Costin, *Scieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 273. Boğdan'da boyarlar arasında Ion'ın İstanbul'a giderek sultanın emrini dinlemesini tavsiye eden Ion Golaki gibi kimseler de mevcuttu. Bk. T. Teoteoi ve I. Toderaşcu, "*Lupta pentru Supravieşuire în secolul al XVI-lea: Moldavia*", s. 467.

⁶⁰ BOA, MD, nr. 24, s. 152, h. 410.

⁶¹ BOA, MD, nr. 24, s. 37, h. 109.

⁶² BOA, MD, nr. 24, s. 139, h. 383.

Osmanlıların Boğdan hazinesi için almış olduğu bu önlemlere rağmen Ion, hazinesini ve eşini Lehistan'ın Podolya bölgesinde bulunan Kamenice kalesine göndererek şahsi hazinesini Boğdan dışına kaçırdığına dair İtalyan elçi Giovanni'nin raporu⁶³ bu görüşümüze temel teşkil etmektedir.

Bu olayların akabinde Osmanlıların Boğdan tahtına voyvoda koymak için nasıl askeri destek verdiğini bizzat tecrübe edinen Ion, bu durumda yeni Boğdan voyvodası Petru'nun Boğdan'a Osmanlı yardımı ile gelmesine fırsat vermemek için ilk olarak onları Tuna'da durdurmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda tüm Boğdan ülkesi savaş için çağrılır. Bu çağrıya ilk olarak Boğdan ülkesinin daimi yaya birlikleri olan özgür köylüler katılır. Akabinde ise bu çağrıya uyan tüm boyar ve soylular Boğdan içlerinden topladıkları askerlerle birlikte başkent Yaş'a gelirler. Bu askeri birliklere destek olması için 110 kadar irili ufaklı top arabaları orduya dahil olur⁶⁴. İşini şansa bırakmadığı görülen Ion, Boğdan ordusuna ilaveten 1.200 kadar kazak atlıların parasını ödeyerek Boğdan'a çağırır. 21 Mart 1574'te Kazak Hatman Swiercewski önderliğinde Boğdan'a gelen Kazaklar, Ion tarafından gayet memnun bir şekilde karşılanır. Osmanlı savaşının hemen öncesinde Ion, Kazakları dahil ederek Boğdan ordusunun kapasitesini ve savaş gücünü artırma yolunda iyi bir hamle yapar⁶⁵. Kazak ordularının da Boğdan'a gelmesiyle birlikte Ion'ın Osmanlılar karşısında aldığı tavır netleşmeye başlar.

3.1.6. Ion'a Karşı Tuna Sınırında Yapılan Hazırlıklar

Ion tarafından yapılan bu hazırlıkların İstanbul'da öğrenilmesi üzerine askeri ve diplomasi yolunda gerekli tedbirlerin alındığı görülür. Öyle ki 9 Zil'kâde 981 (2 Mart 1574) tarihinde Ion'ın Osmanlılara karşı başkaldırdığı haberinin doğrulanmasından sonra Osmanlılar, sabık voyvodayı ele geçirmek için Boğdan'da atacağı adımların Boğdan'da kimseyi şüphelendirmemesi adına önlem olarak Tuna sınırından Boğdan ülkesine giden geçişleri kapalı tutmuştur. Tuna sınırında "*bizzat İstanbul'dan alınan ferman doğrultusunda*" geçişlere izin şartı koyulması Osmanlıların Tuna sınırında aldığı ilk önlem olarak göze çarpmaktadır⁶⁶. Bunun akabinde Ion'ı yakalamak için Boğdan sınırına karib olan Tuna Beylerine de

⁶³ Veress, *Documente*, II, belge 25, s. 25.

⁶⁴ T. Teoteoi ve I. Toderaşcu, "*Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia*", s. 467.

⁶⁵ G.I. Nastase, "*Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski*", s. 146; N. Grigoraş, "*Lupta de Eliberare Condușă de Ion Vodă*" s. 108-109.

⁶⁶ BOA, MD, nr. 24, s. 40, h. 115.

voyvodanın kaçmasına izin verilmeyerek bu yolda birlikte hareket edilmesi emri verilerek Tuna sınırında gerek görüldüğü üzere askeri tedbirler alındığı fermanlardan anlaşılmaktadır⁶⁷.

Boğdan Lăpuşneanu hadisesinin tekrar yaşanmaması konusunda oldukça ihtiyatlı davranan Osmanlılar, sabık voyvoda Ion'ın Boğdan ülkesinden kaçma ihtimaline karşı gerek görüldüğü üzere Boğdan sınırına komşu olan yerlerde önlem alma yoluna gider. Bu amaç doğrultusunda Lehistan Kralı Henry'e gönderilen nâme-i hümayûnda; Osmanlılara karşı isyan eden Boğdan voyvodası Ion'ın üzerine Tuna Beylerinin gönderildiğini ve Ion'ın bu savaşı kaybetmesi halinde Moskov ya da Avusturya'ya firar edeceği belirtilir. Bu durumda Osmanlı idaresi, Ion'un bu ülkelere geçiş için "*Lehistan'dan gayri gidebileceği yer yoktur*" şeklinde Leh idarecilerini uyararak, Lehistan-Boğdan sınırında gerekli önlemlerin alınmasını talep eder. Öte yandan sabık Boğdan voyvodası B. Lăpuşneanu hadisesinin tekrar Ion için yaşanmasının arzu edilmediği açıkça ifade edilir⁶⁸. Böylece Ion'ın, Boğdan'dan Lehistan'a kaçışına mani olmak için Lehistan ile olan dostluk gereğince gerekli tedbirlerin alınması adına ilk adım atılır. Bunun yanı sıra Erdel voyvodasına gönderilen fermanda, Ion'ın Avusturya taraflarına gitme ihtimalinin olması karşısında onun Erdel ülkesinden geçebileceği bilgisi verilerek, Ion'ın yabancı memleketlere sığınıp Boğdan vilayeti için tehdit oluşturmasının ön görülmediği hatırlatılır. Bu durumda Erdel voyvodasından, Ion'ın Erdel vilayetinde yol uğrağı olan ve Erdel'e tabi olan kalelerdeki kaptanlara emirler vererek Ion'ın kaçışına karşı gerekli tedbirlerin alması rica edilir⁶⁹. Böylece Ion'ın Boğdan'dan kaçış yapabileceği güzergâhlar olan Avusturya ve Lehistan yolu, alınan önlemler sayesinde kapalı tutulur.

Osmanlıların, Ion'ın Boğdan'dan çıkış yapma ihtimalinin bulunduğu dış güzergâhlarda yapılan bu tedbirler dışında Boğdan vilayeti dahilinde ve çevresinde de birtakım önlemler aldıkları göze çarpmaktadır. Özellikle Boğdan âyân ve boyarlarına gönderilen bir hükümde, Boğdan ülkesinde boyarların mallarını gasp ederek buradaki huzursuzluğa yol açan Ion'ın Boğdan tahtından alındığı haber verilmiştir. Bu yüzden Boğdan reayasının Ion'ı terk edip ona tâbi olmamaları tavsiye

⁶⁷ BOA, MD, nr. 24, s. 108, h. 295; (s. 153, h. 412).

⁶⁸ BOA, MD, nr. 24, s. 37, h. 109.

⁶⁹ BOA, MD, nr. 24, s. 109, h. 298.

olunurken, boyarlara ise Ion'ı ölü veya diri bir şekilde yakalayıp İstanbul'a gönderilmesi istenir. Hatta voyvoda ile işbirliği yapmaları durumunda tüm boyarların kılıçtan geçirileceği şeklinde tehditler yapıldığı görülürken Ion'ın yakalanmasında yardımcı dokunacak kişilerin ise gerektiği şekilde mükâfatlandırılacağı⁷⁰ Osmanlılar ile irtibat halinde olan boyar ve âyânlara iletilir. Bunun yanı sıra Eflak voyvodası Alexandru'ya da Boğdan voyvodasının yaptığı hazırlıklardan dolayı dikkatli olmasını ve Boğdan'a casuslarını göndererek Boğdan boyarlarına Osmanlılara sadık kalmak adına gerekli nasihatleri yapması görevi verilir⁷¹.

3.1.7. Boğdan Tahtı Yolunda Petru Şchiopul-Ion Mücadelesi

Osmanlılar ve Boğdan cephesinde bu tür hazırlıklar yapıldığı vakit, Boğdan tahtı için İstanbul'da görev bekleyen Petru Şchiopul'a 29 Zilkade 981 (22 Mart 1574) tarihinde Boğdan tahtı için onay verilir⁷². Boğdan voyvodalığı için Türk birlikleri tarafından desteklenen Petru'ya, Ion'ın nerede olabileceği konusunda henüz Bender ve Niğbolu Beylerinden İstanbul'a herhangi bir haber gelmediği bilgisi verilerek, Boğdan'da Ion'ı ele geçirmek adına dikkatli olmasını öğütlenir⁷³. Bunun yanı sıra Boğdan voyvodası Petru'nun kardeşi Eflak voyvodası Alexandru'ya da Ion'ın tahtan indirildiğine dair malumat verilip bu andan itibaren kardeşi Petru'nun Boğdan voyvodası olduğu müjdesi verilir. Bunun yanı sıra sabık Boğdan voyvodası Ion'ın yakalanmasına dair Tuna Beylerine de fermanlar gönderildiği ve Tuna Beyleri ile birlikte Ion'ın Boğdan'dan kaçmasına fırsat verilmemesi için gerektiği şekilde mücadele etmesine dair Eflak voyvodalığının hazır olması istenir⁷⁴. İstanbul'dan istenilen bu emir doğrultusunda Alexandru'nun 12 Nisan 1574 tarihinde kardeşi Petru'yu Boğdan tahtına koymak adına Eflak'tan ayrıldığına dair bilgiler⁷⁵ Ion'ı bertaraf etmek için yapılacak Boğdan Seferi için ipucu oluşturmaktadır. Eflak'tan ayrılarak Petru'ya yardım için Boğdan'a hareket eden Alexandru ile ilgili olarak Eflak kronikçisi Radu Popescu, Boğdan voyvodalığını almak için Osmanlı desteği ile Boğdan'a doğru yol alan Petru'nun, kardeşi Alexandru'yu, "*Sapateni*" yakınlarında yeni voyvoda oluşunun şerefine vereceği ziyafete davet ettiğini yazar. Lakin bu

⁷⁰ BOA, MD, nr. 24, s. 139, h. 384.

⁷¹ BOA, MD, nr. 24, s. 141, h. 387.

⁷² Mihai Maxim, *Noi Documente Turceşti Privind Țările Române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Muzeul Brăilei, Editura ISTROS, Brăila, 2008, s. 211.

⁷³ BOA, MD, nr. 24, s. 108, h. 296.

⁷⁴ BOA, MD, nr. 24, s. 110, h. 301.

⁷⁵ DRH, B, (Volum îngrijit de Ștefan Ștefanescu ve Olimpia Diaconescu), Vol. VII (1571-1575), București, 1988, s. 230-231.

durumu öğrenen Ion ve boyarları, kurnazca davranarak Petru'nun Boğdan ülkesine girişini engellemek için ordusunu iki kardeşin üzerine gönderir. Petru Şchiopul, ilk etapta Ion tarafından gönderilen Boğdan kuvvetlerinin kendisine tabi olacağından emin gözükür. Fakat savaşın başladığında hayal kırıklığına uğrayan Petru, “*Jilişte*” de yapılan bu savaştan sonra Türk boylarında bulunan İbrail'e kaçarken, kardeşi Alexandru'nun Tuna boylarında bulunan Floci'ye sığındığı görülür⁷⁶. Bu hadisenin ardından Lehistan'da bulunan İtalyan elçi Giovanni, Eflak voyvodası Alexandru ve Ion arasında yapılan bu savaşta Eflak voyvodasını desteklemek için gelen birçok Tatar ve Türk askerinin hayatını kaybettiğini ve bu zaferden sonra artık Ion'ın, Alexandru'yu Eflak tahtından almasını ya da onun Lehistan'a kaçmasını beklediğini yazarak⁷⁷ Eflak ordusunun büyük darbe aldığına dikkat çeker. Öyle ki bu savaş neticesinde Eflak ordularına büyük zayıflık verdiren Ion'un, adamlarını Bükreş'e göndererek Alexandru'yu Eflak'tan alıp yerine Vintilă'yı voyvoda olarak ilan etmesi bu durumu kanıtlar. Fakat Vintilă'nın Eflak voyvodalığı, Alexandru'yu destekleyen boyarların muhalefeti ve Alexandru'yu desteklemek adına Türk ordularının Eflak başkenti Bükreş'e gelişiyle ancak dört gün sürer⁷⁸. Bu olay Erdel voyvodası Ştefan Bathory tarafından Avusturya Kralı II. Maximilian'a “*Ion'ın galibiyetle başlayan seferi Bükreş'i işgal etmesi ile son buldu*” şeklinde haber verilmiştir. Ayrıca bu olayın Lehistan, Avusturya, Cenova tarafından duyulması ile birlikte Avrupa'da Ion voyvoda adına büyük bir prestij oluşturduğu görülür⁷⁹. Hatta Boğdan voyvodası Ion tarafından Eflak'a bir voyvoda konulması hadisesi, Eflak-Boğdan'ın voyvodalıklarının birleşmesi adına yapılan ilk girişim olarak değerlendirilir ve Boğdan voyvodası Rareş ile başlayan Osmanlı otoritesine başkaldırma hareketinin Ion tarafından devam ettirildiği ve sonraki yıllarda ise bu durumun Eflak voyvodası Mihail tarafından uygulamaya konduğu görülecektir⁸⁰.

⁷⁶ Radu Popescu Vornicul, *İstoriile Domnilor Țării Românești*, s. 61.

⁷⁷ Veress, *Documente*, II, belge 26, s. 26.

⁷⁸ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev: Nilüfer Epçeli), C. III (1538-1640), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 221.

⁷⁹ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 149.

⁸⁰ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 178.

3.1.8. Boğdan ve Osmanlı Kuvvetlerinin Kahul'da Karşılaşmaları (10 Haziran 1574)

Ion'ın Tuna sınırlarına kadar gelerek Tuna boylarında bulunan köy ve kasabaları tehdit etmesi üzerine Tuna boylarında yer alan Beyler ile Eflak-Erdel voyvodaları ve Tatar Hanı'na bağlı askeri birlikler seferber edilmiştir. İlk olarak Tuna sınırından Boğdan'a geçecek olan askeri birliklerin geçişlerini kolaylaştırmak adına Tuna yalılarında bulunan Kadı ve Eminlere hitaben gönderilen hükümde

“öte yakaya geçmek için Beyler, kullarım ve askerlerle geldikde tehîr etmeyib, bulunan gemiler her kimin olursa olsun muhâlefet ettirmeyüb asker geçirmeği emr edib”

ibaresi Osmanlı askerlerinin Boğdan'a geçişlerde aksama olmaması noktasında önemli bir detayı barındırmaktadır. Öte yandan Tuna'dan Boğdan'a geçmek için iskelelere gelen askerlerin durdurulup alıkonulmasından Tuna Beylerinin sorumlu tutulacağına dair ikazların yapılması⁸¹ Boğdan'da yapılacak bu ciddi hareketin ilk habercisi olarak görülmektedir. Bu askeri harekâtın nereden ve nasıl olacağını değerlendirecek olursak, Boğdan seferine katılacak Tuna Beyleri ve Erdel-Eflak voyvodalarına gönderilen fermanlardan Osmanlı askerlerinin iki farklı grup halinde Boğdan voyvodası Ion'ı ortaya alacak şekilde bir askeri planın yapıldığını söylemek mümkündür. 20 Muharrem 982 (12 Mayıs 1574) tarihinde Erdel Beyine gönderilen hükümde, Erdel voyvodalığına ait askerler ve darbzenlerin Boğdan'a desteğe gelerek bu birliklere bir komutan ataması ve onları Hotin kalesi semtine doğru göndermesi talep edilir⁸². Buna benzer şekilde Bender Beyi'ne de Erdel askerlerinin Hotin'e ulaştıklarında onlarla birlikte buluşarak Ion'ın Boğdan'ın kuzey yönünden firar edebileceği yolları kapatıp bilhassa âsi voyvodanın Lehistan'a kaçmaması adına gerekli tedbirlerin alınması rica edilir⁸³. Bu esnada Hotin cihetine gelecek olan Erdel ve Bender birliklerine liderlik yapması için Kırım Hanı “baş ve buğ” seçilerek, Ion'a kuzeyden yapılacak girişimler için Bender cihetinden Hotin'e doğru zamanında gelmesi adına Kırım Hanlığı'na gerekli uyarılar yapılır⁸⁴. Nitekim Erdel tarafından gelen 6.000 civarı askerin, Tatar orduları gelmeden Boğdan'a giriş yapma talepleri,

⁸¹ BOA, MD, nr. 24, s. 216, h. 571

⁸² BOA, MD, nr. 24, s. 208, h. 548

⁸³ BOA, MD, nr. 24, s. 209, h. 551

⁸⁴ BOA, MD, nr. 24, s. 212, h. 559

Boğdan'a topyekûn bir saldırı yapılması Divân-ı Hümâyûnca daha uygun görüldüğünden bu talepler, 16 Mayıs 1574'te geri çevrilmiştir⁸⁵. Aynı şekilde Boğdan'ın güney cihetinde bulunan Kapıcıbaşı Sinan Ağa, Tuna Beyleri kendisine katılmadan Ion ile bir muharebeye girişmekten kaçınması noktasında ciddi şekilde uyarıya maruz kalır⁸⁶.

Osmanlı saldırısının gerçekleşeceği kuzey kanadı ilk etapta Erdel-Bender ve Kırım Hanlığına bağlı birliklerden oluşmuştur. Bu askerlerin gelişi ile ilgili olarak Boğdan'a gitmek üzere 30.000 Tatar askerine 8.000 kadar Osmanlı askerinin eşlik ettiği⁸⁷ bilgisine dayanarak kuzey yönünden gelen Tatar ve Bender ordularının Ion'ın bulunduğu istikamete doğru 38.000 kişilik kuvvet ile yardıma gittiğini söyleyebiliriz. Bu askeri birliklere ek olarak Tuna'nın güneyinde bulunan Niğbolu, Alacahisar, Silistre, Vulçitrın Beylerine sancaklarına tabi olan asker ve akıncılarla birlikte Köstendil Beyinin münasip gördüğü şekilde Ion üzerine gidilmesi ve⁸⁸ Eflak voyvodasına da Ion'ın Eflak vilayetine vereceği zararın önlenmesi adına Tuna birliklerinin Eflak-Boğdan sınırında bulunan "Çokaniş/Ciorâști" adlı mahalde beklemesine dair emirlerin varlığı⁸⁹ Osmanlı ordusunun Ion'ı kuşatmak adına Boğdan'ın güneyinde yer alan dizilişini göstermektedir. Öte yandan Siret nehri berisinde konuşlanan askeri birlikleri için kaynaklarda herhangi bir sayı verilmezken bizzat savaşa tanıklık eden Fransız Jean de Saulx⁹⁰, Boğdan ülkesinin topyekûn Ion önderliğinde 20.000 kadar kuvvetle Türklere karşı ayaklandığını ve bu isyanın Çağalazâde Yusuf Sinan Paşa komutasında bulunan 50.000 kişilik Türk orduları tarafından Boğdan'a gönderildiğini haber vermesinden⁹¹ yola çıkarak bahsi geçen Türk kuvvetlerinin 50.000 civarında olduğunu söyleyebiliriz. Boğdan kronikçisi Nicolae Costin'in "Ion, Türk ordularının 50.000 kişiden fazla olduğunu öğrendiğinde hayal kırıklığı yaşadığı"⁹² şeklindeki aktarımı da bu ihtimali daha da güçlü kılmaktadır.

⁸⁵ BOA, MD, nr. 24, s. 215, h. 568.

⁸⁶ BOA, MD, nr. 24, s. 334, h. 916.

⁸⁷ Veress, *Documente*, II, belge 31, s. 39-40.

⁸⁸ BOA, MD, nr. 24, s. 207, h. 546

⁸⁹ BOA, MD, nr. 24, s. 210, h. 553.

⁹⁰ 1555 yılında Paris'te dünyaya gelen Fransız gezgin Jean de Saulx, Leh kralı seçilen Henry de Valois'e 1573 yılında eşlik ederek, Varşova'ya gelmiştir. Daha sonra dönüş yolunda, Macaristan, Erdel ve Eflak ülkelerinden geçerken Ion voyvodanın Osmanlılara karşı yürüttüğü mücadelelere şahit olmuştur. Bk. *Călători Străini*, II, s. 414.

⁹¹ *Călători Străini*, II, s. 415-416.

⁹² Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseșul Moldovei*, s. 280.

Osmanlı askerlerinin Tuna civarında hazırlandığını haber alan Ion voyvoda, ilk olarak Boğdan kuvvetlerini, Hatmanlarından Osztroczki emri altında Bender kalesine gönderir. Hatman, 13 Safer 982 (4 Haziran 1574) tarihinde yaklaşık 20.000 civarı bir kuvvetle Osmanlı sınırına gelip Bender varoşunu ve Bender'e yakın köyleri ateşe vererek hayli zarar verir. Bender'e yapılan bu şiddetli kuşatmaya daha fazla takat getiremeyen Bender Beyi Hasan Paşa, kendisine destek gelmemesinden yakınarak, İstanbul'dan yardım talep eder. Bu vaziyeti değerlendiren Divân-ı Hümâyûn, Yanbolu cihetine yönelen Rumeli Beylerbeyini, paşa sancağına bağlı sağ ve sol kuvvetlerle beraber İsakçı üzerinden gidilerek Bender kalesine yardım etmekle vazifelendirir⁹³. Öte yandan Bender'den sonra kuvvetlerini Akkirman'a doğru yönlendiren Hatman, Kırım askerlerinin zamanında yetişememesini de fırsat bilerek, hazırlıksız bulunan Akkirman'a hayli zarar verir. Hatta bu harekâta denizden destek vermesine dair, Kazak Ağası İsa Koca'yı bilgilendiren Osmanlı idaresi, Tuna'da bulunan on bir sancağın yanı sıra kendisini de yardıma çağırır⁹⁴. Böylesine kritik bir dönemde Kırım Hanlığına bağlı orduların vakit geçmeden Bender cihetine doğru yol almaları İstanbul'da takdirle karşılanır. Bu hususta Kırım Hanlığına nâme-i hümâyûn gönderilmiş ve Ion'ın kaleye sığınması halinde kadirga ile o cihete gönderilen kuşatma aletlerini isteyerek Ion'ın Boğdan dışına firar etme ihtimaline karşı gayet hazırlıklı davranılmıştır⁹⁵. Aynı şekilde Bender Beyi'ne, kendisine yardım amaçlı gelen Rumeli Beylerbeyinin maiyetinde on bir sefer sancağının İsakçı'dan geçip varmak üzere oldukları müjdesi verilmiştir. Erdel'den gelen 5.000 asker ile İstanbul'dan gönderilen 1.500 tüfekli asker ve 25 adet darbzenin Boğdan sınırında beklediklerinden dolayı Ion'ın ele geçirilmesi noktasında Divân-ı Hümâyûn tarafından üç farklı yol üzerinde durulmuştur. İlk olarak Ion, bir gece baskını ile ele geçirilebilir ya da Ion'ın etrafı kuşatılarak kendisine zahire ve su sıkıntısı çektirerek kendisi zora sokulabilirdi. Son olarak da söz konusu tüm beylerin Bender Beyi'ne yardım ettikten sonra münasip görülen bir mahalde Ion kuvvetleri üzerine giderek âsi voyvoda kısıpca alınacaktı⁹⁶.

Bender ve Akkirman kuşatmalarından sonra Ion voyvoda, Tuna sınırında Türk ordularının Boğdan'a geçişini engellemesi ve Osmanlı askeri harekâtları

⁹³ BOA, MD, nr. 26, s. 10, h. 28, Berindei, "Le Problème des Cosaques", s. 351.

⁹⁴ Berindei, "Le Problème des Cosaques", s. 343, 353.

⁹⁵ BOA, MD, nr. 26, s. 18, h. 52

⁹⁶ BOA, MD, nr. 26, s. 10, h. 29.

hakkında bilgi alması için Hatman Ieremia Cernăuțeanul komutasındaki Boğdan atlılarını, İsakçı üzerine doğru gönderir⁹⁷. Fakat Türk ordularının Tuna'yı geçmeye başladığını gören hatman Ieremia, bu durumu Ion'a haber vermek adına hemen geri döner. Bunun üzerine Ion voyvoda, Boğdan ordusunu Kahul civarına getirerek Osmanlılara karşı konuşlandırır⁹⁸. Ion'un bu tür girişimlerde bulunmasının asıl maksadı, Silistre Beyi Davud'dan emin olmak adına Kaluç (Cahul) civarına geçerek Silistre Beyine ve Kapıcıbaşı Sinan Paşa'ya bir baskın yapıp, Bender yolunu tutarak Osmanlı kuvvetlerinin birleşmesine mani olmaktı⁹⁹. Bunun üzerine Divân-ı Hümâyûn, Siret nehrinde bulunan Eflak, Niğbolu ve Vidin Beylerinin bir taraftan, Silistre Beyine bağlı askerlerin de öte taraftan “bir gece baskısıyla” Ion'ın ele getirilmesine karar verir¹⁰⁰.

Erdel voyvodaliğinde yaşanan bazı siyasi hadiseler (Bathory-Bekes mücadelesi) ve Ion'ın Kahul cihetinde karargâhını kurması, Erdel askerlerinin Hotin'e zamanında yetişmesini geciktirmiştir. Erdel voyvodası Ştefan Bathory, Hotin kalesi Lehistan sınırında olduğu için Boğdan'ın başkenti Yaş'a ve Kırım taraflarına uğramadan Hotin'e varılmanın mümkün olmadığını ve ayrıca Ion'ın Boğdan memleketinin tam ortasında¹⁰¹ olduğunu arz eder. Bu haber üzerine Erdel voyvodasına gönderilen 23 Safer 982 (14 Haziran 1574) tarihli hükümde; Erdel birliklerinin Hotin'e ulaşamayacağı kanaat getirilerek Erdel birliklerinin Siret nehrinde konuşlanan Eflak ve Tuna Beyleri ordularına katılmasına karar verilerek, küçük bir plan değişikliğine gidilir¹⁰². Erdel voyvodasına verilen bu emir itibariyle Osmanlı ordusunun askeri düzeni kuzeyden Bender ve Tatar Han'ının getirdiği askeri birlikler ve güneyde Siret Nehri gerisinde konuşlanan Tuna Beylerinin beraberlerinde getirdikleri askerlere yardım amaçlı gelen Eflak ve Erdel askerlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu dizilişten sonra Silistre Beyi tarafından

⁹⁷ T.Teoteoi ve I.Toderaşcu, “Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia”, s. 468.

⁹⁸ Grigorie Ureche, *Letopisețul Tarii Moldovei*, s. 228-229. Sarğın, yaptığı tezde Osmanlı-Boğdan arasında vuku bulan savaşın yerini Bulgaristan'da bulunan Oblutsh olarak yazmıştır. Filhakika Boğdan kronikleri ve Osmanlı belgelerine yansıyan bilgiler, savaşın yapıldığı yerin Boğdan'ın güneyinde bulunan Kahul gölü civarında vuku bulduğunu yönündedir. Bk. Yasemin Sarğın, *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflak-Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2013, s. 28.

⁹⁹ BOA, MD, nr. 24, s. 215, h. 569.

¹⁰⁰ BOA, MD, nr. 24, s. 216, h. 570.

¹⁰¹ Belgede kast edilen yer Boğdan ordusunun bulunduğu Kahul/Cahul meydanıdır.

¹⁰² BOA, MD, nr. 26, s. 13, h. 36. Aynı belge için Bk. Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/I, belge DCLXXII, s. 708-709.

kumanda edilecek¹⁰³ Osmanlı ordularının şu şekilde saldırıya başlayacaktır. Buna göre Erdel orduları Siret nehri gerisinde bekleyen Eflak ordularına katıldıktan sonra Siret'in berisinde bekleyen Vidin, Niğbolu ve diğer Tuna Beyleri ile birlikte Siret nehri üzerinden veyahut savaş meydanında bulunan beylerin müsait gördüğü bir mahalden Boğdan voyvodası Ion'a saldırılacak ve kuzeyden gelen Tatar ve Bender orduları Ion'ı iki ordunun ortasına alarak herhangi bir yere kaçmasına fırsat verilmeyecekti¹⁰⁴. Osmanlı ordusunda bu şekilde savaş hazırlıkları görülürken Ion'ın önderliğinde olan Boğdan ordusu ise, Kahul civarında konuşlandıktan sonra 1.000'er kişilik askeri birliklerini 30 farklı gruba ayrılarak Osmanlılara karşı savaş düzeni aldığı görülür. Lakin Boğdan kronikleri daha savaş başlamadan Ion'ın ihanetlerle boğuştuğunu yazar. Hatta büyük boyarlardan Margul, Büyük Vornik Bilai ve Hatman Slavila'nın Türk ordularının büyüklüğü karşısında onlara katıldığına dair Ureche'nin verdiği bilgiler¹⁰⁵ Hans Rueber'in II. Maximilian'a gönderdiği "*Eflâk'tan gelen habercinin Boğdan ordularına rehberlik eden birçok boyarın Türk ordularına kaçtukları*" haberi ile doğrulanır¹⁰⁶. Aynı şekilde belgelere "*isyan üzere olan Boğdan voyvodası Ion'ın veziri Tudori nâm zimmî muharebede yoldaşlıkta bulunmuştur*" şeklinde düşülen kayıtlar¹⁰⁷, Osmanlı tarafına geçen Boğdanlı soyluların varlığını kesinleştirmektedir.

Osmanlı ve Boğdan kuvvetleri arasında 10 Haziran 1574 tarihinde başlayan muharebe gittikçe şiddetli bir hal alır¹⁰⁸ ve Siret nehrini geçmiş bulunan Türk orduları ile Ion'a bağlı Kazak ve Boğdan birlikleri arasındaki çarpışmalarda iki taraf büyük kayıplar verir. Bu çarpışmadan sonra iki ordunun dinlenmeye çekildiği esnada, kuzeyden gelen Kırım Hanı'na bağlı birliklerin Kahul'da bulunan Boğdan birliklerine saldırması üzerine Boğdan saflarında asıl bozulmaların gerçekleştiği görülmektedir¹⁰⁹. Bununla birlikte Boğdan'ın kuzeyinden gelen Tatarların zaman kaybetmemek adına Moskova civarlarında oyalanmadan Boğdan'a giriş yapması ve Ion kuvvetlerinin bu akınlar karşısında çok büyük kayıplar verdiği raporlarca doğrulanmıştır. Hatta İtalyan elçi Giovanni, Kırım Tatarları'nın Boğdan'a girdikten sonra Eflaklılarla buluşarak Boğdan ülkesinin talan edildiğini ve bu şekilde

¹⁰³ BOA, MD, nr. 24, s. 110, h. 300.

¹⁰⁴ BOA, MD, nr. 26, s. 13, h. 37.

¹⁰⁵ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 229-230.

¹⁰⁶ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 164.

¹⁰⁷ BOA, MD, nr. 25, s. 150, h. 1541.

¹⁰⁸ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 165.

¹⁰⁹ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 231-232.

Osmanlılara karşı isyan eden Boğdan ülkesinden öç alındığı rapor edilmekteydi¹¹⁰. Özellikle Boğdan ordusunda baş gösteren bozulmalar Giovanni tarafından “*Türk orduları ve Eflaklılar Boğdanlılara karşı büyük bir zafer kazandı ve artık bundan sonra Boğdan ordusu Türk ordularına karşı duramayacak gibi görünüyor*” şeklinde ifade edilmiştir. Dahası bu savaşta Boğdan ordusunun dağıldığını ve artık Tatarların Boğdan ülkesine giriş yaptığını ve durum böyle olunca da Ion’ın akrabası olan Moskovlulardan yardım almayı ümit ettiğini yazması¹¹¹, bir bakıma Boğdan’ın Osmanlı ordusu karşısında tüm ümitlerinin azaldığına vurgu yapılmıştır. Netice itibarıyla Boğdan ordusunun Osmanlı kuvvetleri karşısında savaşı kaybettiği Tuna Beyleri tarafından İstanbul’a haber edilmiştir. Özellikle Kahul’da yapılan savaşın akabinde Tuna ordularına komutanlık yapmış olan Silistre Beyine gönderilen şu hüküm çok manidardır:

“mektub gönderib Boğdan voyvodası iken isyan iden lâ’in’in (Ion Voyvoda) hakkından gelindiğini bildirmişsin, şâmil-i zül-ü nekbet âday-ı bed-liyama ve izzü şevket-i asâkir-i islâmiye mukadder olmakdan hali olmaya senin mahz-ı şecaat ve nehamet ve fert-i feraset ve kiyasetinden dahi umulan gayr-i din-i mübini ve uğur-ı devlet-i ebed-i riyâsetin bunun gibi hizmet ve yoldaşlıkta bulunmak idi, vücuda getürmüşsün, yüzün ağ (ak) olsun.”

Silistre Beyi, yukarıda bahsi geçen bu ifadelerle Sultan II. Selim’in övgüsüne mazhar olur. Bu vaziyet karşısında, Silistre Beyi’ne Vulçitrın Beyi ile birlikte askerlerini bozmaması ve Boğdan voyvodası olan Petru ile birlikte ehl-i fesadın tamamen Boğdan’dan temizlenene kadar Petru ile birlikte hareket edilmesi emir olunur¹¹².

Ion voyvoda, Boğdan ordusunda baş gösteren dağılmalar neticesinde yanında kalan 300 kadar Kazak askeri ile birlikte Boğdan’ın Rokşani/Rocşani köyüne çekilir ve bu köyde Türklere karşı direnmeye başlar. Türk ordularının gece-gündüz kuşatmasına dayanamayan Ion, bu durumda Silistre Beyi Davud’a temsilci göndererek anlaşma yolunu seçer. Boğdan tarihçisi Ureche’nin anlattığına göre; Ion kendisini kuşatan Türk ordusu karşısında Osmanlı temsilcisinden onu sağ-salim Sultan II. Selim’in yanına götürme sözü almasına rağmen, kendisine verilen bu söz

¹¹⁰ Veress, *Documente*, II, belge 30, s. 39. Berindei, “*Le Problème des Cosaques*”, s. 352.

¹¹¹ Veress, *Documente*, II, belge 29, s. 38.

¹¹² BOA, MD, nr. 26, s. 33, h. 89.

tutulmamış ve yakaladıktan sonra çok azar görüp hırpalanmıştır. Yine Ureche, Ion'ın ölümü ile ilgili olarak da “*Ion'un yakalandıktan sonra diri olarak iki devenin kuyruğuna bağlanıp develerin ordugâha salınmaları üzerine vücudunun parça parça olduğunu*” ve Ion'ın ölmeden önce “*ben çok türlü ölüm şekilleri keşfettim fakat böylesinin nasıl yapılacağını ben bile düşünmedim*” diyerek Ion'ın yaşadığı acıyı bir Boğdanlı gözünden tasvir eder¹¹³. Boğdan kronikleri dışında İtalyan elçi Giovanni de Ion'ın ölüm haberi hakkında benzer bilgiler verir. 24 Haziran 1574 tarihinde Krakow'dan İtalya'ya giden bir raporda ise; Ion'ın ölümüne dair hemen her gün Lehistan'a farklı haberlerin geldiğini ve Ion voyvodanın ölmeden önce hazinesini Lehistan'a bırakacağına dair söylentilerin dolaştığı bilgisi verildikten sonra Ion'ın yanında bulunan 200 kadar adamı ile kimsenin ulaşamayacağı ormanlık alana kaçmasına (Rokşani köyü) yer verilir. Ion voyvoda, bu ormanlık alandan sadece Türk-Tatarlarca yapılan anlaşma doğrultusunda dışarı çıkabileceği söylenir. Anlaşma gereğince Ion'ın buradan çıkması halinde serbest kalarak istediği yere gidebileceğine dair söz almasına rağmen Ion'ın dışarı geldiğinde öldürüldüğü yazılarak¹¹⁴Boğdan kroniklerinin anlattıklarına benzer olay anlatılır. Bu olaydan yaklaşık iki ay sonra Leh Dieta'sına gelen Kırım Tatarları elçisi Boğdan'a girip Ion'ın öldürülmesi ile ilgili olarak onun Kırım'ın müttefiki olan Türklere karşı isyan ettiği ve nihayetinde Ion'ın bu gerekçe ile öldürüldüğünü söylerken yapılan bu savaş neticesinde Türk tarafının 8.000 kaybına karşılık Tatarların ise 20.000 kayıp yaşadığını ve buraya sevk edilen 400 kadar araba ile bu ölümlerin savaş meydanından götürüldüğü bilgisi¹¹⁵ hem Türk tarafının verdiği kayıpları göstermesi açısından hem de savaşta ölen Türkleri taşımak için arabaların gönderilmesi açısından oldukça ilgi çekici bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Netice itibariyle Ion'ın ölümünün ardında 1575 yılında Varşova Dieta'sı tarafından barış görüşmeleri için İstanbul'a gönderilen elçi Taranowski ve onun maiyetinde bulunan Maciej Strykowski, Ion'un Türk ve Eflak ordularına karşı çok uzun ve kahramanca bir çarpışmadan sonra teslim olup öldürülerek dört parçaya ayrıldığını ve Lehistan'a dönüş yolunda uğradığı Eflak'ın başkenti Bükreş şehrinin

¹¹³ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 232-234. Yine Ureche, Ion, yakalandıktan sonra başının bir Paşa tarafından kesilerek öldürüldüğü bilgisi doğru olmakla birlikte Silistre Beyine verilen bir hükümde Ion'ın başının Silistre Beyi tarafından kesildiği ifade edilmiştir. Bu durumda Boğdan kroniklerinde yer alan bilgi kesinliğe kavuşmuştur. Bk. Yukarıda geçen aynı belge.

¹¹⁴ Veress, *Documente*, II, belge 31, s. 39-40.

¹¹⁵ Veress, *Documente*, II, belge 35, s. 45-46.

kapısından içeri girdiğinde Drakulina¹¹⁶ (Vintilă) ve Ivonia (Ion) Cel Viteaz'ın kafalarının kesik şekilde asıldığını gördüğünü söylemesi¹¹⁷ bizde isyan eden âsi voyvodaların kesik başlarının Eflak başkentine asılarak halka açık olarak sergilenmesi ve Osmanlılara karşı başkaldıranların akıbetlerinin ne olacağı konusunda daima merkezi otoriteye âsi olup isyan eden Eflak ve Boğdanlılara mesaj verildiği hissini uyandırmaktadır.

3.1.9. Kahul Savaşından Sonra Boğdan Vilayetinin Durumu ve Kahul Savaşında Alınan Esirler ve Savaş Teçhizatları

Kahul Savaşından sonra Osmanlı cephesinde ilk olarak Silistre, Niğbolu, Köstendil, Çirmen sipahilerden 1574 yılında yapılan Boğdan Seferine zamanında katılamayanların tımarları ellerinden alınmıştır¹¹⁸. Ion'ın mağlubiyetinden sonra savaş meydanında bıraktığı top ve savaş teçhizatlarının gerek görüldüğü şekilde paylaşımı yapılmıştır. Buna göre; Kahul meydanında Boğdan ordusundan alınan 45 adet topların 2 adedi Kırım Han'ına, 20 adet darbzen ise Boğdan voyvodası Petru'ya bırakılıp geri kalan top ve darbzenlerin ise Akkirman ve Bender kalelerine gönderilmesi kararlaştırılmıştır¹¹⁹. Bilhassa Kahul savaşı esnasında karşı taraftan ele geçirilen *Eğri Maymunçalı Kundak*'ın İstanbul'da bir benzeri olmadığı için bunlardan iki tanesinin Boğdan'a gemiler ile gelen Cafer çavuşa teslimi istenmiştir¹²⁰.

Kahul savaşından sonra Boğdan'ın durumuna bakıldığında ise Ion'ın ölümünden sonra Tatarların, Boğdan ülkesinde Nistru ile Prut nehirleri arasında kalan köy ve kasabaları yağmaladıklarına dair Ureche tarafından verilen bilgiler¹²¹, Romen belgelerinde "*Ion Voyvoda döneminde Boğdanlıların kaybettikleri savaştan sonra, Tatarların Boğdan'ı istila edip buldukları her şeyi aldılar*" ibareleri ile doğrulanarak¹²² Kahul savaşından sonra Boğdan ülkesinin Tatarlar tarafından cezalandırıldığı anlatılmaktaydı. İşte bu nedenlerden dolayı Giovanni yeni Boğdan voyvodası Petru'yu anlatırken onun bu andan itibaren "*terk edilmiş, yıkılmış bir*

¹¹⁶ 1574 yılında Ion tarafından Eflak voyvodalığı verilen Vintilla'nın adı Draculina diye geçmektedir. Bu ise onun Kazıklı Voyvoda Dracula'dan geldiğine istinaden verilen isimdir.

¹¹⁷ *Călători Străini*, II, s. 455.

¹¹⁸ BOA, MD, nr. 26, s. 116, h. 300.

¹¹⁹ BOA, MD, nr 26, s. 116, h. 298; (s. 116, h. 299).

¹²⁰ BOA, MD, nr. 26, s. 122, h. 318

¹²¹ Grigorie Ureche, *Letopiseșul Tarii Moldovei*, s. 234-235.

¹²² DRH, A, Vol. VI (1571-1584), belge 194, s. 242; (belge 475, s.578).

ülkenin voyvodası” olacağını söylemesi¹²³ aslında Boğdan’ın savaştan sonraki görünümü hakkında fikir verici olmuştur. Nitekim Boğdan voyvodası olan Petru, Çağalazâde Yusuf Paşa ile birlikte Tatar Han’ı ile görüştüğünde bu durumu ona anlatarak Boğdan ülkesinin bu savaştan büyük bir darbe aldığını ve bu yüzden İstanbul’a göndereceği Boğdan haracını toplamakta güçlük çekeceğini iletirken aynı zamanda ele geçirilen Boğdan esirlerin serbest bırakılmasını rica etmiştir¹²⁴. Nitekim Kahul Savaşından sonra Boğdan’daki esirlerin durumu İstanbul tarafından değerlendirilmiş ve savaş sonunda İstanbul’dan haraçgüzâr Boğdan reayasının esir olmasının şer-i şerife uygun düşmediği fakat Boğdan voyvodası âsi Ion ile birlikte İslam askerlerine karşı savaşanların öldürülmelerinin helal olduğuna dair emirler, Boğdan’da bulunan Silistre Beyi Davud’a ulaştırılmıştır¹²⁵. Diğer taraftan Eflak voyvodası ile Vidin Beyine gönderilen hükümde, Boğdanlı esirlerden hoyrat (kaba) olanların 300-400 akçe¹²⁶ karşılığında sahiplerinden alınarak küreğe konulmak üzere İstanbul’a gönderilmesini ve fiziki yönden zayıf olanların ise serbest bırakılması emri verilmiştir¹²⁷. Öte yandan Boğdan’daki bu karışıklığa binaen bu durumu fırsata çevirip Boğdan’da yağma yapmak isteyenlerin önü kesilip Boğdan’dan alınacak mühimmat ve hayvanatın Tuna’dan Osmanlı sınırına geçirilmemesi konusunda Tuna yalılarında vaki olan Kadı ve İskele eminlerine ciddi şekilde ihtarlar yapılması¹²⁸, Osmanlı idaresinin Boğdan’da iç düzenin bozulmaması adına yaptığı hassasiyeti göstermektedir. Bu açıdan Boğdan sınırında bu tür önlemlerin alınması, Osmanlı hâkimiyetinde bulunan haraçgüzâr halkın huzur ve emin şekilde korunması adına titizlikle durulduğunu açıkça kanıtlar niteliktedir.

3.2. Petru Şchiopul’un Boğdan Voyvodalığında İlk Yılları

Kahul savaşında Ion’ın öldürülmesi ile Boğdan voyvodalığı kesinleşen Petru, Osmanlıların yardımı ile 24 Haziran 1574 yılında Boğdan’ın başkenti Yaş’ta tahta oturur. Petru Şchiopul, voyvoda olduğunda bir yandan savaşın yıkıma uğrattığı Boğdan ülkesini ayakta tutmaya çalışırken diğer taraftan da Boğdan ülkesinin önde

¹²³ Veress, *Documente*, II, belge 31, s. 40.

¹²⁴ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 176.

¹²⁵ BOA, MD, nr. 26, s. 33, h. 89.

¹²⁶ XVI. yüzyılda Osmanlı’da bir küreğe isabet eden bedel miktarının, 800-1250 akçe arasında değiştiği göz önüne alınırsa 300-400 akçenin oldukça makul olduğunu söylemek mümkündür. Bk. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, TTK Basımevi, Ankara, 1992, s. 221.

¹²⁷ BOA, MD, nr. 26, s. 34, h. 91-92.

¹²⁸ BOA, MD, nr. 26, s. 122, h. 317.

gelen boyarların desteğini almaya uğraşır. Özellikle Ion'ın büyük boyarları olan Cosma Murgu, Vornik Bilai gibi Boğdan'da nüfuz sahibi boyarların yardımını alarak Boğdan'daki konumunu güçlendirmek istemekteydi. Fakat Boğdan'da durum onun istediği şekilde gitmedi ve voyvodalığının ilk yıllarında birçok boyar Lehistan'a giderek kendisini Boğdan'da yalnız bırakmıştır¹²⁹. Öyle ki Lehistan'dan İstanbul'a gitmek için yola çıkan Leh elçisi Taranowski, Boğdan'a uğradığında, bazı boyarların açıkça Petru'yu voyvoda olarak görmek istemediklerine ve onun sabık voyvoda Boğdan Lăpuşneanu ile yer değiştirme taleplerine tanık olur. Öte yandan Boğdan'dan İstanbul'a gelen arzlarda Boğdan halkı ve boyarlarının Eflak'tan gelen bu yeni voyvodayı Boğdan hanedanından gelmeyip Eflak hanedanından olduğu gerekçesi ile istenmediği açıkça dile getirilir¹³⁰. Buna benzer şekilde Boğdan halkı ve boyarlarının Petru Şchiopul'a tabi olma yolunda isteksiz olduklarına dair Avrupalı elçiler tarafından yazılan raporların¹³¹ varlığı bu durumu kanıtlamaktadır. Hatta Lehistan'da bulunan Venedik elçisi G. Lippomani, Boğdan'ın şu an sakin olduğunu söylemenin oldukça zor olduğunu ve Boğdan halkının kendisini dinlemediğini ifade eder¹³². Söz konusu bu sebeplerden dolayı Petru, voyvodalığının ilk yıllarında ciddi şekilde boyar muhalefeti ile karşılaşır.

Petru'nun voyvodalığı döneminde Boğdan vilayeti, Lehistan ile Osmanlılar arasında Boğdan Lăpuşneanu döneminden bu yana süren tansiyonun devam ettiğine tanık olmakta idi. Öyle ki daha Petru'nun voyvodalığının ilk dönemlerinde Lehistan, İstanbul'a gönderdiği elçi aracılığı ile Osmanlıların Boğdan voyvodalığında yaptığı bu değişikliği resmi düzeyde protesto edip Osmanlı yönetimini bu düşmanca tutumlarından dolayı eleştirmekteydi¹³³. Lehistan'dan gelen bu tepkiler üzerine Sokullu Mehmed Paşa ise, Kahul'da Ion ile yapılan savaşta Lehistan'a bağlı olan Konstantin Ostrogski ve Albert Laski tarafından Ion'a yazılan mektupların Osmanlı casusları tarafından ele geçirildiğinin kanıtını sunarak, Leh Beylerinin Kahul'da 2.000 kadar Leh askeri ile yardım ettiğine dair Lehistan'a gerekli cevap verilir. Bunun yanında Osmanlı veziri, Boğdan'dan toplanan haracın ve Boğdan'dan Ion'un eşi ile birlikte Lehistan'a kaçan boyar eşlerinin hâlâ neden Lehistan'da

¹²⁹ T. Teoteoi ve I. Toderaşcu, "*Lupta pentru Supraviețuire în secolul al XVI-lea: Moldavia*", s. 472.

¹³⁰ Ion Chirtoagă, "Petru Şchiopul", *Domnii Tarii Moldovei*, s. 132.

¹³¹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. VIII (1376-1650), belge CCLXI, s. 179.

¹³² Ştefan Andreescu, "Legături Politice Între Țara Românească și Moldova (1574-1593)", *Rdl*, Tom. 32, Nr. 7, București, 1979, s. 1238.

¹³³ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 181.

bulduğunun sebebini sorarak¹³⁴ Lehistan'ın Boğdan işlerine bu denli müdahale etmesi sorgulanır. Nitekim Sultan II. Selim, Leh kralına yazdığı mektupta, bu duruma daha da açıklık getirerek, Osmanlı makamlarının Eflak voyvodası Alexandru aracılığı ile Ion voyvodanın eşi ve hazinesinin Hotin'de olduğunu öğrendiklerini iletir. Bu bakımdan Lehistan'a arabalarla taşınan paraların, gerçekte Osmanlı haracı ve celeplerden alınan paralar olduğunu hatırlatan sultan, Lehistan yönetimini oldukça zor duruma sokmuştur. Özellikle Lehistan idarecileri, voyvoda Petu Şchiopul'un bu paraları talep ettiği vakit, Boğdan'a yeni voyvoda atandığına dair kendilerine herhangi bir resmi açıklama yapılmadığını ileri sürerek, çeşitli bahanelerle olayı geçiştirmeye çalışır. Bundan dolayı Sultan II. Selim, aralarındaki dostluk gereğince Lehistan'a götürülen paraların ve Lehistan'a firar edenlerin iadesini talep eder¹³⁵. Osmanlılar tarafından verilen bu ithamlara karşılık olarak Lehistan, 7 Eylül 1574'te Varşova'ya gelen Ahmed çavuşa verilen cevapta şunlara yer verilmekteydi: Boğdan'a yapılan yardımların Lehistanlı Beyler olan Laski ve Konstantin'in voyvoda Ion'a verdiği sözlere mukabil yapılmış olacağını ve meydana gelen hadiselerin kendilerinin resmi olarak bilgi sahibi olmadıkları izah edilir. Yine Ion'a verilen yardımların muhtemelen Kazaklar tarafından yapıldığı Osmanlı temsilcisine hatırlatılır. Lehistan'a sığınan Ion ve akrabaları hususunda ise; Petru'nun resmi olarak iade talebi doğrultusunda onların Boğdan'a gönderildiği izah edilir. Son olarak voyvoda Ion'un eşi ve akrabalarının Lehistan'dan Boğdan'da ikamet ettikleri mahallere güvenle ulaştıklarına dair Leh makamlarının gerekli malumatlar, Ahmed çavuşa izah edilir. Ion'ın şahsi hazinesinin ise Lehistan sınırına ulaşmadığı bilgisinin paylaşılması¹³⁶ Lehistan'ın Ion döneminden kalan kuşkuları üzerinden atmak istediğini göstermektedir.

İstanbul ile Varşova arasında karşılıklı restler sürerken Petru Şchiopul, İstanbul'a gönderdiği haberlerde, Lehistan tarafından bazı eşkıyaların Boğdan'a saldırma ihtimali olduğunu bildirmekteydi. Bu durum üzerine Boğdan vilayetinin herhangi bir saldırıya maruz kalmaması için Tuna Beylerinin dikkatli olmaları istenir¹³⁷. Bunun yanı sıra 1 Ekim 1574 yılında Eflak voyvodası Alexandru'ya gönderilen bir hükümde, Kırım Hanı Giray'ın oğlu Alp Giray'ın Lehistan'a yaptığı

¹³⁴ Mustafa Mehmet Ali, *Documente Turçeşti*, I, belge 130, s. 123.

¹³⁵ BOA, MD, nr. 26, s. 108, h. 278.

¹³⁶ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 181-182.

¹³⁷ BOA, MD, nr. 26, s. 214, h. 599-600.

akınların Boğdan'ın Lehistan ile olan anlaşmasını tehlikeye soktuğundan bahsedilir. Bu vaziyetin Boğdan vilayetine saldırmak adına Lehistan'a zemin hazırladığına dikkat çekilerek bu tür saldırılardan kaçınılması tavsiye edilir. Öte yandan Leh Beylerinden birinin “*Boğdan voyvodalıği sevdasında*” olduğundan dolayı Boğdan tahtında görülecek olan bu tehlikeye karşı, Eflak voyvodası Alexandru'nun, Boğdan'da kardeşi olan Petru'ya yardımcı olması¹³⁸ çok önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı yönetimi, voyvoda Petru'nun Boğdan tahtında beliren Leh tehlikesine karşın Lehistan'daki olaylardan haber almak adına casuslarını Lehistan sınırına göndermesi ve Alp Giray'ın Boğdan sınırından çıkmasına yardım edilmesine karar getirir¹³⁹. Bu kararlarla birlikte Osmanlılar, Boğdan'a müdahil olmak adına Lehistan'a aradığı fırsatı vermemek için önemli adımlar atmış olur. Bu yüzden Lehistan-Boğdan sınırından gelen haberleri dikkatle takip eden Osmanlılar, Lehistan tarafından Boğdan'da voyvoda olmak isteyen birisinin Boğdan'da tutunmasının boyar desteğine bağlı olduğunu bildiği için bu doğrultuda 20 Cemâziyel-evvel 982 (7 Ekim 1574) tarihinde Boğdan reaya ve boyarlarına hitaben gönderdiği hüküm çok manidardır. Buna göre Lehistan'ın Boğdan'a karşı saldırma ihtimali göz önüne alınarak Tuna Beyleri ve Kırım Hanlığına bağlı askerlerin hazır bekletildiği boyarlara iletilir. Buna mukabil Lehistan tarafından Boğdan voyvodalıği için gizlice boyarlar ile anlaşma yapılmak istendiğinde bu duruma kesinlikle itibar edilmeyip hâlihazırda olan Boğdan voyvodası Petru Şchiopol'a tabii olmaları konusunda ciddi şekilde uyarılır. Fakat Boğdan boyarlarının İstanbul'dan gönderilen emre biat etmemeleri halinde Boğdan voyvodalığının eskiden olduğu “*Hristiyan voyvodalara verilmeyip Müslüman Beylerine verileceği*” dolayısıyla Boğdan'ın Beylerbeyliğe dönüştürüleceği tehdidi yapılır¹⁴⁰. Öte yandan Osmanlılar, Boğdan vilayetinin itaati için “*Boğdan Kırbacı*” olarak nitelendirdiğimiz Kırım Tatar Hanlarına bağlı askerler ile tehditler savurmakta birlikte Boğdan boyarlarının Lehistan etkisine kapılarak Boğdan tahtını dış tehlikelere açık bırakmasına mani olmak için Kahul savaşı hatırlatılmıştır. Bilhassa XVI. yüzyılın son çeyreğine girildiğinde Boğdan boyarlarına yönelik olan bu tehdidin ikinci kez yapıldığı hatırlanacak olursa, Boğdan

¹³⁸ BOA, MD, nr. 26, s. 256, h. 733.

¹³⁹ BOA, MD, nr. 26, s. 254, h. 731.

¹⁴⁰ BOA, MD, nr. 26, s. 256, h. 735. Bu belge Alper Başer tarafından Tatarların Bucak civarına olan göçlerine yönelik olarak Boğdan'ın bu şekilde uyarı aldığına dair değerlendirme yapılsa da, aslında Osmanlıların Boğdan'ı Lehistan yönetimine kaptırmamak adına Lehli yöneticilerle işbirliğine giden Boğdanlı boyarlara karşı gönderilen bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bk. Alper Başer, *Bucak Tatarları (1550-1700)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2010, s. 47-48.

tahtında görülen Leh tehlikelerine karşı Boğdan vilayetinde Osmanlıların kesin olarak söz sahibi olduğu mesajı yenilenmiştir. Bu noktada Osmanlı yöneticilerinin asıl hedefi Boğdan'ı Lehistan idaresine bırakmamak ve dolayısıyla Lehistan ile anlaşılan işbirlikçilerin önüne geçmektir.

3.2.1. Ştefan Bathory'in Leh Kralı Olması ve Boğdan'ın Bathory'e Lojistik Destek Sağlaması

Boğdan vilayeti bahsedildiği üzere bu tür iç problemlere sahne olurken Erdel ve Lehistan'daki bir takım siyasi değişimler göze çarpmaktadır. Erdel'de Avusturyalılar ile anlaşma sağlayan Ioan Sigismund'un varis bırakmadan ölümü üzerine Osmanlılar, Erdel'de Ştefan Bathory'e ülke yönetimini vermişti¹⁴¹. Bu sırada Erdel'de Ştefan Bathory'in karşısına Avusturyalılardan yardım gören Gaspar Bekes çıkar. Erdel tahtına göz diken Gaspar Bekes, özellikle ülke yönetiminde önemli bir yere sahip olan Sekellerin yeni voyvodaya karşı olmasını fırsat bilerek Ştefan Bathory'e karşı cephe oluşturur. Erdel'de Osmanlı desteğini gören Ştefan Bathory, Temmuz 1575 yılında Gaspar Bekes'e karşı yaptığı mücadeleyi kazanır ve bu galibiyet Ştefan Bathory'e Leh Kralı olmasının yolunu açar. Çünkü Lehistan kralı olan Henry de Valois'in o tarihlerde beklenmedik şekilde ülkesini terk etmesi Lehistan tahtında bir otorite boşluğu yaratmıştı. Bu durumda Leh tahtı, Erdel'de olduğu gibi Osmanlı ve Avusturya mücadelelerine sahne oldu. Lehistan'daki taht mücadelelerine Avusturyalıların müdahil olmak istemesi Osmanlılarca hoş karşılanmaz¹⁴². Durum böyle olunca, daha başından beri Eflak-Boğdan Prenslüklerine Lehistan'daki taht mücadelelerinde Lehli Beylerin yardım isteklerine karşı Osmanlı tarafında olmaları konusunda ciddi şekilde ikazlar yapılır¹⁴³.

Ştefan Bathory'in Erdel'de rakibini mağlup etmesinden sonra Dieta'nın yapıldığı Mediaş/Medgyes şehrinden gelen Eflak elçisi verdiği bilgilerde, Ştefan Bathory'in Lehistan'a gitmek adına 4.000 kadar adamı ile Boğdan üzerinden Lehistan'a gitmek üzere yola çıkacağına işaret etmesi¹⁴⁴ Ştefan Bathory'in Boğdan üzerinden Lehistan'a gideceğini göstermektedir. Fakat Ştefan Bathory, planına uygun gitmeyen durumlarla karşılaşır. Ştefan Bathory'in Erdel'den Lehistan'a

¹⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, kısım II, 4. Baskı, Ankara, 1988, s. 46.

¹⁴² Călin Felezeu, "Cadru Politic Internațional", *Istoria Transilvaniei*, Vol. II (de la 1541 până la 1711), Ediția III, Academia Română Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2016, s. 26.

¹⁴³ Veress, *Documente*, II, belge 54, s. 62.

¹⁴⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI (1517-1612), belge CL, s. 94.

gideceğini öğrenen Avusturyalılar, onun gideceği yolları kapatır. Bunun üzerine Ştefan Bathory, Boğdan'ın kilit noktasında bulunan Hotin kalesi önünden Lehistan'a geçeceğini İstanbul'a arz eder. Bu haber üzerine Sultan III. Murad, Lehistan'a gelmek üzere olan Ştefan Bathory'e Boğdan vilayetinden yol verilip kendisine gerektiği kadar askeri destek sağlanması hususunda Boğdan Beyi Petru Şchiopul görevlendirilir. Petru'nun yanında Silistre ve Akkirman Beyleri de bu desteğe katılması ile birlikte Ştefan Bathory'in Boğdan'a giriş yapacağı an için gerekli bekleyişler sürmekteydi¹⁴⁵. İstanbul'da bulunan Venedik elçisi Giovanni, Erdel'den gelen Osmanlı çavuşunun verdiği bilgilere dayanarak Ştefan Bathory'in yanında bulunan 1.000 kadar atlı ile beraber Boğdan'dan ayrılarak Lehistan'da bulunan partizanlarını desteklemek için Leh ülkesine geçtiğine yer verir. Hatta Ştefan Bathory, Osmanlılardan Kırım Tatarları, Budin ve Temeşvar Beylerinin kendisine yardım etmesini talep eder¹⁴⁶. Bathory'in Lehistan'a dahil olduğu haberleri üzerine Osmanlı idaresinin, Erdel'de baş gösteren Avusturya tehlikesinin bertarafı için Solnuk kalesi civarına yardım etmesi için Budin muhafazasında bulunan Mustafa Paşa'ya¹⁴⁷ ve Temeşvar'a tabi bulunan askerlerle Yetiş Palangası'nda toplanması için Temeşvar Beylerbeyi'ne¹⁴⁸ emirler vermesi, Ştefan Bathory'in çağrısına karşılık verildiğini kanıtlar niteliktedir. Erdel'de görülen Avusturya tehlikesine karşı Osmanlıların Erdel'e yakın bulunan Beyleri göreve çağırması şüphesiz Tuna Beyleri'nin Eflak ve Boğdan'a olan yardımlarını andırmakta idi.

Osmanlılar, Avusturyalıları Lehistan iç işlerine karıştırmamak adına kararlı adımlar atar. Bilhassa Avusturyalıların Leh kralı tayininden sonra askerlerini konuşlandırması ve Lehistan'a yakın yerde Moskov Beylerinin bile tabur kurup Lehistan'a yakın yerde hazır beklemesi üzerine Osmanlılar da Lehistan'da bu güçlere karşı Kırım Tatarları kozunu kullanmayı bilmiştir. İstanbul'dan gelen emir doğrultusunda Kırım Hanlığına bağlı askerler, Moskov vilayetlerini talan eder¹⁴⁹. Erdel'deki hadiselerin büyümemesi adına Osmanlılar, Eflak-Boğdan voyvodaları olan Petru Şchiopul-Alexandru Mirça kardeşlerden Erdel voyvodalığından gelecek yardım taleplerini geri çevirmemeleri konusunda sıkıca tembihler¹⁵⁰. Erdel'den gelen

¹⁴⁵ BOA, MD, nr. 27, s. 301, h. 722.

¹⁴⁶ Veress, *Documente*, II, belge 82, s. 109.

¹⁴⁷ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 20, h. 65.

¹⁴⁸ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 19, h. 63.

¹⁴⁹ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 18, h. 62.

¹⁵⁰ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 24, h. 78. (s. 25, h. 79).

haberlerde, Erdel-Avusturya sınırında olan Kariva palangasının Avusturyalılarca kuşatıldığından Erdel askerlerinin yardım etmek için gitmek istediklerinde dağların buna mani olduğu ve dolayısıyla atlı ve yaya askerlerinin yardıma gelmelerinin mümkün olmadığı söylenmekte idi. Bu durumda bu askerlerin kolayca Hotin kalesini kuşatabilme ihtimaline ve Avusturyalıların Erdel'e müdahil olmamalarına karşı Erdel voyvodası Cristofor'dan Erdel'e yakın bulunan Temeşvar ve Budin Beyleri ile haberleşip onlara mani olunması talep edilir¹⁵¹. Netice olarak Ştefan Bathory, sağ sâlim Lehistan'a gelerek Dieta tarafından Leh kralı olarak seçilir. Ştefan Bathory'nin Lehistan krallığına seçilmesinin en önemli sonuçlarından biri Ştefan Bathory'nin Osmanlı tarafından Lehistan tahtına koyulmasıdır. Yine Erdel voyvodalığı da Ştefan Bathory'nin kardeşi Cristofor'a (1575-1581) verilerek Lehistan ve Erdel denetim altına alınır. Buna karşın Ştefan Bathory, bir müddet sonra kardeşi Cristofor'un çevresini Lehistan'dan gönderdiği bir takım yöneticilerle çevreleyerek Erdel voyvodalığını kendi emrine alarak uzun bir süre Erdel'i kendi direktifleriyle yönetir¹⁵².

3.2.2. Boğdan Vilayeti Sınırlarında Kazak Akınlarının Baş Göstermesi

Kazaklar, Azak Denizi'ne dökülen Don nehriyle Özü ve Aksu nehirlerinin arasında ve bu nehirlerin yukarısında bulunan bataklıklara yakın yerlerde yaşamaktaydılar. Söz konusu Kazaklardan Don nehrinde yaşayanlara Don Kazakları, Özü nehri dolaylarında yaşayanlara ise Zaporog Kazakları denilmiştir¹⁵³. Söz konusu bu gruptan biri olan Zaporog Kazaklarının yaşadığı yer olan şelalelerin kuzeyindeki kesim, Lehistan soyluları tarafından sıkıca kontrol edilmekteydi. Lakin şelalelerin güneyindeki Zaporojye'de ise bahis konusu güçlerin hiçbirisine tâbi olmayan hür Kazaklar bulunuyordu. Kuzey ve Güney Şelaleler'deki Kazaklar arasında sürekli işbirliği olmakla birlikte kuzey Kazakların temel vazifeleri ise Lehistan sınırlarını korumaktı. Kuzeyde Leh Soylularının ekilebilir toprakları genişletmek maksadıyla tahakkümleri artırıldıkça şelalelerin güneyi onlar için daha cazip hale gelmekteydi. Temel geçimleri yağma olan Zaporog Kazakları esir ticaretinden de bir hayli gelir elde ediyorlardı. Bunun yanında yağmada elde ettikleri atları Litvanya ve Lehistan Beylerine satarak önemli kazanç sağlıyorlardı. Üretim

¹⁵¹ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 26, h. 80.

¹⁵² Călin Felezeu, "Cadrul Politic Internațional (1541-1699)", s. 26.

¹⁵³ Uzunçarşılı, a.g.e., C. III, kısım II, s. 111.

yapmadıklarından hayatlarını doğal ürünlerle ve yağma ile idame ettiren Kazaklar¹⁵⁴, her daim Boğdan sınırlarında ciddi bir tehlike oluşturmuşlardır.

Kazaklar, 1568 yılından Ştefan Bathory'nin Leh kralı olduğu 1576 yılına değin yeni bir mücadele safhasına girdiler. Bu dönemde Kazakların amaçlarından birisi de sınırlarda bulunan Türk karakollarını tehdit etmektir. Eflak-Boğdan hadiselerinin karmaşası ve Erdel meselesi yüzünden Avusturya-Osmanlı güçleri arasında gerilimin tırmanması gibi nedenler, 1568 yıllarından sonra Kazakların saldırı potansiyelleri hususunda belirgin bir artışa meyil sağladı. Leh Kralı Sigismund August'un (1542-1572) ölümünden Ştefan Bathory'nin (1576-1586) Leh tahtına geçişine kadar geçen süre zarfında, Lehistan siyasi bir boşluk içine girmiştir. Bu siyasi boşluk Henry de Valois (1573-1574) tarafından doldurulsa da Henry'nin kısa süreli bu iktidarı boyunca Leh soyluları, Lehistan'da nüfuz sahibi olmuşlardır. İşte bazı Leh beyleri tarafından Osmanlı vassalı olan Boğdan'ı ilhak etme planları, bu dönemlerde yapılmıştır¹⁵⁵. Bu tehlikelere karşın Osmanlıların aldığı ilk tedbirler, Kasım 1575'te Lehistan cihetinden Boğdan'a yapılacak olası saldırılara karşı Boğdan'ı muhafaza etmek için Bender Beyini tembihlemek olmuştur¹⁵⁶. Bunun yanı sıra Boğdan Sefer'inde ün sağlayan Silistre Beyi Davud, olası Leh akınlarına karşı hazır bekletilmiştir¹⁵⁷.

Kazak tehditlerinin artarak devam ettiği sırada Ştefan Bathory'nin Leh tahtına çıkması yeni bir konjonktür yarattı. Avusturya ve Moskova'nın muhalefetine rağmen Leh kralı olan Ştefan Bathory, her bakımdan Osmanlılar ile iyi geçinmek durumundaydı. Bu bakımdan Lehistan'ın stratejik hedefleri hem Kırım hem de Osmanlılar ile uyum içerisindedir. Bu dönemde Türk tarafının en çok istediği şey Kazak saldırılarının durdurulmasına yöneliktir¹⁵⁸. Bunun yanı sıra Boğdan voyvodası Petru da, 1576 Ağustos'unda Boğdan ve Bender sınırlarında Lehistan'a bağlı bulunan Kazakların yapmış oldukları akınlar ile ilgili olarak Boğdan'da bulunan Leh elçisi Grotowski'yi bilgilendirerek, bunların Leh kralına hatırlatılması gerektiğine dair serzenişte bile bulunmuştur¹⁵⁹. Bu olayın müteakibinde aynı tarihte Kazak akınlardan dolayı Cangirman (Özü) kalesinin bu tür saldırılardan zarar gördüğü ve bunun için Boğdan'dan kereste, ağaç vs. talep edilmesi bu akınların ciddi boyutlara

¹⁵⁴ Yücel Öztürk, *Özü'den Tuna'ya Kazaklar-1*, Yeditepe Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2004, s. 254.

¹⁵⁵ Öztürk, *a.g.e.*, s. 298-299, 300.

¹⁵⁶ BOA, MD, nr. 27, s. 113, h. 266.

¹⁵⁷ BOA, MD, nr. 27, s. 114, h. 267.

¹⁵⁸ Öztürk, *a.g.e.*, s. 302-303.

¹⁵⁹ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 165, s. 328.

ulaştığını kanıtlamakta idi. Nitekim Leh eşkıyalarının Cangirman'a tekrar saldırma ihtimallerinin Devlet Gazi Giray tarafından haber alınmasıyla birlikte Boğdan vilayetinden tedbir amaçlı 1.000 civarında asker talep edilmiştir¹⁶⁰. Kazak tehlikesiyle alakalı olarak Leh Kralı Ştefan Bathory, İstanbul'a gönderdiği elçi Ioan Sieminski aracılığı ile verdiği cevapta şu ifadelere yer verilmekteydi. Leh tarafının iddiasına göre, Boğdan ve Türk Sancaklarına verilen bu zararlar ile ilgili olarak Boğdan ve Moskova taraflarından Lehistan'a gelen Beylerin adam toplayarak bu bölgelerde akınlar düzenlediği ve toplanan bu kişilerin ise daha önce Leh topraklarına gelip Tatarlar tarafından öldürülerek yağma edilen kişilerle akraba oldukları anlatılmaktaydı. Bu bağlamda bunların kaçak kimselerce yapıldığı sultana izah edilecekti. Öte taraftan Leh elçisi, geçen yıl Boğdan üzerinden Tatarlara yol verilerek, Leh ülkesinde birçok yağmanın gerçekleşmesine Boğdan voyvodalarının sebep olduğunu ve Boğdan'daki Kazak akınlarının bu yüzden gerçekleştiğini voyvoda Petru'ya iletmiştir¹⁶¹. Bu akınlardan yaklaşık bir yıl sonra 17 Haziran 1577 yılında yenilenen Leh-Osmanlı barışında, üzerinde durulan en önemli konuların Tatar ve Kazak akınlarının önlenmesine yönelik adımların varlığı dikkat çekicidir. Bu ahitnâme gereğince Kırım Hanlığı tarafından hiçbir fert Lehistan topraklarına saldırmayacak, şayet saldırımları halinde hak sahiplerine gerekli hakkın verileceği garanti edilmekteydi. Buna mukabil olarak Leh krallığına bağlı adamların Boğdan ve Kırım cihetlerine zarar vermesi halinde, Lehistan bu işi yapanları cezalandırmakla mükellef tutulmuştur. Bu konuda Osmanlılar, hiçbir özrün kabul edilmeyeceğine dair taleplerde ısrarcı olmaktadır. Bu ahitnâme ile birlikte Boğdan'dan Lehistan'a kaçarak Boğdan topraklarında bozgunculuk yapan kişilerin talep edilmesi ve suçluların teslimini içeren anlaşma maddelerinin varlığı¹⁶², iki tarafta da bu problemlerin çözümüne yönelik iyi niyetlerin varlığını ortaya koymaktadır. Öte yandan Lehistan, Kırım Hanlığı ile de teyit ettiği anlaşmaya rağmen, sınır savaşları neticesinde Leh sınır güçlerinin saldırılarına mani olamaması ve bu saldırılara karşı Kırım Hanlığı tarafından verilen siyasi cevaplar yıl boyu kendisini göstermiştir¹⁶³. Bilhassa Lehistan'a bağlı bulunan Kazakların sınır komşusu olan Boğdan

¹⁶⁰ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 325, h. 839.

¹⁶¹ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge, 166, s. 329.

¹⁶² *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, (Yay. Haz. Numan Yekeler, Vahdettin Atik vd.), T.C. Başbakanlık Arşivi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 81.

¹⁶³ Öztürk, *a.g.e.*, s. 303.

topraklarına yaptığı akınların Boğdan'da kısa süreli de olsa iktidar değişikliğine yol açtığına tanık olacağız.

3.2.3. Boğdan Vilayetinde Ion Potcoava Tehlikesi

Boğdan ve Lehistan sınırlarında görülen siyasi kargaşayı fırsata çevirmek isteyen Ion Potcoava, Leh Beylerinin desteğini alarak yanına topladığı Kazaklarla birlikte Boğdan voyvodası olmak için bir takım girişimlerde bulunur. Bu vaziyeti anlatan Nicolae Costin, Petru Şchiopul'un Eflak hanedanından gelmesi dolayısıyla ona Boğdan'da destek vermeyen boyarların gizlice Ion Potcoava'ya mektuplar gönderdiğini yazar. Bu bağlamda boyarlar, Potcoava'yı Boğdan voyvodası olmaya davet ederek Potcoava'ya Boğdan voyvodalığının önünü açmış olurlar. Boğdan voyvodalığı yapmış olan kardeşi Ion'ın (Cel Viteaz) bıraktığı Boğdan tahtı için iştahı kabaran Ion Potcoava, boyarlara hangi yol ile Boğdan'a gelebileceğini sorar. Bu durumda ise boyarlar, Potcoava'ya Lehistan'da bulunan Kiev Voyvodası Konstantin Ostrogski ve Bar bölgesinde bulunan voyvodaya mektuplar göndererek, Leh Beylerinin kendisine Nistru nehrine kadar eşlik etmesi adına haberci göndermesini tavsiye ederler. Öte yandan Potcoava'nın Nistru'ya ulaşması halinde ise boyarlar, Boğdan'dan bir miktar asker ile gelerek Ion Potcoava'yı Nistru'da karşılamak hususunda yardımcı olmaları için Leh Beylerine haberci gönderirler. İşte Leh Beylerinden gelen bu çağrıya olumlu tepkiler gelmiştir. Hatta Leh Beyleri, Türklerle Lehistan'ın aralarında barış anlaşması olmasına rağmen yardım yapacaklarını ve bu yardımın Leh kralı tarafından da istenmeyeceğini üstüne basarak söylüyorlardı. O halde sadece Lehistan kralının da bilgilendirilmesi gerekeceğinden, geçen süre zarfında, Potcoava'nın Boğdan'da kesinlikle bir kargaşa çıkarmaması ve bu sırada Bar civarında beklemesi gerektiği söylenir. Lakin Potcoava, Boğdan'dan Lehistan'a kaçan sabık boyarlardan biri olan Topa ile birlikte yanına topladığı bir miktar¹⁶⁴ Kazak askeriyle Boğdan sınırlarına dahil olur. Potcoava'nın Boğdan'a girişinin Petru tarafından haber alınması üzerine, daha önceki Kazak akınlarına nazaran oldukça hazırlıklı olan Petru voyvoda, kendisine bağlı donanımlı birliklerle Potcoava'nın önderliğinde olan Kazakların üzerine gidince, Kazaklar topyekûn savaşmadan Boğdan'ı terk etmek zorunda kalırlar. Bu vaziyeti Osmanlı çavuşu aracılığıyla

¹⁶⁴ Toplanan asker miktarı hakkında Nicoale Costin 330 rakamını verirken, İstanbul'a ulaşan bilgide Potcoava'nın Boğdan'a getirdiği kuvvetlerin 1.000'den fazla olduğu bilgisi ulaşmıştır. Bk. BOA, MD, nr. 31, s. 288, h. 571.

İstanbul'a bildiren Petru, Kazak tehlikesinin bertaraf edildiği bilgisi verirken asıl olarak Ion Pocoava'nın Boğdan tahtı üzerindeki emelleri konusunda İstanbul'a haber gönderir¹⁶⁵. İstanbul'a ulaşan bu haber karşısında, 20 Receb 985 (3 Ekim 1577) yılında Boğdan voyvodası Petru'ya gönderilen fermanda;

“...mektub gönderûb bundan akdem Yarolvta ve Braslav nâm Leh hisarların meyanlarında bir haramzâde, (Ion Potcoava) voyvoda nâmına kalkub yanına bir hayli Leh eşkiyası ve Boğdan'a firar itmiş Beğler (Pîrcălab Țopa ve Copețchi) cem' olub Ağustos'un otuzuncu günü (30 Ağustos 1577), 1100 mikdarı silahlı eşkiya halkı gaflet üzere iken ıssız yerden gelüb Sorok ile Havlek yanında bir mevzi'de Torla suyunu geçüb şekâvet tedârîkinde olub senin üzerine gelmek haddinde iken ol cânibde bazı adamların haber alub bir mikdar atlu ile karşuya varub, durub geriye dutturmuşlar zikr olunan müfsid Boğdan'a girdiği zamandan sonra bazı Lehli küffâr gaflet olma üzere ki, düşman geliyor deyû muvâzaa ile mektublar gönderib mukaddema çavuşlar irsâl edib gaflet üzere olduğun haber verdiğin, gafil iken üzerimize düşman gönderib sonra dostluk suretine ilâm ederler, bu zamana değin düşmana fırsat bulmak mümkün olmadı ve zikr olunan hisarların rey ve ittifâkları bile olub bu hususdan kralın haberi yokdur, bazı hırsızlığa gelib tutulan kazakların bazısından suâl olundukda kralın bundan haberi yoktur deyû cevap verdikleri ecilden irsal eyledikleri kağıdları aynı ile krala irsâl olundu.”

ifadesi ile Boğdan ülkesinde görülen Kazak akınlarından Leh kralı Bathory'nin haberinin olmadığı Petru'ya anlatılır. Boğdan sınırında toplanan bu eşkiyaların Boğdan halkının hayvan ve eşyalarını alarak Boğdan halkı üzerinde psikolojik bir tehdit unsuru olmaya başladıkları Osmanlı yönetiminin gözünden kaçmaz. Bu hususta Silistre Beyi'nin başka bir cihette olmasından dolayı Boğdan'a yardım edemeyeceği için Boğdan'ı koruma görevi Bender Beyine verilir¹⁶⁶. Osmanlıların Boğdan'da aldıkları önlemlere ek olarak Boğdan voyvodası Petru, bu vaziyeti Leh kralı Ştefan Bathory'e şikâyet eder. Bu şikâyette Petru; Lehistan topraklarından ve Braşlav ve Winnica gibi Ukrayna kalelerinden ve özellikle de Niemirow civarından önemli bir miktarda adam toplayan Potcoava'nın, Boğdan tahtını ele geçirme girişimine karşı olarak, bu tür hareketlerin Lehistan-Boğdan dostluğuna aykırı olduğuna vurgu yapar. Bu yüzden Petru Şchiopul, Lehistan kralından Boğdan

¹⁶⁵ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 287-288.

¹⁶⁶ BOA, MD, nr. 31, s. 325, h. 723.

ülkesini rahatsız edenlerin cezalandırılmasını ve dolayısıyla Lehistan'a bağlı olan Braşlav voyvodasına emir vererek, Boğdan'a olan akın ve yağmalarına son vermesini talep eder¹⁶⁷. Petru'ya nazaran Osmanlı Sultanı III. Murad, Leh ülkesinde gerekli tedbirlerin alınmamasından dolayı Potcoava'ya bağlı eşkıyaların Lehistan sınırlarından girerek Memâlik-i Mahrûsa'ya zarar vermesi hadisesinden Leh Kralı Ştefan Bathory'yi sorumlu tutar. İşte bu vaziyetlerden dolayı Lehistan'a gelen Tatar taifesinden şikâyet etmelerinin haksız olduğuna dikkat çeken sultan, Ştefan Bathory'e sınırlarda gerekli önlemleri alması konusunda kendisine düşen görevi ifa etmesini söyler¹⁶⁸. Bunun üzerine Osmanlı ve Boğdan makamlarından kendisine gelen şikâyetleri değerlendiren Ştefan Bathory, 11 Ekim 1577 yılında Petru'ya gönderdiği mektupta şu ifadelerle yer vermiştir: Potcoava'nın Boğdan'a olan hareketlerinden dolayı son derece üzgün olduğunu belirten Ştefan Bathory, Leh Hatmanlarından Sieniawski'nin Boğdan halkını rahatsız edenleri yakalayıp cezalandıracağını ve diğer taraftan da Podolya voyvodasının bu iş ile yakından ilgileneceğinden kuşku duymaması gerektiği konusunda Boğdan voyvodasına güvence vermekle yetinir¹⁶⁹.

Lehistan idarecilerinin Potcoava'ya karşı aldığı önlemlere rağmen, Ion Potcoava'nın, çevresine çok sayıda Kazak toplamaya devam etmekte olduğu görülmektedir. Üstelik Kazakların Boğdan voyvodasının oldukça genç yaşta olduğunu duymaları Potcoava'ya katılımlarını artıran bir unsur olmuştur. Durum böyle olunca Potcoava'ya bağlı Kazaklar, ikinci kez Boğdan sınırına giriş yaparak Boğdan içlerine doğru ilerlemiştir. Boğdan sınırındaki bu hareketliliğe karşı koymaktan başka çaresi bulunmayan Petru ise, Boğdan ülkesini korumak adına yanında bulunan askerlere ek olarak 500 kadar beşlû¹⁷⁰ askerlerini de yanına alarak Potcoava'yı karşılamaya gider¹⁷¹. Boğdan'da yapılan bu çarpışmayı İstanbul'a arz eden Petru, Lehistan Beyleri ile ittifak halinde olan Ion Potcoava'nın Ramazan ayının 11. Günü¹⁷²/22 Kasım 1577'de Turla Nehri'ni geçerek Boğdan vilayetine

¹⁶⁷ İlie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 170, s. 336.

¹⁶⁸ BOA, MD, nr. 33, s. 49, h. 104.

¹⁶⁹ İlie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 171, s. 338.

¹⁷⁰ Osmanlı terminolojisinde, günde beş akçe ücret alan ulûfeli yeniçeriler için kullanılan bir tabirdir. Beşlû askerlerinin en önemli vazifesi, askere yol açmak ve delilik işlerini görmektir. Bk. Mehmed Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB Basımevi, İstanbul, 1946, s. 211.

¹⁷¹ Nicolae Costin, *Scieri: Letopiseșul Moldovei*, s. 288-289.

¹⁷² İki Boğdan Kroniği olan Costin ve Ureche de bu savaşın tarihi olarak 23 Kasım 1577'yi verirler ki bu tarihle Petru'nun verdiği tarihle hemen hemen aynıdır. Bk. Grigorie Ureche, *Letopiseșul Tarii Moldovei*, s. 241; Nicolae Costin, *Scieri: Letopiseșul Moldovei*, s. 289.

girdiklerinde kendine tabi olan adamları ile Potcoava'ya karşı geldiklerinde Kazaklara fırsat vermediğini fakat iki taraf arasında vuku bulan savaşın Boğdan başkenti Yaş'ın yakınlarında bulunan Prut Nehri'ne gelindiğinde ise Kazakların da gayreti ile daha çetin savaşların hasıl olduğunu yazar. Böylece Petru Şchiopul, Kazak baskılarından dolayı başkent Yaş'tan geri çekilmek zorunda kaldığını açıklamak durumunda kalır¹⁷³. Boğdan tahtında görülen bu karmaşayı öğrenen Osmanlı idaresi, Bender Beyi'nin bu olaydaki ihmali üzerinde durmuştur. Buna göre; Boğdan'da olup bitenler hakkında Bender'den İstanbul'a herhangi bir haber gelmediğinden bahisle gelişmelerin Silistre Beyi tarafından öğrenildiğinden yakınıdır. Buna mukabil Bender Sancağı'nın Boğdan vilayetine çok yakın olmasına rağmen Kazaklar ile yapılan savaşta gerektiği şekilde Boğdan voyvodasına yardım edilemediği hususunda Bender Beyinden hesap sorulmakla birlikte Boğdan vilayetinde kargaşaya sebep olan Ion Potcoava ve adamlarının Boğdan'dan kaçmasına mani olmak adına her türlü önlemi alıp kaçabileceği yolları muhafaza etmesi emri verilir¹⁷⁴. Boğdan'da yaşanan bu gelişmeler üzerine 3 Aralık 1577 tarihinde İstanbul'dan fermanla yola çıkan Ahmed çavuş, 13 Aralık'ta Erdel'in Braşov/Kronstadt şehrine geldiğinde Boğdan'da yaşananları ve Boğdan tahtının el değiştirdiğini Erdel voyvodası Christofor Bathory'e anlatır. Osmanlı temsilcisi, Petru'nun Potcoava'ya bağlı Kazak saldırıları neticesinde Eflak ile Boğdan sınırı ortasında bulunan Buzău şehrine sığınıp Petru'yu burada bekleyen Tuna Beyleri ile birlikte olduğunu haber eder. Bu yüzden Osmanlı idarecileri, Petru'nun Boğdan'daki durumları tekrar ele alması için İstanbul'dan Eflak'a yeterince yeniçeri göndermesinin yanı sıra Erdel voyvodalığından Petru'ya destek için Braşov'dan Yaş'a doğru bir askeri birlik göndermesini rica eder¹⁷⁵.

Boğdan tahtının el değiştirmesiyle birlikte Potcoava'nın Boğdan vilayeti içinde yalnız kalması adına Osmanlıların bazı teşebbüslerde bulunduğu dair kayıtların varlığı oldukça dikkat çekicidir. Bu amaçla 3 Aralık 1577 yılında Boğdan boyar ve âyânlarına gönderilen fermanda, Leh eşkiyasına serdar olan Ion Potcoava ve adamlarına Boğdan'da kesinlikle destek verilmemesinin altı çizilir. Boğdan vaziyeti için Silistre, Vidin ve Bender Beylerinin yanı sıra Eflak ve Erdel voyvodalarının da yardıma geleceğinden boyarlar haberdar edilir. Öte yandan Yaş'ta

¹⁷³ BOA, MD, nr. 33, s. 118, h. 238.

¹⁷⁴ BOA, MD, nr. 33, s. 116, h. 236.

¹⁷⁵ BOA, MD, nr. 33, s. 117, h. 237; Bk. aynı hüküm: Hurmuzaki, *Documente*, Vol. III (1576-1599), belge IV, s. 8; Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 191.

bulunan bu eşkıya grubunun Boğdan ülkesinden kaçma girişiminde bulunmaları halinde boyarların yol ve geçitleri kapatması gerektiğini, aksi halde bu eşkıyalara yardım edenlerin ölümle cezalandırılacağı tehdidi yapılır¹⁷⁶. İşte Boğdan'a ulaşan bu ferman gerçekten büyük etki uyandırmış olmalı ki, Boğdan'ın başkenti Yaş'ta tahta oturan Ion Potcoava'nın, bazı küçük boyar grubu dışında Boğdan'da kabul görmede bazı zorluklarla karşılaştığına tanık olmaktadır. Öyle ki Potcoava'nın Boğdan vilayetinde Voyvodalık Kurulu'nu/Adunări de Stării bile toplamakta güçlük çekmesi¹⁷⁷ aslında Boğdan âyânlarına gönderilen bu hükmün Boğdan'da ne kadar tesir uyandırdığını ortaya koymaktadır. Bu haliyle Boğdanlı boyarlar, İstanbul'un onayını alamayan Potcoava'ya karşı gelerek Osmanlıların yanında olduklarına dair bir görüntü verirler.

Boğdan'da görülen söz konusu bu gelişmeleri çok iyi özetleyen Venedik elçisi Cavalli ise Ion Potcoava'nın Boğdan ülkesinde idareyi ele alıp Boğdan'ı kendisine tâbi olan akrabaları ile yönetmeye başladığını ifade eder. Bu arada Potcoava'nın Boğdan voyvodalığının Osmanlı idaresince tescili için İstanbul'a değerli hediyeler bile gönderip haracı yükseltmeyi teklif etmesi¹⁷⁸ Potcoava'nın Boğdan'daki idaresini yasal zemine oturtma çabasından ileri gelmekteydi. Boğdan tahtını işgal eden Potcoava, Osmanlılar tarafından eşkıya olarak nitelendirilmesine karşılık olarak onun Boğdan voyvodalığını yasal zemine oturtmak için Osmanlı makamları nezdinde girişimlerde bulunması oldukça ilginçtir. Hatta Leh tarihçi Bielski'nin Potcoava'nın bu elçiyi İstanbul'a gönderdiğini fakat yolda Petru Şchiopul tarafından yakalanarak öldürüldüğünü kayıt etmesinden¹⁷⁹ yola çıkarak bu çabanın sonuçsuz kaldığını anlamaktayız. Buna mukabil Ion Potcoava, Boğdan idaresini kurduktan sonra Boğdan'ın komşusu olan Erdel'e bağlı Bisrița hâkimine yazdığı mektupta, Osmanlı sultanından gelen temsilcinin kendi yönetimlerini oldukça iyi karşıladıklarından bahsederek Osmanlıların kendisine Boğdan voyvodalığını verdiğini yazması¹⁸⁰ Osmanlı idaresinin Boğdan'a gönderdiği hükümlerle çeliştiği göz önüne alındığında, Potcoava'nın kendisini Boğdan çevresinde kabul ettirmek için böyle bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır. Yine Alman elçi, II. Maximilian'a

¹⁷⁶ BOA, MD, nr. 33, s. 115, h. 234.

¹⁷⁷ Gheorghe David, *Petru Şchiopul*, Editura Militară, Bucureşti, 1984 s. 95.

¹⁷⁸ Veress, *Documente*, II, belge 116, s. 140.

¹⁷⁹ G.I. Nastase, "*Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski*", s. 156.

¹⁸⁰ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XV/Partea I (1358-1600): Acte şi Scrisori Din Arhivele Oraşelor Ardelene (Bisrița, Braşov, Sibiu), belge MCCXLIII, s. 670-671.

gönderdiği raporda, Potcoava'nın kendisini Boğdan'da kabul ettirmek adına yaşadığı zorlukları dile getirmiştir. Özellikle Ion Potcoava, Boğdan'daki idaresini Lehistan'a kabul ettirmek adına Ştefan Bathory'e bir elçi göndererek onun ile görüşme talep etmiştir. Fakat Boğdan elçisi, Ştefan Bathory tarafından hiç de iyi şekilde ağırlandırılmaz, üstelik bu görüşmede Leh Kralı Ştefan Bathory, elçiye tehditler yağdırarak, Potcoava'nın Boğdan'dan geri çekilmesini söyleyerek elçiyi huzurundan kovar. Leh Kralı Ştefan Bathory'in bu mesajı, Boğdan'daki Potcoava yönetiminin kılıç zoruna dayalı bir yönetim olduğuna dikkat çekmektedir¹⁸¹. Bu drumda Boğdan tahtına geçen Potcoava'nın hem Osmanlı hem de Lehistan makamları tarafından istenmediği aşikârdır.

3.2.4. Petru Şchiopul'un Boğdan Voyvodalığını Alma Yolunda Yaptığı Mücadeleler

Petru Şchiopul, 22 Kasım 1577 yılında Potcoava ile yaptığı savaşta yenik düşerek Eflak'ta bulunan yeğeni Radu Mihnea'nın topraklarına sığınmıştı. Bu yüzden Boğdan tahtını tekrar ele geçirmek adına Eflak'ta adam toplamakla meşgul olduğu anlaşılan Petru'nun, tahta geçmek için en büyük yardımı İstanbul'dan isteyeceği haberleri dolaşıyordu¹⁸². Hakikaten de Petru'nun yardım çağrılarına karşılık olarak Osmanlı sultanı, Tatar askerlerini Petru için seferber ettiğini kendisine iletmişti. Tatar askerlerinin gelmesi durumunda Boğdan boyar ve âyânları ile topyekûn bir harekâtla, Potcoava'nın etrafının kuşatılarak, kalenin açlığa terk edilip Yaş kalesinin muhasara edilmesi öngörülmekteydi¹⁸³. Aynı şekilde Boğdan başkenti Yaş'a yapılacak bir kuşatma hareketi için Silistre Beyi Davud serdar tayin edilmiş ve Davud Bey'e bağlı olmak üzere Bender, Niğbolu, Vidin, Köstendil, Alacahisar, Çirmen Beyleri ile Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalıklarına hazır olmaları için gerekli emirler gönderilerek kuşatma harekâtına karşı hazır olmaları istenmiştir¹⁸⁴. Bu kuvvetlerin toplanma noktasına dair Cavalli'nin verdiği bilgiler, Osmanlı kuvvetlerinin Eflak'ta bulunan Petru yanında toplandığını göstermekteydi¹⁸⁵. Bu durumda Petru, kendisine yardım amaçlı gelen asıl kuvvetleri beklemeden etrafında bulunan Eflak ve Türk birliklerini yanına alarak Eflak üzerinden Potcoava'nın

¹⁸¹ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 189-190.

¹⁸² Veress, *Documente*, II, belge 116, s. 140.

¹⁸³ BOA, MD, nr. 33, s. 130, h. 262.

¹⁸⁴ BOA, MD, nr. 33, s. 131, h. 263-264.

¹⁸⁵ Veress, *Documente*, II, belge 118, s. 142.

bulunduğu Yaş'a doğru yola çıkar. Bu durumu haber alan Potcoava ise kendisine itaat eden Kazaklar ile birlikte onu karşılamak için "Docolina"ya gelerek Kazakları ön sıraya koyup savaş düzeni alır. Türk ordusu ile birlikte gelen Petru, kendisine karşı savaş düzeni alan Potcoava'ya karşı, yanında bulunan büyükbaş hayvan ve at sürülerini öne sürerek Kazakların silahlarını boşa kullanıp onları öldüreceği şeklinde plan yapılır. Fakat Kazakların silahlarını ateşlemeleri ile sürülerin geriye kaçmaları önde bulunan Türk saflarının bozulmasına sebep olur ve sağ ve sol cenahlardan gelen tüfekli Kazak gruplar karşısında Petru yine galip gelemes¹⁸⁶. Bu yenilgi sonrasında İstanbul'da Petru adına hayal kırıklığı yaşanırken, Petru'nun Kazak akınlarını durdurmakta yetersiz olduğu gerekçesi ile Boğdan tahtından alınması gündeme gelir¹⁸⁷. Petru voyvoda muharebeyi kaybetmesinden sonra kaçarak Boğdan'ın Roman kasabasına sığınır ve burada kendisine gelen emirleri beklemeye koyulur. Bu esnada Boğdan Seferi'ne tayin edilen Davud Bey'in Boğdan'a sekiz günlük mesafede olmasından dolayı vaktinde yetişemeyeceği haberleri üzerine Petru, yanında mevcut olan 200 civarında Eflak-Boğdan askeri ile Siret nehri ortasında kendisine desteğe gelen 4.000 kadar Erdel askeri ile buluşur. Petru, Erdel'den gelen yardım ile Yaş'ta bulunan Potcoava üzerine yürüdüğünde, hazırlıksız yakalanan Ion Potcoava ile 13 Şevval 985 (24 Aralık 1577) tarihinde kuşluk vaktinden ikindiye değin mücadeleler olumlu sonuçlar getirir ve savaşta alınan 4 nefer Kazak ile 13 isyancının kesik başı Dergâh-ı Muallâya gönderilir. Bu mücadeleyi arz eden Niğbolu Sancak Beyi, Boğdan voyvodası Petru'nun başkent Yaş'a doğru kararlıkla yürüdüğüne dair İstanbul'u bilgilendirir. Zira İstanbul'dan Potcoava'nın yakalanması hususunda emirler verilse de¹⁸⁸ Petru'nun güçlendiğini gören Potcoava, Yaş'ı zamanında terk ederek Boğdan'a giriş yaptığı cihet olan Soroco üzerinden Lehistan topraklarına kaçıp son anda canını kurtarır¹⁸⁹. Petru'nun galibiyetinin Niğbolu Beyi vasıtası ile haber alınmasından sonra Petru'ya yardım için bizzat Zağarcıbaşı idaresinde İstanbul'dan Boğdan'a gönderilen yeniçerilerin "*Zıkr olunan düşman def' olunduğuna mezkûr voyvodadan (Petru) haber geldiği ecilden tehîr etmeyüb, düşüb ber vech-i isti'câl dergâh-ı muallâma teveccûh eylesin, eğer öte yakaya geçmiş bulunursanız avdet ittüğünde Eflak içine uğramayıb İsakçı iskelesinden geçip*

¹⁸⁶ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 242-243.

¹⁸⁷ Gheorghe David, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁸⁸ BOA, MD nr. 33. s. 207, h. 423, Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 243, *Documentes Concerning Rumanian History (1427-1601)*, (Collected From British Archives by E. D. Tappe), London-Paris, 1964, belge 50, s. 41.

¹⁸⁹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, Giriş Kısmı, s. XXXV.

gelesin"¹⁹⁰ emri ile daha Boğdan'a varmadan yarı yolda İstanbul'a geri dönmesi istenir. Aslında Petru'ya yapılacak yardımlar için Boğdan sınırına yakın bulunan Tuna Beyleri varken bizzat İstanbul'dan yeniçerin gönderilmesinin sebebi ise Silistre ve Niğbolu Beylerinin orduların kumandası noktasında ayrılık içine girmeleridir. Bu yüzden İstanbul'un böyle bir karar verdiği görülmektedir¹⁹¹. Diğer taraftan Osmanlılar, Potcoava tehlikesinin henüz geçmediği gerekçesi ile tedbiri elden bırakmaz. Bu doğrultuda 8 Ocak 1578 tarihinde, Silistre ve Bender Beyleri, Potcoava'nın tekrar Boğdan üzerine gelme ihtimaline karşı Petru'nun, asker istemesi karşısında zaman kaybetmeksizin yardım göndermekle mükellef tutulur. Hatta Boğdan'a gidecek Osmanlı askerlerinin zaman kaybetmemek adına Eflak üzerinden değil, bilakis İsakçı iskelesinden Yaş'a giderek Potcoava'nın yapacağı olası baskınlara karşı zamanında müdahale edilmesi amaçlanır¹⁹². Bunun yanında Potcoava'nın Soroco üzerinden Lehistan sınırlarına giriş yaptığını 20 Ocak 1578 tarihinde öğrenen Osmanlı erkânı Lehistan'a gönderdikleri nâme-i hümayûnda, Boğdan'da bu denli kargaşaya sebep olan Potcoava'nın himaye edilmesinin aralarındaki ahitnâmeğe aykırı olduğunu hatırlatır¹⁹³. Öte yandan Erdel hâkimi Cristofor'a bu durumdan sitem eden Osmanlılar, kardeşi Ştefan Bathory'in daha Osmanlıdan talep olunmadan isyancıları yakalayıp teslim etmesini beklediklerini ilerek serzenişte bulunur. Bu durumda Cristofor'un kardeşi Ştefan Bathory'e adam göndererek Boğdan'a giren isyancıların cezalandırılması konusunda kendisine nasihat etmesi rica edilir¹⁹⁴. Netice itibariyle Boğdan vilayetinde bu denli karışıklığa sebebiyet veren Kazak akınlarından sonra Divân-ı Hümayûnda artık Boğdan'ın Türk Vilayeti olacağına konuşulmaya başlanmasına dair 11 Ocak 1578 tarihli Alman David Ungnad'ın raporu, bir bakıma Osmanlıların, Boğdan vilayetinde baş gösteren Kazak tehlikesine karşı kendi hâkimiyetini sağlama almak ve Petru'ya duyduğu güvenin azalması adına böyle bir önlemin düşünülmüş olacağını bize göstermektedir¹⁹⁵.

¹⁹⁰ BOA, MD, nr. 33, s. 200, h. 406.

¹⁹¹ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 191.

¹⁹² BOA, MD, nr. 33, s. 200, h. 405.

¹⁹³ BOA, MD, nr. 33, s. 263, h. 538.

¹⁹⁴ BOA, MD, nr. 33, s. 264, h. 539.

¹⁹⁵ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI (1517-1612), belge XXXIV, s. 605. Yine raporda belirtildiği üzere Boğdan'ın Beylerbeylik olması bir ihtimal üzeredir. Ungnad'a göre, Boğdan, İstanbul'u et ve et ürünleri ile beslediği için İstanbul'un bu kararı vermesinin güç olduğunu vurgulamıştır.

3.2.5. Alexandru'nun Yaş'ta Kısa Süreli Voyvodalığı

Boğdan ülkesi, daha Potcoava hadisesini üzerinden atlatamamışken bu sefer de Ion Cel Viteaz'ın kardeşi olduğu iddia edilen Alexandru'nun saldırılarına maruz kalır. Nitekim Alexandru, Boğdan voyvodası olmak için Nistru üzerinden 2.000 kişilik kuvvetle Boğdan'a gelir. Alexandru, Boğdan sınırına girdiğinde Silistre Beyi'ne bağlı bulunan akıncılar ile aralarında vuku bulan savaş Yaş'a gelindiğinde daha da şiddetlenir. Alexandru'ya bağlı Kazakların tüfekleri sayesinde savaşta üstün geldiği ve *"kârgir bir Kilise'yi taht eylemeğle"* ibaresi ile Boğdan'ın başkentine girdiği Silistre Beyi Davud'un arzı ile İstanbul'a ulaşmıştı. Bu durumda Davud Bey, Boğdan tahtına oturduğu vakit Alexandru hâkimiyetindeki Yaş'ın muhasara olduğunu izah eder. Boğdan'da görülen bu vaziyetleri değerlendiren Divân-ı Hümâyûn, Alexandru'ya karşı yürütülecek harekâta ona karşı tüfekli birliklerin getirilmesine karar getirir¹⁹⁶. Boğdan başkentinde bu mücadeleler olurken voyvoda Petru Şchiopul'un ise savaşa dahil olmayıp tekrar kuvvet toplamak uğraşısı içinde İstanbul'a başvurduğu görülür¹⁹⁷. Petru'nun yardım taleplerine ilgisiz kalmayan Osmanlılar, Boğdan hadisesinin elzem bir hal alması üzerine Doğu'da Safeviler üzerine tayin edilmiş bulunan Silistre Beyi Davud'u, yeniden Boğdan Seferi için görevlendirir. Özellikle Osmanlıların böyle bir karar değişikliğine gitmelerinde Petru'nun ısrarlarının rol oynadığını söylemek gerekir. Çünkü Petru voyvoda, Davud Bey'in Şark Seferine gitmesi durumunda Alexandru'ya karşı başarılı olmalarının zor olduğunu dile getirmişti¹⁹⁸. Silistre Beyi Davud'un Boğdan Seferi'ne başbuğ tayin edilmesinden sonra, Kazakların Osmanlı askerlerine karşı ateşli silahlarla üstün geldikleri bizzat tecrübe edildiğinden Boğdan üzerine yapılacak bu seferde daha çok topçu ve ateşli silahlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden sözünü ettiğimiz yeniçeri ve topçuların tekrar Boğdan'a gönderilmeleri elzem bir hal alır¹⁹⁹. Silistre Beyinin yanı sıra Vulçitrın, Alacahisar ve Vidin Beylerine, Boğdan Seferi için sancağında bulunan akıncı ve topçular ile birlikte Davud Bey'e katılması emri verilir²⁰⁰. Aynı şekilde 9 Mart 1578 tarihinde voyvoda Petru'ya yazılan bir hükümde, yardım talebine karşılık olarak Erdel voyvodasından yeteri kadar tüfekli asker gönderilmesi talebini içeren

¹⁹⁶ BOA, MD, nr. 33, s. 366, h. 747.

¹⁹⁷ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 245.

¹⁹⁸ BOA, MD, nr. 33, s. 326, h. 677.

¹⁹⁹ BOA, MD, nr. 33, s. 303, h. 625.

²⁰⁰ BOA, MD, nr. 33, s. 302, h. 622; (s. 309, h. 639).

emrin tekrar gönderildiğinden bahsedilir²⁰¹. Ama bu sırada zaman kaybetmemek adına Petru'nun bizzat Christofor'a adam gönderip yardım istemesi talep edilir²⁰². Öyle ki bu emir doğrultusunda Braşov'a varan Boğdan elçisinin, bir taraftan Kazaklara karşı Erdel'den yardım isterken, diğer taraftan da Erdel'den barut ve kurşun satın almak istediği görülmektedir²⁰³. Bu esnada Leh Kralı Ştefan Bathory'in, bu hadiselerden sonra Boğdan'ın İstanbul tarafından direk olarak "Türk Vilayetine" dönüştürülme endişesi yüzünden, kardeşi Christofor aracılığı ile 26 Mart'ta, Racz Mihaly komutasında 600 silahlı ve 400 atlı birliklerden oluşan Erdel ordusunu Braşov üzerinden Boğdan'a doğru gönderdiği görülmektedir²⁰⁴. Erdel vilayetinden yola çıkan bu askeri birliklere ilaveten Eflak voyvodasına bundan önceki Boğdan seferine gelen Tuna Beyleri'nin tekrar göreve çağrıldığı haberi verilip, Eflak'tan yeteri kadar tüfekli asker ve topçu birlikleri hazır etmesi istenmekteydi. Buna mukabil Tuna'dan gelecek askeri birliklere Eflak'tan Boğdan'a kadar rehberlik etmesi ve bu vaziyetin ihmal edilemeyecek kadar önemli olmasının altı çizilmekteydi²⁰⁵. Bir önceki mağlubiyete nazaran oldukça iyi hazırlandığı görülen askeri birlikler, Silistre Beyi'nin kumandasında Boğdan'ın başkenti Yaş'a gelerek Alexandru'nun bulunduğu şehri kuşatmaya devam eder. Öyle ki Yaş kuşatmasına dair Silistre Beyi Davud'un Leh Kralı Ştefan Bathory'e yazdığı mektup, bu savaşa dair oldukça ilginç ve canlı detaylar ihtiva eder. Alexandru'nun Boğdan'a girdiği vakit silahlı asker üstünlüğü ile Yaş'tan geri çekilen Silistre Beyi, Boğdan ordusu ile beraber Yaş'ı muhasara altında tuttuğu ve bu esnada da savaşa çok iyi hazırlandığı görülmektedir. Nitekim Silistre Beyi, Yaş şehrine yakın mevzilerde kazdığı hendeklerde Erdel'den gelen silahlı birlikler yetişene kadar burayı muhafaza etmiş ve sonrasında gelen takviye birliklerle Yaş şehrini kuşatmaya alarak geceli-gündüzlü süren mücadelelerde isyancıların elebaşı Şah'ın öldürülmesi sonucu Yaş'ta bulunan tüm isyancıların cesareti kırılmıştır. Öyle ki Davud Bey, bu kuşatma esnasında Yaş kalesinden kendisine atılan barış mektuplarına itibar etmemiştir. Yaş kuşatmasının

²⁰¹ Boğdan'a yardım hususunda Erdel'den tüfekli askerler istenirken aynı zamanda Erdel'de baş gösteren Avusturya tehlikesine karşı da hazırlıklı olması konusunda tavsiyeler verilmiştir. Bk. BOA, MD, nr. 33, s. 359, h. 738.

²⁰² BOA, MD, nr. 33, s. 365, h. 746.

²⁰³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, Giriş Kısmı, s. XXXVI. Boğdan elçisinin, bu kadar mesafeyi sadece barut almak için gelmesi tesadüf değildir. Çünkü Erdel voyvodalığı barutun ham maddesi olan güherçile madenlerine sahipti. Bu yüzden güherçile sadece Boğdan voyvodalığı tarafından değil Osmanlı tüccarları tarafından da rağbet görmekteydi. Bk. BOA, MD, nr. 16, s. 331, h. 584.

²⁰⁴ Veress, *Documente*, II, s. 155.

²⁰⁵ BOA, MD, nr. 33, s. 309, h. 640.

sürdüğü vakit bir gece saat 0.⁴⁰ sıralarında tüm isyancılar, kale ve büyük kiliseden küçük kapıya doğru yöneldikleri vakit yoğun kış şartlarına maruz kalmıştır. Yaş kalesinden kaçan isyancılar, donmuş halde bulunan gölü geçip ormana doğru kaçtıkları esnada Tuna Beylerinden bazı cesur yiğitler bu isyancıların önünü keserek durdurmuştur. Bu savaş sırasında hendekte hazır olarak bekleyen askerlerin de katılımı ile küçük çaplı savaş meydana geldiğinde isyancıların teslim olmaktan başka çaresi kalmamıştır. Yaş'ta bulunan isyancıların ele geçirilmesinde büyük pay sahibi olan Silistre Beyi Davud bile bu arbede esnasında kendisine atılan ok ile yaralandığını ifade etmiştir²⁰⁶.

23 Mart 1578 tarihinde Silistre, Niğbolu, Bender, Köstendil, Vidin, Çirmen ve Alacahisar Beylerine bağlı bulunan sipahilerin katılımıyla “*Ciurbeștilor*” mevkiinde yapılan küçük çaplı çarpışmada yaralanan isyancı başı Alexandru kendine bağlı bulunan boyarlar ile birlikte teslim olmak durumunda kalmıştır²⁰⁷. Ciurbeștilor mevkiinde yapılan bu muharebeden sonra, Eflak, Boğdan, Erdel ve Tuna Beylerinde olan Kazak esirlerin ve Alexandru'nun küreğe konulmak üzere İstanbul'a gönderilmesi istenirken, Boğdan askerlerinin elinde olan Kazak esirlerin İstanbul'a gönderilmesi karşılığında bunun Boğdan haracından düşeceği ve buna mukabil sipahilerin ellerinde bulunan esirler için Sancak Beylerine 1.000 akçe verilmesi uygun görülmüştür²⁰⁸. Neticede Alexandru daha İstanbul'a ulaşmadan yolda ölürken, İstanbul'a gelen Kazakların bazıları vezir tarafından sorgulandığında alınan cevaplar, bu isyanın başlangıç noktası hakkında bize bazı ipuçları vermiştir. Çünkü Kazaklar'a Boğdan başkenti Yaş'ı alma maksatlarının sorulduğunda, bunu Boğdan halkından gelen istek üzerine Alexandru önderliğinde toplanarak yaptıklarını açıkça itiraf etmişlerdir²⁰⁹.

Görüldüğü üzere 1577 tarihinde başlayan Kazak tehlikesi Boğdan vilayetinde kısa süreli de olsa iki kez taht değişikliğine sebep olmuştur. Her ne kadar Ion Potcoava, Niğbolu ve Silistre Beyleri'nin anlaşmazlığından dolayı canlı olarak ele geçirilememişse de Lehistan sınırlarına girdiğinde, Ștefan Bathory'in Osmanlılar ile olan dostluk politikası gereği yakalanarak Nisan 1578'inde Rawa kalesine

²⁰⁶ V. Motogna, “Ceva Nou Despre Alexandru-Voda, Fratele lui Ion Potcoava (1578)”, *RI, An. XII, N-le 1-3, București, Ianuar-Mart 1926*, s. 3.

²⁰⁷ BOA, MD, nr. 34, s. 25, h. 50, Grigorie Ureche, *Letopiseșul Tarii Moldovei*, s. 245-246.

²⁰⁸ BOA, MD, nr. 34, s. 21, h. 43.

²⁰⁹ Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă Cel Viteaz*, s. 197.

gönderilmiştir²¹⁰. Lakin Osmanlılar bu işin peşini bırakmamış farklı tarihlerde Lehistan'a gönderilen nâme-i hümâyûnlarda “*voyvodalık sevdası*” ile Boğdan vilayetine akın eden Potcoava ve oğlu Konstantin'in Boğdan vilayetinde yaptıkları dile getirilerek, kendisinin sağ ya da ölü olarak Mehmed çavuş ile İstanbul'a gönderilmesi talep edilmiştir²¹¹. Sonuçta Ştefan Bathory, orada bulunan tüm askerlerin böyle cesur bir adamı idam etmemesi için yalvarmasına rağmen, Osmanlı çavuşunun ısrarı üzerine onun huzurunda 16 Haziran 1578'de Livov'da idam edilebilmiştir²¹². Öte yandan Potcoava'nın kardeşi Alexandru ise Ion'a yapılan Boğdan seferi gibi Tuna Beyleri, Eflak ve Erdel Beyleri'nin katılımı ile başarılı bir kuşatma harekâtı neticesinde Boğdan'dan kaçmasına fırsat verilmeden Ciurbeştilor mevkiinde yakalanmıştır. Buna mukabil Boğdan vilayetini hedef alan bu Kazak akınlarının büyük öncüleri olan Ion Potcoava ve Alexandru'nun ölümlerinin ardından bu akınların Potcoava ve Alexandru'nun oğulları tarafından tekrar devam ettiği görülecektir.

3.2.6. Boğdan'da Beliren Yeni Kazak Akınları ve Alınan Önlemler

Alexandru'nun Boğdan vilayetine yaptığı akınlarından sonra Boğdan tahtını ele geçirmeye yönelik birtakım akınların devam ettiğine tanık olmaktayız. Bu akınlar esnasında ölen Alexandru ve Potcoava'nın oğulları olduğu anlaşılan kişiler, akrabalık yolu ile Boğdan tahtında hak iddia ederek Lehistan'daki Kazakları da yanlarına alıp Boğdan voyvodası olmak istemişlerdir. Nitekim sözünü ettiğimiz bu akınlar ile ilgili olarak Ureche, isim vermeden bir Beyin Nistru üzerinden Boğdan'a yöneldiğine temas eder²¹³. Ureche'nin temas ettiği kişi meşhur Kazak akınlarından tanıdığımız Alexandru'nun oğlu Petru'dur²¹⁴. Petru, muhtemelen babasından kalan verasetle Boğdan voyvodası olmayı amaçlamıştır. Bu noktada, “*Alexandru'nun oğlu Petru*” önderliğinde toplanan Lehistan'a tabi olan Kazakların üç farklı grup halinde Osmanlı sınırlarına dahil olduğu görülmektedir. Sözünü ettiğimiz Kazaklar, atlı ve yaya olarak, Petru önderliğinde 20 Cemâziyel-evvel 986 (25 Temmuz 1578) tarihinde Orhei ile Soroco arasından 4.000 civarındaki asker ile Nistru nehrinden geçerek öncekine oranla daha büyük bir kuvvetle asıl hedeflerinin olduğu Boğdan'a girerler.

²¹⁰ Veress, *Documente*, II, s. 155,

²¹¹ BOA, MD, nr. 34, s. 134-136, h. 285; (s. 346-347, h. 716).

²¹² Veress, *Documente*, II, s. 155; *Călători Străini*, Suplement I, s. 74.

²¹³ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 246.

²¹⁴ BOA, MD, nr. 35, s. 182-183, h. 463

Aynı şekilde bu olaydan bir gün önce 500-600 Kazak askeri Akkirman civarlarında görülmüşken, bir bölük Kazak taburu da Bender dolaylarında görülür²¹⁵. Boğdan ve Tuna Boylarında görülen Kazak tehlikesi üzerine Osmanlı devlet adamları, Boğdan sınırında yaşanan bu hareketlilikleri Divân-ı Hümâyûn'da görüşerek, Boğdan seferlerinde görülen üstün başarıları üzerine tekrar Silistre Beyi Davud'u başbuğ tayin ederek, isabetli bir karar verirler. Boğdan'daki Kazak tehlikesi üzerine daha önce olduğu gibi Tuna'da bulunan Beyler ile Eflak ve Erdel voyvodalıkları da göreve çağrılır. Bu hususta Silistre Beyi'ne yardımcı olması için Niğbolu, Vidin, Vulçitrın Beylerine emir verilirken, Kazakların Boğdan'a dahil olmaları durumunda tüm Beylerin hep birlikte hareket ederek, Kazakların Osmanlı topraklarından çıkarılmaları amaçlanır. Bu yüzden Boğdan voyvodası Petru Şchiopul önderliğinde toplanan Eflak-Erdel askerlerini bir cihetten, Silistre Beyi etrafında olan Beyler öte cihetten geçip, Kazakları araya alarak imha edilmesi şeklinde askeri bir plan dahilinde hareket edilmesine karar verilir²¹⁶. Yine bu hazırlıklara ek olarak Boğdan-Leh sınırının kilit noktası olan Hotin kalesine, barut takviyesi yapılması için Bender'e yakın olan kalelerden mühimmat gönderilmesi talep edilerek Kazaklara karşı silah üstünlüğünün korunması amaçlanır. Ayrıca Kazak akınlarında kullanılmak üzere barut darlığı da göz önünde bulundurularak, Silistre Beyi Davud, boş yere barut harcanmaması konusunda uyarıya maruz kalır. Bunun yanı sıra bu hazırlıklara yardım etmeyen Hârşova dizdarının ise görevden alınmasına dair hükümden²¹⁷ de anlaşılacağı üzere Boğdan sınırında beliren Petru tehlikesine karşı ciddi hazırlıklar içerisine girildiği görülmektedir.

Alexandru'nun oğlu Petru'ya bağlı Kazak gruplar, Boğdan başkenti Yaş'a doğru yöneldikleri anda Boğdan voyvodası Petru Şchiopul, hiç vakit kaybetmeden daha Kazaklar Nistru üzerindeyken, bir baskınla birçok Kazak askerini öldürür ve birçoğunu da Leh vilayetlerine geri gönderir. Müteakiben zamanında yapılan bu baskınla Alexandru ve Potcoava'nın oğulları olan Petru ve Konstantin ikilisinin savaşta tutsak olarak ele geçirilmesi bu isyancıların şevklerinin kırılması açısından önemli olmuştur. Söz konusu bu tutsaklardan Konstantin, Bender Beyi Hüseyin'in gayretleri ile ele geçirilir. Bu durumda Konstantin, önce İstanbul'a nakledilir ve

²¹⁵ BOA, MD, nr. 35, s. 114, h. 288. Konstantin'in Boğdan'a dahil olması ile ilgili olarak Boğdan tarihçisi Ureche 27 Temmuz 1578 tarihini vermektedir. Bk. Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 246.

²¹⁶ BOA, MD, nr. 35, s. 114, h. 289-290; (s. 115, h. 291-292-293).

²¹⁷ BOA, MD, nr. 35, s. 170, h. 436.

oradan da geri kalan hayatını zindanlarda geçirmek üzere Rodos kalesine gönderilir. Boğdan vilayetine olan bu tehlikenin bertaraf edilmesinin ardından, Sultan III. Murad, Lehistan'a kaçan Kazakların Lehistan ahalisinden olduklarını İstanbul'a getirilen Kazak esirler aracılığı ile öğrenmiş bulunuyordu. Bundan dolayı sultan, kısa bir zaman diliminde üç kez aralıksız olarak Osmanlı topraklarına tecavüz eden Kazakların sınırlardan rahatlıkla geçip Osmanlı topraklarına dahil olmaları, kesin suretle Leh krallığının ihmeline bağlamıştır. Bu yüzden Kazak eşkıyalarının saldırılarına sessiz kalan Ştefan Bathory'nin niçin bu akınlara göz yumduğu sorgulanmıştır. Osmanlıların güvenini boşa çıkartan Ştefan Bathory, Lehistan'a kral seçilme maksadının bu olmadığı ve kendisinden beklenenleri karşılayamamasından dolayı İstanbul'da hayal kırıklığı yaratmıştır²¹⁸. Öte yandan Ştefan Bathory'nin Kazak akınlarından haberi olmadığına dair söylemleri İstanbul tarafından bir bahane olarak değerlendirilir. Özellikle Boğdan ve civar bölgelerde görülen Kazak akınlarının kısa bir süre içerisinde yeniden gelişme göstermesinin Boğdan ve civar bölge halklarında birtakım huzursuzluğa sebep olduğu, Boğdan ve Akkirman Beylerinden gelen arzlar vasıtasıyla öğrenilmişti. İşte bu son hadiselerden dolayı Leh sınırlarından gelen Kazak eşkıyalarına daha fazla tahammül edemeyen Sultan III. Murad, bir avuç Kazak eşkıyası yüzünden Lehistan ile aralarında olan kadim dostluğun tehlikeye atılmasına rızası olmadığını beyan ederek, Leh sınırlarından Osmanlı topraklarına tekrar Kazak eşkıyalarının belirmesi halinde, Leh Beylerinin gerektiği şekilde cezalandırılacağı ve icap ederse memleketlerinin ellerinden alınacağı konusunda tehditler yağdırır²¹⁹.

Lehistan'a yapılan onca tehdit ve uyarılara rağmen 1578 sonbaharında Konstantin Lacusta önderliğinde, Leh topraklarından yeni bir Kazak tehdidinin belirmesi, Ştefan Bathory'e olan güveni oldukça sarsmıştır. Çünkü Boğdan sınırında görülen bu hareketlilik daha ilk bakışta Boğdan voyvodasının adamlarınca tespit edilmiştir. Boğdan sınırındaki hareketlerden şüphelenen voyvoda Petru, 19 Eylül 1578 tarihinde Leh Kralı Stefan Bathory'e yazdığı mektupta, yağmacı Kazaklarla birlikte Probyt'te bulunan Kosntantin Lacusta'nın Boğdan-Lehistan sınırında bulunan Bar, Winnica, Niemirow, Biala, Verkiew, Kanioe, Czerkasy, Braşlav gibi kasabalardan aldığı yağmacılarla, Boğdan'a topraklarına akın etme niyetinde

²¹⁸ BOA, MD, nr. 35, s. 182-183, h. 463; (s. 252, h. 635; s. 347, h. 879).

²¹⁹ BOA, MD, nr. 35, s. 86, h. 211; (s. 145-146, h. 373).

olduğuna dikkat çekerek bu akınların durdurulması için sınırlarda ortak komisyon oluşturulmasını talep eder²²⁰. Petru'nun bu isteğini karşılayamayan Bathory, Boğdan'a yönelik bu akınlara mani olamaz. Nitekim Kosntantin Lacusta'ya bağlı Kazak eşkıyalar, 12 Ekim 1578'de Nistru üzerinden Boğdan'a girmeye hazırlanırken, Leh Beylerinden Zborovski'ye ait birlikler Osmanlı topraklarına girerek Özü ve dolaylarını yağmalayıp bir hayli esir ve ganimet ile geri Lehistan'a kaçarlar²²¹. Öte yandan Kosntantin Lacusta'nın amacı Zborovski gibi Osmanlı topraklarına hücum etmekten ziyade Boğdan tahtına geçme emelleri taşımaktaydı. Bu emelleri gerçekleştirmek adına Kosntantin Lacusta'nın daha Boğdan'a girmeden Boğdan boyarlarını kendi yanına çekmek istediği görülmektedir. Özellikle Kosntantin Lacusta'nın bu hedefleri hakkında Divân-ı Hümâyûn'u bilgilendiren boyarlar, Kosntantin Lacusta'nın mühürlü kâğıtlar göndererek, Boğdan'dan üç yıllık haracı almayacağına dair vaatlerine kanmadıklarını iletirler. Bunun üzerine Osmanlı devlet adamları, Kosntantin Lacusta'nın boyarlara olan vaatlerinin, asılsız olduğuna kanaat getirerek Konstantin'in amacının tıpkı Ion voyvoda zamanında olduğu gibi Boğdan'a gelip Boğdan ülkesi âyân ve boyarlarını esir etme niyetinde olduğunu kavrar. Bundan dolayı söz konusu Kazakların Nistru nehrinde görülmesi üzerine, Boğdan voyvodalığı, önceki Kazak akınlardan elde edilen tecrübe gereği Leh-Boğdan sınırlarını muhafaza etmek için hayli asker yığarak ciddi tedbirler alırlar. Zira Kazakların Nistru nehrini geçmeye başladıkları anda Boğdan boyarları ile Bender Beyi'nin de yardımı ile voyvoda Petru Şchiopul, Nistru üzerinde bulunan Kazakları bir baskın yaparak Boğdan'a yönelik bu tehditleri ortadan kaldırıır. Özellikle Boğdan ve Bender askerlerinin ortak geliştirdikleri bu baskınla birlikte Kazaklar, daha Boğdan'a dahil olmadan birçoğu Nistru'nun buz gibi sularında boğulurken, Kosntantin Lacusta dahil olmak üzere birçoğu Lehistan'a geri kaçar²²². Bu noktada Bender Beyinin daha önceki Kazak akınlara karşı başarısızlığın müsebbibi görülmesi dolayısıyla bu seferki Kazak akınlara karşı zamanında yardım etmesi bir önceki başarısızlığın izlerini silmek adına önemli olmuştur. Diğer taraftan Boğdan boyarlarının Kazak akınları tecrübelerinden sonra Petru Şchiopul'a bağlılıklarını arz

²²⁰ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 181, s. 352. Özellikle Boğdan tahtı üzerinde iki farklı Konstantin'in varlığı çoğu tarihçi tarafından birbirine karıştırılmışken Mühimme hükümleri dikkatle incelendiğinde bu iki ismin aynı kişiler olmadığı anlaşılıyor.

²²¹ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 246-247.

²²² BOA, MD, nr. 36, s. 2, h. 6; (s. 54, h. 159-160).

etmeleri, Boğdan vilayetinde uzun bir aradan sonra yeniden iç sükûnetin sağlandığını göstermektedir.

Boğdan'da görülen Kazaklar şimdilik bertaraf edilse de, Kosntantin Lacusta'nın sağ olarak ele geçirilememesinden dolayı Boğdan voyvodalığı üzerinde Kazak tehlikesi hâlâ devam etmekteydi. Özellikle bu hususta, Boğdan voyvodası Petru Şchiopul, 6 Mart 1579 tarihinde Leh Hatmanı Zamoyski'ye yazdığı mektupta; Kosntantin Lacusta'nın Lehistan'daki adaletten kaçıp Boğdan'ı karıştırmak için Kazaklar ile gelerek yapılan muharebe sonucu Lehistan'ın Kaniow şehrine kaçtığını, bu yüzden Boğdan vilayeti için tehlike oluşturan Konstantin ve adamlarının yakalanması hususunda Leh-Boğdan sınırına bilirkişiler gönderilerek bu itaatsiz kişilerin cezalandırılmasının iki ülke yararına olacağını ifade ederek kendisine yardımcı olunmasını ister²²³. Böylece Petru, diplomasi yolunu kullanarak Boğdan'a yönelik Kazak tehlikesini bertaraf etmeyi amaçlar. Petru'nun bu çağrılarına ek olarak Kırım Hanlığına bağlı elçiler de Kazak müptelasından dolayı Lehistan başkentinde girişimlerde bulunmaktaydı. Bu girişimler bir netice vererek Ştefan Bathory, gelen bu baskılara karşın bir anlaşma yapmak zorunda bırakılır. 14 Nisan 1578 tarihli anlaşma gereğince; Lehistan hükümeti de Kazaklara karşı yeni tedbirler almak durumunda kalır. Dört konu üzerine odaklaşan bu tedbirler, birer bildiri halinde yayımlanarak sınır bölgelerinde bulunan Leh Beylerine verilir. Söz konusu bu tedbirlerden en önemli olanı, Kazaklarla işbirliği yapan bütün yerel yöneticilerin tespit edilmesine yöneliktir²²⁴. Hâlbuki alınan bu son önlemlere rağmen Boğdan tahtına yönelik olmak üzere yeni bir Kazak tehlikesinin varlığına dair kayıtlar, bu önlemlerin yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle Boğdan tahtına yönelik olmak üzere 3.000 civarı Kazak askerlerinin sınırlarda görülmesi, Osmanlı erkânını yeni tedbirler almaya sevketmiştir. Bu tedbirlerden en önemlisi Petru'nun Tuna Beyleri ile haberleşerek hazırlık içine girmesidir²²⁵.

Boğdan sınırlarında görülen Kazak tehlikesi, Osmanlı erkânını tedirgin etmiştir. Özellikle Kazak tehlikesine çözüm arandığı vakit, Kırım Hanlığından gelen “*Boğdan tahtına Ştefan Lacusta'nın oğlu Konstantin Lacusta'nın geçirilmesine*” dair teklifler, İstanbul'da olumlu karşılanması oldukça ilginçtir. Nitekim Kırım

²²³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. I, Suplementul II: *Documente Culese Din Archive și Bibliotecii Polone (1510-1600)*, belge CXLIX, s. 289-290.

²²⁴ Öztürk, *a.g.e.*, s. 305.

²²⁵ BOA, MD, nr. 36, s. 260-261, h. 684-685.

Hanlığının bu isteklerine karşılık olarak Konstantin'in işlediği kabahatlerin af olunduğu ve kendisinin İstanbul'a davet edilerek, Boğdan voyvodalığı ihsan edileceği haberi verilir²²⁶. Osmanlıların bu tür telkinlerle Konstantin'i gerçekten yakalamak için mi yoksa Boğdan voyvodalığına geçmesi için mi İstanbul'a çağrıldığındaki maksat anlaşılmasa da Kazak tehlikesi üzerine Petru'ya güvenin iyice azaldığından kuşku yoktur. Sonuç itibariyle, Boğdan vilayetinde görülen Kazak akınlarına karşı olarak Petru voyvoda akınları önlemede yetersiz kalmış ve kendisi Boğdan tahtında zayıf bir karakter olması dolayısıyla Boğdan vilayeti, ardı arkası kesilmeyen Kazak akınlarına maruz kalmıştır. İşte bu sebepler Petru'nun Boğdan tahtında kalmasını zora sokmuştur. Voyvoda Petru Şchiopul'un tahttan alınmasıyla ilgili olarak İstanbul'da bulunan Fransız elçisi Germigny, fikrinin bulunmadığı hakkında görüş bildirirken, İstanbul'dan Boğdan başkenti Yaş'a gidecek bir çavuşun, Petru'yu ayakları zincire vurularak beraberinde geri götüreceğini haber vermesinden²²⁷ yola çıkarak, Petru'nun görevden alındığını anlamaktayız. Boğdan tahtından alınan Petru, boyarları ile birlikte İstanbul'a gelme ricası üzerine Mustafa Çavuş, Petru'yu İstanbul'a getirmekle görevlendirilir²²⁸. Silistre Beyi'ne Boğdan başkenti Yaş'tan gelen Petru'nun elinde icazeti olacağından Silistre'ye geldiğinde kendisine mani olunmamasına dair hükümden²²⁹ de anlaşılacağı üzere Petru'nun Yaş-Silistre-İstanbul-Halep güzergâhı ile sürgüne gönderildiğini söyleyebiliriz.

3.3. Iancu Sasul'un Boğdan Voyvodalığına Seçilmesi

Petru Şchiopul'un Boğdan tahtından alınma emri üzerine Iancu Sasul, rehin bulunduğu Rodos adasından voyvodalık şartlarını görüşmek üzere 20 Kasım 1579 yılında İstanbul'a gelir. Bu görüşmelerde Iancu, Osmanlı'ya karşı vereceği yıllık haracı 50.000 dukaya çıkaracağına, haracın yanında 80.000 dukayı Osmanlı saray erkânına hediye edeceğine ve Sinan Paşa'ya da 150 at göndereceğine söz vererek Osmanlı makamlarını ikna eder. Böylelikle Boğdan voyvodası olarak tayin edilen Iancu Sasul, İstanbul'dan İtalyan Brutti²³⁰ ve Mirahor Ferhad eşliğinde Boğdan

²²⁶ BOA, MD, nr. 36, s. 151, h. 441.

²²⁷ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, belge CLVII, s. 98.

²²⁸ BOA, MD, nr. 39, s. 33, h. 82; Nicolae Costin, beş yıl Boğdan tahtında kalan Petru voyvodanın İstanbul'dan gelen bir Ağa tarafından tahttan alınarak onu beraberinde Halep'e götürdüğünü kaydeder. Bk. Nicolae Costin, *Scieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 291.

²²⁹ BOA, MD, nr. 39, s. 34, h. 83.

²³⁰ Gheorghe David, *a.g.e.*, s. 103-104. Brutti daha sonra Iancu tarafından Vornik ünvanı ile Boğdan'da önemli işler yapacaktır.

vilayetine doğru tahtı almak üzere yola çıkar. Boğdan voyvodası olarak seçilen Iancu Sasul, voyvoda olmak için büyük bir borca girdiğinden, ülkesini ekonomik olarak oldukça zor durumlara sokar. Mesela Mirahor Ferhad, adet üzere kendisine verilmesi gereken beş yük²³¹ akçeden sadece bir kısmını alabilmişti²³². Keza aynı şekilde Iancu'nun, daha voyvoda olmadan önce İstanbul'da bulunan celeplerden bir hayli borç aldığı Divân-ı Hümâyûn'a gelen şikâyetlerden anlaşılmaktadır. Söz gelimi bu şikâyetlerden birisi, Iancu'ya borç veren koyun sürücülerinin başı Ştefan'ın şikâyetiydi. Voyvoda Iancu'dan alacağı olan Ştefan, borcunu tahsil etmek üzere Boğdan'a gitmiş ve burada oldukça kötü bir muameleye maruz kaldığını dile getirerek hakkını Osmanlı divanında aramıştır²³³. Osmanlı divanına benzer bir şikâyet ile gelen Dimitri ise, Iancu'dan 3.172 akçe alacağı dolayısıyla bu borcun söz verildiği halde ödenmemesi yüzünden mağdur olmuştur²³⁴.

Iancu, Boğdan voyvodalığı sevdası adına İstanbul'da bulunan celeplerden aldığı bazı borçlarına mukabil olarak Boğdan'dan alınan koyun vergisini arttırma yolunu gitmiş ki, bu durum ekonomisinin temel kaynağının koyun üreticiliğine dayanan Boğdan halkının tepkisine ve dolayısıyla bu vaziyet bazı boyarların sert muhalefetine yol açmıştır. Bu muhalif boyarlar Iancu Sasul'un karşısında yeni bir voyvoda adayı ile çıktıklarında Boğdan vilayetinde bir iç savaşın vuku bulduğu görülecektir. Bu durumda muhalif boyarlar Prut civarına gelerek Iancu'ya karşı isyan etmişlerdir. Iancu Sasul ise, isyancıların üzerine Vornik Brutti önderliğinde bir ordu göndererek isyanı kanlı bir şekilde bastırır²³⁵. Boğdan'daki bu hadiseler halkı da huzursuz eder. Iancu'nun kötü yönetiminden rahatsız olan Boğdan reayasından bazı kimselerin Bender kalesi hizmetinden sonra geri Boğdan'a dönmeyip Semendire'de ikamet ettikleri, Boğdan voyvodası Petru'nun 1585 yılında İstanbul'a haber vermesi ile anlaşılmıştır²³⁶. Öte yandan Boğdan'da görülen bu durum İstanbul tarafından da Boğdan'da "*fetret dönemi*" olarak adlandırılarak, bu yıl Boğdan'da kışlamak isteyen Özü Beyi'ne bu sebeplerden dolayı izin verilmemiştir²³⁷. Bilhassa bu dönemde Osmanlı makamları tedbir amaçlı olarak, geçmişte yaşanan Kazak akınlardan

²³¹ Osmanlı'da yüz bin akçe yerine "yük" kullanılmaktaydı. Bu durumda beş yük, 500.000 akçeye tekabül etmektedir. Bk. Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, C. III, s. 639.

²³² BOA, MD, nr. 42, s. 174, h. 551.

²³³ BOA, MD, nr. 42, s. 192, h. 594.

²³⁴ BOA, MD, nr. 42, s. 192, h. 593.

²³⁵ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 248-249.

²³⁶ BOA, MD, nr. 58, s. 161, h. 426.

²³⁷ BOA, MD, nr. 40, s. 226, h. 507.

dolayı Boğdan reayasına zarar gelmemesi için husussiyetle Boğdan'a yakın bulunan Tuna Beyleri ile Eflak-Erdel voyvodalıklarını hazırda bekletmiştir²³⁸.

Boğdan'da iç problemlerle mücadele edildiği sıralarda, Lehliler Moskov akınları ile meşguldü. Hatta bu akınlara takat getiremeyen Lehistanlı idareciler bir ara Iancu'dan yardım talep etmişti. Ancak Iancu Lehistan'ın bu yardımını geri çevirerek Lehistan'ı karşısına almıştır. Bununla da yetinmeyen Iancu'nun, Lehistan'ın düşmanı olan Habsburglarla yakın politikalar içerisine girmesi, Lehistan'ın müttefik olarak kaybedilmesi anlamına gelmekteydi²³⁹. Yine Boğdan-Lehistan barışını bozmak adına Boğdanlı haydutların sınırlarda yaptığı akınlara karşı bir önlem almayan Iancu, bu akınlardan bizzat sorumlu tutularak Lehistan ile olan barışa aykırı hareket etmemesi adına İstanbul'dan uyarı dahi almıştı²⁴⁰. Tüm bu vaziyetler, Iancu'un bu dönemde güttüğü Lehistan politikası önceki voyvodalara nazaran farklı bir politika çizdiğini kanıtlamaktadır. Çünkü Iancu, Lehistan ile olan geleneksel ilişkilere saygı duymadığı gibi kendisine destek veren Osmanlılara karşı Avusturya ile iş birliğine gitmekteydi. Nitekim Iancu'nun yürüttüğü dış politikalar, ülkenin önde gelen boyarları tarafından da tasvip edilmemiş ve Iancu'dan hoşnut olmayan boyarlardan bazıları Lehistan'a, bazıları ise Eflak'a kaçarak ülkeyi terk etmişlerdir²⁴¹. Hatta Lehistan'a kaçan boyarlar İstanbul'a gitmek üzere olan Leh elçisi Dzierdzek ile birlikte İstanbul'a gelerek, maruzatlarını sultana ileterek Boğdan vilayeti üzerinde çözüm arayışına gitmişlerdir²⁴².

3.3.1. Iancu Sasul'un Boğdan'dan Kaçış Süreci ve Hazinesi

Boğdan vilayetinde Iancu'nun sergilediği kötü yönetim sonucunda Boğdan halkından İstanbul'a olan şikâyet içerikli arzları dikkate alan Osmanlılar Iancu'ya karşı olan tutumlarını değiştirir. Özellikle Iancu'nun Osmanlılara karşı sadakatten ayrılarak Boğdan'da bulunan birçok Bey ve tüccarları öldürüp mallarını alması ve Boğdan üzerinden İstanbul'a gelen Leh elçilerinin elinde olan nâmeleri alarak bunları değiştirmesi hoş karşılanmaz. Bununla birlikte Iancu'nun Boğdan'ın geleneksel politika çizgisinden ayrılarak Habsburg Beyleri ile ittifak üzere olması,

²³⁸ BOA, MD, nr. 40, s. 138, h. 302-303-304; (s. 309, h. 715).

²³⁹ P. Panaitescu, "Sfirșitul Lui Iancu-Voda Sasul, An.al X-lea", n-le 7-9, *RI*, Vălenii de Munte, Lulie Septembrie 1924, s. 169.

²⁴⁰ BOA, MD, nr. 43, s. 32, h. 67.

²⁴¹ Grigorie Ureche, *Letopisețul Tarii Moldovei*, s. 250.

²⁴² Gheorghe David, *a.g.e.*, s. 107.

İstanbul'da bulunan Leh elçisi tarafından arz edilince²⁴³ Iancu'nun Osmanlı nezdinde itibarı iyice düşer. Bu bağlamda, Iancu'nun Boğdan'ı gerektiği gibi muhafaza edemediği gerekçeleri ile voyvodalıktan alındığını Boğdan vilayetinin komşuları olan Erdel, Lehistan ve Eflak'a gönderilen nâme ve fermana açıkça belirtilir. Iancu'nun yerine seçilen sabık voyvoda Petru Şchiopul'un, sancak-ı hümâyûnu İstanbul'dan alarak, Boğdan'ın başkenti Yaş'a Mirahor Mehmed Bey eşliğinde yola çıktığı, Boğdan'a komşu olan bey ve devletlere haber verilir²⁴⁴. Bunun yanında sabık voyvoda Iancu'yu İstanbul'a getirmek için iki çavuşun görevlendirildiği ve İstanbul'dan yola çıkan Petru'nun Boğdan'a gelene kadar, Boğdan vilayetinde tekrar ihtilal çıkabilme tehlikesine karşı Bender Beyinin Boğdan vilayetinde görülecek bu tür hareketleri gözetlemesine dair emir verilmesi,²⁴⁵ Boğdan vilayetinde görülebilecek olası bir iç savaş halinin önlenmesi adına önemli bir adım olur. Fakat Iancu, Petru'nun voyvoda olarak Boğdan'a doğru gelmesi ile Osmanlıların kendisini tahttan aldığını öğrendiğinde, bir ara İstanbul'a dönmeyi düşündüyse de Lehistan üzerinden Avusturya topraklarına gitmeye karar verir²⁴⁶. Iancu bu kararı verdikten sonra ailesi ve eşyalarının da bulunduğu konvoyu koruması için yanına Boğdan'dan 200 atlı asker ile 2 adet top arabası alır. Yine bunun yanında Iancu, Boğdanlı ve Rumlardan oluşan büyük bir grubu kendisine eşlik etmesi için görevlendirir. Iancu'nun konvoyunda bulunan arabaların bir kısmı para vs. ile dolu iken diğer arabalar ise Iancu ve beraberindekilerin eşyaları ile yüklüdür. Iancu ise Boğdan'dan kaçabilmek adına eşi ve çocukları ile birlikte konvoyda bulunan eşyalarla yüklü olan arabalarda saklanarak Lehistan'a doğru yol alır. Boğdan halkı, onun Lehistan'a kaçtığını öğrendiğinde onu durdurmak için küçük bir birlik halinde Iancu'nun Boğdan'dan kaçacağı yerleri tutarlar. Iancu Boğdan kuvvetleri ile yaptığı bu mücadelede, kendi askerlerine daha fazla para vaadi ile onları savaşa isteklendirir ve bu sayede Boğdanlıların elinden kurtularak, nihayetinde 5 Eylül 1582 yılında Lehistan topraklarına Iazlowiecki'nin hâkimi olduğu Sniatyn'e gelir. Her ne kadar Iancu, Leh Starostası Iazlowiecki'ye para vererek serbest geçiş istediye de Leh Hatmanı'nın, kralın izni olmaksızın Avusturya topraklarına geçemeyeceğini söylemesi üzerine Iancu yoluna devam ederek Avusturya'ya doğru yol alır. Fakat Iancu, Leh Hatmanı tarafından takip edilerek dağlık ve sarp bir alanda sıkıştırılıp

²⁴³ BOA, MD, nr. 46, s. 297, h. 680.

²⁴⁴ BOA, MD, nr. 48, s. 108, h. 284.

²⁴⁵ BOA, MD, nr. 48, s. 109, h. 288.

²⁴⁶ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 250.

hazinesi ile birlikte ele geçirilir. Iancu ve beraberindekiler yakalandıktan sonra aşağı doğru inerek Lvov yakınlarında bir hücreye kapatılır²⁴⁷. Bu konu hakkında bilgilendirilen Leh Kralı Bathoy, onun derhal mahkeme önüne çıkartılması emrini verir. Bu emre göre; Iancu Sasul, Lehistan kralına itaat etmemekle ve İstanbul'a giden mektuplarda sahtecilik yapma gibi suçlardan dolayı Lvov'da idam edilir. Iancu'nun idam edilmesinin ardından eşi ve çocukları Lvov'a getirilir. Öte yandan Iancu'dan geriye kalan hazinesi de Varşova'ya gönderilir²⁴⁸.

Iancu'nun Lehistan sınırları içerisinde yakalanması, Leh kanunlarına göre idam edilmesi ve voyvodanın yanında bulunan paraların Lehistan ülkesi sınırları içerisinde dağılmasına dair Leh kralı Ştefan Bathory tarafından İstanbul'a malumat verilir. Bu yaşanan gelişmeler üzerine Sultan III. Murad'tan 12 Aralık 1582 yılında Ştefan Bathory'e gönderilen name-i hümayûnda; Iancu'nun Boğdan'dan kaçarken yanında götürdüğü paraların kendi şahsi parası olmayıp, İstanbul'a göndermesi gereken para ve vergilerden oluştuğundan bahisle Iancu'nun bu paraları alıp 200 araba ile kaçtığı ve kendisinin öldürülse bile paraların zayi olmasının uygun olmayacağından söz edilir. Hatta Sultan III. Murad, Boğdan'dan kaçırılan paraların Leh kralı adamlarınca harcanmasına razı olunmadığını, dolayısıyla bu hazinenin Lehistan'dan dışarı kaçsa bile Lehistan'ın Osmanlılar ile olan dostluğuna binaen bunu almak için uğraşması lazımken, Boğdan hazinesinin Lehistan içinde kaybolup Leh kralına bağlı adamlarca gasp edilmesinin aralarındaki dostluğa aykırı olduğu hatırlatılır. Bu yüzden sultan, Osmanlı'ya ait olan paraların ele getirilmesinin Lehistan makamları sorumluluğunda olduğunu Ştefan Bathory'e hatırlatma gereği duymuştur²⁴⁹. Lehistan tarafından bu mektuba cevap verildiği kayıtlarda görülmezken, Iancu voyvoda hadisesine vâkıf olan Çakıroğlu adında bir kişinin İstanbul'a gelmesine dair Boğdan'a gönderilen 17 Ocak 1583 tarihli bir hükümden yola çıkarak²⁵⁰, Osmanlı makamlarının Çakıroğlu sayesinde Iancu hadisesini teferruatı ile öğrendiğini düşünmekteyiz. Nitekim İstanbul'dan 22 Mart 1583 yılında tekrar Varşova'ya gönderilen name-i hümayûnda; Iancu'nun Lvov'da idam edilip mal ve eşyalarının yağma edildiğinin haber alınmasından söz edilerek, uzun bir zaman Lehistan'dan bir haber gelmediğinden şikâyet edilmiştir. Ayrıca Iancu'nun

²⁴⁷ P. Panaitescu, "*Sfirşitul Lui Iancu-Voda Sasul*", s. 171-172.

²⁴⁸ Veress, *Documente*, II, belge 217, s. 236-237.

²⁴⁹ BOA, MD, nr. 48, s. 198, h. 533; *Yoldaki Elçi*, s. 90-91.

²⁵⁰ BOA, MD, nr. 48, s. 245, h. 686.

zimmetine geçirdiği paraların Boğdan'da bulunan celep ve tüccarlardan aldığı paralar olduğunun üzerinde durularak bu paralarda Lehistan'ın hakkı olmadığına açıklık getirilir. Öte yandan sultan, Iancu'nun hazinesinin Lehistan'da tutulduğunun detaylı olarak haber alındığı ve dolayısıyla Lehistan'da Iancu'nun ne kadar malı ve parası varsa eşi ve çocukları ile birlikte Lehistan'ın Osmanlılar ile olan dostluk gereği İstanbul'a iade edilmesi rica edilir. Bunun yanı sıra Sultan III. Murad, Iancu'nun adamları olan Mihail, Anton ve Şerban'ın Lehistan'da bulunduğunu haber aldığından Boğdan'da önemli görülen bu kişilerin yine Osmanlı-Lehistan arasındaki hukuka dayanarak iadesi üzerinde durur²⁵¹. Osmanlı tarafından yapılan tüm bu çağrılara rağmen Lehistan, Iancu'nun eşi ve hazinesini geri iade etmediği gibi Ştefan Bathory'in bu para ile Macaristan'dan toprak alacağına dair haberlerin varlığı²⁵² Ştefan Bathory'in asıl niyeti hakkında fikir verici olabilmektedir.

3.3.2. Petru'nun ikinci kez Boğdan Voyvodası Oluşu

Iancu'nun Osmanlı sadakatini sarsarak Boğdan voyvodalığı görevinden alınması üzerine sabık voyvoda Petru Şchiopul, 28 Ağustos 1582'de ikinci kez Boğdan voyvodalığına atanır²⁵³. Bu atanmaya karşılık olarak Sultan III. Murad, usul üzere Leh krallığını haberdar ederek, Iancu'nun ihaneti nedeniyle bu değişikliğin yapıldığını iletir²⁵⁴. İstanbul'dan 1582 yılının Eylül ayı sonuna doğru ayrılan Petru, Boğdan başkenti Yaş'a gider. Bu yolculuk esnasında 300 kişilik kalabalık bir grup Petru'nun çevresini kuşatarak, kendisine eşlik eder. Aynı zaman içinde protokol gereği ona eşlik eden Büyük Mirahor Mehmed de konvoyda bulunmaktadır²⁵⁵. Petru'yu Boğdan tahtına koymak için giden grup Ekim 1582'te başkent Yaş'a vardıklarında burada adeta Boğdan halkı ve boyarları tarafından çok memnun bir şekilde karşılandığı Boğdan kronikçilerince dile getirilir. Lakin Petru'nun daha Boğdan'a ayak bastığı ilk andan itibaren yine Kazakların Boğdan'a olan akınlarına kaldığı yerden devam etmesi, Boğdan tarihçisi Ureche tarafından aktarılır²⁵⁶. Ureche'nin bahsettiği Kazak akınlarının yine daha öncekiler gibi Boğdan tahtına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Boğdan'dan Braşov'a gelen haberler,

²⁵¹ BOA, MD, nr. 48, s. 338, h. 991.

²⁵² Veress, *Documnete*, II, aynı belge.

²⁵³ Mihai Maxim, *Documente Turceşti (1526-1602)*, s. 219.

²⁵⁴ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 183, s. 353.

²⁵⁵ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, belge CCXXXI, s. 138. D. Gheorghe, *a.g.e.*, s. 109. Fransız Elçi Germigny'in bahsettiği *Grand-Escuyer* aslında Petru'yu Boğdan tahtına koymak için götüren Büyük Mirahor Mehmed'tir.

²⁵⁶ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 251.

Ureche'nin verdiği bilgileri doğrular niteliktedir. Bu bilgilere göre; Boğdan'da görülen bu seferki Kazak akınlarının Petru'nun oğlu olduğunu iddia eden İliaş voyvoda tarafından yürütüldüğünü ve Boğdan üzerine 1030 Kazak askeri ile gelindiği bilgisine yer verilmekteydi. Netice itibariyle Kazaklar, Petru'nun güçlü direnişi karşısında daha fazla dayanamayıp, lider gördükleri İliaş'ı Boğdan hâkimi Petru'ya teslim ederlerken Kazak tarafı da bu savaşta çok büyük darbe alır²⁵⁷. Aslında Boğdan vilayetinde görülen bu tehditler, Lehistan ile Zaporog Kazakları arasında yapılan barışın bu yıllarda bozulmasının bir neticesiydi. Çünkü Ştefan Bathory ile Kazaklar arasında yapılan 1578 barış anlaşması sayesinde Türk ve Boğdan sınırları bir dönem huzur bulabilmişti²⁵⁸. Fakat Boğdan'a olan bu akınların amacının tıpkı öncekiler gibi Boğdan tahtını ele geçirmek olduğu anlaşılıyor. Nitekim İtalyan elçi Giavani, Kazak ve Leh askerlerinin Petru'yu tahttan alma amacıyla hareket ettiklerinde Petru'nun onlara para vererek sakinleştirdiğinde bile Kazaklar tarafından birçok zararın verildiğini yazar. Öyle ki, Leh ve Boğdan sınırlarında halkı ve hayvanlarını korumak için tahtadan yapılmış birçok palangaların yakıldığını bu yüzden Kazakların yatışmasının zor olduğuna ve sınırlarda yapılan hazırlıkların varlığına dikkat çekmiştir²⁵⁹.

Petru'nun ikinci kez tahta geçişinden sonra yapılan ilk saldırıdan yaklaşık bir yıl sonra yani 1583 yazında Boğdan voyvodalığı, İstanbul'a gönderdiği arzlarda Kazakların tüfekler ile birlikte Boğdan'a gelebileceklerinden duyduğu kuşkuyu İstanbul ile paylaşmıştır. Boğdan'da görülen Kazak tehlikesi üzerine İstanbul gerekli önlemleri almış ve bunun için yine Erdel voyvodalığının askeri yardımına ihtiyaç duyulduğu Sigismund Bathory'e²⁶⁰ (1581/1586-1598) iletilerek Boğdan vilayetine yardım edilmesi için hazır olması gerektiği emri verilmiştir²⁶¹. Erdel voyvodası da Haziran 1583'te İstanbul'a cevap olarak gönderdiği mektubunda, Kazakların Boğdan'a saldırmaları halinde, Osmanlı tarafından verilecek emirler için daima hazır olacağını ve Boğdan voyvodalığının haber vermesi halinde Erdel ordusunda bulunan tüfekli askerler ile topçuların Boğdan'a gideceğini belirterek, sultana sadakatini arz

²⁵⁷ Veress, *Documente*, II, belge 215, s. 235.

²⁵⁸ Öztürk, *a.g.e.*, s. 309.

²⁵⁹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. III/Partea II (1576-1600), belge XXIII, s. 16.

²⁶⁰ Babası Christofor Bathory'in ölümünden sonra Erdel Dietası tarafından Erdel kralı olarak seçilen Sigismund Bathory'in voyvodalığı 1581 yılında Osmanlılarca onaylanmıştır. Bk. C. Mureşanu, "Lupta pentru Supraviețuire în Secolul al XVI-lea: Transilvania", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 522.

²⁶¹ BOA, MD, nr. 49, s. 91, h. 311.

etmiştir²⁶². Nitekim Petru'nun daha önce işaret ettiği Kazaklar, 8.000 kişilik kuvvetle Nistru'ya gelerek burada bulunan Türk limanlarını yağmaladıktan sonra Akkirman'a büyük zarar verdikleri ve hatta Akkirman Beyi'ni de öldürüp akabinde de Bender'i de kuşattıkları görülmüştür. Hatta Petru Şchiopul, 17 Ağustos 1583'te Boğdan'ın başkenti Yaş'tan 15.000 Boğdan askeri ile Bender'e yardıma geldiğinde, savaş çoktan bitmişti. Nitekim Kazaklar ile yapılan savaşta Bender Beyi çok ciddi şekilde yaralanmış ve İstanbul'a zar zor dönebilmmişti²⁶³. Petru, Bender'de görülen bu akınlardan sonra sultana gönderdiği maruzatında, bu seferki Kazak akınlarının Moskova ve Lehlilerin barışık halde olmalarına mukabil geliştiğini ve Kazakların sayıca beş-altı bin civarında olduklarını, Kazaklara Yanov adlı birinin liderlik ettiğini ifade etmekle yetinmiştir. Bununla birlikte Petru, Kazak eşkıyaların Bender'e geleceklerinden haberi olmadığını ve gelen Kazakların gayet tedarikli olduğundan dolayı bunlara güç yetiremediklerinden yakınmıştır. Öte yandan, bu akınlardan duyduğu rahatsızlığı Leh kralına da iletmiştir²⁶⁴. Nitekim 1 Ağustos 1583'te Kazakların, Bender ve Akkirman'a yapmış oldukları akınları İstanbul'a zamanında haber veremediği gerekçesi ile bu olaylardan dolayı bizzat Boğdan voyvodası Petru mesul tutulmuştur. Hatta kendisi Kazaklar üzerine İstanbul'dan gönderilecek ordulara zamanında katılması için İstanbul'dan uyarı dahi almıştır²⁶⁵. Öyle ki, Ağustos ayında Lehistan'ın Krakow şehrinde bulunan Boğdan elçisi, Türk boylarında görülen bu Kazak akınlarının oldukça hızlı geliştiğinden bu duruma anlam veremediklerini ifade etmiştir. Ayrıca Kazakların Boğdan'a verdikleri zararlardan ötürü Osmanlı sultanının Voyvoda Petru'yu sorumlu tuttuğunu ve bu zararların Boğdan tarafından ödenmesi gerektiğine dair Leh yöneticilerine serzenişte bulunmuştur²⁶⁶. Boğdan voyvodası Petru, Leh kralına verdiği mektupta; bu durumu açık bir şekilde dile getirerek, Osmanlı Sultanı III. Murad'ın Boğdan'da görülen Kazak akınlarından dolayı kendisini "*Kazaklara Boğdan'da yol verip sana geldiklerinde onları para ve hediyelerle geri göndererek, sonrasında ise Kazakların daha büyük sayıda askerlerle Bender'i vurmaları senin suçun*" şeklinde bu olaydan mes'ul tutulduğundan dert yanmıştır. Durum böyle bir hal alınca Petru, Leh sınırlarında bulunan Hatmanlara bu tür olaylar yaşanmaması adına gereği şekilde

²⁶² Veress, *Documente*, II, belge 234, s. 253.

²⁶³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, Giriş Kısmı, s. LV.

²⁶⁴ BOA, MD, nr. 49, s. 161, h. 524.

²⁶⁵ BOA, MD, nr. 51, s. 40, h. 128.

²⁶⁶ Veress, *Documente*, II, belge 248, s. 270.

emir verilmesi için Leh kralından rica etmekle birlikte, Leh-Boğdan sınırlarında huzurun görülmesi için Ion Potcoava'dan bu yana baş gösteren akınlarda onun selefi olarak devam eden bu kışkırtıcıların başı Konstantin'in sınırda ortak komisyonlarca cezalandırılmasını içeren talebini yenileyerek²⁶⁷, oldukça can sıkıcı Kazak akınlarının çözüme kavuşturulmasını rica etmiştir.

Nistru'da görülen Kazak akınları üzerine 9 Ekim 1583 yılında bizzat Cafer Paşa Bender ve civarına yapılan bu saldırıları engellemek için görevlendirilmişken²⁶⁸ Boğdan voyvodası Petru da, Cafer Paşa ile gelen askerlerin Akkirman ve Özü taraflarına gelinceye değin iki tarafın da güvenliğini sağlamak ve Kazaklara karşı tüfekli asker temin etmesi için vazife almıştır²⁶⁹. 1587 yılında tekrar baş gösteren Kazak tehlikesi, Nisan ayında ilk olarak Özü civarında baş göstermiş ve bu akınlarda ciddi şekilde yağma yapılmıştır. Fakat Ağustos 1587'de yapılan akınların etkisi daha büyük olmuş ve bu akınlarda Özü kalesi ve şehri tahrip olunduktan sonra Kazaklar Özü kalesinden hayli mühimmat ve top vs. yanlarına almışlardır²⁷⁰. Bu esnada Kazaklar, 1587 yılı Kasım ayında Özü'den adlıkları mühimmatlar ile Boğdan sınırlarına girmiştir. Kazakların Boğdan'a girmesi ile ilgili olarak İstanbul'a gelen haberlerde, 2.000 kadar Kazak askerinin Boğdan sınırında olan Turla nehrini geçip Yaş'a doğru geldikleri vakit, Petru'nun bir yolunu bulup başkent Yaş'tan kaçtığı bilgisine yer verilmektedir. Osmanlılar, Petru voyvodanın nerede olduğu konusunda bilgi sahibi olmazken, Boğdan'daki vaziyetler hakkında Niğbolu Beyi'nden malumat istemiştir²⁷¹. Bu bilgilere ek olarak Ureche, 23 Kasım 1587'de Kazakların Ivan voyvoda önderliğinde geldiklerinde Tuțora mevkiinin yukarısında vuku bulan savaşta, Boğdan askerlerine üstünlük sağlayamayıp ormanlık alana kaçarak dağıldıklarını ifade ederek Petru olayına açıklık getirmektedir²⁷².

İstanbul'dan Petru'ya ulaşan 14 Aralık 1587 tarihli fermanda; Kazakların Boğdan'dan vazgeçip Bender ve Akkirman dolaylarına yöneldiğinden Kazakların o bölgelerde yapacakları faaliyetlerin acil şekilde İstanbul'a haber edilmesi rica

²⁶⁷ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge, 187, s. 357-358.

²⁶⁸ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, (Haz: Mehmet İpşirli), C. I, 2. Baskı, TTK, Ankara, 1999, s. 140.

²⁶⁹ Mustafa Murat Öntüğ, "Karadeniz'deki Kazak Tehlikesi ve Özü Kalesi (1580-1630)", 38. *ICANAS Uluslar arası Asya Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, C. V, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay. Ankara, 2012, s. 2319.

²⁷⁰ Öntüğ, *a.g.m.*, s. 2320.

²⁷¹ BOA, MD, nr. 62, s. 147, h. 325.

²⁷² Grigorie Ureche, *Letopiseșul Tarii Moldovei*, s. 257.

edilmiştir. Bu emrin yanı sıra İstanbul yönetimi, Boğdan tarafına gelen Kazakların sayıları, tedarikleri, hangi tarafa yönedikleri ve amaçlarının ne olduğu konusunda hiç vakit kaybetmeden Bender ve Akkirman Beyleri ile irtibat halinde olmasını Petru'dan isteyerek²⁷³, Kazaklara karşı zamanında tedbir almayı hedeflemiştir. Kazak tehdidinin ciddiyetini anlayan Osmanlılar, Kazakların Boğdan'a geldiklerinde Özü'den aldıkları topları suya bırakarak kaçtıklarını haber aldıklarında, yeniden Kazak akınlarının devam edeceğini öngörmüşlerdir. Bu yüzden Boğdan ve Tuna sahillerinde beliren Kazak tehlikesi karşısında Boğdan'a yardım etmesi için Erdel'e başvurulmuştur. Boğdan'a yardım emrini içeren ferman Hüseyin Çavuş ile Erdel'in başşehri Alba-Iulia'ya gönderilmiştir²⁷⁴. Buna mukabil, Erdel hâkimi Bathory, sultanın emrine müteakiben Leh ve Habsburg sınırları hakkında bilgiler edindiğini fakat Kazaklar ile ilgili olan durumların hızlı şekilde geliştiğini ifade etmiştir. Bathory, Boğdan'dan Erdel'e haber gelene kadar, Kazak ve Boğdanlıların çoktan savaşa başladıklarını bundan dolayı müdahale etme gereği kalmadan²⁷⁵ Petru'nun Kazakları Boğdan'dan çıkararak ülkenin huzura erdiğinden duyduğu memnuniyeti İstanbul'a iletmiştir²⁷⁶. Öyle görülüyor ki Petru voyvoda, Kazak akınlarından edindiği tecrübeler sayesinde Boğdan'daki Kazak akınlarını yardıma gerek duymadan bir şekilde uzak tutmayı başarmıştır.

3.3.3. Petru'nun Tahttan Ayrılması ve Kaçışı

Petru'nun Boğdan voyvodası oluşundan bu yana Kazaklarla uğraşması kendisini oldukça yordduğu gibi 1589-1590 tarihleri arasında Lehistan ile Osmanlılar arasında görülen kriz, Boğdan voyvodalığını derinden etkilemiştir. Çünkü Lehistan ve Osmanlı arasında çıkabilecek olası bir savaş, Boğdan topraklarında olacağından Petru bundan fazlasıyla kaçınmıştır. Öte yandan Osmanlıların İran savaşları dolayısıyla ekonomik anlamda kendilerini finanse etme isteği ile Eflak-Boğdan voyvodalarına yaptıkları ekonomik baskılar²⁷⁷, Boğdan'da yeni bir taht değişikliğinin habercisi olmuştur. Özellikle İran savaşları, Boğdan'ın ekonomik yükünü ağırlaştırmış ve Petru'dan haraç toplanması talep edilmiştir. Bunun üzerine Petru, boyarlarını toplayarak onlara ne yapması gerektiğini danışmıştır. Boyarlar haracın

²⁷³ BOA, MD, nr. 62, s. 151, h. 335

²⁷⁴ BOA, MD, nr. 62, s. 174, h. 386

²⁷⁵ Veress, *Documente*, III, belge 73, s. 126.

²⁷⁶ Veress, *Documnete*, III, belge 70, s. 119.

²⁷⁷ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 104.

ödenmesini teklif ederken, Petru Boğdanlıların kendisinden nefret etmemesi adına Boğdan tahtını bırakarak Lehistan yolu ile Avusturya'ya kaçmayı tercih etmiştir²⁷⁸. Petru, Lehistan'ın Osmanlılar ile olan sınır komşuluğunu bildiği için kendisinin iade riski yüzünden Lehistan'da kalmayı tercih etmez. Bu yüzden Avusturya ile irtibata geçip orada ömür boyu sığınma talebinin kabul edilmesi üzerine bu kararı verir. Petru'nun ülkeden kaçmak adına Boğdan'da yaptığı hazırlıkları duyan Osmanlılar, Petru'nun isyan ettiğini düşünerek, Petru'yu ele getirmek için Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Kapıcıbaşı Veli Ağa ve yeni voyvoda Aron'u vazifelendirir. Bunun üzerine Petru, üzerine gelen Osmanlı güçlerine karşı koyamazken, giriştiği mücadelelerde yenik düşer. Netice itibariyle Petru, önce Kapıcıbaşı Veli Ağa'ya ve sonrasında Boğdan voyvodası Aron'a bilfiil giderek teslim olur. Ancak Boğdan'dan her nasıl olduysa kurtulmayı başaran Petru, konvoyunu hazırlayarak Avusturya'ya doğru yola koyulur. Boğdan'dan ayrılan Petru'nun konvoyu, Leh sınırına geldiğinde Leh Hatmanlarına bağlı bulunan birkaç yüz atlı askerden oluşan birlik tarafından sınırdan durdurulur. Petru'ya bağlı askerler ile yapılan çarpışmada Boğdan Voyvodasının adamları büyük kayıplar verir. Petru'nun eşyaları ve hazinesini yağmalayan bu grup, Petru'dan bir miktar para ile değerli eşyaları gasp ederler. Fakat Petru, bu kısa arbededen sonra Leh topraklarına girdiğinde Leh Kralı Sigismund tarafından her hangi bir engel ile karşılaşmaz. Leh Kralı Sigismund, 10 Eylül 1591'de Petru'ya Avusturya'ya gitmesini tavsiye eder. Petru tıpkı sabık voyvoda Lăpuşneanu gibi, Maramureş dağlarından Avusturya'ya doğru yol alır. Bu yüzden Petru, Iancu Sasul'un Satmar/Satu-Mare'ye doğru yol alıp yakalandığı şekliyle Iancu'nun kaderini yaşamaz. Boğdan'dan kaçarak amacına ulaşan Petru, Avusturya sınır kalelerinde bulunan Macar komutanlar tarafından oldukça sıcak karşılanır. Petru Şchiopul, sınıra geldiğinde kendisi ve ailesi adına yapmış olduğu sığınma talebi olumlu karşılanır. Sonuç itibariyle Petru Şchiopul, Satmar-Caşovia-Tolna-Viyana yolu ile Avusturya kralının yanına iltica eder. Petru'nun kaçmasının İstanbul'da haber alınması üzerine, Osmanlılar, Lehistan'a baskı yapar. Osmanlılar, Petru'nun Lehistan'a sığınma ihtimali üzerine ilk olarak Leh elçisi Dzierzek'e ultimatoma vererek bu durumu protesto eder. Fakat Petru'nun Avusturya'ya kaçması olayının Aron'un Boğdan'a geldiğinden sonra öğrenilmesi üzerine 27 Ocak 1592 yılında

²⁷⁸ Grigorie Ureche, *Letopiseşul Tarii Moldovei*, s. 259-260.

Avusturya elçisi Pezzen'e şikâyetle bulunularak resmi düzeyde protesto edilir²⁷⁹. Petru'nun Boğdan'dan kaçıışı uluslararası boyutta protesto edilirken, diğer taraftan da Petru'nun Osmanlılara ait olan haracı, vergi vs. Boğdan'da güvendiği kimselere bırakması sebebiyle bu kişilerin Osmanlı'ya ait olan Boğdan haracı ve vergilerinin kaçırmamaları Osmanlıların dikkat ettiği önemli bir husus olmuştur. Bu amaçla 11 Ekim 1591'de Boğdan'da bulunan Bali çavuşa verilen emirde, Petru voyvoda kaçtıktan sonra, Boğdan'da bulunan Manol adında birinin Petru'ya ait olan esbab ve erzakını elinde bulundurduğundan bu şahsın Boğdan'dan kaçmasına fırsat verilmeyerek, Kapıcıbaşı Mehmed ile birlikte yola çıkan yeni voyvoda gelinceye değin, Manol'un gözaltında tutulması talep edilir. Bu durumda Petru'dan kalan bu esbab ve erzaka sahip çıkılması²⁸⁰ adına Boğdan'da bulunan Osmanlı haracının Boğdan'dan kaçırılmasına göz yumulmamıştır.

3.4. Aron Voyvoda Dönemi

Petru'nun Boğdan tahtını ansızın bırakması haberleri üzerine Boğdan voyvodalığı için aday olan Aron, İngiliz elçisi Edward Barton'un diplomatik ve finansal desteği sayesinde Boğdan voyvodası olmuştur. Aron'un seçilişi, İngilizlerin İstanbul nezdinde diplomatik bir başarısı olarak zikredilmiş ve İngiltere'ye giden raporlarda, Aron'un Boğdan voyvodası olması adına yaptığı destekten ötürü Barton'dan övgüyle bahsedilmiştir²⁸¹. Lakin Aron, Boğdan'da yaptığı zalimliklerle kendisine güvenenleri hayal kırıklığına uğratmaktan geri durmamıştır. Bilakis Aron iktidarından evvel Boğdan ülkesi, gayet refah içinde olup ülkede bir yağma hareketi bile görülmemiştir. Özellikle Petru Şchiopul döneminde Boğdan ülkesi, tek bir boyarın dahi kötü yönetimden dolayı başka bir ülkeye iltica etmediği ender anlardan birine şahit olmuştur. İşte Petru'nun Boğdan'da bıraktığı bu olumlu izlenim, Ureche gibi tarihçiler tarafından övgüyle bahsedilmiştir. Buna karşın, Aron tahta geldiği andan itibaren ülkedeki iç ve politik çatışmalar had safhaya ulaştığından Boğdan'da süregelen barış bozulmuştur²⁸². Söz konusu Voyvoda Aron'un Boğdan tahtına gelişi, Boğdan kroniklerinde bile ümitsiz bir şekilde ifade edilmiş ve Aron'un gelişiyle Boğdan'daki sükûnetin bozulduğu anlatılmıştır. Özellikle Nicolae Costin'in

²⁷⁹ BOA, MD, nr. 69, s. 70, h. 141; MD, ZYL, nr. 6, s. 63, h. 156; Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, Giriş Kısmı, s. LXXV-LXXVI.

²⁸⁰ BOA, MD, nr. 68, s. 18, h. 31.

²⁸¹ Tappe, *Documents*, belge 50, s. 61.

²⁸² I. Minea, "Aron Vodă și Vremea Sa", *CI*, Nr: 8-9, Iași, 1932-33, s. 105-106.

anlattığına göre; Aron voyvoda, Boğdan'a geldiğinde ülke refahını önemsemeyerek sadece kendi kişisel çıkarları adına Boğdan halkından fazla vergi talep ederek, kendisine muhalif olan boyarları öldürmüş ve hazinelerine el koymuştur. Bununla da yetinmeyen Aron, sırf kendisini koruması için Macar ülkelerinden paralı asker dahi getirerek²⁸³ bu askerler için voyvodalık sarayının hemen bitişiğine ayrı oda yaptırıp hazineyi kendi çıkarları için kullanmıştır. Bu durum karşısında hoşnut olmayan Boğdan reayası, Aron'a karşı Ioanaşcu önderliğinde isyan ederek tepkilerini ortaya koymuşlardır. Fakat Aron, voyvodalık sarayından getirdiği Macar tüfekçiler sayesinde isyancıları yenilgiye uğratmış ve Aron'a karşı gelen Ioanaşcu yakalandıktan sonra Boğdan adetleri gereği burnu kesilerek "*ibret-i âlem*" için cezalandırılmıştır²⁸⁴. Boğdan'da seyir eden iç isyanlardan ilk etapta haberi olmayan Osmanlı erkânı, şans eseri Boğdan'a giden Oğuz çavuşun Yaş'taki vaziyetleri bizzat müşahade etmesiyle haberdar olmuşlardır. Eflak'tan kaçan sığınmacıları teslim almak için Aron'un huzuruna gelen Osmanlı temsilcisi, Eflak voyvodası Kötü Alexandru'nun casusu olduğu gerekçesi ile Aron tarafından azarlanarak geri gönderilmiş ve kendisine Boğdan'da at ve erzak verilmediği için aç ve yayan olarak Eflak sınırına geldiğinde, bu yaşanan hadiseleri İstanbul'a arz etmiştir. Böylelikle Oğuz çavuşun gönderdiği haberler sayesinde, Aron'un niyetini kavrayan Osmanlılar, 2 Mayıs 1592'de Boğdan voyvodası Aron'u bu tür olaylardan dolayı ciddi şekilde azarlamışlardır. Nitekim Aron'a verilen emirde, kendisinin Osmanlı'ya karşı isyan halinde olmadığı halde nasıl bu tür hareketlere cüret ettiğini ve bunun manasının ne olduğundan bahsedilir²⁸⁵. Boğdan'da yaşanan iç hadiselerle üstelik Osmanlıların sadakatini kazanmış olan Brutti'nin hapse atılması, İstanbul'un sabrını taşıran diğer bir etken olmuştur. Zira Brutti, ihanet suçundan dolayı Lehistan'a kaçmak üzere iken Boğdan Vistiyeri Ion ile birlikte 16 Nisan 1592'de Aron tarafından yakalanmıştı²⁸⁶. Brutti ve adamlarının Aron tarafından hapse atılarak mal varlıklarına el konulmasının ardından Aron'a verilen emirde, Âsitâne-i Saadet'e hizmet eden Buritti'nin serbest bırakılarak kendisinden alınan tüm emvalin Boğdan'a gelen Osmanlı temsilcilerine teslim etmesi istenmiştir. Lakin Osmanlı idaresi tarafından İstanbul'a çağrılan Brutti ve adamlarının, mal ve canlarına zarar gelmemesi hakkında ciddi şekilde tembih

²⁸³ Mart 1592 tarihinde Aron voyvodaya gönderilen bir fermanda; Osmanlı sınırları içerisinde tüfekçiler dururken, "*dârû'l harbden*" (Macaristan'dan) tüfekçi getirilmesine sitem edilmiştir. Bk. BOA, MD, nr. 69, s. 47, h. 96.

²⁸⁴ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 296-297.

²⁸⁵ BOA, MD, ZYL, nr. 6, s. 11, h. 18.

²⁸⁶ I. Minea, "*Aron Vodă și Vremea Sa*", s. 160-161.

yapılmasına rağmen²⁸⁷, Brutti ve adamları bazı gerekçelerle Aron tarafınan öldürülmüştür. Bunun sebebi ise Aron'un, Brutti'nin Lehistan aracılığı ile Petru Şchiopul'u Boğdan'a getirmesinden korkmasıydı. İşte Boğdan'da görülen bu son hadise Aron'un 30 Mayıs 1592 yılında tahttan alınmasına gerekçe oluşturmuştur²⁸⁸.

Boğdan'daki voyvoda değişikliği ile birlikte Aron'un kaçma ihtimalini değerlendiren Osmanlılar, onun Erdel yolu ile kaçacağından şüphelendikleri için Petru Şchiopul ve Boğdan Lăpuşneanu hadiselerinin tekrar yaşanmaması adına gerekli önlemleri almışlardır. Bu amaçla Erdel hâkimi Bathory'den Aron'un elindeki haraçla Erdel üzerinden Avusturya'ya geçmesine karşılık sınırlarda güvenliği artırmasını talep etmiştir²⁸⁹. Bathory ise alınan emir gereği, adamlarını Erdel'in dört bir yanına gönderdiğini, yolların Aron'un geçme ihtimaline karşı kapatıldığını ve Aron'un Erdel sınırları dahilinde görülmesi halinde yakalanarak İstanbul'a gönderileceğinden emin olunmasını iletmiştir²⁹⁰. Hatta bu doğrultuda Bathory'in Boğdan-Erdel sınırında olan Erdel voyvodalığına bağlı Bisrița hâkimini bu hususta Boğdan sınırına adamlar koymasına için sıkıca tembihlemesi²⁹¹, ciddi önlemler aldığını kanıtlamaktadır. Öte yandan bu durum İstanbul-Alba Iulia-Bisrița dahilinde emir komuta zincirini göstermesi bakımından önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlılar Aron'a karşı aldıkları bu önlemlerin yanı sıra, onu Boğdan voyvodalığından azletmek üzere elçi göndererek kesin kararını vermiştir. Bu amaçla İstanbul'dan Aron'un azil haberini getiren çavuşun atı ile birlikte Yaş civarına doğru geldiği görüldüğünde, Aron voyvoda, bu habercinin kendisini görevden almak amacı ile geldiğini anlamıştır. Bu yüzden azil haberinin Boğdan'da duyularak kendi hayatını tehlikeye atmak yerine, bu haber Boğdan'a yayılmadan başkent Yaş'tan kaçmayı planlamıştır. Bu yüzden Aron, gizlice boyar ve askerlere dağılması emrini vermiş ve ertesi gece Yaş'ta bulunduğu sarayından ayrılarak, Țarigrad'a doğru kendisini götürmek için bekleyen Kapıcı Ağa'ya teslim olmak için yola

²⁸⁷ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 18, h. 36.

²⁸⁸ Ludovic Demeny ve Paul Cernovodeanu, *Relațiile Politice Ale Anglie cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI-XVIII*, București, 1974, s. 27.

²⁸⁹ Veress, *Documente*, III, belge 194, s. 287.

²⁹⁰ Veress, *Documente*, III, belge 195, s. 288. Aynı konuda Sigismund Bathory tarafından Siyavuş Paşa'ya yazılan mektup için Bk. Veress, *Documente*, III, belge 196.

²⁹¹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XVI (1358-1600), belge MCCCX, s. 712.

koyulmuştur²⁹². Aron'un diğer Boğdan voyvodaları gibi Boğdan'dan kaçmayıp haracı ile teslim olmak için İstanbul'a doğru gelmesi üzerine 24 Haziran 1592 yılında bizzat Aron'a verilen fermanda;

“Senin voyvodalığın âhere virilmekle huşûnet itmeyip Südde-i Sa‘âdetime olan sadâkat ve ubûdiyetin mücebince Boğdan harâcı ile Dergâh-ı Mu‘allâma müteveccih olup bi‘l-fii‘l yolda olup Südde-i Sa‘âdetime yakın geldiğin i‘lâm olundu eyle olsa senin zaferliğin ve sadâkatin ma‘lûm-ı şerîfim olmağla”

ifadeleri ile Aron'un Osmanlı'ya karşı olan sadakati takdir edilmiştir²⁹³. Bunun yanı sıra Osmanlılar, Aron'un İstanbul'a dönüş yolunda yeniçerilerce desteklenen Boğdan voyvodası Alexandru²⁹⁴ ile karşılaşmasını önlemek adına bir dizi tedbire başvurmuştur. Bu tedbirlerden ilki Boğdan voyvodası Alexandru'dan Aron'a herhangi bir zararın gelmesini önlemek adına Aron'un şimdilik İstanbul'a gelmeyip sadece mükellef olduğu haracı İstanbul'dan gelen çavuşlara vererek, Gelibolu yolu üzerinden Halep'e gitmesi icap etmiştir²⁹⁵. Boğdan'ın refahı için alınan diğer bir önlem ise, Boğdan voyvodası Alexandru'nun İstanbul'dan gelmesine değin geçen süre zarfında Boğdan tahtını dış tehlikelere karşı muhafaza etmesi için Hızır çavuşun vazife almasıdır²⁹⁶. Boğdan'ın otorite boşluğuna düşmemesi adına alınan bu kararlar birlikte Boğdan tahtı, iç ve dış tehlikelere karşı başıboş bırakılmamıştır. Yine bu kararın alınmasında Aron'un voyvodalığı döneminde, Kazak tehlikesinin sınırlarda belirdiğine dair İstanbul'a yaptığı uyarılar etkili olmuştur. Nitekim bu uyarılara karşılık olarak Niğbolu, Akkirman ve Bender Beyleri tedbir amaçlı teyakkuza geçirilmiştir²⁹⁷.

²⁹² Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 298. Aynı şekilde I. Minea makalesinde Aron'un filo-Türk boyarlarının karşı çıkmasına rağmen İstanbul'a gitme kararından bahseder. Boyarların korkusu ise Aron'un ayrılışından sonra Boğdan hadiselerinin yeniden baş gösterecek olması idi. Bu yüzden Aron'un İstanbul'a doğru yola çıktığı vakit bazı boyarlar da farklı yoldan İstanbul'a vararak Boğdan'a tekrar Aron'un getirilmesi için aracı oldukları görülmektedir. Özellikle bu boyarlardan birisi de meşhur Opera'dır ki kendisi daha sonra Boğdan tahtını almak için Aron'a yardım edecektir. Bk. I. Minea, *“Aron Vodă şi Vremea Sa”*, s. 171.

²⁹³ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 32, h. 73

²⁹⁴ Aron'un tahttan alınması ile birlikte İstanbul'dan gelen haberlerde yeni voyvodanın Ion Cel Viteaz'ın oğlu Alexandru'nun seçildiği yönündeydi. Çünkü Alexandru, bir yıl süreyi aşkındır İstanbul'da yeniçeri sarayında ikamet ettiğinden Yeniçeri Ağası tarafından destek görmekteydi. Bk. I. Minea, *“Aron Vodă şi Vremea Sa”*, s. 162.

²⁹⁵ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 33, h. 75.

²⁹⁶ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 32, h. 72.

²⁹⁷ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 13, h. 25.

3.4.1. Boğdan'da Yeni Bir Kazak Tehlikesi: Kazak Petru

Osmanlı idarecilerinin Boğdan tahtını boş bırakmamak adına önlemler aldığı vakit Boğdan tahtını ele geçirmek isteyen Kazak Petru/Petru Cazacul, Aron'un Boğdan'dan ayrılmasını fırsat bilmiş ve bu planını gerçekleştirmek için girişimlerini hızlandırmıştır. Bu doğrultuda Lehistan'ın desteğini kazanan Kazak Petru, 9 Haziran 1592 yılında Kameniče kalesine gelerek Boğdan ileri gelenlerine Alexandru Lăpușneanu'nun soyundan geldiğini ve Boğdan'a voyvoda olmak isteğini iletir. Bu haber Aron'un tiran yönetiminden oldukça rahatsız olan Boğdan reayası ve boyarlar tarafından olumlu karşılanır. Bu durum üzerine Boğdan boyarları İstanbul'a gönderdiği arzda Kazak Petru'yu voyvoda seçmek istediklerini iletirler²⁹⁸. Ancak bu arz İstanbul'a ulaştığında Sultan III. Murad bu duruma asla rıza göstermez ve İstanbul'un onayını almadan böyle bir işe kalkışan Boğdan boyarlarına hitaben yazılan,

“... vilâyet içinde ehl-i fesâd zuhûr idüüb kendi fikirleri üzere voyvoda nasb itmek isteyeler, siz mukayyed olub def' itmeyesiz çünkü voyvodadan eğer siz ve eğer re'âyâ şekvâ edersiz südde-i sa'âdetime bildiriüb âher voyvoda taleb ittünüüz, sizin dahi memleket a'yânı olmağla sözüünüz makkûl olub murâdınız üzere voyvoda gönderiliyor idi. Hâricden kendi cânibinizden voyvoda nasb itmek ne asıl fikr-i fâsiddir, yohsa vilâyet sizin tasarrufunuzda mıdır niçin âkabet-endiş olmazsınız mukaddemâ cüz'î muhâlefetiniz olmağla Tatar askeri varub vilâyetinizi ne şekilde komuşdur hâtırınızda değil midir, ne husûsa mağrûr olursuz belki ol zamândan beri dahi ma'mûr olmayub harâb olmuş köyler vardır bir vilâyete asker varub yâd ayak basdıkdâ ol yerler re'âyâsının ve davar ve esbâb ve emvâl ü erzâkının belki hubûbât ve eşcârının hâli nice olur, ma'lûmunuz değil midir niçin fermân-ı hümâyûna mugâyir işe râzı olup ehl-i fesâda mu'în olursuz...”

İfadelerini içeren fermanda boyarların ciddi şekilde uyarıya maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu bu tehditle yetinmeyen sultan, Boğdanlı boyarlara Ion voyvoda isyanından sonra Boğdan'da görülen Tatar akınlarını hatırlatarak bu olaydan ders almalarını tavsiye eder. Aksi şekilde sultanın emrine karşı gelinmesi halinde Rumeli Beylerbeyi ve Kırım Tatar Han'ına bağlı ordularla Boğdan'ın yerle bir edileceğine dair tehditler savrulmuştur. Sultan III. Murad, Boğdan boyarlarına bu

²⁹⁸ I. Chirtoagă, “Petru al VI-lea Cazacul”, *Domn Tarii Moldovei*, s. 142.

tür tehditlerle gözdağı verirken, diğer taraftan da Boğdan'a gelen yeni voyvodayı kendi halkına karşı adaletli olması hususunda ciddi şekilde uyarmaktan geri kalmaz. Bu yüzden Boğdan boyar ve reayasının yeni voyvodadan memnun olmadıkları andan itibaren İstanbul'a gönderilecek basit bir arzla kendilerine yardımcı olunacağı garantisini verir. İşte bundan dolayı İstanbul tarafından bir voyvoda seçilmişken, Boğdan boyarlarının kendi başlarına voyvoda seçmelerinin, oldukça anlamsız olduğu belirtilmiştir²⁹⁹.

Netice itibariyle Boğdan boyarlarının önünde iki seçenek vardı. Boyarlar ya Ion voyvoda zamanında olduğu gibi İstanbul'dan gelecek emirleri dinlemeyip Osmanlı karşısında yer alarak akıbetlerini bekleyecek, ya da İstanbul'a sadık olup merkezden habersiz işlere girişmeyerek Osmanlılar ile anlaşma yolunu seçeceklerdi. Fakat Boğdan boyarlarının Osmanlı rızası olmaksızın Kazak Petru'ya onay vermeleri, onu Boğdan tahtı için istahlandırırken diğer taraftan da Lehistan'a kendi adayını Boğdan'a koymak adına yeni bir şans tanınmasının yolunu açmıştır. Lehistan Kralı Sigismund, Aron'un tahttan alındığı haberini öğrenir öğrenmez hemen girişimlerde bulunmuştur. İlk evvela Sigismund, İstanbul'a gönderdiği elçi aracılığı ile Boğdan tahtı için Kazak Petru'yu İstanbul'a önerir. İstanbul'da Kazak Petru için girişimlerde bulunan Leh elçisi, Petru için bazı sözler aldığını Leh kralına iletir. Bu yeni haberle birlikte Kazak Petru, Nistru üzerinden Boğdan'a girmek için Kamenice kalesinde Lehistan'ın işaretini beklemeye başlar. Bu esnada Kazak Petru'yu bilgilendirmek için Cracovia'ya gelen Leh elçisi Taranowski'nin onunla olan uzun soluklu görüşmeleri, Osmanlıların Lehistan'a karşı şüphelerini artırırken, Boğdan sınırında Kazak Petru'yu desteklemek için birçok kişinin onun etrafında toplanması da, Lehistan yönetimini endişelendirmiştir. Çünkü Lehistan yönetiminin asıl kaygısı, Boğdan'dan gelen bu gurupların Petru'ya katılarak Boğdan vilayetine yapılacak olası saldırıların Leh-Osmanlı barışını tehlikeye atacak olmasından kaynaklanmaktaydı³⁰⁰.

İşte bu yüzden, sınırdaki hareketliliği iyi gözlemleyen Kamenice sınır müfettişi, Leh kralına yazdığı mektupta bu duruma dikkat çekmiştir. Söz konusu mektupta Boğdan sınırından gelen başıboş kişilerin Petru'ya katılarak Boğdan'a yapılacak akın için ona imkân tanıdığından bahsedilir. Bunun yanı sıra Leh-Boğdan

²⁹⁹ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 28, h. 64.

³⁰⁰ İlie Corfus, "Contribuțiuni Noui Privitoare La Petru Vodă Alexandrovici Zis Petru Cazacul", *în CC X, Cernăuți, 1936-1939*, s. 483-484.

sınırında Petru'nun 17.000 atlı ve 8.000 yaya birliklerinden müteşekkil Leh ordusunu da yanına alarak Nistru nehrinde Boğdan başkentine girmek için hazır beklediklerine dair haberlerin Kazak Petru'ya muhalif kişiler tarafından İstanbul'a iletilmişinin haber verilmesi ile birlikte Kamanice sınır müfettişi, bu amaçla Osmanlıların, Leh sınırında olup biteni gözlemlemesi ve Petru'yu yakından tanınması için Ali Çavuş'un sınıra gönderildiğini yazmaktadır. İlk etapta Ali Çavuş'un Nistru'nun karşısına geçmesi biraz çetrefilli olsa da bir şekilde Ali Çavuş'un karşıya geçmesine izin verilerek Petru ile Nistru'da bir limanda buluşur. Söz konusu bu görüşmede Kazak Petru'ya dair birçok detay gün yüzüne çıkmıştır. Nitekim Ali Çavuş ve Petru arasında geçen bu görüşmenin Türkçe geçtiğine dikkat çekilirken, Petru'nun Alexandru Lăpuşneanu'nun oğlu olduğuna dair belgeler sunarak Ali Çavuş'u inandırmaya çalıştığı görülür. Bu amaçla Petru, Boğdan soyundan geldiğini kanıtlayarak Boğdan tahtı için en büyük engeli aşmış olacaktı. Diğer taraftan Petru, kendisine katılan kişilerin, Boğdan sınırından kaçıp kendi etrafında toplandığını söyleyerek isyan için bir niyeti olmadığını vurgulamaya çalışır. Son olarak Petru, elinde olan bu güçlerle Lehistan ve Osmanlıların izni olmaksızın Boğdan barışını bozmak için bir girişimde bulunmayacağına dair çavuşa teminat verdikten sonra Ali Çavuş İstanbul'a dönerken, görüşme nihayete erer³⁰¹. Bu görüşme sonrasında Petru ile yeniden irtibat sağlayan Ali Çavuş, kendisine voyvodalık hususunu Siyavuş Paşa ve Sultan Murad'a yazması gerektiğinden bahsederek, zalim Aron'dan kalan görevi hakkıyla ifa edeceğine dair Osmanlı makamlarını ikna etmesini tavsiye eder. Ancak bu şekilde kendisinden istenilen adımları yerine getirmesi halinde Ali Çavuş, Kazak Petru'ya voyvodalık alameti olan sancak ve tuğ'u 15 gün içinde Hotin kalesine getirebileceği teminatını verir³⁰². Bu geçen süre zarfında Petru, bir yolunu bulup haracını Ali Çavuş'a göndermiş ve bunun üzerine çavuş, makbuzları ulaştırmak için İstanbul'a doğru yola çıktığını haber vermiştir. İşte bu andan itibaren Kazak Petru'nun Boğdan voyvodalığının kaderi Ali Çavuş'un ellerine bırakılır³⁰³.

Kazak Petru, bir yandan İstanbul'dan gelecek haberleri beklerken diğer taraftan da bu durumun gerçekleşmemesi halinde Lehistan ile irtibata geçmenin yollarını aramakla meşguldür. İşte bu amaçla 9 Temmuz 1592 yılında Leh Hatmanı Zamoyski'ye yazdığı mektupta; Boğdan'da iktidarını sürdürebilmek adına kendi

³⁰¹ İlie Corfus, *a.g.m.*, s. 490-491.

³⁰² İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 192, s. 365.

³⁰³ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 193, s. 366.

kaderlerine terk edilmemeyi beklediğini ileterek³⁰⁴ Lehistan'a ümit bağlar. Nitekim çok geçmeden Petru, İstanbul'dan voyvodalık makamı için beklediği haberi alır. Hatta Osmanlı makamları, Siyavuş Paşa'nın Kazak Petru için gönderdiği istimâlet hükümlerinin³⁰⁵ zamanında kendisine ulaşmaması nedeniyle isyan edeceğini düşünmüşlerdi³⁰⁶. Hakikaten Siyavuş Paşa'nın Petru'ya ulaştırmak istediği bu istimâletler, İstanbul'dan yola çıkan Ali Çavuş'un 9 Temmuz 1592 yılında Hotin civarında ansızın ölümüyle birlikte tüm planların değişmesine yol açmıştır³⁰⁷. Öyle anlaşıyor ki, Ali Çavuş'un ölümüyle Petru'nun Boğdan voyvodalığı haberinin Petru'ya zamanında ulaşmaması nedeniyle beklenen isyan gerçekleşmişti. Bu durumda Divân-ı Hümâyûnda Aron'un tekrar voyvoda olması gündeme gelmiş ve İstanbul'da bulunan İngiliz elçisi Barton'un, Osmanlı makamlarına Aron'un kendisine yüklü miktarda borcu olduğunu öne sürerek Aron'un tekrar Boğdan voyvodası olmasına yönelik girişimleri sonuç bulmuştur. Bu vaziyet üzerine Gelibolu yolunda olan Aron'a yeniden Boğdan voyvodası olduğu haberi verilmiştir. Bunun yanı sıra Aron, Boğdan tahtı için Kazak Petru tehlikesini öğrendiğinde, Boğdan'da bulunan adamlarına haber salarak, Boğdan tahtını muhafaza etmesini istese de Boğdan tahtına müdahale etmede çok geç kalmıştır³⁰⁸.

Sultan III. Murad, Leh soylularının Petru'ya karşı yardım ettiklerinden dolayı Lehistan'ı resmi düzeyde kınarken, aynı zamanda Aron'u Boğdan tahtına koymak adına yapacağı yeni bir seferde Boğdan sınırına 40.000 Osmanlı askerinin konuşlandığını söyleyerek Lehistan'a gözdağı vermesine dair İtalyan Germanico'nun raporu, Boğdan için yapılacak hazırlıkları göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir³⁰⁹. Muhtemel surette Lehistan'a yapılan bu tehditten sonra Rumeli Beylerbeyi de haberdar edilerek kendisine bağlı askerler ile birlikte Silistre'de bekleyip gerek görüldüğü üzere Tuna'dan geçerek Boğdan'a dahil olunması için hazır bekletilmiştir³¹⁰. Bu vaziyet üzerine tıpkı Ion gibi Aron da Osmanlı desteğini

³⁰⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II, Supplementul II (1601-1640), belge CLXIII, s. 322.

³⁰⁵ Sözlük anlamı "*meylettirme, cezbetme, gönül alma*" olan istimâlet, Osmanlı kroniklerinde, "*halkı ve özellikle gayr-i müslim tebaayı gözetme, onlara karşı hoşgörülü davranma ve raiyyetperverlik*" manalarında kullanılmaktadır. Bu bağlamda Eflak-Boğdan'a gönderilen İstimâlet hükümlerinin gönül alma anlamında kullanıldığını söyleyebiliriz. Bk. Mücteba İlgürel, "İstimâlet", *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, s. 362.

³⁰⁶ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 64, h. 158.

³⁰⁷ Corfus, *a.g.m.*, s. 490.

³⁰⁸ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 299.

³⁰⁹ Veress, *Documente*, III, belge 217, s. 311.

³¹⁰ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 29, h. 65.

almıştır. Aron'u Boğdan tahtına koymakla vazifelendirilen Rumeli, Bender, Silistre³¹¹ ve Niğbolu beyleri ile Eflak voyvodasına Boğdan sınırına yakın bir yerde konuşlanmaları emri verilmişken³¹², Aron ile birlikte olan Kapıcıbaşı Veli Ağa'ya da, Aron ile birlikte hiç vakit kaybetmeksizin, Boğdan'a doğru gece-gündüz yol alınarak kendilerini bekleyen Rumeli Beylerbeyi'ne katılmaları tenbih edilmiştir³¹³. Aron'u Boğdan'a götürmek adına önemli görev üstlenen Kapıcı Veli Ağa'ya Aron'u yeniden tahta çıkarmak adına tam yetki verildiği görülmektedir. Bizzat kendisine verilen emirde, Boğdan vilayetine zarar veren Kazak Petru'nun bir şekilde ele geçirilip İstanbul'a gönderilmesi elzem bir hal almıştır³¹⁴.

Boğdan sınırında uzun süredir bekleyişte olan Kazak Petru, kendisine bir haber gelmemesi üzerine kendine bağlı birliklerle Boğdan'a girerek, Yaş'ta bulunan Hıdır Çavuş'u bertaraf etmiştir. Osmanlı kuvvetlerinin Boğdan'a geldiğini duyunca askerlerle birlikte Boğdan ve Eflak sınırında bulunan Siret nehrine inerek, Aron ve ona yardım eden Türk ordularına geçit vermemiştir. Hatta Silistre Beyi, Siret'e geldiğinde Boğdan askeri ile yaptığı küçük çaplı mücadelede yenik düşüp Köstendil Beyi'nden yardım talep etmek durumunda kalmıştır. Bunun yanısıra Aron ile birlikte bulunan Veli Ağa ve Eflak voyvodası da bu mücadelelerden dolayı zor durumda olduklarını ve gündün güne düşman hareketinin arttığına dair İstanbul'u haberdar etmişlerdir. Bunun üzerine Divân-ı Hümâyûn'da alınan karar doğrultusunda bizzat Rumeli Beylerbeyi Siyavuş Paşa'nın Boğdan'a doğru yol aldığı görülmektedir³¹⁵. Aron'u destekleyen Türk kuvvetlerinin Siret nehri üzerinde durdurulması üzerine Sigismund Bathory de, Erdel ordularının birkaç gün içerisinde hazır hale getirilerek Aron'a desteğe gidileceğini ve onunla irtibat halinde olduklarına dair Osmanlı temsilcisine bilgi vermiştir³¹⁶. Dolayısıyla Boğdan'daki Petru tehlikesine karşı hazırlıklarını tamamlayan Sigismund Bathory, Osmanlı kuvvetlerine yardımcı olması için Siret civarına 2.000 tüfekli ile 1.000 kadar atlı asker göndererek destek vermiştir³¹⁷.

³¹¹ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 56, h. 125.

³¹² BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 52, h. 113.

³¹³ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 56, h. 129.

³¹⁴ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 60, h. 138.

³¹⁵ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 64, h. 158. *Călători Străini*, III, s. 391.

³¹⁶ Veress, *Documente*, III, belge 219, s. 313.

³¹⁷ I. Minea, "*Aron Voda in Vremea Sa*", s. 178.

Netice itibariyle Petru'ya karşı fazla kayıp verilmeden Erdel birliklerince Boğdan isyanı bastırılmış ve Kazak Petru da ele geçirilmiştir. Erdel hâkimi Sigismund Bathory, Kazak Petru'yu nasıl ele getirdiğini Sultan III. Murad'a yazdığı mektupta etraflıca anlatmıştır. Buna göre Sigismund Bathory, Boğdan vilayetinin tehlikede olmasına binaen voyvodalığında olan en iyi atlı ve yaya birliklerini seçerek süratle Boğdan sınırına göndermiş ve sınırda hiçbir engelle karşılaşmadan 1592 Ekiminin 14. günü Yaş'a gelmiştir. Buna karşın Kazak Petru, Erdel ordusunun kendisine karşı olduğunu anladığı ve karargâhına çekildiği anda Erdel askerleri tarafından kolayca ele geçirildiği ve bu esnada Veli Ağa ve Aron'un Yaş'a geldiklerinde Aron'a Boğdan tahtı verilirken, isyancıların başı olan Petru, Veli Ağa'ya teslim edilmiştir. Böylece Ştefan Bathory kendisine verilen görevi fazlasıyla yerine getirmiştir³¹⁸. Bunun üzerine Sultan III. Murad, Veli Ağa'ya; *"Petru'nun Erdel cihetinden gelen Macar askerleri ile Aron'a tabi Macar askerlerinin birbiri ile savaşmayıp, Kazak Petru'nun yalnız kalarak ele geçirildiğinden"* duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Nitekim Kazak Petru'nun yakalanarak hapse konulduğu haberlerinin İstanbul'a ulaşmasından sonra Veli Ağa'nın Boğdan vilayetini düzene koyup, Kazak Petru'yu İstanbul'a getirmesi icap etmiştir³¹⁹. Böylelikle Boğdan'da baş gösteren Kazak Petru tehlikesi, Sigismund Bathory'in Erdel'den gönderdiği Macar askerlerinin Boğdan'da bulunan Aron'a tabi Macarlar ile savaşmadan Petru'nun herhangi bir kayıp verilmeden yakalanması ile son bulmuş ve bu hususta önemli görevler ifa eden Veli Ağa İstanbul'dan hil'at ile ödüllendirilmiştir³²⁰.

Sonuç olarak İstanbul'a getirilen Kazak Petru, isyan suçundan dolayı idam edilirken, bu hususta Lehistan'a Petru'nun idamı için verilen gerekçeler de Lehistan'ın Petru'nun isyan etmeden evvel ona verdikleri desteği göstermesi bakımından önemlidir. Konuyla ilgili olarak Lehistan'a verilen malumatta, Alexandru Lăpuşneanu'nun oğlu olduğunu iddia eden Kazak Petru'nun Viyana'da hapiste olduğu zamanda bazı Leh soyluları tarafından haptisten çıkarılmasına ek olarak Leh elçisi Taranowski'nin evinde bir müddet kaldığı ifade edilmiştir. Bu süre zarfında Lehistan'dan gelen istek doğrultusunda bir ara Kazak Petru'ya Boğdan voyvodalığının verilmesinin düşünüldüğü fakat Lehistan'da bulunan Taranowski, Kamanice Starostesi gibi Lehistan soylu ve bürokratların, hain ve düzenbaz Petru'yu

³¹⁸ Veress, *Documente*, III, belge 220, s. 314-315.

³¹⁹ BOA, MD. nr. 70, s. 116, h. 203.

³²⁰ BOA, MD. ZYL, nr. 6, s. 67, h. 168.

destekleyerek Osmanlı dostluğunun hiçe sayıldığından yakınılmıştır. Netice itibariyle iki ay Boğdan'da kalan Kazak Petru'nun anlaşmaya aykırı olarak Boğdan ülkesini yağmalayıp Boğdan ülkesinde bulunan koyun, altın vs. gibi mühimmatları Lehistan'a göndermesi ve Osmanlıya karşı sadakatsiz olmasına binaen İstanbul'da yapılan yargılama sonucunda idam edildiği haberi verilmiştir³²¹. Böylece, Osmanlı idarecilerinin onayı olmaksızın Boğdan voyvodaliğine kalkışanların akıbetlerinin ne olacağı konusunda Leh elçisi Dzierzek aracılığı ile Lehistan'a gerekli mesaj iletilmiştir. Şüphesiz bu tür mesajlar, Osmanlıların Boğdan üzerindeki hâkimiyet gücünü göstermektedir.

3.5. Alexandru Mirça Dönemi (1568-1577)

Eflak'ta önemli bir ailenin mensubu olan Alexandru Mirça, babası III. Mirça (1509-1510) yoluyla soyu Eflak'ta meşhur olan Kazıklı Voyvoda'ya kadar dayanmaktadır³²². Ömrünün büyük bir bölümünü Arap yarımadasında 20 yıl sürgün olarak geçiren Alexandru, Halep'te 14 yıl olmak üzere tam 34 yıl ülkesinden uzak bir hayat yaşamıştır³²³. Sürgünde bulunduğu sıralarda Eflak voyvodası Genç Petru'nun sarayda itibarının azalması, kendisi için bir fırsat olur. Nihayetinde Genç Petru'nun 7 Mayıs 1568 yılında görevden alınmasıyla birlikte, Alexandru Eflak'a tayin edilir. Böylece voyvodalık alametlerini alan Alexandru, İstanbul'dan Bükreş'e gelerek Eflak'taki görevine 7 Haziran 1568'de başlar³²⁴. Ancak Genç Petru'nun İstanbul'da tutsak edilmesine karşın o sıralarda hâlâ Bükreş'te bulunan sabık voyvodanın annesi Chiajna ve ona bağlı bazı gruplar, Eflak'ı içten içe karıştırmaya devam etmiştir. Hatta Doamna³²⁵ Chiajna'ya bağlı gruplar, Eflak'taki 500 kantar barutu ateşe verdiklerinden Eflak'ta birçok ev yanıp harap olmuştur. Bu yüzden Eflak'tan birçok ahali hemen sınırda bulunan Rusçuk'a sığınmak durumunda kalmışlardır³²⁶.

³²¹ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 195, s. 370-371.

³²² Şt. Ştefanescu, "*Lupta pentu Supraviețuire în Secolul al XVI-lea: Țara Românească*", s. 493.

³²³ N Iorga, "Fântâna lui Alexandru Vodă Mircea", *în BCMI*, Anul XXVI Nr: 75, Vălenii de Munte, 1933, s. 32.

³²⁴ Eflak-Boğdan kronolojisini yazan C. Rezachevici, Alexandru Mirça voyvodanın Eflak tahtına geçişini 7 Mayıs/7 Haziran 1568 yılında olabileceğini tartışmaya açmaktadır. Oysa Eflak'ta voyvoda Alexandru'yu Bükreş'e koymakla vazifeli Kapıcıbaşı Cafer Ağa ile birlikte 16 Mayıs 1568 yılında hâlâ Eflak yolu üzerinde olmasına dair bir hükümden yola çıkarak, bu tarihin 7 Haziran 1568 yılında olabileceğini düşündük. Bk. Constantin Rezachevici, *Domnilor din Țara Românească și Moldova*, I, s. 260; *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, "Özet-Transkripsiyon-İndeks", C. II, (Yay. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Yıldırım v.d.), Ankara, 1999, h. 1547, s. 188.

³²⁵ Osmanlı belgelerinde sıklıkla voyvoda eşlerini ya da annelerini nitelendirmek için kullanılan bu terim, Romence "*Doamna*" yani "*Hanımefendi*" anlamına gelmektedir.

³²⁶ *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, II, h. 1711, s. 267-268.

Voyvoda Alexandru Mirça, Eflak'ta yönetimi ele aldığında, hem bu tür iç meselelerle hem de Eflak'ta hâlâ Genç Petru zamanından kalan “*Rum kökenli idarecilerin*” muhalefetiyle uğraşmak durumunda kalır. Bu yüzden Eflak'taki güçlü konumlarını kaybetmek istemeyen bu yabancı grup, yeni voyvodanın gücünü kısıtlama girişiminde bulundular. Ancak Alexandru Mirça, Eflak'ta Osmanlı yardımıyla muhaliflerini zor kullanarak bertaraf eder. Eflak'ta yapılan bu kısımların ardından Alexandru Mirça, kedisini destekleyen boyarları Eflak'a koyarak yerini garanti altına alır³²⁷. Eflak'ta kendi yerini garanti altına alan Alexandru'nun ilk görevi kardeşi Petru Şchiopul'u Boğdan tahtına koymaktı. Bu hususta 1574 yılında Ion voyvodanın başlattığı harekâta karşı olarak bizzat katılan Alexandru, Boğdan'da önemli hizmetler yapmıştır. Bu süre zarfında kısa bir süre iktidarı Ion'ın adamı olan Vintilă'ya kaptırsa da Eflaklı boyarlar, büyük bir orduyla Alexandru'nun yerini garantiye almıştır³²⁸. Öte yandan Boğdan'da görülen taht değişikliği, Eflak-Boğdan tarihinde bir yeniliğin işareti olmuştur. Çünkü Petru'nun Boğdan tahtına geçmesiyle beraber Eflak-Boğdan'da iki kardeşin (Alexandru Mirça-Petru Şchiopul) hüküm sürdüğüne tanık olmaktadır. İlk etapta Eflak-Boğdan'ın daha kolay yönetileceği sebebiyle Osmanlı idarecileri tarafından uygun görülse de, 1576 yazında Eflak'tan gelen bazı şikâyetler, Sultan III. Murad'ın tutum değiştirmesine yol açmıştır³²⁹. Bu şikâyetlerden birinde Eflak'tan Divân-ı Hümâyûn'a gelen 70-80 kişilik Eflaklı bir grup, Voyvoda Alexandru'dan memnun olmadıklarını açıkça dile getirdiler. Hatta bu şikâyetlere Sokullu Mehmed Paşa itiraz etmiş ve bu hususta Alexandru'ya destek vermeyen Sinan Paşa ile aralarında bir ara gerginlik bile meydana gelmiştir. Nihayetinde Eflaklıların şikâyetleri gereğince dinlenerek voyvoda konusundaki talepleri değerlendirilmiştir³³⁰.

Osmanlı erkânı, Alexandru hakkında gelen şikâyetlere ilk etapta inanmasa da Eflak'tan gelen şikâyetlerin araştırılması için Eflak sınırındaki Kadılıkların görev yapmasına karar verir³³¹. Nitekim Eflak'a yakın olan Rusçuk Kadısı Mehmed Bey'e

³²⁷ Şt. Ştefanescu, “*Lupta pentu Supraviețurie în Secolul al XVI-lea: Țara Românească*”, s. 493.

³²⁸ Bu husus için Ion-Petru Şchiopul mücadelesi kısmına bakılmalıdır.

³²⁹ Şt. Ştefanescu, “*Lupta pentu Supraviețurie în Secolul al XVI-lea: Țara Românească*”, s. 494.

³³⁰ Veress, *Documente*, II, belge 88, s. 113-114. Söz konusu voyvodalarını şikâyet için İstanbul'a gelen Eflaklılar, Ali Çavuşla birlikte Eflak'a gönderilmiştir. Bu hususta Eflak'a varıncaya değin yol üzerinde bulunan Kadılıklara verilen emirde, bu Eflaklı gruba zarar gelmemesi adına gerekli önlemlerin alınması konusunda uyarılmışlardır. Görüldüğü üzere, Eflak reyası memnun olmadıkları bir durum karşısında bizzat gelip Divan'a şikâyetlerini ilettebiliyorlardı. Bk. BOA, MD. nr. 28, s. 237, h. 569.

³³¹ Veress, *Documente*, II, belge 89, s. 114-115.

verilen bu görev, Eflak voyvodası vekiliyle beraber Eflak köylerine gidilerek, şikayetlerin bizzat yerinde incelenmesiydi³³². Rusçuk Kadısı Mehmed Bey'in Eflak'ta yaptığı tahkikat neticesinde, Eflak voyvodası Alexandru'nun Eflak halkından fazlasıyla haraç aldığı doğrulanır. Bu yüzden Alexandru Mirça'ya verilen emirde, Eflaklılardan fazlaca haraç almasının sebebinin ne olduğu ve bunları sahiplerine iade etmesi şeklinde kendisine ciddi şekilde uyarılar yapılır³³³. Nitekim Eflak'ta yapılan tahkikatlarda Alexandru'nun Eflak'ta yolsuzluk yaptığı kanıtlanır. Bu yüzden Alexandru'nun İstanbul'daki etkisi iyice azalır. Söz konusu bu sebepler yüzünden İstanbul'da Alexandru Mirça'ya karşı tepkiler büyümeye devam eder. Bu olaylar üzerine Sokullu Mehmed Paşa, Eflak-Boğdan'da iki kardeşin birden yönetimde olmasından duyduğu rahatsızlığı açıkça dile getirerek Alexandru'ya verdiği desteği geri çeker. Ancak Sultan III. Murad her ne kadar Eflak voyvodası Alexandru'yu İstanbul'a çağdırmaya karar verse de, Eflak-Boğdan'ın topyekûn isyan edebileceği ihtimaline karşı şimdilik bu karardan vazgeçilir³³⁴. Söz konusu bu hadiselerden bir yıl sonra Alexandru'nun ansızın hastalanması, Osmanlı yönetimini yeni arayışlara yönetir.

3.6. Mihnea Turcitul'un Eflak Tahtına Gelişi (1577-1583)

Eflak Voyvodası Alexandru Mirça, Haziran 1577 yılında hastalandığı sıralarda, Voyvodalık Kurulu'nu toplayarak oğlu Mihnea'yı Eflak tahtına önerir. Bu öneri doğrultusunda Eflak'ın Voyvodalık Kurulu, henüz 11 yaşında bulunan Mihnea'yı Eflak tahtına seçer. Ancak seçilen voyvodanın sultan tarafından onaylanması gerektiğinden boyarlar, Eflak'ta en güvendikleri adam olan büyük Vistiyer Mitrea'yı voyvodalık sancağını almak üzere İstanbul'a gönderirler³³⁵. Eflak'tan gelen bu haberler üzerine durumu değerlendiren Osmanlı idaresi, Alexandru'nun da ölümü ile birlikte henüz 11 yaşında Eflak tahtına aday gösterilen Mihnea'yı bazı Eflaklı boyarların muhalefetine rağmen, 12 Ağustos 1577 yılında voyvoda olarak onaylamışlardır. Mihnea'ya verilen fermanda; Eflak vilayetinde kendisine karşı muhalefet edenlere karşı dikkatli olması ve Eflak halkını daima gözetmesi tavsiye edilir³³⁶. Öte yandan Boğdan voyvodası Petru Şchiopul ve Niğbolu

³³² BOA, MD, nr. 28, s. 237, h. 568.

³³³ BOA, MD, nr. 28, s. 127, h. 301.

³³⁴ Şt. Ştefanescu, "*Lupta pentru Supraviețuire în Secolul al XVI-lea: Țara Românească*", s. 494.

³³⁵ C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Românească și Moldova*, I, s. 273-274.

³³⁶ BOA, MD, nr. 31, s. 146, h. 342.

ve Silistre Beylerine ihtiyaç halinde askerlerini Eflak'a göndermelerine dair emirlerin varlığı³³⁷ Osmanlıların Mihnea'ya verdiği desteği ve Onun Eflak'ta muhalif boyarlara karşı yalnız bırakılmadığını göstermektedir. Bu esnada Eflak'taki belirsizlikten yararlanmak için Boğdan'da bulunan Beşlû'lerden Turak adlı kişinin Boğdan'daki ulak atlarını alarak Tuna'ya kadar gelip İstanbul'dan yeni voyvodanın gönderildiğini etrafa yayması ve Mihnea'ya Eflak'ta tabi olunmamasını söyleyip Eflak'ta kargaşa çıkarmak istemesi³³⁸ şeklinde görülen iç meseleler, bu kaygıyı meşrulaştırmaktadır. Ancak bu söylemler Eflak'ta fazla etki oluşturmaz ve Mihnea Eflak'ta idareyi annesi Ecaterina sayesinde ele alarak, voyvodalığının ilk dönemlerinde annesinin güdümünde Eflak'ta baskın bir politika güder³³⁹. Bu süre zarfında Osmanlı sultanının emrinden dışarı çıkmayan Mihnea'ya karşı Eflak'ta sesler yükselmeye başlar. Eflak'taki Mihnea idaresinden memnun olmayan 60 kadar boyar, 1580 baharında voyvodanın ülkeyi yönetemeyecek kadar küçük yaşta olduğunu öne sürerek, Mihnea'nın değiştirilmesini talep ederler³⁴⁰. Eflaklı boyarların yanı sıra Eflak reayası da İstanbul'a gönderdikleri arzlarda, Mihnea'nın kanuna aykırı olarak fazlaca haraç aldığına dair şikâyetler³⁴¹, Mihnea'yı oldukça güç duruma sokar. Bu sıralarda Avrupa'da bulunan Petru Cercel'in Eflak'ta rakip olarak çıkmasıyla birlikte artık Mihnea'nın tahttan alınması an meselesi haline gelir.

3.7. Eflak Tahtına Fransızların Müdahalesi ve Petru Cercel'in Voyvoda Oluşu

Eflak voyvodalığını elde etmek adına büyük çekişmelerin yaşandığı dönemde Petru Cercel, kendisini Eflak tahtı için desteklemek adına Fransa'nın yardımını ummaktaydı. Aynı şekilde Fransızlar da Henry'in Lehistan Krallığı döneminde, doğu dünyasında kaybettiği gücü tekrar elde edebilmek adına Eflak'ta bu amaçlarını gerçekleştirecek bir aday arayışındaydılar. Bilhassa Fransa, Romen ülkelerini Avusturya'ya yakınlaşmaktan vazgeçirerek kendi yanına çekmek istemekteydi. Fransa'nın Osmanlılar ile olan dostluğu Avrupa'da Avusturyalıların güçlenmesine izin vermeyecekti. Bu haliyle Petru Cercel, Fransa'nın çıkarlarını Eflak'ta temsil

³³⁷ BOA, MD. nr. 31, s. 146, h. 343.

³³⁸ BOA, MD. nr. 31, s. 253, h. 557.

³³⁹ C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 275.

³⁴⁰ Hurmuzaki, *Documente*, Vol: IV/Partea II (1600-1650), belge XXXII, s. 110-111; C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 276.

³⁴¹ BOA, MD. nr. 43, s. 3, h. 3.

edecek en güzide taht adaylarından biriydi³⁴². Bu yüzden Fransa Kralı III. Henry, Petru'yu Eflak tahtına koymak adına İstanbul'a gönderdiği elçi Germigny aracılığı ile Osmanlı idaresine bu meseleyi açtığı anda ilk etapta gayet olumlu cevaplar almıştır. Bu durum Petru'yu Eflak tahtına geçmesi adına destek veren Sokollu'nun ölümünden sonra bir müddet sekteye uğramıştır³⁴³. Hatta Mihnea'nın Eflak tahtından alınmasının ardından Eflak'ta görülen otorite boşluğu üzerine Eflak'ta bulunan boyar ve âyânlarına hitaben gönderilen hükümde, Eflak voyvodalığının Mihnea'dan alınıp başka bir voyvodaya verildiğinden bahisle Fransa ile yapılan görüşmelerde Osmanlı idaresinin henüz Eflak voyvodalığı için nihai karara varılmadığı anlaşılmakta idi. Bu vesile ile Eflak'a yeni voyvoda adayının gelmesine kadar Eflak voyvodalığını iç ve dış müdahalelere karşı koruması için Eflaklı boyarlar vazife almışlardır³⁴⁴. Bunun yanı sıra Eflak'ta bulunan boyar, âyân ve logofatlara yardımcı olması için bizzat İstanbul'dan Hüseyin çavuş gönderilmiştir³⁴⁵.

Eflak vilayetinin güvenliği boyarlara ve Hüseyin çavuşa bırakılırken, İstanbul'da ise Eflak voyvodasının kim olacağı görüşülmekte idi. Bu görüşmelerin son aşamasında Fransız elçi Germigny ise 24 Haziran 1583 yılında, Eflak voyvodalığına Petru Cercel'in seçildiğini haber vererek, yeni voyvodayı Avrupa'ya duyurmuştur. Petru Cercel'in seçilmesiyle birlikte Kıbrıs'ta tutulan kardeşi Patraşcu İstanbul'a getirilmiştir. Patraşcu'nun İstanbul'da rehin tutulmasındaki amaç, Petru Cercel'in Eflak'ta kaldığı süre zarfında isyan etme olasılığına karşı bir koz elde etmektir³⁴⁶. Bu yüzden Patraşcu, Kıbrıs'tan bir kayıkla Antalya limanına oradan da İstanbul'a doğru yol almıştır³⁴⁷. Hatta Eflak'ta siyasi idarenin olmaması göz önüne alınarak, Patraşcu'nun İstanbul'a acilen gelmesi için iki adet ulak atı verilerek vakit kaybetmeden İstanbul'a gelmesine karar verilmiştir³⁴⁸. Patraşcu'nun 12 Ağustos 1583'te İstanbul'a gelmesinin ardından bir alayla Eflak'a gönderilmiştir³⁴⁹. Eflak'ta Petru Cercel'in seçilmesinin ardından, 2 Ağustos 1583'te Mihnea'ya uygun bir dille

³⁴² Cristian Luca, *Petru Cercel un Domn Umanist în Țara Românească*, Editura Militară, București, 2000, s. 44-45.

³⁴³ Al. Ciorănescu, "Nou despre Petru Cercel", *RI*, Anul al XXI-lea, n-le 7-9, Iulie-Septembrie 1935, s. 249-250.

³⁴⁴ BOA, MD, nr. 49, s. 111, h. 379

³⁴⁵ BOA, MD, nr. 49, s. 112, h. 385. Veress, *Documente*, II, belge 251, s. 275.

³⁴⁶ Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 58.

³⁴⁷ BOA, MD, nr. 49, s. 115, h. 397.

³⁴⁸ BOA, MD, nr. 49, s. 115, h. 394.

³⁴⁹ Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 59.

Eflak voyvodalığından alındığı haberi verilir³⁵⁰. Sabık voyvoda Mihnea, sürgün için Rodos'a gönderilmişken³⁵¹ daha sonraları ailesi ile birlikte Trablus'ta ikamete mecbur tutulur³⁵².

Bu esnada Petru'nun Eflak yolunda olduğu vakit, ülkede idareyi kontrol altında bulunduran Vornik Mihăila, İvaşco (Golescu) ve Büyük Ban Dobromir³⁵³'e gönderilen 2 Temmuz 1583 tarihli hükümde ise Eflak voyvodası Petru'nun Eflak'a doğru yol aldığı haberi verilirken³⁵⁴, diğer taraftan da Eflak vilayetinde bulunan Vornik Bracovrus'a Petru'nun kendisini Büyük Vornik görevine atadığını ve bu vesile ile İstanbul'a olan sadakati gereği Eflak ülkesini Petru gelene kadar muhafaza etmesi görevi verilir³⁵⁵. Çünkü sabık voyvoda Mihnea ve onu destekleyenler henüz Eflak'tan ayrılmadığı için Eflak'taki siyasi düzenin bozulmamasına dikkat edildiğinden böyle bir karara gidilir. Nihayetinde Eflak'a varan Petru, büyük bir merasimle tacını giyerek Eflak voyvodası olmuştur.

3.7.1. Petru Cercel'in Eflak Voyvodalığından Alınması

Petru Cercel, Fransa kralı yardımı ile tahta çıktığı için Eflak'a geldiği andan itibaren Fransa ile olan irtibatını hiçbir zaman koparmamış ve eskiden olduğu gibi İstanbul'da bulunan Fransız elçi Germigny ile sürekli irtibat halinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Fransız elçisi de İstanbul'da Cercel'in rakiplerine karşı en büyük destekçisi olmuştur. Rodos'ta sürgünde bulunan sabık Eflak voyvodası Mihnea, Eflak tahtını tekrar elde etmek için İstanbul'da Petru Cercel aleyhinde girişimlere başlamıştı. Özellikle Mihnea, hâlâ o tarihte Boğdan voyvodası olan amcası Petru Şchiopul aracılığı ile İstanbul'da Cercel aleyhine propaganda yapmakta idi. Bilhassa Cercel'in itham edildiği hususların başında ise Eflak ülkesini kötü yönettiği ve Eflak

³⁵⁰ BOA, MD. nr. 51, s. 43, h. 141.

³⁵¹ BOA, MD. nr. 51, s. 42, h. 137.

³⁵² Mihnea Turcitul, Trablus'a sürgün olarak gönderilmesinden memnun olmayıp bu durumu 1 Ekim 1584 yılında Sinan Paşa'ya ileterek, şu ana dek hiçbir Eflak Beyi'nin Trablus'a sürgün edilmediğinden yakınmış ve kendisinin en azından diyâr-ı Rum'da bir yere gönderilmesini temenni etmiştir. Bk. N. Bănescu, "Opt Scrisori Turceşti ale lui Mihnea al II-lea Turcitul", *MŞŞI*, s. III, Tom. VI, Bucureşti, 1927, s. 189-190.

³⁵³ Her ne kadar belgelerde bu isimler net okunmasa da biz bu hususta Eflak'ta görev yapmış olan Mare Dregător/Üstün Yönetici sınıfın yer aldığı sözlüğe bakarak teyit etmeyi uygun gördük. Bk. N. Stoicescu, *Dicţionar al Marilor Dregători Din Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, s. 52, 61, 71.

³⁵⁴ BOA, MD, nr. 49, s. 113, h. 386.

³⁵⁵ BOA, MD, nr. 49, s. 114, h. 388.

ülkesinden para gaspı şeklinde idi³⁵⁶. Mihnea destekçilerinin İstanbul'da yaptığı girişimlerin etki uyandırdığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Buna göre 10 Haziran 1584 yılında Cercel'e gönderilen bir hükümde, Eflak voyvodalığına talip olan Mihnea'nın adamları ile İstanbul'da bulunan bazı Eflaklıların kendisi hakkında şikayetleri olduğundan bu hususta sadakat ve itaat üzere olması gerektiği konusunda tembihle bulunulmuştur. Eflak halkına olan kötü muamelelerin tekrar edilmediği sürece Petru Cercel'in Eflak voyvodalığından alınmayacağı konusunda kendisine garanti verilmişti. Buna karşın Eflak halkının refahı için gayret etmediği takdirde Eflak halkına gelecek herhangi bir zarardan dolayı kendisinin mes'ul tutulacağı ve bu hususa dikkat etmesi için İstanbul'dan uyarı dahi almıştır³⁵⁷. Özellikle Fransız elçi Germiny, 15 Eylül 1584'te Petru Cercel'e gönderdiği mektupta; İstanbul'da kendisine karşı muhalefetin arttığına dikkat çekmiş ve Mihnea ailesinin kendi arkasından dolaplar çevirdiği ve buna karşı dikkatli olması gerektiği konusunda bilgilendirmiştir³⁵⁸. Öte yandan Papalık makamının, Petru Cercel'in yanı sıra Lehistan'ı Osmanlı'ya karşı sefere ikna etmesine dair çabalarından³⁵⁹ Petru'nun Osmanlı'ya karşı oluşturulması planlanan ittifaka katılmaya hazır olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde İran harplerinden oldukça bitkin dönülmesi ve Boğdan taraflarında görülen Kazak tehditlerinin bir fırsat olarak değerlendirilmek istenildiği düşünüldüğünde bu ihtimalin oldukça makul olduğunu söylemek gerekir.

Eflak'ta bulunan Cercel'in yakın arkadaşı Sivori ise, Erdel ve Boğdan tarafların Cercel'in tahttan alınacağına dair söylentilerin Eflak voyvodasını baskı altına aldığına dikkat çekerek Petru Cercel'in bu durumda İstanbul'da Sultan III. Murad ile arası iyi olan Rumeli Beylerbeyi'nden şüphe duyduğunu kaydeder. Sivori'ye göre, Sultan III. Murad, Eflak-Boğdan konusunda Rumeli Beylerbeyini yetkilendirmişti³⁶⁰. İşte bu yüzden Sivori, Petru Cercel'e, Rumeli Beylerbeyi ile arasını yapması için İstanbul'da bulunan Fransız dostları aracılığı ile arasını düzeltmesini tavsiye ettiğinde bile buna geç kalındığını ve artık Petru Cercel'in İstanbul'da hain olarak nitelendirilmeye başlandığını yazar³⁶¹. Fransız elçi

³⁵⁶ Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 87.

³⁵⁷ BOA, MD, nr. 53, s. 56, h. 155.

³⁵⁸ Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 88

³⁵⁹ *Călători Străini*, III, s. 204-205.

³⁶⁰ *Călători Străini*, III, s. 31. Sultan III. Murad'ın Eflak-Boğdan hususlarında bizzat Rumeli Beylerbeyine görev vermesine dair kayıtların varlığı, Sivori'nin şüphelerini kuvvetlendirmektedir. Bk. BOA, MD, nr. 60, s. 242, h. 568.

³⁶¹ *Călători Străini*, III, s. 33.

Berthier'in Mart 1585'de Fransa'ya gönderdiği raporda, Cercel'in İstanbul'daki durumuna daha da açıklık getirmektedir. Çünkü Fransız elçi Berthier'in İstanbul'da artık Cercel'in tahtan alınacağına kesin gözüyle bakıldığını yazması³⁶², Petru Cercel'in İstanbul'da olan etkisinin iyice azaldığını göstermektedir. Öyle ki bu haberden kısa bir zaman sonra 5 Nisan 1585 yılında İstanbul'da bulunan İngiliz elçisi Harborne'nin Eflak voyvodası Petru Cercel'in tahtan alındığı raporu, bu durumu doğrulamaktadır. Cercel'in Eflak tahtından alınması ile ilgili olarak Eflak'taki hoşnutsuzluğunun yanı sıra, Mihnea'nın amcası Petru Şchiopul'un bu hususta önemli rol oynadığının altı çizilmekte idi. Öte yandan Mihnea'nın annesi Ecaterina'nın Petru Cercel'in borçlarının tümünün ödeneceğine dair teminat vermesi üzerine Eflak voyvodalığının yeniden Mihnea'ya verildiği görülmektedir³⁶³. Gerçekte İngiliz elçi Harbone'nin raporu ve Osmanlı makamlarının Erdel'e gönderdiği fermanlar Petru'nun tahttan alınma gerekçelerini yansıtır. Petru Cercel'in tahttan alınmasından sonra Osmanlıların usul olarak izleyeceği yol ise, Petru'nun tahttan alındığı kendisine resmi olarak iletilip akabinde İstanbul'a çağrıldığı görülecektir. Fakat Petru Cercel, bu çağrıya uymayıp başka yollara başvurmuştur. Nitekim Sinan Paşa'nın telhisinde açıkça görüldüğü üzere Eflak'taki görevinden azil edilen Petru'ya tahttan alındığına dair fermanın geldiğinde Petru Cercel'in buna itibar etmediğinden bahseder. Özellikle Sinan Paşa, telhisinde Petru'nun İstanbul'a gelmemesinden ötürü kendisini "*hain*" olarak nitelendirir³⁶⁴. Bilhassa bu vaziyet Osmanlı idaresi tarafından İstanbul'a gelmediği gerekçesi ile "*Petru'nun isyan ettiği*" şekilde kendisinden söz edildiği görülmektedir³⁶⁵.

Petru Cercel ile birlikte bu haberleri takip eden Sivori ise, Eflak'ın başkenti Târgovişte'de bulunduğu sırada Petru'nun tahtan alındığına dair İstanbul'dan fermanı getiren çavuşun Bükreş'te olduğunun öğrenilmesi üzerine Eflak'ta yaşanan tedirginliği gözler önüne serer. Petru'nun azil edildiğine dair haberlerin kesinleşmesi üzerine Petru'nun bu duruma çok içlendiğini söyleyerek, Petru'yu almak üzere Eflak'a giren Osmanlı askerlerinin Eflak boyarlarını oldukça endişelendirdiğini ifade eder. Bunun yanı sıra, Petru Cercel'in Sultan III. Murad'ın kendisine güveninin tam olduğundan emin olduğu halde, Rumeli Beylerbeyi'nin telkinleri doğrultusunda

³⁶² Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 88.

³⁶³ Tappe, *Documents*, belge 61, s. 48.

³⁶⁴ *Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri*, (Haz: Halil Sahillioğlu), IRCICA, İstanbul, 2004, s. 60.

³⁶⁵ BOA, MD, nr. 58, s. 62, h. 172.

Sultan III. Murad'ın fikir değiştirdiğini kaydeder. Nitekim Sivori'ye gore, Petru Cercel, Eflak'ta iken Rumeli Beylerbeyi'nin onun tüm mal varlığı ile İtalya'ya kaçtığı haberlerinin İstanbul'da yayılmasından sonra, sultanın Petru Cercel'in tahtan alınmasına hüküm verdiğini yazar. Hatta Sivori, Petru Cercel'in bu konuda suçsuz olduğundan bahisle bunu Sultan III. Murad'a kanıtlamak için İstanbul'a bile gitmek için hazırlanığını, fakat İstanbul'a giden yolların Rumeli Beylerbeyi tarafından tutulduklarını rendiklerinde bu karardan son anda vazgeçtiklerini not eder. Sivori, bu durumda yapılması gereken Şeyin Erdel'e kaçarak buradan Macaristan'a geçip orada güvenli olacaklarını Cercel'e tavsiye ettiğini soyler. Bu vaziyet karşısında Eflak voyvodası Petru Cercel de Sivori'nin fikrine katıldığını ve tek korkusunun ise Osmanlılar ile müttefik olan Erdel voyvodalığının durumundan Şüphe ettiğine deđinir³⁶⁶.

3.7.2. Petru Cercel'in Hazinesi İle Birlikte Erdel'e Kaçışı

Eflak voyvodası Petru, Sivori ile Erdel'e gitme planını yaptıktan sonra ilk olarak, Eflak'ta bulunan Osmanlı ve Alman gmşlerini de içeren servetini ve hazinesini toplamakla geçirir. Bunun yanı sıra Eflak voyvodası, bir milyon değerindeki bu yüklü serveti Erdel'e taşıyacak arabaların hazırlanması emrini verir. Bu hazineyi taşıyacak her araba için altı at hazırlanması ngrlr. te taraftan bu hazırlıklar devam ederken, Eflaklı boyarlar yeni Eflak voyvodası Mihnea'nın kendilerine zararı dokunabileceği endişesi ile Petru Cercel ile gelmek istediklerini ve bunun için eşleri ve çocukları ile birlikte hazır olduklarını iletirler. Cercel, bu durumu onaylayarak boyar ve eşlerinin kendisi ile gelmesine izin verir. Hatta Eflak voyvodası, boyarlardan en çok güven duyduğu 10 kişiye yolda karşılaşacakları her türlü tehlikeden kendisini koruması için para verir. Erdel'e kaçış için tüm hazırlıklar yapıldıktan sonra Cercel, bu meşakkatli yolda Şahsi koruma olarak 800 yaya ve 500 atlıdan müteşekkil askerleri yanına alır. Yine Sivori, bu konvoyda boyar ve eşleri ile birlikte toplam 8.000 kişinin olduğunu ve buna ilaveten 50 kadar arabanın ise hazine ve paraları taşıdığını aktarmaktadır. Petru Cercel'e her daim eşlik eden Sivori, 17 Nisan 1585'te Eflak-Erdel sınırında olan Braşov dağlarına geldiklerinde Erdel'de bu konvoyu aramaya koyulan Türklerden çekinerek yola devam ettiklerini Şu ifadeler ile anlatır:

³⁶⁶ *Cltori Strini*, III, s. 33-38.

“...Türklerin Erdel’e girdiği söylentileri dolaşınca yanımızda bulunan kadınlar ağlamaya ve boyarlar da telaşlanmaya başlayınca, voyvoda ile onları teselli etmek zorunda kaldık. Sonrasında voyvoda dağları tırmanmamız emrini verip 200 kadar asker de hazineleri sırtından yukarıya doğru çıkarmaya çalışıyordu. Buradan tehlikeli sarp geçitlere geldiğimizde, burada ateş bile yakamadık, burada hiçbir şey yiyemedik, çünkü Türklerin bizi yakalayacağından endişeleniyorduk. Bu yüzden buradan dinlenme şansımız bile olmadı. Erdel’den kurtulmak için çokça yürümek zorunda kaldık, burada soğuk, açlık ve yorgunluk bizim diğer düşmanımız gibiydi...”³⁶⁷

Sivori’nin hatıratında kaleme aldığı bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Sivori ve Petru’nun Erdel’e giriş planı yaptıktan sonra endişe duydukları en önemli husus, Osmanlıların Petru ve adamlarının Erdel’e kaçtıklarını öğrenerek bu konvoyu Erdel’den geçit vermemeleri konusunda Erdel voyvodalığını sıkıca takibe alacak olmalarıydı. Nitekim Petru Cercel ve ekibinin korktuğu başına gelmiş ve İstanbul bu vaziyetlerden kısa bir süre içerisinde detaylıca haber almıştı. Bu amaçla 19 Rebiül-âhir 993 (20 Nisan 1585) tarihinde Erdel voyvodasına gönderilen nâme-i hümayûnda, Eflak voyvodası Petru Cercel’in, Eflak reayasına karşı kötü yönetim sergilemesi sebebi ile tahttan aldığıında Erdel taraflarına kaçtığı haber verilmektedir. Bu emir doğrultusunda Erdel voyvodalığı, İstanbul’a olan sadakati gereğince voyvoda Petru’nun Erdel sınırlarında görülmesi halinde Petru Cercel’i İstanbul’a getirmekle görevlendirilen Mustafa çavuşa teslimi ile vazife almıştır³⁶⁸. Nitekim Petru Cercel ve adamlarının yakalanma emri Erdel’e ulaştığında, Petru Cercel’in yakalanması adına girişimlerde bulunduğu Erdel Senatosu’nun 24 Nisan 1585 yılında Leh Kralı Ştefan Bathory’ye gönderdiği mektuptan anlaşılmaktadır. Nitekim söz konusu mektuba göre Erdel Senatosu, İstanbul’dan gelen emir doğrultusunda Erdel askerlerinin Eflak ülkesinin Erdel’e giriş kapısı olan Sibiu ve Braşov sınırlarına³⁶⁹ gönderilerek İstanbul’dan gelen emirlerin harfiyen yerine getirildiği izah edilmekte idi. Lakin Osmanlı çavuşu Mustafa’nın Erdel’e gelmesinden bir gün önce Petru Cercel’in yanında bulunan konvoyu ile birlikte Bran tarafından Erdel ülkesine giriş yaptığı bilgisi verilmiştir. Öte yandan Erdel istihbaratı, Cercel’in tüm hazinesi ile birlikte Braşov yakınlarında olan Râşnov civarında kampını kurduğunda Petru

³⁶⁷ Călători Străini, III, s. 38-42;

³⁶⁸ BOA, MD, nr. 58, s. 25, h. 74.

³⁶⁹ Sibiu ve Braşov şehirlerinin temsili resmi için Bk. Resim II.

Cercel'in konvoyuna Erdel'de izin verilmediğinden yanında kalan az adamı ile birlikte Codlea'ya çekildiklerini söyler. Aynı zamanda Erdel istihbaratı, Codlea'da olan Petru Cercel'in Făgăraş yolu ile Belgrat'a gitme planları yaptığını öğrenmiştir³⁷⁰. Diğer taraftan bu uzun yolculukta Petru Cercel'in yanında bulunan Sivori ise, Erdel'e vardıklarında yaşanan zorluklardan detaylıca bahsetmiştir. Sivori, Eflak'tan çıktıkları yolculukta bir gece yarısı Braşov şehrine vardıklarında tüm kapıların kapatıldığından dolayı içeriye giremediklerinden yakınıdır. Bu vaziyet üzerine Sivori, Braşov'da bulunan İtalyan Doktor Paul Kertz ile irtibata geçtiğinde Braşov'da kalabilmek adına çok ısrar ettiğini vurgular. Bu yoğun ısrarlar karşısında İtalyan doktor ise İstanbul'dan gelen emirler doğrultusunda Erdel senatosunun böyle bir karar aldığını bundan dolayı Braşov'da kendilerine bir ev dahi verilemeyeceğinden duyduğu üzüntüyü aktarır. Bu vaziyet üzerine Cercel, yanında bulunan boyarlara Erdel'de saklanabilmek adına serbest olduklarını söyler. Serbest kalan boyarlardan bazıları Erdel'de akrabalarının bulunduğu yöne doğru yol aldığı görülürken bazıları da Erdel içlerinde yağmadan nasibini almışlardır. Bu andan itibaren sayıca azaldıklarına dikkat çeken Sivori, hazineyi gören Braşov halkının hazineyi yağmalayacak olduklarından duyduğu korkuyu dile getirerek kendileri için Erdel'de yeni bir savaşın başlayacağına işaret eder³⁷¹.

3.7.3. Petru Cercel'in Hazinesinin Erdel'de Yağmalanması

Eflak'tan kaçan Petru Cercel'in, hazinesi ve beraberinde bulunan adamları ile birlikte Erdel'de bulunan Codlea'da oldukları Erdel makamlarınca tespit edildikten sonra Erdel voyvodalığına bağlı askerler, Petru Cercel'i ve beraberinde bulunanları yakalamak için gönderilir. Fakat bu askerler Braşov'a gittiklerinde Petru Cercel'in kaçtığı ve hazinesinin de yağmalandığına şahit olmuşlardır. Buna göre Erdelli askerlerin Petru Cercel ve hazinesine zayıt vermeden yakalamak için dikkatle bekledikleri vakit Petru Cercel'in o gece ansızın kılık değiştirip yöresel kıyafet giyerek Sas kılığında³⁷² bulunduğu yerden kaçtığı öğrenilmişti. Hatta bu duruma Braşovluların sebep olduğu Erdel makamlarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Petru Cercel'in kaçışından sonra ona bağlı bazı askerlerin ve özellikle de Sırpların hazine

³⁷⁰ Veress, *Documente*, III, belge 10, s. 15.

³⁷¹ *Călători Străini*, III, s. 43.

³⁷² Sivori, Erdel'den Petru Cercel'i yakalayıp hazinesine el koyma emrini alan Braşov ve civarındaki kalelere bağlı askerlerin geldiğini duyduklarında Petru Cercel'in yakalanmaktan korkarak Erdel köylülerine özgü Sas elbisesi giyerek gizlice kendisine dahi haber vermeden kaçtığını ve bir Erdel köyünde çobanın evinde saklandığını söyler. Bk. *Călători Străini*, III, s. 46.

sandıklarının kırarak hazineden pay almak istemeleri üzerine çıkan çatışma ile karşılaştıkları görülmektedir. Bu karmaşadan faydalanan Braşov halkının da hazineyi yağmalamak amacı ile o bölgeye akın ettiklerinde hazinenin yağmalandığı vakit Erdel askerlerinin olaya müdahale ederek hazineden kurtarabildiklerini bir yerde topladıkları görülür. Hatta Erdel makamları Braşovluların kendi sözlerini dinlememeleri yüzünden hazinenin tamamını toplayamadıklarından yakınmakta idiler. Öyle ki bu hazineyi yağmalayanların Eflak-Boğdan taraflarına gittikleri de gelen haberler arasında idi. Braşov’da toplanan bu hazine içerisinde, Petru Cercel’in şahsi servetinden başka Osmanlı’ya ödemekle mükellef olduğu haraç da bulunmaktaydı. Yine hazinenin dışında bu konvoyda çok değerli 300 kadar ata da rastlanılmıştır. Erdel senatosu, bu durumda Osmanlı makamlarından herhangi bir olumsuz tavır almalarından duydukları endişeyi dile getirerek Petru Cercel’in hazinesini ellerinden geldiğince Erdel’de toplamaya çalıştıklarını Ştefan Bathory’ye izah etmişlerdir. Erdel makamlarını böyle bir endişeye iten sebep ise Mustafa Çavuşun bu hazinede bulunan “*Eflak haracını*” almadan Erdel’den ayrılmamak adına kararlı olmasıdır³⁷³. Ştefan Bathory ise, bu vaziyet karşısında yapılacak ilk işin Erdel’de bir mahkeme kurularak sorunun çözülmesi gerektiğini tavsiye etmektedir. Buna göre; yağmanın gerçekleştiği Braşov’da kurulacak bir mahkemeye katılacak Erdel yetkilerinin ve özellikle de Mustafa çavuşun bulunacağı bir yerde bu suçu işleyenlerin yargılamasının yapılması istenmektedir. Bu yargılama neticesinde bu suçu işleyenler, ya gerektiği şekilde cezalandırılıp çavuşun gözü önünde idam edilecek ya da Erdel’e gelen Mustafa çavuşun eline verilecekti³⁷⁴.

Osmanlı idaresi, ilk etapta Eflak voyvodalığı aracılığı ile Petru’nun yanında bulunan 30 kadar adamı ve hazinesinin Erdel’de tutulduğunu öğrendiğinde, bu vaziyete dair Erdel voyvodalığına bazı uyarılar yapar. Bilhassa Erdel voyvodalığına yapılan uyarıların başında, Petru Cercel’in Eflak’tan aldığı mal ve meta’ların Eflak fukarasından tahsil ettiği izah edilerek, Erdel’de tutulan hazinenin kesinlikle zayi olmaması gelmektedir³⁷⁵. Öte yandan Erdel senatosu aracılığı ile edindiği bilgileri geç de olsa 28 Nisan 1585’te İstanbul ile paylaşan Erdel Voyvodası Sigismund Bathory, Petru Cercel’in hazinesi ile birlikte Erdel’e sığınma ümidi ile geldiğinde kendisine Erdel’de barınmasına fırsat verilmemesi için tüm Erdel birimlerini

³⁷³ Veress, *Documente*, III, belge 10, s. 15-17.

³⁷⁴ Veress, *Documente*, III, belge 11, s. 19.

³⁷⁵ BOA, MD, nr. 58, s. 38, h. 112.

uyararak kendisine verilen vazifeyi hakkı ile yerine getirdiğini kanıtlamaya çalışmıştır³⁷⁶. Bunun yanı sıra Sigismund Bathory, Petru Cercel'in Erdel'e geldikten sonra Erdel şehirlerinde barınamayıp beklenmedik bir şekilde hazinesinden alabildiği değerli madenler ile dağlık alanlara doğru kaçtığı bilgisini verir³⁷⁷. Fakat Erdel Beyi Sigismund Bathory, Petru'nun Avusturya taraflarına doğru yol aldığı bilindiğinden buna karşı gerekli önlemlerin alındığına dair Osmanlılara güvence verir. Fakat Petru'nun kaçmasının ardından hazinesinin yağmalandığında Erdel makamlarının ellerinden geldiğince bu paralara sahip çıkarak bir noktada toplandığı detaylıca İstanbul'a anlatılmıştır³⁷⁸.

Erdel'den gelen bilgiler, İstanbul'da değerlendirildikten sonra Petru'nun Eflak voyvodalığı azlinden sonra hazinesini kendi yanına alarak götürmeye güç yetiremediği için hazinesini yağma ettirdiği ve hazinesinden üç defa bahşış verdiği anlaşılmıştır. Bu durumda Petru'nun hâlâ Erdel'de sağ olarak bulunması halinde İstanbul'a gönderilmesine dair talepler yenilenir. Bunun yanında bu hazineden hiçbir şeyin zayi olmadan muhafaza edilip, Petru Cercel'i getirme vazifesi ile görevli olan Mustafa çavuşa ne şekilde hizmet edildiğinin detaylıca anlatılmasına karar verilir³⁷⁹. İstanbul'dan gelen bu emir üzerine Erdel Senatosu, Osmanlı yönetiminin özellikle üzerinde durduğu nokta olan Eflak hazinesinin bir kısmının Braşov'da toplanarak kaydedildiği bilgisini Osmanlı makamlarına iletir. Yine Eflak hazinesi çavuşun gözü önünde toplandıktan sonra gerekli sayımlar yapılır ve bu aşamadan sonra Osmanlı idaresinin üzerinde durduğu “*Eflak haracı*” Mustafa çavuşun eline verilerek, İstanbul'un baskısından kurtulur. Nitekim Sigismund Bathory, hazineyi İstanbul'a götürmesi için Mustafa çavuşa yardımcı olması için Erdel voyvodalığının güvendiği adamlar olan Petru Racz ve Christofor Thorma ile birlikte 3.000'er altın yolluk verilerek İstanbul'a gönderilir. Hatta Erdel Senatosu'nun, bu paranın İstanbul'a gönderilmesinden sonra büyük bir yükten kurtulduklarını Leh Kralı Ştefan Bathory'e aktarmaları oldukça ilginçtir³⁸⁰. Nitekim Osmanlı idaresinin özellikle üzerinde

³⁷⁶ Veress, *Documente*, III, belge 12, s. 21.

³⁷⁷ Özellikle Ştefan Bathory Erdel Senatosundan Petru Cercel'in Erdel'e bağlı Maramureş dolaylarına doğru ilerlediğine dair aldığı bilgilere rağmen Petru Cercel'in Maramureş dolaylarında olmasını Osmanlı idaresi ile paylaşmadığı görülmektedir. Yine Ştefan Bathory, Petru Cercel'in yakalansa bile Osmanlı çavuşuna verilmeyeceğini Erdel Senatosuna iletmiştir. Bk. Veress, *Documente*, III, belge 11, s. 20.

³⁷⁸ Veress, *Documente*, III, belge 13, s. 24.

³⁷⁹ BOA, MD, nr. 58, s. 108, h. 295.

³⁸⁰ Veress, *Documente*, III, belge 14, s. 28-29. Ayrıca, Erdel'den gelen Petru ve Christofor'un Erdel'e dönüşü için 26 Ağustos 1585 yılında Erdel'e varıncaya kadar yol üzerinde vaki olan kadılara verilen

durduğu Petru Cercel'in beraberinde Eflak'tan kaçırdığı Osmanlı'ya ödemesi gereken haracın İstanbul'a geldiği 24 Haziran 1585 yılında Eflak voyvodası Sigismund Bathory'e verilen malumattan anlaşılmaktadır. Buna göre, Eflak'ın bu yıl ödemesi gereken 70 yük/7 milyon akçe haracın 50 yük/5 milyon akçesinin Erdel'e kaçan Petru Cercel'in hazinesinden tahsil edildiği paylaşılmakta idi³⁸¹.

3.7.4. Petru Cercel'in Osmanlılar Tarafından Takibi

Osmanlı idaresinin, Eflak voyvodası Petru Cercel'in ödemesi gereken haracın büyük bir kısmının İstanbul'a ulaşmasından sonra Petru Cercel'in yakalanarak İstanbul'a getirilmesi konusundaki ısrarını sürdürdüğü görülmektedir. Bilhassa Erdel voyvodası Sigismund Bathory'e 24 Haziran 1585 tarihinde yazılan bir fermanla, Erdel içlerine kaçan Petru Cercel'in hâlâ hayatta olup olmadığı sorulmaktaydı. Bunun yanı sıra eğer sabık Eflak voyvodası Petru Cercel hâlâ Erdel'de yaşıyorsa, hangi şehirde ikamet ettiği hususunda Erdel voyvodalığından yazılı açıklama talep edilmiştir. Bunun dışında Petru Cercel'in birlikte Erdel'e götürdüğü Müslüman cariyeler ile Eflaklı boyarların Erdel'de yakalanmaları için Erdel voyvodalığına büyük iş düşmektedir. Özellikle Osmanlıların üzerinde durduğu bir diğer önemli husus ise, Eflak haracından kalan 20 yük akçenin hâlâ Erdel'de olmasından dolayı bu paranın bulunup İstanbul'a getirilmesiydi. Bu yüzden Osmanlı idaresi, gereken gayreti göstermesi için Erdel voyvodasına gerekli talimatları vermiştir³⁸². Özetlemek gerekirse Osmanlı idaresi, Erdel voyvodalığına gönderdiği üç ayrı emir ile Erdel voyvodalığından istediklerini şu şekilde sıralamıştır: İlk olarak Petru Cercel'in Eflak voyvodalığı sırasında voyvodanın zulmünden korkarak Erdel taraflarına kaçan Eflak reayasının geri Eflak'a iade edilmesi istenir³⁸³. İkinci olarak ise, Sivori'nin bahsetmiş olduğu Petru Cercel ile birlikte Erdel'e kaçan Logofot Mirizlau, Büyük Vornik ve Eflak Hazinedarı Vasile, Eflak Ordu komutanı Daciul ve son olarak Ağa Pavel gibi Eflaklı ayan ve boyarların Eflak halkı ve ceplerden topladıkları paralar ile Erdel'e gittiklerinden dolayı suçlu bulunduğu Sigismund Bathory'e izah edilir³⁸⁴. Osmanlı idaresi, söz konusu Eflaklı boyar ve âyânların Erdel'de bulunan kasaba veya

hükümde, Erdel'e kaçan Petru Cercel'in esbab-ı emvalini getiren Erdel voyvodası adamlarına Erdel'e kadar kimsenin müdahale etmemesine dair hükm-i şerif verilmiştir. Bk. BOA, MD, nr. 58, s. 245, h. 625.

³⁸¹ BOA, MD, nr. 58, s. 161, h. 430.

³⁸² BOA, MD, nr. 58, s. 167, h. 446. Sözüünü ettimiz bu boyarlardan bazıları, Onunla birlikte Erdel'e kaçan Brncovenili Danciu ve Peopeştili II. Danciu'dur, Bk. N. Stoicescu, *a.g.e.*, s. 49-50

³⁸³ BOA, MD, nr. 58, s. 211, h. 549.

³⁸⁴ Veress, *Documente*, III, belge 36, s. 75-76.

şehirlerde ikamet ettiklerini öğrendiklerinde Erdel voyvodasından Erdel şehir ya da kasabalarında bulunan adamlarına Eflaklı boyar ve âyânlarının hangi mahallerde ise yakalanarak İstanbul'a gönderilmesine dair emirler vermiştir³⁸⁵. Üçüncü olarak; Osmanlı istihbaratı, Petru Cercel'in Avusturya taraflarında olduğunu haber aldığından, Petru'nun Eflak-Boğdan sınırlarına saldırma ihtimaline dair hazırlık içinde olunması konusunda Erdel voyvodalığı uyarılmıştır. Bahsi geçen bu saldırının gerçekleşmesi halinde, Eflak-Boğdan voyvodalarından gelecek yardım taleplerinin geri çevrilmemesi hususu Erdel'den rica edilmiştir³⁸⁶. Bunun üzerine Erdel voyvodası Sigismund Bathory ise, 2 Ekim 1585 yılında İstanbul'a verdiği cevapta şunlara yer verir: Petru Cercel'in Eflak-Boğdan taraflarına hücum etmesi halinde Erdel'in tüm gücü ile buna karşı koyacağı ve Osmanlılar ile olan dostluk gereği Eflak-Boğdan taraflarına göz kulak olacağına söz verir. İkinci olarak; Petru ile birlikte Erdel'e sığınan birçok boyar ve eşlerine gerektiği şekilde Eflak'a gitmelerine izin verilmesine açıklık getirir. Fakat Mihnea'nın Eflak voyvodalığının gelişi ile birlikte bazı boyarların tekrar Erdel'e geri döndüklerine vurgu yapılır. Üçüncü olarak ise Sigismund Bathory, Eflak'tan Petru Cercel'in korkusu ile Erdel'e kaçan Eflak reayasından hiç haberi olmadığından bahisle bu durumu kendisine gönderilen ferman aracılığı ile öğrendiğini ifade eder. Bunun yanında Erdel hâkimi Sigismund Bathory'nin, Erdel topraklarında Eflak reayasından birisine rastlanılması halinde onları geri Eflak'a gönderileceği şeklinde İstanbul'a teminat verdiği görülmektedir³⁸⁷. Bu şekliyle Osmanlı idaresi Petru Cercel ile birlikte kaçan Eflaklı boyar ve reayanın geri güven içinde Eflak'a dönebileceklerinin teminatını vermişken, hâlâ meçhul olan Petru Cercel'in ise Eflak-Boğdan taraflarında herhangi bir kışkırtma hareketine karşı Osmanlı Sultanı III. Murad'ın rızasının olmadığına altı çizilmiştir.

Osmanlılar Petru Cercel'in izini sürmek için Erdel'e başvurmuşken, Petru Cercel de, hazinesinin yağmalanmasından sonra birlikte bulunduğu Sivori'den de ayrı düşerek Erdel içlerine Avusturya'ya ulaşmak için yol almıştır. Bilhassa Cercel, kendisini Erdel'den götürmekle görevli olan Mustafa çavuşun İstanbul'a döndüğünü öğrendikten sonra Avusturya'ya ulaşmak için harekete geçmiştir. Petru, Erdel'de

³⁸⁵ BOA, MD, nr. 58, s. 161, h. 450.

³⁸⁶ BOA, MD, nr. 58, s. 265, h. 673.

³⁸⁷ Veress, *Documente*, III, belge 37, s. 78-79.

bulunan Halchiu ve Margheruş'u geçerek Mediaş şehrine³⁸⁸ geldiğinde Mediaş kalesi komutanının oğlunun ihaneti yüzünden yakalanarak bir süre hapse atılır. Bu andan itibaren Petru için uzun bir esaret dönemi başlar. Petru Cercel, Mediaş'ta iken Sivori ve Francisc Kendy ile irtibata geçerek kendisine yardım etmesini ister. Bu esnada Kendy, Lehistan'a gittiğinde bu durumu Leh Kralı Ştefan Bathory ile konuşur. Fakat Ştefan Bathory Osmanlılara Petru Cercel'in Erdel'de tutulduğunu gizlediğini söyleyerek Petru Cercel'in durumunu erteler³⁸⁹. Petru Cercel bu girişimin sonuçsuz kalmasının ardından Ştefan Bathory nezdinde güçlü bir nüfuza sahip olan Possevino'ya Aralık 1586 yılında yazdığı mektupta, Erdel'de sekiz aydan beri suçsuz yere hapiste tutulduğunu belirterek, Erdel'de yaşadığı sefaleti dile getirir. Eflak voyvodalığında alındığı süreçten Erdel'de yaşadığı olayları etraflıca anlatan Petru Cercel, hapis hayatından Erdel'in yardımı olmaksızın kurtulamayacağını altını çizer. Yine özgür kalmak adına Eflak tahtında herhangi bir hak iddia etmeyeceğini ve sadece tek amacının özgür kalmak olduğunu ifade eder³⁹⁰. Petru'nun bu girişiminin ardından Petru Cercel'in serbest kalması adına herhangi bir gelişme yaşanmaz.

Petru'nun Erdel hapisanelerinde kaldığı gizliliğini korurken Lehistan'ın Cracovia şehrinden F. Ponthus önderliğindeki bir grubun 1587 baharında İstanbul'a doğru yola çıkarak Osmanlıları Petru Cercel'in Erdel'de tutulduğuna dair haber verip, kendisinin özgür kalması adına yaptığı girişimler ilginçtir. Çünkü bu yolla Osmanlılar, Petru Cercel'in hâlâ sağ olduğunu öğrenmişlerdir. Ancak bu sıralarda Petru Cercel, Erdel'de tutulduğu Hust/Huszt kalesinden kaçarak zengin Erdel ormanlarında izini kaybettirir. Uzun bir yolculuğun ardından 8 Eylül 1587 yılında Avusturya'nın Caşovia şehrine gelir. Aynı yıl Sigismund Bathory'e mektup gönderen Cercel, Erdel'de kaybolan hazinesini geri istese de Sigismund Bathory, bu durumlardan Osmanlıları haberdar edeceğine dair kendisini tehdit etmekle karşılık verir³⁹¹. Erdel hâkimi Sigismund Bathory'den umduğunu bulamayan Petru Cercel, bir müddet Caşovia'da kaldıktan sonra, ilk önce Viyana'ya sonra da Venedik'e geçmiştir. Petru Cercel'e dair işin peşini bırakmayan Osmanlılar, F. Ponthus aracılığı ile Petru Cercel'in Venedik'te olduğunu öğrenirler. Bunun üzerine Sultan III. Murad, Mayıs 1589 tarihinde derhal Venedik'e haber salarak, uzun süredir peşinde olduğu

³⁸⁸ Petru Cercel'in Erdel'de bulunduğu süre zarfında kaçış yerlerini gösteren Erdel haritası için bk. Harita V.

³⁸⁹ Ştefan Pascu, *Petru Cercel şi Ţara Românească la Sfârşitul Sec. XVI*, Sibiu, 1944, s. 70.

³⁹⁰ Veress, *Documente*, III, belge 43, s. 89-91.

³⁹¹ Cristian Luca, *a.g.e.*, s. 94-96.

Petru Cercel'in iadesini talep eder. Bu talep karşısında, Osmanlıları karşısına almak istemeyen Venedik, ülkesine sığınan Petru'yu göndermek zorunda kalır. Nitekim Petru'nun 29 Haziran-8 Temmuz 1589 yılından sonra başlayan İstanbul yolculuğu, 25 Temmuz 1589'da son bulmuştur. Bu andan itibaren Yedikule'ye hapsedilen Petru, kendi adına verilecek kararı beklemek zorunda kalır³⁹². Petru Cercel'in İstanbul'da bulunduğu sıralarda, İstanbul'da Eflak voyvodası olmak için yarışın devam ettiğine tanık olmaktadır. Özellikle Mihnea-Vlad ikilisinin İstanbul'daki girişimlerine karşılık olarak Petru Cercel de şansını denemek ister. Ancak Eflak tahtının güçlü adayı olan Mihnea, İstanbul'daki bazı yüksek rütbeli kişilerce destek gördüğünden Petru Cercel'in eli kolu bağlı olmuştur. Çünkü Mihnea, yürüttüğü propaganda sayesinde Sinan Paşa üzerinde etkili olmayı başarır. Nitekim Sinan Paşa'nın telhisinde bu durum açıkça görülmektedir. Sinan Paşa tarafından Petru Cercel'e atfedilen bu suçlar şöyledir: Petru Cercel'in Osmanlı'da bulunan cariyeleri Eflak'a kaçırarak oradaki boyarlarla evlendirmesi, Avrupa'da bulunduğu sıralarda Osmanlı aleyhinde ittifak arayışlarına gitmesi ve en önemlisi de İstanbul'da bulunan tüccar, kasap ve celep tayfalarından aldığı borçları vermeyip, üstelik Osmanlı haracını Eflak dışına kaçırmasıdır³⁹³. Petru Cercel hakkında yapılan bu suçlamalardan sonra Petru Cercel'in nerede ve nasıl öldüğünü bilemesek de, kendisinin burun ve kulaklarının kesilerek Rodos'a sürüldüğü haberi görülmektedir³⁹⁴. Petru'ya verilen bu cezadan sonra kendisinin sürgün yolunda veya Arap yarımadasında ölmesi çok muhtemel gözükmektedir.

3.8. Mihail Dönemine Kadar Eflak Tahtında Görülen İktidar Mücadeleleri (1585-1593)

Eflak'ta Petru Cercel'in hayal kırıklığı yaratmasının ardından, ikinci kez voyvoda olarak seçilen Mihnea, 20 Nisan 1585 yılında verilen fermanla yeniden göreve gelir³⁹⁵. Bu sırada Mora'da tutsak bulunan Mihnea'nın annesi Ecaterina ise Eflak'ta oğlunu yalnız bırakmamak için İstanbul'a gelmeyi talep eder³⁹⁶. Ecaterina'nın bu isteğinin altında yatan sebep, Eflak'ta oğluyla birlikte yönetimi ele alarak rakiplerine karşı tahtı muhafaza etmektir. Bu andan itibaren eskiden olduğu

³⁹² C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 297-298.

³⁹³ *Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri*, s. 59-60.

³⁹⁴ C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 300.

³⁹⁵ BOA, MD, nr. 58, s. 25, h. 74.

³⁹⁶ BOA, MD, nr. 58, s. 39, h. 115.

gibi Ecaterina 1589 yılına değin Eflak yönetiminde söz sahibi olmuştur. Yaklaşık dört yıl Eflak'ı sorunsuz yöneten Mihnea, annesi Ecaterina'nın 1589 baharında ölümüyle birlikte Eflak'ta yalnız kalır. Bu sıralarda Eflak tahtı için Mihnea'nın karşısına çıkan Vlad, İstanbul'da Sinan Paşa ve Bartolomeo tarafından da ciddi şekilde destek bulur. Söz konusu bu desteklerle birlikte Vlad, 18-28 Temmuz 1589 tarihinde Eflak voyvodası olarak seçilir. Zira Vlad'ın Eflak voyvodalığı oldukça kısa sürer. Eflak'ta bulunduğu ilk ay içerisinde Vlad'ın zehirlenerek ölmesi, Mihnea'ya yeni bir fırsatın yolunu açar³⁹⁷. Böylece Mihnea, 27 Ağustos 1589 yılında hükümet alametlerini alarak üçüncü kez Eflak voyvodası olur³⁹⁸. Bu sefer annesinin desteğinden yoksun bir şekilde Eflak tahtına gelen Mihnea, kendisine verilen bu şansı pek kullanamaz. Öyle ki İstanbul'daki rakiplerinin yaptığı şikâyetler sonucu 11 Mart 1591 yılında görevden alınarak³⁹⁹ Rodos'a sürülmesine karar verilir⁴⁰⁰. Bu esnada Mihnea'nın rakipleri olan Kürkçü İlie⁴⁰¹ ve Radu'nun voyvoda olmak adına İstanbul'da yaptıkları girişimler oldukça hız kazanır. Bu andan itibaren iki aday, ciddi şekilde taht yarışına girerler. Ancak İlie ve Radu'yu voyvoda olarak tanıyan Osmanlı yönetimi, bir müddet sonra bu kararından vazgeçer. En nihayetinde Ion Cel Viteaz'ın oğlu olan Ştefan Surdul'un (Sağır Ştefan) voyvoda olarak atanmasına karar verilir⁴⁰². Eflak'ta bekleneni veremeyen Ştefan voyvodanın Eflak hâkimiyeti sadece bir buçuk yıl sürer. Bu şekilde 11 Temmuz 1592 yılında kendisine uygun bir dille Eflak tahtından alındığı haberi verilir⁴⁰³.

Eflak tahtı için ön görülen yeni isim Boğdan asıllı Alexandru Cel Rău (Kötü Alexandru) idi. Baltasar Walther'in ifadesiyle, kendi tebaasına karşı çok da iyi niyetli olmayan bu voyvoda, ülkeyi büyük bir borca sokmuştu⁴⁰⁴. Nitekim Divân-ı Hümâyûn'a gelen şikâyetler, Baltasar'ın bu fikrini doğrulamaktadır⁴⁰⁵. Eflak'taki kötü idarenin yanı sıra Eflak'ta katliamlara girişen bu voyvoda, birçok boyarın

³⁹⁷ C. Rezachevici, *Domnitor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 303- 304

³⁹⁸ Mihnea'nın üçüncü kez voyvoda seçilmesiyle beraber kendisine gönderilen hükümet alametleri için sayfa 31'e bakınız.

³⁹⁹ BOA, MD, nr. 67, s. 91, h. 239.

⁴⁰⁰ BOA, MD ZYL, nr. 5, s. 28, h. 122.

⁴⁰¹ N. Iorga, Eflak voyvodası olarak seçilen İlie voyvodanın yaptığı kürk ticaretinden dolayı kendisinin kürkçü olarak adlandırıldığını ifade eder. Bk. N. Iorga, "Pretendenți Domnești în Secolul al XVI-lea", în *AARMSI*, s. II, Tom. XIX, București, 1898, s. 243.

⁴⁰² N. Iorga, "Pretendenți Domnești în Secolul al XVI-lea", s. 243; İstanbul'dan onaylanan Ştefan Surdul, Kurd Ağa tarafından Eflak'a götürülmüştür. Bk. BOA, MD ZYL, nr. 5, s. 44, h. 165.

⁴⁰³ BOA, MD ZYL, nr. 6, s. 44, h. 89.

⁴⁰⁴ Dan Simonescu, "Cronica Lui Baltasar Walther Despre Mihai Viteazul în Raport cu Cronicile Interne Contemporane, în *SMIM*, Vol III, București, 1959, s. 60.

⁴⁰⁵ BOA, MD ZYL, nr. 6, s. 9, h. 12.

ölümüne sebebiyet vermiştir. Bu andan itibaren Kötü Alexandru ülkede artık bir tiran olarak görülmeye başlandı⁴⁰⁶. Bu yüzden voyvoda Kötü Alexandru'nun bu tutumundan memnun olmayan boyarlar, 1593 ilkbaharında gizlice İstanbul'a adamlarını gönderdiler. Eflak'tan gelen bu heyet, Divân-ı Hümâyûn huzuruna gelerek, ülkede böyle zalim bir tiranı desteklemeyeceklerini açıkça savundular⁴⁰⁷. Eflak'tan gelen şikayetler üzerine Alexandru İstanbul'dan ciddi şekilde uyarıya maruz kalır. Nitekim Kötü Alexandru'ya verilen emirde, Eflak'ta bulunan reayanın himaye edilip korunmasının bir devlet meselesi olduğuna vurgu yapılarak, Osmanlı politikası gereği ülkede reayanın daima huzur ve güven içinde yaşatıldığı hatırlatılmıştır. Bu yüzden voyvoda Kötü Alexandru, Eflak'ta süregelen barışı bozmaması şeklinde uyarılara maruz kalır⁴⁰⁸. Ancak Osmanlı'dan gelen bu tavsiyelere rağmen Kötü Alexandru'nun Bükreş'te yeniçeri taifesinden bazılarını öldürütmesi, kendisine olan güveni iyice sarsar. Hatta bu vaziyetler, İstanbul'da bulunan Yeniçeri Ocağı'nda oldukça huzursuzluk oluşturur⁴⁰⁹. Bu hususları dikkate alan Osmanlı devlet adamları, İstanbul'da kendisinden memnun olmayan isyancı grupları yatıştırmak için, Voyvoda Kötü Alexandru'nun görevine son verip⁴¹⁰ onu Cezayir'e sürgüne göndererek⁴¹¹, Eflak voyvodalığı için yeni aday arayışı içerisine girerler.

⁴⁰⁶ C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 314.

⁴⁰⁷ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. III (1576-1599), belge XXII, s. 457.

⁴⁰⁸ BOA, MD, nr. 70, s. 41, h. 85.

⁴⁰⁹ C. Rezachevici, *Domnilor din Țara Româneacă și Moldova*, I, s. 315.

⁴¹⁰ BOA, MD, nr. 71, s. 321, h. 607.

⁴¹¹ BOA, MD, nr. 72, s. 343, h. 674.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: UZUN SAVAŞLAR DÖNEMİNDE EFLAK-BOĞDAN İLİŞKİLERİ

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlılar, İran'la yaptığı on üç yıllık yorucu bir savaştan sonra Mart 1590'da Ferhad Paşa barışını yaptı. Bu barış, Osmanlı dış siyasetinde bir rahatlama getirirken, ülke içindeki barışın kaybolduğu görülüyordu. Bilhassa Anadolu'da, ücretli saray birlikleri ile yerli halk çarpışıyor, İstanbul'da ise yeniçeri ve sipahiler, her ulûfe zamanı ayaklanıyordu. Böylece iç meselelere yönelen Osmanlılar, giderek uluslararası lider konumunu kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde Polonya'nın Avusturya ve Fransa'nın ise İspanya tarafından alınma ihtimali vardı. Bu yüzden Avrupa'daki güçler dengesi Osmanlı aleyhinde değişmeye başladı¹. Özellikle bu dönemde Habsburglar ile başlayan savaşlar Osmanlı devlet adamlarını hayli güç duruma sokmuştur. Osmanlı tarihinde dönüm noktası olan Uzun Savaşlar yahut On beş Yıl Savaşları olarak anılan bu süreç, 1591 yılında Bosna valisi Telli Hasan Paşa'nın Habsburg sınırlarını güçlendirmeye çalışan Habsburglu kumandanlar ile arasında başlayan bir dizi çatışmalar, sonucu ortaya çıkmıştır². Bu sürecin ortaya çıkmasıyla ilgili olarak, gelişmeler bu temelde ele alınırken, Osmanlı merkezinde görülen bakış açıları oldukça farklıdır. Bu görüşlerden daha gerçekçi değerlendirmeler yapan Gelibolulu Âli, bu savaşın her iki taraf arasında istenmeyen bir durum olduğunu düşünür. Eskiden beri sınırlarda görülen çatışmalar mevcut olduğundan, her iki taraf ta bunu büyütüp bir mesele haline getirmedi. Karşılıklı tecavüzler şikâyet konusu olduğunda ise sınırları koruma bahanesi ileri sürülerek, savaş halinden kaçınılırdı. Sınırlarda görülen bu mücadele eğer doğrudan resmi unvanlı idarecilerle aleni şekle dönüştürülürse, o zaman merkezi idare devreye girerek o görevlileri azledip, bu barışa riayet edecek birilerini atardı. Yani bir tarafın sulhu bozabilmesi için bütün barış yollarını kapaması gerekirdi. İki taraf arasında savaşın başlaması taraflardan birinin istekliliği ile alakalıdır. Bu bakımdan Hasan Paşa'nın sınırlardaki faaliyetleri belirleyici olmuş ve merkezi idare hakkındaki şikâyetlere rağmen onu görevden almamış, dolayısıyla savaşı başlatan taraf olmuştur³. Söz konusu bu sınır çatışmalarına ilave olarak Habsburg Kralı II. Rudolf'un haraç

¹ Pal Fodor, "Osmanlı-Avusturya Savaşları Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1593-1606), *Osmanlı*, C. I, Ankara, 1999, s. 452.

² Maria Ivanics-Ress, "Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Kırım Tatarlarının Rolü (1593-1606)", *Osmanlı*, C. I, Ankara, 1999, s. 456.

³ Feridun Emecen, "Uzun Savaşların Başlaması (1592-1606) ve Zitvatorok Anlaşması: Dönemin Çağdaş Osmanlı Kaynaklarının Değerlendirilmesi", *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 279-280.

niteliğindeki vergiyi iki defa ödememesi bu gerilimin son safhasını teşkil etmiştir. Bu hadiseler üzerine toplanan Osmanlı Divânı, Sinan Paşa'nın ısrarı sonucunda Habsburglara karşı harp ilanına karar verdi⁴.

4.1. Eflak-Boğdan Voyvodalıklarının Osmanlılara Karşı Cephe Almaları

Osmanlı imparatorluğunda bu tür gelişmeler yaşanırken, Avrupa'da ise Osmanlılara karşı Papa VIII. Celement'in çağrısı ile oluşturulan ittifaklar göze çarpmaktadır. Papa'nın yoğun çabaları sonucu oluşturulan ittifaka Habsburgların yanı sıra İspanya, Alman Devletleri, Toscana Dükleri katılmışlardır. Osmanlılara karşı oluşan Haçlı İttifakının asıl hedefi Osmanlı ilerleyişini Avrupa'da durdurarak Osmanlı egemenliği altında bulunan Hristiyan halkın özgürlüğünü hedef almakta idi. Bu bağlamda İslam âlemi ile Hristiyan dünyası arasında tampon bölgede bulunan Eflak-Boğdan voyvodalıkları, coğrafi konumları sebebiyle bu "*Kutsal İttifak*" için çok büyük önem arz etmekteydiler. Hatta bu amaçla Avrupa'dan Tuna Prenslarına gönderilen elçilerin amaçlarından birisi de onları Kutsal İttifak'a davet etmekte⁵. Bu görev ile 1594 yılı sonbaharında Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalıklarına gönderilen Giovanni'nin, ilk olarak Boğdan voyvodası Aron ile yapılan uzun soluklu tartışmalardan sonra Osmanlılara karşı oluşturulan Kutsal İttifak'a katılma sözü ile ayrılması bu planların ilk etapta başarıya ulaştığını gösterir. Bu durumda Boğdan voyvodalığının oynayacağı kilit rol ise Boğdan'da Kazaklara yol verilerek Tatarların Osmanlı'ya yardım için gidecek destek yollarını kesmek olacaktı⁶. Bunun yanı sıra Giovanni, Boğdan'dan başka Eflak ve Erdel voyvodalıklarının da güçlerini Osmanlı'ya karşı birleştirerek Avrupa devletleri yanında yer alacağını belirtirken, Romen Prenslıklarının Osmanlı'ya karşı cephe alarak, Kutsal İttifakta yer alacak olmalarının önemini "*Eflak-Boğdan Prenslıkları, Türklere karşı güçlerini birleştirdiklerinde Türklerin mühimmat kaynaklarını keserek onlara büyük bir darbe indirecektirler. Çünkü Eflak-Boğdan Prenslıkları, her yıl yeterli miktarda koyun ve buğdayı Osmanlılara göndermektedirler. Eğer Erdel voyvodalığını da 10.000 asker toplamaya ikna edebilirsek Eflak-Boğdan güçleri ile birlikte Osmanlıları Tuna'dan aşağıya döneceklerdir*"⁷ sözleriyle ifade eder. Yine aynı şekilde İspanyol elçi

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, kısım I, 4. Baskı, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 69-70.

⁵ Şt. Ştefănescu, "Războiul Cel Lung (1593-1606)", *Istoria Romănilor*, Vol. IV, s. 596.

⁶ *Călători Străini*, III, s. 245-246.

⁷ *Călători Străini*, III, s. 249-250.

Salvago, Eflak-Boğdan'ın Kutsal İttifak'ta yer almasının Osmanlılara ekonomik anlamda büyük bir darbe olacağını İspanya Kralı II. Philip'e anlatır. Bu görüşünü desteklemek için ise Eflak-Boğdan ülkelerinin İstanbul'a önemli miktarda koyunun yanında yağ, bal, pastırma vs. gibi birçok gıda iaşesi yaptığına dikkat çekerek⁸ Romen Prenslüklerinin Kutsal İttifak için ne kadar önemli olduğuna vurgu yapar. Osmanlı-Habsburg savaşları ile birlikte Romen Prenslüklerinin hem Osmanlılar hem de Avrupa devletleri için coğrafi pozisyonlarının eskiye nazaran daha da önemli hale geldiği görülecektir.

4.1.1. Mihail'in Eflak Voyvodası Oluşu ve Eflak Politikası

Sabık voyvoda Kötü Alexandru'nun Halep'e gönderilmesinin ardından Eflak tahtı için aday arayışı içine giren Osmanlı erkânı, elini çabuk tutmak zorundaydı. Bu dönemde baş gösteren Osmanlı-Habsburg savaşları (1593) ve Eflak'taki otorite boşluğu Tuna yalılarında bulunan Osmanlı garnizonları için bir tehdit oluşturabilirdi. Bu yüzden Tuna yalılarında bulunan yerlere Habsburg tehlikesinin sıçramasını engelleyecek, güvenilir bir kişinin Eflak voyvodası olması gerekiyordu. Böylesine gerek duyulduğu bir dönemde Eflak tahtı için aday olan Mihail, Eflak halkının da desteğini alarak İstanbul nezdinde girişimlerde bulunur. Bu girişimler sonucunda İstanbul'dan 2-12 Eylül 1593'te kendisine onay çıkar⁹. İşte bu ümitlerle Eflak voyvodalığına getirilen Mihail, Eflak'ta çok farklı politikalar güderek adeta Osmanlıları hayal kırıklığına uğratar. Mihail'nin Eflak'a gelmesi Osmanlılardan ziyade Habsburgların işine yarar. Bu noktada Fransız tarihçi M. Baudier, Mihail'in Eflak tahtına seçilmesini "*Osmanlıların baş düşmanını kendi elleri ile Eflak'a koyması*" şeklinde yorumlar¹⁰. Hakikaten de Avrupalı devletler, Osmanlılara karşı oluşturulan ittifakta, Boğdan voyvodası Aron'dan söz almasına rağmen Boğdan'ın Kutsal İttifak'ta olmasına şüphe ile bakmaktaydılar. Bu durum Aron'un yanında bulunan Rum danışmanlarının İstanbul ile arası çok iyi olmasından ileri gelmekteydi¹¹. Boğdan voyvodası Aron'un pek güven vermemesi üzerine Avrupalı devletler, Osmanlılara karşı ittifak kurma yolunda Eflak ile irtibata geçtiklerinde karşılarında Osmanlılara karşı daima ittifak yapma arzusu içerisinde olan Mihail'i

⁸ Mihai Viteazul în Conștiința Europeană, I, belge 9, s. 81.

⁹ Mihai Maxim, "Michael Brave's Appointment and Investiture-September 2nd/2th, 1593 in Two Unpublished Official Turkish Documents", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, s. 165-166.

¹⁰ Mihai Viteazul în Conștiința Europeană: Cronicari și Istoricii Străini Secolele XVI-XVIII Texte Alese Vol. II, s. 215.

¹¹ Călători Străini, III, s. 252.

bulur. Mihail'nin Osmanlılara karşı ayrılıkçı tutumları Eflak ülkesinin bu ittifaka katılmasını kolaylaştıran bir etken olur. Mihail'nin Eflak voyvodası olmasından itibaren Eflak'ın siyasi politikası Osmanlı egemenliğinden tamamen kurtularak siyasi ve ekonomik bağımsızlığını kazanma üzerine kurulu idi. Mihail, Eflak'ın siyasi bağımsızlığından sonra kendi ülkesinin çıkarlarına dayanarak Hristiyan dünyası ile işbirliğine gidip Osmanlıları Tuna'dan uzaklaştırmayı kendisine hedef haline getirir¹².

4.1.2. Eflak-Boğdan Voyvodalarının İsyanı

Avrupa'da Osmanlı'ya karşı oluşturulan gizli ittifaka katılan Eflak-Erdel-Boğdan voyvodalarının vaziyetlerinden şimdilik Osmanlı idarecilerinin haberi olmasa da, Müftü Efendi İstanbul'a gönderdiği arzlarda, isyan etmeye hazırlanan Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarına dikkat çekmekte idi. Nitekim Müftü Efendi, Sultan III. Murad'a gönderdiği telhiste *“Erdel isyan edicek Eflak-Boğdan dahi isyan edeceklerdir, tedârîki şimdiden görülmek lâzımdır, bu husûslara padişahım bizzat mukayyed olmak gerektir, memleket-i İslâm hıfzı padişâhumun vazifesidir. Eflak-Boğdan taraflarına muhâfaza için bir mikdâr leşker lâzımdır, ihmâl devâ değildir... Bu hususları nice kerre arz eyledik, nice kerre cür'etler etdik, mesmu' olmadı¹³.”* şeklinde Eflak-Boğdan'da isyanın önüne geçmek için alınması gereken tedbirleri Sultan Murad'a arz etmiştir. Öyle görülüyor ki, Osmanlı idaresi, muhtemelen o dönemde Eflak-Boğdan isyanlarına ihtimal vermediği için ya da Osmanlıların dikkatlerini Habsburglar ile yapılan savaflara çevirmesinden dolayı Eflak-Boğdan'da zamanında tedbir alınmadığı görülmektedir. Özellikle Tuna boylarında bulunan kalelerin, Eflak-Boğdan isyanı esnasında yapılan saldırılara hazırlıksız olarak yakalanmaları, herhangi bir tedbire başvurulmadığını kanıtlamaktadır¹⁴.

Eflak-Boğdan voyvodalarının Habsburg savafları esnasında gösterdikleri isteksizlik Sinan Paşa'nın gözünden kaçmaz ve Habsburg Seferi sırasında Eflak voyvodasından gelen mühimmatın, zamanında Belgrad kalesine ulaşmaması üzerine Sinan Paşa *“Öyle Memâlik bir iki mühmil kâfir elinde olmak ne lazım? İnşallah ü*

¹² Şt. Ştefănescu, *“Războiul Cel Lung (1593-1606)”*, s. 599.

¹³ *Osmanlı Tarihine Aid Belgeler-Telhisler (1597-1607)*, (Haz: Cengiz Orhonlu), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970, s. 1.

¹⁴ Tuna yalılarının zabıtlarından gelen arzlarda, Mihail'in Yergöğü baskını esnasında kalelerde mühimmat eksikliğinden bahsedilir. Mihail'in Tuna'ya olan akınlarından ötürü Tuna zabıtlarının İstanbul'dan bir miktar asker talep ettikleri görülmektedir. Bk. Selânikî, *Târîh*, I, s. 412.

Teâlâ evvel baharda seferimiz Eflak üzerinedir” şeklinde Osmanlıların en ihtiyaç duyduğu anda bile yardımlarını zamanında yetiştiremeyen Eflak-Boğdan voyvodalarının, Beylerbeyliğe dönüştürme niyetini dile getirir. Hatta bu vazifeyi yerine getiremeyen Eflak elçisinin gördüğü kötü muamele sonrasında Eflak voyvodalığı sert bir dille uyarılır. Osmanlı kronikleri, Osmanlı’ya karşı daima isyan fikrinde olan Mihail isyanını bu olaya bağlarlar¹⁵. Bunun yanı sıra bu hadiseyi hatıratlarında değerlendiren Mihail, Sinan Paşa’nın Yanık kalesi fethinden sonra İstanbul’dan gelen emirde Boğdan voyvodası Aron ile birlikte Vidin, Silistre ve Niğbolu Beyleri ile güçlerini birleştirerek Erdel’e Osmanlı yardımına gitmekle görevlendirilmelerine rağmen, Eflak-Boğdan voyvodalarının kendi ülkelerinin kaderleri adına, Osmanlı kuvvetlerine yardım göndermeme kararı aldıklarını ifade eder. Hatta Mihail, İstanbul’dan gelen bu emirler üzerine Boğdan’a gönderdiği elçi, voyvoda Aron’un huzuruna vardığında Boğdan’ı yardım için değil, top yekûn Osmanlı egemenliğine karşı isyana davet eder. Eflak ülkesinin Hristiyanlığın düşmanı olan Türkler ile müttefik olamayacaklarını ve bu andan itibaren silahlarını Osmanlılara karşı cephe aldıklarını hatırlatır. Mihail, Erdel’e gidecek olan Türk birliklerini de ifşa ederek Osmanlı’lara karşı olan sadakatten ayrılmış olur. Öte yandan Mihail’in, Yanık Seferi’nden itibaren Osmanlıdan gelen emirlerini dinlemediklerini ifade etmesi¹⁶ onun fikren Osmanlı’ya karşı cephe aldığını göstermektedir. Bu vaziyetin fiili olarak gerçekleşmesi için Mihail’e borç veren bankerlerin yaptığı taşkınlıkları beklemek gerekecektir.

Eflak isyanının fiilen başlangıç noktasına bakıldığında, XVI. yüzyılın Osmanlı tarihçileri ve Eflak kronikçisi Kantakuzen¹⁷’in aynı noktada birleştikleri görülür. Eflak isyanını başlatan olay Mihail’e borç vermiş olan alacaklıların biriken borçlarını istemesi üzerine gelişen hadiselerden ibaretti. Eflak voyvodalığına geldiği andan itibaren büyük bir borç kefaleti ile gelen Mihail, bir süre sonra bu borçları

¹⁵ Kâtib Çelebi, *Fezleke (1000-1065/1591-1655)*, C. I, (Haz. Zeynep Aycibin), Çamlıca, İstanbul, 2016, s. 49-50. Kâtib Çelebi’den naklen alım yapan Nâima da aynı bilgileri verir. Bk. Nâimâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na’imâ*, (Haz. Mehmed İpşirli), C. I, Ankara, 2007, s. 73; Peçevi, *Tarih*, II, s. 152-153.

¹⁶ *Documente Străine Despre Români*, (Culegere de Documente întocmită de Manole Neagoe, Ioana Burlacu vd.), Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., București, 1979, belge 37, s. 91.

¹⁷ Eflak Kroniklerinin Osmanlı kroniklerinden farklı olarak değindiği husus ise, Mihail’in Osmanlıya ödemekle yükümlü olduğu borçlara binaen Mihail’in bunları ödeyecek durumda olmadığından dolayı Türklerin Eflak’a girerek mescit vs. yapması durumunda Mihail’in bu duruma karşı gelerek Osmanlılara isyan ettiğini ifade eder ki, halbuki bu olay Eflak-Boğdan’ın Beylerbeylik statüsüne girmesinden sonra vukua gelmiş bir olaydır. Bk. *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 54.

ödeyemeyecek duruma gelir. Bu duruma bağlı olarak Eflak'ta bulunan alacaklıların sayısı her geçen gün artarak devam eder. Eflak voyvodası Mihail'den alacağı bulunan dört bini aşkın tüccar ve yeniçerilerden oluşan alacaklı kafilesinin Mihail'in Bükreş'te bulunan konağını basması sonrasında Eflak'ta görülen mücadeleler, Mihail'in fiilen isyanı için bir zemin oluşturur. Eflak'ta bulunan alacaklılar ile Mihail voyvodanın anlaşma sağlayamaması sonucu durum Mihail'in önerisi üzerine Yergöğü kadısının Nâibi Ali Can Efendi huzurunda sayımlar yapılarak Mihail'in alacaklılara olan borcu kadı sicili ile sabit olur¹⁸. Bu esnada Eflak haracını tahsil etmek için İstanbul'dan gönderilen Kapıcıbaşları, Mihail'den haracı tahsil etmek istediklerini ilettiklerinde, Mihail voyvoda, ilk etapta Kapıcıbaşlarına: *“benimle birkaç konak gelin haracı tedarik edelim”* diyerek yol gösterir. Ancak bir müddet sonra kararından vazgeçen Mihail, *“varın geldiğiniz canibe gidin, yoksa siz bilirsiniz”* diyerek, Kapıcıbaşlarını İstanbul'a eli boş gönderir¹⁹. Nitekim Osmanlı idaresi tarafından yapılan ikazlar ve Eflak'taki alacaklı grupların taşkınlıkları Mihail voyvodayı ülkenin gidişatı hakkında bir karar almaya iter. Bu durumda Eflak'ta bulunan küçük ve büyük boyarları toplayan Mihail, ülkedeki en önde gelen boyarların görüşlerine başvurur. Osmanlı egemenliğinden kurtulma çarelerinin tartışıldığı Voyvodalık Kurulu'nda Eflak ülkesinde hep bir ağızdan Osmanlılara karşı kılıç yolu ile mücadele edileceği kararı verilir²⁰. Hatta Eflaklıların bu kararından habersiz olan Kadı Nâibi Ali Can Efendi, Eflak'ta bulunan konaktan ayrılırken, bir arkadaşı tarafından kendisine: *“Eflak'ta ikindiye kadar durma, Yergöğü'nde eğlenme hatta mümkünse bir saatte Tuna'yı geç”* şeklinde ikaz yapıldığına şahit olur. Eflak voyvodasının her an isyan edebileceğini gösteren bu ikaz sayesinde Ali Can Efendi, Bükreş'ten zamanında ayrılır. Kadı Nâibi Ali Can'ın Bükreş'ten ayrılmasından hemen sonra²¹ Mihail ve adamlarının 15 Kasım 1594 yılında Bükreş'te katliama başladıkları görülür²². Erdel voyvodası Sigismund'un Făgăraş kalesi kumandanı Mihail Horwath önderliğinde gönderdiği tüfekli birliklerle oldukça güçlenen Mihail voyvoda, Bükreş'te hazır bulunan Osmanlı topçuları, yeniçerileri, Kapıcı ve

¹⁸ Naîmâ, *Târih*, I, s. 76-77. Selânikî, *Târih*, I, s. 409.

¹⁹ TSMA-E, nr. 810/31.

²⁰ *Letopiseşul Cantacuzinesc*, s. 54.

²¹ Naîmâ, *Târih*, I, s. 77; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 60-61.

²² Selânikî, *Târih*, I, s. 412.

Cebecileri öldürülerek Bükreş'te bir tek bile Osmanlı temsilcisi bırakmaz²³. İşte bu andan itibaren ok yaydan çıktığı gibi Eflak voyvodası, top yekûn haraçgüzârı bulunduğu Osmanlı egemenliğine karşı bilfiil isyan etmiştir. Eflak'ta görülen bu hadiseler üzerine Yergöğü'nde bulunan Osmanlı temsilcisi Helvacı Mehmed Bey, 24 Kasım 1594 yılında ulaşı ile birlikte dört gün gibi kısa bir zamanda İstanbul'a gelir ve Eflak'ta olup bitenleri İstanbul'a arz eder²⁴. Öte yandan Eflak isyanı öncesinde Boğdan voyvodası Aron'u tahttan almak için Boğdan'a gönderilen Osmanlı heyetinin Aron tarafından geri çevrilmesi haberlerinin Eflak isyanı ile birlikte İstanbul'a ulaşması karşısında²⁵ Osmanlı idarecileri, sarsılmış durumda kaldılar. Osmanlıların dışta Habsburg savaşları, içte Celali isyanları ile uğraştıkları bir dönemde, Eflak-Boğdan isyanlarının patlak vermesi, devleti zor durumda bıraktı. İşte bu noktada Eflak-Boğdan isyanlarını çok iyi özetleyen Selânikî, eskiden beri düşman ocağı olan²⁶ Eflak-Boğdan voyvodalarının Osmanlı'ya karşı isyan etmeyi adet haline getirdiklerine vurgu yapması oldukça manidardır²⁷. Selânikî'nin de ifade ettiği üzere Eflak-Boğdan isyanları en beklenmedik anda Osmanlıları zorda bıraktıkları tarihi tecrübe ile sabit olmuştur. Bu isyanlar esnasında Eflak-Boğdan Prenslüklerinin Avrupa'dan destek görmeleri, Osmanlıları oldukça zor duruma düşürmüştür. Bu bağlamda XVI. yüzyıl sonlarında görülen Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalarının isyanı Osmanlı-Romen ilişkileri açısından bir dönüm noktası niteliğini taşımaktadır.

4.1.3. Eflak-Boğdan Voyvodalarının Tuna Boylarına Yaptığı Baskınlar

Osmanlılar ile Eflak voyvodası arasında doğal bir sınır olarak kabul edilen Tuna nehrinin stratejik önemi, Habsburglar ile yapılan uzun savaşlar esnasında daha ehemmiyet kazanır. Özellikle Osmanlıların Avrupa'da giriştiği seferler esnasında İstanbul'dan Tuna'ya çok yoğun şekilde mühimmat ve teçhizat trafiği başlar. Tuna'nın Osmanlılar açısından kritik derecede öneme sahip olduğunu kavrayan Mihail voyvoda, Bükreş'ten sonra saldırılarını Tuna nehrinde konuşlanan Türk garnizonlarına doğru yönelterek Osmanlılara büyük bir darbe indirmek ister²⁸. Bu

²³ Veress, *Documente*, IV, belge 86, s. 159; İngiliz tarihçi Knolles, Eflak'ta öldürülen bu kişilere temas etmekle birlikte Bükreş'te öldürülen yeniçerin 2.000 civarında olduğunu yazar. Bk. Knolles, *The General History*, s. 1052.

²⁴ Selânikî, *Târîh*, I, s. 410.

²⁵ Naîmâ, *Târîh*, I, s. 76.

²⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 482.

²⁷ Selânikî, *Târîh*, I, s. 423.

²⁸ Sergiu Columbeanu, "Acțiunile Navale Ale Lui Mihai Viteazul Pentru Stăpînirea Dunării", *Rdl*, Tom. 28, Nr: 4, Editura Academiei R.P.S., 1975, s. 486.

doğrultuda Mihail ve beraberinde bulunan Eflaklı yağmacılar ve Erdel'den gelen 15.000 silahlı birlikler ile beraber hiç vakit kaybetmeden yönlerini Tuna yalılarında bulunan kasabalara çevirir. Özellikle Eflak sınırına karîb/yakın olan Yergöğü'ne yönelen Mihail'e bağlı kuvvetler, kaleyi kuşatırlar. Lakin Yergöğü'nün karşısında bulunan Rusçuk'tan gelen Osmanlı yardımları yüzünden kale alınamaz. Bunun akabinde Mihail'e bağlı yağmacılar Yergöğü'nü ateşe vererek burayı yağma ve talan ederek geri Bükreş'e çekilirler²⁹. Öte yandan Mihail'in Yergöğü'ne yaptığı baskınlara nazaran, Aron'a bağlı kuvvetler bu olayın çok öncesinden 6 Muharrem 1002 (6 Ekim 1593) tarihinde İsakçı'da bulunan bazı Türk köy ve kışlaklarına saldırarak, Osmanlı devlet adamlarının nabzını ölçmeyi amaçlamıştır. Özellikle İsakçı taraflarına yapacağı akınlar için gayet hazırlıklı olan Aron voyvoda, 1.500 atlı askerinin yanı sıra 500 kadar da piyade ile İsakçı'ya bağlı bazı köy ve kışlakları yağmalamıştır. Hatta bunun neticesinde İstanbul'dan ciddi şekilde uyarılara maruz kalan Aron, bundan haberi olmadığını ileri sürerek, sadece yapılan bu zararları telafi etmekle sorumlu tutulmuştur³⁰. Bu bakımdan İsakçı'ya yapılan baskınlar bir nabız yoklama hareketini taşısa da, Aron voyvoda Tuna'ya yapacağı asıl saldırılar için Mihail'in isyanını beklemiştir. Nitekim Aron, Mihail voyvodanın Bükreş'te yaptığı katliamların hemen akabinde Tuna'da yapacağı baskınlar için harekete koyulur. İlk olarak Boğdan sınırında bulunan Bender'e yönelir. Bu akınlarla ilgili olarak Aron, Aralık 1594 yılında müttefiki olan Sigismund'a yazdığı mektupta, Boğdan ordusunda bulunan Macar askerlerinin Emeric Becz ve Andrei Barcsai önderliğinde Bender'i kuşattığını fakat yoğun kuşatmadan sonra ele geçirilemediğini yazar. Bu başarısızlığın ardından Aron voyvoda, Tatarlar ile savaşmak üzere kendine bağlı bulunan Kazakları Akkirman'a doğru gönderir³¹. Lakin Kırım Han'ı Gazi Giray'ın Akkirman'a saldıran Kazaklar üzerine gönderdiği askerlerin gayretleri sayesinde Aron'a bağlı bulunan Kazaklar, Akkirman'dan hemen uzaklaştırılır³². Öte yandan Aron'un Tuna dolaylarına yaptığı seferler sırasında Bender hapishanesinden yaralı olarak kurtulan bir Osmanlı çavuşu, Divân-ı Hümâyûn toplantısı yapıldığı esnada Osmanlı devlet adamları huzuruna gelir ve Boğdan'da olup bitenleri Divân toplantısında bulunanlara bir bir anlatır. Bu vesile ile Osmanlı idarecileri, Aron'un Tuna boylarında yaptığı mezalimden haberdar olurlar. Osmanlı çavuşunun

²⁹ Selânikî, *Târîh*, I, s. 412. *Letopiseşul Cantacuzinesc*, s. 56.

³⁰ TSMA-E, nr. 54/1176.

³¹ Nicolae Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, Bucureşti, 1968, s. 145-146.

³² Naîmâ, *Târîh*, I, s. 87; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 67.

anlattığına göre; Boğdan voyvodası Aron, Kili, Akkirman, İsmail gibi Osmanlı kalelerini yakıp yıktıktan sonra İsmail geçidi civarından aldığı 200 kadar top ile kalelerde bulunan İslam ahalisinden çoluk-çocuk ve yaşlı ayırt etmeksizin aç kurtlar gibi katletmiştir³³. Osmanlı temsilcisinin verdiği bu bilgiler Eflak-Boğdan isyanları esnasında Tuna boylarında yapılan katliamların hat safhaya ulaşmasını göstermesi bakımından önemli olmuştur.

Tuna hattında Eflak-Boğdan tehdidinin büyümesi ile Tuna boylarında görülen olağandışı durumları değerlendiren Divân-ı Hümâyûn, Eflak-Boğdan voyvodaları olan Mihail ve Zalim Aron'u görevden alarak Eflak-Boğdan isyanlarına siyasi karşılık verir. Bu durumda 25 Cemâziyel-âhir 1003 (7 Mart 1595) tarihinde yeni atanan voyvodalar³⁴, Divân-ı Hümâyûn'a dokuz kat pîşkeşlerini vererek börtüklerini giyip vakit kaybetmeden Eflak serdarlığına tayin edilen Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'ya mülaki olunmak üzere hızlı bir şekilde İstanbul'dan gönderilir. Mihail'i Tuna'da durdurmak üzere Divân-ı Hümâyûn, Mustafa Paşa'yı 1.000 yeniçeri ve 500 kadar Cebeci ve topçu birliğine bağlı 12 şahi ve darbzenler ile birlikte İstanbul'dan Tuna'ya gönderme kararı alır³⁵. Eflak-Boğdan voyvodaları, bu esnada Divân-ı Hümâyûn'a gönderdikleri elçiler aracılığı ile meydana gelen hadiselerde kendi kabahatleri olmadığını öne sürerek zaman kazanmak isterler. Eflak-Boğdan elçileri, Mihail ve Zalim Aron'un, Lehistan ve Erdel'den gelen tüfekli askerlerin İslam ahalisini katl ettikleri esnada kaçarak dağlara çekildiğini beyan ederler. Fakat Osmanlı idarecileri, Eflak-Boğdan tecrübesi sebebiyle bu söylemlere inanmayıp bunun bir hileden ibaret olabileceğini düşündüklerinden Mustafa Paşa'yı yoğun kış şartlarına rağmen 1594 yılı Aralık ayında Tuna'ya göndererek, Mihail'i Tuna'da durdurmak için kararlılığını göstermiş olur³⁶. Osmanlıların Mustafa Paşa'yı Tuna'ya göndermesindeki amaç Tuna'ya gelecek olan Kırım Tatar Hanlığına bağlı ordular ile güçlerini birleştirerek isyan eden Eflak-Boğdan voyvodalıklarına gerekli dersin verilmesidir. Zira Mihail voyvoda, İstanbul'dan Eflak üzerine gönderilen Mustafa Paşa'nın Iancu'nun oğlu Boğdan'ı tahta koymak için geldiğinin farkına vardığında Eflak'ta bulunan adamlarını toplayarak Osmanlı ordusunu karşılamak üzere Tuna

³³ Veress, Documente, IV, belge 113, s. 198. Aynı belge için bk. *Călători Străini*, III, s. 688-689.

³⁴ BOA, KKd, nr. 1776, s. 326.

³⁵ Selânikî, *Târîh*, I, s. 411-412, 413.

³⁶ Selânikî, *Târîh*, I, s. 415-418.

sınırında bulunan Rusçuk'a doğru yol alır³⁷. Mihail voyvoda, 8 Ocak 1595'te "Pietri" köyünde hazırlıklarını tamamlayarak Tuna'yı geçme niyetinde iken, bir elçi aracılığı ile Tatarların Eflak'a girdiği haberini alır. Bu vaziyetten oldukça tedirgin olan Mihail voyvoda, Eflaklı askerler ile birlikte Eflak'a geri dönerek ordugahını "Hulubeşti" köyüne kurar. Mihail, kendisine sadık olan Eflaklı Radu Buzeşti kardeşleri (Radu Buzescu-Preda-Stolnik Stroe) Tatarlar üzerine gönderir. Buzeşti kardeşler ile Tatar müfrezeleri arasında 14 Ocak 1595'te "Putiney" köyü civarında yapılan muharebede Tatarların büyük kısmı öldürülerek mağlup olurlar. Bunun üzerine Tatar Hanı yeğeninini katıldığı kuvvetler "Staneşti" köyünde yeniden Eflak kuvvetleri ile karşılaşılır. Tatar ordusu Mihail'e bağlı Buzeşti kardeşlerce yeniden mağlup edilerek Eflak ülkesi, Tatar tehlikesinden kurtulmuş olur. Kırım Tatar Han'ı da Mustafa Paşa ve Eflak taht adayı Boğdan ile buluşmak için Yergöğü yakınında olan "Serpateşti" mevkiine gelir. Mihail voyvoda bunlar üzerine Ban Manta'yı gönderir ve Ban Manta'nın gece yarısı ansızın saldırıları ile Türk kuvvetleri Tuna'nın öte yakasına çekilir. Mihail voyvoda, bu vaziyet üzerine Serpateşti'ye gelerek Tuna'nın ötesinde bulunan Türk müfrezelerine karşı hazırlıklarına devam eder³⁸.

Eflak ülkesinde güvenliğin sağlanmasından sonra Mihail, Tuna'nın da buz tutmasından istifade ederek bir gece vakti Yergöğü'nden 5.000 civarı askerlerini ve beraberinde bulunan topları karşı tarafa (Rusçuk) geçirir. Tatar ordularını bekleyen Osmanlı ordusunun Mihail'in askerlerini ilk etapta Tatar askerleri sandığından Osmanlı ordusunun kargaşa yaşadığı dönemde Mihail, verdiği bu baskın neticesinde birçok Türk'ü öldürdüğü gibi kendisi de bu savaşta yaralandığı gelen haberler arasındadır. Bu baskının ardından Mihail, dönüş yolunda ise Rusçuk şehrini ateşe verir ve burada birçok Hristiyan tebaayı da beraberinde alarak Eflak'a döner³⁹. Mihail voyvodanın karşısına çıkan Türk kuvvetlerinin yenilgi aldığına dair haberler 27 Şubat 1595 yılında İstanbul'a ulaşır. Buna göre Mustafa Paşa'ya mülaki olan Piyale Kethüda, Hürrem Ağa, Perviz Ağa ve yeni Eflak taht adayı Boğdan dahi herkesin can sevdasına düşerek, Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'yı yalnız bırakmaları yüzünden Mustafa Paşa'nın şehit düştüğü öğrenilir. Bu vaziyet üzerine

³⁷ *Documente Străine Despre Români*, s. 92

³⁸ Ekrem, *a.g.e.*, s. 164; *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, II, s. 378.

³⁹ Tappe, *Documents*, belge 115, s. 77-78. Bu hususa değinen Gelibolulu Mustafa Âli, Mihail ve adamlarının Rusçuk'un yanı sıra Baba nâm köyde hayli katliam yaptığına temas eder. Bk. Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr*, C. I Tıpkıbasım, (Haz: Ali Çavuşoğlu ve Ahmet Uğur), TTK, Ankara 2009, s. 565.

3.000 yeniçeri ile birlikte Tuna yalılarını muhafazasına gönderilen Hasan Paşa, Eflak serdarlığına getirilir. Öte yandan Silistre üzerine 4.000 nefer ile akın eden Baba Novak⁴⁰ üzerine de Çavuş başı Mustafa Ağa gönderilerek Eflak akınlarının önünün kesilmesi amaçlanır. Baba Novak üzerine gönderilen birlikler burada küçük çaplı zaferler elde ederek bir hayli esir ele geçirilir⁴¹. Hatta İstanbul'a getirilen esirlerin verdikleri bilgiler Erdel'in Osmanlıya karşı isyan eden Eflak'a yardım ettiğinin kanıtını Asitâne-i Hümâyûn'a sunarlar⁴².

Mihail voyvoda, Osmanlı kuvvetleri ile yaptığı muharebede galip gelerek kendisini tahttan almak için gönderilen Mustafa Paşa ve Hasan Paşa'yı öldürür. Bu esnada Eflak tahtında hak iddia eden Boğdan ise kayıplara karışır. Öte yandan Mihail, Boğdan voyvodası Aron'u tahtan almak için Boğdan'a gönderilen Ştefan'ın Silistre üzerinden geçerek Boğdan'a doğru yöneldiklerini gördüğünde Eflak Ban'ı Mihalça ile Aron'a haber gönderir. Mihail voyvodanın Aron'u haberdar etmesi, Osmanlılara karşı mücadelede Boğdan'ı müttefik olarak kendi yanına çekmek istemesinden ileri gelmektedir. Bu andan itibaren Mihail voyvoda, Tuna'da Osmanlı hazırlıklarını duyduğunda adamlarını Tuna boylarında bulunan kasabaları bizzat ateşe vermekle görevlendirir⁴³. Bu durumda Mihail, ilk olarak Eflak sınırına yakın olan Vidin'i kuşatma altına alır ve Vidin'den birçok ganimet ve esirle Eflak'a döner⁴⁴. Mihail, Vidin'den sonra Vratna, Florentin, Rahova, Plevne gibi Silistre'ye yakın olan yerlere akınlar düzenleyerek Osmanlı sultanına bağlılık yemini edenleri kıyımdan geçirir. Lakin sultana bağlılık yemini etmeyenlerin sadece meta ve eşyalarını almakla yetinir. Mihail'in Tuna boylarında yaptığı akınlar neticesinde 100'den fazla köy ateşe verilirken, bu köylerde ikamet eden Hristiyan tebaa serbest bırakılır. Bu köylerde yaşayan Türkler ise acımasızca öldürülür⁴⁵. Mihail voyvodanın Tuna yalılarında yaptığı katliamlar hakkında Osmanlı tarihçisi Selânikî, Mihail'in katliamları karşısında Tuna'da yakılmadık, minarelerine çan asılmadık köy ve kasabanın kalmadığını kaydeder⁴⁶. Özellikle Mihail, Tuna'da yaptığı akınlar

⁴⁰ Selaniki'nin Mihail'in Babacan nam serdarı diye adlandırdığı kişi Mihail'in önemli kumandanlarından birisi olan meşhur Baba Novak'tır.

⁴¹ Eflak Beyi Mihail, 13.000 civarında Türk'ün bulunduğu Silistre'ye saldırdıktan sonra burayı işgal etse de Eflak ordusu ile Silistre'de tutunamayacağı için Silistre'yi ateşe vererek burada bulunan birçok Türk'ü öldürür. Bk. *Mihail Viteazul in Cunoştinta Europeana*, II, s. 298.

⁴² Selânikî, *Târîh*, II, s. 452-453.

⁴³ *Documente Străine Despre Români*, s. 92.

⁴⁴ Tappe, *Documents*, belge 116, s. 79.

⁴⁵ *Mihail Viteazul in Cunoştinta Europeana*, II, s. 298.

⁴⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 481.

neticesinde orada bulunan 16.000 kadar Hristiyan nüfus Eflak'a getirilerek kendilerine özgürlük havası verir⁴⁷.

Mihail'in Tuna yalılarında yaptığı baskınlar esnasında önemli bir noktada bulunan İbrail/Brăila kalesi de nasibini alır. Mihail voyvodanın Tuna sınırlarına olan akınlarında İbrail'e de büyük zararlar verildiği görülmektedir. Nitekim Mihail voyvodanın İbrail'i alması için görevlendirdiği Ban Karaca Mihalça (Rom. Caragea Mihalcea⁴⁸), İbrail varoşunu yağmalayıp ateşe verdikten sonra kaleyi kuşatmaya başlar⁴⁹. Bu sıralarda İbrail Nâzır Mustafa Çavuş İstanbul'a gönderdiği arzda, Tuna'daki eşkıyaların İbrail reayasını yağmasının üstüne bir de Eflaklıların eklenmesiyle iki üç yıllık öşrünün zarar gördüğünü beyan etmiştir. Hatta Eflaklıların, Habsburg savaşları için cepheye giden Müslüman halkın evlerinde ve kuyularında biriktirdikleri her neleri varsa buğday ve arpaların dahi alarak kendilerini dahi hainlikle suçladığını belirterek⁵⁰, İbrail'de bulunan İslam reayasının maruz kaldığı muameleleri 10 Şubat 1595'te gözler önüne sermiştir. Nitekim Osmanlılar, İbrail halkından gelen bu talepler doğrultusunda üç-dört bin civarında askeri İbrail'e yardım için göndererek, Ban Mihalça'nın İbrail kuşatmasını kaldırmasında etkili olmuşlardır. Hatta Mihalça bu başarısızlık sonrasında Eflak'a geri kaçarak, Voyvoda Mihail'den yardım istemiştir. Bunun üzerine Eflak'tan aldığı askerlerle yeniden İbrail kalesine gelerek, muhasaraya başlamıştır. Bu esnada kaleye kapanan İbrail halkı bu muhasarayı savunmaya çalışmış, lakin Mihalça ve adamlarının İbrail kalesine doğru üç farklı yerden yürüttükleri lağımlarla kalenin içine sızmasına mani olamamışlardır. Netice itibariyle on altı gün süren İbrail kuşatmasının ardından, teslim olan İbrailli Müslümanlar adına, Eflak Ban'ı Mihalça ile anlaşma yapan Nâzır Mustafa Çavuş ve Kara Çavuş Mehmed Bey, kaleyi gemilerle terk edecek olan halka zarar gelmemesi adına sözler almışlardır. Bu sırada İbrail kalesinde bulunan Müslüman halkın gemilere binmeye çalıştığı anda yağma ve ölümlerin devam etmesi üzerine Mehmed Çavuş "*Yalancılar, Hani Sözüünüz? Bir millete bu olur mu*" tarzında serzenişte bulunarak, ileri atılmış ve Erdel Beylerinden birkaçını öldürdükten sonra

⁴⁷ Mihai Viteazul in Cunoștinta Europeana, II, s. 218.

⁴⁸ Mihail voyvodanın Eflak'ta en güvendiği isimlerden birisi olan Mihalça, Eflak'ta önemli görevler üstlenmiştir. İlk olarak 1595 yılında İbrail kuşatmasını yürütmüş, daha sonraları Eflak elçisi olarak çeşitli tarihlerde Prag ve Viyana'ya gitmiştir. Bk. N. Stoicescu, *a.g.e.*, s. 42.

⁴⁹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 67.

⁵⁰ BOA, A.DVN, nr. 6/10.

oracıkta şehit düşmüştür⁵¹. İşte İbrail’de vuku bulan bu son hadiseler ile birlikte Tuna yalılarında güvensiz bir ortam oluştuğuna kanaat getiren Osmanlı erkânı, uzun süredir devlet gündeminde olan Eflak-Boğdan voyvodalıklarının “*Eyalet sistemine*” dahil edilmesi fikirlerini hayata geçirerek, Eflak-Boğdan yönetimlerinde köklü çözümlere başvurulduğu görülecektir.

4.2. Eflak-Boğdan’ın Beylerbeyliğe Dönüştürülmesi

Eflak-Boğdan voyvodalıklarının hainlikleri kesinleştikten sonra Divân-ı Hümâyûnda tecrübe sahibi kimseler, Kanuni Sultan Süleyman döneminde de devletin gündemine gelen Eflak-Boğdan voyvodalıklarının statülerinin değiştirilmesini talep ederek artık Eflak-Boğdan’ın İslam kanunları ile yönetilip topraklarının tahrir edilmelerini ve Eyaletin başına İslam beylerinin gönderilerek Eflak-Boğdan yönetimlerinin Hristiyanların ellerinden alınmasına dair Sultan III. Mehmed’e görüş bildirmişler ve Eflak-Boğdan isyanı ile bu voyvodalıkların Eyaletlere dönüştürülmelerinin tam zamanının geldiğini söylemekteydiler. Fakat bu vaziyet Sultan III. Mehmed tarafından Eflak-Boğdan voyvodalıklarında bulunan Hristiyan Beylerin Eflak-Boğdan voyvodalığı yolunda yapmış oldukları rekabet dolayısıyla devlet hazinesine daha fazla gelir getirecekleri sebebi ile geri çevrilmişti⁵². Nitekim Mihail ve Aron voyvodaların Tuna yalılarında yaptıkları mezalimler üzerine, İstanbul’un dikkati yeniden Eflak-Boğdan’a çevrilmiştir. Bu vaziyetler üzerine Evâhir-i Recep 1003 (1-10 Nisan 1595) tarihinde Divân-ı Hümâyûn’da Eflak-Boğdan hadiseleri uzun uzadıya tartışılmıştır. Eflak-Boğdan hakkında alınacak önlemler ile ilgili olarak üç farklı görüş üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır. Buna göre ilk olarak Divân’da Eflak-Boğdan’ın kadimden beri süregelen voyvodalık statülerinin değiştirilerek Osmanlı’ya bağlandıktan sonra, Eflak-Boğdan topraklarının tahrir yapılarak, havâs-ı hümâyûna bağlanması ve sancak, zeamet ve tımarlar ile birlikte Eflak-Boğdan’ın “*darû’l-İslâm*” toprağı haline getirilmesi öngörülmekte idi. Öte yandan Divân-ı Hümâyûn’da bulunan bazı Osmanlı idarecileri ise, Eflak-Boğdan’ın Mısır vilayeti gibi tüm reayanın has mülkü ile bağlanıp gerektiği şekilde salyane⁵³ ile tasarruf olunması şeklinde beyanat

⁵¹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 67-68.

⁵² Selânikî, *Târîh*, I, s. 410.

⁵³ Salyane sistemi, Mısır, Habeş ve Bağdat gibi eyaletlerdeki toprakların has, zeamet ve tımar şeklinde ayrılmayıp doğrudan doğruya devlet hazinesi tarafından mıntika mıntika her sene iltizame verilmesi şeklinde Osmanlı sistemi içinde yer almıştır. Bk. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. II, s. 580.

vermişlerdi. Son olarak ise, bir kısım devlet erkânı, Eflak-Boğdan belasının def'inden sonra yine eskiden olduğu gibi “*haraçgüzâr statüde*” devam etmesini talep etmişlerdir⁵⁴. Divân-ı Hümâyûn'da yapılan bu görüşmeler neticesinde Eflak-Boğdan voyvodalıklarının Mısır ve Cezayir vilayetleri gibi bir statüye sahip olarak salyaneli eyaletlere dönüştürülmesi fikri daha ağır basmıştır⁵⁵. Filhakika Eflak-Boğdan voyvodalıklarının ekonomik kapasiteleri değerlendirildiğinde, Salyaneli eyalet sisteminin Tuna Prenslüklerinde uygulanacak olması Osmanlı idarecilerinin isabetli kararı neticesindedir.

Divân-ı Hümâyûn tarafından alınan bu kararlar doğrultusunda Sabık Anadolu Beylerbeyi olan Satırcı Mehmet Paşa, Şeyhü'l İslâm'dan alınan fetvâ-yı şerif gereğince Evâsıt-ı Şaban 1003 (Mayıs 1595) tarihinde “*Eflak Beylerbeyliğine sana münâsib görüb, inâyet ve ihsân eyleyüb*” ibaresi ile Eflak Beylerbeyliğine atanmıştır⁵⁶. Öte yandan, Boğdan vilayeti de Eflak ile aynı kaderi paylaşmıştır. Nitekim Şirvan muhafazasında olan Cafer Paşa da 3 Ramazan 1003 (12 Mayıs 1595) tarihinde Boğdan Beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Buna göre yeni Eflak-Boğdan Beylerbeylerine Eflak-Boğdan vilayetlerine vali sıfatıyla atanarak reayalarını gözetmeleri tavsiyeleri verilmiştir⁵⁷. Divân-ı Hümâyûn, üç asırdır Eflak-Boğdan'ı yöneten yerli prenslerin idaresine son vererek Eflak-Boğdan'a vali sıfatıyla atanan İslam Beylerine verme kararı almıştı. Hatta Eflak-Boğdan'ın Eyaletlere dönüştürülmesine hukuksal dayanak olarak, Şeyhü'l-İslâm Bostanzâde'nin fetvası gösterilmiştir. İstanbul'da alınan bu kararlar üzerine Eflak-Boğdan vilayetlerinde bulunan Mirâlem Mustafa Ağa, “*Vilâyet-i Eflak-Boğdan Beylerbeylik olmağın senin ol cânibde hizmetin kalmayıp*” emri ile İstanbul'a çağrılmıştı⁵⁸. Eflak-Boğdan'ın Beylerbeyliğe dönüştürülme kararından sonra Boğdan voyvodalığına düşünülen

⁵⁴ Selânikî, *Târîh*, II, s. 464-465.

⁵⁵ Mihai Maxim, “Voyvodalık Ou Beğlerbeğilik? La Politique Ottomane Envers Les Ptincipatutes Roumanies (Novembre 1594 Fevrier 1596)”, *Romano-Ottomanica*, s. 168.

⁵⁶ Mihai Maxim, *Noi Documente Turcești*, s. 249. Bunun yanında Naima, Eflak-Boğdan vilayetlerinin 5 Ramazan 1003/14 Mayıs 1595 yılında Beylerbeyliğe dönüştürüldüğünü ve cümle vilayetin mukataa' olmak üzere kaydedilmesi için defterdar Yenişehirli Mehmet Bey'e verildiğini kaydeder. Bk. Naîmâ, *Târîh*, I, s. 91.

⁵⁷ Mihai Maxim, *Noi Documente Turcești*, s. 261-262. Lakin çok geçmeden Vize Sancak Beyi olan İbrahim Bey'in ricası üzerine kendisi 500.000 akçeyi peşin olarak ödemesi şartı ile 7 kere 100.000 akçe hasları ile Boğdan Beylerbeyi olarak atanmıştır. İbrahim Bey, Boğdan, Silistre, Vidin, Vize ve Filibe'ye ait olan tuz madenlerini tahsis ederek bu parayı karşılamak istediye de bu sadece kağıt üzerindedir. Bk. Maxim, “*Voyvodalık ou Beğlerbeğilik*”, s. 170. Maxim'in kullandığı belgelerin bir benzeri de Divân-ı Hümâyûn Defteri Rumeli kayıtlarında mevcuttur. KKd, nr. 128, s. 30.

⁵⁸ BOA, MD, nr. 73, s. 482, h. 1059.

Ştefan voyvodanın Boğdan'da bulunması gerek görülmeyerek İstanbul'a gelmesi gerekmiştir⁵⁹. Görüldüğü üzere İstanbul'dan verilen bu emirler, Eflak-Boğdan vilayetlerinin statülerinin değiştirilmesine yönelik yapılmış adımlar idi. Bundan sonraki süreçte ise ilk önce Eflak üzerine askeri yönden yapılacak seferler ile Divân-ı Hümâyûn'da alınan bu kararları yürürlüğe koymak olacaktır.

İstanbul'da Eflak-Boğdan vilayetleri için tedbir olarak bu tür önlemler alınırken, Mihail, bu sıralarda Osmanlılara karşı yeni ittifak arayışları içerisinde Leh elçisi Lubieniecki⁶⁰'yi 27 Haziran 1595 Bükreş sarayına davet etmiştir. Mihail Leh elçisi ile gerçekleştirdiği görüşmede, Osmanlı Devleti'nin Eflak-Boğdan'da olan niyetlerini savaşlarda elde ettiği Türk esirler aracılığı ile öğrendiğini ve Osmanlıların Tuna'yı geçerek Eflak başkenti Bükreş'e girip, surlarla çevrilerek içerisine bir Beylerbeyi koymayı planladıklarını ve aynı şeyi Boğdan başkenti Yaş şehrinde de uygulayacaklarından bahsetmiştir. Bu görüşmenin devamında Boğdan'ın elden gideceğini Leh elçisi Lubieniecki'ye anlatan Mihail, Lehistan'ı politik anlamda Eflak yanına çekmeyi amaçlamıştır. Osmanlıların, Eflak-Boğdan'ı Beylerbeyliğe çevirmelerinin iki amacı olduğunu söyleyen Mihail, ilk olarak Osmanlıların Eflak-Boğdan isyanı sebebiyle bu Prenslüklerden haracın yanı sıra yiyecek mühimmatlarından mahrum olmalarından duydukları zorluktan dolayı böyle bir karara vardıklarını düşünmüştür. Öte yandan Romen ülkelerinin Beylerbeyliğe dönüştürülmesi ile Tatarların Eflak-Boğdan'da Türk garnizonların bulunması sayesinde Eflak-Boğdan'dan rahat bir şekilde geçerek Hristiyan ülkelere yapılacak olan akınlar için oldukça kolaylık sağlayacak olmasından dolayı Osmanlıların, Eflak-Boğdan'da bu tür planlar yaptığını dile getirerek Lehistan makamlarını bu konuda uyararak istemiştir⁶¹. Ancak Lehistan yönetimi, bu dönemde Osmanlılarla ortak bir politika geliştirdiğinden Mihail'in söylemleri pek fazla etki oluşturmadı.

⁵⁹ BOA, MD, nr. 73, s. 201, h. 466.

⁶⁰ Andrei Taranowski'nin yeğeni olan Lubieniecki, Osmanlı tehdidine maruz kalan Mihail'in yardım isteği üzerine 1595 yazında Leh Hatman Zamoyski tarafından Eflak'a Mihail ile görüşmesi için gönderilmiştir. Mihail ile görüşükten sonra Lehistan'a dönen Lubieniecki, Lehistan'da Mihail politikasının en ateşli savunucularından birisi olmuştur. Bk. *Călători Străini*, III, s. 492-493.

⁶¹ *Călători Străini*, III, s. 499.

4.3. Kalugereni Savaşına Doğru Osmanlı ve Eflak Cephelerinde Yapılan Hazırlıklar

Eflak-Boğdan voyvodalıklarının statülerinin değişmesinden kısa bir süre sonra Divân-ı Hümâyûn gündeminde, Habsburg cephelerine gönderilecek yardımlar ile ansızın isyan eden Eflak-Boğdan voyvodalıklarının çözümü üzerine yoğun tartışmalar yapılmaktaydı. Sadrazam Ferhad Paşa, baharda yapılacak seferin yönüne dair Osmanlı devlet adamlarına danışır. Divân-ı Hümâyûn toplantıları esnasında Kaptan Halil Paşa'nın Eflak-Boğdan fesâdının def edilmesinin daha elzem olmasına dair görüşü, toplantıda bulunan devlet adamları ve sadrazam tarafından da kabul görülür. Bu kararlar doğrultusunda seferin isyan eden Eflak-Boğdan üzerine yapılmasına karar verilir⁶². Divân-ı Hümâyûn tarafından alınan bu kararlar üzerine Mayıs 1595'te Ferhad Paşa'ya İstanbul'dan Rusçuk'a 28 konak yazılarak, İstanbul'dan gönderilir⁶³. Ferhad Paşa henüz Rusçuk yolunda iken Eflak üzerine yapılacak seferde Osmanlı ordusunun iaşesini kolaylaştırmak için Tuna üzerine köprü yapılması kararlaştırılır. Ferhad Paşa, Rusçuk'a varmadan Tuna'da kurulacak köprünün kerestesi Niğbolu'dan sipariş olunur. Ferhad Paşa'nın 1003 Şevval evâhirinde (6-10 Temmuz 1595) Rusçuk'a varmasıyla Eflak seferi için yapılacak köprünün hazırlıkları tamamlandıktan sonra, köprü yapımına başlanır. Rusçuk'u Yergöğü'ne bağlayacak olan bu köprü, lojistik açıdan büyük önem arz etmekteydi. Bu yüzden köprü yapımlarına başlandığı ilk hafta içerisinde Rusçuk önündeki adaya ulaşılarak büyük bir ilerleme kaydedilir. Köprünün ikinci ayağını Yergöğü'ne bağlamak için ise gerekli hazırlıklara ara vermeden devam edilir⁶⁴.

Öte yandan Osmanlıların Tuna'da yaptıkları hazırlıkları öğrenen Mihail ise bir taraftan Eflak'ta Türklere karşı asker toplamakla meşgul olur iken diğer taraftan kendisine yardım için komşu prenslik ve devletlere yardım çağrısında bulunur. İlk müttefik durumda olduğu Boğdan voyvodası Ştefan Râzvan'a yardım isteme amaçlı haber gönderir. Boğdan'a gönderilen Eflaklı temsilciler, Türklerin Tuna'yı geçmek için köprü kurmakla meşgul oldukları haberlerini verirler⁶⁵. Boğdan'ın yanı sıra Erdel'den yardım isteyen Mihail voyvoda, Erdel'de yapılacak olan toplantıya katılmak üzere Eflak'tan on iki temsilci gönderir. Eflaklı temsilciler, 1 Mayıs 1595'te

⁶² Selânikî, *Târîh*, II, s. 467-468.

⁶³ Selânikî, *Târîh*, II, s. 475.

⁶⁴ Naîmâ, *Târîh*, I, s. 91-92; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 72.

⁶⁵ *Letopiseşul Cantacuzinesc*, s. 60-61.

anlaşmanın yapılacağı yer olan Erdel'in başkenti Alba Iulia'ya gelirler. Eflak-Erdel delegasyon üyelerinin 12 Mayıs'tan bu yana yaptığı görüşmeler, 20 Mayıs 1595'te nihayete ererek basit bir anlaşmaya varılır⁶⁶. Bu anlaşmanın en önemli maddesi, Osmanlılara karşı fiilen mücadele eden Mihail'in ordularının Erdel voyvodalığınca gönderilen silahlı birlikler ile desteklenecek olması idi. Aynı şekilde iki tarafta Osmanlılar ile yapılacak olan bir barış anlaşmasından kaçınacaklardı⁶⁷. Erdel ile yapılan anlaşma sonrasında Mihail, Osmanlıların Eflak Seferi hazırlıklarına karşılık Lehistan'ın kapısını da çalar. Hatta Mihail, Türk tarafının bu hazırlıkları üzerine bizzat Lehistan'a gönderdiği mektupta; "*Hristiyan Ülkelerini korumak pahasına Eflak ülkesinin Türklere karşı bir siper görevi*" yaptığını belirterek düşmanın bu hazırlıklarına karşı Tuna'da küçük çaplı çarpışmalar dışında ellerinden bir şey gelmediğinden yakınır. Osmanlılara karşı Lehistan'ın yardımlarını beklediğini açıkça ifade eder⁶⁸.

Bu esnada Ferhat Paşa'nın yerine Eflak Seferini idare etmek üzere serdar tayin edilen Sinan Paşa, 16 Temmuz 1595 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Rusçuk'a varıncaya değin kendisine 15 konak yazılır. Sinan Paşa'nın Rusçuk'a varmasına binaen Kırım Tatar Han'ına verilen emirde, Sinan Paşa'ya destek olunması için Tuna'da hazırlanan 27 adet kadirge aracılığı ile Eflak'a geçmesi rica edilir. Özellikle Kırım Han'ına "*Eflak-Boğdan üzerine yapılacak bu yılki seferin diğer zamanlarla kıyas edilmeyip*" ona göre hazırlıklı olunmasına⁶⁹ dair ikazlar Eflak-Boğdan üzerine yapılacak olan seferlerin ciddiyetini göstermesi açısından önemlidir. Yine İstanbul'dan gelen bu emirlere binaen Sinan Paşa'ya destek olması için Boğdan muhafazasında bulunan Cafer Paşa⁷⁰ ile Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliğine bağlı birliklerin Rusçuk'a doğru hareket eden Sinan Paşa'ya katılmaları istenir. Bunun yanında Osmanlıların Eflak seferine katılımların sekteye uğramaması adına bazı tedbirler aldığı görülmektedir. Anadolu ve Rumeli askerlerini Eflak Seferine çağırarak için belli yerlerde kurulan asker toplama kamplarında bulunan görevlilerin Anadolu ve Rumeli askerlerinin başka cihetlere sapmaması için sıklıkla nidâlar ederek askerleri Rusçuk'a yönlendirmelerine dair Budin'e varıncaya değin Rumeli

⁶⁶ Şt. Ştefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 601-602.

⁶⁷ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, s. 96.

⁶⁸ Panaitescu, *Documente Privitoare la Istoria Lui Mihai Viteazul*, Fundația Regală Universitară Carol I, București, 1936, belge IV, s. 14-15; *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, belge 15, s. 99-100.

⁶⁹ BOA, MD, nr. 73, s. 259, h. 593.

⁷⁰ BOA, MD, nr. 73, s. 165, h. 386.

kadılarına yapılan ikazlar⁷¹ Osmanlı cephesinde yapılan hazırlıkları göstermesi açısından dikkate şayandır.

4.3.1. Kalugereni Savaşı (23 Ağustos 1595)

Sinan Paşa'nın Rusçuk'a gelişi ile birlikte Eflak seferi için yapılmakta olan köprünün Yergöğü'ne doğru gelerek bitim aşamalarına yaklaşıldığı zaman diliminde Sinan Paşa, Rusçuk'tan botlar ile Yergöğü kalesine gelir ve Mihail'in Tuna akınları esnasında tahrip ettiği Yergöğü kalesini yakından inceler. Bu esnada Sinan Paşa, köprünün bitimi için "*üç güne kalmaz bu köprüyü bitirelim*" şeklinde köprü mimar ve neccarlarına inamlar vererek köprüyü bitirmeyi teşvik eder. Nihayetinde 1595 Ağustosunda köprü yapımlarının tamamlanmasından sonra, köprüden Eflak ülkesine geçişler başlar. İlk önce Osmanlı ordusunun çarkacı/öncü görevini üstlenen Rumeli Beylerbeyi köprüden geçerek Osmanlı ordusunun olası baskınlara karşı siper görevini üstlenir. Onun akabinde toplar ve şahi darbzenler köprüden geçirilerek yerlerine konarlar. Osmanlı ordusunun Tuna geçişlerinin tamamlanmasından sonra Sinan Paşa da ağırlıkları ile beraber köprüyü geçerek, Eflak topraklarına dahil olurlar. Osmanlı ordusunu koruma görevi Rumeli Beylerbeyi'nin yetkisine bırakılırken Osmanlı ordusunun sağ kolunda Satırcı Mehmed Paşa ve Şam yeniçerileri yerlerini alır. Ayrıca 30.000 aşkın akıncılar, Dobrucalı ve serahor ve gönüllüler de Eflak seferi için hazır beklemekteydiler. Selanik ve Niğbolu Beyleri "*asker halkından bir fert dahi geçirilmemesi*" emri ile köprü muhafazasında kalırlar. Aynı şekilde İstanbul'dan köprü muhafazası için gönderilen yedi kadırğa ise Karadeniz-Tuna yolu ile Rusçuk iskelesine ulaşır. Osmanlı ordusu Eflak başkenti Bükreş'e doğru ilerlerken ele getirilen esirler, Sinan Paşa'nın karşısına çıkamayan Mihail'in asker toplamakla meşgul olduğunu ve Eflak halkının dağlık alanlara kaçtığını dile getiriler⁷². Hakikaten de Mihail kendisine bağlı Erdel-Eflak kuvvetleri ile Lehistan'ın gönderdiği Kazaklardan oluşan 20.000 civarındaki askerler ile birlikte sayıca üstün durumda olan Osmanlı ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemez⁷³. Bu yolla Mihail'in, savaş meydanı için Eflak coğrafyasında uygun bir yer aradığı görülür. Mihail'in Eflak'taki askeri stratejisine değinen İstanbul'daki İngiliz elçisi

⁷¹ BOA, MD, nr. 73, s. 56, h. 130

⁷² *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadrî) Efendi Târîhi (Metin ve Tahlil)*, C. I, (Haz: Ziya Yılmaz), TTK, Ankara, 2003, s. 72-73

⁷³ Erdel'deki bir Sekelli kaynağı Osmanlı askerlerinin sayısını 70.000 olarak zikrederken Mihail'e bağlı kuvvetlerin ise 14.000 civarında olduğunu kaydeder. Bk. Veress, "Campania Creştinilor în Contra Lui Sinan Paşa din 1595", *AARMSI*, s. III, Nr: 4, Bucureşti, 1925, s. 82.

Barton, Osmanlıların Tuna üzerine kurdukları köprüden Yergöğü kalesine kolayca geçişlerine karşılık veremeyen Mihail'in stratejisine anlam veremediğini yazar. Mihail'in güçlü olan Osmanlı kuvvetleri ile yapacağı açık arazi savaşında üstünlük sağlayamayacağına da değinen Barton, aynı zamanda da Mihail'in buna cesaret edemeyeceğine inanmakta idi.⁷⁴ Osmanlı ordularına karşı açık alan muharebesini kazanamayacağını farkında olan Mihail voyvoda, bunun yerine Osmanlı ordusunu küçük çaplı akınlar ile yormayı tercih eder. Bu yüzden Bükreş yolunda sonu bataklık olan ormanlık meşelikten müteşekkil Kalugereni/Călugăreni Boğazı'nı savaş yeri olarak seçer⁷⁵. Kalugereni Boğazı'nın tespitini yapan Romen tarihçiler ise Kalugereni Boğazı'nın Yergöğü'nden Bükreş'e giden yol güzergâhında bulunduğunu dile getirirler. Yine Kalugereni Boğazı bir nehir üzerinde bulunduğundan sadece tahtadan yapılmış bir köprü ile girilebilmektedir. Bu yüzden Romen tarihçiler, alanın darlığı dolayısıyla Kalugereni Boğazı'nın büyük ordular için elverişli olmadığına açıklık getirirler⁷⁶. Bunun yanı sıra Kalugereni Boğazı ise, coğrafi olarak en geniş anlamda Topçular Kâtibi tarafından şu şekilde tanımlanır: *"Ba'dehû Kalugerani başına konulup ve mezbûr dervend ziyâde mişelik, hemân bir bataklı boğaz olmağın, bir başında köprü binâ eylemişler. Köprü de virân orta yeri yol, ancak ikişer araba arzı olup, mezbûr boğazın cevânibi sık miyeştistân, ancak piyâde girür ve dervendiün ilerisi dahi boğaz, ba'dehû sahrâdan bir mîl mikdârı meydân, ba'dehû Bükreş boğazı; lâkin dört mîl ancak kalır Bükreş varoşuna"*⁷⁷ Bu tanımdan anlaşıldığı üzere Kalugereni Boğazı'nın açık mevzi olmadığı ve dolayısıyla Osmanlı askerlerinin manevra hareketini kısıtlayarak arazi üstünlüğünü Mihail'e verdiği anlaşılmaktadır. Kalugereni mevkiinin coğrafi getirisinin farkında olan Mihail, Bükreş için tek bir yol olan Kalugereni'ye gelerek Osmanlı ordusuna başka geçiş yolu tanımaz. İşte bu yüzden Fransız kronikçisi Michel Baudier'in ifadesiyle *"Mihail'in savaş yeri olarak belirlediği Kalugereni Boğazı'nın sağladığı coğrafi avantajı sayesinde çok az miktarda askere sahip olan Mihail'i güçlü ve yenilmez olan Türk ordularına karşı"*

⁷⁴ Tappe, *Documents*, belge 127, s. 90.

⁷⁵ *Mihai Viteazul in Cunoștinta Europeana*, II, s. 363.

⁷⁶ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 332.

⁷⁷ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 73. Ayrıca Kalugereni Boğazı'ndan ancak iki-üç arabanın geçebileceği kadar dar olması Fransız Tarihçi Michel Baudier tarafından da ifade edilmiştir. Bk. *Mihai Viteazul in Cunoștinta Europeana*, II, s. 216.

avantajlı duruma sokmuştur”⁷⁸. Bu haliyle Kalugereni Boğazı’nın Mihail’e sağladığı coğrafi üstünlüğün yanı sıra savaşın kaderini belirleyici olduğu aşikârdır.

Sinan Paşa’nın emrinde bulunan Osmanlı ordusu, 23 Ağustos 1595 sabahı⁷⁹ bu coğrafyanın dezavantaj durumundan habersiz olarak Kalugereni Boğazı’na gelerek tüm ağırlıkları ile uygun bir mevziide konuşlanır. Kalugereni Boğazı’nın en yüksek tepesine de darbzenler yerleştirilir. Osmanlı öncü kuvvetleri ile at oğlanları sahraya çıkararak Bükreş Boğazı’ndan geçilir. At oğlanlarının ormanlık alanı temizleyerek Osmanlı ordusuna yol açmakla meşgul oldukları⁸⁰ anda düşman bayraklarının görünmesi ile Eflak kuvvetleri arasında ilk bağlantılar yakalanır. Fakat bu duruma hazırlıksız yakalanan Osmanlı kuvvetleri, aniden Eflak kuvvetleri ile karşılaşınca geri dönmek durumunda kalırlar. Osmanlı ordusunun geri çekilişine dair Sinan Paşa haberdar edilir. Mihail’e bağlı kuvvetlerin Bükreş Boğazı’nda görülmesi üzerine Rumeli Beylerbeyine bağlı çarhacılar/öncü gruplar ileriye doğru atılırken, Satırcı Mehmed Paşa ve beraberinde bulunan Şam yeniçerileri karşı hücumla geçseler de, bataklık yüzünden atlı askerler hareket dahi edemez. Sinan Paşa’nın savaş meydanına gelişi üzerine bölük halkı acele ile bataklıklara tahtalar döşer. Kalugereni Boğazı’nın hakim noktasında bulunan darbzenlerin Eflak-Erdel kuvvetlerini geri çekmeye zorlaması ile orta yoldan İslam askerleri sahraya iner. İki taraf arasında yapılan mücadelede Eflaktan hayli asker öldürülür. Fakat Mihail kuvvetlerinin ormanlık tarafta top ve tüfekli askerler ile hücum etmeleri neticesinde Osmanlı ordusuna hayli zayıflık veririlir⁸¹. Öte yandan Rumeli Beylerbeyi Vezir Hasan Paşa ise Mihail’i geriden vurmaya hazırlanırken Mihail bunu haber aldığı anda ona göre tedbirler alır⁸². Mihail’in emri doğrultusunda 2.000 atlı Macar arkebüz, Osmanlı kuvvetlerinden önce ordunun geçiş güzergâhını tutup saldırı yapacakları anı bekler⁸³. Hasan Paşa’nın gelişi ile birlikte Osmanlı askerleri, Mihail saflarını dağıtmaya çok

⁷⁸ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, II, s. 216

⁷⁹ Romen tarihçiler, Walther ve Kantakuzen’in kroniklerine dayanarak bu savaşı 13 Ağustos 1595 olarak kaydederler. Keza, Osmanlı müelliflerinden Selânikî savaşın tarihini 23 Ağustos olarak zikreder ki, savaşa bizzat katılan Albert Kiralay’ın Kalugereni savaşından bir gün sonra kaleme aldığı rapor savaşın tarihini 23 Ağustos olarak vermesi bu ihtimali daha da güçlendirmektedir. Bk. Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, s. 182; Dan Simonescu, *a.g.m.*, s. 78; Selânikî, *Târîh*, II, s. 507.

⁸⁰ Thomas Artur, Sinan Paşa’nın ormanlık alanları temizleyerek Osmanlı ordusunun geçişi için yol açmakla görevli olan at oğlanlarının sayısını 12.000 olarak vermiştir. Bk. *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, II, s. 242.

⁸¹ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 73-74 ve ondan naklen alım yapan Çelebi için ayrıca bk. Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 74-75.

⁸² Selânikî, *Târîh*, II, s. 507.

⁸³ Tappe, *Documents*, belge 128, s. 91.

gayret gösterse de Erdel kuvvetlerinden atılan top ve tüfek atışlarına karşı bu safları kırmaya kadir olamaz. Serdarın yanındaki askerlerin şehit düşmesi ile serdarın etrafı tenhalaşır. Hemen oracıkta Maraş Beylerbeyi Çerkes Haydar Paşa ve Niğbolu Sancak Beyi Hüseyin Paşalar savaş meydanında şehit olurlar. Bu esnada Sinan Paşa'nın yanında bulunan merkezi kuvvetler bataklık ve ormanlık alan yüzünden manevra yapamaz ve aynı şekilde Erdel arkebüzlerinin aralıksız süren tüfek atışları ile birlikte zor duruma düşer. Hatta Sinan Paşa'nın da atı ile birlikte bataklığa gömülmesi ile birlikte karşı tarafta cereyan eden “*Serdar düştü*⁸⁴” şeklinde nidalar ile karşı tarafı daha da cesaretlendirir. Bu esnada yeşil sancağı taşıyan sancaktar şehit düşer⁸⁵. İkinciye kadar süren mücadelenin bu ilk kısmında Osmanlı saflarının dağılması üzerine Osmanlı askerlerinden şöhret ve tecrübe sahibi kimselerin boğaza girmesi ile düşman kuvvetlerine büyük zayıflık verirler. Osmanlı askerlerinin gayretleri sayesinde Eflak kuvvetleri boğazdan çıkarılır⁸⁶. Bu durumda Eflak-Osmanlı birlikleri akşam olması ile birlikte dinlenmeye çekildiği esnada Osmanlı saflarında Eflak saflarını bozacak bir gelişme yaşanır. Osmanlı kroniklerinin anlattığına göre; Eflak kuvvetleri Bükreş boğazında beklerken Osmanlı saflarında bir yeniçerinin tüfeğin fitilini sehven baruta vermesi ile Osmanlı tarafında büyük bir patlama meydana gelir. Bu arbedeyi duyan Eflaklılardan bazıları Osmanlı ordusunun taarruza geçtiğini sanarak geri Eflak'a firar ederler⁸⁷. Eflak kroniği bu detaydan bahsetmezken, Mihail'in kuvvetlerinin savaşın yapıldığı aynı gece Osmanlı kuvvetlerinin sayıca üstünlüğünden dolayı Dımbovița ırmağı (Eflak-Erdel sınırı yakınlarında) boyundan kuzeye çekildiğine temas eder. Bu durumda Mihail, tekrar toparlanmak üzere Erdel'den gelecek askeri desteği beklemek için geri çekilmek zorunda kalır⁸⁸. Kalugereni muharebesinden sonra Erdel topçularına kumandanlık eden Albert Kiralay'ın 24 Ağustos 1595 yılında Erdel voyvodası Sigismund'a gönderdiği mektup, Kalugereni savaşına dair Erdelli bir komutanın bakış açısını yansıtmaya bakımdan önemli olacaktır. Albert Kiralay bizzat tecrübe edindiği

⁸⁴ Peçevi, Kalugereni savaşı esnasında bataklığa sapsanan Sinan Paşa'nın Rumeli bahadırlarından Deli Hasan denilmekle meşhur kuvvetli bir yiğit tarafından kurtarıldığını yazar. Bk. Peçevi, *Tarih*, II, s. 171. Yine Batılı kaynaklara göre, Sinan Paşa bu esnada iki dişini kaybetmiştir. Bk. Giovanni Sagredo, *Memorie Istoriche de Monarchi Ottomani*, Bologna, 1674, s. 446. Ayrıca Sinan Paşa'nın savaş meydanında düşürdüğü kılıcın resmi için Bk. Resim III.

⁸⁵ Selânikî, *Târîh*, II, s. 507.

⁸⁶ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 74.

⁸⁷ Naîmâ, *Târîh*, I, s. 95; Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 75.

⁸⁸ *Letopiseşul Cantacuzinesc*, s. 61-62. Eflak ordusunun bulunduğu kampı ziyaret eden Pigafetta, Eflak ordusunun Dımbovita ırmağı kenarında yani Braşov'a iki gün mesafe uzakta kamp kurduklarını not etmiştir. Bk. *Călători Străini*, III, s. 543.

Kalugereni savaşını şu sözler ile anlatır: “Siz majestelerine Sinan paşa ile sabahtan akşama kadar gerçekleşen savaşı (23 Ağustos 1595) tarif bile edemem. Savaş sabah başlayıp gecenin yarısına kadar devam etti. Çok ciddi bir muharebe idi. Ben hayatım boyunca ne böyle bir muharebe işittim ve ne de yaşadım. Sonrasında Türkler kamplarına çekildiler. Böylesine büyük bir Türk ordusu küçük olan Romenlere yenildi. Romen tarafı birçok esirle döndü. Bazı mahkûmlar (Türk) kaçmak istese de bunun utanç verici olduğunu düşündüğü için geri dönemedi. Eğer bizim büyük bir ordumuz olsaydı, Türklere karşı görülmemiş bir zafer kazanabilirdik. Yine o günkü muharebe de yeşil sancağı ele geçirmemiz Türk tarafını çok derinden üzdü. Bu Mehmed Paşanın sancağı imiş, yine öğrendik ki bu yeşil sancak peygamber Muhammed’in sembolü, yani İslam’ın sembolü imiş”⁸⁹. Özellikle Albert Kiralay’ın burada temas ettiği husus Osmanlı kaynaklarında da gözden kaçırılan peygamber sancağının düşman tarafına geçmesiydi. Yeşil sancağın Eflak tarafına geçişi ile birlikte Osmanlı saflarında büyük bir moral bozukluğu olduğundan bahsedilse de bu durum savaşın gidişatını değiştiren bir etken olmamıştır.

Mihail, Kalugereni savaşından yaklaşık üç hafta sonra Livov Castelan’ına yazdığı mektupta; Osmanlılara karşı büyük bir zafer elde ettiğini anlatırken, Osmanlıların Kalugereni’de Osmanlı Paşaları⁹⁰ nın yanı sıra Osmanlı ordusunda birlikte birçok çavuş ve 7.000 civarında askerin öldüğünden bahsetmesi, Osmanlı kayıplarını göstermesi bakımından önemli olmuştur. Bununla beraber Mihail, esirlere; “Niçin Sinan Paşa’nın beklenilenden az bir kuvvetle Kalugereni’de savaşa girdiğini” sorması üzerine aldığı cevap ise şu ana kadar gözden kaçan bir detayı dile getirmekte idi. Osmanlı esirlerinin Mihail’e verdiği cevapta; Sinan Paşa’nın Tatar Hanını beklediği için tüm birlikleri getirmediği ve Osmanlı ordusunun İran-Habsburg harpleri ile meşgul olmasından dolayı Osmanlı idaresinin dikkatlerini tam olarak Eflak’a veremediklerini söylemeleri⁹¹, Kalugereni yenilgisinin sebebini özetlemektedir. Öte yandan Mihail voyvoda, savaş sonunda yakaladığı Osmanlı esirleri sayesinde Osmanlıların Eflak’ta yapacağı hareket planlarını öğrenir. Osmanlı

⁸⁹ Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana, I, s. 113-114; Iorga, Istoria Lui Mihai Viteazul, s. 182-183.

⁹⁰ Mihail voyvoda, mektubunda bu paşaların ismini zikretmezken Selaniki ve Mehmed b. Mehmed Mihail tarafından öldürülen Osmanlı paşaların isimlerini Niğbolu Sancak Beyi Hüseyin Paşa, Maraş Beylerbeyi Haydar Paşa, Mustafa ve Mehmed Paşalar olduğunu kaydederler. Bk. Selânikî, Târîh, II, s. 507; Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirmeli), Nühbetü’l-Tevârih ve’l Ahbâr, (Haz. Abdurrahman Sağırılı), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000, s. 449.

⁹¹ Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana, I, s. 120.

esirlerinin verdiği ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Sinan Paşa, Eflak'a doğru yol alarak ordusunu iki merkezi gruba ayırmayı planlar. İlk grupta Satırcı Mehmed Paşa'ya katılan 10.000 asker Bükreş'e giderek orada kale yapımları ile meşgul olacak iken Sinan ve Hasan Paşalar ise 30.000 asker ile birlikte Târgovişte'de bekleyeceklerdir⁹².

4.3.2. Kalugereni Savaşı Sonrasında Osmanlı Ordusunun Eflak'a Doğru Yönelimleri ve Eflak Beylerbeyliğine Doğru İlk Adımlar

Sinan Paşa, 24 Ağustos 1595 sabahı Bükreş boğazına keşif amaçlı gönderdiği askerler ve karavullar, boğaz ve derbentleri yoklayıp Mihail kuvvetlerinin geride birkaç top ile bazı ağırlıklarını Bükreş sahrasında bıraktıklarını gördüler. Bu durum Sinan Paşa'ya haber verildiğinde aynı gün Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa sancakları ile derbent ve boğazı geçip sahraya konarlar. Sinan Paşa, Akıncılara, Dobruca Tatarlarına ve ün yapmış gazilere Bükreş taraflarına giderek, civarını yağmalamaları emrini verir. Bükreş'ten dönen gaziler beraberinde hayli koyun, sığır vs. zahire getirdiler. Sinan Paşa, Kalugereni Boğazı'nın emin ve salim olmasından sonra 26 Ağustos 1595'te tüm ağırlıkları ile birlikte Kalugereni Boğazı'nı geçer. Sinan Paşa'ya getirilen esirler, Mihail voyvodanın Bükreş'i bırakıp Târgovişte'ye çekildiğini haber verdiler⁹³. Sinan Paşa bunun üzerine 28 Ağustos 1595'te terk edilmiş vaziyette olan Bükreş önüne gelerek bir kârgir köprü kurulması emrini verir. Artık bu andan itibaren Mihail'in Bükreş'te olan sarayı, hanları ve şehrin en büyük kilisesi görünmekte idi. Bu haliyle Osmanlı ordusu terk edilmiş halde olan Bükreş'e girer. Şehrin en büyük kilisesi baş fedâi İbrahim adındaki bir topçunun gayreti ile kilisenin üstünde bulunan haç kırılır ve camiye çevrilir. Bu vesile ile ilk Cuma namazı Bükreş'te eda edilir. Bükreş'te kılınan Cuma namazından sonra Sinan Paşa ve beraberindeki devlet erkânı Bükreş varoşuna gelerek mimarlar atayarak iki kat dış hisar ile içi hisara büyük cami yapılmasına karar verir⁹⁴. 1 Eylül 1595'te Bükreş

⁹² Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana, I, s. 120.

⁹³ Topçular Kâtibi, Tarih, I, s. 75-76; Walther, Mihail'in Kalugereni'den sonra Bükreş'e kaçtığını ve üç gün süre ile Bükreş'te kaldığını kaydeder. Yine Walther'e göre; Mihail voyvoda, Osmanlı ordusunun takibatı yüzünden Bükreş'te de barınmayıp Târgovişte'ye kaçar. Bk. Dan Simonescu, a.g.m., s. 80.

⁹⁴ Topçular Kâtibi, Tarih, I, s. 76-77. Bu esnada Sinan Paşa ve beraberindeki devlet erkânının Bükreş'te yaptıkları hisarlar ile şehrin en büyük kilisesinin camiye çevrilmesi Sinan Paşa'nın Eflak voyvodası Mihail'in kaçtığını düşünerek Eflak'ı Beylerbeyliğine dönüştürme yolunda yaptığı girişimler olarak değerlendirilmelidir. Hâlbuki Batılı kaynaklar bundan habersiz olarak bu durumu abartarak anlatır. Örneğin Michel Baudier, Hristiyan dünyasının zayıflığından dolayı Türklerin

kalesi yapımına başlanır. Bu haliyle Bükreş kalesi tahtadan inşa olunmak için gerek görüldüğü üzere direkler ve keresteler sipariş olunur. Nihayetinde Bükreş'e yapılan kârgir kale bir ayda tamama erdirilir⁹⁵. Bu andan itibaren İstanbul'dan Eflak Beylerbeyliğine atanan Satırcı Mehmed Paşa'ya yeniden vezir sıfatıyla hükm-i şerif yazılır. Eflak vilayetinde olan asker ve süvarilere yeniden dirlikler verilir ve Eflak arazisinin tamamı has-ı mülk olmak üzere tahrir olunmasına karar verilir⁹⁶.

Bu esnada hazırlıklarını sürdüren Mihail, ise Bükreş'te yapılanlardan haberdar bir şekilde her gün orduya asker almakla meşguldür. Mihail voyvoda, elinde bulunan 10.000 kadar askeri ile kampını Târgovişte civarına kurmuş⁹⁷ ve Erdel Prensiğinin göndereceği yardımları beklemekte idi. Nihayetinde Erdel'den istenen yardım ulaşmaya başlar. Erdel birliklerinin getirdiği yardımlar; 8-10.000 mızraklı asker, 25.000 Sekeller'den oluşan yaya birlikleri, 4.000 civarı Saslardan oluşan arkebüzlerden ve Erdel dağlarından orduya katılan ve korku bilmeyen 5.000 kadar gönüllülerden müteşekkil idi. Bu haliyle Mihail voyvoda, Sinan Paşa'ya saldıracağı uygun zamanı beklemeye koyulur⁹⁸. Öte yandan Sinan Paşa ve beraberindekiler Bükreş kalesini inşa edip Satırcı Mehmed Paşa'yı Eflak Beylerbeyi olarak Bükreş'te bıraktıktan sonra yönlerini Erdel sınırında olan Târgovişte'ye çevirirler. Târgovişte'de yine usul üzere şehrin en büyük kilisesi camiye çevrildikten sonra Sinan Paşa, Târgovişte'ye de Bükreş misali bir kale yapılmasına ferman buyurur. Târgovişte civarındaki dağlardan keresteler kesilip askerlerin gayreti ile Bükreş'teki kaleden iki kat daha büyük bir kale inşa edilir. Târgovişte kalesinin etrafı derin hendekler ve kuleler ile çevrilir⁹⁹. Bükreş'ten sonra Târgovişte'nin de alınması ile birlikte tüm Eflak ülkesi Osmanlılarca işgal edilmiş olur¹⁰⁰. Târgovişte kalesinin muhafazası için kaleye toplar ile yeterli miktarda cephan bırakılır. Kaleye hizmet etmek için gönüllü, dizdâr ve hisar erlerinden 500 nefer tayin edilir. Târgovişte'nin

Eflak'ta adım attığı her yerde kiliseleri camiye çevirerek İslam'ı telkin ettiklerini kaydeder. Bk. *Mihail Viteazul in Cunoștința Europeana*, II, s. 215.

⁹⁵ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 78. İstanbul'da bulunan İngiliz elçisi Barton, Eflak ülkesinde kale yapılacak taşlara rast gelinmediği için Eflak'ta bol olan keresteden bir kale yapıldığına değinir. Bk. Tappe, *Documents*, belge 135, s. 100.

⁹⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 508.

⁹⁷ Kantakuzen, Mihail'in kamp kurduğu yeri Stonești köyü olarak ifade eder. Bk. *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 62.

⁹⁸ *Călători Străini*, III, s. 477.

⁹⁹ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 79.

¹⁰⁰ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 62. Osmanlılarca Bükreş'ten sonra Eflak'ın eski başkenti Târgovişte'nin de alınması ile Eflak ülkesi en önemli iki şehrini kaybetmiş bulunuyordu. Bu yüzden müellif iki şehrin alınmasını tüm Eflak'a bedel olduğuna vurgu yapmak istemiştir.

savunması için Ali Paşa tayin edildikten sonra Sinan Paşa ise ordusu ile 17 Ekim 1595'te Târgovişe'den ayrılır¹⁰¹.

Mihail voyvoda, Osmanlıları Eflak'tan atmak amacıyla Târgovişte üzerine hareket emri verir. Bu esnada askeri mimar ve tarihçi Filippo Pigafetta¹⁰², 18 Ekim 1595'te Târgovişte kampı yakınlarında yazdığı raporda; hazırlıkları tamamlanan Erdel-Eflak ordusunun Târgovişte muhasarası için yola çıktıklarını haber verir. Pigafetta'nın verdiği bilgilere göre; Romen ordularına kumandanlık eden Mihail en önde giderken onu müteakiben merkezi orduyu korumakla görevli öncü gruplar gitmekte idi. Bu öncü grupların ilk sırasını ise Erdel'den gelen 1.500 mızraklı Macar askeri, yaklaşık 2.000 civarı Romen askerleri ve 1.000 kadar atlı arkebüzlüler oluşturmaktaydı. Öncü grupların ikinci sırasında ise Sekelli ve Saslardan meydana gelen yaya birlikleri ve Eflak flamalarını taşıyan bir grup asker mevcuttu. Öncü grupların son halkası ise 12.000 civarındaki atlı Romen askerleri iki grup halinde sıralanarak Osmanlı ordusuna karşı kullanılacak olan 60 kadar ağır topları korumakla görevli idiler. Bu topların hemen gerisinde ise mühimmat vagonları gelmekte idi. Bu öncü birliklerin hemen bitiminde Boğdan voyvodası Ştefan Râzvan'ın önderliğinde olan merkezi kuvvetlerin geldiği görülmektedir. Ştefan Râzvan 1.500 kadar askerle merkezde yer alırken merkezi kuvvetlerin sağında meşhur Piccolomi'nin de bulunduğu Venedik, Ragusan gibi diğer milletlerden oluşan gönüllüler yer alırken onun biraz berisinde ise yaklaşık iki sıra halinde 2.000 kadar Macar askeri ve 300 civarı Kazaklar yer almakta idi. Bu orduyu geriden koruma görevi ise genç Prens Sigismund Bathory'ye verilmişti. Onun görevi ise bu orduya geriden gelebilecek tehlikeleri bertaraf etmektir. Sigismund Bathory ise sıra halinde dizdiği geri kuvvetleri üç ayrı gruba ayırmıştır. Erdel hâkimi Sigismund Bathory'in yönettiği geri kuvvetlerin ilk sırası ise 4.000 kadar Macar askerinden müteşekkil iken, son iki grupta ise 500'er kişilik askeri birlikler bulunmakta idi¹⁰³.

¹⁰¹ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 79; Naîmâ, *Târih*, I, s. 98.

¹⁰² Tarihçi ve askeri mimar olan Pigafetta, 1595 yılında Osmanlılara karşı yürütülen seferlere katılmak üzere Erdel Beyi Sigismund'a eşlik etmek için Erdel sınırında bulunan Târgovişte'ye gelmiştir. *Călători Străini*, III, s. 541.

¹⁰³ *Călători Străini*, III, s. 545-546; Topçular Kâtibi'ne göre, Mihail'in kuvvetleri 70.000 civarındadır. Bk. Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 80; Iorga ise Erdel yardımının 6.000 kadar Sibiu'dan gelen Sas ve Sekelli ile 7.000 atlı ve 5.000 yaya piyadeden oluştuğunu yazar. Bunun yanı sıra voyvodayı korumak için 2.000 askerin yanında 1.500 kadar ateşli silahlar kullanabilen askerler mevcuttu. Mihail ise boyarları ile birlikte 9.000 civarında adamı yanında bulunurken Boğdan voyvodası Ştefan Râzvan ise iki-üç bin askerin yanı sıra, 4.000 civarı boyar ve soylu sınıfı bu birliklere katılmıştır. Bk. Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, s. 193-194.

Voyvoda Mihail'in kumandanlığını yaptığı Eflak-Erdel ordusu 18 Ekim 1595 tarihinde¹⁰⁴ tüm kuvvetler ile Târgovişte kalesi önünde görülür. Târgovişte'de olan Türk askeri ise kaleye kapanıp kale bedenlerinde savaşa devam edilir. Bu esnada ulaklar ile Sinan Paşa'ya düşmanın Târgovişte'yi muhasara ettiği haber verilir. Sinan Paşa kumandanlarını toplayıp yaptığı meşveret meclisinde tedbir amaçlı Bükreş'te düşmanı karşılama kararı alınır¹⁰⁵. Öte yandan Mihail'in emri altında bulunan kuvvetler, yeni hisarlara toplar ve lağımlar ile hücum eder ve Târgovişte muhasarası gittikçe şiddetlenir. Târgovişte kalesi hiçbir yerden yardım alamaz ve kendi kaderlerine bırakılır¹⁰⁶. Mihail ve Sigismund, Târgovişte kalesinin direncini kıramayınca, kale varoşunun hendeğini saz ile doldurarak nefit ile ateşe verir. Bu haliyle kale içinde mahsur kalan yeniçeriler ile kumandanlar kaleden dışarıya çıktıklarında Mihail'in saldırısına maruz kalır ve oracıkta askerlerin hepsi şehit olur. Bu saldırıdan sadece Târgovişte'de bırakılan Ali Paşa ile İlbasan Beyi Bali Bey yaralı olarak Mihail tarafından esir edilir¹⁰⁷ ve kaleden üç yıllık yetecek kadar mühimmat ve yiyecek alınır. Hatta bu esnada Erdel orduları Türkleri takip ettiklerinde onları düzensiz olarak yakalama fırsatı bulurlar. Fakat bu küçük ataklar Mihail ordusunun aleyhine gelişir¹⁰⁸.

Târgovişte'deki vaziyeti Bükreş'e vardığında öğrenen Sinan Paşa, ise yaptığı meşveret meclisinde ne yapılması gerektiğini çevresinde olan paşalar ile görüşür. Bu görüşmede Mihail ordusunda mevcut olan arkebüzlerin Osmanlı ordusuna kıyasla fazla oluşu, kışın gelişi ile baş gösteren mühimmat sıkıntıları ve Osmanlı ordusundaki kaçışlar, Tatarların yardıma gelmemeleri gibi sebepler yüzünden Yergöğü'ne çekilme kararı verilir¹⁰⁹. Bu karar doğrultusunda Sinan Paşa, kendi eliyle

¹⁰⁴ Romen tarihçi Iorga, Eflak kuvvetlerinin saldırısı için 16 Ekim 1595 tarihini verse de Osmanlı kronikleri ve Pigafetta'nın verdiği bilgiler karşılaştırıldığında bu tarihin Sinan Paşa'nın Târgovişte'den ayrıldığı tarihin ertesi günü olan 18 Ekim 1595 tarihi olmalıdır. Bk. Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, s. 194; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 83; Naîmâ, *Târih*, I, s. 98.

¹⁰⁵ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 80; Sinan Paşa'nın Bükreş'e çekilme kararı bazı Batılı kaynaklar tarafından Sinan Paşa'nın korkusundan dolayı Mihail'in karşısına çıkmaya cesaret edemediği şeklinde görüş bildirmeleri bizce biraz abartıya dayanır. Bk. G. Sagredo, *Memorie Istoriche de Monarchi Ottomani*, s. 447.

¹⁰⁶ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 81. Târgovişte muhasarası için bk. Resim IV.

¹⁰⁷ Selânikî, *Târîh*, II, s. 534. Mihail hatıratlarında, bu yeniçerilerin sayısını 1.000 olarak verirken hiçbirinin kaçmasına fırsat vermeden öldürdüğünü ifade eder. Bk. *Documente Străine Despre Români*, s. 93; Öte yandan Anonim bir İtalyan, 18 Ekim 1595'te Târgovişte'ye vardıklarında kaleyi iki gece boyunca muhasara altına tutup kaleyi aldıklarında dışarı çıkan 1.500 Yeniçerinin katledildiğini yazar. Söz konusu kalede bırakılan 45 adet top ise Eflak tarafına geçmiştir. Bk. *Călători Străini*, III, s. 616-617.

¹⁰⁸ Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, s. 194-195.

¹⁰⁹ Veress, *Documente*, IV, belge 162, s. 299-300.

Bükreş'te inşa ettiği kaleyi Mihail'e bırakmamak için yakıp yıkar¹¹⁰. Sinan Paşa, Bükreş'te bulunan askerlere ileri gitmesin diye emir buyurur. Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa askerleri ile karavul tayin edilir. Sinan Paşa tüm ağırlıkları ile beraber Kalugereni bataklıklarından geçerken Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, geride ağır top vs. mühimmatı bırakarak Sinan Paşa'ya katılır. Bundan sonra Osmanlı ordusu Yergöğü kalesine gelerek ağırlıklar buraya kurulur¹¹¹. Târgovişte'yi alan Mihail ise Sinan Paşa'yı Bükreş'te yakalamak adına Târgovişte'de fazla zaman kaybetmeksizin 23 Ekim 1595'te buradan ayrılır. Sinan Paşa'yı takibe koyulan Mihail ise Bükreş yakınlarında ele geçirdiği üç Macar esir aracılığı ile Sinan Paşa'nın Târgovişte'nin düşüşünden sonra panikleyip ağırlıklarını bırakarak hızlıca Bükreş'e geldiğini ve ardından Osmanlı ordusunun burada fazla zaman kaybetmeden Tuna'ya doğru yol aldıklarını öğrenir. Bunun yanında Sigismund-Mihail ikilisi, esirler aracılığı ile Sinan Paşa'nın Tuna'da Yergöğü kalesinden başka bir yerde bekleme şansı olmadığını ve bu yüzden Osmanlı ordusunun Tuna'dan karşıya geçişler için köprüyü tamir etmekle meşgul olduklarını öğrendiklerinde bu haberlerin doğruluğunu öğrenmek için vakit kaybetmeden Yergöğü'ne adamlarını gönderir. Bu doğrultuda gelen haberlerin sahilliği üzerine Mihail ve Sigismund, Bükreş'e gitmenin gereksiz olduğuna kanaat getirerek Türk kuvvetlerine zaman kaybetmeksizin saldırma planları üzerinde durmaya başlarlar¹¹². Bu esnada Sinan Paşa, Eflak'tan toplanan 10.000 den ziyade araba ile ele geçirilen birçok esirin Tuna'dan pencik alınmadan geçirilmemesine hüküm verirken köprü başına konan memurlar da bu esirlerden alınacak vergileri hesaplamakla meşguldür¹¹³. Mihail ve beraberindekiler Sinan Paşa'nın hazırlıksız olmasını fırsat bilerek planlarını uygulamaya koyarlar. Eflak ordusu, Sinan Paşa'nın kaçmasına fırsat vermemek için Eflak'ın patika yollarından gizlice Yergöğü istikametine doğru yol alır¹¹⁴. Zira Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa'nın casusları Eflak ordusunun Yergöğü'ne geldiğini haber alırlar. Bu vesile ile durumun vahametini anlayan Serdar-ı Ekrem Sinan Paşa, küçük bir sal ile Tuna'nın beri yakasına geçer. Öte yandan yeniçeriler ve bazı ağırlıklar karşı tarafa geçse de geride kalan asker ve reayanın panik içinde Tuna karşısına geçmek istemesi köprüde büyük izdihama yol

¹¹⁰ Mehmed b. Mehmed, *Nühbetü't-Tevârih*, s. 451.

¹¹¹ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 82-83.

¹¹² *Călători Străini*, III, s. 623.

¹¹³ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 83

¹¹⁴ *Călători Străini*, III, s. 623.

açar¹¹⁵. Eflak tarafı ise hazırlıklarını tamamladıktan sonra 28 Ekim 1595 sabahı kampları terk edip Yergöğü istikametine doğru yol aldıklarında ele geçirilen Türk esirlerden 27 Ekim 1595'te Sinan Paşa ve beraberinde bulunan Türk ordusunun bir bölümünün Tuna nehrini geçerek Rusçuk'a vardıkları haber alınır. Bu sırada Erdel askeri yetkilisi Pellérđi¹¹⁶, Mihail'in emri üzerine Eflak-Erdel ordusunun zaman kaybetmemek adına aralıksız yürüyüşler ile kısa bir zamanda Yergöğü'nde görüldüğüne temas eder. Yergöğü'ne varıldığı vakit Eflak'tan kimse attan inmezken, piyade birlikler Yergöğü kalesine gönderilir ve Eflak ordusundaki atlılar da Tuna üzerine kurulu olan köprüyü geçme uğraşında olan Türklere saldırmaya başlarlar¹¹⁷. Sefere bizzat iştirak eden Topçular Kâtibi'nin tasvirine göre köprü hadisesi şu şekilde son bulur:

“... Asâkir-i İslâm köprübaşında cem' olup, Yergöğü varoşu vîrân ve müzâheme vü izdihâmdan mânend-i rûz-i kıyâmet idi. Deve ve katur ve bârgîr ve araba ile ağırlıklar dökülüp, meydânda dururdu. Oğlun pederine dermânı olmayup feryâd ü figân. Ağırlıkları a'lâ vü ednâ geçürmekde; bir mîl mikdârı girü. Halk, herkes selâmet üzleyüp, tüvânâ âdemleri olan köprüye karîb olur. ve köprü başı dar ve düşen deve, katur ve bârgîrler biri biri üzere çiğneyüp ve ekser insân helâk olup, Tuna'ya düşüp feryâd edenler, bî-kıyâs ve esbler yağmada...¹¹⁸”

Köprübaşında yukarıda zikredildiği gibi, Türk kıyımı görülürken, gün bitimine doğru Eflak ordusu hayli ganimet elde eder. Alfonso'nun verdiği bilgilere göre; Eflak topçularının geceye kadar olan atışlar neticesinde sağ kalan Türkler kale ve köprü altına saklanarak hayatlarını kurtarırlar. Sinan Paşa'nın gönderdiği iyi donanımlı askerlerin köprüyü alma girişimleri Eflaklıların ağır topları aracılığı ile sonuçsuz kalır. Bu çarpışmada Türk tarafının kaybı 3.000'i bulurken, Eflaklılar ise bu saldırıyı 200 kayıpla atlatırlar. Eflaklılar, Tuna'nın bir kolunu daha alarak Türklerin köprü yolu ile Eflak'a ulaşmasının yolu kesilirken, Rusçuk'ta bulunan Türk tarafı da Yergöğü köprüsünün Eflak'a giden yönünü ateşe verir. Tuna yolu ile Eflak ile bağlantılarını keserler¹¹⁹. Bu haliyle voyvoda Mihail'e bağlı kuvvetler

¹¹⁵ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 84.

¹¹⁶ Erdel Beyi Sigismund Bathory'in askeri komutanlarından biri olan Petru Pellérđi, Bathory ile birlikte 1595 yılında Sinan Paşa'ya karşı yapılan askeri harekâtlarda yer almış ve buradaki deneyimlerini aktarmıştır. Bk. *Călători Străini*, III, s. 618.

¹¹⁷ *Călători Străini*, III, s. 624.

¹¹⁸ Topçular Kâtibi, *Tarih*, I, s. 84. Osmanlı askerlerinin Tuna'dan geri çekilişi için bk. Resim V.

¹¹⁹ *Călători Străini*, III, s. 481.

savunmasız bırakılan Yergöğü kalesine yönelir. Yergöğü'nün alınması için İtalyan topçularının başında bulunan Piccolomi'ye emir verilerek kaleyi top atışları ile yıkması istenir. Yergöğü kuşatmasını yürüten Piccolomi, Yergöğü kalesi kuşatması esnasında kendisine bağlı uzun menzilli arkebüzleri seçerek kaleye doğru yönelir. Piccolomi, topların kurulduğu mevzide, top atışlarının zayıf etki göstermesinden dolayı karar değiştirerek topları Yergöğü kalesi duvarlarını daha iyi gören bir mevkiye kurar. Böylece yoğun top atışları sayesinde, Yergöğü kalesinde beş veya altı civarında gedikler açılır. Nihai olarak Eflaklı askerler, Yergöğü içine gönderilerek burada ciddi katliamlar yapar. Yergöğü'nde kalan Türklerden bazıları çarpışarak ölürken kimisi ise kaleden Tuna nehrine atlayarak şehit olurlar¹²⁰. Mihail'in saldırıları sonucunda Yergöğü'nde 1.400 kadar Osmanlı askeri şehit düşmüştür¹²¹. Bu esnada Yergöğü kalesinin alınmasında çok önemli rol oynayan İtalyan topçuların mahareti Erdel kralı Sigismund'un gözünden kaçmaz. Bu vaziyeti İtalyan temsilcisine aktaran Sigismund, İtalyan topçulardan övgü ile söz ederek İtalyan topçularının deneyimleri sayesinde sonuca ulaştıklarına dikkat çeker¹²². Sonuç olarak, Eflak'ta Osmanlı ordusunun aldığı ağır hezimetler karşısında Sinan Paşa, Eflak'ta olup bitenlerden bizzat sorumlu tutularak daha İstanbul'a dönüş yolunda azledilerek yerini Lala Mehmed Paşa'ya bırakır¹²³. Öte yandan Eflaklıların Osmanlı'ya karşı elde ettiği bu askeri başarılar, Avrupa'ya lanse edilerek, büyük bir sevince neden olur. Hatta tarihçi Balthazar Walter, Mihail'in bu zaferlerini "*tüm oryantal dünyayı tehdit eden deniz aslanına karşı ateşli gücü olan Horoz'un zaferi*" olarak tanımlar. Bu yüzden Mihail'in zaferleri, XVI. yüzyılda Hristiyan dünyasının Osmanlı'ya karşı elde ettiği yegâne zafer olması bakımından önem arz eder¹²⁴.

4.4. Boğdan'ın Kutsal İttifak'tan Ayrılması ve Boğdan'da Osmanlı Hâkimiyeti'nin Yeniden Tesisi

Boğdan vilayetinin Beylerbeyliğe dönüştürme kararından sonra Osmanlılar, Eflak Seferi münasebetiyle Boğdan'a dikkat veremezler. Osmanlı otoritesinin Boğdan'da zayıflaması ile birlikte Boğdan'da başıboş olan Zalim Aron, Boğdan vilayetinde zalimliğini giderek daha da artırır. Aron'un tiran yönetimi, Boğdan'da

¹²⁰ *Călători Străini*, III. s. 572.

¹²¹ G. Sagredo, *Memorie Istoriche de Monarchi Ottomani*, s. 447.

¹²² Veress, *Documente*, V, belge 163, s. 301. Aynı şekilde Sigismund, bu savaşta yaralanan İtalyanların listesini de İtalya'ya göndermiştir. Bk. Aynı belge, s. 302.

¹²³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. III, kısım II, s. 341.

¹²⁴ Călin Felezeu, *Imaginea Otomanului și a Civilizației Otomane*, s. 51.

huzur bırakmadığı gibi birçok boyar da Zalim Aron idaresinden kaçarak Lehistan'a iltica eder¹²⁵. Aron'un hatmanı olan Ştefan Răzvan, Eflak-Erdel güçlerinin Osmanlılara karşı mücadele ettiği dönemde, Aron'un gizlice İstanbul ile görüşme yaptığına dair Sigismund'u bilgilendirir. Bu haberlerden sonra Aron'un yeniden Osmanlılarla anlaşığına kanaat getiren Sigismund Bathory, Zalim Aron'u Boğdan tahtından alma kararına varır. Eflak-Boğdan ülkelerini kendi himayesinde toplama çabasında olan Sigismund, Boğdan'daki kargaşayı kendi lehine çevirerek Zalim Aron'u Boğdan tahtından almak için Ştefan Răzvan önderliğinde Boğdan'a bir hayli asker sevk eder¹²⁶. Ştefan Răzvan ile Aron voyvodası arasında geçen mücadeleyi haber veren Leh elçisi Taranowski'nin anlattığına göre; Zalim Aron'un Kili ve Akkirman dolaylarında yaptığı akınlardan sonra Boğdan'a dönmesini fırsat kollayan Ştefan Răzvan, Erdel'den aldığı Macar askerleri ile birlikte 4 Mayıs 1595'te Yaş'a doğru girerek Aron'u gece yaptığı baskınla yakalamıştır. Ştefan Răzvan, sabık voyvoda Aron'u yakaladıktan sonra 800 civarı asker eşliğinde Erdel Kralı Sigismund'a götürür¹²⁷. Bu haliyle Osmanlılar, Eflak ve Habsburg savaşlarından dolayı, Ştefan Răzvan'ın Boğdan tahtına gelmesini, sessiz karşılamak durumunda kalmışlardır. Bunun yanında Lehistan yönetimi, Boğdan vilayetinde yaşanan taht değişikliklerinde Habsburg adayı olan Ştefan Răzvan'ın voyvodalığına razı olmaz, buna ilave olarak Ştefan Răzvan'ın Osmanlılara karşı istediği yardımları da ilk başta geri çevirir. Ştefan Răzvan'ın Osmanlıların Eflak seferi esnasında müttefiklerine yardım için Boğdan'dan ayrıldığını öğrenen Leh yönetimi, Ştefan Răzvan'ı Boğdan'dan atmak için aradığı fırsatı bulur. Lehistan, Hatman Zolkiewski önderliğindeki kuvvetlerini Boğdan'a doğru gönderir. Zolkiewski'ye bağlı olan birlikler, 27 Ağustos 1595 yılında Turla nehri sularının alçak olması ile Boğdan'a geçişler üç gün gibi kısa bir zaman içerisinde tamamlanır. Leh askerlerinin Boğdan vilayetine yaptıkları askeri yığınaklardan Sinan Paşa da haberdar edilerek, Lehistan'ın Türkler ile olan barış anlaşmasını bozma gibi niyetleri olmadığı açıklanır¹²⁸. Lehistan'ın Boğdan'a asker yığdığını haber alan Erdel Kralı Sigismund ise, Boğdan tahtına koyduğu Ştefan Răzvan'a askeri yönden desteğini sürdürür. Nicolae Costin'in yazdığına göre; Răzvan, Erdel Sekellerinden oluşan 2.300 asker,

¹²⁵ Miron Costin, *Letopiseşul Ţării Moldovei de la Aron Vodă Încoace*, (Ediție Critică de P. Panaitescu), Fundația Regală Pentru Literatură și Artă, București, 1944, s. 7.

¹²⁶ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 304; Knolles, *The General History*, s. 1062.

¹²⁷ Ilie Corfus, *Mihai Viteazul și Poloni*, București, 1937, belge VIII, s. 209.

¹²⁸ Dariusz Milewski, "A Campaign of Great Hatman Jan Zamoyski in Moldavia (1595). Part I. Politico-Diplomatic and Military Preliminaries", *CCX*, Nr: 2, XVIII, 2012, s. 281, 284.

800 atlı ve 22 topçu birlikleri eşliğinde Boğdan'a doğru yola çıkar ¹²⁹. Zira Boğdan'da bulunan Leh Hatman Zamoyski, Erdel'den gelen Răzvan için gerekli tedbirleri alır. Boğdan'da bulunan orduyu beş farklı gruba ayıran Zamoyski, Gulski önderliğinde gönderdiği kuvvetler ile Yaş'ta bulunan Răzvan ve adamlarının kaçmasını sağlar. Bundan sonra Zamoyski, 31 Ağustos 1595'te Prut nehrine geldiğinde ise Boğdan boyarları tarafından karşılanır. Boğdan boyarları, Eflaklı Çingene olan Ştefan Răzvan'ı Boğdan'da görmek istemediklerini dile getirmeleri üzerine Zamoyski, Boğdan boyarlarının kendisine sunduğu iki adaydan Leh yakınlığı ile bilinen Ieremia'yı Boğdan tahtına önerir. Bu durum boyarlar tarafından da uygun görülerek 4 Eylül 1595 yılında Ieremia, Boğdan voyvodası olarak seçilir ¹³⁰. Boğdan'da görülen bu vaziyetler, 12 Eylül 1595 gecesi Eflak'a ulaşan Boğdan habercisi vasıtasıyla Dımbovița ırmağında bulunan Mihail'e ulaştırılır. Nitekim Boğdanlı habercinin verdiği bilgiler sayesinde Mihail voyvoda, Ieremia'nın Lehistan'ın onayı ile voyvoda olarak Boğdan'a konulduğunu öğrenir. Bu sıralarda Răzvan ile gelen 2.000 civarı Macar askerinin çoğu Boğdan boyarlarınca yakalanırken, Ştefan Răzvan ise bu arbededen canını zor kurtararak, Boğdan'dan kaçır ¹³¹.

Ieremia'nın Lehistan tarafından Boğdan tahtına konulmasına sessiz kalmayan Osmanlılar, Boğdan'da olup bitenleri öğrendiklerinde Kırım Tatar Hanı orduları ile Boğdan'a komşu olan Kili ve Akkirman Beylerini Bender vilayetinde toplanmaları emrini verir. Bu emir doğrultusunda Kırım Hanı Gazi Giray ve Bender Beyi Ahmed Boğdan meselesini çözmek için 1595 yazında Yaş'a doğru yol alırlar. Osmanlı ordusunun asıl hedefi, Tuşora civarında konuşlanarak Leh ordularını Boğdan'dan çıkarmaktır. Nitekim Leh orduları başında bulunan Zamoyski, Leh kralından aldığı talimatlar gereğince Türk tarafından gelen görüşme tekliflerini kabul eder. Her ne kadar iki taraf arasında küçük çaplı çatışmalar meydana gelse de iki tarafta uzun süreli olan barışı bozmaya niyet edemez. İki taraf arasında Tuşora civarında Boğdan voyvodalığının geleceği üzerinde uzun soluklu görüşmeler başlar ¹³². Bilhassa bu

¹²⁹ Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 312.

¹³⁰ Dariusz Milewski, *A Campaign of Great Hatman Jan Zamoyski*, s. 284; diğer taraftan Zamoyski'nin Boğdan voyvodalığı için Ieremia'yı 4 Eylül 1595 yılında adlandırdığı da Zamoyski'nin günlüklerinde görülmektedir. Fakat Osmanlı makamlarının henüz resmi bir atama yapmadığı göz önüne alınırsa bu atamanın tek taraflı olduğunu söylemek gerekir. *Călători Străini*, III, s. 644.

¹³¹ Veress, *a.g.m.*, s. 85.

¹³² D. Ciurea, "Despre Ieremia Movilă și Situația Politică Moldovei La Sfirşitul Sec. XVI și Începutul Sec. XVII", *SCŞI*, Anul VIII, Fasc. 2, Iaşi, 1957, s. 326.

görüşmeler esnasında Kırım Hanı'nın, Boğdan tahtının belirsizliğinden faydalanıp Ferhad Paşa'nın yakalanmasına karşılık olarak, Boğdan voyvodalarının yönetimini kendi kardeşine bırakılmasını teklif etmesi oldukça ilginçtir. Hatta Kırım Hanı buna dayanak olarak amacının Boğdan'ı fethetmek değil Boğdan vilayetini Lehistan ve Erdel gibi Osmanlı düşmanlarına karşı savunacağını göstermek istemiştir. İngiliz elçisi Barton'un 4 Ekim 1595 tarihli raporuna göre, Osmanlıların bu vaziyete olumlu bakmaları üç nedenden dolayı zor görünmekte idi. İlk olarak Osmanlı idarecileri, Boğdan'da Kırım yönetimi ile birlikte kendi güçlerini azaltmaya sıcak bakmaya razı olmayacaklardı¹³³. İkinci olarak da Lehistan, Osmanlı- Habsburg mücadelelerinde tarafsız kaldığı sürece Boğdan'da Lehistan'ın onayı olmaksızın yeni değişimlere gidemeyecekti. Bu yüzden Osmanlılar, Boğdan'da usul üzere Boğdan hanedanından gelen bir Hristiyan voyvodanın yönetici olarak atanmasına razı kalacaktı. Son olarak da Osmanlılar, Boğdan'dan gelmekte olan mühimmat kaybına karşılıksız kalmayacaklarından¹³⁴ Kırım elçisinin isteklerini geri çevirir. Nitekim bu karar, Boğdan vilayetinin kaderi için oldukça önemli olmuştur. Zira Boğdan'ın kaderine dair Lehistan ve Kırım Hanları'nın temsilcileri ile Tuşora'da yapılan görüşmelerde Leh Hatman Zamoyski, Kırım temsilcilerine Ieremia'yı Boğdan voyvodası olarak kabul edip, Tatar ordularının Boğdan'ı terk etme koşullarına karşılık barış yapacağını iletir. Bunun üzerine Kırım Tatar Hanı'nın Boğdan'a istediği kişiyi Osmanlılardan rica ederek koyma gücüne karşı Kırım Hanı'nın Lehistan'a karşı iyi geçinme niyetleri dolayısıyla Ieremia'nın Boğdan voyvodalığına karar getirilir¹³⁵. Dolayısıyla 18-22 Ekim 1595 yılında yapılan bu görüşmelerden sonra İstanbul'a gelen Kırım elçisi, Boğdan reayasının Ieremia voyvodayı istediklerine dair görüş bildirir. Divân-ı Hümayûn, hükümet alametleri olan bürk, bozdoğan ve atları 25 Rebiül evvel 1004/ 28 Kasım 1595'te Tatar Hanı'nın adamlarına teslim ederek¹³⁶ Ieremia'nın Boğdan voyvodalığı İstanbul'un onayı ile resmiyet kazanır. Bu hususta Sultan III. Mehmed, Lehistan'a gönderilecek Osmanlı çavuşu aracılığı ile kendilerine önerilen Ieremia'nın Boğdan voyvodalığını onayladıklarına dair memnuniyet duyduklarını Leh kralı III. Sigismund'a iletmeleri¹³⁷ ile birlikte Ieremia'nın Boğdan voyvodalığı, Lehistan ve Osmanlı makamlarının onayı alınmış olur. Bu haliyle Osmanlıların

¹³³ Bu görüş Osmanlı kronikleri tarafından da benimsenir. Peçevi'ye göre, Tatar Hanı'nın teklifinin kabul edilmesi halinde Boğdan'a Tatarların ortak olacağını ifade eder. Bk. Peçevi, *Tarih*, II, s. 174.

¹³⁴ Tappe, *Documents*, belge 130, s. 95-96.

¹³⁵ İlie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 45, s. 93.

¹³⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 540-541.

¹³⁷ Tappe, *Documents*, belge 140, s. 106.

Mayıs 1595 yılından itibaren yürürlüğe koyduğu Boğdan Beylerbeyliği statüsünün Ieremia'nın 28 Kasım 1595 yılında resmi olarak atanması ile birlikte son bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda Boğdan Beylerbeyliği Habsburglar ile olan uzun savaşlar ve Lehistan'ın Boğdan'a olan müdahaleleri sebebi ile sadece kâğıt üzerinde kalan bir görüntü vermiştir¹³⁸. Sonuç olarak Lehistan, Boğdan'daki durumlara zamanında müdahale yaparak Osmanlıların Boğdan'ı Beylerbeyliğe dönüştürme hamlesine karşı Ieremia'yı Boğdan'a atayarak, Boğdan hamiliğini korumaya devam etmiştir. Bu durumdan oldukça karlı çıkan Lehistan yönetimi, kendi sınırlarını Tatarlara karşı koruma altına alırken, 1620 yılına değin Boğdan voyvodalığının seçimi üzerine Osmanlılar ile ortak bir yönetim hakkı elde etmişlerdir¹³⁹.

4.4.1. Boğdan'da Yeni Gelişmeler

Mihail ve Sigismund, 1595 Yergöğü'ndeki zaferlerinin ardından yönünü Ieremia'nın bulunduğu Boğdan vilayetine çevirirler. Boğdan vilayetine atanan Ieremia'nın Osmanlı ve Lehistan merkezli politikalar gütmesi, Eflak-Erdel'in Türklere karşı güttüğü politikalar ile zıtlık oluşturmakta idi. Bu yüzden Mihail'in Türklere karşı durabilmesi için Boğdan vilayetinin politikası çok önem arz ediyordu. İşte bu durumun farkında olan Mihail ve Sigismund, Boğdan vilayetine Ştefan Râzvan önderliğinde göndereceği askerler¹⁴⁰ ile Ieremia'yı Boğdan'dan atarak Ştefan Râzvan'ı koymayı amaçlamışlardır. Râzvan önderliğinde gelen Erdel askerlerinin Boğdan'a saldırmasına göz yummayan Lehistan, Stanislaw Zolkiewski önderliğinde bir askeri birliği Ieremia'ya yardım amaçlı gönderir. Râzvan ile yapılan mücadeleye bizzat tanıklık etmiş olan Stanislaw, 12 Aralık 1595'te Ştefan Râzvan'ın Boğdan başkenti Suceava'ya doğru 4.000 kişilik bir askeri birlikle geldiğini duyduğunda, elinde bulunan 550 atlı ve 150 piyade ile birlikte Suceava'da Râzvan'ı karşılamak üzere konuşlandığını yazar. 14 Aralık'ta Râzvan'ın topladığı kuvvetler ile Suceava'da yapılan mücadele Râzvan'ın kaçması ile son bulur¹⁴¹. Ştefan Râzvan'a karşı giriştiği mücadeleyi Lehistan'ın gönderdiği yardımlar ile kazanan Ieremia

¹³⁸ Mihai Maxim, *Voyvodalık Ou Beğlerbeğilik?* s. 172.

¹³⁹ Ghenadie Bodeanu, "Perioada Movileștilor în Istoria Țării Moldovei", *Revista de Istorie A Moldovei, CIVITAS*, Chișinău, 2003, s. 74.

¹⁴⁰ Piğafetta, 26 Kasım 1595 yılında Sibiu'dan yazdığı raporda, Braşov'da toplanan Erdel Dieata'sının Râzvan'a destek olarak 1.000 Yaya askeri, 600 mızraklı asker ve toplamda 5.000 savaşçı gönderileceğini yazarak Râzvan'ın askeri kapasitesi ortaya koymaktadır. Bk. *Călători Străini*, III. s. 554.

¹⁴¹ İlie Corfus, *Mihai Viteazul și Poloni*, belge XVI, s. 222.

Movila, birçok Eflaklı yanında Ştefan Răzvan'ı da esir olarak almayı başarır¹⁴². Hatta Lehistan'a gelen Boğdan elçisinin anlattığına göre, Boğdan'a karşı başkaldıran Ştefan Răzvan'ın Boğdan geleneklerine göre burnu kesilmiştir¹⁴³. Boğdan'daki ihanetinin ardından ibret-i âlem için Boğdan'da kazığa oturtularak idam edilen Răzvan'ın kesik başı, Kara Mehmed Çavuş aracılığı ile İstanbul'a gönderilir¹⁴⁴. Böylece Boğdan'da Ştefan Răzvan tehlikesi son bularak Boğdan ülkesi emniyet altına alınır. Bu sayede Kasım 1595'ten bu yana Boğdan voyvodalığı görevi verilen Ieremia Movila ile birlikte Boğdan'da huzur ve refah hâkim olur.

4.5. Eflak'ta Yeni Gelişmeler ve Eflak'ta Görülen İç Problemler

Boğdan'daki bu başarısızlığın ardından Eflak'ta bulunan Mihail karşıtı bazı boyarlar, Mihail yönetimi altında yaşadıkları sıkıntıları Osmanlı idarecileri aracılığı ile İstanbul'a haber gönderirler. Bilhassa, Eflak'ta başından beri Mihail'e karşı olan bu muhalif boyarlar, (Vornik Dumitru Dudescu, Büyük Logofat Cepturi, Eflak Hazinedarı Miroslav) Evâhir-i Cemâziyel-evvel 1004/20-29 Şubat 1596 tarihinde Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa aracılığı ile İstanbul'a gönderdikleri arzda, "*Mihail isyan eyledikde bizim günahımız yoktur*" diyerek merkezden gönderilecek emirlere itaat edeceklerine dair beyanat vermişlerdir. Bu haliyle Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Mihail'i Eflak'ta yakalayıp İstanbul'a getirmeleri şartıyla Eflak boyarlarına güven duyacağını iletmiştir. Öte yandan yardım isteyen muhalif boyarlara, Braşov'da Mihail'i ele geçirmekle görevli bulunan Dan Danilovici, Büyük Postelnic, Radu ve Ivan Ağa gibi kişiler ile irtibat halinde olmaları tavsiyesi verilmiştir. Mihail voyvodayı Eflak'tan uzaklaştırmaları halinde Eflak voyvodalığı için murat ettikleri kişiyi voyvoda olarak atayacağına dair İstanbul'dan teminat verilmiştir¹⁴⁵. Özellikle Osmanlı idaresi, Avusturya ve Erdel'deki askeri seferlerin devam etmesi sebebiyle Eflak boyarlarından gelen bu ricalara çok olumlu bakmışlardır. Hatta Osmanlı idarecileri, Mihail'in ölüm haberinin İstanbul'a gelmesini bile beklemeyerek, Eflak boyarlarının ricaları doğrultusunda Radu Mihnea'yı Eflak voyvodası olarak

¹⁴² Tappe, *Documents*, belge 138, s. 104-105; Selânikî, *Târîh*, II, s. 553.

¹⁴³ Veress, *Documente*, V, belge 2, s. 3. Boğdan kronikleri, yaralı olarak kaçmak üzere iken yakalanan Răzvan'ın Boğdan geleneklerine göre burnu kesildikten sonra idamına hüküm verildiğini yazar. Bk. Nicolae Costin, *Scrieri: Letopiseşul Moldovei*, s. 318.

¹⁴⁴ Selânikî, *Târîh*, II, s. 554.

¹⁴⁵ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, belge 32, s. 140-141; Ayrıca Mihail'i öldürme planlarının gerçekleşmediği gibi Mihail'e karşı olan bazı boyarların mektuplarından kendilerini ele verdikleri Mihail'in Erdel Kralı Sigismund'a gönderdiği mektuptan anlaşılmaktadır. Bk. Nicolae Iorga, *Scrisori de Boieri Scrisori de Domni*, s. 228.

seçmişlerdir¹⁴⁶. Bu durumda Osmanlılar, Eflak'a voyvoda tayin eder bir durumdan Eflak voyvodallığı için Eflak boyarları ile pazarlığa girişmesi, Osmanlıların Eflak hâkimiyeti içinde düştüğü durumu kanıtlamaktadır. Nitekim Eflak içinde Mihail voyvodaya karşı yürütülen komplo ve ayrılık hareketlerinin Mihail tarafından öğrenilmesiyle beraber, Voyvodalık Kurulu üyeleri Dumitru ve Büyük Vornik Leoteşti idam edilmiştir. Aynı şekilde Mihail ise müttefiki olan Sigismund'a bahsettiği bu hainlerle ilgili olarak Ieremia'nın bunları kışkırttığı kanaatinde idi. Buna gerekçe olarak da Ieremia'nın kardeşi Simion'u Eflak tahtına koymayı amaçladığını göstermekte idi¹⁴⁷.

4.5.1. Mihail'in Osmanlılar ile Süregelen Uzlaşma Girişimleri

Osmanlıların Habsburg Seferleri esnasında Erdel'de yürüttükleri mücadeleler, bizzat Sultan III. Mehmed'in 26 Ekim 1596 yılında sefere çıkmasıyla sonuçlanmış ve Haçova/Mezö Keresztes savaşında Sigismund Bathory ve Arşüdük Maximilian'a büyük bir darbe vurulmuştu. Bu durum karşısında Erdel ve Habsburg cephesinde Osmanlılar ile yapılacak barış görüşmeleri konuşulmaya başlanmıştı. Bu görüşmeler için ise İstanbul'da bulunan İngiliz elçisi Barton vazife alacaktı. Mihail voyvoda, Osmanlılar ile barış anlaşmalarının görüşüldüğü Erdel başkenti Alba Iulia'da Erdel senatörlerine Hristiyan ordularının toparlanmasına kadar geçen süre zarfında Osmanlılar ile “*yapmacık bir barış*” yapmasının sakıncası olup olmadığını danışır. Mihail'in bu önerisini değerlendiren Erdel Dieta'sı, Erdel Kralı Sigismund'un Prag'tan bir haber getirene kadar Osmanlılar ile sahte yoldan bir barış yapılmasını uygun görür¹⁴⁸. Bu plan doğrultusunda Mihail, Türk tarafına yaptığı onca zulüm ve katliama karşılık olarak Rumeli Beylerbeyi olan Hasan Paşa'ya hediyeler göndererek¹⁴⁹ İstanbul'dan affedilmeyi talep eder. Hatta Mihail, Osmanlılar tarafından affedilmesi için Eflak tarihinden Kazıklı Voyvoda gibi birçok misal vererek Eflak ülkesinin çoğu kez Osmanlılarca bağışlandığını hatıra getirmiştir. Mihail voyvoda, sultan tarafından affedilip tekrar Eflak voyvodası olarak tanınması karşılığında ise Osmanlı çıkarları doğrultusunda hizmet etmeyi, Erdel kralının

¹⁴⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 554. diğer haberler için Tappe, *Documents*, belge 139, s. 105

¹⁴⁷ Constantin C. Giurescu ve Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, s. 337.

¹⁴⁸ Ştefan Andreescu, “O Pace Prefacuta La Dunare De jos: Tratatavele Transilvano-Muntene Cu Poarta Din Anii 1597-1598”, *RI*, Tom V, Nr: 11-12, Bucureşti, 1994, s. 1119-1120.

¹⁴⁹ İngiliz elçisi Barton, İstanbul'dan yazdığı raporda, Mihail'in oğlu aracılığı ile Hasan Paşa'ya 50.000 duka değerinde hediye vererek barış sözüne karşılık olarak ise Mihail'in sözüne güven verilmeyeceğini yazar. Bk. Tappe, *Documents*, belge 145, s. 108.

yakalanması hususunda bizzat yoldaşlıkta bulunmayı vaat eder¹⁵⁰. Eflak tarafından gelen bu öneriler üzerine Divân-ı Hümâyûn'da bulunan devlet adamları, şimdilik bu duruma olumlu bakmayıp Mihail'in sadakatini kanıtlaması için oğlunu İstanbul'a rehin vermesi doğrultusunda kendisinin affedileceği gündeme gelmiştir. Fakat Müftü Efendi'nin "*Mihail'in ne ahdi kabul ne de İslam'ı makbul*" sözü her ne kadar Divan'daki havayı değiştirse de¹⁵¹ Mihail'in barış isteklerinin şimdilik tehir edildiği görülmektedir¹⁵².

Eflak tarafının barış tekliflerine kanaat getiremeyen Osmanlılar, Tuna yalılarında görülecek olası saldırılara karşı hazırlık içine girer. Tuna'da alınan tedbirler ile ilgili olarak Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa Hazergrad'ta, Satırcı Mehmed Paşa ise Vidin muhafazasında kalır. Bunun yanı sıra Silistre ile Niğbolu sancaklarına alaybeyleri ile birlikte hazır olmaları emri verilir¹⁵³. Osmanlılar, Mihail'in her an Tuna yalılarında saldırma riskine karşı Tuna muhafazası için gerekli tedbirleri elden bırakmaz. Nitekim Mihail'in saldırıları bu durumu haklı çıkaracaktır. Öyle ki, Satırcı Mehmed Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği haberlerde, Vidin vilayetini istilaya gelen 4.000 kadar Mihail çapulcularına geçit verilmediği anlatılmakta idi¹⁵⁴. Satırcı Mehmed Paşa'nın savunduğu Vidin'den istediği sonuçları alamayan Mihail, Eflak'ta en güvendiği adam olan Baba Novak'ı Hazergrad'da bulunan Hasan Paşa üzerine gönderir¹⁵⁵. Hasan Paşa, Mihail'in bu akınlarına gerektiği şekilde karşılık verdiği için Tuna boylarında bulunan İslam mahallerine bir zararın gelmediği görülmektedir¹⁵⁶. Tuna'ya olan başarısız akınlar neticesinde, Mihail'in Osmanlı nezdinde barış görüşmelerinde ısrarcı olarak "*Yine Eflak voyvodalığı hizmetinde olalım*" şeklinde Rumeli beylerbeyi Hasan Paşa vasıtasıyla gönderdiği telhislere yine itibar edilmez. Zira Eflak voyvodalığı görevi verilen Radu Mihnea'nın Eflak vilayetine giremeyip Eflak halkı tarafından da istenmemesi üzerine Osmanlılar, yaptıkları durum değerlendirmesinde Mihail gibi bir düşmanın affedilmesine¹⁵⁷ razı olurlar. Böylece Mihail'in İstanbul'a gönderdiği arzlar neticesinde affedilmesi,

¹⁵⁰ Selânikî, *Târîh*, II, s. 564-565.

¹⁵¹ Hasan Bey-zâde Ahmet Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635), (Haz. Şevki Nezih Aykut), C. III, TTK, Ankara, 2004, s. 484-485.

¹⁵² Selânikî, *Târîh*, II, s. 565.

¹⁵³ Selânikî, *Târîh*, II, s. 564-565.

¹⁵⁴ Selânikî, *Târîh*, II, s. 573.

¹⁵⁵ *Documente Străine Despre Români*, s. 93-94.

¹⁵⁶ Selânikî, *Târîh*, II, s. 579.

¹⁵⁷ Selânikî, *Târîh*, II, s. 586.

Osmanlıların yaklaşık bir yıla yakın bir süre devam eden Eflak Beylerbeyliği fikrinden vazgeçtiklerini göstermektedir¹⁵⁸.

4.5.2. Osmanlıların Mihail'in Barış Görüşmelerinde Gerçeği Anlaması

Eflak voyvodalığının Osmanlılar tarafından affedilmesinin ardından iki taraf arasında barış görüşmelerinin gerçekleşeceği süreç başlayacaktır. Mihail'in 1598 yılında Tuna Yalıları'na yaptığı saldırıya kadar geçen süre içerisinde gerçekleşen barış görüşmelerinde Ali Çavuş'un etkin rol oynadığına şahit olmaktayız. Zira görüşmelerin ilk zirvesinde Erdel Kralı Sigismund, "*Eskiden olduğu gibi Temeşvar ile Eflak-Boğdan Prenslüklerinin kendi himayesine bırakılmasını*" ve bu şekilde Eflak-Boğdan'da oluşacak yabancı tehditlerinin önüne geçileceğine dair İstanbul'a verdiği öneriler, İbrahim Paşa tarafından uygun görülmez. Hatta bu görüşmelerde Ali Çavuş'un uzun bir süre Erdel başkenti Alba Iulia'da kalması ve İstanbul'a geç gelmesi, Osmanlı yöneticilerinin Eflak-Erdel ile yapılacak barışa dair şüphelerini artırmıştır¹⁵⁹. Buna ilaveten, 7 Mayıs 1597 tarihinde Osmanlılar ile görüşülecek barış koşulları için İstanbul'a gelen Eflak ve Erdelli temsilciler, bu görüşmelerde Osmanlı tarafını hayal kırıklığına uğratar. Çünkü Türk tarafının barış şartlarına karşılık olarak Eflak-Erdel temsilcileri, barış imzalama yetkileri olmadığını öne sürerek yapılacak barışı yokuşa sürerler¹⁶⁰. Öte yandan bu görüşmelerde İstanbul ile Habsburg tarafı için aracılık yapan İngiliz elçisi Barton'un yapılacak barış şartlarından biri olarak "*Eflak-Boğdan voyvodalarının eskiden olduğu üzere Hristiyan beylerinin emri altında olmasına*" dair isteği ise, Eflak-Boğdan yönetimlerinin sabit kalması yönünde ısrarın bir sonucuydu¹⁶¹. Lakin Osmanlılar, barış görüşmelerini sürdürmek için Ali Çavuş'u Eflak başkenti Târgovişte'ye göndererek onun Mihail ile görüşmesini sağlamışlardır. Hatta W. Baltasar'ın anlattığı kadarı ile 20 Temmuz 1597'de Târgovişte'ye gelen Ali Çavuş'un Mihail'e verdiği emirde, Tatar orduları ile birleşerek Macar seferinde olan Satırcı Mehmed Paşa'ya yardım etmesi istenmekteydi. Bunun ardından Tatarların bu seferlere katılmamasından sorumlu tutulan İbrahim Paşa görevden alınarak, Hasan Paşa sadarete getirilmiştir. Nitekim Hasan Paşa, 1 Şubat 1598 yılında İngiliz elçi Barton nezdinde barış görüşmeleri için şartlarını sunmuştur. İşte bu adımdan sonra İngiliz elçisi, Mihail'e haracını

¹⁵⁸ Mihai Maxim, *Voyvodalık Ou Beğlerbeğlik?* s. 172,

¹⁵⁹ Ştefan Andreescu, "*O Pace Prefacuta La Dunare De jos*", s. 1121-1122.

¹⁶⁰ Tappe, *Documents*, belge 156, s. 114-115.

¹⁶¹ *Osmanlı Tarihine Aid Belgeler-Telhisler (1597-1607)*, s. 70-71.

göndermesini tavsiye ederek barış görüşmelerinin gerçekleşeceğini haber vermiştir¹⁶². Bu önerinin ardından İngiliz elçisi Barton, 22 Nisan 1597’de Mihail’in haracını Tuna üzerinden İstanbul’a gönderdiğini not eder. Hatta Mihail, 10.000 florin ödemesi gerekirken, haracın sadece yarısını göndermesiyle en azından barışa istekli olduğunu kanıtlamıştır¹⁶³. İşte Mihail’in Eflak haracını İstanbul’a göndermesinin ardından Mihail ile barış yapan Osmanlılar, Eflak voyvodası Mihail adına Evâsıt-ı Şevvâl 1006/17-26 Mayıs 1598 tarihinde gönderdikleri fermanında, Mihail voyvodanın gönderdiği haracın yanında, itaatte samimiyeti için eşi ve oğlunu İstanbul’a rehin göndermesinde ısrarcı olurlar. Buna ilaveten Tuna akınları süresince yakıp yıktığı Rusçuk ve Yergöğü kalelerinin tamiri için Eflak’tan yeteri kadar mühimmat desteği yapmasını ve Mihail’in bu hizmetleri tamamlamasının ardından tafsilatlı şekilde arzlarını Vidin muhafızı Ahmed Paşa’ya iletmesi şart koşulur¹⁶⁴. Lakin Mihail’in söz verdiği gibi oğlunu İstanbul’a göndermemesi üzerine, kendisine Osmanlı’ya karşı itaatte olması şeklinde tavsiyeler verilir. Öte yandan Osmanlıların Yergöğü kalesini tamir etme emrine karşılık olarak Mihail, kalenin tamiri için daha zaman vardır şeklinde cevap verir. Bu vaziyet Vidin muhafızı Hâfız Ahmed Paşa’yı çileden çıkartarak, “ *bu ne asl sözdür, cevap böyle mi verilir? Sana iki günde bir adem göndermek ırzımıza düşer nesne değildir*” ibareleri ile Mihail’i ciddi şekilde azarlar (10 Haziran 1598)¹⁶⁵. İşte bu andan itibaren Mihail’in barış niyetlerindeki asıl amaç nihayet Osmanlı makamlarınca anlaşılır. Nitekim Hafız Ahmed Paşa’nın ikazından sonra, Osmanlı yöneticileri de Mihail’in İstanbul’a gönderdiği adam ve mektupların Osmanlıları oyalamaktan başka bir amaç taşımadığına kanaat getirmeleri, Mihail’in vaatlerine güvenilmemesine dair Silistre Muhafızı Ahmed Paşa’ya verilen uyarılardan anlaşılmaktadır. Öte yandan Osmanlı idaresi, “*fikr-i fasid ve hayâl-i kâsid*” diye nitelendiği Mihail’in hile ve oyalamalarından o derece bıkmış ki, ilk defa Osmanlı haraçgüzârı olan Eflak vilayetine gerektiği gibi akınlar yapıp, Eflak ahalisinin katline ve ehl-i iyâllerinin esir edilmesine dahi izin vermesi şaşkıncı olmasa gerek. Bu hususta Silistre Beyi Ahmed’e Eflak’a münasip bir koldan girilerek isyancı başı Mihail’in ele getirilmesine dair emir verilirken, diğer taraftan da Mihail tarafından gelecek hilelere aldanılmamasına dair tavsiyeler verilir¹⁶⁶. Zira Mihail,

¹⁶² Ştefan Andreescu, “*O Pace Prefacuta La Dunare De jos*”, s. 1136.

¹⁶³ Tappe, *Documents*, belge 164-165, s. 120.

¹⁶⁴ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, belge 57, s. 182.

¹⁶⁵ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, belge 58, s. 184-185.

¹⁶⁶ *Mihai Viteazul in Cunoştinta Europeana*, I, belge 75, s. 224.

Osmanlıların saldırmasına fırsat dahi vermeden hile yolu ile Osmanlı askerlerini Tuna'da baskın vererek güvenilmez olduğunu bir kez daha kanıtlar. Nitekim Mihail voyvoda, Osmanlılar ile yaşanan barış süreci esnasında, Osmanlı ordusunun geçiş noktası olan Mehadiye Boğazı'ndan Demir Kapı'ya kadar dar ve engebeli olan yerlerde adamlarıyla birlikte top arabalarının geçişini sağlama görevini almıştı¹⁶⁷. Bu görevle birlikte büyük bir fırsat yakalamış olan Mihail voyvoda, adamları ile birlikte yardım bahanesi ile Tuna'ya gelir. Mihail ve adamları, Tuna'ya getirdikleri zahire dolu gemiler ile iskelelerde İslam asker ve halkına satışların yapıldığı esnada, zahirelerin satın alınması sırasındaki izdihamdan faydalanarak, Tuna'nın beri yakasına sızmayı başarırlar. Bununla birlikte Mihail, muhtelif yerlerde sazlık içine saklanmış olan Osmanlı toplarını ele geçirerek onları yüksekçe mevkilere yerleştirerek Osmanlı askerlerinin üzerine açılan ateşlerle birlikte birçok zayıat verir¹⁶⁸. Mihail, Tuna'da yaptığı baskınlardan sonra, Osmanlıların Ekim 1598'de Varad kuşatmasında olmasını fırsat bilerek, Tuna'nın batı şeridine yönelir. Bu etapta ilk olarak 20.000 kadar orduyla Hafız Ahmed Paşa'nın da bulunduğu Vidin'e gelir¹⁶⁹. Bu sırada Hafız Ahmet Paşa'ya gönderilen Eflak elçisi Dimo, "*Eflak Haracı*"nın geldiğine dair uzakta işaret ettiği üzeri örtülü sandıklar içerisinden çıkan toplar ile birlikte Hafız Ahmet Paşa kuvvetlerini, gafil avlar¹⁷⁰. Vidin baskını sonucu sadece Hafız Ahmed Paşa ve yanında bulunan birkaç kişi Târnova'ya kaçarak canlarını zor kurtarırlar¹⁷¹. Mihail'e bağlı Eflak kuvvetleri, Vidin kuşatmasının ardından yönlerini Niğbolu'ya çevirirler. Niğbolu'yu ciddi şekilde muhasara eden Eflaklıların sekiz günlük kuşatma sonunda Erdel'den gelen haberler dolayısıyla muhasara yarıda bırakılır. Son olarak Mihail voyvoda, Eflak'a dönüş yolunda altı günlük Vidin kuşatması yapsa da¹⁷², Târnova, Silistre ve Rusçuk civarından gelen Osmanlı askerleri, Mihail'i geri çekilmeye mecbur eder¹⁷³. Özellikle Romanyalı meşhur tarihçi Iorga, Hafız Ahmed Paşa'nın Târnova'ya kaçışını Osmanlı himayesinde bulunan Sırp ve Bulgarlardan büyük çoğunluğun Mihail'e yardım etmesine bağlar. Mihail'in Niğbolu ve Vidin kuşatmalarında, 12.000 kadar Bulgarın

¹⁶⁷ BOA, MD, nr. 106, s. 261, h. 1004.

¹⁶⁸ Selânikî, *Târîh*, II, s. 767-768.

¹⁶⁹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 154; Mehmed b. Mehmed, *Nühbetü't-Tevârih*, s. 504.

¹⁷⁰ Hasan Bey-zâde, *Târîh*, III, s. 644.

¹⁷¹ Tappe, *Documents*, belge 173, s. 124.

¹⁷² Selânikî, *Târîh*, II, s. 772-773.

¹⁷³ Mehmed b. Mehmed, *Nühbetü't-Tevârih*, s. 505.

yolları tutarak Mihail'e yardım etmesi¹⁷⁴ Balkanlarda bulunan bazı Hristiyanların Mihail'e destek verdiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Niğbolu ve Vidin kuşatmalarının ardından 16 Ekim 1598 tarihinde Mihail'in Habsburg imparatoru Rudolf'a verdiği bilgilerde, Niğbolu'da karşılaştığı 16 Sancak Beyi'ni mağlup ederek 13.000 Osmanlı askerini katlettiğini, bunun yanında Niğbolu'da 6.000 kadar Türk evini ateşe verirken Vidin'de 1.000 kadar Türk'ün öldürüldüğünü söylemesi, Mihail'in buralarda yaptığı katliamları göstermektedir¹⁷⁵. Tuna yalılarında gelişen bu olaylar üzerine Osmanlılar, 6 Ekim 1598'de Eflak başkenti Târgoviște'ye gönderdiği elçiler aracılığı ile Mihail ile yapılacak barış görüşmeleri için girişimde bulunurlar. Mihail ise, Erdel ve Boğdan ile gerçekleştirmeyi amaçladığı planlarda zaman kazanmak adına bu barış isteklerine olumlu baktığından Eflak ile Osmanlılar arasında yeniden barış süreci yaşanır¹⁷⁶. Özellikle bu andan itibaren Osmanlılar, Mihail ile yaptığı barışa riayet etmeye çalışmış ve Mihail ile çatışmaya giren yerel güçlere izin verilmemiştir. Nitekim 31 Aralık 1599 tarihinde, Mihail ve askerleri Tuna'nın öte yakasında olan Kerkiç adlı kasabada oturduğu vakit, Mihneoğlu ve beraberindekiler Tuna civarında saklanarak, Mihail voyvodaya baskın yapmak üzere Eflak tarafına geçtiklerinde, hayli mücadele yaşandığı İstanbul'a iletilmiştir. Osmanlı-Eflak sınırında vuku bulan bu tür mücadeleler Mihail ile olan barışı tehlikeye soktuğundan, Yergöğü kalesinde görevli bölükbaşı Mehmed Bey, kendisine onay verilmesi halinde, yanında bulunan birkaç yüz adamı ile beraber barışı tehlikeye sokan kişileri cezalandırabileceğini merkeze ileterek¹⁷⁷ konuyla ilgili hassasiyetini ortaya koymuştur. Böylece Osmanlılar, Eflak sınırında bulunan kalelerde güvenlik önlemlerini had safhada tutarak, Habsburg savaşları devam ederken yeniden Mihail için cephe açıp, ordudaki asıl kuvvetlerin Eflak cephesine kaymasını istememişlerdir.

¹⁷⁴ N. Iorga, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, s. 254. Aynı şekilde İngiliz elçisi Barton'da Mihail'in Tuna'yı geçtiği vakit Osmanlı idaresinde bulunan Hristiyan nüfusun Mihail'e tâbi olarak ona hizmet ettiklerini kaydeder. Bk. Tappe, *Documents*, belge 178, s. 126.

¹⁷⁵ *Mihai Viteazul in Cunoștinta Europeana*, I, belge 70, s. 215. Şt. Ștefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 617.

¹⁷⁶ Şt. Ștefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 618.

¹⁷⁷ TSMA-E, nr. 851/35.

4.6. Mihail'in Üç Romen Prenslüğünü Birleştirme Yolunda Yaptığı Faaliyetler

Mihail voyvoda ikinci kez Osmanlılarla barış yaptığında artık Osmanlı sınırlarını güven altına almış bulunuyordu. Bunun yanı sıra Erdel ve Boğdan voyvodalarında gelişen politik değişimler, Mihail'in üç Romen voyvodalığını kendi hâkimiyetinde birleştirme adına yapacağı girişimlere hız vermesine yol açar. Bilhassa 1599 ilkbaharında Erdel'de siyasi durumların değişmesi, bu girişimler için önemli bir etken olmuştur. Erdel voyvodalığında Sigismund Bathory, ikinci kez Erdel voyvodalığını yönetmekten vazgeçerek Erdel Dieta'sına verdiği öneride ülke yönetiminin Bathory ailesinden birisine verilmesini ve bunun için kuzeni Andrei Bathory'yi aday gördüğünü belirtir. Lakin Andrei Bathory'in Lehistan ile olan bağlantısı yüzünden Erdel Dieta'sı onun voyvodalığını ilk etapta kabul etmez¹⁷⁸. Zira Bathory ailesinin yoğun ısrarı sonucu Mart 1599'da Sigismund Bathory'in kuzeni Andrei (Kardinal) Batory Erdel kralı seçilir. Kardinal Bathory, Erdel kralı olduktan sonra ilk olarak Mihail'in düşmanları olan Ieremia ve Leh Hatman Zamoyski ile Mihail'i Eflak'tan çıkarmak adına ittifakta bulunur¹⁷⁹. Kardinal Bathory'nin Erdel voyvodası olarak kabul görülmesinin ardından Eflak voyvodalığı üzerinde Mihail ile Kardinal Bathory arasında İstanbul'un güvenini kazanmak adına gizli bir politik mücadele yaşanır. Bu mücadelenin galibi ise İbrahim Paşa'nın taraf tuttuğu Mihail voyvodadır. Kardinal Bathory, Osmanlıların Mihail'i desteklediğini, hatta Mihail'e sancak verileceğini öğrendikten sonra, 17 Ağustos 1599 tarihinde Alba Iulia'dan İbrahim Paşa'ya mektup gönderir. Kardinal Bathory, bu mektupta; Osmanlıların Mihail'e güven duyma politikasını eleştirir. Mihail ise Osmanlı vezirinin güvenini sağlamasını bilmiş ve Osmanlılar ile süregelen “*yapmacık barış politikasına*” devam ederek, Romen ülkelerini kendi himayesinde birleştirmek adına yapacağı savaşlar için zaman kazanmıştır¹⁸⁰. Bunun yanında İstanbul yönetimi, söz verdiği gibi Eflak voyvodalığının hükümet alametlerini 27 Ağustos 1599'da Mihail'e gönderir. Böylece Mihail, Eflak voyvodalığını yasal zemine oturtur. Bu haliyle İstanbul'da bulunan Venedik elçisi G. Capello, Mihail'in yeniden Osmanlılara sadakatle hizmet etmesi

¹⁷⁸ Marin George Colonel, *Baba Novac: Capitan in Oastea Lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, 1975, s. 28-29.

¹⁷⁹ Ioan Aurel Pop, “Mihai Viteazul și Transilvania”, *Istoria Transilvaniei*, Vol. II (de la 1541 până la 1711), s. 87.

¹⁸⁰ Șt. Ștefănescu, “Știri Noi cu Pirivire la Domnia Lui Mihai Viteazul” *SMIM*, Nr: 5, București, 1962, s. 180.

karşılığında Eflak voyvodası olmasını haber verir. Mihail voyvoda, barıştan sonra Tuna nehrinin iki taraf arasında sınır olarak kalma şartını sunarak Osmanlıların Tuna'dan Eflak tarafına izinsiz geçmemesini arzu ettiğini iletir. Bunun yanında Eflak için her yıl haracı ödeyeceğini iletir. Üstelik Eflak'ın savaştan yeni çıktığından dolayı halkın hayli yoksul olduğunu ileri sürerek, üç yıl içinde haraçtan muaf olmasını dahi talep eder. Eflak tarafından sunulan bu şartların kabul edilmemesi halinde Mihail voyvoda, Eflak ordusunu yeniden Osmanlılara karşı savunmaya geçireceğini iletir. Nitekim Osmanlıların Habsburg savaşları ile meşgul olduğunu bilen Mihail, sonunda Eflak için istediği barışı elde eder. Osmanlılar ile yapılan barış, Eflak ülkesinin güvenliği açısından çok önem arz etmiştir. Barışın elde edilmesinin ardından Mihail, kendisine karşı hareket halinde olan Kardinal Bathory ve Ieremia'ya karşı hazırlık içerisine girme fırsatı bulur. Erdel ve Boğdan voyvodalıklarının Eflak'a karşı hazırlıklarını öğrenen Mihail, ilk önce Erdel voyvodalığını hâkimiyet altına almayı planlar¹⁸¹. Mihail voyvodanın Erdel planlarını öğrenen Ieremia, müttefik bulunduğu Kardinal Bathory'yi uyarır. Bu uyarılar üzerine Kardinal Bathory, voyvoda Mihail'e Tomas Csomortany'i Eflak başkenti Bükreş'e göndererek, elçi Tomas'tan Mihail'in Erdel'e yönelik planlarının doğru olup olmadığını öğrenmesini ister. Lakin Tomas Csomortany'in Mihail ile görüşmesi sırasında, Mihail'e Eflak tahtını bırakmasına kadar varan teklifleri, Mihail voyvodayı ilk bakışta sınırlendirse de Mihail, Erdel ile olan planlarını daha gizli tutarak politik adımlar atmayı tercih eder¹⁸². Hatta Mihail, Kardinal Bathory'e Eflak voyvodalığını bırakacağına dair haberler göndererek kendisine ve ailesine Erdel'de bir yer tahsis edilmesini dahi isteyerek Erdel üzerinde olan asıl hedeflerini gizler¹⁸³.

4.6.1. Erdel'in İşgali

Mihail, Erdel elçisi Tomas'ın ayrılması ile birlikte 13 Ekim 1599 yılında Ploieşti'de ordusunun büyük bir bölümünü Erdel harekâtı için hazırlar. Mihail'in hazırladığı Eflak ordusunda Romen ve Macarların yanı sıra Leh ve Kazak askerleri de yer alır. Bu kuvvetlerin dışında Mihail'in kumandanı olan Baba Novak ise 5.000 adamı ile birlikte Mihail'e katılır¹⁸⁴. Özellikle Mihail, Erdel harekâtını, Eflak'ın zor

¹⁸¹ Şt. Ştefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 621-622.

¹⁸² Nicolae Bălcescu, *Românii Supt Mihai Voidvod-Viteazul*, Editura Albatros, Ediția a II-a, bsy, s. 247-248.

¹⁸³ Şt. Ştefănescu, "*Știri Noi cu Pirivire la Domnia Lui Mihai Viteazul*", s. 180.

¹⁸⁴ Balcescu, *a.g.e.*, s. 251-252..

koşullardan kurtulması adına bir çıkış noktası olarak görmüştür. Bu doğrultuda Eflak voyvodası Mihail, Ağustos 1599'da Habsburg İmparatoru II Rudolf'a yazdığı bir mektupta; "*canı pahasına da olsa Erdel'de bir şeyler gerçekleştirmek istediğini*" ileterek Erdel için kararlılığını ortaya koyar¹⁸⁵. Öte yandan Mihail'in Erdel işgalinden önce gerçekleştirdiği en büyük adımlardan birisi de Osmanlıları kendi yanına almasıdır. Bunun yanında Erdel'deki Kardinal Bathory rejiminden memnun olmayan Sekellerin desteğini kazanması, Erdel'in alınması yolunda Mihail'e avantaj kazandırmıştır. Erdel'e giriş için politik ve askeri anlamda hazırlıklarını tamamlayan Mihail'in Eflak ordusu, Erdel'e iki yoldan girer. Eflak ordusunun sağ tarafı Mihail tarafından yönetilirken, sol kısmı ise Ban Udrea, Baba Novak ve Buzeşti Kardeşler gibi Eflak'ın önde gelen kumandanlarca idare edilir¹⁸⁶. Mihail ve sözünü ettiğimiz ordular Erdel'e iki farklı koldan giriş yaparak Eflak ordusunun her iki kanadı, 26 Ekim 1599 tarihinde Sibiu/Hermanstadt yakınlarında olan Talmaciu'da birleşir. Ertesi gün Eflak orduları Sibiu yakınlarında Şelimbar yakınlarına gelerek Kardinal Bathory ile karşılaşırlar. Romen kaynaklar, Kardinal Bathory'in ordusunun 25.000 olduğunu belirtirken, Mihail'in ordusunun ise Kardinal Bathory'in ordusuna yakın 25.000 civarında olduğu şeklinde hemfikirdirler. 28 Ekim 1599 tarihine gelindiğinde ise iki taraf için büyük bir savaş gerçekleşmiştir. Zira kaynakların bildirdiğine göre; sabah saat 9.⁰⁰ civarında başlayan Eflak-Erdel orduları arasındaki savaş, öğle sonrasına kadar yaklaşık dört saat sürmüştür. Şelimbar'da yapılan savaş, Mihail'in galibiyeti ile sonuçlanmıştır¹⁸⁷. Kardinal Bathory ise ordusunun kaosta kalması ile birlikte kendisine eşlik eden 100 kadar atlı ile birlikte Erdel'den kaçış yolunu tutmuştur. Kardinal Bathory'in planı ise Sibiu'yu geçip Sighişoara/Segesvar dolaylarından Boğdan'a sığınarak buradan müttefik olduğu Lehistan'a kaçmaktır. Kardinal, Lehistan'da bulunacağı süre içerisinde fırsat bulduğunda yeniden Erdel voyvodası olmak için fırsat kollayacaktı¹⁸⁸. Bu bakımdan emellerini gerçekleştirme adına Boğdan'a gitmek için gizlice yola çıkmış bulunan Kardinal, daha yolda iken kendisinden nefret duyan Sekeller tarafından öldürülür¹⁸⁹.

Şelimbar savaşının ardından Mihail komutasındaki Eflak ordusu, düzensiz halde Erdel içlerine dağılan düşmanları takibe koyulur. Făgăraş-Braşov-Mediaş-

¹⁸⁵ Ioan Aurel Pop, *a.g.m.*, s. 88.

¹⁸⁶ Şt. Ştefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 622.

¹⁸⁷ Marin George, *a.g.e.*, s. 35-38.

¹⁸⁸ Balcescu, *a.g.e.*, s. 285.

¹⁸⁹ Balcescu, *a.g.e.*, s. 291.

Sighișoara-Alba Iulia güzergâhları boyunca Erdel askerleri aranır. Nihayetinde Kardinal Bathory'in öldürülmesi ile birlikte Mihail'in Erdel hâkimiyeti başlar. Mihail'in 1 Kasım 1599 tarihinde Erdel başkenti Alba Iulia'ya girmesi onun Erdel'deki hâkimiyetinin göstergesi olmuştur. Böylelikle Mihail, Erdel ve Eflak voyvodası olduğunu kanıtlamıştır. Mihail'in yaptığı ilk faaliyet ise, Erdel ve Eflak'ı kendi hâkimiyetinde birleştirerek ulusal anlamda Romen ülkelerini tek çatı altında toplama adına ilk adımı atmış olur¹⁹⁰. Mihail'in bundan sonra izleyeceği ikinci adım ise Erdel voyvodalığını İstanbul'a tasdik ettirmektir. Bu amaçla Mihail, 1008 Rebiül-âhir evâhirinde (Kasım 1599), Erdel vilayetini kendi kılıcı ile aldığını ve Eflak voyvodalığında Mihail'in oğlu Patrașcu'nun olduğunu beyan etmişlerdir. Yine kadim üzere her yıl gerektiği gibi İstanbul'a pîșkeşlerin gönderilerek kanun-i padișâhiye muhalefet etmeyeceklerine dair İstanbul'a mektuplar göndererek, Erdel voyvodalığı için İstanbul'dan onay almak istemiştir¹⁹¹. Nitekim Brașov'dan anonim bir seyyahın Osmanlı sultanından Mihail'e gönderilen bir heyet aracılığı ile ona ve oğlu Patrașcu'yu tanıdığına dair gönderilen hükümet alametlerinin 16 Mart 1600'de verildiğini kaydetmesinden yola çıkarak¹⁹², Mihail'in Eflak ve Erdel voyvodalığını yasal bir zemine oturttuğunu dile getirebiliriz Aynı şekilde Mihail'in Erdel'i almasından sonra sultan'ın Lehistan'a gönderdiği mektupta bu duruma onay verildiği şu gerekçeler ile açıklanıyordu: *“Mihail ile ilgili olarak ise o şu an bizim müttefikimiz haline gelerek sancak tarafımızdan Mihail'e verilmiştir. Bize ve bizim ordularımıza ihtiyaç duymadan kolaylıkla ordu toparlayan Mihail, bu şekilde Kardinal Bathory'in ordularını mağlup ederek Erdel ülkesini kendi hâkimiyetine aldı. Bize gönderdiği adamlar aracılığı ile mektuplar göndererek iyi niyetini ortaya koyarak Osmanlılara karşı bağlı olacağına dair sözlerin ardından onu Erdel voyvodası olarak benimsememizi istedi. Bu şekilde sultanın merhametiyle ona Erdel voyvodalığını ve oğlu Patrașcu için ise Eflak voyvodalığını tevcih etti”* şeklinde¹⁹³ Osmanlı Sultanı III. Mehmed, Eflak-Erdel voyvodalıklarının Mihail'in himayesinde birleştirilmesine müsaade etmiştir.

¹⁹⁰ Marin George, *a.g.e.*, s. 40-41.

¹⁹¹ Selânikî, *Târîh*, II, s. 831. Nitekim Selaniki'nin verdiği bu bilgiler yine aynı tarihlerde Kasım 1599'da Maximilian'a giden haberler ile uyumaktadır. Viyana'ya giden haberlerde Mihail'in İstanbul'dan hükümet alâmeti olan tuğu almak için adamlarını gönderdiği kayıtlıdır. Bkz, Şt. Ștefănescu, *“Știri Noi cu Pirivire la Domnia Lui Mihai Viteazul”*, s. 181.

¹⁹² *Călători Străini*, IV, s. 143.

¹⁹³ Mircea Dogaru, “Campania Din 1600 În Moldova”, *RIM*, Nr: 2, București, 2000, s. 18.

4.6.2. Boğdan'ın İşgali

Erdel'in aksine Mihail'in Boğdan'ı işgal etme planları, Ieremia'nın Boğdan voyvodası olmasından itibaren hem Boğdan hem de Lehistan yöneticilerince bilinmekteydi. Özellikle Boğdan voyvodası Ieremia'nın Osmanlılar ile müttefik olması Mihail'in tepkisine yol açmıştır. Osmanlılar Boğdan voyvodalığının kendi taraflarında yer almasını fırsat bilerek, Eflak voyvodalığına Radu Mihnea'nın düşünüldüğüne dair haberlerin yayılması, Mihail'in daha 1596 tarihinde Boğdan'a akın yaparak Ieremia'yı tahttan uzaklaştırmak adına planlar yapmasına yol açmıştır. Lakin 1596'da Eflak'ta koşulların uygunsuzluğu yüzünden Boğdan'a yönelik planlar ertelenir¹⁹⁴. Öte yandan Mihail, 1597 Haziranında Erdel voyvodası Sigismund Bathory'yi yanına çekerek ikinci kez Boğdan voyvodası Ieremia'yı ülkeden atmak adına askeri harekât yapmayı planlar. Hatta saldırı için Boğdan'a yakın bulunan Buzău şehrinde Erdel askerlerinin de katılımıyla büyük bir ordu oluşturulur. Bu plana göre Petru Cercel'in oğlu Marcu, Ieremia Movilă'nın Boğdan'dan atılmasıyla birlikte Boğdan tahtına geçecekti¹⁹⁵. Zira Eflak'ın müttefiki olan Sigismund Bathory, Boğdan'ın alınması halinde halkın kendisini ülkede voyvoda olarak görmek istediklerini belirtmesi üzerine Mihail, Boğdan planlarını yeniden ertelemek durumunda kalır.

1600 yılı başlangıcında Erdel'i kendi hâkimiyetine alan Mihail, Boğdan'ı işgal etmeye yönelik harekâtlarına hız verir. Boğdan'ı dahil etme planlarına dair tabi olduğu Habsburg Kralı II. Rudolf'u haberdar eden Mihail, kraldan *"Boğdan'la savaşmanın zamanı değil, çünkü Türkler arkamızda, eğer biz Boğdanla savaşı göze alırsak Türklere zaman kazandıracağız"* şeklinde karşılık alır¹⁹⁶. Bunun yanı sıra Mihail'in Erdel'den sonra gözünü Boğdan'a diktiğine dair haberlerin Lehistan tarafından öğrenilmesi üzerine Leh Kralı Sigismund, Mihail'e Boğdan'ın kendi himayesinde olduğunu hatırlatarak; Boğdan'ın Eflak kuvvetlerince rahatsız edilmemesini ve Boğdan'da herhangi bir karışıklığa taviz vermeyeceklerini yazıp, Mihail'e açık bir şekilde gözdağı verir¹⁹⁷. Bunun üzerine Mihail, Lehistan'a verdiği cevapta böyle bir niyeti olmadığını eğer öyle olsa bile bunu Lehistan Krallığı'nın

¹⁹⁴ Alexandru I. Gonța, "Campania Lui Mihai Viteazul in Moldova", *Rdl*, An. XIII 4, București, 1960, s. 141.

¹⁹⁵ Ioan Aurel Pop, *a.g.m.*, s. 87.

¹⁹⁶ Șt. Ștefănescu, "Războiul Cel Lung (1593-1606)", s. 627.

¹⁹⁷ Mihai Viteazul in *Cunoștința Europeană*, I, belge 156, s. 440. Aynı belge için bk. Panaitescu, *Documente Privatoara*, s. 105.

himayesinde yapacağını ileterek, kendi düşmanı olan Ieremia'yı suçlamakla yetinir¹⁹⁸. Habsburg Kralı II. Rudolf'un tavsiyelerini askıya alan Eflak voyvodası Mihail, 10 Nisan 1600 tarihinde Boğdan'a üç koldan saldırma kararı alır. Mihail, Boğdan'ı almaya yönelik hazırlıkların tamamlanmasının ardından 14 Nisan 1600'de Boğdan Seferi'ne yönelik hareketleri başlatır. Bu plan doğrultusunda Eflak orduları, 28.000 savaşçı, 8.000 atlı ve 24 adet top ile birlikte 26 Nisan 1600'de Făgăraş'a doğru yürüyüşe başlar. Mihail emri altındaki Eflak ordularından ilk grup, Braşov'dan başlayarak Trotuş üzerinden Boğdan'a giriş yaparken, Eflak ordusunun ikinci kolunu yöneten Mihail'in oğlu Patraşcu ise Siret'in kuzeyinde bulunan Fokşani'den Boğdan'a girer. Eflak ordularının üçüncü kısmı ise Eflaklı meşhur kumandan Baba Novak emri altındadır. Baba Novak aldığı emirler doğrultusunda Erdel-Boğdan sınırı üzerinde bulunan Bistrița'dan Suceava kalesinin bulunduğu bölgeye doğru giriş yapar¹⁹⁹. 11 Mayıs 1600'a gelindiğinde ise Mihail'e bağlı kuvvetler Roman şehrine gelir. Eflak kuvvetlerinin gelişi ile Roman ve Neamț kaleleri Mihail'e itaatlerini ileterek söz konusu kaleler savaşmadan Mihail emri altına alınır. 15 Mayıs 1600'de Mihail'in Boğdan içlerine doğru ilerlemesi karşısında Ieremia, Boğdan başkenti Suceava'ya doğru hızla yol alır²⁰⁰.

4.6.3. Suceava'nın Alınması ve Boğdan'ın Mihail Hâkimiyetine Girişi

Boğdan hâkimi Ieremia, Leh Hatman Zamoyski'nin önerilerini dikkate alarak Boğdan başkenti Suceava'yı Mihail'in saldırısına karşı hazırlar. Ieremia, Boğdan başkentini koruyacak şekilde hazırlıklarına 25 Nisan 1600 tarihinde hız verir. Öte yandan 10 Mayıs'ta ise Ieremia, Belz voyvodasına Mihail'in ordusunun Bacău ve Trotoş civarlarında yağmaya başladığı şeklinde uyarılarından Mihail'in Boğdan'a giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Ieremia ise Mihail ordusunun kendisinden üstün olduğunun bilinciyle gayet güçlü bulunan Mihail voyvodayı 10.000 Boğdan ve 3.000 kadar Leh askerleri ile durdurmayı planlar. Ancak savaş esnasında 1.500 Boğdanlının ihanet ederek Mihail tarafına geçmesi, Ieremia'yı şaşkınlığa uğrattır. Bunun üzerine Ieremia, 220 Leh askerini Suceava'ya Traşka emri altında bırakır. Mihail ise Suceava'nın güçlü surlarla çevrili olduğunu bildiği için kaleyi kuşatmadan almaya karar verir. Bunun için ise kale kumandanı Traşca'ya para ve hediye teklif

¹⁹⁸ *Mihai Viteazul in Cunoștința Europeana*, I, belge 157, s. 442.

¹⁹⁹ Dogaru, *a.g.m.*, s. 20.

²⁰⁰ C. Cihodaru, "Campania Lui Mihai Viteazul in Moldova (Mai-Iunie 1600)", *CI*, İași, 1974, s. 136.

ederek Suceava'yı savaşımadan teslim alır. Mihail'in Boğdan Seferi sırasında yaşadığı kayıp ise sadece 1.000 civarındadır. Mihail, Boğdan başkentini alarak düşman olarak gördüğü Ieremia'yı Suceava'dan atmayı başarır. Bu savaş sonucunda büyük miktarda Boğdanlı esir alınır²⁰¹. Yine Boğdan kronikleri, Suceava'nın kolaylıkla teslim olmasını, Suceava ve Neamț kalelerinde bulunan Boğdanlıların Mihail'e olan itaatine bağlar²⁰². Aynı şekilde Mihail'in Boğdan seferiyle ilgili raporlarda Eflak voyvodasının Boğdanlılar tarafından büyük bir memnuniyetle karşılandıklarına dair anlatımlar bunu doğrulamaktadır. Boğdan'daki kontrolü kaybeden Ieremia, Karaman Ağa aracılığı ile Mihail'e karşı durabilmek için maddi desteğe başvurursa da Osmanlıların içinde bulunduğu ekonomik koşullar buna müsaade vermez. Bu koşullar altında Ieremia, ancak kendi imkânları ile Mihail ile baş etmek durumunda kalır. Lakin Ieremia'nın, Mihail'e karşı durabilmek için topladığı 25.000 adamı da en kritik anda Ieremia'yı yüzüstü bırakır. Bu şekilde Boğdan'da meydana gelen ihanetler neticesinde Ieremia, başkent Suceava'dan Hotin'e çekilmek durumunda kalır²⁰³.

Boğdan başkenti Suceava'nın alınmasının ardından Mihail, kendine bağlı askerleri toplayarak savaştan kaçan Ieremia'yı takibe koyulur²⁰⁴. Ieremia'nın sığındığı Hotin kalesi ise Boğdan voyvodalığına bağlı Alman askerleri tarafından çok iyi korunmaktaydı²⁰⁵. Bu yüzden Hotin kuşatmasına yardım için Baba Novak'ın kuvvetleri de katılır. Hotin önlerine yardım için gelen Eflaklı kuvvetlere, Mihail önderlik yapar. Hotin'i almak için harekât düzenlense de Hotin kuşatması başarısızlıkla sonuçlanır. Bunun sebebi ise Eflak ordusunun Hotin için kuşatma aletlerini getirmemesi, Hotin kalesinin sağlam duvarlara sahip olması ve Hotin'de bulunan Ieremia'nın adamlarının iyi savunma yapmasıdır. Mihail voyvoda, bu başarısızlıktan sonra burada kuşatmayı devam ederek zaman harcayacağını bilincinde olarak Hotin kuşatmasını yarıda bırakır. Boğdan başkenti Suceava'ya giderek buradan Habsburg imparatoru II. Rudolf'a gönderdiği mesajda, Boğdan'ı kendi hâkimiyetine aldığını iletir. Suceava'dan Yaş'a geçen Mihail, burada Boğdan

²⁰¹ I. Gonța, *a.g.m.*, s. 151-152.

²⁰² Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 17.

²⁰³ C. Cihodaru, *a.g.m.*, s. 133-134.

²⁰⁴ Marin Gheorge, *a.g.e.*, s. 47.

²⁰⁵ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 18.

boyarlarından kendisine dair bağlılık yeminlerini alır²⁰⁶. Böylece Mihail, Boğdan'ı hâkimiyet altına alması ile beraber Eflak-Erdel ile birlikte üç Romen Prenslüğünü kendi egemenli altında almayı başarmıştır. Mihail'in Kuzey Tuna Prenslüklerini tek bayrak altında toplaması, Romen tarihçisi C. Rezachevici tarafından eski Daçya'yı yeniden canlandırması olarak yorumlanmıştır²⁰⁷.

4.7. Mihail'in Eflak'tan Çıkarılması ve Ölümü

Mihail voyvoda, kendisini çevreleyen Büyük Güçlerin onayı olmaksızın Eflak-Boğdan-Erdel'i kendi hâkimiyetine alarak, hem iç hem de dışta tepki almaya başlar. Özellikle Mihail yönetiminde bulunan Kuzey Tuna Prenslüklerinin siyasi politikaları, Erdel'de huzursuzluğa sebep olur. Mihail döneminde Eflaklı boyarlara verilen imtiyazlar ve yürütülen Osmanlı karşıtı politikalar Erdel soylularının çıkarlarını zedelediğinden, Erdel'de Mihail'e karşı bir grup oluşmaya başlar. Bunun yanı sıra Mihail'in güçlenmesini istemeyen Habsburglu soylular ve Leh-Osmanlı yönetimlerinin Eflak-Boğdan'ı, kendilerinin atayacağı voyvodalarca yönetme arzuları Mihail'in işini zora sokmaktaydı. Romen ülkelerini çevreleyen Büyük Güçlerin amacı ise, Mihail'i Romen ülkelerinden atmaktı. İlk olarak 1600 sonbaharında ülke içinde Romen köylüleri, voyvoda Mihail'in politikasından şikâyetçi olmaya başlar. Ülke içindeki bu problemlere ek olarak Erdel-Boğdan boyarları arasındaki mücadeleler ve Erdel soylularının isyanı, Boğdan boyarlarını da Mihail'e karşı ayaklandırmıştır. Romen ülkelerini çevreleyen Büyük Güçler, Mihail'in yaşadığı iç problemleri sadece izlemekle yetinerek onu Eflak'tan atmak için uygun zamanı kollar²⁰⁸.

Erdel soyluları, Mihail ile II. Rudolf arasında olan ilişkilerin kötüye gitmesiyle ilgili olarak, Erdel Dieta'sında aldıkları kararla Mihail'in Erdel'de olan hâkimiyetini tanımayacaklarına dair çıkışlar yaparlar. Buna ilaveten Erdel soyluları, Mihail'in rakibi olan Avusturyalı kumandan Basta'nın desteğini isterler. Basta ise bu istek üzerine Erdel'e gelerek Cluj ve Turda'yı işgal ederek 18 Eylül 1600 'da Mihail'e bağlı Eflak ordularını "*Miraslau*"da bozguna uğratar. Bu yenilginin yanı sıra Mihail, oğlu Patraşcu emrindeki Eflak ordusunun yardıma gelmesini beklediği

²⁰⁶ Marin Gheorge, *a.g.e.*, s. 49. Üç Romen Prenslüğünün Mihail egemenliğine alınmasından sonra kullanılan mühür için bk. Resim VI.

²⁰⁷ Constantin Rezachevici, "Mihai Viteazul Restitutor Daciai", *MI*, Octobrie 2000, s. 8. Ayrıca Mihail döneminde hâkimiyet altına alınan yerleri gösterir harita için bk. Harita VI.

²⁰⁸ Şt. Ştefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 633-634.

sırada Boğdan boyarlarının isyanını öğrenir. Boğdan isyanıyla beraber ülkede Lehistan tehlikesinin belirmesi üzerine Mihail, Erdel hâkimiyetini General Basta'ya bırakmak zorunda kalır. Öte yandan Boğdan tahtına yeniden Ieremia'yı koyan Lehistan, Ieremia'nın kardeşi Simion'u da Eflak voyvodalığına koyarak Mihail'i Eflak'tan atmayı planlar. Bu amaç doğrultusunda Leh orduları, 1 Ekim 1600 tarihinde Eflak-Boğdan sınırında toplanırlar. Buzău bölgesinden giriş yapan Leh orduları, burada Baba Novak önderliğinde bulunan Eflaklılar ile mücadele etse de, Eflak orduları Lehlilere karşı direnç gösteremez. Her ne kadar Baba Novak'ın verdiği mücadeleler, Leh ordularının Eflak'a girişlerini bir nebze olsun geciktirse de, Leh kuvvetleri ile Mihail arasında asıl savaş 20 Ekim 1600 tarihinde "Telejan" civarında vuku bulur. Mihail'in kaybı ile sonuçlanan bu savaşlar neticesinde Leh orduları, Ploiești'den Bükreş'e girerek Eflak voyvodalığına Ieremia'nın kardeşi Simion Movilă'yı getirirler. Lehistan'ın Eflak voyvodalığında yaptığı değişiklik üzerine Eflakta bulunan Buzești kardeşler, Eflak'ta Simion'u destekleyeceklerine dair yemin ederler. Bunun yanında Eflak ordusunu yöneten Ban Udrea ise hâlâ Mihail safında yer alır. Lehistan ordusuna karşı son bir kez şansını deneyen Eflaklılar, Curtea de Argeș'te yapılan küçük çaplı mücadeleyi de kaybeder. Bu savaş neticesinde Mihail voyvoda sadece Erdel ve Boğdan'ı değil Eflak ülkesini de kaybeder. Bu durumdan oldukça karlı çıkan Lehistan ise Eflak-Boğdan'a kendi himayesinde olan Movilă kardeşleri atadıktan sonra Erdel voyvodalığına da koruyup gözettileri Sigismund Bathory'i düşünmekteydiler. Bu zor koşullar altında Mihail, Habsburg imparatoru II. Rudolf'a bir mektup yazarak kendi sadakatini kanıtlamak için Viyana'ya gelebileceğini iletir. Mihail, kendisi hakkında Avusturyalılara yapılan kötü propagandaların izlerini silmek amacıyla Viyana'ya doğru yola koyulur. Eflak ülkesinden Deva'ya doğru geçen Mihail, burada yolculuğuna başlar. Beiuș-Oradea-Debreceen-Tokay-Çașovia üzerinden 1 Ocak 1601'de Viyana'ya gelir²⁰⁹. Mihail'in Viyana'ya gelişi ile birlikte burada çok iyi ağırlanır. Çünkü Avusturya yöneticileri, Mihail'in Türklere karşı Tuna'da verdiği mücadeleleri bildiklerinden kendisini en iyi şekilde karşılarlar. Viyana'da kaldığı süre içerisinde Mihail tekrar Romen ülkelerinin başına geçme planlarını elde etme fırsatı yakalar. Çünkü Habsburg Kralı II. Rudolf, Erdel'de Sigismund Bathory'den kurtulmak adına Mihail ve Basta'nın işbirliğine çok sıcak bakmaktaydı. Bu görevle Viyana'dan ayrılan Mihail, Basta ile karşılaşmak

²⁰⁹ Şt. Ștefănescu, "Războiul Cel Lung (1593-1606)", s. 635-636.

üzere 18 Mayıs 1601’de Caşovia’ya doğru yola çıkar. Mihail Avusturya Arşüdüğü Mathias’a verdiği bilgide, Sigismund’un İbrahim Paşa’dan yardım istediğini ve buna karşı gerekli tedbirlerin alındığını iletir. Debrecen’e geldiğinde, savaş günü Basta’ya Eflak orduları ile birleşerek düşman üzerine beraber gidilmesine dair önerisini iletir. Lakin Basta, Erdel’de Mihail gibi güçlü bir karakterin kendisini gölgede bırakacağından Mihail’in önerilerine kulak vermez. Bu durumda II. Rudolf’a gönderdiği mesajlarda, Mihail aleyhine propaganda yaparak Mihail’i Avusturya kralı gözünde düşürmeyi amaçlar. Fakat Basta, Viyana’dan aldığı emirler doğrultusunda Erdel Hâkimi Sigismund’a karşı ordusunu Mihail ile birleştirmek zorunda kalır. Sigismund ise Türk-Tatar yardımının gecikmesi ile birlikte ordusunu “*Şimleu-Cehei*” civarında konuşlandırır²¹⁰. Mihail ve General Basta, Sigismund’un Türk-Tatar yardımı alması halinde kendisini yenemeyeceklerini bildiklerinden, bu yardımlardan önce Sigismund’u imha etmeyi planlarlar. Bu doğrultuda Mihail ve Basta, kendine bağlı birliklerle Sigismund’un bulunduğu Şimleu’ya doğru yol alırlar. Istvanffy’in anlattığına göre Sigismund, 35.000 askeri ile Zalău yakınlarında bulunan “*Guruslau*”ya konuşlanır²¹¹. Sigismund’un hareketlerini öğrenen Mihail ve Basta ikilisi, Sigismund’un bulunduğu yere doğru yol alır. Mihail ve Basta’nın Guruslau’ya gelmesiyle birlikte 3 Ağustos 1601 sabahı iki taraf arasındaki savaş top atışları ile başlar. Sigismund, savaş toplarındaki üstünlüğüne rağmen savaşın ilk saatlerinde başarılı ataklar yapamaz. Çünkü Sigismund’un yerleştirdiği toplar çok yüksekte olduğundan düşmana etki yapamaz. Buna karşın General Basta’nın yerleştirdiği topçular tam isabetle Sigismund kuvvetlerine büyük zayıflıklar verir. Top atışlarından sonra Sigismund, son olarak Mihail ve Basta’ya karşı piyade askerlerini gönderse de karşı taraftan yoğun şekilde arkebüz ataklarına maruz kalarak büyük bir hezimetle uğrar ve Lehistan’a doğru kaçar²¹². Sigismund’un yenilgisine dair Osmanlı ve Leh makamlarını bilgilendiren Ieremia, Habsburg yardımı ile Erdel’e gelen Mihail’in Erdel’de Sigismund’u mağlup ettiğini ve bu yüzden Sigismund’un kendine bağlı bulunan boyarlarla birlikte dağları aşarak, Boğdan sınırına geldiğini yazmaktaydı. Mihail’in bu zaferi ile Eflak-Erdel’in yeniden Mihail hâkimiyetine girmesine karşın, Ieremia’ya verilen emirde, Tatar Hanı’nın Mihail ile savaşmak için 60.000 civarı askerle Boğdan’dan geçeceğinden Tatar askerlerinin zahirelerini

²¹⁰ Aurel Ardelean ve Alexandru Roz, “The Battle Of Guruslau (3 August 1601)”, *Alma Mater Prolissensis*, Anul II, Nr: IV, Zalău 2001, s. 58-59.

²¹¹ Nicolai Isthvanfi Pannoni, *Historiarum de Rebus Ungaricis*, libri XXXIV, s. 758.

²¹² Aurel Ardelean ve Alexandru Roz, *a.g.m.*, s. 60-61.

hazırlamakla vazifelendirilmesinden bahsedilir. Bu tedbirlerin yerine getirilmesinden sonra Ieremia'ya verilen ikinci bir görev, Silistre Beyi ile haberleşip Mihail tehlikesini bertaraf ettikten sonra, sabık voyvodalar Simion ve Sigismund'un Eflak-Erdel tahtına geçmelerine yardım etmesiydi²¹³. Osmanlı cephesinde Mihail'e karşı bu tür planlar yapılırken, Erdel'de bir takım olağan dışı hadiseler meydana gelir. Sigismund'un Erdel'den çıkarılmasından sonra Istvanffy'in tabiriyle eski düşmanlar Mihail ve Basta arasındaki husumet gittikçe büyür. Bu husumetin temel kaynağı Erdel ülkesini kimin yöneteceğine dairdir. Çünkü General Basta, Erdel ülkesinde Mihail'in varlığının kendisini gölgede bırakmasından rahatsızlık duyar. Bu yüzden Basta, güç kullanarak Mihail'i bertaraf etmenin yollarını aramaya başlar. Bu amaçla yanına çağırdığı iki adamına, Mihail'i öldürtmek için gizlice görev verir. Bu görevi alan Basta'nın adamları, Mihail'in Macar kumandan Rakoczy ile görüştüğü esnada, Mihail'in kafasını gövdesinden ayırır. Basta, bu durumu bir şekilde Habsburg Kralı II. Rudolf'a izah etse de, II. Rudolf bu olaya tarafsız baktığından, olay üstü kapalı bir şekilde kapanır²¹⁴. Bunun yanı sıra bazı kaynaklar, Mihail'in öldürülme hadisesini General Basta'nın Mihail'in kampına gönderdiği bir grup askerler tarafından gerçekleştirildiğini kaydeder. İşte Mihail'in ölümünün bir kaos esnasında gerçekleşmesinden dolayı Mihail'in kesik başı üç gün üç gece savaş meydanında kalır. Basta'nın emri ile vücudu Erdel'e gömülse de Eflaklı boyarlar, Mihail'in kesik başını Eflak başkenti Târgovişte'ye getirerek başkentte bulunan manastırda muhafaza eder²¹⁵. Mihail'in ölümü ile birlikte Osmanlılar, herhangi bir askeri harekât yapmadan Eflak ve Erdel'de görülen Mihail tehlikesinden kurtulmuş olur. İşin garibi ise böylesine çetin bir düşmanın bertaraf edilmesi, Osmanlıların Eflak-Erdel'deki en büyük rakibi olan Avusturyalıların eliyle meydana gelmesidir.

Mihail'in 9-19 Ağustos 1601'de General Basta'nın emri ile Turda yakınlarında öldürülmesinden yaklaşık birkaç hafta sonra, Boğdan voyvodası Ieremia Movilă İstanbul'a gönderdiği haberde, Mihail'in öldürüldüğünü bildirmiştir. Maxim, 18 Eylül 1601'de Boğdan elçisine verilen in'âmlardan yola çıkarak Mihail'in ölüm haberinin İstanbul'a bu kayıttan birkaç hafta önce ulaştığını varsaymaktadır²¹⁶. Yine

²¹³ BOA, A.DVN, nr. 11/91; Veress, *Documnete*, VI, belge 395, s. 415.

²¹⁴ Nicolai Isthvanfi Pannoni, *a.g.e.*, s. 760-761. Tappe, *Documents*, belge 216, s. 143.

²¹⁵ C. Rezachevici, "Cine a Adus La Tîrgovişte Capul Lui Mihai Viteazul?", *MI*, Anul III, Nr: 6, Iunie 1969, s. 56-57.

²¹⁶ Mihai Maxim, "New Turkish Documents Concerning Micheal the Brave and His Time", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, s. 152-153. Mihail voyvodanın resmi için bk. Resim VII.

Maxim'in bu varsayımlarının tutarlılığı Ieremia'nın Lehistan'a Mihail'in ölümüne dair gönderdiği mektupla kanıtlanmaktadır. Buna göre Ieremia; 1 Eylül 1601'de Leh kralı III. Sigismund'a yazdığı mektupta Mihail'in kesin olarak öldürüldüğünü iletmiştir²¹⁷. İşte bundan dolayı Ieremia, Mihail'in ölümünü öğrendikten sonra muhtemelen aynı tarihte hem Osmanlı hem de Lehistan makamlarına elçilerini göndererek, kendilerini bu durumdan haberdar etmiştir. Yine Ieremia'nın bu denli önemli bir mesajı göndermesindeki maksat Eflak tahtında oluşan otorite boşluğunu kardeşi Simion ile doldurmak istemesi ile alakalıdır.

²¹⁷ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Suplementul II (1601-1640), belge XXXVI, s. 61-62. Yine aynı şekilde Ieremia, Marcu Sobieski'ye 4 Eylül 1601'de bu haberi ulaştırmıştır. Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 68, s. 142. Söz konusu belgede Mihail'in 29 Ağustos 1601'de öldürüldüğü anlatılsa da Romen tarihçileri bu olayı 9-19 Ağustos 1601 olarak tespit etmişlerdir. Bk. Şt. Ștefănescu, "*Războiul Cel Lung (1593-1606)*", s. 637; C. Rezachevici, *Cine a Adus La Tîrgoviște Capul Lui Mihai Viteazul?* s. 55.

BEŞİNCİ BÖLÜM: XVII. YÜZYILIN BAŞINDA EFLAK-BOĞDAN'DA HÂKİMİYET MÜCADELELERİ

XVII. yüzyıla gelindiğinde Osmanlılar, XVI. yüzyılın sonlarından kalan iç ve dış sorunlarla mücadele ediyordu. Özellikle XVI. yüzyılın sonunda Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı'da da görülen nüfus artışı, mevcut toprak ve kaynaklar üzerinde baskı oluşturarak toplum düzeninde bozulmalara yol açmıştır. Yeni Dünya'dan gelen gümüşün geniş oranda Osmanlı pazarlarına girmesi, akçenin değerini düşürdüğü gibi, ülkede geniş çaplı dalgalanmalara sebep olmuştur. Osmanlıların fazla nüfuslarını kaydırabileceği yeni toprak kazanımları büyük ölçüde durmuş ve Osmanlı orduları artık iyi donanımlı Avrupa ordularına karşı büyük zaferler elde edemez hale gelmişti. Osmanlı devlet adamlarının Avrupa ve Şark'ta yaptıkları uzun ve yorucu seferler, bir süre sonra içte huzursuzluğu artırarak, Celali adıyla anılan eşkıya gruplarının çoğalmasına zemin hazırlamıştır¹. Öte yandan Orta Avrupa'da Habsburglar ile 1593 yılında girişilen savaşlar devam etmekteydi. Bu savaş süresince Eflak-Boğdan ve Erdel beylerinin top yekûn isyan etmeleri, Osmanlı devlet adamlarını sıkıntıya düşüren diğer bir etmen olmuştur. Osmanlıların içte ve dışta yoğun şekilde mücadele ettiği bu dönemde, ilk olarak Boğdan voyvodalığı 1595 yılı sonlarında tekrar hâkimiyet altına alınarak, Boğdan'ın Osmanlı karşıtı işbirlikçileriyle olan bağı kesildi. Bu andan itibaren Eflak'a dikkat verilerek, voyvoda Mihail ile etkin şekilde mücadele edildi. Nihayetinde Mihail'in 1600 yılında Eflak'tan çıkarılmasıyla, Eflak voyvodalığı tekrar Osmanlı'ya tâbi oldu. XVII. yüzyılda ise Eflak-Boğdan Prenslikleri, kendisini çevreyen Lehistan-Habsburg ve Osmanlı imparatorlukları arasında denge siyaseti güderek ayakta kalmaya çalıştılar. Bu üç büyük güç arasında Eflak-Boğdan ekseninde başlayan hâkimiyet mücadeleleri onların politikalarına da tesir etti. Bu dönemde Eflak voyvodalığında bulunan boyarlar, Habsburg tarafından gönderilen voyvodaları bertaraf etme mücadelesi verirken, Boğdan voyvodalığı ise Osmanlı ve Lehistan arasında süregelen tansiyonun bu topraklara sirayet etmesinden endişe duymuştur. Çünkü bu iki gücün çatışması tamamen Boğdan'ın aleyhine bir durum olacağından Boğdanlı yöneticiler, her daim iki taraf arasında arabuluculuk rolünü oynamışlardır.

¹ Fatma Acun, "Celâlî İsyânları (1591-1611)", *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 696-698.

5.1. Mihail Voyvoda'nın Ölümünden Sonra Eflak Tahtında Yeni Dengelerin Kurulması

Mihail'in Eflak'tan çıkarılmasından sonra Eflak voyvodalığı için birçok adayın ismi dolaşmaktaydı. Bu adaylar sırasıyla Petru Cercel'in oğulları İoan ve Dumitraşcu, Macar Soylusu Ladislau Bekes, Mehmed Paşa (Mihnea Turcitul)'nın oğlu Radu Mihnea ve Ieremia'nın kardeşi Simion Movilă idi. Söz konusu adaylar arasında en fazla şansa sahip olan kuşkusuz Lehistan'ın desteklediği aday Simion Movilăydı². Bilhassa Lehistan'ın Simion'a verdiği desteğin Ieremia'nın süregelen ısrarlarının bir sonucu olduğunu söylemek gerekir. Öte yandan Boğdan voyvodası Ieremia, Mihail'in Eflak'tan çıkarılmasının ardından Eflak'ta doğan otorite boşluğunu kardeşi Simion ile doldurma hevesi içerisine girmiştir. Bu yüzden Leh makamları nezdinde sürekli Eflak voyvodalığını gündeme getirerek, Eflak tahtı için Simion'un seçilmesine İstanbul'un da razı olduğu yönünde Leh makamlarına baskı yapmıştır. Hatta Ieremia voyvoda, kardeşi Simion'un Eflak voyvodası olması ile birlikte Leh kralına hizmette kusur etmeyeceklerini dile getirerek ikna edici olmak istemiştir³. Ieremia'nın isteklerinin yanı sıra, Mihail'in Eflak'ta sürdürdüğü baskıcı yönetiminden dolayı oldukça rahatsız olan Eflaklı boyarlarının da Ieremia aracılığı ile Leh kralına şikayette bulunması, Simion'un Eflak tahtına geçmesi için bir şans olmuştur. Mihail'den hoşnut olmayan bazı boyarlar, 1598 tarihinde Mihail'in Eflak'ta kötü bir yönetim sergilemesinden bahisle onun Eflak'tan çıkarılması için Ieremia aracılığına başvururlar. Eflak tahtına Ieremia'nın kardeşi Simion'u isteyen boyarlar, Eflak voyvodalığı ile ilgili olarak tıpkı Lehistan himayesinde olan Boğdan voyvodalığı gibi bir statüye sahip olmak istediklerini, hatta Boğdan voyvodası Ieremia'yı çok sevdiklerinden ötürü, aynı kaderi paylaştıkları Boğdan ülkesi ile birleşmeyi dahi talep ederler⁴. Her iki taraftan gelen bu önerileri değerlendiren Lehistan, Boğdan voyvodalığından sonra Eflak için de söz sahibi olma fırsatını yakalamış olur. Böylelikle Leh yönetimi, Simion'a verdiği destekle ona Eflak voyvodalığının yolunu açar. Mihail'e karşı kazanılan askeri zaferden sonra geriye sadece Osmanlıları ikna etmek gerekmektedir. Çünkü Mihail'in gidişi ile birlikte Niğbolu Sancak Beyi Mehmed Paşa, Maraş Beyi Eyüp Paşa ve Vidin Sancak Beyi

² Th. Holban, "Contribuții la Istoria Domniei Muntenești a Lui Simion Movilă", *RI*, Anul al XXIII-lea April-Lunie 1937, s. 147-148.

³ *Mihai Viteazul in Cunoștința Europeană*, I, belge 207, s. 563.

⁴ Șt. Ștefănescu, "Știri Noi cu Pirivire la Domnia Lui Mihai Viteazul", s. 177.

Hamza Bey, Târgoviște'deki Eflak tahtını tutarak İstanbul'dan haber gelmesini beklemekteydiler. Leh orduları ile birlikte hareket eden Simion, Târgoviște'ye yaklaştıklarında karşılarında Türk birliklerini bulurlar. Bu yüzden Eflak'a giremeyen Potocki ve Simion, çareyi Osmanlı yöneticilerine bir mektup yazarak, Simion'un voyvoda olarak konulmasının gerekli olduğunu izah etmekte bulurlar. Eflak taht adayı Simion, kardeşi Ieremia'nın Leh kralı ile birlikte Mihail'i Eflak'tan atmak için yaptığı mücadeleleri misal vererek, İstanbul'dan Eflak tahtının kendisine verilmesini rica etmekteydi⁵. Bu haliyle Simion voyvoda, Eflak tahtı için kardeşi Ieremia'nın Osmanlı'daki imajını koz olarak kullanmayı amaçlamıştır. Öte yandan Mihail'in Eflak'tan çıkarılmasında pay sahibi olan İon Potocki, ilk olarak Târgoviște'deki Osmanlı kuvvetlerinin başında bulunan Eyüp Paşa'ya Kasım 1600'de Eflak başkentinden çekilmelerini rica eder⁶. Sonrasında Yergöğü'de bulunan Yeniçeri Ağasına bir mektup yazarak, Simion'un Eflak voyvodalığı için İstanbul'dan gelen ricalar üzerine Leh Kralı III. Sigismund'un Leh ordularına emir verdiğini ve Leh-Osmanlıların ortak düşmanı olan Mihail'e karşı bu seferin başlatıldığını hatırlatır. Bu yüzden Leh-Osmanlı dostluğu gereği buna rıza gösterilmesi istenir⁷. Simion'un Eflak voyvodalığı için Leh Hatman'ı Potocki'nin Osmanlı yöneticilerini ikna etmesi, olası bir Osmanlı-Leh mücadelesini de önlemiş oluyordu. Aynı şekilde bir Leh yöneticisinin Eflak tahtındaki Osmanlı-Lehistan rekabetinin daha çok Habsburglara yarayacağını söylemesi Osmanlıları ikna eden diğer bir unsur olmuştur. Çünkü Mihail'in Eflak'tan gitmesi ile birlikte Eflak'ta büyük bir güç olan Buzești ve Oltenia boyarları, Eflak'ın yeniden Habsburg egemenliğine girmesi için fırsat kollamaktaydılar⁸. İşte bu sebeplerden dolayı Eflak tahtı için Simion'a rıza gösteren Osmanlı erkânı, Simion'a ait hükümet alametlerini 25 Kasım 1600'de Eflak'a ulaştırır. Bu haliyle Simion'un Eflak voyvodalığı Kasım 1600 tarihinde resmiyet kazanır. Lakin Simion'un voyvodalığından memnun olmayan Eflaklı bazı boyarların İstanbul'a gönderdikleri arzlarda, Eflak voyvodalığı için herhangi bir kan bağı bulunmayan zalim Simion'u tahtta görmek istemediklerini iletmesi⁹, Simion'un geleceği açısından Eflak'ta hep bir soru işareti olmuştur. Özellikle Osmanlılardan istediklerini alamayan boyarların, Eflak ülkesinin yönetimi için çözümü Habsburg

⁵ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 230, s. 428.

⁶ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 231, s. 429-430.

⁷ İlie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 2, s. 5.

⁸ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie în Secolul Al XVII-lea, Țările Române În Raporturile Polono-Ottomano-Habsburgice (1601-1634)*, Editura Academiei Române, București, 1994, s. 19.

⁹ Th. Holban, *a.g.m.*, s. 148.

desteğinde araması, Habsburgların Eflak'ın içişilerine müdahil olmasına neden olur. Habsburg yanlısı boyarlar, Erdel'de bulunan General Basta'ya gönderdikleri elçi aracılığı ile Habsburg egemenliğinin sembolü için kendi taraflarından bir voyvoda gönderilmesini talep ederek, Osmanlı tarafını hayal kırıklığına uğratırlar. Yine Eflaklı boyarlar, Mihail'in Avusturya'ya ne amaçla gittiğini yakinen bilmekteydiler. Bu yüzden Eflaklı boyarlar, yine eskiden olduğu gibi Mihail'in Avusturya'nın onayı ile gelerek Eflak'ta yönetimi ele alacağını ümit ediyorlardı. Bu durumda Eflaklı boyarların hâlâ Habsburg egemenliğini istemesi, Leh-Osmanlı tarafının adayı olan Simion'u oldukça telaşlandırmıştır. Dolayısıyla Eflaktaki boyarlara güvenmeyen Simion, Eflak yönetimini Boğdanlı boyarlardan oluşturma kararı alır¹⁰. Buradan da anlaşılacağı gibi Simion voyvoda, Eflak tahtında her ne kadar Leh-Osmanlıların anlaştığı bir isim olsa da, Eflaklı boyarların Boğdan menşeli Simion'u tahta görmek istememesi, Eflak voyvodalığına Habsburgların müdahalesi yolunu açar. Özellikle Mihail'in Mayıs 1601'de Eflak'a doğru hareket ettiği dönemde, Simion'a karşı Eflak'ta ilk ayaklanmalar baş gösterir. Bu isyancılardan Ban Udrea'nın kesik başı İstanbul'a gönderilir. Lakin Eflaklılar, dış yardım almaksızın Simion ile baş edemez. Bu durumda Eflaklı boyarlar Habsburglardan yardım isteyerek, Eflak tahtı için rekabeti daha da kızıştırırlar. Bu esnada hem Mihail hem de Habsburglar, Leh ve Osmanlı yanlısı olan Simion'u Eflak'tan çıkarmanın planlarını yapmaktaydılar. Bu yüzden Eflak'ta aradıkları ortamı bulmuş oldular. Eflak'ta Simion'a karşı çıkan ayaklanma ile ilgili olarak 30 Haziran 1601'de Ieremia'nın Eflak'ta kardeşine karşı bazı grupların isyan ettiğini Leh kralına haber vermesinden anlıyoruz. 5 Temmuz 1601'de Ieremia'nın verdiği bilgilere bakılırsa, Eflak'ta Mihail ile anlaşılan boyarların, kardeşi Simion'u atmaya kararlı oldukları ve Eflak'ta toplanan birçok güce karşı artık Simion'n takat getiremediği görülmektedir. Bu durumda Ieremia, kardeşine yardım için birkaç bin kadar Boğdan'dan asker göndererek, Simion'un Boğdan sınırına doğru kaçmasına yardımcı olmuştur. Bu esnada Eflaklı isyancılar, Simion'un hemen gerisinden askeri bir girişimde bulunarak, Simion kuvvetlerine birçok zayıt verdiler. Bu kargaşadan kaçmayı başaran Simion, güçlkle Boğdan'a giderken burada kardeşinin yanına sığınır¹¹. Bu zaman zarfında Sultan III. Mehmed Ieremia'ya verdiği bir emirde, Simion'un Eflak voyvodalığına geçmesi için gerekli

¹⁰ Dimitre Ciurea, "Domnia Munteană a Lui Simion Vodă Movilă", *CI*, Anul XIII-XVI, Nr: 1-2, Iași, 1940, s. 116-117.

¹¹ Dimitre Ciurea, "Domnia Munteană a Lui Simion Vodă Movilă", s. 118-119.

desteğin verileceği anlatılmaktaydı. Bilhassa sultan, Ieremia voyvodaya verdiği yeni bir görevde; Silistre Beyi ile irtibatı koparmamasını ve Tatar askerlerinin Boğdan'a geldiklerinde onlar için zahire hazırlayıp Eflak'ta bulunan düşmanı bertaraf etmesini ve yeniden Sigismund'u Erdel'e ve Simion'u da Eflak tahtına oturtması için elinden geldiğince gayret etmesini istiyordu. Hatta Simion'un sadakatinden ve Südde-i Saâdete olan hizmetlerinden gayet memnun bulunan Osmanlı idaresi, Eflak voyvodalığının Simion'dan başka bir kimseye verilme gibi ihtimalin bulunmadığının garantisini veriyordu¹². Simion, kardeşi Ieremia ve Tatar kuvvetlerinden aldığı destekle Eflak tahtının yolunu tutar. 24 Temmuz 1601'de Siret'i geçen Simion'un kuvvetleri sabaha karşı "*Râmnic*" civarında Habsburg adayı Radu Şerban'a karşı yaptığı ani baskınla düşmana büyük zayıat verir. İki kuvvet arasında yapılan savaşta Radu Şerban ile birlikte bulunan 2.000 kişiden kimse kurtulamaz. Bu durumda artık ümitleri kalmayan Eflaklı boyarlar yine Osmanlıların yardımına ihtiyaç duyar. Lakin boyarlar istedikleri cevabı alamazlar. Çünkü Guruslau savaşında (3 Ağustos 1601) Eflak'ın politik durumları tamamen değişir. Öyle ki Mihail'in ölümünden sonra gelen haberler neticesinde Eflaklı boyarlar, büyük hayal kırıklığı yaşamıştır. Mihail'in ölüm haberi, en çok Simion'a yaramıştır. Mihail'in Erdel'e olan seferlerinden sonra ülkeyi terk etmek zorunda kalan Simion Movilă, ancak Mihail'in ölüm haberlerinden sonra Eflak tahtına güvenle geri gelebildi. Temmuz'da başlayan mücadeleler sonucunda Habsburg adayı Radu Şerban'ın Eflak'taki hâkimiyeti Ekim 1601'de sona ererek Simion voyvoda, ikinci kez Eflak voyvodalığına gelir¹³. Öte yandan Radu Şerban'ın Eflak voyvodalığının sadece Habsburg İmparatoru II. Rudolf tarafından kabul gördüğüne değinmek gerekir. Çünkü Radu Şerban'ın Eflak voyvodalığı tek taraflı olduğundan Eflak'taki bu değişim, Osmanlı-Leh cepheleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Yine Osmanlılar bu dönemde Erdel'de kritik dönemler yaşadıklarından Erdel'deki işlerin kötüye gitmesi, Osmanlıların Banat ve Macaristan bölgesindeki hâkimiyetlerini riske sokmaktaydı. Bu bakımdan Erdel'i elde tutmanın yolu Eflak'a hâkim olmaktan geçmekteydi. Bu vaziyeti iyi kavrayan Osmanlı devlet adamları, Eflak'a Simion'un getirerek bir nebze de olsa Habsburgların Eflak'taki egemenlik isteklerine balta vurmak istemiştir¹⁴.

¹² BOA, A.DVN, nr. 11/91.

¹³ Dimitre Ciurea, "*Domnia Munteană a Lui Simion Vodă Movilă*", s. 120.

¹⁴ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 37.

Simion'un Eflak tahtına ikinci kez gelişi ile birlikte Eflak ülkesinde Simion'a karşı sesler yükselmeye devam eder. Nitekim Radu Mihnea'nın Eflak tahtına geçişine dair verdiği bilgilere bakılırsa, Eflak'ta istenmeyen adam olarak ilan edilen Simion, ülkesinde güçlü nüfuza sahip olan Buzeştili Kardeşler ile büyük mücadele içindeydi. Eflakta güç sahibi olan Buzeştiler, başkent Târgovişte'ye gönderdikleri 2.000 kadar kuvvetle Simion'u Eflak'tan çıkarırlar. Bu şekilde Eflak tahtını zapt eden Buzeştiler, Radu Mihnea'nın Yergöğü'nde ava çıktığı vakit, kendisini Eflak tahtına davet ederler. Lakin Radu Mihnea, Eflak tahtı için Eflak'taki Osmanlı temsilcisine haber verilmesini şart koşar. Bunun üzerine Buzeştiler, Osmanlıya karşı sadakatlerini ileterek, Radu Mihnea konağının artık başkent Târgovişte'de olduğu ve İstanbul'a itaat için birkaç gün içinde boyarlarını göndereceğine dair sultana haber gönderirler. Eflaklı boyarlardan gelen istekleri iyi değerlendiren Osmanlılar, Radu Mihnea'ya onay verir. Eflak tahtında görülen bu değişiklikle ilgili olarak III. Mehmed, Simion'un Eflak tahtı için bu derece inat etmesini Karaman Ağa ve Malkoçoğulları'nın tahriki üzere olduğuna kanaat getirmiştir. Bu durumda bahsi geçen kişileri cezalandırarak Eflak'ta istikrarın sağlanması için gerekli adımların atılacağına dair teminat verir¹⁵. Böylece Osmanlılar, kendi kontrolünden çıkan Eflak ülkesinde yeniden söz sahibi olurlar. Bununla birlikte Eflak tahtına kendi belirledikleri adayı koyma fırsatı elde ettiği gibi Eflak üzerindeki Lehistan etkisi de bertaraf edilir. Yani 1594 sonbaharında Eflak'ta kaybedilen Osmanlı hâkimiyeti ilk kez Kasım 1602'de Radu Mihnea'nın voyvodalığa getirilmesi ile yeniden sağlanmış olur.

Osmanlı sultanı, Radu Mihnea'nın niçin voyvoda seçildiğine dair Simion'a açıklama gereği duyarak, onu gücendirmek istemez. Bilhassa Simion'a verilen mesajda, Osmanlı yönetiminin kendisinden memnun olmasına karşın Eflaklı boyarların kendisini voyvoda olarak görmek istemedikleri ve dolayısıyla boyarların Eflak için Habsburg tarafından yardım talep etmeleri üzerine böyle bir seçim yapıldığı izah edilir. Söz konusu mektuptan anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı idarecileri, tahtı Radu Mihnea'ya vererek Eflak'taki Habsburg tehlikesini bertaraf etmeyi amaçlamışlardır. Osmanlı idaresi sanıldığığının aksine boyarların isteklerine hemen karşılık vermeyip, bu istekler bir süre geçiştirilmiş ve sonunda boyarlar Simion'dan

¹⁵ BOA, İ.DH, nr. 16/1513. Tahsin Gemil, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta Otomană în Documente Turcești (1601-1712)*, București, 1984, s. 78-80.

memnun olduklarını iletmişlerdir. Zira bir süre sonra Eflak'taki olaylar giderek büyümüş ve Eflak'a bir Osmanlı temsilcisinin gönderilmesi zaruret halini almıştır. Osmanlı çavuşu, Eflak'taki olayları bir süre izlemiş ve İstanbul'a "*Eflak'a istenilen voyvodayı atayamazsak Eflak ülkesi huzura ermeyecektir*" mesajını iletmiştir. İşte bu cevap üzerine Osmanlı idarecileri, Radu Mihnea'nın Eflak voyvodalığına karar getirmişlerdir. Öte yandan Simion'a verilen mesajda, Eflak tahtının yeniden kendisine verileceğinden bunun için biraz sabır etmesi istenmiş ve Simion voyvodanın gücenmesinin önüne geçilmiştir. Hatta kendisi Osmanlılara hizmet etmesi için İstanbul'a davet edilmiştir¹⁶. Özellikle Osmanlıların bu şansı daha önce hiçbir voyvodaya tanımadığını belirtmek gerekir. Simion ise Radu'ya karşı kardeşi Ieremia'nın da desteğini alarak mücadeleye girişmeyi tercih ederek Osmanlıların kendisine verdiği bu şansı kullanamamıştır. Çünkü Simion'un Eflak'ı terk etmesiyle beraber Eflak ülkesi iki kutba ayrılmıştır. Eflak'ın kuzeyi Simion tarafından yönetilirken, güneyi ise Yergöğü'nde bulunan Radu Mihnea tarafından yönetilmeye başlanmıştır¹⁷.

Osmanlıların Radu Mihnea'yı Eflak'a getirmeleri Leh yönetimini oldukça rahatsız eder. Lehistan tarafından buna siyasi tepkiler gelmekte gecikmez. Leh yönetimi, Radu Mihnea'nın Eflak'a gelmesinin yasal olmadığını öne sürerek, bu kararı eleştirir. Leh idarecilerinin Eflak voyvodalığı seçimi için ilk defa yasal ibaresine dikkat çekmesi oldukça ilginçtir¹⁸. Radu'nun Eflak voyvodası olmasıyla birlikte Movilă ailesinden de itirazlar gelmeye devam eder. Özellikle Simion'un kardeşi Ieremia, kardeşinin Eflak'ta olan haklarını savunmak için sultana gönderdiği arzda, İstanbul'un dikkatini çeker. Ieremia Ocak 1602 tarihli mektubunda, Lehistan ve Boğdan'ın Mihail'e karşı verdiği mücadelelerden bahsederek, Leh-Osmanlı uzlaşması sonucu Eflak tahtına kardeşinin getirildiğini hatırlatır. Simion'un Eflak voyvodalığı için çok harcama yapıldığını ve Eflak'ta çok kan döküldüğünü dile getiren Ieremia, bu işi kendisinin üstlendiğini ifade eder. Simion'un Eflak voyvodalığını hak ettiğine kanıt olarak, Eflak'ta güçlü Mihail döneminde bile kimsenin Eflak tahtına yanaşmadığı halde, Eflak tahtı için kardeşi Simion'un aday olduğunu söyler. İşte bu vaziyetler karşısında Eflak tahtı için Simion beklerken başka

¹⁶ Holban, *a.g.m.*, s. 152-153.

¹⁷ C. Rezachevici, "Viața Politică în Primele Trei Decenii ale Secolului al XVII-lea. Epoca lui Radu Șerban, a Movileștilor și a lui Gabriel Bethlen", *Istoria Românilor*, Vol. V, Editura Enciclopedică, București, 2003, s. 39.

¹⁸ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 19.

birisinin atanmasını haksız ve adaletsiz olarak değerlendiren Ieremia, bu şekilde İstanbul'a kırıgın olduğunu iletir¹⁹. Bu vaziyet karşısında açıklama yapma gereği duyan Osmanlı idaresi, Kapıcı ağa aracılığı ile Simion'a verdiği mesajda, Eflaklı boyar ve reayanın Eflak tahtı için Radu Mihnea'yı istediklerinden dolayı böyle bir karara gidildiği tekrar hatırlatılır. Bu yüzden Eflak başkenti Târgovişte'ye 1.000 kadar Osmanlı askerinin Radu Mihnea'ya destek için gönderildiği Simion'a iletilerek, İstanbul'dan gelen emirlere razı gelmesi ve Eflak'tan çıkması tavsiye edilir. Osmanlı temsilcisi, yanında getirdiği birliklerle Simion ile çarpışmaya niyetli olmadığını açıkça dile getirir. Aksi bir durumda ise sonuçlara katlanacağına dair Simion'a gözdağı verir²⁰.

Eflak'taki otorite boşluğundan yararlanan Habsburglar ise ilk fırsatta kendi adaylarını Eflak'ta tanımak için yine girişimlere başlar. Eflak'a Radu Mihnea'nın gelmesiyle birlikte Habsburg adayı Radu Şerban, 7 Mart 1602'de Erdel'den ayrılarak tahta geçmek için Eflak'a girdiğinde Şerban'ın 2.000 kadar öncü kuvvetlerinin yolu Türkler tarafından kesilmiştir²¹. Bu esnada Radu Mihnea, Radu Şerban'a karşı Yergöğü kalesine giderek yeni birlikler toplamak için Eflak'tan ayrıldığı vakit, sabık voyvoda Simion, bu fırsatı değerlendirerek Eflak'a girer. Bu esnada Radu Mihnea, Yergöğü'nde topladığı Erdel, Eflak ve Türk askerleri ile birlikte Eflak'ta bulunan Craiova'ya doğru ilerler. Radu Mihnea'ya karşı Simion, Hatman Oraş ve Vornik Ureche kumandasında birlikler göndererek, Radu Mihnea'nın Eflak'a girişini engellemek ister. Nitekim 15 Mart 1602 sabahı yapılan çarpışmalar sonucunda Radu Mihnea, Yergöğü'ne kaçmak durumunda kalır²². Simion'un Leh kralına verdiği malumattan anladığımız kadarıyla 21 Mart 1602 itibariyle üçüncü kez Eflak voyvodası olduğunu söylemiştir. Radu Mihnea'nın ülkeden kaçmasıyla Eflak'ta olası bir Habsburg tehlikesinin belirmesi üzerine böyle bir karara varılmıştır²³. Bu doğrultuda Eflak boyarlarına hitaben gönderilen bir emirde, tüm boyarların Eflak

¹⁹ Ilie Corfus, *Documente Privitoare la Istoria României Culese din Arhivele Polone: Secolele al XVII-lea*, Editura Academiei R.P.S., Bucureşti, 1983, belge 4, s. 10-11.

²⁰ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 3, s. 8.

²¹ Dimitre Ciurea, "Domnia Munteană a Lui Simion Vodă Movilă", s. 124.

²² V. Motogna, *Razboaiele Lui Radu Şerban (1602-1611)*, AARMSI, s. III, Tom. 6, Bucureşti, 1926, s. 251.

²³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Suplement II, belge LXV, s. 120-121.

voyvodası olarak seçilen Simion'a yardım etmeleri ve ona itaatte kusur etmemeleri tavsiye edilmiştir²⁴.

Eflak'taki bu voyvoda değişikliğinden bî-haber olan Radu Şerban, Eflak'a güçlü bir orduyla gelerek Simion'a karşı mücadeleye başlar ve ona Eflak'ta şans tanımaz. Bu yüzden büyük bir ordu ile Eflak'a doğru yola koyulan Radu Şerban, gizli bir şekilde dağlık alanları aşır Eflak'a giriş yapar. Simion, Radu Şerban'ın Eflak'a gireceğine dair söylentiler üzerine adamlarını Radu Şerban'ı araması için Eflak içlerine dağıttığında, bunlardan hiçbirisi onun izine rastlamaz. Bu yüzden Radu Şerban'ın Eflak'a giriş yaptığı şimdilik Eflak'ta bilinmemekteydi. Ancak, Radu Şerban'ın ordusuna rastlayan Telejean'daki Simion'a ait küçük kuvvetler panik halinde kaçarak Simion'u haberdar ederler. Böylesine hızlı bir şekilde Radu ile karşılaşacağına ihtimal vermeyen Simion, ordu toplamak için çareyi Siret civarına kaçmakla bulur²⁵. Öte yandan Simion, Eflak'tan kaçarak kendisine kuvvet toplamakla meşgul olduğu esnada Buzeştiler, Eflak'taki yönetim boşluğundan istifade ederek Habsburg adayı Şerban'a destek vereceklerini söyleyerek taraflarını belli etmişlerdir. Fakat Osmanlılar Eflak yönetimini, rakibi Habsburglara kaptırmak istemediklerinden dolayı bu durumu hoş karşılamazlar. Bu yüzden yeniden Lehistan ile anlaşma girişiminde bulunurlar. Lakin Tatarların Eflak voyvodası Simion'a yardıma gitmesine dair Lehistan'a yapılan işbirliği teklifleri, Lehistan kralı tarafından geri çevrilir. Böylece Tatarlar, Eflak yolunda yalnız bırakılır²⁶.

Lehistan'ın Eflak'ta işbirliğine yanaşmaması karşısında Kırım Hanlığı'na, Orta Avrupa'daki yardımlarından sonra ikinci bir görev verilmesi kararlaştırılır. Bu yeni görev, Eflak'ta beliren Habsburg tehlikesine karşı, yeniden Simion'u tahta çıkarmaktı. Bu çağrıya nazaran Tatar Hanlığı, 25-30.000 civarındaki ordularıyla Eflak-Boğdan sınırlarında görülür. Bu desteğe ek olarak Boğdan voyvodası Ieremia, 20.000 askerle kardeşi Simion'a yardıma için gelir. Sözü ettiğimiz bu güçler 10 kadar ağır topla korunmaktaydı²⁷. Bunun yanı sıra Eflak'taki bu zor koşullar altında Osmanlılar da Simion'u destekten mahrum bırakmamıştır. Bilhassa Simion'un Siret'e çekilmesinin ardından Silahtar Divâne Hüseyin'e verilen görevde, elindeki

²⁴ BOA, KKd, nr. 70, s. 548.

²⁵ V. Motogna, "Razboaiele Lui Radu Şerban (1602-1611)", s. 12-13.

²⁶ *Călători Străini*, IV, s. 249-250.

²⁷ Emanuel Constantin Antoche, "La Victorie de Radu Şerban, Prince de Valachie A La Bataille D'Ogretin-Teişani (23-24 Septembre 1602)", *RIM*, Nr: 3-4, Bucureşti, 2014, s. 63.

gönüllü askerleri ile birlikte Simion'a yardım için İbrail veya Hârşova mevkilerinden münasip bir şekilde geçiş yapılarak askeri açıdan destek verilmesi istenir²⁸. Özellikle Radu Şerban, Eflak'ta Simion'a gelecek yardımların farkında olduğu için bu desteklerin önünü kesmek için ilk etapta “*Tecuci*” taraflarına 4.000 civarı bir kuvvet gönderir. Radu Şerban'ın askerleri, Tatar, Boğdan ve Türk akınlarına karşı duramayarak, Tecuci yakınlarında bozguna uğrar. Radu Şerban, Eflak tahtı için gayet hazırlıklı geldiğinden bu mağlubiyet onu fazla sarsmaz. Çünkü çeşitli milletlerden oluşan 6.000 kadar atlılara ek olarak 8.000 civarındada piyadeler mevcuttu. Bunun yanında Marcu Cercel ve Pierre Konkoly'ce yönetilen 9.000 askeri de unutmamak gerekir. İşte sözünü ettiğimiz bu kuvvetlerle Eflak'a ikinci kez giriş yapan Radu Şerban karşısında Simion, Eflak'a giden yolları Tatar askerleri ile kapatmak için önlem alır. Bu şekilde Radu Şerban'ın Eflak içlerine girmesinin önü kesilecekti. Çünkü Eflak halkı yıllarca süren Mihail'in savaş halinden bıktıkları için yeni bir savaşa hazır değillerdi. Bu yüzden buna bir yenisini eklemek istememişlerdir. Simion'un bu planına karşı Radu Şerban ise Buzău'ya 16 km uzakta kendisine avantaj sağlayacak bir savaş yeri aramaktaydı. Bu yer ise “*Teişani*” idi. Sık ormanlık alanlardan müteşekkil olan Teişani bölgesi (Valenii de Munte yakınlarında), atlı Tatar birlikleri için dezavantaj oluştururken, yüksek miktarda piyadeye sahip olan Radu Şerban ordusu için bir avantaj olmuştur. İşte bu yüzden Teişani'de zaman kazanan Radu Şerban, Tatarları müşkil duruma sokmuştur. Bu haliyle Radu Şerban, Eflak için Karpat yollarını güvene alarak ikinci kez Eflak voyvodalığının önünü açar²⁹. Bilhassa Ieremia tarafından İstanbul'a gönderilen Boğdanlı elçiler, Radu Şerban-Simion arasında meydana gelen Teişani savaşı ile ilgili olarak verdikleri bilgilerde, Simion'a yardım için gelen Tatarların 25.000 civarı kayıp verdiğini belirtmesi, Tatar kayıplarını gözler önüne sermiştir. Bu denli kaybın ardından Tatarlar, Tuna boylarında bulunan Silistre kalesine sığınırken, Simion da kardeşi Ieremia'nın yanına Boğdan'a kaçmıştır³⁰. Bu haliyle Simion'un Eflak voyvodası olmasına dair ümitlerini şimdilik ertelediğini söyleyebiliriz. Özellikle bu noktada Simion, Eflak'ta aynı şekilde Buzeştiler ile giriştiği mücadele sırasında Akkirman ve Bender Beylerine yazdığı halde kendinse yardım edilmediğine dair İstanbul'a şikâyetle bulunur. Zira Akkirman ve Bender alaybeylerinin yardımları sayesinde

²⁸ BOA, İE. DH, nr. 5/472. Tahsin Gemil, *Documente Turceşti*, s. 85.

²⁹ Emanuel Constantin Antoche, *a.g.m.*, s. 63-64.

³⁰ Veress, *Documnete*, VII, belge 7, s. 83.

Buzeştileri bir nebze olsun durdurabildiğinden bahseden Simion, Radu Şerban'a karşı destek alamaması halinde Eflak-Boğdan'ın elden giderek Tuna hattının çok büyük tehlikeye düşeceğine dikkat çekmek istemişti³¹. Simion'un bu haklı gerekçesi 1603'te Radu Şerban'ın Tuna boylarına yapacağı baskınlarla kendini gösterecektir. Sonuç itibariyle Eylül 1602'de Radu Şerban, Simion'u Eflak'tan atmayı başararak ikinci kez Eflak tahtına gelir. Radu Şerban'ın tahta gelişinde Eflak'ta nüfuz sahibi olan Buzeştiler ve Habsburg desteği etkili olmuştur. Böylece XVII. yüzyılın başlangıcında Eflak'ta Osmanlı-Tatarlar işbirliğinin önü kapanırken Mihail döneminde devam eden Habsburg etkisi güç kazanır³².

5.2. Eflak'ta Güç Dengelerinin Osmanlı Aleyhinde Değişmesi ve Habsburg Etkisinin Güç Kazanması

Radu Şerban, 1602'de yönetimi ele aldığı Eflak ülkesi, Mihail döneminden kalan anti-Osmanist boyar ve soylular tarafından yönetilmekteydi. Radu Şerban, Habsburglara Mihail döneminden kalma politikalarına devam edeceğine dair sözleri bu grubu kendisine bağlamada etkili olmuştur. Bunun yanı sıra Radu Şerban'ın, Mihail döneminde Eflak'ta en önde gelen yöneticiler arasında yer alması Eflak'ta kendisine olan güveni artırmıştır. Bu sayede Eflak'ta büyük bir çevre edinen Radu Şerban, Eflak tahtına geldiğinde ülkenin nüfuz sahibi boyarları tarafından kendisine tam destek sağlanmıştı³³. Zira Radu Şerban, Habsburg adayı olduğu için Eflak voyvodalığını resmi olarak Osmanlılara onaylatamaz. Bu yüzden Osmanlılardan istediğini alamayan Radu Şerban, Tuna yalılarında bulunan Türk boyları için bir tehdit oluşturmaya başlar. Özellikle Eflak voyvodalığının 1603 Şubat-Mart aylarında Tuna boylarına yaptığı baskınlar, Mihail'in 1594-1595 kış aylarında Tuna'ya yaptığı baskınları andırmaktadır. Eflak kuvvetleri ilk olarak sabık voyvoda Radu Mihnea'nın bulunduğu Hârşova ve İbrail'e akınlar düzenleyerek Akkirman'a kadar ilerlerler. Bunun yanında Tuna'nın güneyinde bulunan Türk garnizonlarına saldıran Eflaklılar Yergöğü, Vidin, Turnu ve Rahova gibi Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerlerde büyük zarara yol açarlar³⁴. Tuna yalılarında yapılan akınlarla Osmanlı yönetimini zora sokan Radu Şerban'a karşı Mart 1603'te

³¹ Tahsin Gemil, *Documente Turceşti*, s. 82-83.

³² Constantin Şerban, "Legătura Politice Între Cele Trei Țări Romane În Prima Jumătate A Secolului Al XVII-lea", *SAI*, XLIII-XLIV, Bucureşti, 1981, s. 69. C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 40.

³³ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 36.

³⁴ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 46.

İstanbul'da Simion'un yeniden Eflak voyvodası olabileceği gündeme dahi gelir³⁵. Muhtemelen Osmanlılar, yeniden Simion'a karşı Eflak'ta huzursuzluğun çıkmasını göze alamadıklarından Radu Şerban'a ancak 14 Kasım 1604 tarihinde onay verir. Bu şekilde Romen tarihinde tanımaya alışık olduğumuz Kurt Çelebi tarafından kendisine hükümet alametleri verilmiştir³⁶. Bunun yanı sıra Eflak'a sınır olan Ruscuk kalesinde bulunan cebeciler, Radu Şerban'ın yardım istemesi halinde gerekli yardımın verilmesi hususunda uyarılmışlardır³⁷. Bundan dolayı Radu Şerban, 5.000 altın karşılığında Kırım Tatarları ile bir anlaşma yapmak durumunda bile kalmıştı. Bu anlaşmaya göre, Tatarlar Eflak'a saldırmayacaktı. Tatarlar ile yaptığı anlaşma sayesinde Eflak'ta düzeni yerleştirmeye çalışan Radu Şerban, Tatar korkusundan dolayı dağlara kaçan reayayı tekrar evlerine dönmek üzere çağırmıştır³⁸. Öte yandan Radu Şerban gibi Habsburg yanlısı bir adayın, Osmanlılar tarafından resmi olarak tanınmasının Erdel'de yaşanan durumlarla doğrudan ilgili olduğunu söylemek gerekir. Çünkü Erdel'i elde tutmanın yolu Eflak'ın güvende olmasından geçiyordu. Bu yüzden Osmanlılar, Eflak'ta Radu Şerban yönetimine resmiyet kazandırmak durumunda kalmıştır. Bilhassa General Basta kuvvetlerinin Erdel'den çıkarılması adına 1604'te Erdel'de bulunan filo-Türk soylusu Ştefan Boskay'ın, Habsburg otoritesine başkaldırması Osmanlılar tarafından yoğun şekilde desteklenecektir³⁹.

Erdel'de Boskay'ın başlattığı Habsburg karşıtı ayaklanmalar ve buna bağlı olarak Osmanlıların yeniden Erdel'de hâkimiyetini tesis etmek istemesi, Eflak tahtında da eski rekabetin devamına yol açmıştı. Bu rekabetin bir tarafında Boğdan voyvodası Ieremia ve kardeşi Simion dururken, diğer tarafta ise Osmanlı tarafının kendisine güvenmesi adına bu fırsatı iyi şekilde değerlendirme arayışı içinde olan Radu Şerban vardı. Boğdan voyvodası Ieremia, Erdel'deki Boskay harekâtını kardeşi Simion için bir fırsata dönüştürmek peşindeydi. Ieremia, kardeşi Simion'un Eflak tahtına geçmesi adına Lehistan yönetimi nezdinde defalarca girişimde bulunmasına rağmen Lehistan kralı, 29 Ekim 1603'te Osmanlı onayı olmaksızın Simion'un yeniden Eflak voyvodası olamayacağını iletmişti⁴⁰. Bu durumda Simion'un Eflak voyvodalığı onayının İstanbul'dan geçtiğinin farkında olan Ieremia, Erdel'de

³⁵ Hurmuzaki, *Documente* Vol. IV-II (1600-1650), belge CCLVIII, s. 278.

³⁶ Mihai Maxim, *Noi Documente Turceşti*, s. 308.

³⁷ BOA, KKd, nr. 70, s. 536.

³⁸ *Călători Străini*, IV, s. 297.

³⁹ Călin Felezeu, "*Cadrul Politic Internațional (1541-1699)*", s. 31.

⁴⁰ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 20, s. 41.

bulunan Boskay'a destek için 30.000 civarı Boğdan askerinin hazır olduğunu İstanbul'a ileterek, kardeşi Simion'un Eflak voyvodalığı için aradığı fırsatı yakalamış olur. Zira Osmanlı yönetimi buna hemen karşılık vermeyip, Simion için Eflak voyvodalığını istemelerine karşılık olarak Simion'u Silistre Beyi Ali Paşa'ya yardım etme görevine çağırmıştır. Bu şekilde Belgrat kalesine varmak üzere olan Ali Paşa'dan evvel Erdel'deki Boskay kuvvetlerine yardım etmesini ön koşul olarak sunmuştur⁴¹. Nitekim Boğdan kuvvetlerinin başında bulunan Simion'a verilen bir hükümde, Erdel'e giderek bu hizmeti gördükten sonra, kendisine Eflak voyvodalığının ihsan olunması için Vezîr-i Âzam Mehmed Paşa'ya talimatlar verildiği müjdesi verilir. Şüphesiz Osmanlılar, Eflak voyvodalığı sözü ile Simion ve Ieremia'yı Erdel yardımı için teşvik etmesini bilmiştir⁴². Osmanlılar, Erdel'deki Boskay'ı desteklemek için bu koşula ek olarak Ieremia'dan 3.000 atlı asker ve 2.000 kadar tüfekli piyade daha talep eder. Boğdan askerlerinin Eflak başkenti Târgovişte'den geçerek Kolojvar/Cluj üzerinden vakit kaybetmeksizin Erdel'deki harekâta katılması görevi verilir⁴³. Bunun yanı sıra Eflak voyvodası Radu Şerban'a Erdel'de baş gösteren Habsburg harekâtına karşı yardım etme görevinin yanı sıra, ülkesini muhâfaza etmesi için Eflak'ta kalması konusunda ısrar edilmiştir. Radu Şerban'dan istenen ise, Eflak'ta güvendiği bir kişiyi kumandan seçerek, Eflaklı birlikleri bu şekilde Erdel'e göndermesi gerekmiştir⁴⁴. Özellikle bu emrin verilmesi şüphesiz Ieremia ile birlikte Erdel yardımına gidecek olan Simion'a karşı bir önlem olarak düşünülmesinden ileri gelmekteydi. Zira Boğdan'a gönderilen sonraki emirde, Erdel'e Boskay yardımına giden Ieremia-Simion ikilisinin Eflak içinden gitmesine kısıtlama getirilmiştir. Bu şekilde eski voyvoda Simion ile Radu Şerban'ın tekrar karşı karşıya getirilerek Eflak halkının zarar görmesi engellenmiş olacaktı⁴⁵. Hatta Radu Şerban da böylesine bir tehlikeye işaret ederek Ştefan Boskay'a yapılacak yardımın yarıda kalması anlamına geldiğine dair İstanbul'un dikkatini çekmeyi başarabilmişti. Bu yüzden 3 Mayıs 1605 yılında Radu'ya verilen fermada, Ieremia ve Simion ikilisinin Totriç ve Biriçka civarlarından Eflak'a uğramadan Erdel'e yardıma gideceğinin altı çizilerek, Simion tehlikesine karşı gönlünü ferah tutması

⁴¹ BOA, MD. nr. 77, s. 5, h. 73; Tasin Gemil, *Documente Turceşti*, s. 101-102.

⁴² BOA, MD. nr. 77, s. 14, h. 92.

⁴³ BOA, MD. nr. 77, s. 3, h. 67.

⁴⁴ BOA, MD. nr. 77, s. 14, h. 93.

⁴⁵ BOA, MD. nr. 77, s. 19, h. 101.

söylenmiştir⁴⁶. Bu şekilde sabık Eflak voyvodalarının karşı karşıya gelmesinin önlenmesinin ardından Tuna boylarında bulunan Beylerden de yardım taleplerine gidilmiştir. Silistre Beyi Ali Paşa'ya tâbi akıncılar ile Babadağ muhâfazasında olan İskender Paşa ile birlikte Erdel'de gerçekleşen Boskay harekâtına karşı destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Özellikle İskender Paşa'ya verilen hükümden anlaşıldığı kadarıyla Babadağ muhâfazasında hiç kimsenin kalmasına mani olmadan Erdel'e gönderilmesine dair ikazlar, Erdel harekâtının önemine vurgu yapmaktadır⁴⁷. Söz konusu bu yardımların yanı sıra Niğbolu, Vulçitrın, Kırkkilise, Vidin, Semendire Sancakbeyleri ile Kırım Hanlığı'nın da Erdel harekâtında görevli olması bu durumu kanıtlar niteliktedir⁴⁸. Bu yardımlar sayesinde Erdel'deki Habsburg kuvvetlerini bertaraf eden Ştefan Boskay, Varad/Oradea⁴⁹ ve Caşovia kalelerini almayı başarır. Bu kalelerin alımı ile birlikte Boskay, Erdel ülkesini, Osmanlılar adına Habsburglara karşı ileri uçta yer alan bir savunma duvarı haline getirir. Boskay, Habsburg tehlikesini bertaraf ederek onlara Erdel'de beklenmedik bir darbe indirir. Boskay'ın muhaliflerine karşı zaferlerinin hemen ardından kendisi, Osmanlı sultanı tarafından Macar kralı olarak tanınır⁵⁰. Bu arada Osmanlıların Erdel ve Macaristan'ın güvenli olmaması nedeniyle Romen Prenslüklerini tümünden Osmanlı eyaletine dönüştürme niyetlerine dair 15 Mayıs 1605'te Venedik'e giden bir rapor oldukça dikkat çekicidir. Octovian Bon'un raporuna göre, Osmanlılar Erdel'deki durumların kendi lehine değişmesini bir fırsat olarak göreceğinden, Romen Prenslüklerinin barış ve güven içinde olmaları adına söz konusu bu Prenslükleri, Beylerbeyliğe dönüştürüp kendi sistemine dahil etmek için uygun zamanı beklemekteydiler⁵¹. Hâlbuki bu tür haberler şimdilik gerçekten uzak olsa da İstanbul'da bu tür söylentilerin dolaşması, İstanbul'un niyetini göstermesi açısından oldukça ilginçtir. Netice itibarıyla Boskay'ın Erdel'de Habsburg otoritesine başkaldırmasının en önemli sonucu, şüphesiz Habsburgların Erdel ve Eflak hâkimiyetlerini kaybetmesidir. Erdel'de Habsburglara bağlı Sas gruplarını Osmanlı ve Tatar askeri yardımları ile bertaraf

⁴⁶ BOA, MD. nr. 77, s. 19, h. 103; Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 103.

⁴⁷ BOA, MD. nr. 77, s. 27, h. 152-153.

⁴⁸ BOA, MD. nr. 77, s. 14, h. 91.

⁴⁹ Varad kalesinin resmi için bk. Resim VIII.

⁵⁰ Călin Felezeu, "*Cadrul Politic Internațional (1541-1699)*", s. 31.

⁵¹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-II, belge CCLXX, s. 284.

eden Boskay, Habsburglar ile Osmanlılar arasında 1606 tarihinde imzalanan Zitvatoruk anlaşmasıyla yerini daha da sağlamlaştırmış oldu⁵².

Erdel voyvodalığı uzun süren 1594-1604 yılındaki isyanın ardından 1605 son baharında Osmanlı himayesini tanımıştır. Bu haliyle uzun savaşlar döneminde elden çıkan Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalıklarında yeniden Osmanlı hâkimiyeti tesis edilmiştir. Bu denli öneme sahip olan Boskay'ın Erdel harekâtlarına yaptıkları hizmetlerinden dolayı 18 Ekim 1605'te Eflak voyvodası Radu Şerban, Boğdan voyvodası Ieremia ve kardeşi Simion birer hil'at ile ödüllendirilmişlerdir⁵³. Özellikle Erdel harekâtı esnasında kendisine verilen görevleri layıkıyla yerine getiren Ieremia, İstanbul'dan övgü dolu sözlere mazhar olmuştur. Ieremia'nın Âsitâne-i Saadet'e bu şekilde hizmet etmesi karşılığında Boğdan voyvodalığının başkasına verilme ihtimali bulunmadığından hizmetlerine istenildiği şekilde devam etmesini istemiştir⁵⁴. Lakin Erdel'deki harekâtın sonlanmasının ardından Eflak tahtına dair istediğini alamayan Simion, inatla Eflak-Boğdan-Erdel sınırlarında görülmeye devam etmiştir. Nitekim Simion'un askerler ile birlikte Eflak sınırlarında belirmesi, sürekli tedirgin olan Eflak içlerinde korkuya sebebiyet vermiştir. Bu vaziyetler üzerine Simion, Sultan I. Ahmed'in rızası olmaksızın bu denli asker ile sınırlarda beklemesinin doğru bulunmadığı şeklinde uyarılmıştır. Eflak'ı kışkırtmaktan kaçınarak, tekrar kardeşi Ieremia'nın yanına gitmesi tavsiye edilmiştir⁵⁵. Bu ikazlara rağmen Simion, Radu Şerban tarafından defalarca Eflak sınırını silahlı askerler ile geçmemesine dair uyarılarına aldırmazlık etmeyerek, Eflak'taki emellerini gerçekleştirmek adına Eflak'a giriş yapar. Simion'a karşı gayet hazırlıklı duran Radu Şerban, kendisine Eflak'ta geçit vermeyince Simion, bir daha dönmek üzere Eflak'tan kaçar. İşte Simion'un kaçağı ile birlikte Radu Şerban Eflak'taki tahtını güven altına alır⁵⁶. Buradan da anlaşılacağı üzere Simion'un Eflak tahtına dair umutları sönmüştür. 1605 tarihinden itibaren Erdel'e gönderilen yardımlarla kendisini ispat eden Radu Şerban, Eflak tahtında yönetim sürmekteydi. Özellikle Şerban'ın yönetici kurulunda Eflak ülkesinin güçlü boyarlarının olması, kendisini 1611 yılına değin Eflak'ta tutmaya yetmiştir. İşte bu yüzden Radu Şerban, Eflak tahtında bulunduğu dokuz yıl içerisinde Eflak içinden kendisine karşı herhangi bir komplo hareketi görülmemiştir. Sadece

⁵² Călin Felezeu, "Cadrul Politic Internațional (1541-1699)", s. 32-33.

⁵³ BOA, MD. nr. 77, s. 41, h. 183.

⁵⁴ BOA, MD. nr. 77, s. 35, h. 171; Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 106.

⁵⁵ BOA, MD. nr. 77, s. 35, h. 172; Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 108.

⁵⁶ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-II, belge CCLXXII, s. 285.

1608 yılında Erdel hâkimi Gabriel Bathory'in desteği ile Eflak tahtını değiştirmek amacıyla gönderilen Mihail'in oğlu Nicolae Patraşcu'nun isyanı istisna olmuştur⁵⁷. Özellikle Gabriel Bathory'in Eflak'a müdahale etmesi, Osmanlı yönetimi tarafından da hoş karşılanmamış ve Radu'ya gönderilen fermanda, Patraşcu'nun "*voyvodalık sevdasıyla*" Eflak tahtında hak iddia etmesi, Eflak ülkesinde ihtilale ve dolayısıyla Eflak haracının toplanmasını zora soktuğu ifade edilmiştir. Patraşcu'nun yakalanması halinde Eflak geleneklerine göre burnunun kesilerek İstanbul'a gönderilmesi talep edilerek bu isyanın sona ermesi için kökten çözüm arayışına gidilmiştir⁵⁸. Bu doğrultuda Radu Şerban, Silistre Beylerbeyi Ali Paşa'nın kendisini Eflak tahtına koymak adına yaptığı yardımlar sayesinde iktidarı elinde tutabilmiştir⁵⁹. Eflak'ta Patraşcu isyanının bastırılmasının ardından, Radu Şerban, bu isyana sebep olanları yanına çekip, Patraşcu'yu damadı yapmıştır. Bu şekilde İstanbul'dan gelen emirler doğrultusunda hareket etmediği görülen Şerban, Eflak'taki isyan olayını fırsata çevirmesini bilmiştir⁶⁰. Radu Şerban'ın bu tercihinin muhtemel sebebi, Eflak'taki konumunu sağlamlaştırmak adına divan kuruluna Habsburg etkisinde kalan kişileri seçmesidir.

Osmanlılar ile yapılan barışın ardından Eflak'ta iç istikrarı sağlayan Radu Şerban, komşusu Erdel'de yaşanan politik değişimlerden fazlasıyla etkilenmiştir. Özellikle 1606'da Osmanlılar ile Habsburglar arasındaki savaşı sona erdiren Zitvatoruk barışı, Erdel'e oldukça avantaj sağlamışken, Ştefan Boskay'ın 26 Kasım 1606'da gerçekleşen ani ölümü ile bu fırsatı değerlendirememiştir. Ştefan Boskay'ın ölümü ile Erdel üzerinde yeniden beliren Osmanlı-Habsburg mücadelesine karşı Erdel soylularını çözüm arayışına itmiştir. Erdel Dieta'sı, Sigismund Rakoczi'yi voyvoda olarak tanıyarak bir nebze olsun dış baskılardan kurtulmuştur. Osmanlı yönetimi ise bu durumu kabullenmek durumunda kalmıştır. 1607 Ocak ayında Erdel'e gönderilen ahitnâme ile Erdel'deki Rakoczi yönetimi, selefi Boskay gibi Erdel'in geleneksel politikasını takip ederek hem Osmanlılar ile hem de Eflak-Boğdan ile iyi ilişkilerde bulunmuştur⁶¹. Zira Rakoczi'nin tahttan çekilmesiyle Erdel'de bulunan soylular, Erdel'e barış getirme temennisi ile 26 Nisan 1608'de Gabriel Bathory'i Erdel voyvodası olarak seçmişlerdir. Gabriel Bathory ile birlikte

⁵⁷ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 42.

⁵⁸ BOA, KKd, nr. 71, s. 32.

⁵⁹ BOA, A.DVN, nr. 21/17.

⁶⁰ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 42.

⁶¹ Călin Felezeu, "*Cadrul Politic Internațional (1541-1699)*", s. 33-34.

Erdel yeni bir politik anlayış içine girmiştir⁶². Özellikle Eflak-Boğdan-Erdel arasındaki anlaşma ve barışa dair politikalar, Gabriel Bathory'in hırsı yüzünden zarar görmüştür. Bunun nedeni ise akrabası Ştefan Bathory gibi Lehistan kralı olamayan Gabriel Bathory'in, üç Romen ülkesini tek bir çatı altına alma politikasına yönelmesidir. Gabriel Bathory döneminde Erdel, geleneksel çizgiden farklı bir yol takip ederek üç Romen voyvodalığını tek çatı altında birleştirme yani "*Daçya Ruhunu*" yeniden canlandırma çabası içerisine girmiştir⁶³. Erdel hâkimi Gabriel Bathory, ilk önce Eflak'ta kendisine rakip olarak gördüğü Radu Şerban'dan kurtulma yollarını aramıştır. Bu vesile ile Eflak tahtı için düşündüğü Patraşcu denemesinden sonra, kendisine daha uygun bir zaman aramıştır. Eflak'a saldırmayı planladığı esnada, çekindiği tek şey Osmanlıların bu duruma nasıl tepki vereceği idi. Bu yüzden Osmanlıların Eflak-Boğdan hakkındaki tutumlarını öğrenmek için İstanbul'a elçi gönderir. İstanbul'da gayet iyi karşılanan Erdel elçileri, İstanbul'un gerçek niyetini öğrendiklerinde hayal kırıklığına uğrarlar. Çünkü Osmanlı yönetimi, Eflak-Boğdan'da voyvoda değişikliklerine pek yanaşmaz. Gabriel Bathory, Osmanlılardan gelen olumsuz cevaba rağmen, 11 Kasım 1610'da Sibiu'yu ele geçirerek burayı Erdel'in merkezi olarak ilan eder. Sibiu'nun ele geçirilmesinden sonra Radu Şerban'ı gizlice yakalayıp ondan kurtulmak isteyen Erdel Beyi Gabriel Bathory, bu amaçla ansızın Eflak'a girer. Radu Şerban, kendisine karşı hazırlanan bu plandan haberi olmasa da Braşov'da bulunan adamı Braşovlu Mihail Weiss'in, zamanında bu planları Eflak'a ulaştırması sayesinde, Eflak'tan ailesi ve serveti ile birlikte Boğdan'a kaçmayı başarır. Gabriel Bathory ise İstanbul'a gönderdiği elçi aracılığı ile Eflak hainini ülkeden çıkardığını ileterek, Eflak voyvodalığının kendisine verilmesini talep eder. Bu esnada 26 Ocak 1611'de Eflak başkenti Târgovişte'ye giren Erdel kuvvetleri, Eflak'ı işgal eder. Erdel kuvvetleri, Eflak'ta bulunduğu sürece Eflak halkını katliam ederek gerçek yüzünü göstermiştir⁶⁴. Eflaklı müellif Kantakuzen'in anlattığına göre, Eflak'a giren Gabriel Bathory'in askerleri, Eflak'ta kaldıkları üç ay boyunca manastırlara kadar her şeyi yağmalamışlardır. Eflak, şimdiye değin böyle bir yağma hareketine maruz kalmamıştır⁶⁵.

⁶² Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, (traducerea, studiul introductiv și indicele de G. Duzinchevici ve E. Reus-Mirza), Editura Academiei R.P.R., București, 1965, s. 7.

⁶³ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 48-49.

⁶⁴ Motogna, "*Razboaiele Lui Radu Șerban (1602-1611)*", s. 65-67.

⁶⁵ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 87.

Osmanlı idaresi, Gabriel Bathory'in Habsburg adayı Radu Şerban'a karşı yürüttüğü Eflak seferine ses çıkarmasa da, ona Eflak voyvodalığı verilmemiştir. Zira Eflak başkenti Târgovişte'deki taht değişimi ve Gabriel'in Eflak'a olan yağmalarının Viyana'da tepkiye yol açtığı kesindir. Bu şekilde Habsburglar, kendi adayı olan Radu Şerban'ın Eflak'tan çıkarılmasının ardından İstanbul'a gönderdiği elçi Andreas Negroni aracılığı ile durumu protesto eder. Habsburg elçisi, kendi kralının Eflak-Boğdan voyvodalarını seçmeye hakkı olduğunu söyleyerek, Gabriel'in Erdel'e çekilmesini iletir. Buna karşı Osmanlıların tepkisi gecikememiş ve sadece Osmanlı sultanının Erdel-Eflak-Boğan içişlerine karışmaya hakkı olduğu hatırlatılarak, Kuzey Tuna Prensliklerinde asıl hâkimin kim olduğu mesajı verilmek istenmiştir⁶⁶. Nitekim Habsburg elçisine verilen bu cevabın ardından, Osmanlılar 28 Ocak 1611'de Eflak'a güvendiği bir isim olan Radu Mihnea'yı atayarak, Eflak tahtındaki belirsizliği ortadan kaldırmıştır⁶⁷.

Osmanlılar, Habsburglara verilen bu mesajın ardından Gabriel Bathory'e askeri olarak müdahale etme gereği duymuştur. İstanbul'dan gelen emir doğrultusunda Macar Ali Paşa, önce Eflak'a gelerek burada Radu Mihnea ile karşılaşır, 3 Eylül 1613'te Eflak orduları ile birlikte Erdel yolunu tutarlar. Erdel'e Bran kalesi üzerinden giren Osmanlı kuvvetleri, Boğdan voyvodası Ştefan Tomşa'nın getirdiği kuvvetlerle birlikte Erdel'de yaklaşık dört hafta Gabriel Bathory'in Sibiu'dan çıkmasını beklerler. Nitekim bu süre zarfında Gabriel Bathory ile onun kumandanı olan Bethlen arasında sert tartışmalar meydana gelir. Hatta bu tartışmalar, Bethlen'in kale içinde yanan kandili Gabriel Bathory'in sakalına fırlatmasına kadar varır⁶⁸. Erdel'deki uzun süreli tartışmalardan sonra Erdel'i terk eden Gabriel Bethlen, İskender Paşa aracılığı ile Nasuh Paşa'ya gelerek Erdel'de "Deli Kral" demekle maruf Gabriel Bathory'in Osmanlılara karşı olan düşmanca tutumlarını bir bir anlatır. İşte bu vaziyetlerden sonra Gabriel Bathory'in Erdel'de durmasının mümkün olmadığına karar verilir⁶⁹. Erdel'deki durumların öğrenilmesinin ardından Eflak ve Erdel'de baş gösteren Gabriel Bathory tehlikesine karşılık olarak, Kanije Beylerbeyi İskender Paşa'nın kumandasına verilen Osmanlı ordusunun görevi, Erdel haini Gabriel Bathory'i ele geçirmekle birlikte Erdel'e elçi

⁶⁶ Călin Felezeu, "Statul Juridic al Principatului Transilvaniei în Relațiile cu Poarta Otomană", *Istoria Transilvaniei*, Vol. II (de la 1541 până la 1711), s. 114.

⁶⁷ BOA, KKd, nr. 1790, s. 363.

⁶⁸ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, s. 32.

⁶⁹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, s. 471; Naîmâ, *Târih*, II, s. 418.

olarak gidip esir düşen Gazi Evrenos'un oğullarından olan Mustafa Paşa ve beraberindekileri de Erdel kâfirinin elinden kurtarmaktı⁷⁰. Bunun yanı sıra Kırım Tatarları da Erdel Seferi'nde görev almak üzere emir almışlardır. İskender Paşa, 25.000 civarında askerini Gabriel Bethlen emrine verir. Bethlen, bu kuvvetlerle Erdel'e girerek Dèva/Deva civarında konuşlanır. Öte yandan Osmanlıların hazırlıklarını haber alan Gabriel Bathory ise 13.000 kadar askerle birlikte Szászsebes/Sebeş taraflarında karşı kuvvetleri beklemeye başlar. Osmanlılar, Tatarların gelişi ile Gabriel Bathory'e asıl büyük darbeyi vurmak istediğinden, iki taraf birbirine yakın kamplarda bulunsa da büyük bir savaş meydana gelmez. Sadece iki taraf arasında küçük çaplı çarpışmalar vuku bulur. Zira 40.000 civarında Boğdan sınırlarından yola koyulan Tatar ordusu, kısa bir süre zarfında Sibiu yakınlarına gelir. Fakat Tatar ordularının Sibiu'ya geldikleri günün gecesinde, Gabriel Bathory'in askerleri ile birlikte geri Cluj'e kaçtığı haberi gelir. Eflak-Boğdan voyvodalarının Tatar Hanı'na zamanında gönderdiği haberler sayesinde Tatar Hanı, vakit kaybetmeden Gabriel Bathory üzerine hızla yol alır. Bir müddet sonra Erdel'deki Cluj'e gelen Tatarlar, ansızın Gabriel Bathory üzerine saldırır. Bunun üzerine korkuya kapılan Gabriel Bathory, Eflak-Boğdan voyvodalarının da Cluj'e gelme tehlikesi üzerine yanında bulunan askerle Erdel'den kaçar⁷¹. Nitekim Cluj'de baş gösteren bu çetin mücadeleler, Kırım Han'ı Şahin Giray'ın da katılımıyla başarıya ulaşmış ve Erdel voyvodalığından birçok esir alınmıştır. Hatta Kırım Hanı Şahin Giray, Erdel'den alınan bu esirleri adamları aracılığıyla İstanbul'a gönderir⁷². Zira bu savaşta Tatarlar, kumandanları Mirza'nın ölümüyle birlikte, Gabriel Bathory'i kovalamaktan vazgeçmişlerdir. Böylece Gabriel Bathory'in Erdel'den kaçışı üzerine Bethlen, Cluj'e gelerek yeni soylular tarafından Erdel Hâkimi olarak seçilir. Erdel prensi seçildiğine dair İskender Paşa'yı bilgilendiren Bethlen, İskender Paşa tarafından komşuları Eflak-Boğdan voyvodalıkları ile iyi geçinmesi halinde Erdel voyvodalığına ait hükümet alametleri gönderileceği müjdesi verilir. Böylelikle Bethlen'in Erdel voyvodalığı, resmiyet kazanmış olurken⁷³, Osmanlılar da Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodalıkları üzerindeki hâkimiyetlerini yeniden sağlam temellere oturtmuş olurlar.

⁷⁰ BOA, MD. nr. 80, s. 160-161, h. 409- 410.

⁷¹ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, s. 32-33.

⁷² BOA, MD. nr. 80, s. 167, h. 423.

⁷³ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, s. 33-34; Naîmâ, *Târih*, II, s. 418-419.

5.3. Radu Mihnea'nın Tahta Gelişiyile Eflak'ta Yeniden Osmanlı Etkisinin Güç Kazanması ve Sonrasında Eflak'ta Baş Gösteren Habsburg Tehlikesi

Eflak'ta görülen Gabriel Bathory tehlikesinin bertaraf edilmesinden sonra Eflak'a ikinci kez voyvoda olan Radu Mihnea, vakit kaybetmeden Eflak başkentine gelir. Yine Mihnea'nın tahta gelmesinde Eflak boyarlarının İstanbul nezdinde yaptığı girişimler rol oynamıştır. Nitekim Mihnea'nın tahta gelişine yer veren bir raporda, onun Eflak'a Osmanlı orduları eşliğinde girdiğine yer vermesinden⁷⁴ Mihnea'nın Eflak'ta Osmanlılar tarafından destek gördüğü anlaşılmaktadır. Radu Mihnea'nın Târgoviște'ye gelmesiyle birlikte Eflak boyarları ve halkı kendisini başkentte ziyaret ederek, ona tabi olacaklarına ve kendisine gereği gibi hizmet edeceklerine dair yemin ederek bağlılıklarını arz ederler⁷⁵. Bu sayede Eflak'taki filo-Türk (Osmanlı yanlısı) boyarların desteğini alan Radu Mihnea, Radu Şerban'ın Eflak tahtına olan emelleri yüzünden bir takım zorluklar ile karşılaşacaktır. Özellikle Mihnea, Eflak'ta Mihail ve Radu Şerban yönetimlerinden kalan anti-Osmanlı boyarların tepkisine maruz kaldığından tahta geldiği andan itibaren Habsburg yanlısı boyarlarla içte mücadele etmek durumunda kalır. Bilhassa 1611-1620 tarihleri arasında Eflak'ta görülecek iç meseleler hep Habsburg adayı olan Radu Şerban'ın Eflak'a geri getirilmesiyle ilgili olacaktır. Söz konusu bu hareketlerden ilkinin haber veren Eflaklı tarihçi Radu Popescu, Eflak'ta Radu Mihnea karşıtı olan Barcan Burşeneau ve beraberindeki sekiz kadar büyük boyarın, voyvoda Radu Mihnea'yı ber taraf ederek Eflak tahtına Radu Şerban'ı getirme girişimlerinden bahseder. Zira bu girişimlerin Erdel'de bulunan Gabriel Bathory tarafından öğrenilmesi ile başarısızlığa düşen bu komplo girişimi sonucunda 7/17 Kasım 1611'de bu isyancılar öldürülür. İkinci olarak 1613 sonbaharında Erdel Seferine katılan Eflak voyvodası Radu Mihnea'nın boşluğunu değerlendirmek isteyen Radu Şerban, Eflak boyarlarının Radu Mihnea'ya olan sadakatleri yüzünden bu girişim daha başlamadan sona ermiştir⁷⁶. Eflak tahtını elde etmek için söz konusu bu girişimlerin başarısızlığı yüzünden Radu Şerban, Eflak voyvodalığını resmiyete dökmek için Osmanlı yöneticilere de başvurduğu görülmektedir. Özellikle Budin Beylerbeyi Ali Paşa'nın bu hususta aracı olunması

⁷⁴ Valentin Constantinov, *Țara Românească și Țata Moldovei în Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2007, s. 284.

⁷⁵ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, s. 89.

⁷⁶ C. Rezachevici, "Viața Politică în Primele Trei Decenii", s. 53-54; Radu Popescu Vornicul, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, s. 84-85.

istense de Ali Paşa, İstanbul'dan Radu Şerban'ın Eflak voyvodalığına olumsuz cevap verildiği şeklinde geri dönüş yaparak, bu beklentileri daha başlamadan bitirmiştir⁷⁷. Şimdilik Radu Şerban, Radu Mihnea'nın Eflak'ta olduğu sürece, tahtta olan ısrarından vazgeçse de, bunun için daha uygun zamanı beklemeye koyulur. Nitekim Radu Mihnea'nın 1616 Ağustos'unda Boğdan voyvodalığına geçişi, Şerban'ın beklediği girişimleri yapması için büyük bir fırsat olur. Bu yüzden Eflak'taki voyvoda değişikliğine karşılık olarak anti-Osmanist boyarlar, ülkede huzursuzluk çıkarmaya başlamışlardır. Öyle ki 1618 yılında planlanan bu isyan, Eflak voyvodası Alexandru İliaş'ı tahttan devirip yerine Radu Şerban'ın getirilmesi amacını taşıyordu⁷⁸. Kazak akınları dolayısıyla Özü'de baş gösteren hadiseler sebebiyle Eflak voyvodası Alexandru İliaş'ın seferde olması, anti-Osmanlı boyarlar için aranmaz bir fırsattı. Bu yolla boyarlar, Radu Şerban'a Eflak'ta yer vermeyi planlamaktaydılar. Bu durumda Radu Şerban'ın Eflak üzerine harekete geçme emelleri İstanbul'da tedirginliğe yol açmıştır. Bu noktada Şerban'ın Eflak'a Erdel üzerinden geleceği ön görüldüğünden, 1 Haziran 1618'de Erdel Hâkimi Gabriel Bethlen'e verilen bir hükümde, Radu Şerban'a Erdel'den yol verilmemesi adına gerekli önlemleri alması istenmekteydi⁷⁹. Özellikle bu tedbirlerin alınması Eflak tahtında Osmanlıların söz sahibi olmalarını korumaya yönelik olmuştur. Eflak'taki iç çalkantılar nedeniyle Alexandru İliaş'ın, isyanı başlatan 10 kadar boyarı öldürmesi işleri iyice büyütür. Bu durumda isyancı boyarlar, Lupu Mehedinţeanu'yu Eflak'a davet ederler. Lupu Mehedinţeanu, Eflak'tan gelen bu çağrılar üzerine Erdel'de topladığı kuvvetlerle Tisa nehri üzerinden Eflak'a girer. Söz konusu bu kuvvetlerle başkent Târgovişte'ye kadar ilerleyen Lupu Mehedinţeanu karşısında Alexandru İliaş, çareyi İbrail dolaylarına kaçmakta bulur. Bu şekilde Eflak'ta Mehedinţeanu isyanına karşılık olarak Osmanlı tepkisi oldukça sert olmuş ve Davud Paşa'ya bağlı askerler, Tuna'da savaş için hazır bekletilmiştir. Nitekim Osmanlılar, Eflak'ı iyi idare edemeyen Alexandru İliaş'ı görevden almak durumunda kalmışlardır. Bu durumda Simion'un ikinci oğlu olan Gavril Movilă, 1618 yazında tahta getirilmiştir. İstanbul'dan gönderilen Gavrilaş, Eflak'ta Mehedinţeanu, Dumitrachi gibi güçlü kişilerce de kabul

⁷⁷ Veres, *Documente*, Vol. IX, belge 43, s. 51. Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 308.

⁷⁸ Constantin Rezaचेvici, "Politica Internă şi Externă a Ţărilor Române în Primele Trei Decenii ale Secolului al XVII-lea", *Rdl*, Tom 38, Nr: 1, Bucureşti, 1985, s. 13.

⁷⁹ 82 Numaralı *Mühimme Defteri (1026-1027/1617-1618)*, (Haz: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.), Ankara, 2000, h. 225, 227, s. 148-150.

görmüştür⁸⁰. Lakin Mehedințeanu, Leh Seferi esnasında İskender Paşa tarafından ber taraf edilerek Eflak'ta iç durumlar kontrol altına alınmıştır. Bahsetmiş olduğumuz 1611-1618 yılları arasında Eflak'ta meydana gelen baş kaldırmalar hem Radu Şerban'ı tahta geçirmeyi planladığı gibi diğer taraftan da ülkede güç kazanan yabancı unsurların çıkarılmasına yönelikti. Çünkü Eflaklılar, Radu Mihnea ile birlikte ülkeye gelen Rum asıllı yöneticilerin Eflak'ta güçlenmesine müsaade etmemiştir⁸¹. Gavrilaş Movilă'nın Eflak'a gelişiyle birlikte Eflak'ta Osmanlı etkisi daha da güç kazanmıştır. Erdel voyvodalığının da Osmanlı yanında hareket etmesi Eflak için bir avantaj olmuşken Eflak ve Erdel voyvodalarının kendi aralarında gizlice anlaşma yapmaları, Eflak lehine olmuştur. Mayıs 1619'da yapılan anlaşma ile Eflak ve Erdel voyvodalıkları ülkelerinde görülecek tehlikeye karşı ortak hareket etme kararı almışlardır⁸². Eflak-Erdel voyvodalıklarının bu kararlı adımlarından sonra Habsburglar, Şerban'ı Eflak'a geçirmek adına askeri yollar yerine politik anlamda İstanbul'da girişimlerde bulunmayı denemişlerdir. Şüphesiz bu girişimlerin amacı, Habsburgların yeniden Erdel'de söz sahibi olmak adına Gabriel Bethlen'i Erdel tahtından uzaklaştırmaktı. Şayet Radu Şerban'ın Eflak voyvodalığına geçmesi halinde, Boğdan'da Gaspar Grațiani'nin varlığı ve kuzeyde Habsburgların oluşu, Erdel voyvodası Bethlen'i ya Avusturya yanında olmaya zorlayacak ya da onu tahtı bırakması için itici bir güç olacaktı. Bu anlamda Şubat 1619'da İstanbul'da bulunan Habsburg elçisi Ludovic Von Molardt'ın görevi, Habsburgların planlarını gerçekleştirmek adına Osmanlıları ikna ederek, yeniden Radu Şerban'ı Eflak'a getirmektir. Bu girişimlerin yanı sıra Radu Şerban'ın şahsi olarak İstanbul'a gelip bağlılığını belirtmesi yerine, kendisine gönderilecek hükümet alametlerinin Erdel aracılığı ile alması hakkında Habsburg ısrarlarının varlığı göze çarpmaktadır. Çünkü Radu Şerban'ın İstanbul'a gelip öldürülme olasılığına karşı her türlü tedbiri düşünen Habsburglar, buna ilaveten Radu Şerban'ı Eflak'a Habsburg kuvvetleri tarafından getirmesini talep etmişlerdir. Ancak bu talepler, İstanbul tarafından kesin olarak geri çevrilmiştir. Söz konusu taleplerin gerçekleşmesi durumunda Romen ülkelerinin birliği Habsburg çatısı altında gerçekleşmiş olacağından Osmanlıların Kuzey Tuna'daki hâkimiyetleri sadece formalite olarak kâğıt üzerinde bir görünüm

⁸⁰ Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și Externă a Țărilor Române*", s. 13-14.

⁸¹ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 58-59.

⁸² Veress, *Documente*, IX, belge 155, s. 189.

sağlayacaktı⁸³. Avusturya isteklerinin yanı sıra Boğdan'da bulunan Grațiani'nin diğer bir Avusturya adamı olan Patrașcu'nun Eflak'a getirilmesi için Lehistan'ın aracılığına başvurması, hep Osmanlıyı Kuzey Tuna siyasetinde yalnız bırakmaya yönelik bir girişim olmuştur. Zira bu durumun farkında olan Osmanlı yöneticileri, Grațiani'yi haddi olmayan işlere karışmaması konusunda sert şekilde uyarmıştır. Sonuç itibarıyla bu tür girişimlere karşı koyma arayışı içine giren Osmanlıların en azından Boğdan'ı Beylerbeyliğe dönüştürmeye dair niyetlerinin⁸⁴ oldukça haklı bir nedeni olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekir.

5.2. XVII. Yüzyılın Başlarında Boğdan Voyvodalığının Osmanlı ve Lehistan Arasında Güttüğü Denge Siyaseti

Osmanlı ve Lehistan'ın ortak seçimiyle Boğdan'da voyvoda seçilen Ieremia Movilă ile birlikte Boğdan'da "Movilești" ismiyle yeni bir hanedanlık hüküm sürmeye başlar. Ieremia voyvodanın yönetime gelişi hem Lehistan hem de Osmanlı yönetimlerini oldukça memnun eder. Osmanlı ve Lehistan arasındaki tarihsel rekabeti iyi bilen Ieremia, ülkesinin çıkarları için iki büyük güç arasında denge siyasetini takip ederek, Boğdan'daki yerini ölene değin korur. Ancak Boğdan tahtına Leh kralının yardımıyla geldiğinden dolayı dış politikada Leh krallığının bir müttefiki gibi hareket etmek durumunda kalır. Ieremia, henüz voyvodalığın ilk ayında 27 Ağustos 1595 tarihinde Leh kralı önünde ant içerek, Leh krallığı için vazgeçilmez ve güvenilir bir dost olduğunu göstermek için bir takım anlaşmalar yapar⁸⁵. Ieremia'nın Boğdan tahtına geçmesi ile birlikte Boğdan'daki hâkimiyetlerini sağlama almak isteyen Lehistan yönetimi, Ieremia idaresinin daha ilk yılında, İstanbul'a baskı yapmaya başlar. Bilhassa 1597 tarihinde İstanbul'a gidecek olan Leh elçisi Stanislav Gulski'ye verilen talimatlardan birisi de, Boğdan'ın açıkça Lehistan yönetimine verilmesini savunmaktır. Bu durumun gerçekleşmemesi halinde ise Gulski, Osmanlı yöneticilerinden Boğdan yönetimine İstanbul'dan gelecek Müslüman bir Bey'in atanmaması karşısında garanti isteyecekti⁸⁶. Bu haliyle Leh kralı, Osmanlılara Boğdan voyvodasını seçme hakkının olduğunu İstanbul'a hatırlatırken, diğer taraftan da Boğdan haracının sabık voyvoda A. Lăpușeanu

⁸³ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomație*, s. 195-196.

⁸⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-II, belge CCCCXXI-CCCCXXII, s. 385.

⁸⁵ D. Ciurea, "Despre Ieremia Movilă și Situația Politică Moldovei", s. 325.

⁸⁶ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 199, s. 384.

döneminde olduğu gibi kalmasında ısrarcı olur⁸⁷. Lakin 1598 yılında yenilenen Leh-Osmanlı barış anlaşmasına bakıldığında Lehistan, Boğdan yönetimi hakkında söz sahibi olma hakkını korurken, sadece Boğdan haracının A. Lăpuşneanu döneminde olduğu gibi kalması yönünde istediği sonucu almış görünüyordu⁸⁸. Söz konusu bu anlaşmanın Boğdan açısından en önemli sonucu, Boğdan voyvodası Ieremia'nın tüm hayatı boyunca Boğdan voyvodası olarak kalmasını ve onun ölmesi halinde ise, Boğdan vilayetinin en büyük oğluna verilmesinin Osmanlı yöneticileri tarafından onaylanmasıdır⁸⁹. Bu haliyle Boğdan voyvodası Ieremia, dış politikada sadece Osmanlı desteğini kazanmakla kalmamış aynı zamanda da kendi hanedanlığının yerini garantilemiştir.

Leh Hatman Zamoyski, Ieremiya'yı tahta getirdiğinde onu kendisine güçlü bir müttelik olarak bulmuştur. Her ne kadar Ieremia, Zamoyski tarafından emirler olsa da Ieremia hem Boğdan hem de Osmanlı-Leh ilişkileri için etkin bir rol oynamıştır. Ieremia voyvoda, Mihail'in tahttan indirilmesine kadar geçen süre zarfında iki imparatorluğun Mihail'e karşı olan hareketlerine katkı sağlayarak Leh-Osmanlı yöneticilerinin güvenini kazandı. Öte yandan bu dengenin diğer tarafında yer alan Mihail voyvoda, Ieremia'yı her zaman kendisine rakip olarak görmüş ve Ieremia ile giriştiği rekabette onun hareketlerini düşmanca olarak yorumlamıştır. Bu yüzden Mihail voyvoda Avusturya'ya gönderdiği mektupta, Ieremia'nın bir komşu gibi hareket etmediğini, aksine Türk ve Tatarlarla işbirliği içine girdiğini ve ona asla güvenemeyeceği ile ilgili serzenişte bile bulunmuştur. Bu tarihten itibaren ise Mihail, onu Boğdan tahtından düşürmenin yollarını aramıştır. Mihail bu amacını kısa sürelik de olsa gerçekleştirirse de, Ieremia tekrar Boğdan tahtını kazandığında Mihail'in Eflak'ta sonunu getiren isim olmuştur⁹⁰. Bu yüzden Ieremia'nın Osmanlı ve Lehistan'ın ortak düşmanı olan Mihail'i Eflak'tan atma girişimlerine karşı gösterdiği tutumlar bir kez daha hatırlanmalıdır. Ieremia'nın bu çabaları hem Eflak hem de Boğdan halkının huzuru için yapılmıştır. Zira Ieremia'nın beklenmedik şekilde ölümüyle birlikte Boğdan ülkesi, Lehistan ve Osmanlıların mücadele sahasına dönmüştür.

⁸⁷ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 200, s. 388.

⁸⁸ İlie Corfus, *Documente: Secolul al XVI-lea*, belge 201, s. 390.

⁸⁹ Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turcești*, I, belge 150, s. 143.

⁹⁰ C. Rezachevici, *“Viața Politică în Primele Trei Decenii”*, s. 66-67.

5.3. XVII. Yüzyıl Başlarında Boğdan Voyvodalığında Movileştiler Hanedanlığının Taht Mücadeleleri

Lehistan ve Osmanlı yönetimleri, Ieremia'dan hoşnut olduklarından dolayı daha Ieremia hayatta iken Boğdan voyvodalığının kendi soyundan olanlara verilmesi kararlaştırılmıştı. Özellikle bu olağan dışı kararın alınmasında Lehistan'ın Osmanlı başkentine olan ısrarlarının rolü büyüktür. Zira Ieremia'nın gittikçe ilerleyen yaşı ve hastalığı nedeniyle Lehistan, Ieremia'nın bu son anlarında Boğdan tahtındaki belirsizliği giderme arayışı içine girmiştir. Bu yüzden Leh kralı, elçi Adam Stadnicki aracılığı ile İstanbul'a gönderdiği mesajda, Leh-Osmanlı dostluğuna gayet iyi hizmet eden Ieremia'nın şu anki hastalığından bahsederek, Ieremia'nın ölüm olasılığına karşı Boğdan tahtının Movilă sülalesinden gelecek birisine verilmesini ümit ettiklerini iletmişti⁹¹. Bu amaç doğrultusunda Leh Kralı III. Sigismund, Boğdan yolu ile İstanbul'a gidecek olan Stanislav'a verdiği talimatlarda bazı önemli ayrıntılar dikkat çekmektedir. Buna göre, Leh elçisi, Boğdan'a vardığında Ieremia'nın ölmesi halinde Boğdan tahtı için boyarların görüşünü aldıktan sonra Leh kralının tavsiye ettiği adayı açıklayacaktı. Özellikle Ieremia'nın ölmesi halinde Boğdan'da büyük bir kargaşa olacağını sezen Leh yönetimi, taht için düşünülen Ieremia'nın oğlu Konstantin'in yaşının küçük olması dolayısıyla ülkeyi yönetemeyeceğine kanaat getirdiğinden, kendisi büyüyene kadar ülkeyi amcası Simion'un yönetmesinde bir sakınca görmemişlerdir. Bu yüzden Osmanlıların Konstantin'in voyvodalığında ısrar etmeleri halinde, İstanbul'a Simion'un Osmanlı-Leh barışına hizmet edebilecek uygun bir aday olduğu tavsiye edilecekti⁹².

Ieremia'nın 30 Haziran-10 Temmuz 1606 tarihinde ölümüyle birlikte⁹³, Boğdan tahtı üzerine Leh-Osmanlı arasındaki görüşmeler daha da hız kazandı. Leh Kralı III. Sigismund'un Boğdan ülkesinde olan haklarını savunmak için İstanbul'a gelen Leh elçisi Stanislav, Ieremia'nın ölüm haberini buradayken öğrenmişti. Boğdan voyvodalığı seçiminde İstanbul'un tutumunu Lehistan'a aktarmakla görevli olan elçi, ilk etapta Osmanlıların Ieremia'nın Boğdan voyvodalığı süresince yaptığı hizmetlerden memnuniyet duydukları için Boğdan voyvodalığının Konstantin'e

⁹¹ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 69, s. 144-145. Özellikle Leh elçisi Adam Stadnicki'nin yolda hastalanması sebebiyle bu görüşmeler elçi Stanislav aracılığı ile gerçekleşmiştir. Bk. Aynı yer.

⁹² Veress, *Documente*, VII, belge 218, s. 246-248.

⁹³ D. Ciurea, "*Despre Ieremia Movilă și Situația Politică Moldovei*", s. 334.

verildiğini fakat Boğdan boyarlarından gelen istek üzerine Osmanlıların Simion ismi üzerinde düşündüklerini gözlemlemiştir⁹⁴. Hakikaten de Osmanlılar Simion'u seçmekle, ahitnâmeyle bağlı kalarak hem Lehistan yönetimini hem de Boğdan boyarlarını memnun edeceklerini düşünmüşlerdi⁹⁵. Bu sayede Simion voyvodanın Erdel seferlerinde gösterdiği üstün hizmetlerden dolayı, kendisine verilen söz yerine getirilecekti. Bu bakımdan Simion voyvodaya 8 Rebiül-âhir 1015/13 Ağustos 1606 tarihinde verilen berâtle, yeniden Boğdan voyvodalığı tevcih edilmiştir. Nihayetinde voyvodalık için gerekli olan hükümet alametlerini alan Simion, resmen göreve başlamıştır⁹⁶. Simion'un Osmanlı tarafından voyvoda seçilmesi, Lehistan kralı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Hâlbuki Konstantin'in oldukça küçük yaşta olması Boğdan'ı eskiden olduğu gibi Osmanlıların müdahalesine açık hale getirecekti. Bu yüzden Boğdan üzerinde Osmanlı etkisinin artacağı endişesi ile Simion'un Boğdan voyvodalığı Leh yönetimi tarafından hemen kabul görür⁹⁷. Büyük beklentilerle tahta geçen Simion'un voyvodalığı çok kısa süreli olmuştur. İstanbul'daki Venedik elçisinin yazdığını göre, Simion Boğdan'da yaptığı zalimce işlerden dolayı pek sevilmemiş ve akabinde 14 Eylül 1607'de ölmüştür. Simion'u ani ölümü, rakipleri tarafından zehirlenerek bir kumpasa kurban gittiği ihtimalini kuvvetlendirmiştir. Bilhassa bu zehirlenme hadisesi hakkında önemli bilgiler veren M. Costin, Boğdan boyarlarının anlattıklarına dayanarak Simion'un Ieremia'nın eşi Elisabeta tarafından öldürüldüğüne kanaat getirir. Buna gerekçe olarak ise kendi çocuklarının Boğdan tahtının yolunu açmak istemesini gösterir. Çünkü Elisabeta, Simion'un çocuklarına Boğdan tahtına gelme endişesi taşıdığından bu ihtimal oldukça yüksekti⁹⁸. Boğdan'da zehirlenme hadisesinin ardından Ieremia ve Simion'un eşleri arasında başlayan rekabet, Ieremia ve Simion voyvodaların Boğdan'da sağladığı barış ve huzur ortamını bozmuştur. Elisabeta, kendi kızlarını Lehistan'ın önde gelen soyluları ile evlendirerek Boğdan'da güçlü bir taraftar oluşturduğundan Simion'un eşi Margareta'ya karşı oldukça avantajlı görünmekteydi⁹⁹.

⁹⁴ Veress, *Documente*, VII, belge 259, s. 301-302.

⁹⁵ *Osmanlı Tarihine Aid Belgeler Telhisler (1597-1607)*, s. 118-119.

⁹⁶ BOA, MD ZYL, nr. 18, s. 229/2.

⁹⁷ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 76-77.

⁹⁸ Nicolae Iorga, "Doamna Lui Ieremia Voda", *în: A.R.M.S.I.*, s.II, Tom. XXXII, București, 1910, s. 1032.

⁹⁹ Îlie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 25, s. 48.

5.3.1. Boğdan'da Kuzenlerin (Konstantin-Mihăilaş Movilă) Taht Mücadelesi

Simion'un ölümünün ardından ülke, hem Movileştili kuzenlerin hem de onların arkasında ülkeyi yönetmek isteyen Elisabeta ve Margareta'nın Boğdan tahtını ele geçirmek için verdiği mücadelelere sahne olur. Boğdan taht mücadelelerinde voyvoda adaylarının küçük yaşta olmasından ötürü anneleri bu işte faal rol oynar. Özellikle Boğdan'da başlayan taht mücadeleleri, Leh-Osmanlı gibi Boğdan'a sahiplenmek isteyen dış güçlerin müdahalesine yol açar. Çünkü hem Lehistan hem de Osmanlı idarecileri, Boğdan'da süren hâkimiyetlerinin kaybolmasını istemiyordu. Boğdan'da görülen taht mücadelelerinde Lehistan, Ieremia'nın oğlu Konstantin'i savunurken, Osmanlılar ise Simion'un oğlu'ı Mihăilaş'ı desteklemekteydi¹⁰⁰. İşte bu durum ülkedeki iç siyasete de yansımış görünüyordu. Özellikle Boğdan tarihçisi M. Costin Simion'dan sonra ülkenin Simion-Ieremia tarafı olmak üzere boyarların iki büyük gruba ayrıldığına işaret etmesi bunun sonucuydu¹⁰¹. Bu durum Osmanlı-Leh yöneticilerin gözünden kaçmaz. Böylece Leh-Osmanlı makamları arasında Boğdan voyvodallığı üzerinde diplomasi trafiği başlar. Eylül 1607'de, Simion'un ölüm haberinin duyulması üzerine bizzat Mustafa Paşa, Leh kralına hitaben yazdığı bir mektupta, Simion'un ölümünün ardından Boğdan boyarları ile yaptığı bir toplantıda Boğdan tahtının Mihăilaş'a verileceğini haber verir. Öte yandan Boğdan'daki taht mücadelelerini sezen Osmanlılar, Boğdan tahtının diğer bir aday olan Konsntantin ve boyarlarının Lehistan'a sığınması halinde kesinlikle onlara destek verilmemesini ve bunun yerine Osmanlı sultanının istediği aday olan Mihăilaş'tan yana olmaları tavsiye edilir¹⁰². Bu esnada Boğdan voyvodallığını elde etmek için İstanbul'a gelen Konstantin'in adamları, Boğdan tahtının Kosntantin'e verilmesini talep ederler. Boyarların bu talepleri, Konstantin'in Lehistan'daki akrabaları aracılığı ile ülkeyi Lehistan müdahalesine açık hale getirmeleri göz önüne alınarak geri çevrilir. Üstelik Konstantin'in adamları hapse atılırken, Konstantin'e yazılan bir fermanla kendisi ciddi şekilde uyarıya maruz kalır¹⁰³. Nitekim Osmanlılar, hem Konstantin'e hem de Lehistan'a verdiği bu gözdağının ardından, 23 Cemâziyel-âhir 1016/15 Ekim 1607 tarihinde Mihăilaş'ın Boğdan voyvodallığını tasdik ederek bu tartışmalara son noktayı

¹⁰⁰ Vasile Lungu, "Mihăilaş Movilă și Moldavia în anul 1607", *CI*, Nr: 1, Anul VIII-IX, Iași, 1932-1933, s. 91-92.

¹⁰¹ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 26.

¹⁰² Veress, *Documente*, VIII, belge 28, s. 32-33.

¹⁰³ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 81-82.

koyar. Boğdan'ın genç voyvodasına verilen berâtle, Boğdan halkını daima gözetmesine karşılık olarak kendisine hükümet alâmeti olan kaftan gönderilir¹⁰⁴. Aslında Mihăilaş'ın Boğdan voyvodalığına seçilmesi, Boğdan'ın iç politikasında yön değiştirdiğinin bir işaretiydi. Çünkü Boğdan'da bulunan filo-Türk boyarlar, Leh yanlısı olan Ieremia'nın ardından oğlu Konstantin'i seçerek, ülkenin Ieremia idaresinden sonra ikinci kez Leh himayesinde olmasını istemez. Yine Boğdan boyarlarının böyle bir tercih yapmaları, Lehistan'ın Moskova ile yaşadığı problemlerin Boğdan'a negatif bir etki yapacağını düşünmelerinden ileri gelmektedir¹⁰⁵. Mihăilaş'ı Boğdan'a atayan Osmanlılar, Lehistan'a gönderdiği mesajda Mihăilaş'ın taht için uygun görüldüğünden ülkede herhangi bir karışıklılığa sebebiyet vermemesi konusunda ikaz yaparken, bunu umursamayan Lehistan Kralı III. Sigismund, Potocki aracılığı ile Boğdan'a askeri yardım gönderme kararı alır. Bu diplomatik süreçte Boğdanlı bazı boyarlar, Konstantin'i voyvoda olarak seçer ve bu durumda Mihailăş voyvoda annesi ile birlikte ülkeyi terk ederek, Osmanlı egemenliğinde bulunan bir kaleye sığınır. Bu haliyle Mihailăş voyvodanın Boğdan hâkimiyeti daha başlamadan biter. Boğdan'daki bu gelişmelerin ardından 11 Kasım 1607 tarihinden kısa bir süre önce Lehistan'a gelen Konstantin'in adamları, taht değişikliğine dair Leh kralını haberdar eder. Bunun yanında Mihăilaş'ı temsil eden adamlar, Leh kralından onay istese de III. Sigismund bunu geri çevirir¹⁰⁶. Özellikle Boğdan'daki habersiz taht değişikliğine karşı sessiz kalmayan Osmanlı sultanı I. Ahmed, Simion'un oğlu Mihăilaş'dan yana tercih yapmışken, Konstantin Movilă'nın kendi rızasına aykırı olarak “*voyvodalık sevdasıyla*” Boğdan voyvodalığına gelmesine ve bununla da kalmayıp beraberinde ülkeye getirdiği Kazak vs. gibi birçok eşkıyaya Boğdan'da yer vermesine tepki gösterir. Boğdan'daki vaziyetlerden ötürü, Boğdan'a askeri müdahaleye hazırlanan Osmanlı devlet adamları, Boğdan'a yakın bulunan İsmail Geçidi, Bender ve Akkirman sancaklarını sefere çağırarak, Boğdan seferine başbuğ seçilen Ahmed Bey'e gerekli yardımın sağlanması hususunda ciddi uyarılar yapar¹⁰⁷. Böylece Osmanlı Beyleri'nin desteğini alan Mihăilaş yanlısı bazı boyarlar, Boğdan'da Konstantin'e büyük darbe indirirler. Kesin olmayan bilgilere göre, 9 Kasım 1607'den bir süre önce “*Mălăești civarında*” yapılan bu muharebede

¹⁰⁴ BOA, MD, nr. 76, s. 84, h. 209.

¹⁰⁵ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomație*, s. 76.

¹⁰⁶ Vasile Lungu, “*Mihăilaş Movilă și Moldavia*”, s. 95.

¹⁰⁷ TSMA-E, nr. 852/112.

Konstantin, ülkeyi annesi ile birlikte terk etmek durumunda kalır¹⁰⁸. Boğdan'daki taht değişikliği üzerine Leh yönetimi, 20 Kasım 1607'de İstanbul'a göndereceği elçi Avram Krzewski'ye verdiği görevde, Mihăilaş'ın Osmanlı sultanı nezdinde gözden düşürülmesini planlayarak Lehistan'ın Boğdan'a yapacağı müdahalelerini haklı noktaya taşımak ister. Bu noktada elçi Krzewski Osmanlı sultanının huzurunda, kralın Boğdan tahtını terk etmesine dair Mihăilaş'a verdiği tavsiyelere rağmen kendisi bu tavsiyeleri dinlemeyip, saldırganca davranarak Boğdan'daki huzuru bozduğunu ve ülkedeki olayların hep Mihăilaş ve adamları tarafından başlatıldığını savunacaktı. İstanbul'a cazip bir teklifle gelen Leh yöneticileri, Konstantin'in yeniden voyvoda olması ile birlikte babası Ieremia gibi Osmanlı-Leh barışına hizmet edeceği hususunda ikna edici olmak ister¹⁰⁹. Ancak Lehistan tarafından gelen önerilere pek aldırmış olmayan Sultan I. Ahmed, Lehistan'ın Konstantin aracılığı ile Boğdan'a müdahale edeceğini bildiğinden Mihăilaş'a askeri destek sağlar. Mihăilaş'ın Lehistan taraflarından gelecek saldırılara karşı yalnız kalmaması için belirli bir miktarda Tatar yardımının yanı sıra¹¹⁰ Eflak voyvodası Radu Şerban'dan da 4.000 kadar asker talep edilir¹¹¹. Öte yandan Boğdan'a yönelik girişimlerine hız veren Lehli kumandanlar, 4.000 civarı atlı ve yaya piyadelerle birlikte Hotin yakınlarında bulunan Nistru nehrinde konuşlanır. Nistru'da bulunan Konstantin ve Potocki, Boğdan'a saldırmadan önce Mihăilaş ve adamlarıyla görüşmeyi teklif eder. Üç günü aşkın sürede karşıdan herhangi bir cevap gelmemesi üzerine Potocki, Basarabya yoluyla Prut nehrine gelir. Prut'u geçen Leh ordusu "*Ştefanestilor*" mevkiinde kamplarını kurar. Mihăilaş'ın yanında bulunan 15-20.000 civarındaki ordu, 16-19 Aralık 1607'de Kazakların arkadan dolaşması ile bozguna uğrar¹¹². Bu yenilginin ardından Mihăilaş voyvoda Târgovişte'ye sığınır ve 1608 yılında burada ölür¹¹³. Söz konusu bu zaferden sonra Lehistan, Boğdan üzerindeki haklarını sağlamlaştırırken, Hristiyanlığın merkezi olan Papalık da Boğdan üzerinde Osmanlı hâkimiyetini tehlikeli bulduklarından Lehistan'ın yeniden Boğdan da söz sahibi olup voyvoda tayin etmelerini takdirle karşılar¹¹⁴. Osmanlı tarafından bakıldığında ise Boğdan'daki hâkimiyetin Lehistan'a kaptırılması, İstanbul'da derin bir üzüntüye sebep olur. Hatta

¹⁰⁸ Vasile Lungu, "*Mihăilaş Movilă și Moldavia*", s. 96.

¹⁰⁹ Iile Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 72, s. 152-153.

¹¹⁰ Vasile Lungu, "*Mihăilaş Movilă și Moldavia*", s. 98.

¹¹¹ BOA, MD. nr. 76, s. 10, h. 26; Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 117-118.

¹¹² *Studii și Documente cu Privire la Istoria Romînilor*, (Povestire și Izvoare de N. Iorga), Vol. IV, București, 1902, s. LXVIII.

¹¹³ Bodeanu Ghenadie, "Mihai (Mihăilaş) Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 158.

¹¹⁴ Veress, *Documente*, VIII, belge 42, s. 43-44.

İstanbul'da bulunan Fransız elçinin anlattığına göre, Boğdan'daki hadiseler Sultan I. Ahmet'te büyük bir hayal kırıklığı yarattığından, Lehistan'dan en kısa sürede öç alınmak için gerekli hazırlıklara başlanmıştır¹¹⁵.

Osmanlıların destek verdiği Mihăilaş'ın ülkeden çıkarılması ile birlikte Boğdan ülkesi, Lehistan ve Osmanlılar arasında bir diplomasi düellosuna şahitlik eder. Her ne kadar Konstantin, 1607 tarihinde Boğdan voyvodası olarak kabul görse de henüz İstanbul'un onayını almamıştı. Konstantin'i İstanbul'a kabul ettirmek adına Lehistan yönetiminin baskıları sürmekteydi. Zira İstanbul'a gelen Leh elçilerine Boğdan voyvodalarının usul üzere Osmanlı sultanı tarafından seçildiği hatırlatılarak şimdilik herhangi bir isim üzerinde durulmamaktaydı¹¹⁶. Bu esnada Simion'un oğlu Gavril Movilă'nın temsilcileri, Konstantin'e rakip olarak sultanın niyetini öğrenmek için İstanbul'a gelir. İstanbul'da girişimlerde bulunan Ieremia ve Simion'un oğulları arasından Kuyucu Murad Paşa'nın önerisi ile Konstantin'e şartlı olarak Boğdan voyvodalığının verilmesi kararlaştırılır. Buna göre Konstantin, her yıl Boğdan haracını göndermeye mükellef olduğu gibi, ülkesinde bulunan Leh-Kazak grupları ülke dışına çıkarması¹¹⁷ ve kardeşi Alexandru Movilă'yı İstanbul'a göndermek şartıyla¹¹⁸ Boğdan voyvodası olmasına İstanbul'dan 9 Şubat 1608'de onay çıkar¹¹⁹. İstanbul'un onayı alındıktan sonra Boğdan'da bulunan Boyar Heyeti, Konstantin'e giderek bazı boyarların muhalefetine rağmen Sultan I. Ahmed'in kendisine Boğdan voyvodalığını ihsan ettiğini müjdeler. Bu doğrultuda kendisine voyvodalığa dair hükümet alametlerinin geleceğini ileterek¹²⁰ Boğdan voyvodalığının resmiyet kazanacağına işaret ederler. Bu vaziyet Lehistan'ı ziyadesiyle mutlu etmiş ve Lehistan Kralı III. Sigismund, Sultan Ahmed'e gönderdiği mesajda Konstantin'in voyvoda seçilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir¹²¹.

Konstantin'in Boğdan voyvodalığı ilk dönemlerinde, kendisine yeni bir rakip çıkması Boğdan'da işleri biraz karıştırır. Bilâkis İngilizlerin desteğini alan Iancu Sasul'un oğlu Ştefan Boğdan'ın aday olması, Lehistan'ı endişelendirmiş ve Leh yöneticilerinin İstanbul nezdinde girişimlerde bulunmalarına yol açmıştır. Bu yolla

¹¹⁵ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 89.

¹¹⁶ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 75, s. 162.

¹¹⁷ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 91-92.

¹¹⁸ BOA, MD, nr. 78, s. 830, h. 2164.

¹¹⁹ Iorga, "Doamna Lui Ieremia", s. 1052.

¹²⁰ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 76, s. 165.

¹²¹ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 79, s. 171.

Leh kralı, Osmanlı-Leh barışı adına Konstantin'in tahtta kalmasında ısrarcı olmuştur¹²². Lehistan'ın yanı sıra Osmanlı yönetimi de Ştefan Boğdan'a sıcak bakmaz. Çünkü Ştefan Boğdan, babası Iancu Sasul döneminden beri kanunlara aykırı davranması nedeniyle İstanbul tarafından da aranan bir isim haline gelmişti¹²³. İşte bu hususta Boğdan ülkesindeki bu söylentilerin önüne geçmek amacıyla Sultan I. Ahmed, Konstantin'e gönderdiği hükümde, Osmanlılara sadakatle hizmet ettiği müddetçe Boğdan voyvodalığının değiştirilme ihtimalinin bulunmadığına dair kendisine güvence vermekle yetinir¹²⁴. Bunun yanında 18 Zilkâde-1017/23 Şubat 1609 tarihinde Konstantin'e Boğdan voyvodalığının alâmeti olan samurları kuşanıp giymesi tavsiye edilerek¹²⁵, Boğdan halkının yeni voyvoda hakkındaki şüpheleri ortadan kaldırması amaçlanır. Çünkü Konstantin'i bu elbiselerle gören Boğdan halkı, kendisinin Osmanlı makamları tarafından resmi şekilde onaylandığını gördüklerinde, biatları kolaylaşacaktı. Boğdan reayası, Ieremia döneminden kalan barışa hasret kaldıklarından Konstantin'in de tıpkı babası gibi ülkeyi barışla idare edeceği ümidi taşımaktaydılar. Bu yüzden Konstantin'in Boğdan'a gelişi oldukça olumlu karşılanmıştır¹²⁶. Ancak Konstantin, bu beklentileri karşılamayıp ülkeyi yeni bir savaş alanına çevirdiği gibi Lehistan'daki akrabalarını da Boğdan'ın iç meselelerine dahil ederek, Lehistan'ın Boğdan'a yönelik yapacağı müdahalelere zemin hazırlar ve Boğdan reayası için bir hayal kırıklığı oluşturur.

5.3.2. Konstantin'in Tahttan Alınışı ve Lehistan'ın Boğdan'a olan Müdahaleleri

XVII. yüzyılın ilk yarısında Erdel'de gelişen hadiseler, Eflak'ın yanı sıra Boğdan voyvodalığını da tehdit etmeye başlar. Özellikle Gabriel Bathory'nin yayılmacı politikası bunda etkili olur. Eflak'tan sonra sıranın kendisine geleceğini sezen Konstantin'i bir müttefik arayışına iter. Erdel hâkimi Gabriel Bathory'nin Eflak'ı işgal ederek Radu Şerban'ı ülkeden atması, Boğdan'da tedirginliği üst seviyelere taşır. Bu yüzden Konstantin, Osmanlı adayı Gabriel Bathory'e karşı Radu Şerban'ı kollayarak Eflak'tan kaçtığında Boğdan'a sığınmasına yardımcı olur. Bununla da yetinmeyen Konstantin, Radu Şerban ile ortak politikalar

¹²² Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 27, s. 53-54.

¹²³ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 77, s. 168.

¹²⁴ Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 138-139.

¹²⁵ BOA, KKd, nr. 71, s. 272.

¹²⁶ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, s. 27.

gerçekleştirerek Bathory tehlikesine karşılık Şubat 1611'de Habsburg Arşüdüğü Mathis ile anlaşma girişiminde dahi bulunur¹²⁷. Her ne kadar Mathias, Gabriel Bathory'ye karşı Radu Şerban ve Konstantin ikilisini desteklemek istese de 1606'da Osmanlılarla imzaladığı Zitvatoruk anlaşmasını ihlal etmekten kaçınır. İstanbul'un gözünden düşen voyvodalara yardım etmenin Osmanlıların Macaristan'a saldırması için iyi bir zemin oluşturacağını sezen Mathias, voyvodalardan gelen önerileri ağırdan alır¹²⁸. Bu esnada Konstantin'in korktuğu bağına gelmiş ve Gabriel Bathory'ye bağlı bazı birlikler, Tuna kıyısında bulunan Boğdan köylerinde görülmeye başlamıştır. Bu hadiseler karşısında endişeye kapılan Konstantin ve boyarları, çareyi Lehistan'a sığınmakta bulur¹²⁹. Osmanlılar, kendi aleyhine girişimlerde bulunan Radu Şerban ve Konstantin ikilisinin sadakatten ayrıldığına kanaat getirir. Eflak-Boğdan voyvodalarının hadlerini aştıkları gerekçesi ile Eflak'tan sonra Boğdan'da da voyvoda değişikliğine gitme kararı alınır¹³⁰. Özellikle İstanbul'da bu kararın alınması, Eflak-Boğdan voyvodalarında hak iddia eden Habsburg ve Lehistan baskılarından kurtulma niteliği taşımakla birlikte Osmanlıların yeniden Eflak-Boğdan yönetimlerinde söz sahibi olmaları ile ilgili bir durumdur.

Konstantin'in iyice gözden düşmesi ile birlikte İstanbul'da Boğdan tahtı için Ştefan Boğdan ve Ştefan Tomşa ikilisinin girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Özellikle bu iki adaydan Ştefan Tomşa'nın tahtı almaya yakın olduğu gelen haberler arasındaydı. Ştefan Tomşa'nın Boğdan tahtına seçilmeye yakın olduğunu haber alan Konstantin, tahtı kaybetme endişesi taşıdığından İstanbul'a aracı olması adına Leh kralından ricada bulunur. Konstantin'in Boğdan elçilerine verdiği talimatlara bakılırsa Osmanlı devlet adamlarının isteği doğrultusunda Tomşa'nın Boğdan tahtına geçmek adına sona gelindiği anlaşılmaktaydı¹³¹. Nitekim bu olaydan az bir süre sonra Ştefan Tomşa 20 Ramazan 1020/26 Kasım 1611 tarihinde voyvoda olarak atanmıştır¹³². Fransız Charles de Joppecourt, bunu doğrular şekilde Ştefan Tomşa'nın bazı hediyelerle vezir Gürcü Mehmed Paşa'nın iyi niyetini kazanarak, Boğdan voyvodası seçildiğini haber verir. Bu andan itibaren Sultan I. Ahmed, Hüseyin

¹²⁷ Bodeanu Ghenadie, "Constantin Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 159-160; Silahtar Fındıklı Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke* (1065-22 Ca. 1106/1654-7Şubat 1695), (Haz. Nazire Karaçay Türkal), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2012, s. 133.

¹²⁸ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 137.

¹²⁹ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 29, s. 60-61. Bodeanu Ghenadie, "Constantin Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 160.

¹³⁰ Silahtar Fındıklı Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke*, s. 132-133.

¹³¹ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 29, s. 60-61.

¹³² BOA, KKd, nr. 1793, s. 369.

Ağa'yı Ştefan Tomşa'yı Boğdan tahtına koymak adına görevlendirdiğini ifade eder. Bu emre binaen Hüseyin Ağa, Türk, Eflak ve Tatar birliklerinden oluşan 20.000 kadar askerin yanı sıra 12 adet top ile Boğdan'a doğru yol alır. Boğdan'a gelen Osmanlı ordusundan oldukça geç haberi olan Konstantin, Potocki'nin tavsiyesi ile Boğdan'da toplayabildiği 10.000 civarındaki askerle kendisinin muhafaza etmeye çalışır. Nitekim Hüseyin Ağa Konstantin'e teslim olmasını tavsiye etse de, Konstantin voyvodalıkta hakkı olduğunu öne sürerek bunu kabul etmez. Netice itibariyle Tomşa'yı desteklemek için gelen orduya karşı dayanamayan Konstantin, Boğdan'dan geri çekilmek durumunda kalır¹³³. Konstantin, bu savaşın ardından boyar ve kendisine bağlı askerlerle birlikte şimdilik Hotin kalesine sığınarak, burada Lehistan kuvvetlerini beklemeye koyulurken¹³⁴ Ştefan Tomşa, Boğdan'a girerek ülkenin yeni hâkimi olur¹³⁵. Boğdan'a Osmanlı kuvvetlerinin yardımıyla giren Tomşa, ülke yönetiminde değişikliğe giderek yeni yönetimde daha çok Osmanlı yanlısı kimselere yer verirken, Leh yanlısı olan boyarlar ise saf dışı bırakılır¹³⁶.

Tomşa'nın iç yönetimde böyle bir değişikliğe gitmesi, Boğdan'daki dengeleri Osmanlı lehine çevirmiştir. Osmanlılar, Tomşa'yı Boğdan tahtına getirerek Lehistan ile işbirliğine giden Movilă ailesinin etkisi azaltmayı ve Boğdan'da Leh nüfuzunu kırmayı amaçlamışlardır. Boğdan'daki taht değişikliğinin ardından Osmanlı Sultanı I. Ahmed, Lehistan'a gönderdiği nâme-i hümâyûnda, Konstantin'in tahttan alınmasına dair gerekçeleri açıklamak durumunda kalmıştır. Osmanlı tarafının gerekçelerine göre, Konstantin Eflak'tan kaçan Radu Şerban'ı kollayıp İstanbul'a göndermediği gibi Boğdan'ın ödemekle yükümlü olduğu iki yıllık haracı vermemiştir. İşte bu gerekçeler neticesinde taht için Tomşa'nın uygun görüldüğüne dair Lehistan makamları haberdar edilmiştir¹³⁷. Öte yandan Konstantin, bu mağlubiyet üzerine kendisine yapılan çağrılara rağmen İstanbul'a gelmeyip himayesinde bulunduğu Lehistan'ın Kamenîçe kalesine sığınmıştır. Bu durumda

¹³³ *Călători Străini*, IV, s. 386-387.

¹³⁴ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV/Partea I (1600-1649), belge CCCLXXXVII, s. 460-461.

¹³⁵ Bodeanu Ghenadie, "Constantin Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 160. Aurel Iacob, *Țara Moldovei în Vremea Lui Ștefan Tomșa Al II-lea*, Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2010, s. 76.

¹³⁶ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-I, belge CCCLXXXVIII, s. 461-462.

¹³⁷ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 34, s. 82-83, Radu Popescu Vornicul, *Îstoriile Domnilor Țării Românești*, s. 83-84. Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 79.

Sultan I. Ahmed, Lehistan ile olan anlaşmaya dayanarak, Konstantin'in Boğdan'da yapacağı girişimlere fırsat vermeksizin onun iadesini talep etmiştir¹³⁸.

Ştefan Tomşa'nın Boğdan voyvodalığı kendinden öncekilerden biraz farklı olmuştur. Uzun bir aradan sonra ilk kez bir Boğdan voyvodası, boyarların önerisi ile değil, Osmanlı devlet adamlarının desteği ile başa gelmiş bulunmaktaydı. Bu noktada Osmanlı desteğini gören Tomşa, Boğdan voyvodası olduktan sonra Leh-Osmanlı kuvvetleri arasında yine dengeli bir politika sürmek ister. Aynı zamanda Lehistan ile iyi ilişkiler geliştirmek isteyen Tomşa yönetimi, ülkenin ticaret yollarını Lehistan'a açar. Aynı zamanda Boğdan'ın iç politikasına yön veren Movileşti zamanından kalan boyar gruplarını kendi yanına çekmeye çalışır. Fakat Tomşa'nın bu planları, Konstantin tarafından sekteye uğratılır. Lehistan'a sığınan Movileştili boyarların da desteğini alan Konstantin, Tomşa'yı Boğdan'dan çıkarmak adına planlar yapmaya koyulur¹³⁹. Bu planları gerçekleştirmek adına Lehistan'da bulunan akrabalarının desteğini alan Konstantin, Boğdan tahtı ele geçirme yolunda Lehistan Kralı III. Sigismund'un desteğini elde eder. Bu destekle birlikte Tomşa'ya karşılık olarak Movileşti ailesine bağlı bazı gruplar, Leh-Boğdan sınırında karışıklıklar çıkararak bölgeyi tedirgin eder. Özellikle Boğdanlı boyarların amacı Osmanlı temsilcileri ile görüşerek Boğdan tahtına Leh-Osmanlıların onayı ile yine Movileşti hanedanından birisini getirmektir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi yeniden Boğdan üzerinde Lehistan ile "ortak yönetim" anlayışını geri getireceğinden Osmanlıların bu duruma sıcak bakması düşünülemezdi¹⁴⁰. Bu noktada Boğdan voyvodalığını elde etmek için askeri girişimlere başvuran Konstantin, Boğdan tahtını ele geçirme yolunda enişesi Potocki'nin sözünü alır. Böylece Konstantin, Potocki'nin yardımıyla birlikte Boğdan'a girerek Prut kenarındaki "Ştafaneşti"¹⁴¹ civarına kampını kurar. Konstantin'in isteği üzerine Boğdan ordusunun yönetimini eline alan Potocki, Tatarlarla savaşma tecrübesine sahip olan Kazakları ordunun önüne yerleştirdiği gibi, geriye 2.500 kadar Boğdan askerini yerleştirir. Bunun yanında savaş toplarını koruması için ise 2.000 civarı Leh askerini geride bırakmak durumunda kalır. Tomşa'yı destekleyen Osmanlı ordusu ise daha çok atlı kuvvetlerden oluştuğu gibi

¹³⁸ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 32, s. 76-77.

¹³⁹ Constantin Rezachevici, "Politica Internă și Externă a Țărilor Române", s. 21.

¹⁴⁰ Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 95-96.

¹⁴¹ Bu savaşın geçtiği yere dair Boğdan kronikçisi M. Costin, bu yerin "Cornul Lui Sas" olduğunu yazar. Bk. Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 29; Osmanlı kaynaklarından Naima, savaş yerini "Ştafanești" olarak tanımlarlar. Bk. Naîmâ, *Târih*, II, s. 430.

hılal şeklinde bir görünüm alır. Bu grubun sağında Tatarlar yer alırken solunda ise Eflak ve çok az sayıda Boğdan askeri bulunmaktaydı. Yine merkezi grup Türklerden oluşmakla birlikte onlar, buradaki ağır topları korumakla mükelleftiler. İki tarafın top atışları ile başlayan savaş, Kazak kuvvetlerinin Tatar karşısındaki başarıları üzerine Potocki ve Konstantin lehine gelişme gösterir¹⁴². Ştefaneşti civarında Konstantin kuvvetlerinin üstünlüğü üzerine, İstanbul'dan yardım çağrısında bulunan Tomşa'ya, Bosna Beylerbeyi İskender'in yanı sıra Semendire, Alacahisar, Vulçitrın ve Silistre askerlerine kumandanlık eden İbrahim Paşa yardıma koşar. Osmanlı birliklerinin katılımıyla tazelenen Tomşa'nın kuvvetleri, Ştefaneşti civarında Leh ordularına karşı büyük bir galibiyet elde ederek, Tomşa yeniden Boğdan voyvodası olur. Bu başarısız harekâtın sonra Konstantin'in akıbeti belirsizliğini korurken¹⁴³ Leh Hatmanlar Potocki¹⁴⁴ ve Korechi yakalanmıştır. Osmanlı tarihçisi Peçevi ve ondan nakleden Naîmâ da, Leh hatmanların yanı sıra 500 kadar tüfekli Kazak askerinin zincirlerle bağlanarak İstanbul'un yolunu tuttuğunu ifade edip, bu denli askerin İstanbul'a yakın zamanda gelmediğine vurgu yaparak¹⁴⁵ savaşta elde edilen esirlerin çokluğuna dikkat çekerler.

5.3.3. Boğdan'da Tomşa Yönetimi ve Osmanlıların Boğdan'da Yeniden Söz Sahibi Olmaları Adına Yaptığı Mücadeleler

Konstantin'in bu başarısız girişiminden sonra Boğdan yönetimini daha cesaretle ele alan Tomşa, Boğdan'da kendi tarafını güçlendirmek adına tıpkı Ion voyvoda gibi Boğdan boyarlarına karşı oldukça sert tutum gösterir. Ştefan Tomşa, Ştefaneşti savaşında kendisine karşı savaşan boyarları acımasızca öldürürken, Boğdan'da Movileşti tarafını desteleyen boyarları imha eder ve böylece Boğdan'da kendi rakiplerini tek tek ortadan kaldırır¹⁴⁶. Özellikle Tomşa'nın Boğdan'daki acımasız tutumları, bazı Boğdan boyarlarca kendisinin "Neron" olarak

¹⁴² *Călători Străini*, IV, s. 388.

¹⁴³ Varşova'dan Konstantin'in akıbetine dair gelen haberlerde iki farklı söylenti göze çarpmaktadır. Buna göre; kimileri Konstantin'in savaştan kaçarken suya atlayıp boğulduğunu söylerken, kimileri ise Konstantin'in Tatarlar tarafından alıkonulduğuna yer vermektedir. Bk. Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 93, s. 193.

¹⁴⁴ "...Bundan akdem Boğdan üzerine müstevlî olub inâyet-i Hakk'la münhezim olan Konstantin nâm la'inle maân muharebede tutulub ol cânibde mahbûs olan Potocki nâm la'ini Âsitâne-i Saâdetime gönderesin..." Bk. KKd, nr. 71, s. 455. Sözüünü ettiğimiz Leh Hatmanları olan Potocki ve Korecki, 26 Eylül 1612'de İstanbul'a gönderilmiştir. Bk. Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 99.

¹⁴⁵ Peçevi, *Târih*, II, s. 346; Naîmâ, *Târih*, II, s. 430.

¹⁴⁶ *Călători Străini*, IV, s. 389-390.

adlandırılmasına sebep olur¹⁴⁷. Kuşkusuz bu adlandırma Tomşa'nın zalimliğine bir gönderme niteliğini taşımaktadır. Tomşa'nın Boğdan'da gösterdiği bu kanlı tutumlar, Boğdan kroniklerine de yansır. Özellikle M. Costin, Tomşa döneminde ülkenin iç durumunu anlatırken Tomşa'nın acımasız idaresinin, boyarların nefretine yol açtığına kanaat getirir. Öyle ki Tomşa'nın bu sert tutumuna karşı bazı boyarlar, halkın da desteği ile 8 Ekim 1615 tarihinde Tomşa'ya karşı ayaklanırlar. Ancak Tomşa, para yolu ile birçok boyarı kendi yanına çekerek bu kargaşanın büyümesini engeller ve Boğdan'daki konumunu korumayı başarır¹⁴⁸. Nitekim Tomşa'nın Boğdan'da yaptığı bu zalimce tutumlar, Lehistan tarafından şiddetle eleştirilir. Özellikle Lehistan tarafı, Boğdan'da görmek istemediği Ştefan Tomşa'nın İstanbul'daki itibarını düşürmek adına aradığı fırsatı yakalamış olur. Tomşa'yı iktidardan düşürüp Movileşti ailesinden birisinin Boğdan tahtına gelmesi için vakit kaybetmeden İstanbul'da girişimlere başlayan Leh yönetimi, aynı zamanda Ştafeneşti savaşı ile gerilen Osmanlı-Leh ilişkilerini yeniden düzene koyma şansını yakalar. Bu yüzden Leh kralı, İstanbul'a gönderdiği Gurski'ye verdiği yönergede, Boğdan voyvodası Tomşa'nın Osmanlı-Leh barışını zedelediğine dair gerekli açıklamalar yapılır. Bu yolla Leh kralı, Boğdan'a yapılan akınların Tomşa yüzünden gerçekleştiğini ve Lehistan ordularının Boğdan'a gelme nedeninin Konstantin'i Tomşa'nın elinden kaçırmak olduğunu resmi bir dille anlatmak istemiştir¹⁴⁹.

Lehistan ile iyi komşuluk ilişkilerinde bulunmayan Tomşa'yı Boğdan'da görmek istemeyen Lehistan yönetimi, yeniden Boğdan'da söz sahibi olmak adına Movileşti ailesinden birisinin gelmesinde ısrarcı olurken, Konstantin'in Boğdan'dan kaçmasından sonra elinde tuttuğu Hotin kalesini, kendi istediği voyvodanın seçilmesi şartıyla Boğdan'a teslim edeceğine söz verir¹⁵⁰. Ştefan Tomşa yönetiminden rahatsız olan Boğdan boyarlarının başlattığı girişimler ve Tomşa'nın buna karşı çok sert önlemler alması, Tomşa'nın itibarını oldukça düşürür. Özellikle Tomşa'ya karşı olan boyarlar İstanbul'da Eflak voyvodası Radu Mihnea tarafından büyük destek görürken, Tomşa'nın zalim yönetiminden Lehistan'a kaçan boyarlar ise Ieremia'nın oğlu Alexandru Movilă ve annesi Elisabeta etrafında toplanırlar. Bu durum Ieremia

¹⁴⁷ Veress, *Documente*, IX, belge 56, s. 67.

¹⁴⁸ Miron Costin, *Letopiseşul Ţării Moldovei*, s. 32-32; Ayrıca Erdel voyvodası Gabriel Bethlen, Sigismund Forgach'a verdiği bilgide, Boğdan'da görülen bu boyar ayaklanması ile ilgili olarak 8 Ekim 1615 tarihini vermesi, bu ayaklanmanın tarihini doğrulamaktadır. Bk Veress, *Documente*, IX, belge 46, s. 54.

¹⁴⁹ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, belge 95, s. 197-198.

¹⁵⁰ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, belge 96, s. 201.

Movilă ailesi bireylerinin Boğdan voyvodalığına geçmesi için yeni bir fırsat olmuştur¹⁵¹. Özellikle bu fırsatı değerlendirmek adına Elisabeta, Boğdan tahtı için rakip gördüğü Margareta'nın oğlu Gavrilaş Movilă'ya karşı, Leh senatör Leon Sapieha'yı koz olarak kullanarak Boğdan tahtı için oğlu Alexandru'nun 16 yaşında olup tahtı yönetebilecek kabiliyette olduğuna dair Leh Kralı III. Sigismund'a aracı olmasını rica etmiştir¹⁵². Nitekim Boğdan tahtı adına yapılan bu tür girişimler, Lehistan'da destek bulduğu gibi buna karşı çıkanlar da olmuştur. Boğdan'da yeni bir sefere karşı gelen Leh Hatman Zolkiewski, Boğdan tahtına yapılacak bu tür müdahalelerin Osmanlı-Leh barışını zedeleyeceği gerekçesi ile bu duruma karşı çıkar. Buna rağmen Elisabeta, Boğdan'daki emellerini gerçekleştirmek adına damatları olan Korecki ve Mihail Wisniowiecki'yi ikna etmesini bilir. Bu yüzden Boğdan'a yapılacak askeri girişimler, Elisabeta'nın damatları tarafından yürütülür. Nitekim bu duruma dikkat çeken bir raporda, İstanbul'da bulunan Hollandalı elçi; *"Lehistan'ın Boğdan'da kendi adayını tahta koymak için yeni bir voyvoda değişikliğine dair oldukça kararlı olduğunu"* ifade eder¹⁵³. Bu noktada askeri hazırlıklara başlayan Leh tarafı, 10-12.000 Kazak ve Lehlerden oluşan bir askeri kuvvet toplar. Özellikle bu hazırlıkları öğrenen Tomşa ise Tatar, Boğdan ve Eflak kuvvetlerinden oluşturduğu bir kuvvetle Leh askerlerini bekleyeceği başkent Yaş'ta konuşlanır. Nitekim Hotin'den Yaş'a doğru ilerleyen Alexandru, Tomşa üzerine keşif amaçlı gönderdiği askerler aracılığı ile Tomşa'nın gerçekte 15.000 civarı askerle Yaş'ta beklediğini ve bu askerlerin çoğunun gönülsüz ve askeri kabiliyete sahip olmayan kişilerden oluştuğunu öğrenerek güven tazeler. Bu noktada Boğdan sınırına yakın olan Kamenice'ye gelen Alexandru'ya bağlı kuvvetler, Hotin kalesinin varlığı yüzünden Boğdan ülkesine giriş yapamaz. Çünkü Hotin kalesi Boğdan'a giriş için kilit bir geçit olduğundan, Tomşa tarafından ağır toplar eşliğinde çok iyi tahkim edilmiştir. İşte bu çıkmazda Alexandru'nun yardımına Tomşa yönetiminden rahatsız olan Hotin Pârcălab'ı Petru koşar. Pârcălab¹⁵⁴ Petru, voyvoda adayı Alexandru kuvvetlerinin yanında olacağını söyleyerek, Alexandru'ya ait kuvvetlerin Nistru üzerinden Boğdan'a girişinde büyük bir etken olur. Nitekim Alexandru yanına topladığı kuvvetlerle birlikte Yaş'a doğru ilerlerken, Tomşa kendisini savunmak için Yaş'tan ayrıldığı sırada iki tarafın kuvvetleri, başkent Yaş yakınlarında karşı karşıya

¹⁵¹ Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁵² Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 101, s. 212-213.

¹⁵³ Constantin Rezachevici, *"Politica Internă și Externă a Țărilor Române"*, s. 22.

¹⁵⁴ Boğdan sınırındaki kalelerde görev yapan bir askeri yetkili.

gelir¹⁵⁵ . Boğdan kroniklerinin anlattığı kadarıyla 12 Kasım 1615'te "Tătaren/Tăușeni"de vuku bulan bu savaş Alexandru'ya bağlı Leh kuvvetlerin üstünlüğü ile sona ererken, Ştefan Tomşa Eflak sınırına kaçmıştır¹⁵⁶. Tomşa'nın aldığı bu yenilgi üzerine Osmanlıların tepkisi gecikmemiş ve Sultan I. Ahmed, ulaklar aracılığı ile Tatar ve Eflak ülkelerinin yanı sıra Tuna sınırında bulunan Silistre, Bender ve Vidin Beylerine Tomşa'yı tekrar Boğdan'a tahtına koymasına adına emirler göndererek¹⁵⁷ Lehistan'a gözdağı vermiştir. Bu zaferin ardından Alexandru ile birlikte Yaş'a giren Korecki ve Wisniowski, Alexandru'yu Yaş'ta voyvoda olarak tahta geçirirler. Boğdan'daki durumların yatışması için Boğdan'ın önde gelen boyarlarının itaatini kabul eden Alexandru, aynı zamanda Osmanlı sultanına durumu izah etmesi ve Boğdan voyvodalığını tasdik etmesi adına İstanbul'a haberciler gönderir. Zira Alexandru'nun gönderdiği bu elçiler, yolda Budin Beylerbeyi Kadızâde Ali Paşa'nın adamları tarafından yakalanarak, İbrail'de bulunan Tomşa'ya götürülür. Tomşa, bu elçileri İstanbul'a varmadan öldürüp Tuna nehrine atarak¹⁵⁸, Alexandru'nun İstanbul'a gönderdiği elçiler aracılığıyla Boğdan tahtı için yaptığı girişimleri, sekteye uğratar. Bu yüzden İstanbul'un onayını alamayan Alexandru, sadece Lehistan tarafından tanınan bir voyvoda görünümü verir. Bunun yanı sıra, Alexandru'nun Boğdan halkı tarafından da desteklenmediği İstanbul'a gelen arzlarda açıkça görülmektedir. Bilhassa bu noktada Boğdan boyar ve reâyâları, kendilerine gereği gibi nasihat edildiği halde, Osmanlı'ya olan itaatten ayrıldıklarını üzülen açıkça ifade etmişlerdir. Boğdan halkı, bu duruma düşmelerinin Alexandru voyvodanın Boğdan halkına iyi muamele edeceğine dair sözlerinin neden olduğunu bildirmişlerdir. Nitekim Alexandru'nun vaatlerine kanan Boğdanlılar, Alexandru yönetiminin çok katı ve acımasız müdahalelerine maruz kalmışlardır. Hatta Boğdanlıların anlattığı üzere Alexandru, Boğdan'da birçoğunun gözlerini çıkarıp kör ederken, birçoğunun da el ayak, kulak ve burun gibi uzuvlarını keserek, Boğdan'da birçok gaddarca işlere girişmiştir. İşte Alexandru'nun kötü yönetiminden korkan

¹⁵⁵ *Călători Străini*, IV, s. 391-392.

¹⁵⁶ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 33. Bodeanu Ghenadie, "Alexandru Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 163.

¹⁵⁷ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-II, belge CCCLXXIV, s. 350.

¹⁵⁸ *Călători Străini*, IV, s. 396-398. Özellikle Charles de Joppécourt'un verdiği bilgiler, Boğdanlı bir boyar olan Petru'nun sekreterinin ifadeleri ile örtüşmektedir. Buna göre; Tomşa'yı şikâyet etmek amaçlı Boğdan'dan gelen boyarlar, yolda Osman Ağa tarafından yakalanıp Tomşa'ya 6.000 altın karşılığında verilmiştir. Joppécourt, Tomşa'nın İstanbul'a gitmek üzere yolda yakalanan bu boyarların kaderi ile ilgili olarak onların Tomşa tarafından nehre atıldığını ifade ederek olaya kesinlik katar. Bk. Veress, *Documente*, IX, belge 56, s. 68.

Boğdanlılar, istemeden de olsa ona tabi olduklarından, bir kabahatleri bulunmadığını açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle Alexandru'ya tabi olduklarından dolayı İstanbul'dan af dileyen Boğdan halkı, af edilmeleri halinde yine eskiden olduğu gibi sultana hizmette kusur etmeyeceklerini ve kanun olan haracı İstanbul kapısına göndereceklerine dair söz verirler. Bunun yanı sıra Boğdanlılar, başlarının daima sultanın kılıcı altında olduğunu ileterek bu andan itibaren Boğdan boyar ve reayasının Osmanlı aleyhinde işlere girişmeleri halinde, İstanbul'dan gelecek her türlü cezaya razı olduklarını iletmeleri¹⁵⁹, Boğdan reâyâsının İstanbul'a olan bağlılığını gösterdiği gibi, Boğdan'da hâlâ mevcut olan Lehistan taraftarı kimselere de büyük bir darbe indirdiğini kanıtlar derecededir.

İşte Boğdan reâyâsından gelen arzlardan sonra, Boğdan'da Alexandru'nun yalnız kaldığını öğrenen Osmanlı yönetimi, Lehistan'a baskısını artırarak, Boğdan'daki voyvoda değişikliğine sessiz kalmadığı gibi Boğdan'daki voyvoda değişikliğini eleştirmiştir. Aynı zamanda taht değişikliğinin Leh-Osmanlı anlaşmasına aykırı olduğunu hatırlatan Sultan I. Ahmed, Boğdan'dan Lehistan'a sığınan Nistor Ureche gibi boyarların iadesini talep etmiştir¹⁶⁰. Öte yandan Leh Hatmanların Boğdan'a yaptığı müdahalelerin Leh Kralı III. Sigismund'un onayı ile yapıldığı İstanbul'da çok iyi bilindiğinden, Alexandru'nun Leh kralının insiyatifi sayesinde tahta gelişi noktasında kimsenin şüphesi yoktu. Bundan dolayı İstanbul'da, Erdel ve Eflak voyvodaları aracılığı ile Boğdan'a yapılacak müdahale hazırlıklarına girilirken, aynı zamanda Varşova'ya acele ile giden iki Osmanlı çavuşu, Lehistan'ı Boğdan'da yaptığı değişikliklerden dolayı protesto edecekti¹⁶¹. Bu ithamlara karşılık olarak Lehistan, Tomşa'yı tahtan alarak Alexandru'yu getirmesine dair İstanbul'a haklı gerekçeler sunma çabası içerisine girmiştir. Özellikle İstanbul'a iletilen mesajda, Tomşa'nın Leh-Osmanlı barışını tehlikeye sokması yüzünden Leh kralı tarafından tahtan alındığı ifade edilmiştir¹⁶². Neticede Osmanlılar, Boğdan'daki taht değişikliğine onay vermediğinden Alexandru Movilă'nın Boğdan voyvodalığı sadece sekiz ay sürmüştür. Bu yüzden Lehistan'ın Boğdan'da yaptığı voyvoda değişikliğine göz yummayan Osmanlılar, 1616 yazında İskender Paşa idaresindeki Osmanlı ve Tatar kuvvetlerinden oluşan orduyu Boğdan'a gönderme kararı alır.

¹⁵⁹ TSMA-E, nr. 873/40.

¹⁶⁰ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 104, s. 218. Bodeanu Ghenadie, "Alexandru Movilă", *Domnii Țării Moldovei*, s. 163.

¹⁶¹ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 158.

¹⁶² Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 105, s. 221.

Boğdan'a gönderilen İskender Paşa'nın asıl hedefi, Boğdan'a yapılan Lehistan müdahalesine karşılık vermekle birlikte Karadeniz'e kadar inen Kazak eşkiyasını da def etmektir. Boğdan'a yönelik olan bu sefere katılmaları için Eflak voyvodası Radu Mihnea'nın yanı sıra¹⁶³ Erdel Beyi Bethlen de haberdar edilir. Bu esnada İskender Paşa'nın Tuna civarında olmasından dolayı, merkezi ordular Tuna'da hazırlık içerisine girerken, ikinci ordu da, Temeşvar kalesinden¹⁶⁴ hareketle Erdel yolu üzerinden Boğdan'a gitmeyi planlamaktadır. Bethlen ise, sultandan aldığı emir gereği İskender Paşa'ya yardım amaçlı oluşturacağı orduları Cluj/Kolojvar'da toplamaya karar verir¹⁶⁵. İskender Paşa komutasında toplanan Osmanlı ordusu, Boğdan'daki dengeleri kendi lehine değiştirmek adına Boğdan'a giriş yapar. Nitekim 23 Temmuz-2 Ağustos 1616'da Alexandru kuvvetleriyle "*Drăcșani*"de yapılan muharebe, İskender Paşa lehine gelişme gösterir ve bu savaşla birlikte Boğdan'daki Leh yanlısı olan Movilă ailesine büyük bir darbe indirilir. Bu savaş sonucunda Alexandru ve annesi Elisabeta yakalanarak, İstanbul'a gönderilir. Böylece Boğdan'daki hâkimiyetini askeri kuvvetle kabul ettiren Osmanlılar, Boğdan'a güvendiği bir voyvoda olan Radu Mihnea'yı atayarak Boğdan'ı güvene alırlar¹⁶⁶.

5.3.4. Boğdan Voyvodalığı Üzerinde Tırmanan Osmanlı-Lehistan Gerilimi

Boğdan voyvodalığı tahtına Ieremia Movilă'nın seçilmesi ile birlikte Leh-Osmanlı makamlarının uzlaşma sağlamasına rağmen Ieremia'nın ölümünün ardından Boğdan tahtı, iki ülkenin Boğdan üzerindeki haklarını kaybetmemek adına yürüttüğü mücadeleler nedeniyle yaklaşık on yıl iç mücadelelere sahne oldu. Nitekim Alexandru ve annesi Elisabeta'nın Boğdan'dan uzaklaştırılması ile birlikte Osmanlılar, Boğdan tahtındaki boşluğu Eflak'ta güvendikleri bir voyvoda olan Radu Mihnea ile kapatmak istediler. Bu bakımdan Venedik ve Flemenk elçilerinin 9 Temmuz 1616 yılında Radu Mihnea'nın Boğdan voyvodası olarak seçildiğini haber verdiklerine tanık olmaktadır. Ancak Osmanlıların Boğdan tahtı için bulduğu bu çözüm, Lehistan'ı pek de memnun etmedi. Çünkü Lehistan bundan kısa bir süre önce Boğdan tahtı için Movilă ailesinden Gavrilăş Movilă'yı Osmanlı yönetimine önererek, Boğdan'daki nüfuzunu devam ettirmek istemişti. Her ne kadar Gavrilăş

¹⁶³ Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 108. Öztürk, *a.g.e.*, s. 349.

¹⁶⁴ Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Temeşvar kalesinin görünümü için bk. Resim IX.

¹⁶⁵ Veress, *Documente*, IX, belge 71, s. 82-83.

¹⁶⁶ Aurel Iacob, *a.g.e.*, s. 108.

Movilă'yı Boğdan tahtına getirmeyi başaramayan Lehistan yönetimi, belirli şartlar altında Radu Mihnea'nın voyvodalığını onaylamak durumunda kalsa da¹⁶⁷, Radu Mihnea'nın Eflak'tan feragat edip Boğdan voyvodalığına geçmesiyle, Leh-Osmanlı makamları arasında süregelen tansiyon da bir nebze olsun azaltmıştır. Bu durumun oluşmasında, Leh-Osmanlı yöneticilerinin, ülke politikalarını Boğdan'dan ziyade daha çok kendi problemlerine yönelmeleri etkili olmuştur. Söz konusu bu dönemlerde Lehistan, Moskova problemleri ile meşgul olurken Osmanlılar ise İran savaşlarına odaklanmıştır. Özellikle Leh-Osmanlı ülkelerinde görülen bu durumları kendisi adına fırsata çevirmek isteyen Boğdan voyvodası Radu Mihnea, Eflak-Boğdan'ı kendi yönetimine almak için oğlu Alexandru Coconul'u Eflak tahtına geçirmeyi bile düşünmüştür. Fakat Alexandru Cocul'un oldukça küçük yaşta olması şimdilik buna mani olmuştur¹⁶⁸. Radu Mihnea, Osmanlı politikasını Boğdan'da etkin kılmak için voyvoda olarak seçilmesine rağmen, Lehistan ile olan tarihsel bağlar yüzünden Boğdan'ın dış politikasında Lehistan ile iyi ilişkiler yürütmek zorunda kalır. Bundan dolayı Radu Mihnea 12 Eylül 1616 yılında Braha'da Lehistan ile bir anlaşma yaparak bu ilişkileri perçinleştirmiş olur. Bu anlaşmaya göre, Radu Mihnea kendinden önceki Boğdan voyvodaları gibi Leh kralı ile iyi geçinmek için Leh kralının sözlerini dinleyecekti. Bunun yanı sıra Radu Mihnea, tahtta kaldığı müddetçe Leh-Osmanlı barışına hizmet edecek, Tatarların Boğdan üzerinden Lehistan'a geçmesine mani olacak ve kendisine güven duyulması adına Tomşa döneminden Boğdan'da kalan yağmacı ve eşkıya taifesini ülkeden uzaklaştıracaktı. Bu sayede Leh-Boğdan sınırlarında zayıf kalan kısımlara takviyeler yapılarak, Leh-Boğdan sınırları güven altına alınacaktı¹⁶⁹. Ancak Osmanlı-Leh sınırlarında gerekli önlemleri alması beklenen Radu Mihnea'nın işi hiçte kolay gözüküyordu. Radu Mihnea hem Boğdan'daki iç meselelerle uğraşırken, hem de Lehistan-Osmanlı arasındaki gerginliğe sebep olan Kazak ve Tatar akınlarını önlemeye çalışacaktı¹⁷⁰. Nitekim 1617 yılında Braha'da yapılan barış, Kazak akınları yüzünden çok kısa sürdü¹⁷¹. Kazak akınlarına karşılık olarak Tatarların Lehistan içlerine kadar akın yapmaları, Lehistan-Osmanlı ilişkilerini gergin bir safhaya taşımıştır. Söz konusu bu

¹⁶⁷ Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 320.

¹⁶⁸ Ștefan Andreescu, "Radu Mihnea Corvin, Domn al Moldovei și Țării Românești", *Rdl*, Tom 39 Nr: I, București, Ianuarie 1986, s. 17.

¹⁶⁹ Ilie Corfus, *Documente: Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, belge 112, s. 238. Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 322-323.

¹⁷⁰ Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 326.

¹⁷¹ N. C. Bejenaru, *Ștefan Tomșa II (1611-1616: 1621-1623) și Rivalitatea Turco-Polonă Pentru Moldova*, Iași, 1926, s. 77.

akınlar, Osmanlı-Leh barışını dengede tutmak isteyen Radu Mihnea'yı oldukça endişelendirmiştir. Hatta Radu Mihnea, Leh Hatman Zolkiewski'ye gönderdiği mektupta, Tatar akınlarını durduramadığı için özür dilemekle yetinmiştir¹⁷². Nihayetinde Tatar-Kazak akınlarını durduramaması dolayısıyla Radu Mihnea, Boğdan tahtında fazla kalamadı ve 1619 yılı başlarında Boğdan tahtından feragat etmek zorunda kaldı.

Radu Mihnea'nın Boğdan tahtından alınmasından sonra Osmanlılar, Boğdan'a kendi politikalarını yürütecek bir isim üzerinde yoğunlaştıkları sıralarda. Boğdan tahtına geçme hevesinde olan Grațiani, İstanbul'da yaptığı girişimlerle ön plana çıkmayı başarmıştır. Nihayetinde Boğdan'da gelişen durumlar Grațiani'nin önünü açmış ve İstanbul'dan kendisine verilen sözler karara bağlanarak Boğdan voyvodası olmuştur. Aynı şekilde bir Boğdan voyvodasının, rakibi Radu Mihnea'ya karşı iyi dilekler temenni etmesi de şimdiye kadar rastlanmamış bir durumdu¹⁷³. Grațiani'nin Boğdan'a gelişiyle ilgili olarak önemli ayrıntılar veren Boğdan ve Osmanlı kaynakları, Gaspar Grațiani'nin voyvodalıktan evvel İstanbul'da tercümanlık görevini ifa ettiği zamanlarda, Avusturya ile Osmanlı arasında imzalanan barışa aracılık yaptığından dolayı İskender Bey'in güvenini kazandığına vurgu yaparlar. Osmanlı'ya karşı yaptığı bu hizmetlerinden dolayı İskender Paşa'nın önerisi ile Boğdan'a getirilen Grațiani'den beklentiler oldukça büyüktü¹⁷⁴. Özellikle Osmanlıların Gaspar Grațiani'nin Boğdan'a getirmelerinin en önemli nedenlerinden birisi de Boğdan'da giderek büyüyen Lehistan tehlikelerine karşılık olarak güvendiği bir ismi Boğdan'da tutmaktı. Bu yüzden Boğdan'daki voyvoda değişikliği, Boğdan'da aktif olarak görev yapan Leh yanlısı boyarlara karşı bir önlem olacaktı. Çünkü yeni voyvoda, Boğdan hanedanından olmadığı gibi direk olarak İstanbul'dan gönderildiği için Boğdan'da Osmanlı politikasına hizmet edecek bir kişiydi¹⁷⁵. Lakin durum beklenildiği gibi olmamış ve Grațiani'nin Osmanlı yanlısı politikaları yön değiştirmeye başlamıştır. Özellikle bu değişimi vurgulayan Boğdan tarihçisi M. Costin, Gaspar Grațiani'nin Boğdan tahtına geldiği vakit Osmanlılara büyük bir sadakatle hizmet ettiğini ve sonrasında bu hizmetlerini Hristiyan dünyası adına

¹⁷² Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 327.

¹⁷³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. IV-II, belge CCCCVII, s. 376.

¹⁷⁴ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, s. 519-520; Naîmâ, *Târih*, II, s. 451; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 38.

¹⁷⁵ Tahsin Gemil, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, Editura Academiei R.P.S., București 1979, s. 40.

yapmaya başladığını ifade etmiştir¹⁷⁶. M. Costin'in bu tür söylemleri, şüphesiz Grațiani'nin politika değişikliğini haber vermektedir. Aynı şekilde Grațiani, Osmanlı Sultanı II. Osman'ın Karadenizde baş gösteren ataklarına karşılık olarak Kırım Hanlığından yardım istediğini ve bunun için yapılan hazırlıkları Leh Hatman'ı Zolkiewski ile paylaşması¹⁷⁷, Grațiani'nin dış politikada Lehistan'a yakınlaştığının belgesel bir delili olmuştur.

Boğdan tahtına geldikten sonra Leh-Osmanlı politik çekişmesinden oldukça faydalanan Grațiani, dış politikada Boğdan'ın çıkarlarını korumak adına iki güç arasında denge siyaseti gütmüştür. Boğdan'a geldiği andan itibaren Lehistan ile iyi ilişkiler kurma gayreti içerisine girerek, Osmanlıları yanıltmıştır. Öte yandan iç politikada ise Radu Mihnea ve Ștefan Tomșa dönemlerinde uzaklaştırılan Movilă ailesine Boğdan'da eski topraklarını vererek Boğdan'da kendisine büyük taraftar toplamıştır. Bu sayede Boğdan'da gelişen bu olumlu atmosferle birlikte Osmanlı'ya karşı planlarını gerçekleştirmek üzere ordu toplama hazırlığına giderek, ilk önce Radu Șerban zamanından kalan deneyimli kişileri orduya katmıştır¹⁷⁸. Bahsedildiği üzere Grațiani, Osmanlıların kendinden beklenenleri yerine getiremediği gibi tırmanan Osmanlı-Leh gerilimini daha da tetiklemiştir. Boğdan voyvodalığının bu tür girişimleri daha çok Erdel voyvodalığında bulunan Gabriel Bethlen'in işini kolaylaştırmıştır. Erdel voyvodalığı üzerinde gittikçe artan Habsburg baskısı, Leh-Habsburg yakınlaşması ile had safhaya ulaşabilirdi. Zira Osmanlıları, Lehistan'a karşı kışkırtan Grațiani, bu şekilde süregelen Habsburg-Lehistan yakınlaşmasını baltalamış oluyordu. Söz konusu gelişen koşullar, Eflak-Boğdan voyvodalıklarında olan geleneksel polikalarını gerçekleştirerek tekrar bu voyvodalıkları kontrol etmek için Lehistan'a büyük bir fırsat olarak sunulmuştur¹⁷⁹. Bu durumların farkında olan Osmanlı yönetimi, Gaspar Grațiani'nin uygunsuz hareketlerini gerekçe göstererek tahttan almış ve yerine Alexandru Îliaș'ı getirmişlerdir¹⁸⁰. Boğdan'daki bu değişikliklerin ardından, bir elçi aracılığı ile Boğdan'da bulunan Gaspar'a azledildiği emri gönderilmiştir. Nitekim Eylül 1620'de Osmanlı sultanının azil emrini getiren Osmanlı elçilerine tepki gösteren Grațiani, elçilere hitaben: "*Sizin sultanınız bana*

¹⁷⁶ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 38.

¹⁷⁷ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea* belge 44, s. 97-98. Dan Floareș, "O Tipăritură din Anvers Privitoare la Evenimente din Domnia Lui Gaspar Grațiani (1620)", *CI (Seria Nouă)*, XXXII, Iași, 2013, s. 200.

¹⁷⁸ C. Rezachevici, "*Viața Politică în Primele Trei Decenii*", s. 77.

¹⁷⁹ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 41.

¹⁸⁰ Feridun Bey, *Münşeât*, II, s. 488.

Boğdan voyvodalığını verdi yoksa beni tahttan alarak sözünde durmayacak mı?” şeklinde alaycı bir şekilde karşılamaştır. Bununla da yetinmeyen Grațiani, Osmanlı sultanından gelen emri yırtmış ve cebinde bulunan mektubu işaret ederek; “*bu mektupta Leh Hatmanı tarafından Boğdan voyvodalığı tarafıma ihsan edildi ve şu an ordusu ile Boğdan’a varmak üzeredir. Bu andan itibaren Osmanlı sultanına hizmet etmeyeceğim*” diyerekten orada bulunan elçileri öldürtür¹⁸¹. Bu koşullar altında Osmanlıya karşı bil’fiil isyan eden Grațiani, kendisine yardım edilmesi noktasında Avrupa devletlerine elçiler göndermiştir. Özellikle Papalık’tan istediği yardım fiili olarak gerçekleşme de kendisine yardım edileceğine dair sözler verilmiştir. Söz konusu Gaspar’ın Boğdan’da Osmanlıları karşısına alması, Avrupa kamuoyunda Gaspar’ın “*Hristiyan Cephesi*”ni temsil ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Zira, Avrupa’nın 30 yıl savaşları ile meşgul olmasından dolayı kendisine ancak Lehistan cevap verebilmiştir¹⁸². Gaspar’ın Osmanlıları karşısına almasının ardından kendisini Boğdan’da yalnız bırakmayan Lehistan kralı, Hatman Zolkiewski önderliğinde Boğdan’a yardım gönderir. Leh orduları Soroco yakınlarından Nistru’dan geçerek Boğdan’a giriş yaparlar. Nistru’ya uzakta bir mesafede kamplarını kuran Leh ordusuna, Gaspar da kendi kuvvetleri ile gelerek eşlik eder¹⁸³. Romen kaynaklarına göre, Zolkiewski’nin beraberinde getirdiği askerler şu şekilde bir görünüm almıştır: Leh ordusunun önemli bir kısmını meydana getiren 4.000 atlı asker yanında paralı olarak tutulan 1.600 kadar Macar atlısı mevcuttu. Söz konusu bu kuvvetlere ek olarak 2.000 civarı piyade ve 300 kadar Kazak askerleri de yardıma gelmiştir. Boğdan voyvodalığı da 2.000 kadar paralı askerle birlikte Zolkiewski’ye katılarak, Leh ordusunun Osmanlı kuvvetlerine karşı duracağı son hal belli olmuştur. İlk etapta Hotin’de bir durum değerlendirmesi yapan Leh meclisi, Hatman Konetpoti’nin Hotin’i tutarak Türk ve Tatarlara saldırılmaması öğütlenir. Zira bu ordunun görevi Bender’den giderek Türk kuvvetlerini arkadan vurmaktı. Lakin bu planlar gerçekleşmez. Bunun yerine Leh ordusu, Prutu geçerek Yaş şehri yakınlarında bulunan *Țuțora* mevkiinde düşmanı beklemeye başlar¹⁸⁴. Boğdan’daki vaziyetlerin Osmanlı cephesi tarafından duyulması üzerine Boğdan Seferi için bizzat İskender

¹⁸¹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Suplement II (1601-1640), belge CCXXXI, s. 500; N. C. Bejenaru, “Gaspar Grațiani domnul Moldovei (1619-1620) și Luptele Turco-Polone din 1620”, *CI*, Anul I, Iași, 1925, s. 90.

¹⁸²C. Rezachevici, “*Viața Politică în Primele Trei Decenii*”, s. 77; C. Gölner, “Preziința Domnilor Romăni în Miliția Christiana”, *RI*, Vol. XXIX Nr: 7-12, Lulie-Decemvrie 1943, s. 226-227.

¹⁸³ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Suplement II, s. 500.

¹⁸⁴ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, s. 42.

Paşa'ya görev verilir. Gaspar Grațiani üzerine sefere görevlendirilen İskender Paşa'nın yanında Rumeli Beylerbeyi Yusuf Paşa, Vidin ve Niğbolu Sancağı mutasarrıfları ile Kırım Hanlığına bağlı kuvvetler tayin edilir. İskender Paşa ordusu ile Boğdan'a hareket ederek Purut nehrini geçip Turla nehri kenarına vardıkları vakit düşmanın Yaş şehri solunda bulunan¹⁸⁵ Țuțora mevkiinde yerleştiklerini görürler. Osmanlı ordusunun 18 Eylül 1620'de Țuțora karşısında yer alan tepede görünmeye başlamasıyla iki tarafta hazır duruma geçmiştir. Aynı gün öğleden sonra iki taraf arasında başlayan küçük çaplı mücadelelerde Leh tarafı hayli üstün durumda iken, çok sayıda Türk ve Tatar ordularının katılımıyla Lehliler geri çekilmek durumunda kalırlar¹⁸⁶. Savaşın ilerleyen günlerinde düşman taburundan 3.000 civarı askerin çıktığı haberi geldiği vakit, çerkacı/öncü tayin edilen Mihalzâde Hızır Paşa, ileri doğru atılır. Lakin Hızır Paşa'nın, düşman arasında kaldığı haberinin gelmesinin ardından vezirden buyruldu gelmeksizin Sarımsak Mehmed Paşa 500 kadar kuvveti ile düşman üzerine giderek karşı tarafa hayli zayıf verir. Savaşın ertesi günü düşmanın taburlarının sahraya geldikleri vakit, Kör Hüseyin Paşa çerhacı tayin edilerek düşman üzerine gönderilir. Bu esnada İskender Paşa, Devlet Giray'a haber göndererek yardım talep eder. Kırım Tatarlarına bağlı askerlere kumandanlık eden, Kalgay¹⁸⁷ sultan, düşman taburlarına doğru ilerlediklerinde önlerinde 12.000 aşkın düşman askeri tüfek askerleri ile mani olmaktadır. Lakin Tatarlar, tüfekli askerleri geçip Osmanlı öncülerini kuşatan düşman askerlerini bozguna uğratmayı başarak¹⁸⁸ savaşın seyrini değiştirirler. Özellikle Osmanlıların bu son saldırısından sonra Leh ordusunda dağılmalar baş gösterir. Leh soyluların yanı sıra Gaspar Grațiani de Prut nehrine doğru kaçmaya başlar. Zira Osmanlı ordusunun önünden kaçan Lehlilerin çoğu Prut'ta boğulurken birçoğu da Osmanlı kuvvetlerinin eline geçmekten kurtulamaz¹⁸⁹. Söz konusu Gaspar Grațiani'nin kaderi diğerlerinden farklı olur. Savaş esnasında meydana kaçan Gaspar Grațiani, yolda kendi adamları tarafından öldürülür¹⁹⁰. Bu esnada her ne kadar Gaspar sağ olarak ele geçirilemese de, Gaspar Grațiani'nin kethüdası yakalanarak sorgulanır¹⁹¹.

¹⁸⁵ Naîmâ, *Târih*, II, s. 453.

¹⁸⁶ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. II/Suplement II, s. 503.

¹⁸⁷ Kalgay terimi Kırım Tatarlarınca, varis yani Han'ın yerine geçecek olan isim olarak kullanılmaktadır.

¹⁸⁸ Naîmâ, *Târih*, II, s. 453-455.

¹⁸⁹ N. C. Bejenaru, "*Gaspar Grațiani domnul Moldovei*", s. 93.

¹⁹⁰ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 45-46.

¹⁹¹ Naîmâ, *Târih*, II, s. 455.

5.4. Hotin Muahedesi Altında Gelişen Osmanlı ve Eflak-Boğdan İlişkileri (1621-1634)

XVII. yüzyılın başından itibaren Lehistan'ın Osmanlı nüfuzu altında bulunan Boğdan'a birçok kez müdahalelerde bulunması ve buna ek olarak Kazakların Osmanlı sahil kentlerine kadar saldırmalarına göz yumması ve hatta desteklemesi gibi sebepler yüzünden Osmanlı-Lehistan ilişkileri bir hayli çıkmaza girmişti¹⁹². Özellikle Lehistan-Osmanlı ilişkileri bu derece gerginken, Eflak voyvodası Radu Mihnea'nın Mart ayının başlarında (1621) Osmanlılara, Boğdan'a yönelik yeni bir Kazak akınından bahsetmesi, Osmanlı sultanı Genç Osman'ı hayli kızdırmıştı¹⁹³. Bu andan itibaren Genç Osman, artık Lehistan'a bir sefer yapılmasının elzem olduğu kanaatine varmıştı. Fakat Osmanlı devlet erkânı, padişahın Lehistan'a savaş açmasını istemediklerinden, tayin edilen bir serdarın bu işi halledeceğine dair padişahı ikna etmeye çalışıyorlardı¹⁹⁴. Lehistan seferine çıkmak Sultan II. Osman'ın zihninde o derece yer etmiş ki, muhtemel bir savaşı önlemek gayesiyle İstanbul'a gelmiş olan Leh elçisi şehre sokulmadığı gibi görüşmeye bile gerek duyulmadan Küçük Çekmece'den geri çevrildi¹⁹⁵. Nihayetinde İstanbul'da sefer hazırlıkları başladı ve 29 Nisan 1621'de bizzat Genç Osman İstanbul'dan ayrılarak, Lehistan'a doğru sefere çıktı. Sultan II. Osman, İsakçı üzerinden Tuna nehrini geçerek Boğdan topraklarına dahil oldu. Boğdan sınırlarında, Kırım Hanının 50.000 Tatar askeriyle birlikte Turla nehrini geçtiği ve akın için beklediği haberi geldi¹⁹⁶. Bu esnada Boğdan voyvodası Alexandru İliaş'a (1620-1621) sultanın Lehistan Seferi dolayısıyla Turla nehrinden geçeceğinden haber verilerek, asker ve topların kolayca geçişlerinin sağlanması için yolların ve Boğdan hudutlarına kadar ki nehir üzerinde bulunan köprülerin tamir edilmesi talep edilerek¹⁹⁷, Boğdan içlerinde gerekli hazırlıklar yapıldı. Yine Eflak voyvodası Radu Mihnea'ya (1620-1623) asker göndermesi için haber gönderildi ve akabinde Eflak'tan 6.000 asker orduya dahil oldu¹⁹⁸. Lakin Genç Osman, 24 Ağustos 1621'de Boğdaneşti menziline geldiğinde yeniçerilerin yarısının firar ettiği dedikoduları yayılmaya başlamıştı. Bu durumda Genç Osman, yeniçerilerin

¹⁹² Kadir Kazalak-Tufan Gündüz, "II. Osman'ın Hotin Seferi (1621)", *OTAM*, Sa: 14, Ankara, 2003, s. 129.

¹⁹³ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 44.

¹⁹⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. III, kısım I, s. 129.

¹⁹⁵ Kadir Kazalak-Tufan Gündüz, *a.g.m.*, s. 131.

¹⁹⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. III, kısım I, s. 130.

¹⁹⁷ BOA, C. ASK, nr. 609/25711.

¹⁹⁸ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, s. 530.

yoklamasını yaparak, seferde bir sürprizle karşılaşmak istemiyordu. Aynı şekilde sultan, Boğdan voyvodası Alexandru İliaş'ın kendisine verilen görevleri ifa edememesi karşısında onu azlederek, yerine Ştefan Tomşa'yı (1621-1623) voyvoda olarak görevlendirdi¹⁹⁹. Lehistan seferi öncesinde yapılan bu küçük değişiklikle birlikte Leh cephesine doğru ilerleyen Osmanlı kuvvetleri, 3 Eylül 1621'de Hotin önlerinde görüldü. Osmanlılar, Lehistan kuvvetlerine karşı yapılan ataklarda bir türlü istenilen başarıyı elde edememişti. Lehistan seferine gayet isteksiz olarak katılan yeniçerilerin serkeşliği yüzünden herhangi bir sonuç elde edemeyen genç sultan, devlet adamlarına 30 gün daha Hotin önlerinde olacakları haberini verdi. Öte yandan Kırım Han'ının ikinci veliahdı Nureddin Sultan, Lehistan içlerine gönderilerek pek çok Lehistan şehri yağma edildi. Lehistan içlerine yapılan bu akınlar ülkenin geniş ölçüde tahrip olmasına sebep olduğu gibi, Lehistan'da bir kıtlık hali meydana getirdi. Bu durumda oldukça zorda kalan Leh yönetimi, Osmanlılara gönderdikleri elçilerle sulh talep ettiler²⁰⁰.

Osmanlı ve Leh yönetimi arasında 9 Ekim 1621 yılında yapılan anlaşmaya göre; Kazaklar Karadeniz kıyılarına, Tatarlar da Boğdan topraklarına saldırmayacak ve buna karşılık olarak Lehistan yönetimi de Eflak-Boğdan ve Erdel işlerine karışmayacaktı²⁰¹. Zira Osmanlı ve Lehistan arasında yapılan Hotin barışı, Lehistan'ın politikalarında bir değişiklik meydana getirmediği gibi Lehistan, yine eskiden olduğu gibi Eflak ve Boğdan'ı himaye etme politikalarına devam etti. Özellikle Leh idarecilerinin hassasiyetle üzerinde durduğu nokta, Boğdan'a gelecek voyvodaların kendileri ile iyi geçinmesiydi. Bunun yanı sıra bu voyvodaların Osmanlı-Leh barışında etkin rol oynayacak bir yeteneğe sahip olması gerekiyordu²⁰². Lehistan, ancak bu şekilde kendi topraklarının güvenliğinden emin olabilirdi. Bu bakımdan Ştefan Tomşa'nın gelişi, Lehistan yönetimini memnun etmemiş ve hatta kendisi Leh düşmanı olarak görülmüştür. Lehistan'ın bu tutumları karşısında Ştefan Tomşa'nın Lehistan ile iyi geçinmesinden başka çaresi yoktu. Aksi takdirde Lehistan, Ştefan Tomşa'yı İstanbul'a şikâyet ederek, kendisini tahttan düşürebilirdi²⁰³. Zaten Venedik'e gelen raporlarda, Ştefan Tomşa'nın geçmişte yaptıklarından dolayı uzun süre Boğdan tahtında kalamayacağı vurgulanıyordu.

¹⁹⁹ Naîmâ, *Târih*, II, s. 465.

²⁰⁰ Kadir Kazalak-Tufan Gündüz, *a.g.m.*, s. 141, 143.

²⁰¹ Dariusz Kolodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania*, s. 129.

²⁰² Gemil Tahsin, *Ţârile Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 47.

²⁰³ N. C. Bejenaru, *Ştefan Tomşa II (1611-1616: 1621-1623)*, s. 85.

Nitekim 4 Kasım 1621 yılında Venedik'e gelen bir raporda, sultan'ın "*Leh dostu*" bir voyvodaya görev vereceği konuşuluyordu²⁰⁴. Lehistan, kendisine uygun bir aday arayışı içine girmekle beraber bu isim henüz netlik kazanmamıştı. Bu bakımdan Leh idarecileri, Eflak voyvodası olan Radu Mihnea ile olan ilişkilerini koparmamış ve hatta kendisine daha yakın olmak istemiştir. İşte bu sebeple Leh elçisi Krzysztof Zbaraski'nin İstanbul yolunda 1622'de Eflak'ı ziyaret etmesi²⁰⁵, Lehistan'ın Boğdan tahtı için kendisini desteklediğine işaret etmiş olmalıdır. Buna karşılık olarak Eflak voyvodası Radu Mihnea'nın Lehistan himayesi isteyeceğinden hiç kuşku yoktur. Özellikle Radu Mihnea'nın Eflak ve Boğdan'ı kendi oğlu Alexandru Coconul ile birlikte yönetme isteğini hesaba katacak olursak, Radu Mihnea'nın Lehistan'ın bu önerisini kabul etmek istemesi gayet normaldi. Radu Mihnea'dan gelen olumlu tepkiler üzerine Lehistan, Petru Movilă'yı desteklemekten vazgeçerek, tercihini daha tecrübeli olan Radu Mihnea'dan yana kullanmıştır²⁰⁶. Ancak Lehistan'ın hesaba katmadığı şey, Kırım Han'ı Kantemir Mirza'nın Ştefan Tomşa'ya destek vermesiydi. Nitekim Kantemir Bey, Radu Mihnea'nın Leh yönetimine yakın olduğunu bildiğinden, kendisini Eflak'tan uzaklaştırmayı bile düşünmüş²⁰⁷ ancak başarılı olamamıştı.

Lehistan'ın Boğdan tahtına dair hedefini gerçekleştirmeden kısa bir süre önce gelişen politik olaylar, işlerini oldukça kolaylaştırmıştır. Bu dönemde süregelen Hotin görüşmeleri, 15-24 Şubat 1623 tarihinde imzalanan barış anlaşmasıyla onaylanmış oluyordu. Osmanlıların Doğu'da Safevilerle yeni bir mücadeleye girişmeleri (1623-1639), Osmanlı-Lehistan arasındaki barış anlaşmasının imzalanmasını hızlandıran diğer bir etken olmuş ve Lehistan istediği sonuca ulaşmıştır. Osmanlılarla yapılan bu barış, Lehistan'a büyük avantaj sağladığı gibi, Lehistan'ın güney sınırları garanti altına alınmıştır²⁰⁸. Lehistan, Osmanlılar ile yapılan bu anlaşmadan sonra, aktif olarak yeniden Boğdan politikasına yönelmiştir. Nitekim Mart 1624 yılında İstanbul'da bulunan Cristofor Sereblowicz'e verilen talimatlardan birisi, Ştefan Tomşa'nın Radu Mihnea ile yer değiştirilmesini Osmanlı divanı önünde savunmak olmuştu. Lehistan kralının verdiği bu görev üzerine Leh

²⁰⁴ Valentin Constantinov, *Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, s. 334.

²⁰⁵ *Călători Străini*, IV, s. 502.

²⁰⁶ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomație*, s. 210.

²⁰⁷ Alper Başer, *a.g.t.*, s. 97-98.

²⁰⁸ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomație*, s. 208-209; Dariusz Kolodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania*, s. 129.

elçisi Cristofor, hain ve bozguncu olarak görülen Ştefan Tomşa ile komşu olmak istemediklerini açıkça ifade ederek, Radu Mihnea'yı desteklemiştir. Lehistan'dan gelen bu öneriler üzerine Radu Mihnea (1623-1626) yeniden Boğdan voyvodası seçilerek²⁰⁹, hem Lehistan hem de Radu Mihnea istediği amaca ulaşmıştır. Bilhassa Radu Mihnea'nın Eylül 1623'te Boğdan voyvodalığına geçişiyle birlikte boşta kalan Eflak tahtına oğlu Alexandru Coconul'un (1623-1627) geçirilmesiyle Eflak-Boğdan yönetimi tek bir hanedandan yönetilmeye başlamıştır. Eflak'taki yeni voyvoda, henüz çocuk yaşlarında olduğundan ülkede daha çok annesi ve güvenilir boyarlar söz sahibi olurken, bu dönemde Eflak, Radu Mihnea'nın direktifleri ile yönetilir²¹⁰. Bu bakımdan Radu Mihnea'nın hem Eflak hem de Boğdan'ı tek elden yönettiğini söylemek mümkündür.

Lehistan'ın Eflak-Boğdan politikalarında oldukça faal rol oynadığı bu dönemde, Kırım Hanlığı'nın isyanına dair haberler, Osmanlıları endişelendirdiği gibi Eflak-Boğdan'ı da tehlikeye sürüklemiştir. Nitekim Mehmed ve Şahin Giray kardeşler, Eylül 1624'te Eflak ve Boğdan'a girmişler²¹¹ ve Akkirman civarına kadar ilerlemişlerdir. Bu vaziyet İstanbul'da büyük bir endişeye sebep olmuş ve Tatarların Edirne'ye kadar gelmesinden çekinilmiştir. Ancak bu harekâtın Kantemir Mirza'yı Silistre'den çıkarmak olduğu anlaşılmış ve İstanbul'a gelen Kırım elçileri itaatlerini bildirerek²¹², Osmanlı'ya karşı sadakatlerini yeniden göstermişlerdir. Hemen bunun öncesinde Kırım Hanlığının, Osmanlılara karşı Lehistan'a bir ittifak anlaşması önermesi oldukça ilginçtir. Nitekim Leh yöneticiler, Osmanlılarla yeni bir savaşı göze alamadıkları için, Ekim 1624'te Varşova'ya gelen Kırım elçilerini geri göndererek²¹³, Osmanlılarla barıştan yana bir tavır sergilemişlerdir. Bu dönemde Kırım Hanlığı ile ters düşülmesi, Lehistan'ın Boğdan politikasında daha rahat hareket etmesinin yolunu açtığını söylemek gerekir. Bu bakımdan Lehistan yönetimi, Boğdan politikasında Osmanlılarla ortak yönetim anlayışına devam etmiştir. Yine bu süre zarfında Boğdan voyvodası Radu Mihnea'nın Leh-Tatar-Osmanlı üçgeninde oldukça dengeli politikalar güderek, barışa aracılık etmesi takdirle karşılanmıştır.

²⁰⁹ Ilie Corfus, *Documente: Secolul al XVII-lea*, belge 52, s. 110; Ştefan Andreescu, "*Radu Mihnea Corvin*", s. 12-13.

²¹⁰ Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și externă a Țărilor Române*", s. 15; Constantin Şerban, "*Legăturile Politice Între Cele Trei Țări Române În Prima Jumătate A Secolului Al XVII-Lea*", *SAI*, Nr XLIII-XLIV, Bucureşti 1981, s. 72.

²¹¹ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 57.

²¹² Alper Başer, *a.g.t.*, s. 106.

²¹³ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 58.

Ancak Radu Mihnea'nın bu başarısı, Eflak-Boğdan üzerinde hâlâ emelleri olan Erdel voyvodası Gabriel Bethlen'i oldukça rahatsız etmiştir. Bu yüzden Bethlen, Radu Mihnea'yı Osmanlı karşıtı politikalar güttüğü şeklinde suçlayarak, Osmanlı nezdinde Mihnea'nın itibarını azaltmaya çalışmıştır. Hatta Bethlen daha da ileri giderek, Boğdan'a girip Radu Mihnea'yı cezalandırabileceğini dahi iletmiştir. Şüphesiz bu tür ithamlar, Radu Mihnea'yı Lehistan'a daha da yakınlaştırmıştır²¹⁴. Bethlen'in bu tür söylemlerinin sadece düşüncede kaldığını vurgulamak gerekir. Çünkü Radu Mihnea, Leh-Osmanlı ortak kararı ile tahta getirildiğinden Bethlen'in Radu'yu istediği gibi Boğdan'dan uzaklaştırması düşünülemezdi.

Hotin barışının ardından Osmanlı-Lehistan ilişkileri tam bir düzene girmişken, 1626 Şubat'ında Lehistan'da görülen Tatar akınları, iki taraf arasında tansiyonun yeniden yükselmesine neden oldu²¹⁵. Bu esnada Osmanlı-Leh barışı için kilit bir rol oynayan Radu Mihnea'nın ansızın ölümü, iki taraf açısından da bir dezavantaj olmuştur. Ancak Boğdan'daki otorite boşluğu Movilă ailesinden gelen Miron Barnowshi (1626-1629) ile doldurulmuştur²¹⁶. İşte bu noktada Miron Barnowshi, Leh-Osmanlı gerilimini önleme göreviyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak yeni voyvoda Barnowshi, bu rolü üstlenmediği gibi kendisinin Lehistan yanlısı politikalar gütmesi, Osmanlıların tepkisine yol açsa da bu duruma bir süre sabretmek icap etmiştir. Nitekim 1629 yılında Kırım'da baş gösteren Mehmed ve Şahin Giray kardeşlerin isyanlarının bastırılmasının ardından, Canbey Giray Han bir fırsatını bulup Miron Barnowshi'yi tahttan alarak, Boğdan'ı yeniden Osmanlı himayesine getirmiştir. Böylece sultanın isteği üzerine Boğdan tahtına, Alexandru Coconul (1629-1630) getirilmiştir²¹⁷. Ancak oldukça genç yaşta olan Alexandru Coconul, Osmanlı-Leh barışını önlemek adına selefi Miron Barnowshi'den kalan görevi tecrübesizliği yüzünden yürütememiş ve bu süre zarfında Eflak hanedanından gelen Alexandru'ya karşı Boğdan'da bir takım hoşnutsuzluklar baş göstermiştir. Bu yüzden Boğdan tahtında zayıf bir imaj çizen Alexandru, henüz bir yılını doldurmadan yerini Movilă ailesinden gelen Moise Movilă'ya (1630-1631) bırakmıştır²¹⁸. Nitekim 1630 Nisan'ında Boğdan tahtına Moise'nin seçilmesi Osmanlıların, Lehistan'a küçük bir jestiydi. Çünkü Osmanlılar, Movilă ailesinin Lehistan'a yakın olduklarını

²¹⁴ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 60-61.

²¹⁵ Dariusz Kolodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania*, s. 138.

²¹⁶ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 73.

²¹⁷ Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 215.

²¹⁸ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, s. 77.

bildiğinden, böyle bir seçime gitmişlerdi. Boğdan voyvodası olan Moise'dan beklenen şey hem Boğdan'daki düzeni sağlamak adına ülkedeki Rum asıllı yöneticileri çıkarması, sınırlara mukayyet olması ve en önemlisi de Osmanlı-Leh ilişkilerinin normale dönmesine aracılık yapmasıydı. Bu dönemde Osmanlı-Leh ilişkileri çok da parlak olmadığından, iki taraf da aralarındaki barışa riayet etmeye çalışıyordu. Osmanlılar, Tatarları Bucak bölgesinden çıkarmasına karşın Lehliler Eflak-Boğdan'ı himayeye devam ediyordu²¹⁹. Lehistan'ın bu hamlelerine karşılık olarak Osmanlı Sultanı IV. Murad, 8 Eylül 1630 tarihinde Leh Kralı III. Sigismund'a: "*Eflak-Boğdan ve Erdel topraklarının dedeleri Kanuni Sultan Süleyman'dan beri Osmanlı himayesinde olduğu*" mesajını ileterek, Romen ülkelerindeki hâkimiyetin Osmanlılara ait olduğu vurgusu yapılmıştır. Sultan IV. Murad'ın bu mesajı, kuşkusuz Lehistan'ın güney Tuna politikalarına açılan tüm kapıları kapatmıştır²²⁰.

Bunun ötesinde Osmanlıların, Boğdan'ı dizginlemek adına bir dizi önlemler aldığı göze çarpmaktadır. İlk olarak Boğdan voyvodası Moise'nin Budin'e asker göndererek yardımda bulunması, Boğdan vilayetinin muhafazasının daha elzem olduğu gerekçesi ile şimdilik ertelenmişti²²¹. Bu ertelemenin sebebi muhtemelen, Boğdan'a olası bir müdahale halinde, Boğdan'ın zayıf bırakılmamasıydı. Öte yandan Erdel'de ikamet eden Moise'nin kardeşi Ion Movilă'yı Haziran 1631'de İstanbul'a çağırarak, hem Moise'yı kontrol altında tutmayı hem de kardeşi Ion'un Lehistan tarafından kullanılmasının önüne geçmeyi amaçlamışlardır²²². Söz konusu önlemlerle Lehistan'a karşı kozlarını oynayan Osmanlılar, Moise'nin Lehistan ile olan ilişkilerini tam anlamıyla kesemedi. Bu duruma Kantemir Paşa ile müdahale eden Osmanlılar, Moise'yi tahttan alarak, Boğdan'da Alexandru İliaş'a (1631-1633) şans tanıdılar²²³. Oysaki Moise Movilă'nın tahttan alınması, Osmanlıların Lehistan ile ilişkilerini sonlandırması anlamına geliyordu. Çünkü Boğdan'da Movilă destekçileri oldukça büyük çoğunlukta olduğundan Boğdan'a, Eflak hanedanından bir voyvoda atamak oldukça riskliydi. Bu bakımdan Osmanlılarca göreve getirilen Alexandru Coconul ve Alexandru İliaş'ın pek fazla şansı olmadı. Zaten Alexandru İliaş'ın

²¹⁹ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 76-77.

²²⁰ Mustafa Ali Mehmet, *Documente Turcești*, I, belge 158, s. 156; Veniamin Ciobanu, *Politică și Diplomatie*, s. 217.

²²¹ 85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041-1042/1630-1631-1632) Özet-Transkripsiyon-İndeks, (Haz: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik v.d.), Ankara, 2002, h. 401, s. 244-245.

²²² 85 Numaralı Mühimme Defteri, h. 589, s. 358.

²²³ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, s. 78.

iktidarı döneminde boyarların çoğu Leh yanlıydı. Bu yüzden Alexandru İliaş'tan memnun olmayan Boğdan halkı ve boyarları 1633 yılında Eflak isyanından esinlenerek, voyvodaya karşı bir harekate giriştiler. Bu isyan sonucunda tahttan alınan Alexandru İliaş'ın yerine²²⁴ geçici olarak Movilă ailesinden yine Miron Barnovski (1633) getirildi. Ancak Osmanlı Sultanı IV. Murad, Miron Barnovski'yi desteklemeyerek, Boğdan üzerinde ortak yönetim anlayışına sahip olan Lehistan'a büyük bir darbe indirdi. Böylece Leh yöneticileri, geçici de olsa Osmanlıların Boğdan'daki üstünlüğünü kabul etmek zorunda kaldılar²²⁵. Özellikle 1633 yılında Osmanlı-Leh ilişkilerinin kritik bir seviyede olduğunu belirtmek gerekir. Üstelik Kantemiroğulları Orak ve Hüseyin Mirzalar'ın Lehistan'a akınlar düzenlemesi ve Kamanıçe kalesi önünde yapılan muharebelerin şiddetlenmesi²²⁶, Lehistan ile olan gerilimi had safhaya çıkarmıştır. Nitekim 18 Ağustos 1634 yılında Lehistan'da bulunan Şahin Ağa'nın girişimleri sayesinde Lehistan'la altı maddelik bir anlaşma yapılarak, yeni bir ahitnâme verilmiştir. Bu anlaşmada Osmanlıların Eflak-Boğdan politikalarında üstün oldukları vurgulanırken, Lehistan'ın Romen ülkelerinin dış politikalarına olan müdahaleleri bir kez daha kısıtlanıyordu. Bu anlaşmadan Lehistan lehine, Boğdan voyvodalığına dair adaylarını İstanbul'a önerme maddesi bırakıldı²²⁷. Anlaşmanın sonucu her ne olursa olsun, Osmanlı tahtına gelen Sultan IV. Murad'ın isabetli politikaları sayesinde Boğdan'da tam anlamıyla yeniden söz sahibi olunarak, Lehlilere karşı siyasi bir başarı elde edilmiştir.

Boğdan'a nazaran daha sakin bir dönem geçiren Eflak voyvodalığında ise Radu Mihnea'nın Boğdan'a gidişinden sonra oğlu Alexandru'nun oldukça çocuk yaşta iş başına gelmesi bir soru işareti olduysa da, Radu Mihnea'nın iki Beyliği tek elden yürütmesi sayesinde pek bir sorun yaşamamıştı. Eflak voyvodalığındaki bu sakin süreç, Leon Tomşa dönemi istisna olmak üzere devam etti. Matei Baserab'ın voyvodalığına kadar Eflak'ta voyvodalık yapmış olan Alexandru İliaş (1627-1629) ve Radu İliaş (1632) dönemlerinde Eflak'ta bir sukûnet hâkim olmuştur²²⁸. Zira Alexandru İliaş'tan sonra iktidara gelen Leon Tomşa (1629-1632), kendisine Eflak'ta pek taraftar bulamamıştır. Eflak hanedanından olmayan Leon voyvoda, Eflak tahtına geldiğinden beri Eflak'ta güçlü bir boyar muhalefeti ile karşılaşmıştır. Eflaklı

²²⁴ Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și Externă a Țarilor Române*", s. 23.

²²⁵ Veniamin Ciobanu, "*Politică și Diplomatie*", s. 217-218.

²²⁶ Naîmâ, *Târih*, II, s. 777-780.

²²⁷ Gemil Tahsin, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, s. 84-85.

²²⁸ Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și Externă a Țarilor Române*", s. 15.

boyarlar, Leon'u kendi voyvodalığı için borç para aldığını ve Eflak yönetimine Rum asıllı kişilerin getirilmesiyle suçlamaktaydılar. Nitekim Eflak'ta görülen bu hoşnutsuzluklar bir süre sonra halkın da destek verdiği bir isyan hareketine dönüşmüştü. Ancak başarılı olamayan isyancıların birçoğu ülkenin çeşitli yerlerine dağılırken, birçoğu da Erdel'e sığınmıştı²²⁹. Erdel voyvodası Gheorghe Rakoczi'ye bu durumu uygun bir dille anlatan Tomşa, Hunedoara/Hunyadvár civarına sığınan boyarların iadesini talep ederek²³⁰, bu sorunu halletmek istemiştir. Öte yandan Eflak'taki bu durumlar karşısında Osmanlılar, Eflak tahtı adayı olan Lisare'yi Eflak'ta karışıklık çıkarmak suçundan Rodos'a kapatmıştır²³¹. Ancak bu tür önlemler pek de kısıtlayıcı olmadığından Leon Tomşa, ülkedeki yabancı unsurları çıkarması şartıyla iktidarda kalmayı istese de 23 Ağustos 1631'de Leon Tomşa'ya karşı yeniden başlayan hareketler, kendisini oldukça zora düşürdü ve bu olaydan bir yıl sonra sultan, Eflak tahtını Radu İliaş'a verdi (1632)²³². Kısaca Eflak voyvodalığında, voyvoda Alexandru Coconul'dan Matei Baserab'ın iktidarına kadar geçen süre zarfında Osmanlı yönetimine karşı herhangi bir isyan hareketi vuku bulmamıştır. Bu açıdan Eflak'ın dış politikada Osmanlılarla aynı çizgide bir politikaya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Zaten Osmanlı'ya haraçların ödendiğini hesaba katarsak, Osmanlılar tarafından Eflak'ın iç politikasına bir müdahale olması söz konusu olamazdı. Ancak Boğdan voyvodalığının durumu Lehistan'ın varlığından dolayı biraz farklılık arz etmiştir. Özellikle Hotin barışından sonra Sultan IV. Murad'ın siyasi başarısı sayesinde Boğdan'da işler normale dönmüştür. Bu açıdan Eflak voyvodalığına Matei Baserab'ın (1632-1654), Boğdan voyvodalığına da Vasile Lupu'nun getirilmesi (1634-1653)²³³, Eflak-Boğdan üzerinde tam hâkimiyetin sağlanması adına büyük bir adım olmuştur. O halde Eflak-Boğdan'da yaklaşık 20 yıl iktidar değişikliğinin görülmemesi, Romen ülkelerinde uzun bir süreden sonra yeniden iç istikrarın sağlandığına dair bir işaret olarak yorumlanmalıdır. Yine Osmanlıların, Avrupa'da din kökenli mezhep savaşlarının sonuncusu olarak kabul edilen otuz yıl savaşları süresince (1618-1648) tarafsız kalmasının Eflak-Boğdan politikalarında başarılı olmasının yolunu açtığını belirtmek gerekir. Bilindiği üzere Erdel dışında Romen Prenslikleri otuz yıl savaşlarında aktif rol oynamadılar.

²²⁹ Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și Externă a Țarilor Române*", s. 15-16.

²³⁰ Veress, *Documente*, IX, belge 249, s. 316.

²³¹ *85 Numaralı Mühimme Defteri*, h. 328, s. 198.

²³² Constantin Rezachevici, "*Politica Internă și Externă a Țarilor Române*", s. 15-16.

²³³ Matei Baserab ve Vasile Lupu dönemine kadar Eflak-Boğdan'da görev yapmış voyvodalar için bk. Resim X.

Statüleri gereği dış politikalarda Osmanlı'ya bağımlı olan Eflak-Boğdan Prenslikleri, sosyo-politik konumlarından dolayı bu savaşta tarafsız bir yer edindiler. Zaten Osmanlılar 1612 yılından beri, Lehistan'ın Karadeniz'e doğru açılma politikalarını önleme mücadelesi içinde olduğundan bilhassa Boğdan iktidarında bulunan Movileştilor ailesini (1612-1633) uzaklaştırmakla uğraştı. Öte yandan Safevilerle başlayan mücadeleler (1623-1639) ve Yeniçeri ayaklanmaları (1622) gibi hadiseler, Osmanlıların bu savaş boyunca tarafsız kalmasına neden olmuştur²³⁴.

²³⁴ Paul Cernovodeanu, "Transilvania și Războiul de 30 de Ani", *SAI*, Nr: 21, București, 1973, s. 16.

ALTINCI BÖLÜM: EFLAK-BOĞDAN'DA EKONOMİK VE SOSYAL YAPI

Osmanlı egemenliğinde bulunan Eflak-Boğdan Prenslüklerinin diğer haraçgüzar devletlerden farkı, ciddi ekonomik kaynaklara sahip olması ve bu kaynakları istenildiği zaman Osmanlı sınırlarına büyük/küçükbaş hayvan, zahire, don yağı, kendir ve tuz olarak göndermiş olmalarıdır. Her ne kadar haraç, tüm vassal devletler için zorunlu olsa da, bu ekonomik yükümlülükler Eflak-Boğdan'a özgü bir durumdu. Kuşkusuz bu durum onların Osmanlı'daki yerini daha ayrıcalıklı hale getirdi. Hatta çoğu zaman Osmanlı piyasası Eflak-Boğdan'dan gönderilecek bu ürünlere muhtaç durumda kaldı. Nitekim bu bölgelerden gelen mallar ilk önce Tuna'da bulunan belirli iskelelere indirilerek oradan İstanbul'a taşındı. Söz konusu bu mallar, Osmanlı piyasasının belirlediği fiyatlardan satın alındığı için Eflak-Boğdan yöneticilerinin fiyat belirlemesi gibi bir durum söz konusu olmadı. Yani Eflak-Boğdan'da yapılan ticaret tamamen Osmanlı kontrolünde gerçekleşti. Öte yandan Osmanlı Devleti, serhat boylarında giriştiği mücadeleler sırasında sınırlarda bulunan kaleler çok zarar gördüğünden bu kalelerin kısa sürede tamiri mümkün olmadı. Bu durum hem zaman hem de maddi yönden bir külfet oluşturuyordu. Eflak-Boğdan voyvodalarına gönderilen emirlerle, yıkılan kaleler için gönderilecek malzemeler buradan sağlanarak ekonomik yönden tasarruf edilmiştir. Sözümlü ettiğimiz vaziyetler, Eflak-Boğdan'ın siyasi iktidarları ve onların Osmanlı yöneticileri ile olan ilişkilerinden doğrudan etkilendi. Neticede bu topraklarda görülen isyan, huzursuzluk gibi vaziyetler, bu malzemelerin gönderilmesini zora soktu. Ancak herhangi bir isyanın olmadığı zamanlarda ise normal seyrine devam etti.

Eflak-Boğdan Prenslükleri, Osmanlı toplumundan daha farklı bir yapıya sahip olduğundan ülke toprakları kendi aristokrasisi arasında bölüştürülmüştü. Bu aristokrasinin başında bulunan boyar ve soylular iyi derece yer edinirken, feodal yapının en alt katmanında yer alan serf ve köylü sınıfları ise zor şartlar altında yaşamını sürdürmüştür. Bu bakımdan bu iki sınıf arasında görülen çatışmalar çoğu zaman serf ya da köylülerin Osmanlı topraklarına sığınmasıyla son buluyordu. Osmanlı idarecileri ise Tuna boylarına sığınan köylülerin Eflak-Boğdan haracına mani olduğu gerekçesiyle onları yerlerine geri iade ederek voyvodalara zorluk çıkarmamıştır.

6.1. Eflak-Boğdan Voyvodalıklarının Ekonomik Yükümlülükleri

Eflak-Boğdan voyvodalıklarının Osmanlı hâkimiyetini kabul etmeleri bazı ekonomik yükümlülükleri de beraberinde getirmiştir. Bu yükümlülüklerden en önemlisi iki taraf arasında karşılıklı anlaşmaya dayalı olan haracın düzenli olarak ödenmesiydi. Çünkü haraç ödendiği sürece Eflak-Boğdan'ın içyapılarına müdahale edilmez ve voyvodanın sadık olduğu kabul edilirdi. Nitekim Eflak voyvodası Mirça Çoban'ın 1559'da ölümünün ardından Eflaklı boyarlar arasında görülen iktidar mücadeleleri esnasında “*şimdiye değin seneden seneye haraç verildiği gibi bir daha verilmeye¹*” şeklinde haberlerin ulaşması, Osmanlı idarecilerinin tepkisine sebep olmuş ve bu durumda alınan kararla Eflak ülkesi, isyancı olarak değerlendirilmiştir. Bu bakımdan haraç, Romen ülkeleri ile Osmanlılar arasında barışın sembolü olarak görülmüştür. Öte yandan haracın yanında gönderilen pîşkeşler, haraç kadar elzem olmasa bile voyvoda, usul gereği pîşkeşi hazırlayıp İstanbul'a gönderebilirdi. Pîşkeşler daha çok voyvodaların kendi tahtını garanti altına almak için Osmanlı devlet adamlarına peşin olarak ödedikleri peşin parayı ifade etmekteydi. Voyvoda adayları ödedikleri bu paralar karşılığında kendi tahtı için İstanbul'dan taahhüt almaktaydı. Nitekim kayıtlarda Eflak voyvodası Pâtraşcu Cel Bun'un (1554-1557) beş milyon akçe ödediği yazılıdır. Müteakiben Radu Mihnea, 1620 yılında Eflak tahtına geçmek için altı milyon akçe ve Boğdan voyvodası Alexandru İliaş on milyon akçe tutarındaki parayı sadece voyvoda olmak için ödemişlerdir². Bu bakımdan pîşkeşler, Eflak-Boğdan voyvodalarının bir diğer ekonomik vazifesiydi. Haraç ve pîşkeşin yanı sıra Eflak-Boğdan voyvodalıkları, serhat kalelere yakın olduğu için sıklıkla kale tamirlerinde görev almışlardır. Bu yüzden tamirler için gerekli olan malzemeyi istenilen yere göndermek Eflak-Boğdan voyvodalarının en temel vazifeleri arasındaydı. Böylelikle Osmanlılar, uç bölgelerdeki kalelere yapılan saldırılarda, kale tamiri için ihtiyaç duyduğu malzeme ve insan gücünü serhat bölgelere oldukça yakın olan Eflak-Boğdan'dan temin etmişlerdir. Romen ülkelerinden gelen yardımlar sayesinde hem zaman hem de ekonomik açıdan tasarruf edilmiştir. Yine diğer haraçgüzâr devletlere nazaran Eflak-Boğdan voyvodalıklarının kale tamirleri yanında İstanbul'a önemli ölçüde mühimmat göndermeleri, Osmanlı nazarında bu Prenslikleri daha özel kılmıştır.

¹ 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), h. 495, s. 219.

² Mihai Maxim, “Târile Române și Imperul Ottoman”, *Istoria Românilor*, Vol. V, s. 838.

6.1.1. Haraç

Romen voyvodalıklarının en temel ekonomik yükümlülüklerinin başında gelen haraç, İslam hukukuna göre; İslam devletinin hâkimiyetini kabul eden Eflak-Boğdan, Dubrovnik gibi Gayr-i Müslim devletlerin ödediği arazi vergisini ifade etmektedir. Buna karşın cizye ise; İslam hâkimiyetinin kabul edildiği yerde Gayr -i Müslimlerin ödediği baş vergisiydi³. Bu yüzden haraç ve cizyelerin toplanmasında Tuna'nın kuzeyi ve güneyi, farklı uygulamalara tabi olmuştur. Çünkü Tuna'nın güneyinde bu vergiyi toplayan devlet iken, Tuna'nın kuzeyinde ise bu görev voyvodalara aitti. Özellikle Osmanlı hâkimiyetinin geçerli olduğu (yani şeriatın uygulandığı) güney Tuna dolaylarında yaşayan Gayr -i Müslimlerden alınan cizye, Osmanlı kontrolü altındaydı. Zira Eflak-Boğdan'da voyvodanın hâkim olduğu bölgelerde ise haraç "*baş vergisi*" olarak tabir edilen cizyenin toplanmasıydı. Bu yüzden Eflak-Boğdan'da voyvodaların haraç adı altında topladıkları vergiler, "*büyük vergi*" veya "*imparatorluk vergisi*" olarak adlandırılırdı. Tuna'nın kuzeyinde toplanan vergilerde (haraç), bazı nedenlere dayanarak sürekli iniş ve çıkışlar görülürken, Tuna'nın güneyinde ise sabit bir sistem olduğundan bu iniş ve çıkışlar görülmezdi⁴. Bu sebeple Eflak-Boğdan haraçlarını periyodik olarak incelediğimizde bu iniş ve çıkışların ekonomik ve siyasi nedenlere dayanarak dönemin koşullarına göre şekillendiğini söyleyebiliriz.

Eflak-Boğdan haraçları gelişi güzel İstanbul'a gönderilmezdi. Bunun için belirlenen bir yol ve bu haraçların teslim tarihlerine dair bazı kaideler mevcuttu. Eflak-Boğdan voyvodaları ilk dönemlerde haraçlarını bizzat kendisi İstanbul'a getirirken, sonraki dönemlerde bu gelenekten vazgeçilmiştir. Bilhassa XVI. yüzyıldan itibaren haraçlarını en güvendiği kimseler aracılığı ile İstanbul'a yollamaya başlamışlardır. Hatta bu güvenilir kişiler arasında voyvodaların kardeşlerinin bulunması hiçte şaşırtıcı görülmemelidir⁵. Bilhassa XVI. yüzyılın ortalarından itibaren haraçların, Eflak-Boğdan ve Erdel temsilcileri (merdüman-ı voyvoda/elçiyân-ı voyvoda) ile gönderildiklerine tanık olmaktadır⁶. Nitekim Boğdan voyvodası Aron'un 1592'de göndermiş olduğu haraç, Kapı Kethüdaları (iki kişi) aracılığıyla İstanbul'a ulaşmıştır. Bununla birlikte elçiler güzel hediyelerle ülkelerine

³ Cengiz Kallek, "Haraç", *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, s. 88-89.

⁴ Mihai Maxim, "*Târile Române și Imperul Otoman (1400-1600)*", s. 546-547.

⁵ *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, C. II, h. 1306, s. 67.

⁶ BOA, KK.d, nr. 1779, s. 56; (nr. 1788, s. 63).

yollanırken, kendilerine toplamda 2.500 akçe nakdiye olarak verilmiştir⁷. Muhtemelen bu ücret, elçilerin yol için kullanacakları harçlıklardı.

Eflak-Boğdan'dan gönderilen haraçlar, belirli bir yol güzergâhından İstanbul'a güvenle ulaştırılmak durumundaydı. Hatta Eflak-Boğdan voyvodalarına verilen emirlerde, sık sık haraç akçelerinin korunması için gereği kadar adam tutulması ve haraç teslimi için gelenlere, Eflak'ta bulunan sarp yerlerden geçişlerde rehber verilmesi öğütlenirdi. Eflak haracının Tuna'dan Osmanlı sınırlarına dahil olmasıyla birlikte bu görev, İstanbul güzergâhında bulunan Kadılıklar tarafından üstlenilirdi⁸. Bu güzergâh hakkında belge ve hatıralarda herhangi bir ipucu görülmezken muhtemel suretle Eflak güzergâhı, kapı kethüdalarının kullandıkları Bükreş-Yergöğü⁹ -Ruşçuk¹⁰ -Edirne-İstanbul cihetiydi. Buna karşın Boğdan'ın güzergâhı biraz daha uzun ve meşakkatliydi. Boğdan başkenti Yaş'ta hazırlanarak gönderilen haraç, Vasliu-Bârlad-Galaş yoluyla Tuna sınırına kadar getirilir ve buradan Dobruca'ya inilerek Maçin-Karasu-Bulgaristan yolu üzerinden İstanbul'a ulaşırdı. Özellikle haracın Boğdan sınırları içerisinde yer alan konaklarda birkaç gün bekletilmesinin bir gelenek olması oldukça ilginçtir. Bu süre zarfında haraçla birlikte gelen kişiler konaklarda dinlenirken, beraberinde getirdikleri atlar da bir sonraki yolculuğa hazırlanırdı¹¹.

İstanbul'a gönderilen haraçların "gönderilme zamanı" gelişi güzel olamazdı. Bunun için normal koşullarda haraçlar, usulen Hıdrellez zamanında hazır edilirdi¹². Aynı şekilde Sivori de hatıratlarında bunu doğrulamaktadır¹³. Eğer haraçlar hâlâ yola çıkmamışsa bu vaziyet Şubat-Mart aylarında Eflak-Boğdan'a uygun bir dille hatırlatılırdı¹⁴. Öyle ki bazı zamanlarda görülen olağan dışı mevsim şartları haracın gönderilmesine mani olduğundan bu vaziyet oldukça makul karşılanmıştır. Örneğin bir kayıтта, "Bu diyârda (Boğdan) ziyâde kış olup mübalağa kar yağmağın, davar ota yapışmağın¹⁵" ifadeleri ile kışın çok sert geçtiğine vurgu yapılarak, haracın gelişi ertelenmiştir. Bu haraçların İstanbul'a teslimi voyvodaların temsilcileri aracılığı ile

⁷ BOA, KKd, nr. 1773, s. 111.

⁸ BOA, MD, nr. 69, s. 295, h. 581.

⁹ BOA, MD, nr. 75, s. 228, h. 486.

¹⁰ BOA, MD, nr. 16, s. 366, h. 644.

¹¹ *Călători Străini*, IV, s. 346.

¹² BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 86, h. 215.

¹³ *Călători Străini*, III, s. 15.

¹⁴ BOA, MD, nr. 29, s. 228, h. 521. Benzer hükümler için Bk. (nr. 40, s. 245, h. 762).

¹⁵ BOA, MD, nr. 34, s. 188, h. 394.

olduğu gibi bazı durumlarda İstanbul'dan görevlendirilen çavuş¹⁶, kapıcı başları¹⁷ veya mirahorlar da bu haraçları tahsil edebilirdi¹⁸. Bu haraçların Eflak'tan nasıl tahsil edildiğini izah etmek gerekirse, haracın genel olarak Eflaklı köylü, şehirli ve Çingenelerden “bir” adı verilen vergiyle tahsil edildiğini söylemek mümkündür. Bazı özel durumlarda haraç, boyarlardan ve kiliseden tahsil edilebilmekteydi. Hatta çok acil durumlarda bizzat voyvodaların kendi servetlerinden haracı ödedikleri de olmuştur¹⁹. Eflak-Boğdan voyvodalarının haraç için halktan fazla para talep etmesi pek hoş karşılanmazdı. Özellikle Eflak-Boğdan reayalarının bu konudaki arzları dikkate alınır ve voyvodanın niçin fazla vergi talep ettiği sorgulanırdı²⁰.

6.1.1.1. Eflak İsyanına (1594) kadar Haracın Genel Dağılımı

Tarihi kaynaklarına göre Romen ülkelerinin Osmanlıya ilk defa haraç ödemesi 1427 tarihinde Eflak ile başlamıştır. Yaklaşık 3.000 duka ile başlayan bu rakam belirli yıllarda artarak devam etmiştir. Buna karşın Boğdan, Eflak'a nazaran daha geç bir dönemde 1456 yılında 2.000 duka ödeyerek haraçgüzâr statüye tabi olmuştur²¹. Eflak ve Boğdan arasında görülen haraç miktarlarının eşit olmamasının nedeni, Eflak'ın Osmanlı hâkimiyetine daha önce girmesi ya da coğrafi yakınlıktan dolayı Eflak'taki Osmanlı baskısının daha etkin olmasıyla açıklanabilir. Bu yüzden Eflak-Boğdan haracının çoğu zaman birbirine eşit olmadığı görülecektir²². İlk defa Eflak voyvodası Yaşlı Mirça döneminde başlayan haraç, Kazıklı Voyvoda zamanında 10.000 dukaya (yaklaşık 450.000 akçe²³) kadar çıkartılmıştır²⁴. Nitekim Eflak'ın verdiği haraç, Bizanslı tarihçi Dukas tarafından da “*Voyvoda Vlad'ın İstanbul'a her yıl 10.000 altın dukasını gönderir*” şeklinde doğrulanmıştır²⁵. İstanbul'da bulunan İtalyan elçi Japoco di Promontorio'nun bildirdiğine göre, Eflak'ın ödediği bu haraç Venedik'in gönderdiği haraca eşitti. Bu miktar Fatih'in son dönemlerinde yükselerek voyvoda Yaşlı Baserab döneminde (1474-1475) 600.000

¹⁶ Călători Străini, V, s. 157. Hükümler için Bk. (nr. 69, s. 250, h. 497; nr. 70, s. 118, h. 216).

¹⁷ BOA, MD, nr. 70, s. 118, h. 217.

¹⁸ BOA, MD, nr. 69, s. 74, h. 151.

¹⁹ Mihai Maxim, “*Tările Române și Imperul Otoman (1400-1600)*”, s. 547, 549.

²⁰ BOA, MD, nr. 28, s. 127, h. 301

²¹ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 299.

²² Eflak-Boğdan haraçlarını grafik halinde görmek için bk. Grafik I.

²³ Venedik dukasının akçeye dönüşümü için H. Sahillioğlu tarafından hazırlanan tabloyu esas aldık. Bk. Halil Sahillioğlu, “Akçe”, *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 227.

²⁴ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 292.

²⁵ Dukas, *Bizans Tarihi*, (Çev: VI. Mirmiroğlu), İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul, 1956, s. 212.

akçeyi (yaklaşık 13.000 duka) bulmuştur²⁶. Nitekim Sultan II. Bayezid, gerek Niğbolu Beyi Mihail oğlu Mehmed'in arzı ve gerekse Eflak voyvodasının bizzat İstanbul'a gelmesini göz önünde bulundurarak Eflak haracında 50.000 akçelik bir indirimle gitmiştir. Bu indirimle birlikte 550.000 akçe olan Eflak haracı, Kötü Mihnea (1508-1509) iktidarının sonuna kadar sabit kalmıştır. Sultan I. Selim, haraca zam yaparak Eflak haracını 700.000 akçeye (yaklaşık 12.700 duka) çıkarmıştır²⁷. Eflak haracındaki bu zikzaklı artış Kanuni döneminden itibaren katlanarak devam etmiştir. Eflak'ın ödemiş olduğu haraç, 1524 yılında 14.000 duka iken, 1542 yılında ikiye katlanarak 24.000 dukayı bulmuştur. Bundan yaklaşık 12 yıl sonra (1554 tarihinde) Eflak haracının 50.000 dukaya çıktığı Avrupalı elçilerin verdikleri raporlara göre tespit edilmiştir²⁸. Nitekim Osmanlı verilerine göre, bu rakamlar Kanuni'nin son dönemleri ve II. Selim'in ilk yıllarında şöyle bir görünüm almıştır: 1563/1564 tarihinde üç milyon akçe (50.000 duka), 1568/1569 tarihinde altı milyon akçe²⁹ ve 1569/1570 tarihlerinde ise altı milyon akçe (100.000 duka) olarak belirlenmiştir³⁰.

XVI. asrın son çeyreğinde Eflak voyvodalığında (1574/1575) görülen sosyal ve ekonomik buhranlar, Eflak'ı derinden etkilemiş ve Eflak voyvodası Alexandru Mirça döneminde (1568-1577), Eflak ülkesi top yekûn bazı ölümcül salgınlara maruz kalmıştır. Öyle ki, bu salgınlar neticesinde birçok kişi yaşamını yitirirken, birçoğu da Eflak'tan göç etmek durumunda kalmıştır. Netice itibariyle Eflak nüfusu hayli azalmıştır. Öte yandan 1574 tarihinde Boğdan voyvodası Ion'ın başlattığı isyana karşı Boğdan Seferi'ne katılmakla mükellef olan Alexandru, birçok asker toplayarak bu askerlerin beslenme ve iaşesi için para harcamıştır. İşte bu vaziyetleri göz önünde bulunduran Osmanlılar, II. Selim döneminde Eflak haracına herhangi bir zam yapmadığı gibi³¹ indirimle gitmiştir. Ancak III. Murad'ın tahta geçmesi ile birlikte 9

²⁶ Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 293; Mihail P. Guboğlu, "Le Tribut Payè Par Les Principautés Roumaines A La Porte Josqu'au Dèbut Du XVIe Siècle", *Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan*, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1985, s. 104.

²⁷ Mihail P. Guboğlu, "Le Tribut Payè Par Les Principautés Roumaines", s. 101.

²⁸ M. Berza, "Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV-XIX", *SMIM*, Vol. II, București, 1957, s. 38, 44.

²⁹ 20 Nisan 1568 tarihinde Eflak-Boğdan haraçları arasındaki fark 3.000 duka yani 180.000 akçe olarak tespit edilmiştir. Buna göre Eflak'ın haracı 8.000 duka artırılırken, Boğdan ise 5.000 duka fazla ödemeye başlamıştır. Bu farkın oluşmasındaki en belirgin etken ise Kanuni döneminde Eflak nüfusunun 48.000 haneden oluşmasına karşın Boğdan da ise sadece 30.000 hanenin cizye ödemesidir. Bk, Mihai Maxim, "Circonstance De La Majoration Du Kharadj Payè Par La Valacie A L'Empire Ottoman Durant La Période 1540-1575", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, s. 219.

³⁰ Mihai Maxim, "Kharadj Paye Par La Valacie", s. 216.

³¹ Mihai Maxim, "Kharadj Paye Par La Valacie", s. 222.

Mayıs 1575 tarihinde hem Eflak-Boğdan³² hem de Erdel haracına zam yapılmıştır³³. Söz konusu yeni zamlarla birlikte Eflak haracı, Mihnea Turcitul'un (1577-1583) voyvodalığı sırasında 3 Ekim 1582'de 5 milyon akçe dolaylarında olmuştur³⁴. Bu miktar Petru Cercel iktidarında, yani 1583/1584 tarihlerinde Eflak haracı, yedi milyon akçe (70 yük) olarak belirlenmiştir³⁵. Ancak Petru Cercel'in ödemesi gereken haracın, ilk yıllarda (1583) ödenip ödenmediğini bilmesek de ertesi yıl ödemesi gereken haracı geciktirdiği kendisine gönderilen hükümlerden (19 Şubat 1584) anlaşılmaktadır³⁶. Zaten Petru Cercel, iktidarının son döneminde haracını ödemeyip Erdel'e kaçarak Osmanlı makamlarını bir hayli meşgul etmişti.

Yukarıdaki verilerden yola çıkarak Eflak haracına kısa bir süre içinde yaklaşık iki milyonluk bir zam yapıldığını kesin olarak söyleyebiliriz. Hatta bu veriler, M. Berza'nın yaptığı tartışmalara netlik kazandırır³⁷. Öte taraftan Boğdan voyvodası Petru Şchiopul, Eflak boyarı İvaşku'ya yazdığı mektupta; yeğeni Mihnea'nın Osmanlı yöneticilerine, sabık voyvoda Petru Cercel'in söz verdiği haracı ödeyeceğine söz verdiği için Eflak tahtına çıkmaya çok yakın olduğunu bahsetmesinden yola çıkarak, Mihnea'nın ikinci voyvodalığı döneminde (1585-1591) bu miktarın³⁸ sabit kaldığını söyleyebiliriz. Nitekim Eflak voyvodası Mihnea'nın, iktidarının son döneminde, 24 Ocak 1591 tarihinde yedi milyon akçe ödemesi³⁹, bu görüşümüzü kanıtlamaktadır. Öte yandan Eflak haracına ilişkin Mihail dönemine kadar herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ancak Eflak voyvodası Mihail döneminde *"her yıl Bâb-ı Âli'ye gönderilen 100 yük haracın nevrüza değin hazineye teslim edilmesine"* dair hükümden Eflak haracının üç milyon akçe artarak, on milyon (100 yük) akçeye çıktığına tanık olmaktadır⁴⁰. Sözü ettiğimiz on milyon akçelik haraç, Eflak isyanına değin Eflak'ın ödemekle yükümlü olduğu miktar olarak anlaşılmaktadır.

³² Bu kayda göre Eflak'a 300.000 akçe (5.000 duka) Boğdan'a ise 200.000 akçe (yaklaşık 3.300 duka) zam yapılmıştır. Bk. BOA, MD ZYL, nr. 2, s. 198, h. 529.

³³ Erdel haracına 5.000 filorilik bir ilave yapılmıştır. Bk. BOA, MD, nr. 27, s. 130, h. 307.

³⁴ BOA, MD, nr. 48, s. 118, h. 314.

³⁵ Mihai Maxim, *"Kharadj Paye Par La Valacie"*, s. 223.

³⁶ BOA, MD, nr. 52, s. 259, h. 681; (s. 315, h. 838). Hatırlanacağı üzere Petru Cercel, Nisan 1585'te tüm Eflak haracını toplayarak Erdel'e doğru kaçtığından bu haracın ancak beş milyon akçesi geri alınabilmişti.

³⁷ M. Berza makalesinde Leh Hatmanı Zamoyski'nin, Petru Cercel'in Eflak tahtında bir yıldan fazla kalamayacağını çünkü Osmanlıların haracı artırılmasına dair raporundan yola çıkarak, Eflak haracının Petru Cercel döneminde artırılmış olabileceğini tartışmaya açar. Bk. M. Berza, *a.g.m.*, s. 31.

³⁸ M. Berza, *a.g.m.*, s. 31.

³⁹ BOA, MD, nr. 67, s. 86, h. 224.

⁴⁰ Mihail P. Guboğlu, *"Le Tribut Payè Par Les Principautés Roumaines"*, s. 116.

Boğdan'a gelince Petru Aron döneminde ödenmeye başlanan haraç, Fatih Sultan Mehmed ve Büyük Ştefan arasındaki anlaşmadan sonra sekiz yıllık bir sekteye uğramıştır. Bu anlaşmayla birlikte Fatih, "3.000 filori olan Boğdan haracını 6.000 filoriye⁴¹" çıkararak Boğdan haracı ikiye katlanmıştır. Zira Fatih'in yaptığı bu değişiklik sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Çünkü Boğdan'ın ödediği 6.000 filorilik haraç, Sultan II. Bayezid'in 1465 yılında Kili'yi almasıyla uygulamaya konmuştur. 1470 tarihine gelindiğinde ise bu rakamların Boğdan voyvodaları tarafından bir defadan fazla ödenmesi mümkün görülmemekteydi. Bu yüzden Boğdan voyvodası Büyük Ştefan'ın Osmanlılara karşı yürüttüğü savaş dönemlerinde bu haraçlar ödenmemiştir⁴². Ancak Büyük Ştefan'ın Osmanlı egemenliğini yeniden kabul ederek, haracı ödemeye razı olmasıyla birlikte, Sultan II. Bayezid haraçta 1.000 filorilik bir indirim giderek, Boğdan haracı yıllık 5.000 filoride sabit kalmıştır. Buna karşın Yavuz Sultan Selim döneminde Boğdan haracı, 3.000 filori artışla, 8.000 filoriye yükselmiştir⁴³. Voyvoda III. Boğdan'ın (1504-1517) ödemiş olduğu bu rakamın bir aşama olarak mı yoksa aniden mi artırıldığı konusunda herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bilhassa 8.000 filori olan Boğdan haracının Petru Rareş iktidarına (1527-1538) kadar sabit olduğunu söyleyebiliriz. Petru Rareş iktidarının ilk dönemlerinde (1527-1528), haraç miktarı 10.000 filori (550.000 akçe) iken⁴⁴ bu miktar, Petru Rareş'in ikinci voyvodalığı döneminde (1542-1543) 15.000 filorine⁴⁵ (825.000 akçe) kadar yükseltilmiştir. Bilhassa bu 14 yıllık süre zarfında Boğdan haracında görülen artış 1538 yılında meydana gelen Boğdan isyanının bir cezalandırması niteliğinde olmuştur. 1538 Boğdan isyanının yanı sıra Boğdan'da görülen iktidar çekişmeleri de haracın yükseltilmesine yol açmıştır. Bilindiği üzere Çekirge Ştefan, Osmanlı yanlısı bir voyvoda olmasıyla bir boyar kumpası sonucu öldürülürken, Boğdan tahtı Alexandru Cornea ile Petru Rareş'in çekişmelerine sahne

⁴¹ Fatih, 13 Mart 1480-1 Mart 1481 tarihinde Boğdan voyvodası Büyük Ştefan ile yaptığı barış anlaşması ile birlikte Boğdan haracını 6.000 filoriye çıkardığı anlaşma metninde görülmektedir. Bk. Mustafa A. Mehmet, *Documente Turceşti*, I, s. 5-6. Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 299.

⁴² M. Berza, *a.g.m.*, s. 8-9.

⁴³ Mihail P. Guboğlu, "Le Tribut Payé Par Les Principautés Roumaines", s. 108, 110.

⁴⁴ M. Berza, *a.g.m.*, s. 9.

⁴⁵ M. Berza, Avrupalı raporlara dayalı olarak yaptığı bu çalışmada, Petru Rareş'in ikinci iktidarında Boğdan haracını 12.000 filori olarak saptamışken, bu rakam sonraları Maxim tarafından gerçek değerini bulmuştur. Bk. M. Berza, *a.g.m.*, s. 10. Aynı şekilde Gemil Tasin, Boğdan haracını 10-12.000 duka olarak tespit etmiştir. Bk. Gemil Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, s. 300.

olmuştu⁴⁶. Muhtemel suretle Boğdan haracı Petru Rareş'in tahtı elde etmek için verdiği söze mukabil gerçekleşmişti.

Boğdan haracının değişimine dair kaynaklarda, 1551 yılına kadar herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden Boğdan haracının 1551 tarihine kadar 15.000 filori de sabit kaldığını söyleyebiliriz. Ancak İliaş Rareş'in 1551'de Boğdan tahtına gelişiyle Boğdan haracı, yeniden 5.000 filori artırılmıştır. Bu artışın sebebi Boğdan tahtında görülen iç çekişmelere bağlanmıştır⁴⁷. Alexandru Lăpuşneanu dönemiyle (1552-1561) birlikte bu rakamın 30.000 filorine ulaştığını Leh Dieta'sında Ossolinski'nin konuşmalarından anlıyoruz. Alexandru'nun oğlu Boğdan Lăpuşneanu'nun voyvodalığı süresince (1568-1572) haraca 5.000 filorilik bir artış yapılmıştır. Boğdan haracına yapılan bu zamla birlikte basit bir hesapla haracın 35.000 filori ettiğini⁴⁸ söylememiz gerekirdi. Ancak 1576 yılı itibariyle Boğdan'ın iç hazineye 40.000 filori (2.360.000 akçe) ödemesinden yola çıkarak Boğdan Lăpuşneanu döneminde haracın 40.000 filori olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Yine bu haraç artışını A. Lăpuşneanu'nun ölümünden sonra Boğdan'da otorite boşluğundan doğan taht kavgalarına bağlamak mümkündür. Çünkü A. Lăpuşneanu'nun ölümünün ardından Boğdan tahtı adaylarından birisinin on beş yaşında olan Boğdan Lăpuşneanu, ötekisinin de oldukça genç olan Petru olduğunu unutmamak gerekir⁴⁹.

Osmanlılar, Boğdan'da görülen 1574 tarihindeki Ion isyanının ardından Boğdan ülkesini cezalandırmıştır. Bu yüzden Ion'dan sonra tahta geçen Petru Şchiopul, İstanbul'dan "*ol Boğdan haracını 10.000 filori ziyade edüb her sene 50.000 filorini Hazine-i Amire'ye irsal edesin*" şeklinde aldığı emirden, Boğdan haracının 50.000 (üç milyon akçe) florine ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz⁵⁰. Venedik raporlarına göre, 1577-78 tarihlerinde Boğdan haracı 10.000 filorilik bir zamla 60.000 filorine (3.600.000 akçe) yükseltilmiştir⁵¹. Bu rakamlar o sırada

⁴⁶ Mihai Maxim, "Resherches Sur Les Circonstances De La Majoration Du Kharadj de la Moldavie Entre les Annès 1538-1574)", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, s. 186-187.

⁴⁷ Mihai Maxim, "*Majoration Du Kharadj de la Moldavie*", s. 189.

⁴⁸ M. Berza, *a.g.m.*, s. 11.

⁴⁹ Mihai Maxim, "*Majoration Du Kharadj de la Moldavie*", s. 194.

⁵⁰ Mihai Maxim, "*Majoration Du Kharadj de la Moldavie*", s. 200.

⁵¹ M. Berza, *a.g.m.*, s. 15. Özellikle haraca dair verilere oldukça hassas bilgiler olup bu hususta en güvenilir akademik çalışmalara yer verdik. Bu yüzden haraçla ilgili olan abartılı verilere hiç girilmedi. Mesela Boğdan haracının Iancu Sasul döneminde (1579-1582) 50.000 filorine çıkartıldığına dair rakamlar ve daha birçoğu temelsizdir. Filhakika Boğdan haracı Petru Şchiopul döneminde 60.000 filorine çıkartılmıştı. Bk. I. Chirtoagă, "Iancu Sasul", *Domni Tarii Moldovei*, s. 137.

Boğdan'dan geçen Fransız seyyah, F. de Pavie tarafından da doğrulamaktadır⁵². Nitekim 1577-1578 tarihleri arasında görülen Kazak akınları nedeniyle Boğdan halkı, Tuna boylarında bulunan Bender, Akkirman, Kili ve İsakçı dolaylarına kaçmıştır. Bu durumda Petru Şchiopul, ülkede haraç toplayacak kimseyi bulamadığından yakınmıştır. Bunun üzerine Osmanlı idaresi söz konusu yerlerde bulunan Boğdanlıların haraca zarar getirdikleri gerekçesiyle ülkelerine iadeleri söz konusu olmuştur⁵³. Petru Şchiopul döneminde haraç miktarı muhtemel suretle bu seviyede kalırken, Aron'un 28 Ocak 1593 tarihinde İstanbul'dan aldığı emirden Boğdan'ın asıl haracının 7 milyon akçe olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz. Boğdan haracı üzerine çalışan araştırmacılar, Boğdan haracını eskiye oranla Boğdan'ın gücünün üzerinde olduğunu saptamışlardır. Çünkü Kanuni döneminde 48.000 hane olan Boğdan nüfusu, savaş ve isyan gibi durumlardan dolayı 1591 yılında 20.000 haneye kadar gerilediğinden belirlenen haraç oldukça yüksekti⁵⁴. Genel olarak XVI. yüzyılın sonuna değin Osmanlı devletince belirlenen haraç miktarlarını ele aldığımızda 1594 Eflak-Boğdan isyanları öncesine kadar Eflak'ın haracı 10 milyon akçe iken Boğdan'ın haracı 7 milyon akçe olarak belirlenmiştir. Söz konusu bu haraçların Eflak-Boğdan isyanlarından bir süre önce (30 Temmuz 1594) ödendiği⁵⁵, voyvodalara gönderilen hükümlerden tespit edilmektedir.

Bu bağlamda Eflak-Boğdan voyvodalıkları 1538 yılından XVI. yüzyılın sonuna değin, toplam 393,5 milyon akçe (5,6 milyon altın) tutarındaki haraçlarını çeşitli sikkelerle ödemişlerdir. Devrin ortalama fiyatına göre bu meblağ, 1.4/1.5 milyon sığır veya 10 milyon koyuna eşitti. Bu da demek oluyor ki Eflak-Boğdan idarecileri, ortalama yıllık 92 milyon altını (Eflak: 60.000 altın; Boğdan 32.000 altın) devlet otonomilerinin karşılığı olarak ödemekteydiler⁵⁶. Öte yandan 1538-1600 tarihleri arasında görülen Eflak-Boğdan haracındaki bu artışların sebebini voyvodaların kendi iktidarlarını tutabilmek ya da yeniden voyvoda seçilebilme için haraç miktarlarını yükseltme tekliflerinde aramak gerekir. Bunun yanı sıra Eflak-Boğdan'daki nüfus artışları, Osmanlı mali krizleri, Eflak-Boğdan voyvodalarının

⁵² *Călători Străini*, III, s. 182.

⁵³ Mihai Maxim, "Haraciul Moldovei și Țării Românești în ultimul Sfert al Veacului XVI", *SMIM*, București, 1994, s. 25.

⁵⁴ Mihai Maxim, "Haraciul Moldovei și Țării Românești", s. 24-25.

⁵⁵ BOA, MD, nr. 72, s. 279, h. 550; (s. 333, h. 654).

⁵⁶ Mihai Maxim, "XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçenin Devalüasyonu ve Eflak-Boğdan'ın Haracı Üzerine Etkisi", *IX. Türk Tarih Kongresi*, C. II, TTK Yay, Ankara, 1988, s. 1001.

itaatsızlıkları⁵⁷ ve isyanları haracın artışındaki temel etkidir. Bunun yanında Eflak haracı, keza Boğdan için de geçerli, padişah değişimlerine, Osmanlıların Lehistan ve Avusturya ile olan ilişkilerine ve voyvodaların ödeme güçlerine bağlı olarak inişli çıkışlı bir hal almıştır

6.1.1.2. Eflak İsyanından (1594 yılı) Sonra Haracın Yeniden Şekillenmesi

Eflak-Boğdan isyanları süresince voyvodaların ödemeleri gereken haraçları vermedikleri ve dolayısıyla Eflak-Boğdan ile olan siyasi ve ekonomik tüm ilişkilerin kesildiğini, bölgeye herhangi bir fermanın gönderilmemesine dayanarak söyleyebiliriz. Eflak isyanından hemen önce Mihail'e gönderilen Kapıcıbaşlarının eli boş bir şekilde İstanbul'a gönderildiğini ve Eflak haracının verilmediğini biliyoruz. Aynı şekilde Mihail'in ölümüyle birlikte Eflak tahtına geçen Simion'un Eflak haracını ödeyip ödeyemediği hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Eflak ülkesinin yeni bir savaştan çıktığını göz önüne alırken bu haracın ödenmeme ihtimali oldukça yüksektir. Ancak Radu Şerban dönemiyle birlikte Eflak haracının yeniden ödenmeye başladığını görmekteyiz. Çünkü Petru Armeanul'un 1604'te yazdığı rapora göre; Radu Şerban'ın Eflak voyvodalığı, ancak haracı ödemesi şartıyla kabul edilmişti⁵⁸. Zira Ocak 1609'da Radu Şerban'a verilen bir hükümde “ *Vilâyet-i Eflak re'âyâsının kadîmden 72 yük akçe haraçları olmağın*” hükmünden Radu Şerban'ın Eflak haracı için 7.200.000 akçe ile sorumlu tutulduğuna şahit olmaktayız⁵⁹. Bu emirden birkaç ay sonra (Şubat 1609) Radu Şerban'ın Eflak haracının belli bir miktarını ödediğini ve geri kalan 2.400.000 akçesini ödemesine dair emirler⁶⁰, Radu Şerban döneminde Eflak'ın haraç verdiği kesin olarak göstermektedir. Bu emirlere karşılık olarak Radu Şerban, 25 Nisan 1609 tarihi itibarıyla 2.549.610 akçe⁶¹ ve 1 Haziran 1609'da hazineye 1.679.355 akçelik bir ödeme yapmıştır⁶². Böylece Radu Şerban'ın Osmanlı maliyesine ödemiş olduğu son haraç tarihi 1 Haziran 1609 yılı olmalıdır. Çünkü 13 Kasım 1611 tarihinde Venedik'e giden bir raporda, Radu Şerban'ın Lehistan'a

⁵⁷ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, (çev: Halil Bertay), C. I, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 106.

⁵⁸ M. Berza, *a.g.m.*, s. 36.

⁵⁹ BOA, KKd, nr. 71, s. 118.

⁶⁰ BOA, KKd, nr. 71, s. 246

⁶¹ BOA, KKd, nr. 1788, s. 63.

⁶² BOA, KKd, nr. 1788, s. 305. Haraçlara dair kayıtlar incelendiğinde haraç miktarlarının tamamının ödenmeyip hep belirli parçalar halinde verildiği görülmektedir. Muhtemelen bu rakamların bu denli az olması Eflak-Boğdan voyvodalarının yaptığı bazı kale hizmetleri ve mühimmat gönderimlerinin hep haraçtan düşürülmesi şeklinde yorumlamak gerekir.

oldukça yüklü bir miktarda para ile kaçtığı yazmaktadır. Oysaki Radu Şerban'ın yanında getirdiği paralar, iki yıldır Osmanlı'ya ödemediği haraçtan oluşmaktaydı⁶³. Demek ki Radu Şerban, 1 Haziran 1609 tarihinden sonra Eflak haracını ödemeyip Venedik'e kaçırmayı başarmıştı. Radu Şerban'dan sonra iktidara gelen Radu Mihnea'nın iktidarı döneminde (1611-1616), Eflak haracında yarı yarıya bir düşüş görmekteyiz. Eflak voyvodası Mihnea'ya verilen fermanda, Eflak haracının 3.000.000 (30 yük) olduğu zikredilmektedir⁶⁴. Bu düşüş Eflak halkının haracını ödeyememesinden ileri gelmiş olmalıdır. Öte yandan Radu Mihnea'nın ikinci iktidarında (1620-1623) Eflak haracının, bir miktar zamlandığını görmekteyiz⁶⁵. Netice itibariyle başlangıçtan XVII. yüzyılın ortalarına değin Eflak voyvodalarının vermiş olduğu haraçlar şöyle bir görünüm almıştır:

Tablo I: Eflak Haracı

EFLAK	
<i>Dönem</i>	<i>Akçe</i>
<i>II. Murad</i>	105.000
<i>Fatih</i>	450.000-600.000
<i>II. Bayezid</i>	550.000
<i>I. Selim</i>	600.000
<i>Kanuni</i>	770.000-3.000.000
<i>II. Selim</i>	6.000.000
<i>III. Murad</i>	5.000.000- 7.000.000
<i>III. Mehmed</i>	10.000.000
<i>I. Ahmed</i>	7.200.000
<i>I. Mustafa</i>	3.000.000

Ieremia'nın tahta geçmesiyle birlikte, Boğdan voyvodalığı yeniden haraca tâbi olmuştur. Ancak Eflak'taki belirsizlikler, Boğdan haracını doğrudan etkilemiştir. Hatta Boğdan haracında bir indirime dahi gidilmiştir. Bu yüzden 1594-1601 yıllarına Eflak'a özgü politik nedenlerden dolayı Boğdan haracının ödenmemesine

⁶³ M. Berza, *a.g.m.*, s. 36.

⁶⁴ BOA, KKd, nr. 71, s. 204.

⁶⁵ M. Berza, *a.g.m.*, s. 37

Osmanlılarca göz yumulmuştur⁶⁶. Mihail'in ölümünden sonra Eflak tahtındaki iktidar mücadeleleri yine Boğdan'ın durumunu yakından etkilemiştir. Eflak'ta tam olarak hâkimiyetin kurulmadığı bu süre zarfında Boğdan'a herhangi bir haraç teklifi yapılmamıştır. Bunun yerine Boğdan'ın 1604 yılı haracına karşılık olarak Boğdan askerlerinin Eflak'ta Simion voyvoda'ya yardım etmesi kafi görülmüştür. Boğdan'ın bu hizmeti yerine getirmemesi halinde, yeniden haracın istenebileceği ifade edilmiştir⁶⁷. Her ne kadar Ieremia'nın haracı ne zaman ödemeye başladığı tam olarak bilinmese de, 23 Ekim 1605 tarihinde "*birkaç seneden beri verilen haracın noksan gönderildiğinden*" bahsedilmesinden yola çıkarak⁶⁸ haracın 1605 tarihinden kısa bir süre önce ödenmeye başladığı söylenebilir. Özellikle Ieremia'nın Mihail isyanı sırasında Boğdan'ı muhafaza etmesinden dolayı, haracın birçok kez affedildiğini bilmekteyiz. Hatta bir defasında (1603 tarihinde) Osmanlı idarecilerinin Boğdan haracını istemesine karşılık, Ieremia haracını göndermemiş ve her nasılsa affedilmişti. Ancak normal koşullarda haracın ödenmemesine müsamaha gösterilmediğini bilmekteyiz. Öyle ki yedi-sekiz yıl gibi bir zaman zarfında hâlâ Boğdan'dan haracın gelmemesi, Venedik elçilerini bile şaşkınlığa uğratmıştır. Zaten Ieremia, Osmanlıların tepkisini daha fazla çekmemek ve zaman kazanmak adına İstanbul'a ancak 10.000 filori göndererek, haraca dair baskılardan kurtulmaya çalışmıştır⁶⁹. Her ne kadar Ieremia'nın ödediği haraç konusunda bir bilgi olmasa da, kardeşi Simion'un Boğdan voyvodalığı süresince (1606-1607), 18.000 filori ödendiğini Venedik raporlarından anlıyoruz⁷⁰. Bu noktada Ieremia döneminden beri Boğdan haracına herhangi bir artışın yapıp yapılmadığını bilmiyoruz. Ancak Osmanlı nüfuzunun yeniden tesis edilmeye çalışıldığı bu dönemlerde, haracın artırılmama ihtimali oldukça yüksektir.

Konstantin'in Boğdan iktidarı döneminde (1607-1611) Boğdan haracı, 3.200.000 akçe olarak belirlenmiştir⁷¹. Söz konusu bu haraçtan, 12 Eylül 1609 yılında ancak çok cüzi kısmı olan 51.409 akçesi maliyeye ödenmiştir⁷². Boğdan haracının bu kadar az miktarda ödenmesi, Konstantin döneminde görülen Tatar akınları ile alakalı bir durumdur. Çünkü Konstantin, bu akınlar dolayısıyla halkının

⁶⁶ Mihai Maxim, "*Haraciul Moldovei și Țării Românești*", s. 27.

⁶⁷ BOA, İE. DH, nr. 7/690. Aynı belge Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 91.

⁶⁸ BOA, MD, nr. 77, s. 40, h. 182.

⁶⁹ M. Berza, *a.g.m.*, s. 16-17.

⁷⁰ M. Berza, *a.g.m.*, s. 17.

⁷¹ BOA, KKd, nr. 71, s. 129, Tasin Gemil, *Documente Turcești*, s. 134.

⁷² BOA, İE. ML, nr. 2/172, s. 172.

cizyeleri ödeyemediğinden feryat etmiş ve kendisinden istenilen mühimmatları da gönderememişti⁷³. Her ne kadar Boğdan'ın taht mücadeleleri döneminde (1607-1616), Boğdan haracı hakkında Osmanlı ve Avrupa kaynaklarında bir bilgi bulunamazken Gaspar Grațiani'nin iktidarıyla birlikte, Boğdan haracına 600.000 (6 yük) akçelik bir zam yapıldığını öğrenmekteyiz⁷⁴. Konstantin döneminden beri haraca zam yapılmadığını varsayarsak bu rakamın 3.800.000 akçe dolaylarında seyrettiğini varsayabiliriz. Gaspar Grațiani'nin ölümüyle birlikte 1620 yılında tahta geçen Alexandru İliaș'a verilen beratta “56 kere yüz bin akçe haracını” yıldan yıla Bâb-ı Âli'ye göndermesine dair verilen berattan⁷⁵ anlaşıldığı üzere Boğdan haracının 5.600.000 akçe olduğunu kesin olarak görmekteyiz. Nitekim Boğdan voyvodalığının XVII. yüzyıl ortalarına kadar ödemekle yükümlü olduğu haraçları tabloda görürsek;

Tablo II: Boğdan Haracı

BOĞDAN	
<i>Dönem</i>	<i>Akçe</i>
<i>Fatih</i>	270.000
<i>Bayezid</i>	245.000
<i>I. Selim</i>	392.000
<i>Kanuni</i>	825.000
<i>II Selim</i>	2.850.000
<i>III. Murad</i>	3.600.000
<i>III. Mehmed</i>	7. 000.000
<i>I. Ahmed</i>	3.200.000
<i>I. Mustafa</i>	3.800.000
<i>Genç Osman</i>	5.600.000

⁷³ BOA, MD, nr. 78, s. 289, h. 763.

⁷⁴ Gemil Tahsin, “Date Noi Privind Haraciul Țărilor Române în Secolul al XVII-lea”, *Rdl*, 30, Nr: 8, s. 1438.

⁷⁵ Feridun Bey, *Münşeât*, II, s. 488.

6.1.2. Pîşkeş

Haracın yanı sıra Romen voyvodalarının Bâb-ı Âli'ye göndermiş oldukları pîşkeşler⁷⁶, iki taraf arasında karşılıklı anlaşmayı sembolize eden bir çeşit hediyeleşme olarak tanımlanmaktadır. Pîşkeşin verilmesi haraç kadar eskiye dayanmakla birlikte, Romen tarihinde, Osmanlılara ilk defa Büyük Ştefan ve Yaşlı Mirça zamanında pîşkeş verildiği bilinmektedir. Bu andan itibaren “*adet*” haline gelen pîşkeş gönderimi, XVI. yüzyıldan itibaren zorunlu hale gelen bir yükümlülük olmuştur⁷⁷. Osmanlı sarayına hediye gönderilmesiyle sınırlı kalmayan bu yükümlülük, Kırım Hanlığı'na da hediye gönderilmesini içermektedir. Özellikle XVII. yüzyılda Boğdan voyvodaları tarafından Kırım Hanlarına verilen hediyeler, oldukça rutin hale gelmişti. Mesela Ieremia voyvodanın Kırım Hanlarına verdiği hediyeleri burada zikretmek gerekir. Boğdan kroniklerinin anlattığına göre; Ieremia kaliteli balın yanında çeşitli hediyeleri, her yıl Kırım başkenti Bahçesaray'a göndermekteydi⁷⁸. Öte yandan Romen voyvodalarınca Bâb-ı Âli'ye gönderilen pîşkeşler, kimi zaman yükümlülük olarak görüldüğü gibi kimi zaman da voyvodaların kişisel çıkarları için kullandıkları birer araç haline gelmiştir. Mesela, Boğdan voyvodası III. Boğdan (1504-1517), “*Osmanlılara itaatin sembolü olarak*” her yıl 4.000 altın ve belirli miktarda at ve şahini pîşkeş olarak vererek yerini garanti altına almıştır⁷⁹. Keza aynı şekilde 1525 yılında biten Lehistan-Osmanlı barışından sonra Boğdan voyvodası Ştefăniță (1517-1527), kendi ülkesinde boyarlara karşı tutunabilmek için Osmanlı yardımına muhtaç kalmış ve sultana pîşkeş göndererek konumunu garantiye alabilmiştir. Böylelikle voyvoda Ştefăniță, Osmanlıya gönderdiği pîşkeş sayesinde her daim Osmanlı yardımını alarak kendisini boyarlara karşı muhafaza etmesini bilmiştir⁸⁰.

XVI. yüzyıldan itibaren İstanbul'a haraçlarını teslim etmek için gelen elçiler, yanlarına padişaha sunmak üzere voyvodadan aldıkları hediyeleri beraberinde getirmeye başlamıştır. Mihnea Turcitol'un vakti gelen hediyeleri (at-şahin), 8 Ekim

⁷⁶ Kelime anlamı “*hediye, armağan*” olan pîşkeş, Osmanlı Devleti'nde padişah başta olmak üzere sadrazam ve diğer devlet adamlarına alt makamlardan takdim edilen hediyeleri ifade eder. Bk. Filiz Karaca, Pîşkeş, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 294.

⁷⁷ Keith Hitchins, *Ottoman Domination of Moldavia and Wallachia in the Sixteenth Century*, Asian Studies, İndia, s. 15-16.

⁷⁸ V. Mihordea, “Raporturile Moldovei și Țării Românești cu Tătarii în Secolele XVI-XVIII”, *Rdl*, Tom. 32, Nr: 6, București, 1979, s. 1071.

⁷⁹ D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 154.

⁸⁰ Mihai, Maxim, *Noi Documente Turcești*, s. 44-45.

1588'de İstanbul'a ulaştırmasından ⁸¹ pîşkeşlerin periyodik olarak verildiğini anlıyoruz. Bu tür kayıtlarda rastladığımız hediyeler, voyvodaların belirli zamanlarda “*usul üzere*” göndermiş oldukları hediyelerdi. Bunun yanı sıra Romen voyvodaları haraç teslimi sırasında pîşkeş olarak bir miktar arpa ve yeniçeri ağasına ise odun armağan ettikleri bilinmekle birlikte bunların miktarları hakkında kesin bir malumatımız yoktur. Ancak Romen voyvodalarının haraç pîşkeşi olarak Bâb-ı Âli'ye gönderdikleri şahinlerin miktarı hakkında bazı bilgilere ulaşabiliyoruz. Mesela Eflak voyvodasının haraç pîşkeşi olarak her yıl Bâb-ı Âli'ye gönderdiği şahin sayısı 20 adet olarak tespit edilmişken ⁸² bu rakam Boğdan için 20 ⁸³, Erdel için 24 civarındadır ⁸⁴. Bu durumda Romen Prenslüklerinden yılda 64 civarında şahinin gönderildiğini varsayabiliriz. Romen ülkelerinden gelen şahinler, Rumeli ve Anadolu vilayetlerinden gelen şahinlerin miktarına oldukça yakındır. Her yıl Anadolu'dan 81 ve Rumeliden 77 (Silistre 17, Köstendil 15, Gümilcine 9, Zağra 5, Vize 5, Serres 3, Sofya 2) adet şahin Hassa-i Hümâyûn'a getirilmekteydi ⁸⁵.

Romen ülkelerinde şahin yetiştiriciliğinin oldukça özel bir yere sahip olduğunu ve şahinlerin yetiştirilmesi için küçük çiftliklerin kurulduğunu biliyoruz. Özel olarak yetiştirilen bu şahinlerden oldukça iyi kalitede dişi ve yavru olanlar ⁸⁶ seçilerek İstanbul'a gönderilirdi. Örneğin Erdel bölgesinde Muncacs, Gheorghieni, Alba Iulia gibi merkezlerden İstanbul'a gönderilmek üzere yılda 12 kadar şahin, atmaca vs. yetiştirildiği bilinmektedir ⁸⁷. Romen coğrafyaları şahinlerin yanı sıra çok kaliteli atların yetiştirilmesi için oldukça elverişliydi. Eflak-Boğdan'da yetiştirilen iyi cins atların her yıl İstanbul'a gönderildiği seyyahlarca da gözlenmiştir ⁸⁸. Eflak-Boğdan bölgesinde yetiştirilen bu atların bir kısmı pîşkeş olarak (parasız), bir kısmı da ücreti verilmek kaydıyla gönderilirdi. Mesela Iancu Sasul, Boğdan voyvodası olmadan evvel, İstanbul'da yaptığı görüşmelerde, tahta geçmesi halinde bir miktar

⁸¹ BOA, KKd, nr. 1870, s. 118.

⁸² Mihai Maxim, “XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler”, *VII. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (25-29 Eylül 1970), C. II, TTK Yay., Ankara, 1973, s. 564. Yine XVI. yüzyıla ait hükümlerde bu sayının 20 olarak sabit olduğu görülse de, Eflak voyvodası Radu Şerban'a verilen hükümlerde Eflak'tan 40 adet şahini istemesine dayanarak bu sayının XVII. yüzyılın başlarında değişmeye başladığını söyleyebiliriz. Bk. BOA, MD, nr. 79, s. 73, h. 184.

⁸³ BOA, MD ZYL, nr. 4, s. 10, h. 23.

⁸⁴ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 319.

⁸⁵ Mihai Maxim, *Noi Documente Turcești*, s. 79.

⁸⁶ BOA, MD, nr. 67, s. 126, h. 340.

⁸⁷ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 319.

⁸⁸ *Călători Străini*, I, s. 199.

para yanında 150 kadar atı hediye olarak göndereceğine dair söz vermiştir⁸⁹. Öte yandan bazı mühim seferlerde kullanılmak üzere Eflak-Boğdan'dan birçok atın talep edildiğine tanıklık etmekteyiz. Mesela, 1569 Astrahan Seferi için her biri 500'er akçe olmak üzere 800 adet ve Safevi seferlerinde (1578-1590) kullanılmak üzere 2016 civarında⁹⁰ ve Girit Seferi (1647) için Eflak'tan 300, Boğdan'dan 200 adet at talep edilmiştir⁹¹. Söz konusu bu atların seçilmesi öyle gelişi güzel olmamış ve Osmanlılar yapacağı seferlerde top arabalarını taşımaları için gayet elverişli olan güçlü atların seçilmesine özen göstermiştir⁹².

Eflak-Boğdan voyvodalarının, at ve şahinlerin yanı sıra padişah cülusları, bayram, düğün, sünnet gibi merasimlerde padişaha gönderdikleri pîşkeşler, çok daha çeşitlilik arz etmiştir. Nitekim Nisan 1582 yılında At Meydanı'nda tertip edilen Şehzade III. Mehmed'in sünnet düğününe⁹³ Erdel, Dubrovnik, Venedik vs. devletlerin yanı sıra Eflak-Boğdan voyvodaları da çeşitli hediyeler sunarak görevlerini ifa etmişlerdir. Eflak voyvodası Mihnea Turcitul, sürahi, tepsi gibi hediyelerin yanı sıra kaftan yapımında kullanılan serâser⁹⁴, çatma⁹⁵, kemha⁹⁶, atlas⁹⁷ (muhtelif renklerde) gibi çok değerli kumaşlar göndermiştir. Keza aynı şekilde Boğdan voyvodası Iancu Sasul da iki adet sürahi, tepsi ve şamdanın yanı sıra altı adet şahin ve dört adet sekson adı verilen iri av köpeklerini hediye etmiştir⁹⁸. Öte yandan voyvodalar, padişahın yanı sıra onun mahiyetinde bulunan devlet adamlarına da pîşkeş adı altında nakdi para, altın küpe, şahin vs. gibi hediyeler vermiştir⁹⁹. Romen

⁸⁹ Ion Chirtoagă, "Iancu Sasul", *Domnii Țării Moldovei*, s. 138. Iancu'nun verdiği söze mukabil 150 atın Mustafa Çavuşla gönderilmesi istenmiştir. Bk. BOA, MD, nr. 40, s. 193, h. 596.

⁹⁰ Mihai Maxim, "*XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan*", s. 564-565.

⁹¹ BOA, MAD, nr. 867, s. 32.

⁹² BOA, MD, nr. 43, s. 55, h. 110.

⁹³ Şehzade III. Mehmed'in sünnet merasimi hakkında detaylı bilgi için Bk. Mehmet Özdemir, "*1582 Şenliğine Dair Yeni Keşfedilen Bir Eser: Ferâhî Sûrnâmesi*", V. Uluslar arası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri (19-21 Mayıs 2017), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, 2018, s. 389.

⁹⁴ Bu tür dokumada desen, altın alaşımli telin sarı ipliğe, gümüş telin ise fildişi renginde ipek iplik etrafına sarılması ile dokunur. Serâser ile kemha arasındaki fark, serâserin telle, kemhanın ise klaplanla dokunması ve desenlerinin farklı olmasıdır. Bk. Kevser Gürcan Yardımcı, *Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler*, *IntJCSS*, Vol. 2, Kazakistan, 2016, s. 234.

⁹⁵ Teknik ve dokuma yönünden kadifenin bir cinsi olan çatma, daha çok kaftan, divan, yastık yüzleri ve at koşumları yapımında kullanılır. Bk. Kevser Gürcan, *a.g.m.*, s. 230.

⁹⁶ Arşiv kayıtlarında çatma ve kadife ile birlikte çokça adı geçen kemha, kaftan yapımında kullanılan bir kumaş türüdür. Kemhanın çözüğü ve atkısı ipek, deseni yapan takviye atkısında ayrıca gümüş ve altın alaşımli telle çok sık dokunmuş ipekli bir kumaştır. Bk. Kevser Gürcan, *a.g.m.*, s. 228.

⁹⁷ Atlas, ince ipekten dokunan ve daha ziyade kırmızı renkli olan bir kumaş türüdür. Bk. Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, C. I, s. 111.

⁹⁸ TSMA, nr. 9614, s. 3.

⁹⁹ TSMA, nr. 660/23.

voyvodalarınca İstanbul'a gönderilen pîşkeşler bununla da sınırlı olmamış ve zaman zaman samur, gümüş, balık dişi gibi değerli eşyalar da gönderilmiştir¹⁰⁰.

Tüm bunların ötesinde, tahta geçmek isteyen voyvoda adaylarının Osmanlı devlet adamlarına oldukça yüklü paralar verdikleri bilinmektedir. Bu yüzden Eflak-Boğdan tarihi bu tür örneklerle doludur. Mesela Radu Paisie rakibi Çoban Mirça'yı bertaraf etmek için yaklaşık bir milyon akçeyi dönemin veziri Rüstem Paşa'ya vermiştir. Bu miktar neredeyse bir yıllık Eflak haracına eşitti. Radu Paise'nin yanı sıra Alexandru Lăpuşneanu, Petru Cercel, Iancu Sasul, Mihnea Turcitul gibi isimlerin saraya para veya değerli eşyalar verdiğini görmekteyiz¹⁰¹. Nitekim bunlardan Petru Cercel, Eflak tahtını elde etmek için Eflak haracının yedi kat fazlasını (bir milyon altın) ödemiştir¹⁰². İşte voyvoda olabilmek için büyük bir borç yükümlülüğüne giren voyvodalar sıcak para ihtiyaçlarını tüccar, banker gibi zengin kişilerden karşılama yoluna gitmişlerdir. Mesela Aron, İngiliz elçilerinden¹⁰³, Mihnea Turcitul ve Iancu Sasul da koyun ticareti ile uğraşan celeplerden borç almak durumunda kalmıştır. Bu yüzden borçlarını ödeyemeyince para yerine koyun vermekle sorumlu tutulmuştur¹⁰⁴. Boğdan voyvodası Aron, tahtı almak için Edirne Kapısı Salhanesi'nde çalışan kasapların verdiği 16,5 yük akçeye karşılık olarak koyun vereceğini taahhüt etmiş, ancak Aron sözünde durmayınca bu konu Divân-ı Hümâyûn'a kadar aksetmişti¹⁰⁵. Eflak-Boğdan voyvodaları bunun yanı sıra, iktidar hırsları yüzünden kendinden önce gelen voyvodaların borcunu peşinen kabul etmişlerdir. Bu yüzden önceki voyvodalardan hakkı olanlar (tüccar vs.) ellerinde temessükleri ile Divan'a gelip voyvodalarda kalan paralarını alabilmek için Divân-ı Hümâyûn'a aracılık etmesi için başvuru yaparlardı. Özellikle bir kayıta, Iancu Sasul'un Boğdan'dan kaçması ile birlikte kendisinden yaklaşık 53.000 akçe alacağı olan Harstyeve adlı zımmi, sabık voyvoda Iancu'ya vermiş olduğu bu parayı yeni voyvoda Petru Şchiopul'dan alamadığı gerekçesi ile hakkını aramak için Divân-ı Hümâyûn'a başvurmuştu. Divân-ı Hümâyûn'dan verilen kararda ise söz konusu şahsın haklı olduğu konusunda karara varılarak, borçlular mağdur edilmemiştir¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Călin Felezeu, *Principatul Transilvaniei*, s. 319.

¹⁰¹ Mihai Maxim, "Țările Române și Imperul Otoman (1400-1600)", s. 555.

¹⁰² Keith Hitchins, *Ottoman Domination of Moldavia and Wallachia*, s. 16-17.

¹⁰³ Tappe, *Documents*, belge 87, s. 62.

¹⁰⁴ BOA, MD. nr. 55, s. 182, h. 329; Benzer hükümler için Bk. (nr. 60, s. 203, h. 472).

¹⁰⁵ BOA, MD. nr. 67, s. 143, h. 381.

¹⁰⁶ BOA, KKd, nr. 118, s. 30. Bir raporda, Petru'nun Iancu Sasul'dan kalan borçları kabul ederek Boğdan voyvodası olduğuna dair bilgilere rastlamak mümkündür. Bk. *Călători Străini*, III. s. 204.

6.1.3. Kale Tamirleri

Eflak-Boğdan voyvodalıklarının önemli yükümlülüklerinden birisi de Eflak-Boğdan'a yakın konumda bulunan Osmanlı kalelerinin tamiratında ve palanga yapımlarında görev almaktı. Kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Romen Prenslıklarına ait olan bu sorumluluklar oldukça eskiye dayanmaktadır. Eflak voyvodası Çoban Mirça'ya (1545-1552) verilen bir emirde, İbrail kalesi tamiri için gerekli olan malzemelerin gece-gündüz çalışarak temin edilmesi istenmiştir¹⁰⁷. Nitekim İstanbul'dan gelen bu talepler, sınırlardaki kalelerin ihtiyacına göre çeşitli tarihlerde devam etti. Özellikle XVI. yüzyılın sonlarına doğru ardı arkası kesilmeyen Kazak akınları neticesinde bu ihtiyaç hat safhaya ulaştı. Serhat boylarında bulunan Bender, Akkirman, Özü (Cangirman) gibi kaleler, bu akınlardan ciddi zarar görmüştü. Bu akınlar neticesinde kalelerin birçoğu zarar görüp yıkıldığı gibi birçoğu da yeniden tamire ihtiyaç duymuştu. Bu dönemde akınların en fazla yoğunlaştığı Bender kalesi ve civarı, 1583 yılı Ağustos'unda Kazak akınlarından dolayı çok ciddi zarar gördüğünden dolayı kale tamirinde çalışmak üzere Boğdan'dan 500 nefer cerahor¹⁰⁸ istenmişti. Söz konusu tamirde kullanılmak üzere 10.000 kadar ağacın ilk etapta Tuna nehri yolu ile Bender'e ulaştırılması düşünülmüştü. Zira ağaçların büyüklüğü, bu durumu müşkül kıldığından ağaçların karayolu ile Bender'e taşınmasına karar verilmiş ve taşımada kullanılacak 1.000 kadar arabayı temin etmesi için Boğdan voyvodalığına görev verilmişti. Bu bağlamda nakliye için gerek duyulan arabaların Bender'e taşınması için toplamda 10.000 kadar işçiye ihtiyaç duyulması¹⁰⁹ Boğdan voyvodalığının kale tamiri için yaptığı yardımlar hakkında fikir verici olabilmektedir. Aynı şekilde Eflak voyvodası da ertesi yıl, Bender kalesi ve hisar pençesi binasının eksik kalan kısımlarını tamamlamak için 1.000 kadar cerahor ve öküz arabalarının yanı sıra yeteri miktarda keresteyi temin etmekle görevlendirilmişti¹¹⁰.

Osmanlı bürokratik yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla serhat boylarında bulunan kalelerdeki görevliler, ihtiyaç duydukları malzemenin miktarını ve cinsini

¹⁰⁷ BOA, AE, SSÜL. I, nr. 165/3.

¹⁰⁸ Osmanlı Devletinde "Cerahor" genel itibariyle ordu hizmetlerinde kullanılan Hristiyan esirlere verilen isim olmakla beraber metindeki kullanım anlamı biraz farklıdır. Serhat kaleleri inşaatlarında görev alan rençber, ırgat anlamında kullanılan bir tabirdir. Bk. Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, C. I, s. 280.

¹⁰⁹ BOA, MD, nr. 52, s. 50, h. 108.

¹¹⁰ BOA, MD, nr. 58, s. 18, h. 55.

İstanbul'a iletir ve Osmanlı idarecileri de Eflak-Boğdan voyvodaları ile irtibata geçerek gerek duyulan malzemeleri isterlerdi. Bu yüzden kale tamirlerinde kullanılacak malzemelerin zamanında ulaşamamasından bizzat voyvodalar sorumlu tutulurdu¹¹¹. Öyle ki İsmail Geçidi'nde yer alan bir kalenin tamiri için ihtiyaç duyulan cerahor, kereste vs. temini için Eflak-Boğdan voyvodalıkları görevlendirildiği halde buralardan herhangi bir yardım gelmemiş ve bu işi ihmal ettikleri için Eflak-Boğdan voyvodaları, sert bir şekilde uyarıya maruz kalmışlardır. İsmail Geçidi'ndeki kalenin acilen tamir edilmesi gerektiğinden, tamir için gerekli malzemelerin temini için Osmanlı tunasında bulunan tüm Kadılkılar görev almıştır¹¹². Bu örnekten anlaşılacağı üzere serhat boylarında yapılan kalelerdeki mühimmat ihtiyacı ilk etapta Eflak-Boğdan'dan karşılanmıştır. Bu bakımdan Osmanlı sultanları, kale tamiri işlerinin Eflak-Boğdan voyvodalarının vazifesi olduğunu her defasında dile getirmişlerdir. Eflak-Boğdan'a gönderilen fermanlarda, “*eskiden beri voyvoda olanların yardıma geldikleri*¹¹³” vurgusu yapılarak bunun eskiye dayanan bir vazife olduğuna dikkat çekilmiştir.

Bahsi geçen yardımlar, Bender ve İsmail Geçidi ile sınırlı kalmamış ve Akkiman, Özü ve İsmail geçidinde çeşitli tarihlerde gerek görüldüğü üzere tamirlere ihtiyaç duyulmuştur. Mesela bunlardan birisi, 1600 tarihinde yıkılan Özü kalesiydi. Bundan dolayı Özü kalesini tamir etmek için Eflak-Boğdan voyvodalıklarının yanı sıra Tuna Boylarında bulunan kazalardan da birçok serahor¹¹⁴, neccâr¹¹⁵ vs. gönderilmiştir. Daha çok Dobruca bölgesinden seçildiği anlaşılan neccarlar, Babadağ, Pervadi, Mangalya, Silistre, Varna gibi merkezlerden toplamda 50 kişi seçilerek Özü'ye gönderilmiştir. Söz konusu 50 neccâr için 3.000 akçe ücret ödendiği gibi üçer kantar peksimet de nafaka olarak verilmiştir. Bunun yanında Kili ve İsmail'den toplamda 130 nefer serahor gönderilirken, Akkirman'da bulunan Ermeni tayfasından 10 kadar kişi¹¹⁶ de kireç karıştırmak ve Özü kalesini tamir etmek için

¹¹¹ BOA, MD, nr. 52, s. 264, h. 696

¹¹² BOA, MD ZYL, nr. 4, s. 208, h. 457-458-459.

¹¹³ BOA, MD, nr. 79, s. 30, h. 73.

¹¹⁴ Serahor: Osmanlı devletinin ilk dönemlerinde ordunun bir yerden bir yere naklinde yolların yapılması, ağırlıkların nakli gibi durumlarda görevli olan bir birimdi. Daha çok ücretli olan bu sınıf, inşaat ve amele işlerinde istihdam edilmek üzere hudut bölgelerinde bulunan Hristiyanlardan toplanan bir sınıftı. Bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB Basımevi, İstanbul, 1956, s. 175.

¹¹⁵ Neccâr: yapıların iskelet kurulması, tavan, çatı, döşeme, merdiven gibi işlerini yapan işçiler grubu. Neccarların kargir inşaatla bir ilgisi olmayıp ahşap işlerinde çalışmaktaydılar. Neslihan Sönmez, *Osmanlı Dönemi Yapı Malzeme ve Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, YEM Yay., İstanbul, 1997, s. 82.

¹¹⁶ Sözü geçen 10 nefere 3.000 akçe ücret ile üçer kantar peksimet temin edilmiştir.

yola koyulmuştur. Söz konusu kireç, Tuna'ya yakın olan Yarıkiş (?) adlı yerden 35 kova¹¹⁷ civarında temin edilmiştir¹¹⁸. Özü kalesi tamiri için Tuna boylarından sadece iş gücü ihtiyacı karşılanırken, kale tamirinde kullanılacak malzemelerden kireç dışında hemen hepsi Eflak-Boğdan voyvodalıklarından karşılanmıştır. Sözüünü ettiğimiz bu malzemelerden kale tabanındaki yükleri yaymak ve kale çatlamasını önlemek için duvarın içine boydan boya uzatılan ahşap hatıllar, Eflak-Boğdan'dan gelmiştir. Eflak-Boğdan'dan toplamda 1.000 civarında gönderilen hatılların taban uzunluğu onar arşın, yassılığı beşer parmak ve kalınlığı ise dörder parmak şeklinde tasarlanmıştır. Aynı şekilde 350 adet gönderilen döşeme tahtaları da dörder arşın uzunluğunda, sekiz parmak yassılığında ve birer buçuk parmak kalınlığındaydı. Tabii ki de bu döşeme tahtalarını tutması için dört köşesiyle birlikte uzunluğu dörder arşın ölçüsünde 110 kadar direk ve kurulacak iskeleyi tutmak için her direğin 3'er arşın uzun olması kaydıyla, 1.300 kadar vorna direği temin edilmiştir. Bu malzemelerin taşınması için Eflak-Boğdan'da hazırlanan 1.000 kadar araba ile kale inşaatı için çalışacak 170 kadar serahorun Özü'ye gönderilmesiyle¹¹⁹, serhat boylarında bulunan kaleler hızlı bir şekilde tamir olunmuştur.

Eflak-Boğdan'dan sağlanan yardımlarda dikkat çekici bir nokta, bu yardımların zamanında yapılıp kış ayına kalmadan tamir işlerinin en kısa sürede bitirilmesi¹²⁰. Aksi takdirde serhat kaleler, herhangi bir saldırıya karşı savunmasız kalabilirdi. Bu yardımları sadece iş gücü ve malzemelerden ibaret görmemek gerekir. Çünkü Osmanlı yönetimi gerek duyduğunda kale tamirlerinde ödenmek üzere nakit para isteyebilmekteydi. Mesela 1584 yılında tamiri gerçekleşen Bender kalesi için gerek duyulan 130.000 akçe Eflak hazinesinden karşılanmıştı¹²¹. Böylece Osmanlılar, tamiratlarda ihtiyaç duydukları nakit para ihtiyacını bu şekilde karşılamışlardır. Muhtemelen Eflak-Boğdan tarafından ödenen nakit paralar haraçtan düşürülmüştür. Yine aynı şekilde Romen voyvodalarının kale tamiratında yaptığı hizmetler de haraçtan düşürülürdü. Çünkü kale tamirinde yapılan görevlerin maliyeti Eflak-Boğdan'ın ödedikleri haraçtan oldukça yüksekti. Mesela 1587 tarihinde Boğdan voyvodasınınca 15.000 cerahorla birlikte yaptığı bir aylık çalışma, iki yıllık haraca eşitti. Bu vaziyet Osmanlıların ne kadar para tasarruf ettiklerini

¹¹⁷ Her kovadan dörder yüz kantar kireç hasıl olduğundan toplamda 14.000 kantar kireç kullanılmıştır.

¹¹⁸ TSMA, nr. 7162, s. 1-2.

¹¹⁹ TSMA, nr. 7162, s. 3-4.

¹²⁰ BOA, MD, ZYL, nr. 4, s. 208, h. 457; (nr. 51, s. 5, h. 12).

¹²¹ BOA, MD, nr. 52, s. 339, h. 901.

göstermektedir ¹²² . Sözüünü ettiğimiz Özü kalesi tamirinde Tuna boylarından gönderilen neccar, serahor vs. ödenecek olan ücretler belirli iken Eflak-Boğdan'dan gönderilen serahorlara herhangi bir ücret ödenmemesi, bu hizmetlerin haraçtan düşürülmesiyle ilgili bir husustur. Yine Osmanlılar, Eflak-Boğdan'dan gelen talepleri de göz ardı etmeyerek Eflak-Boğdan'a bazı kolaylıklar sağlamışlardır. Nitekim 1584 tarihindeki Bender kalesi tamiri için Boğdan'dan istenilen yardımları fazla bulan Petru Şchiopul, reayanın Boğdan'daki işlerini tam yapamadığından yakınarak, çözüm aramıştır. Osmanlı idaresi, Petru'dan gelen şikâyetleri göz önüne alarak, Bender kalesi tamirinde görevli bulunan Bilal Çavuş'a, kale tamiri için Boğdan'dan haddinden fazla işçi talep olunmamasını¹²³emrederek, Petru'ya kolaylık sağlamıştır.

6.2. Eflak-Boğdan'ın Ekonomik Zenginliği

Eflak-Boğdan ülkelerinin ekonomik zenginliği, ilk etapta topraktan gelen üretime göre şekillendiğinden Eflak-Boğdan ekonomisi, tarım ve hayvancılığa (büyük-küçükbaş) dayanmaktaydı. Romen ülkelerinin tarım yapılabilmesi için geniş arazi ve meralara sahip olması, bu bölgelerde hayvancılığa nazaran tarımsal karakterlerin hâkim olmasına yol açmıştır¹²⁴. Daha ilk çağlardan itibaren Romenler, çavdar, darı, yulaf, arpa, buğday ve yonca ekmesini biliyorlardı. Bu ürünlerden yonca, hayvan yemi olarak yaygın olarak kullanıldığı için üretimine ayrıca bir önem verilirdi. Erdel bölgesi Eflak-Boğdan'a nazaran tarıma daha fazla önem verdiğiinden, kuraklık, savaş ve salgın dönemlerinde buradan Eflak ve Boğdan'a tahıl ihracı yapılırdı. Hatta 1443 yılında Erdel'den komşu ülkelere tahıl ihracatının yasaklandığı sıralarda, Eflak'ta açlıktan birçok ölümlere rastlanılmıştı. Nitekim bu durum coğrafyacı Reicherstorffer'in de belirttiği gibi, Erdelli köylülerin tahıllarını seramik kaplarda ve özel çukurlarda saklamasından ileri gelmekteydi. Sibiu'ya yakın yerlerde köylüler, kıtlık zamanlarında yiyeceksiz kalmamak için yere açtıkları çukurlarda, tahıllarını saklıyorlardı¹²⁵. Nitekim XV. yüzyıl sonu itibariyle hem Eflak hem de Boğdan'da tarım tekniklerinin gelişmesiyle birlikte, artık bu coğrafyalarda ciddi miktarda tahıl üretimi yapılmıştır. Hatta Osmanlı hâkimiyetinden sonra, Eflak-Boğdan ihtiyaç zamanlarında tahıl göndermekle mükellef tutulmuştur. Nitekim

¹²² Mihai Maxim, “*Țările Române și Imperul Otoman (1400-1600)*”, s. 571.

¹²³ BOA, MD, nr. 53, s. 94, h. 258.

¹²⁴ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 539.

¹²⁵ Anton E. Dörner, “Transilvania Între Stabilitate și Criză (1457-1541)”, *Istoria Transilvaniei (până la 1541)*, Vol. I, Cluj-Deva, 2016, s. 304-305.

Osmanlıların 1552 yılında Avrupa'ya yaptığı seferler sırasında Eflak-Boğdan'dan 2.565 ton zahire gönderilmiştir¹²⁶. Şüphesiz Osmanlı ordusuna yapılan bu takviyeler, Eflak-Boğdan'ın bir tarım ülkesi olduğunu kanıtlamakla birlikte, XVI. yüzyıldan itibaren Eflak-Boğdan'ı ziyaret eden seyyahlar, burada toprakların verimliliğinden ve yetişen tarım ürünlerinin çeşitliliğinden sıklıkla bahsetmişlerdir. Söz gelimi bu seyyahlardan Jcques Bongars¹²⁷, Eflak'ın adeta bir tarım ülkesi olduğunu, özellikle buğday üretiminin çokluğuna dikkat çekmiştir¹²⁸. Bu vurgu aynı dönemlerde Eflak'a gelen Sivori¹²⁹ ve daha sonraları Eflak'a gelen Petru Boğdan Baksic¹³⁰ tarafından da devam etmiştir. Baksic, Eflak'ta birçok yeşillik alan bulunduğundan buralarda buğdayın yanı sıra çok çeşitli meyvelerin yetiştiğine değinmiştir¹³¹. Boğdan'ı ziyaret eden Graziani, ise burada tarımdan ziyade hayvancılığın ön plana çıktığını gözlemler. Graziani'ye göre bunun temel sebebi Boğdan topraklarına olan amansız Tatar akınlarıdır. Yine Graziani, burada yetiştirilen büyük baş hayvan sayısının çokluğuna hayret eder. Graziani'nin gözlemlediği kadarıyla Boğdan'da halk tarımla uğraşmak yerine hayvan yetiştiriciliğine yönelmiştir. Boğdan geleneklerine göre, büyük baş hayvanların yavrularını öldürmek uğursuzluk sayılmış. Boğdan'da geniş yer kaplayan meraların çokluğu, Boğdan halkını hayvan yetiştiriciliğine yöneltmiştir. Boğdan'da iyi şekilde, besili olarak yetiştirilen hayvanlar, başta Osmanlı olmak üzere komşu devletler olan Lehistan, Macaristan, Rusya ve hatta Venedik'e ihraç edilmekteydi¹³². İşte Boğdan ülkesinde sığırların adeta kutsal sayılması, ülkenin temel geçim kaynağı olmasına dayanmaktadır. Bu yüzden Boğdan ülkesinin armasında mandanın görülmesi hiçte şaşırtıcı olmamalıdır. Eski zamanlarda Mısırlıların kendilerine fayda sağlayan ve saygı gösterilen sığır Apis'i seçtikleri gibi, Boğdanlılar da Manda'nın başını krallık tacı olarak seçmişlerdir¹³³.

Eflak ve Boğdan'a nazaran Erdel Prensiğinde ise şehir hayatının gelişmiş olması ise endüstriyel ve ticari aktivitelerin mevcut olmasına imkân tanımıştır. Özellikle XV. yüzyılda Erdel'de başlayan ticari aktiviteler, Braşov, Sibiu gibi

¹²⁶ Şt. Ştefănescu, "Economie și Societate", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 58.

¹²⁷ 1585 tarihinde öğrenim için G.Lenormand'a eşlik ederek Erdel ve Eflak yoluyla İstanbul'a gelen Fransız bir gezgin. Bk. *Călători Străini*, III. s. 149.

¹²⁸ *Călători Străini*, III. s. 162.

¹²⁹ *Călători Străini*, III. s. 17.

¹³⁰ Katolik bir İtalyan olan Baksic, bir din adamı sıfatıyla çeşitli tarihlerde Eflak'a gelerek, burada yaptığı gözlemleri kaleme almıştır. Bk. *Călători Străini*, V, s. 194-195.

¹³¹ *Călători Străini*, V, s. 213.

¹³² *Călători Străini*, II, s. 381.

¹³³ *Călători Străini*, IV, s. 383.

şehirlerin gelişmesine vesile olmuştur. Eflak-Boğdan ve Erdel sınırında yer alan Braşov, bu ticaretin ana merkezi haline gelmiştir. Kazıklı Voyvoda'nın verdiği imtiyazlar sayesinde rahatlıkla Eflak'a gelen tüccarlar, buradan balık, küçük-büyükbaş hayvan, mum yağı ve bal gibi malzemeler olarak ülkelerine götürmüşlerdir¹³⁴. Zaten değiş-tokuşun çok sık olduğu Erdel'e ait Sibiu, Braşov ve Bistriţa'daki ticaret verileri, Erdel'de ticaretin yoğun olduğunu kanıtlar niteliktedir¹³⁵. Bu yüzden Eflak ve Boğdan'a kıyasla Erdel şehirlerinin ticaretten dolayı oldukça zenginleştiğini vurgulamak gerekir. Erdel kadar ticari hayatın zengin olmadığı Eflak-Boğdan'da ise az da olsa ticaret yapılıyordu. Eflak-Boğdan'da üretilen şarap, buğday gibi ürünler Lehistan ve Moskova taraflarına gönderilirdi. Bunun yanında İstanbul'dan gelen tüccarlar, Eflak-Boğdan'dan yağ, bal, bal mumu ve sığır/koyun derisi,¹³⁶ samur kürkü¹³⁷ gibi ürünler olarak, İstanbul'a geri dönerlerdi. Bu ürünlerden koyun derisinin en kalitelisinin Boğdan'dan geldiği Kanunnamelerde açıkça belirtilmiştir. Bu durum satış fiyatlarını da etkilemiştir. Edirne'deki 1502 tarihli İhtisab Kanununa göre; Boğdan derisinin yüz tanesi 300, Eflak derisinin yüz tanesi 270 ve Dobruca koyunu derisinin yüz adedi, 150 akçeden alınmaktaydı¹³⁸.

Tarım ve hayvancılık dışında Eflak-Boğdan bölgesi maden rezervi açısından da oldukça zengindi. Bilhassa Eflak-Boğdan'da altın, gümüş tuz gibi madenlerin bolca bulunduğu bölgeyi ziyaret eden seyyahlarca dile getirilmiştir¹³⁹. Bu madenlerden altın ve gümüş çıkarılmazken, bölgeden önemli miktarda tuz İstanbul'a gönderilirdi. Bunun sebebi ise, Eflak-Boğdan voyvodaları, Osmanlı idarecilerinin Eflak-Boğdan'ın zengin rezervlerini öğrendiklerinde, haracı yükseltileceğinden duydukları endişeye dayanmaktadır. Bu bakımdan Eflak-Boğdan'da bulunan altın, gümüş gibi değerli madenler, işletilmediğinden kapalıdır¹⁴⁰. Eflak-Boğdan Prenslikleri, sahip oldukları bu doğal kaynakları, ya pîşkeş olarak ya da mübâyât yoluyla Osmanlı Devleti'ne göndermekle yükümlüydü.

¹³⁴ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 310-311.

¹³⁵ Willcocks, Maria Pakucs, "Transylvania and Its International Trade (1525-1575)", *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 16/II (2012), s. 174-175.

¹³⁶ *Călători Străini*, IV, s. 575.

¹³⁷ BOA, MD, nr. 78, s. 573, h. 1471.

¹³⁸ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, II. Kitap (II. Bâyezîd Devri Kanunnâmeleri)*, İstanbul, 1990, s. 338.

¹³⁹ *Călători Străini*, IV, s. 575.

¹⁴⁰ *Călători Străini*, V, s. 204.

6.2.1. Koyun/Büyük Baş Hayvan Sevkiyatı

Osmanlı imparatorluğunda başkent İstanbul'un et ihtiyacını karşılamak için kasaplık hayvan tedariki yapılan asıl kaynakların yer aldığı bölgelerin başında Anadolu ve Rumeli gelmekteydi. Nitekim İstanbul iaşesi için ilk etapta (XV. yüzyıl) Anadolu'dan karşılanan canlı hayvanlar, sonraki yüzyıllarda coğrafi yakınlık ve şartlar gereği Rumeli bölgesine doğru kaymıştır. Ancak Rumeli civarlarında görülen kıtlık, salgın, kış mevsiminin ağır geçmesi ve dolayısıyla ulaşımın aksaması gibi nedenlerle İstanbul'da et sıkıntısına düşülmemesi için, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden de canlı hayvan tedarikine gidildiği olmuştur¹⁴¹. Söz konusu bu özel durumlar dışında Rumeli'den et tedariki normal seyrinde devam etmiştir. Osmanlıların Rumeli'den talep ettiği hayvanların kaynağı, coğrafi ve politik şartlar gereği Tuna'nın güneyi ve kuzeyi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İstanbul için talep edilen hayvanlar, Tuna'nın güneyinde bulunan Trakya, Bulgaristan, Makedonya ve Teselya civarından gelirken, Tuna'nın kuzeyinde ise Eflak ve Boğdan'dan gelmekteydi¹⁴². Nitekim İstanbul'un talep ettiği hayvanların Rumeli ve Eflak-Boğdan'dan sağlanmasının en önemli sebebi coğrafi koşulların hayvan yetiştirilmesine olanak sağlayan meraların olmasıydı. Rumeli coğrafyasının yanı sıra, Romen coğrafyası da doğal şartlar gereği geniş arazilere sahip olduğundan bu bölgeler, sayısız koyun sürülerinin beslenmesine olanak sağlamıştır. Yılın her ayı yağış alan bu meralar, yıl boyu yeşil kalarak, hayvancılık için elverişli bir ortam yaratmaktaydı. Bu yüzden Romen halkının büyük çoğunluğu köylerde çobanlık yapmaktaydı. Hatta Romen köylerinde bulunan her bir evde yüzlerce koyundan oluşan sürüler bulunurdu¹⁴³. Mühimme defterlerinde sıkça geçen "*koyun ocakları*" tabiri bu meyanda kastedilmiş olmalıdır. Yani Rumeli eyaletinde olduğu gibi Eflak-Boğdan bölgesinde de küçükbaş hayvan yetiştiriciliği çok yaygın olduğundan burada her ailenin bir koyun ocağı yani sürüsü bulunurdu.

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde en fazla kasaplık et tüketen yer şüphesiz başkent İstanbul'du. XVI. ve XVII. yüzyıllarda merkezi yönetim, yedi veya sekiz

¹⁴¹ Ahmet Kal'a, *Osmanlı Devleti'nde Et İhtiyacının Temini için Kurulan Kasap ve Celep Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985, s. 4.

¹⁴² Antony Greenwood, *İstanbul's Meat Provisioning: A Study of The Celepkeşan System*, Chicago Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Chicago, 1988, s. 21.

¹⁴³ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 305-306.

yüz bin kişinin et ihtiyacını karşılamak durumunda idi¹⁴⁴. Bu bağlamda İstanbul'un et sıkıntısı yaşamaması adına tedbirler zamanında alınırdı. Mesela bir kayıtta, İstanbul'da yaşanan et sıkıntısının Ramazan-ı şeriften önce halledilmesinden bahsedilir¹⁴⁵. Bir başka kayıtta ise, İstanbul'da o denli et sıkıntısı varken, Eflak-Boğdan'da bulunan koyunların başka cihetlerden gelen müşterilere satılmaması istenerek¹⁴⁶, halkın mağdur edilmesinin önüne geçilmiştir. İstanbul dışında et ihtiyacının en fazla talep edildiği yerler, Topkapı Sarayı ve Yeniçeri Ocağı'dır. Nitekim 1527 yılında 7,886 kişilik sayı ile başlayan Yeniçeri Ocağı, XVII. yüzyılın başlarında 37,627'ye ulaşarak önemli bir artış yakalamıştır. Bunun neticesinde her gün et tüketen Yeniçeri Ocağı'nın bu ihtiyacını karşılamak ayrı bir önem arz etmiştir¹⁴⁷. Yeniçeri Ocağı'nın yanı sıra Topkapı Sarayı da, ciddi şekilde canlı hayvan talep etmekteydi. XVI. yüzyılın başlarında dört-beş bin civarında bir nüfusa sahip olan bu saray, XVII. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise on bini aşkın kimseyi barındırmakta veya istihdam imkânı sağlamaktaydı. İçinde imparatorluğun elit tabakasının da yer aldığı bu kalabalık nüfusun doyurulması, son derece sağlam bir örgütlenmeye bağlıydı¹⁴⁸. Bu bakımdan Osmanlı sarayı için tercih edilen koyunlar, öyle gelişi güzel seçilmezdi. Bilhassa İstanbul'dan gönderilen fermanlarda, “*nacağa yarar, erkek koyun*” olmasına özen gösterilirdi¹⁴⁹. Öte yandan Rumeli ve Eflak-Boğdan taraflarında bulunan kıvırcık cinsi koyun, saray mutfağı ve halk arasında Anadolu'dan gelen koyuna tercih ediliyordu¹⁵⁰. Kantemir'e göre, Osmanlıların Eflak-Boğdan civarından daha çok kıvırcık koyun tercih etmesinin sebebi, Kıvırcık koyun tadının diğer türlere göre lezzetli olması ve sindiriminin daha kolay olmasıydı. İşte bu yüzden celepler saray mutfağı için “*her yıl 60.000 kadar kıvırcık koyun*” almak için Eflak-Boğdan yolunu tutarlardı¹⁵¹.

Osmanlı sarayı, hem padişah ve hanedan mensuplarının ikametgâhı hem de yönetim mekanizmasının merkezi olduğundan, sarayın iâşesine ayrı bir önem verilmiştir. Bunun somut bir göstergesi, mal alımlarında saray memurlarına öncelik

¹⁴⁴ Halime Doğru, “Rumeli’de Celep-Keşanlar”, *XIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 4-8 Ekim 1999)*, C. III, Kısım III, TTK, Ankara, 2012, s. 11.

¹⁴⁵ BOA, MD ZYL, nr. 5, s. 19, h. 65.

¹⁴⁶ BOA, MD, nr. 29, s. 59, h. 139; (nr. 39, s. 290, h. 767).

¹⁴⁷ Antony Greenwood, *a.g.t.*, s. 12-13.

¹⁴⁸ Arif Bilgin, “Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfağı”, *Türk Mutfağı*, (Editörler: Arif Bilgin, Özge Samancı), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2008, s. 78.

¹⁴⁹ BOA, MD, nr. 72, s. 48, h. 84.

¹⁵⁰ Halime Doğru, *a.g.m.*, s. 6.

¹⁵¹ D. Cantemir, *a.g.e.*, s. 52.

hakkı tanınması ve malların kaliteli olmasıdır. Saray iaşesi için yapılan alımlarda öncelik hakkı tanınması, muhtemel bir darlığın doğmasını önlemesinin ötesinde, kaliteli malların seçilmesini sağlamaktaydı. Bu bakımdan merkezi yönetim, sarayın gıda ihtiyacını karşılayacak mükemmel bir iaşe ağı kurmuştu¹⁵². İşte bu iaşe görevini yürüten Celepkeşan teşkilatı, her yıl büyük ve küçükbaş hayvanları toplayıp, İstanbul'daki kasaplara satan varlıklı kimselerden müteşekkildi¹⁵³. Celepler, topladıkları koyunları sürücü ve naiplerin nezaretinde İstanbul'a götürüyorlardı. Celep yazımı sırasında tespit edilen koyunların ne zaman İstanbul'a götürüleceği de belirlenmiş oluyordu¹⁵⁴. İlk büyük sevkیات, bahar ayında yani Mart-Mayıs sonu başlayıp, yazın sona ererdi. Bahar koyunları daha çok İstanbul'a yakın olan Bulgaristan, Trakya ve Karadeniz taraflarından getirilirdi. Yaz koyunları ise "Deliorman" koyunu olarak adlandırılıp, Bulgaristan'ın kuzeyinde bulunan Deliorman civarından getirilen koyunları nitelendirmektedir. Son olarak Müzayaka koyunları, koyun temin etmekte güçlük çekilen sonbahar-kış dönemini kapsamaktadır. Bu koyunlar daha çok Paşa sancağının batı ve kuzeyi ile Bulgaristan, Makedonya bölgelerinden temin edilmekteydi¹⁵⁵. Söz konusu Eflak-Boğdan voyvodalıklarının da Tuna'nın güneyinde uygulanan Celepkeşan sistemi gereği, ülkedeki koyunları bu celeplere satma zorunluluğu vardı¹⁵⁶. Buna bağlı olarak Tuna'nın güneyinde bulunan Kadılar, kendi sancaklarına gelen celeplerin burada yeteri kadar koyuna rast gelmemesi halinde, onlara Eflak-Boğdan'dan koyun sağlayarak, merkezi yönetimle ters düşmemeye gayret ettiler¹⁵⁷. Bu durum hem Celeplerin hem de Eflak-Boğdan yöneticilerinin işine gelmeye başladı¹⁵⁸. Özellikle XVI. ve XVII. yüzyıllarda Eflak-Boğdan voyvodaları, iktidar hırsları yüzünden büyük bir borçlanmaya girdiler. Bu borçlarına karşılık olarak nakit para ihtiyaçlarını karşılamak için İstanbul'da koyun ticareti yapan Celepler'den borç aldılar. Bu borçlarına mukabil olarak, kendi ülkelerinden koyun göndermeyi vaat ettiler. Nitekim Divân'ı Hümâyûn'a gelen şikâyetlerin çoğu bu tür sorunların çözümüne

¹⁵² Arif Bilgin, *a.g.m.*, s. 78-79.

¹⁵³ Antony Greenwood, "The Sixteenth Century Celepkeşan Registers in the Turkish Prime Ministerial Ottoman Archives, *CIËPO Osmanlı ve Öncesi Araştırmaları Uluslar arası Komitesi VII. Sempozyum Bildirileri*, Peç 7-11 Eylül 1986, (Haz. Jean-Loui Bacque-Grammot vd.), TTK Basımevi, Ankara, 1994, s. 410.

¹⁵⁴ Halime Doğru, *a.g.m.*, s. 9.

¹⁵⁵ Antony Greenwood, *a.g.m.*, s. 416-417.

¹⁵⁶ Antony Greenwood, *a.g.t.*, s. 24.

¹⁵⁷ BOA, MD, nr. 34, s. 8, h. 19.

¹⁵⁸ Antony Greenwood, *a.g.t.*, s. 24.

dairdir. Voyvodalık makamını ele geçirdikten sonra koyun göndermeyi vaat eden voyvodaların başında Boğdan'da Iancu Sasul, Petru Şchiopul ve Eflak'ta Kötü Mihnea ile Mihnea Turcitul gelmektedir. Bunlardan Iancu, voyvoda olmak için tüccarlardan altı ay vaade ile 45 yük akçe aldığından bunlara mukabil ancak 84.000 koyun gönderebilmişti. Bu durumda geri kalan paraya karşılık olarak gerekli koyunları vermesi için Iancu sorumlu tutulmuştu¹⁵⁹. Keza aynı şekilde Konstantin Movilâ¹⁶⁰ ve Mihnea Turcitul tüccarlardan aldığı paralara karşılık olarak, söz verdiği koyunları vermekle mükellef tutulmuştur¹⁶¹.

Osmanlı Devleti, ekonomik açıdan İstanbul iâşesi için Romen Prensliklerine çok önem verdiği için genel olarak Eflak-Boğdan “*İstanbul’un yiyecek ambarı*” şeklinde tarif edilmiştir. Eflak-Boğdan bölgesi, İstanbul iâşesi için dokuz nahiyeye ayrılmış ve XVII. yüzyılın ortalarında yılda 90.000 koyun tüketen saray mutfağı için ocaklık sistemi çerçevesinde yılda toplam 40.000 koyun veren Eflak-Boğdan’da özel iâşe bölgeleri belirlenmiştir¹⁶². Eflak-Boğdan’dan getirilen koyunların ücreti iki şekilde karşılanmıştır. Bunlardan ilki, “*mübâyât*” şeklindedir. Yani İstanbul’da sarayın et ihtiyacını karşılamak üzere koyun tedariki ile görevli olan koyun eminlerinin temin ettiği hayvanlardı¹⁶³. İkincisi Eflak-Boğdan voyvodalarının haraçlarına mahsup olarak “*irsaliye*” şeklinde saraya gönderdikleri koyunlar olup¹⁶⁴ bunlar daha çok “*haraç koyunu*” olarak adlandırılırdı¹⁶⁵. Eflak-Boğdan’dan mübâyât yoluyla satın alınan koyunlar, Celepler aracılığı ile İstanbul’a getirildiğinden bunların görevi, mümkün olduğunca düşük fiyattan hayvan almaktı. Daha çok Rumlardan oluşan¹⁶⁶ bu görevliler, Eflak-Boğdan’daki belirli yerlerden koyun veya büyük baş hayvan alırlardı. Söz konusu Eflak’taki hayvan pazarından bahseden Petru Boğdan Baksic, Eflak’ın Craiova şehrine geldiğinde, burada her cuma büyük hayvan pazarları kurulduğunu ve buraya Eflak köylerinden sürüyle büyük/küçük baş hayvan geldiğini gözlemlemiştir. Petru’nun anlattığına göre, Craiova’ya komşu devletlerden ve Osmanlı’dan birçok hayvan tüccarı gelir ve burada birçok hayvan satılırdı¹⁶⁷.

¹⁵⁹ BOA MD, nr. 47, s. 217, h. 512.

¹⁶⁰ BOA MD, nr. 79, s. 36, h. 87.

¹⁶¹ BOA MD, nr. 62, s. 124, h. 275.

¹⁶² Mihai Maxim, “Romanya”, *DİA*, TDV Yay., C. XXXV, İstanbul, 2008, s. 63.

¹⁶³ Arif Bilgin, *a.g.t.*, s. 124.

¹⁶⁴ Arif Bilgin, *a.g.t.*, 135-136.

¹⁶⁵ BOA, MD, nr. 71, h. 644, s. 345.

¹⁶⁶ D. Cantemir, *a.g.e.* s. 52; Keith Hitchins, *Ottoman Domination of Moldavia and Wallachia*, s. 15.

¹⁶⁷ *Călători Străini*, V, s. 207.

Boğdan'daki hayvan pazarları hakkında daha geniş gözlem yapan Antonio Graziani'ye göre, Boğdan'da her yıl yedi kez canlı hayvan panayırı düzenlenir ve bu panayırlara farklı ülkeden birçok tüccar akın ederdi. Bu panayırlara getirilen binlerce hayvan düzlük alanlarda satış için birkaç gün bekletilir ve pazarda bulunan büyük baş hayvanlar, iki altından az bir miktara satıldığından çok kısa bir süre içerisinde tüm hayvanlar satılırdı. Bu satışlarda hayvan ticareti yapan boyarlar, hatta voyvodalar bile oldukça iyi kazanç elde ederdi. Graziani'nin yazdığına göre; bu pazarlardan voyvodanın hazinesine her yıl 400.000 altın girer ve bunun sadece 60.000 altını Osmanlılara haraç olarak gönderilmekteydi¹⁶⁸. Graziani'ye inanmak lazım gelirse voyvodaların haracın çok ötesinde yüksek rakamlar kazandığını söylemek mümkündür. Yine XVI. yüzyılın sonlarında Boğdan'da belirlenen bu iaşe bölgeleri ve buralarda bulunan koyun miktarları şöyle bir görünüm arz etmiştir: Suceava bölgesinde 4.500 koyun, Vasliu'da 3.510, Tuşova'da 1.890, Tecuci'de 2.100, Putna ve Adjud'da 2.170, Covurlui'de 2.860, Neamţ'ta 6.371, Hotin'de 5.901, Orhei'de 4.376, Troiuş ve Băcău'da 2.746, Bârlad'ta 1.500, Lapuşna'da 2.840, Yaş'ta 2.700, Dorohoi'de 3.011, Roman'da 810, Cernăuţi'da 20.100, Hârlău'da 2.000, Cărligătura'da 900, Chigheciu'da 5.000 ve Soroco'da ise 5.000 adet koyun bulunmaktaydı¹⁶⁹. Osmanlı'dan gelen Celepler ise adı geçen bölgelerden yüklü miktarda alım yapmışlardır. XVI. yüzyıl sonlarında Boğdan'a büyük/küçükbaş hayvan alımı için giden Celeplerin listesine göre, Yeniçeriler, Neamţ bölgesinden 3.112 adet (90.248 akçe), Teodor 580 adet (16.820 akçe), Arnavut kökenli bir tüccar 1.983 adet (79.220 akçe) ve Lampos ile Stinis ise 660 adet koyun (19.140 akçe) alımı yapmıştır¹⁷⁰. Hotin bölgesinden Cebeci Mehmet 3.801 (144.438 akçe) ve bazı Celepler 1.847 (96.044 akçe) adet koyun alımı yapmışlardır¹⁷¹. Böylece Boğdan'daki her hane başına üç koyun toplandığından, Boğdan'da satılmak üzere köylerde toplanan koyun sayısı genel itibariyle 141.000'e ulaşmıştır¹⁷².

Eflak-Boğdan'dan alınan koyunların iaşesi, diğer malların geldiği yol olan Tuna boyunca sıralanan Vidin, Rusçuk, Bender, İsakçı iskeleler aracılığı ile İstanbul'a getirilirdi. Söz konusu her iskeleden içeriye giren koyun gümrüğe tâbi tutulurdu. Mesela Calafat'tan Vidin'e getirilen her iki koyun için bir akçe gümrük

¹⁶⁸ *Călători Străini*, II, s. 381-382.

¹⁶⁹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, belge CCCLIV, s. 221-230.

¹⁷⁰ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, belge CCCLIV, s. 224.

¹⁷¹ Hurmuzaki, *Documente*, Vol. XI, belge CCCLIV, s. 224-225.

¹⁷² Keith Hitchins, *Ottoman Domination of Moldavia and Wallachia*, s. 15

tahsil edilmekteydi. Aynı şekilde her bir öküz için 3, inek için 2 akçe gümrük alınırdı. Bu rakamlar XVI. yüzyıl boyunca sabit kalmıştır¹⁷³. Yine İstanbul'dan Eflak veya Boğdan'a koyun almak için giden görevlilere yollarda müdahale edilmemesi için İstanbul'a varıncaya değin yol üzerinde bulunan Kadılıklar uyarılırdı¹⁷⁴. Özellikle İstanbul'un et sıkıntısı çektiği dönemlerde, Eflak-Boğdan'dan gelen koyunların Rumeli'de satılmalarına kimi zaman tamamen karşı çıkılırken¹⁷⁵ kimi zamansa buna kısıtlama getirilmiştir¹⁷⁶.

Eflak-Boğdan'dan getirilen koyunlar, "*narh-ı cari üzere behaları ile*" yani Osmanlı piyasasındaki fiyata göre satılmak durumundaydı. Bu narh fiyatları yıldan yıla değişmekle birlikte, 1579 tarihinde 200 dirhem (1,4 kg) sığır eti 1 akçeye satılıyordu¹⁷⁷. 1580 yılında Divan'ı hümayuna gelen şikâyetlerden birinde Boğdan'a koyun almak üzere giden sürücülerin, ova koyununun kartı 25 akçe, dağ koyununun kartı ise 21 akçeye satılırken, Boğdan'daki satıcıların koyun başına 38-40 akçe gibi yüksek ücretler talep etmesi, bu şikâyetlerinin sebebi olmuştur. Bu durumda Boğdan voyvodasına verilen fermanla koyun sürücülerinin "*narh-ı rûzi*" üzere koyun alamadıklarından bahisle, eskiden olduğu üzere bu fiyatların sabit düzeye çekilmesi istenerek¹⁷⁸ İstanbul piyasasının belirlediği fiyatlara riayet edilmesi uygun görülmüştür. Ancak Eflak-Boğdan'da Osmanlı ticaret tekeli tam olarak uygulanmadı. Zira Hristiyan devletlerin sınırları Romenler tarafından kontrol edildiğinden voyvodalar da kendi çıkarları doğrultusunda ülkedeki hayvanları dışarıya ihraç edebiliyordu. Bu durum Eflak-Boğdan'da "*kaçakçılığın*" artmasına yol açmıştır¹⁷⁹. Nitekim 5 Mayıs 1568 yılında, Boğdan'dan Lehistan'a gönderilen hayvanlardan bizzat Boğdan Lăpuşneanu sorumlu tutulmuştu¹⁸⁰. Aynı şekilde 17 Aralık 1579 tarihinde Iancu Sasul'a verilen bir ferman'da, İstanbul zahiresi için 180.000 koyunun talep edildiğine dikkat çekilerek, Boğdan'dan Avusturya taraflarına koyun veya sığır

¹⁷³ Dinu Giurescu, *Țara Românească în Secolele XIV-XV*, s. 156.

¹⁷⁴ BOA MD, nr. 30, s. 4, h. 11.

¹⁷⁵ Eflak-Boğdan taraflarından getirilen koyunların Rumeli'ye bağlı Niğbolu, Silistre, Hârşova, İsakçı iskelelerinden geçtiği vakit, yollarda satılan koyunlara yasaklama getirmiştir Bk. BOA, MD, nr. 60, s. 233, h. 553.

¹⁷⁶ Söz konusu kayıтта, 1591 yılı için İstanbul'da görülen et sıkıntısında Eflak-Boğdan'dan getirilen koyun, keçi, sığırın Edirne'ye geldikleri vakit başka yerlerde satılmasına karşılık olarak Edirne'de 1.000 adetten fazla koyunun boğazlatılmaması emredilmiştir. Bk. BOA MD ZYL, nr. 5, s. 115, h. 362.

¹⁷⁷ Mihai Maxim, "*XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan*", s. 562.

¹⁷⁸ BOA MD, nr. 43, s. 29, h. 60. Benzer şikâyetler için bk. (nr. 31, s. 261, h. 577).

¹⁷⁹ Mihai Maxim, "*XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan*", s. 563.

¹⁸⁰ *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569)*, C. II, h. 1351, s. 91.

satılmaması konusunda ciddi şekilde uyarıya maruz kalmıştır¹⁸¹. Ancak Iancu, padişahın emrine karşı gelerek, koyunları göndermediği gibi, 144.000 altın tutarındaki 24.000 sığırı almaya gelen celeplerin elini boş çevirmiştir. Bunun yerine koyun/sığırları müttefik bulunduğu Avusturya'ya¹⁸², 70-80.000 koyunu Lehistan'a, 40-50.000 koyun da Kili ve Akkirman taraflarına satmıştır¹⁸³.

Eflak-Boğdan'dan gelen koyun/sığırların yıllık oranları tespit edilemezken, İstanbul'a gönderilen koyun/sığır rakamlarına dayanarak, İstanbul'a gönderilen hayvan sayılarının ihtiyaca göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Bundan dolayı sevkiyatın en yoğun olarak yapıldığı Boğdan'da bile kesin rakamlar vermek oldukça güçtür. 1584 tarihli hükümden anlaşıldığı üzere *"koyun cem'ine gelen celep taifesi her yıl 300.000 mikdarı koyunu İstanbul zahiresi için"* satın almaktaydılar. Yine 1591 yılında Aron zamanında Boğdan'dan 141.000 koyun alımı yapılmıştır. Nitekim Venedik kaynaklarına göre; Mihail isyanından hemen önce Eflak-Boğdan'dan toplamda 27.000 koyun ihraç edilmiştir¹⁸⁴. Zira bu sevkiyat Eflak-Boğdan'ın merkezi yönetim ile ters düştüğü ve siyasi otoritenin olmadığı dönemlerde kesintiye uğramıştır. Nitekim Boğdan'da görülen Ion isyanı ve Kazak akınları süresince Boğdan'dan birçok büyük/küçükbaş hayvan telef olduğundan İstanbul'a yapılan hayvan sevkiyatlarında bir azalma olmuştur¹⁸⁵. Ancak 1595 yılında patlak veren Eflak-Boğdan isyanıyla birlikte Eflak-Boğdan civarından koyun/sığır sevkiyatı yapılmadığı gibi, Rumeli bölgesinden yapılan koyun sevkiyatları da oldukça azalmıştır. Özellikle Mihail döneminde Eflaklıların yaptığı baskın ve yağmaları neticesinde Rumeli köylüsünün temel geçim kaynağı olan koyun, sığır gibi hayvanların yağma edilmesiyle hem ağnam vergileri toplanamamış hem de Rumeli köylüsü oldukça zor durumda kalarak, evlerini terk etmek durumunda bırakılmıştır. Nitekim bu vaziyetleri İstanbul'a arz eden Silistre, Maçın, Hârşova, İsakçı ve Tulça Kadıkları¹⁸⁶, Mihail isyanından dolayı vergi toplayamadıklarını merkeze iletmişlerdir. Maçın'den 11 Şevval 1008 (25 Nisan 1600) yılında gelen bir arzda, Mihail isyanından bu yana, sekiz kez Eflak keferesinin yağmalarına maruz kalan

¹⁸¹ BOA, MD, nr. 39, s. 65, h. 157

¹⁸² BOA, MD, nr. 46, s. 111, h. 212.

¹⁸³ Mihai Maxim, *"XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan"*, s. 563.

¹⁸⁴ Mihai Maxim, *"XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan"*, s. 560.

¹⁸⁵ BOA, MD ZYL, nr. 3, s. 240, h. 611; (nr. 62, s. 164, h. 363).

¹⁸⁶ Tulça kazasından gelen arzda, Mihail isyanından dolayı Tulça'ya bağlı bazı karyelerin iki defa yakılıp yıkıldığı ve bu durumdan dolayı halkın başka yerlere fıtığı anlatılmıştır. Söz konusu bu sebepler, Tulça civarında adet-i ağnam vergilerinin toplanmasına engel oluşturmuştur. Bk. BOA, İ.DH, nr. 1/65-1.

Maçın'de birçok evin yakılıp yıkıldığından bahisle ahalinin başka civarlara kaçtığı ifade edilmiştir. Bu yüzden Maçın'de 14.500 civarında bir koyun eksikliğinden söz edilerek, ağnam vergilerinin tahsil edilemediği vurgulanmıştır. Keza aynı şekilde Silistre Kadısı, bölgede 74.900 koyunun eksik olduğunu beyan ederek, alınması gereken 76.160 akçe tutarındaki vergiden bir kuruş dahi alınmadığını iletmiştir¹⁸⁷. Eflak-Boğdan isyanları yüzünden hem Rumeli hem de Eflak-Boğdan civarındaki koyun ocaklarının zarar görmesi, başkent İstanbul'un et ihtiyacını had safhaya ulaştırmıştır. Bu tür olağanüstü durumlarda, İstanbul'un et ihtiyacı çözümü için Anadolu'da bulunan Kadılıklara fermanlar gönderilmiştir. Bu fermanlarda Kadılıklara, vilayet dâhilindeki koyunların İstanbul'a gönderilmesi emredilmiş ve bu durum belgelerde "*sair zamana kıyas edilmemesi*" şeklinde ifade edilmiştir¹⁸⁸. Hatta Halep'e kadar yol üzerinde bulunan Kadı ve Beylere İstanbul'a doğru gelen hayvan sürülerinin yol boyunca kesilmeyip, doğruca merkeze gönderilmesi istenerek, İstanbul'un karşılaştığı et sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır¹⁸⁹. Netice itibariyle 1594 yılı sonunda vuku bulan Mihail isyanı boyunca Eflak'tan, tam yedi yıl koyun tedarik edilememiştir. Buna karşın Boğdan voyvodalığı, Ieremia'nın tahta geçmesiyle birlikte Osmanlı yanında yer aldığından Boğdan'daki sevkiyat kesintisi sadece bir yılla sınırlı kalmıştır. Ieremia'nın gelmesiyle birlikte eskiden olduğu gibi Boğdan'dan hayvan iaşesine devam edilmiştir¹⁹⁰.

6.2.2. Don Yağı ve Kendir Sevkiyatı

Osmanlı donanması için elzem malzemelerinden birisi olan don yağı (revgan-ı pîh), gemilerin manevra hareketlerini kolaylaştırırdı. Daha çok hayvanlardaki iç yağlardan elde edilen don yağı, gemi gövdelerinin ve bazı aksanlarının yağlamasında kullanılırdı¹⁹¹. Osmanlı donanması için oldukça önem arz eden bu iç yağı, hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Rumeli civarlarından sağlanırdı. Bilhassa Eflak-Boğdan bölgelerinden alınan don yağları, bu işi yapan "*yağcılar*" aracılığı ile İstanbul'a gelirdi. Don yağı satımı Osmanlı piyasasındaki fiyatlara tabi olur¹⁹² ve narh-ı cari üzere satılırdı. Yine don yağları ihtiyaca göre şekillendiğinden bu

¹⁸⁷ BOA, İ.DH, nr. 1/65-9.

¹⁸⁸ BOA MD, nr. 73, s. 30, h. 789.

¹⁸⁹ Antony Greenwood, *a.g.t.*, s. 29.

¹⁹⁰ BOA MD, nr. 74, s. 179, h. 539; (nr. 937, s. 11).

¹⁹¹ İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 133.

¹⁹² İncelediğimiz döneme ait don yağının fiyatını bilemesek te, XVII. yüzyılın ikinci yarısında verilen rakamlar fikir verici olabilir. Mesela 1696-97 yıllarında Boğdan'da don yağının kıyyesi 14 akçe iken, 1698-99 yıllarında tüccarlardan 29 akçeye alınıyordu. Bk. İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 133.

miktarları tespit etmek güçtür. Ancak belirli tarihlerde İstanbul'a birçok kez sevkiyat yapıldığına tanık olmaktadır. Mesela II. Selim döneminde İstanbul'da görülen don yağs sıkıntısını gidermek için, 2 Muharrem 979'da (27 Mayıs 1571) Boğdan'dan 2.000 kantar (84.000 kg¹⁹³) don yağs talep edilmiştir¹⁹⁴. Aynı şekilde 500 kantar (21.000 kg) don yağının, Varna iskelesinden İstanbul'a gönderilmesi icap etmiştir¹⁹⁵. Özellikle İstanbul'da Tersâne-i Âmire'nin sıkıntı çektiği dönemlerde don yağs'nın dış ülkelere ihracı¹⁹⁶hatta Anadolu içlerinde bile satılması yasaktı¹⁹⁷. Gemi yapım ve donanımlarında kullanılan ip, urgan ve halat gibi malzemelerin yapıldığı kendir ise¹⁹⁸ daha çok Erdel civarından ihraç edilmiştir. Erdel'e giden tüccarlar Tersâne-i Âmire için gerekli olan kendiri satın alarak, gerekli yerlere ulaştırmışlardır¹⁹⁹.

6.2.3. Bal Mumu (Şem-i Asel) Sevkiyatı

Fenerlerin içinde yakılarak gemilerin aydınlatılmasında kullanılan bal mumu, Osmanlı Devleti'nde ekseriyetle Aydın ve Saruhan, Trabzon sancağına bağlı Hemşin ve Boğdan'dan temin edilmekteydi²⁰⁰. Anadolu'da üretilen bal mumları yapay petek yapmak için kullanıldığından, maliyeti oldukça pahalıya gelmekteydi. Bu yüzden bal mumlarının büyük bir kısmı Eflak-Boğdan'dan sağlanırdı²⁰¹. Zaten Eflak-Boğdan'ı ziyaret eden seyyahlar, Romen ülkelerinden bol miktarda bal mumunun çıkarıldığına tanık olmuşlardır. Mesela Evliya Çelebi, "*Boğdan'da yerden biten bir çeşit bal mumu*" olduğundan bahseder. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, Boğdan'da sıcaklığın şiddetinden dolayı toprak yarılıp kovadaki bal yer altına aktığından, mumlar yeryüzünde kalır ve bunları Boğdan'daki herkes toplardı²⁰². Niccolo Barsi ise, Eflak'a gelen yabancı tüccarların bal mumuna olan rağbetinden bahseder. Eflak'ın Craiova şehrinde bulunan Rum tüccarların, burada üretilen bal mumlarını Venedik'e götürdüğünü yazar. Bundan başka tüccarlar, bal mumunu Avusturya, Lehistan ve

¹⁹³ Prensipite 1 kantar 42.33 kg ettiğinden bu miktarlar buna göre hesaplanmıştır. Bk. Walther Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1990, s. 30.

¹⁹⁴ BOA, MD, nr. 14-1, s. 103, h. 137. Mihai Maxim, "*XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan*" s. 562.

¹⁹⁵ BOA, MD, nr. 18, s. 78, h. 167.

¹⁹⁶ BOA, MD, nr. 25, s. 89, h. 165. Benzer hükümler için Bk. (nr. 31, s. 156, h. 364).

¹⁹⁷ BOA, MD, nr. 25, s. 89, h. 164.

¹⁹⁸ İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁹⁹ BOA, MD ZYL, nr. 5, s. 73, h. 221.

²⁰⁰ İdris Bostan, *a.g.e.*, s. 136.

²⁰¹ Arzu Kılınç, "Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Bal Mumu", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl III, Sa: 1/1, (Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun) Ocak 2011, s. 53.

²⁰² Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, C. V-VI, s. 107b.

Osmanlı coğrafyasına götürerek, satmaktaydılar²⁰³. Bilhassa Boğdan'a gönderilen fermanlarda, Osmanlı tüccarları dışında, Boğdan'a bal mumu almak için gelen yabancılara verilmeyip, İstanbul'un herhangi bir sıkıntı çekmemesi adına, bu ürünlerin İstanbul'dan gelen tüccarlara satılmasından bahsedilmesi²⁰⁴, bu ürünlerin ihracına bir kısıtlama getirildiğini göstermektedir. Ancak Boğdan voyvodalarının emirlere ne kadar sadık kaldığını bilmiyoruz. Bunun yanında kilar-ı amire mühimmatı için Boğdan'dan ciddi şekilde alım yapıldığını görmekteyiz. Bir kayda göre, Boğdan Beyliği, kanun-ı kadim üzere her yıl İstanbul sarayına 10.000 vukıyye (12.280 kg²⁰⁵) bal ve 9.000 vukıyye (11.500 kg) bal mumu göndermekle mükellefti²⁰⁶.

6.2.4. Zahire Sevkiyatı

Eflak-Boğdan Prenslikleri, İstanbul'un ihtiyaç duyduğu zamanlarda arpa, buğday, bal ve sadeyağı gibi gıda maddelerini göndermekle mükellefti²⁰⁷. Şüphesiz bu mükellefiyetler, XVI. yüzyılın sonlarında yarım milyonu geçen İstanbul nüfusunun beslenmesindeki zorluktan kaynaklanıyordu. Devletin yönetim merkezi olan saray ve çevresi, askeri kıtaları, ziyaretçileri vs. artan nüfusuyla büyük bir tüketim kitlesi barındıran bu şehir, dışarıdan gelen hububat, gıda maddeleri gibi ürünlere bağımlıydı. Eflak-Boğdan ürünlerine olan ihtiyaç, saray yemeklerinin hazırlandığı Matbah-ı Amire'de de görülmekteydi²⁰⁸. Bu hususta Eflak ve Boğdan'a yakın olan Tuna iskelelerine gönderilen Matbah-ı Âmire kilercileri, bu ürünleri karşılamak durumundaydı. Nitekim H. 1001 (M. 1592) yılında Kilâr-ı Âmire mühimmatı için gerekli olan sadeyağ, bal, bal mumu ve Eflak Tuzu'nun getirilmesi için görevlendirilen hassa kilercilerinden Ömer, Niğbolu iskelesine giderek, burada bulunan Yahudi mültezimlerle, Osmanlı sarayına iki yıllık 600 vukıyye (769 kg) Eflak tuzu getirmesi koşuluyla anlaşma yapmayı başaramıştı²⁰⁹.

Eflak-Boğdan voyvodaları, sefer zamanlarında ve İstanbul'un kıtlık dönemlerinde olmak üzere iki farklı dönemde zahire gönderdiklerini söylemek mümkündür. Bilhassa XVI. yüzyılın ikinci yarısında baş gösteren Sigetvar, Astrahan

²⁰³ *Călători Străini*, V, s. 216.

²⁰⁴ BOA, MD, nr. 68, s. 62, h. 120.

²⁰⁵ Prensipite 1 Vukıyye (okka) 1.28 kg'ye tekabül etmektedir. Bk. Hinz, *a.g.e.*, s. 30.

²⁰⁶ TSMA-E, nr. 394-27.

²⁰⁷ Mihai Maxim, "*Romanya*", s. 169.

²⁰⁸ Arzu Kılınç, *a.g.m.*, s. 47.

²⁰⁹ BOA, C.SM, nr. 33/6689.

ve İran seferlerinde Eflak-Boğdan'dan önemli ölçüde gıda sevkiyatı yapıldığı belgelerde açıkça görülmektedir. Mesela 1566 yılında yapılan Sigetvar seferi için 100.000 kile (2.225 ton) arpa²¹⁰, 1578-1590 yılları arasında İran'a yapılan seferler için 10.000 kile (250 ton²¹¹) arpa, 10.000 kile (250 ton) un, yağ ve balın tedarik edilerek Brăila/İbrail iskelesine indirilmesine dair emirlerin²¹² varlığı bunu desteklemektedir. Sefer zamanları dışında, İstanbul'da farklı zamanlarda görülen hububat darlığını gidermek için Eflak-Boğdan voyvodalıklarının gerekli zahireyi göndermesi icap etmişti. Nitekim 1587 tarihinde İstanbul'da görülen tahıl darlığından dolayı Eflak'tan 40.000 kile (1.000 ton) buğday, 50.000 kile (1.250 ton) arpa ve 20.000 kile (500 ton) darı, alaf ve burçak gibi malzemelerin Kili ve Akkirman iskelelerine indirilmesi emredilmiştir²¹³. Eflak-Boğdan'ın zahire gönderme yükümlülüğü sadece İstanbul ile sınırlı kalmıyordu. Özellikle voyvodaların talep edilmesi halinde, imparatorluğun çeşitli yerlerine hububat gönderimi mümkün olmuştur. XVI. yüzyılın son çeyreğinde Rodos ile iyi ilişkiler kuran İon voyvoda, Rodos'a iki gemi buğday yardımı göndermeyi talep ederek²¹⁴, bir zamanlar ikamet ettiği Rodos'u unutmamıştır.

6.2.5. Eflak Tuz'unun Çıkarılması ve Tuna İskelelerine Sevkiyatı

Eski çağlardan bu yana sofrada, en temel gereksinimlerden birisi olan tuz, aynı zamanda et, balık ve sebzelerin bozulmasını önlemek için Osmanlı'nın her yanında yaygın olarak kullanılıyordu. Bu denli yaygın kullanıma sahip olan tuz, imparatorluğun çeşitli yerlerinde çıkarılmaktaydı²¹⁵. İmparatorluğa bağlı bu yerler arasında Akdeniz sahillerinde bulunan Kıbrıs, İzmir, Rodos, Selanik ve Mora, Karadeniz bölgesinde Ahyolu, Anadolu'da Koçhisar gölünde, Divriği'de, Rumeli'de İzvornik ve tabii devletlerden Eflak-Boğdan, Erdel ve Ragusa gibi yerler sayılabilir²¹⁶. Bu yerler arasında Romen Prenslüklerinin çok ciddi tuz rezervlerine sahip olduğu, bölgeyi ziyaret eden seyyahlarca sıkça dile getirilmiştir²¹⁷. Bu

²¹⁰ Mihai Maxim, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan", s. 564

²¹¹ Osmanlılar devrinde 1 kile buğday 20 okka yani 25,656 kg olarak hesaplanırdı. Bk. Hinz, *a.g.e.*, s. 51.

²¹² BOA, MD, nr. 32, s. 286, h. 523.

²¹³ BOA, MD, nr. 62, s. 87, h. 193.

²¹⁴ BOA, MD, nr. 24, s. 58, h. 165.

²¹⁵ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi(1300-1600)*, s. 98.

²¹⁶ Lütfi Güçer, "XV-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İhisarı ve Tuzların İşletme Nizamı", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 23, 1-2 (1962-1963), s. 97.

²¹⁷ *Călători Străini*, III, s. 200; *Călători Străini*, I, s. 398.

bağlamda Romen ülkelerinin en zengin doğal kaynakları arasında yer alan tuz, hem Avrupa'ya hem de Osmanlı coğrafyasına ihraç edilerek, voyvodalar için ciddi gelir kaynağı oluşturmuştur. Bunlar arasında Eflak voyvodası Genç Petru'nun (1559-1568) Osmanlı'ya 5000 araba dolusu tuz satarak hayli gelir elde ettiği bilinmektedir²¹⁸. Yine 1583 yılında Mihnea voyvodanın Yergöğü ve Niğbolu'ya 2.150 araba tuz (bir araba 1.000 okka ya da 1.282 kg tuz almaktadır) sevk etmesine²¹⁹ dair kayıtlar, iskelelere satılan tuzun niceliğini ortaya koymaktadır. Satılan tuzlara mukabil voyvodaların elde ettiği gelir de o denli yüksek olmaktadır. Sivori'ye göre; Eflak voyvodası Petru Cercel, boyarlardan kendisine gelen hediyelerle birlikte, tuz madenlerinden yılda 40.000 altın gelir etmekteydi²²⁰. Bu rakamın neredeyse Eflak haracının üçte birini oluşturduğundan yola çıkarak, voyvodaların tuz madenlerinden hayli hâsılat elde ettiği söylenebilir.

Eflak bölgesinden gelen kaya tuzları, İstanbul dahil Balkan kentlerini besleyen büyük bir ticarete konu olmuştur. Rumeli'de ekonominin temel dayanağının hayvancılık olduğunu düşünürsek, Balkanlar için Eflak tuzunun ne derece önemli olduğunu daha iyi anlayabiliriz²²¹. Tuna'daki iskeleleri besleyen Eflak tuzları, ülke sınırları içerisinde Rîmnicul, Târgoviște ve Bükreş gibi şehirlerin yakınlarında bulunan tuz madenlerinden istihsal edilir²²² ve kanunnâmeler doğrultusunda, arabalara yüklenerek Tuna kıyısında bulunan Tulça, İsakçı, Maçin, İbrail, Hârşova, Silistre, Niğbolu, Yergöğü, Rusçuk, Turnu, Vidin, Feth-i İslâm ve Orşova iskelelerine indirilirdi. İskeleye gelen bu tuzlar, daha sonra tüccarlar aracılığı ile İstanbul'a getirilirdi²²³. İstanbul'un yanı sıra Balkanlardaki şehirlerin beslenmesinde mühim rol oynayan Eflak tuzu, Tuna iskelelerinin en önemli kazanç aracı olmuş ve voyvodaların da önde gelen gelir kaynakları arasında yer almıştır. Dolayısıyla Eflak tuzu, Osmanlı coğrafyasının en kaliteli tuzu olduğundan, kalitesine oranla fiyatı da o denli yüksek olmuştur²²⁴.

²¹⁸ Mihai Maxim, "Ottoman Documents Concerning The Wallachian Salt in the Ports on the Lower Danube in the Second Half of the Sixteenth Century", *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, s. 234.

²¹⁹ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi(1300-1600)*,s. 102.

²²⁰ *Călători Străini*, III, s. 14

²²¹ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi(1300-1600)*,s. 102.

²²² Dinu Giurescu, *Țara Românească în Secolele XIV-XV*, s. 79-80.

²²³ Mihai Maxim, "Ottoman Documents Concerning The Wallachian Salt", s. 231.

²²⁴ Arif Bilgin, "Osmanlı Sarayında Tüketilen İki Zıt Tadın Baş Temsilcileri: Tuz, Şeker ve Bal", *Tuz Kitabı*, (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Mesut Şen), İstanbul, 2004, s. 285.

Eflak tuzunun Tuna'daki iskelelere getirilmesi oldukça meşakkatli olduğundan, burada taşıyıcılara büyük iş düşmekteydi. İskelelere kadar taşıma işleminin sağlanması, Eflak voyvodasının vazifesiydi. Eflak'ta bulunan her bir tuz madeni, Tuna kıyısında bulunan belirli iskeleyle paralel olarak çalışmaktaydı. Mesela Ocnele Mari'den (Râmnicul Vâlcea yakınlarında) Orşova ya da Vidin'e gönderilen tuzlar, Oltu'dan başlayıp belirli bir yolu takip ederek bu istikamete varmaktaydı. İleriki dönemlerde ise Eflaklılar, tuzun gönderileceği yerler için geniş bir harita hazırlamışlar ve buna göre iller arası mesafeler doğru şekilde ölçülerek, tuzların arabalarla belirlenen yere ne kadar sürede gideceğini hesaplayıp²²⁵, iskelelere olan tuz sevkiyatını daha sistematik hale getirmişlerdir. Eflak Beyliğinden ithal edilen bu tuzların oldukça irili parçalar halinde Tuna iskelelerine geldiği kanunnâmelerde açıkça görülmektedir. Bu tuzların her hangi bir ebadı olmayıp, büyük parçalar halinde sevk edilmiştir. Eflak'tan getirilen tuz, voyvodalığın vasıtaları ile iskelelere getirilir. Ancak istihsal bölgesine hayli uzak olan bu tuzların taşıma bedeli, Osmanlı tuz inhisarı ya da tuzu satın alan tüccarlar tarafından ödenirdi²²⁶. Nitekim 8 Zilkâde 1023/10 Aralık 1614 tarihli bir kayda göre; Eflak'a tuz almak için giden tüccarlar, Eflak'tan gelen her tuz arabası için 120 akçe öderken, araba başına 80 akçe kira vermekteydiler²²⁷. Bunun yanında Eflak Beyliğinden getirilen tuzlar, iskelelerde bir takım vergilere tâbi tutulur ve bu vergiler tahsil edildikten sonra Osmanlı pazarlarına sunulurdu. Bu bakımdan bunun örneğini Tuna iskelelerinde bulunan kanunnâmelerde sıklıkla görebilmekteyiz. Mesela III. Murad dönemine ait Niğbolu İskelesi Kanunnâmesinde aynen şu ibarelere yer verilir:

“Eflak tarafından gelen nemek Holonik kal'asından yüz pâresinden on pâresi müfte deyü alınır. Zikr olunan on (10) pârenin dört (4) küt'ası gümrük için ve üç (3) küt'ası vüzâriyye²²⁸ için alınıb ve mezkur üç küt'anın nısfı vüzâriyye, mâ'adâsı mirî için zikr olunur. Ve bakî kalan üç küt'a tuz Eflak cânibinden vâme²²⁹ için alınıb mezkûr vâmeye her küt'a için bir akçe verilip milh-i mezbûr Hâssa-i Hümayun'a zabt

²²⁵ Aurora İlieş, “Şitiri în Legatura cu Exploatarea Sarii în Țara Românească (Secolele XV-XIX), SMIM, Vol. VII, 1974, s. 224-225.

²²⁶ Lütü Güçer, *a.g.m.*, s. 115-116.

²²⁷ BOA, MAD, nr. 9824, s. 75.

²²⁸ Tuna üzerinde gemicilik yapan ve at, insan gibi nakliyeleri üstlenenlere vüzâr denilmektedir. Vüzâriye de onların aldıkları nakil ücretidir. Bk. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, 1. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul, 2011, s. 721.

²²⁹ Yukarıda geçen “Vame”, Eflak tarafından görev yapan gümrük memurları anlamındadır. Türkçeden Romence ye geçmiş olan vame, hâlâ günümüzde sınır anlamında kullanılmaktadır.

*olunur ve iki kit'ası ücret-i vüzariyye verülür ki, iki akçe değer ve üslûb-ı sâbık üzere vâmeye verilen üç kit'a tuz için birer akçe verilüb mirîye zabt olunur*²³⁰.”

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı üzere, Eflak'tan getirilen her 100 parça tuzdan 10 parçası bedelsiz olarak verilirdi. Bu bedelsiz olarak verilen tuzun dört parçası gümrük için pay edilirken, geri kalan altı parçadan üçü, Eflak sınırında görev yapan “vamecilere” verilirdi. Geriye kalan son üç parçadan yarısı “vüzârlara” ve diğer yarısı da miri için tahsil edilirdi. Söz konusu bu tuzların büyük bir kısmı Eflak Beyliği inhisar idaresinin malı iken, cüzi bir kısmı da tüccar erbabının getirdiği tuzlardı. Bu bakımdan Eflak'tan getirilen tuzların gümrükte ayrı ayrı muameleye tâbi tutulduğu göze çarpmaktadır²³¹. Söz gelimi III. Murad dönemine ait Rusçuk Kanunnâmesinde, Eflak cihetinden Yergöğü'ne araba ile gelen tuzu iskele emini beri yakaya geçirdiğinde bir gemi tuzdan iki parça tuz alındığı²³² kayıtlıdır. Bu miktar Eflak'a giden tüccarlar için daha yüksek bir rakam içermektedir. XVII. yüzyılın ilk yarısında, İskelelerdeki tuzları işleten mültezimler, Eflak'tan gelen her araba tuz için 120 akçe satış bedelinin yanı sıra 80 akçe makiriyye/geçit vergisi ödeyerek²³³, bir araba tuzu 200 akçeye mal ettikleri anlaşılmaktadır. Zira Eflak'tan iskelelere gelen tuzlardan belirli bir miktara kadar gümrük alınmadığı görülmektedir. Yavuz Sultan Selim döneminde Niğbolu için Makiriyye Kanununda, iskeleyle gelen her tuz arabası için birer pare tuz alındığı halde, eğer kişi gemiye koyup geçirdiği tuzların miktarı beş arabadan eksikse ondan makiriyye alınmadığı anlaşılmaktadır²³⁴. Söz konusu bu vergiler tahsil edildikten sonra tuzların iskelelere getirilmesine müsaade edilirdi. Aksi durumların oluşması karşısında Divan'a şikâyetler gidebilirdi. Mesela Eflak'tan Rusçuk ve Yergöğü iskelelerine tuz getirmek isteyenlerin, iskele eminlerine bazar bacını ödemek istemediklerine dair şikâyetler karşısında, Osmanlı divanı bu iskelelere gelen tuzlardan eskiden olduğu gibi vergi alınmasını kararlaştırarak²³⁵ tuzdaki kaçak vergilerin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Bu bakımdan Eflak tuzundan alınan çok çeşitli vergiler ve kaçakçılık gibi durumlar, Eflak voyvodalarının ellerinde olan tuz inhisarından bekledikleri gelirleri azalttığı

²³⁰ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 8. Kitap (III. Murad Devri Kanunnâmeleri), İstanbul, 1994, s. 489-490.

²³¹ Lütü Güçer, *a.g.m.*, s. 115-116.

²³² Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, 8. Kitap, s. 499.

²³³ TSMA-E, nr. 951/29, s. 2.

²³⁴ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 3. Kitap (Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri), İstanbul, 1991, s. 422.

²³⁵ BOA, MAD, nr. 9824, s. 76.

gibi, Eflak tuzunun Osmanlı sınırlarına girmesini güçleştirmiştir. Bu yüzden Eflak Beyliği, 1630 senelerine doğru iskelelerden, Eflak Beyliğinin inhisar malı ve tüccarların getirdiği mal olarak her sene Osmanlı'ya ihraç edilen 4.000 araba tuzun gümrüğü için maktuen 3 milyon akçeyi senelik haraçla birlikte göndereceğini taahhüt etmesiyle birlikte, 1632 yılında Eflak tuzunun her türlü gümrükten muaf olduğuna dair anlaşma yapılarak²³⁶, Eflak tuzunun Osmanlı pazarına doğrudan girmesi için önemli bir adım atılmış ve Eflak voyvodalarına kolaylık sağlanmıştır. Öte yandan Eflak voyvodaları, mültezimlerle yaptığı anlaşmaya uymakla yükümlü tutulmuştur. Aksi durumlarda mültezimler, voyvodalardan şikâyetçi olabilmekteydi. Nitekim Niğbolu, Rusçuk, Vidin ve Turnu'da (Holobnik) mültezim olan bazı Yahudi tüccarlar, Eflak voyvodasından 4.000 araba tuz almaya söz aldıkları halde, bu arabaların yalnızca 2.000 kadarının ulaşması karşısında uğradıkları zararların giderilmesi için Divân-ı Hümâyûn'a başvurmuşlar ve neticede mültezimler haklı bulunmuştur. Bu bağlamda Eflak'a hitaben yazılan fermanda, istenilen tuzların eksiksiz gönderilmesi yönünde emir verilerek²³⁷ mültezimlerin mağduriyetleri giderilmeye çalışılmıştır.

İmparatorluğun dört bir yanından mal çeken İstanbul piyasasında, XVII. asrın ilk yarısında yalnızca Eflak, Tuzla ve Kefe tuzları bulunduğundan, iskelelere Erdel ya da dışarıdan tuz getirilmesi yasaktı²³⁸. Hükümlerden anladığımız kadarıyla her tuzun satılması için belirli bölgeler seçilmişti. Nitekim Eflak tuzunun Vidin'in yukarisından Budin'e değin kasabalarda satılması Erdel tuz üreticilerini zarara soktuğu gibi, Erdel voyvodası da bu durumdan oldukça rahatsız olmuştu. Bu durum karşısında Osmanlı idaresi, Eflak tuzunun sadece Vidin'de satılmasını istemiş ve yukarı yerlerde satılmasına rıza göstermeyerek²³⁹ Erdel tüccarlarının haklarını korumuştur. Bundan anlaşılacağı üzere, Eflak-Erdel-Boğdan tuzlarının satış bölgeleri ayrı ayrı şekillenmiştir. Kısacası Tuna iskelelerinde bulunan şehirler Eflak pazarı için ayrılmışken, daha kuzeyde yer alan Budin, Temeşvar gibi bölgeler Erdel tuzunun Pazar alanıydı. Keza Boğdan'ın pazarı Lehistan dolaylarında seyretmiştir. Öte yandan Osmanlı piyasasında bulunan tuzların iç piyasalarda satılması belirli şartlara bağlı iken, dışarıdan tuz getirilmesine pek de sıcak bakılmıyordu. Bunun en önemli

²³⁶ Lütü Güçer, *a.g.m.*, s. 117.

²³⁷ TSMA-E, nr. 951/29, s. 1.

²³⁸ Arif Bilgin, "Tuz, Şeker ve Bal", s. 284.

²³⁹ BOA, MD, nr. 78, s. 309, h. 808.

nedeni ise bu tuzların tüccarların elinde kalması ve hem mültezim hem de hazinenin zarar görmesiydi. Bu bakımdan Kefe ve Boğdan tuzunun Karadeniz'den gemilerle Osmanlı pazarına gelmesiyle beraber, bazı yerlerde gayri resmi tuz dükkânları açılmış ve birçok mültezim zarar ettikleri gerekçesiyle bu duruma tepki göstermişti. Bu halde Osmanlı divanı, iskelelere dışarıdan gelen tuzların satılmamasına dair emirname yayınlamak²⁴⁰, tuz piyasasındaki tekeli devam ettirmek istemiştir. Ancak bununla ilgili olarak Osmanlı mültezimlerinin en fazla zarar gördüğü zaman dilimi, Eflak isyanlarının baş gösterdiği dönemler olmuştur. Tuna iskelelerinde satılan tuzların büyük bir kısmı Eflak tuzlarından oluştuğundan bu ticaretin tekeli, çoğunlukla Osmanlı tebaasında yer alan Yahudi tüccarların elindeydi. Nitekim 1594 yılı itibariyle Mihail isyanının baş göstermesiyle birlikte Eflak'tan tuz gelmemesi neticesinde Tuna'da yer alan iskeleler, Eflak isyanı boyunca çalışmamıştır. Bu yüzden büyük zarar eden bu mültezimler, kontratlarının iptalini isteyerek, paralarını geri talep etmişler ve Osmanlılar tarafından olumlu dönüş almışlardır²⁴¹. Sözünü ettiğimiz özel durumlar dışında Eflak'tan tuz akışı normal halde seyretmiştir.

6.3. Eflak-Boğdan'da Nüfus ve Sosyal Yapı

Ortaçağ döneminde Eflak-Boğdan nüfusu, genel itibariyle özgür köylüler ve boyarların egemenliğinde yaşayan serf/kölelerden oluşmaktaydı. Eflak-Boğdan nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan bu iki sınıf, ülke nüfusunun temelini teşkil etmekteydi. Buna karşın boyar ve soylu tabakası oldukça az bir yer edinmişti. Eflak ve Boğdan nüfusu genel olarak Romenlerden oluşmakla birlikte, bu Prenslüklerde az da olsa Sas, Macar, Rum, İtalyan, Ermeni, Yahudi ve Rus kökenli Ruthenyalılara rastlanabilmektedir²⁴². Bu Prenslüklerde yaşayan farklı ırklara mensup milletler, kendi iç kültürünü muhafaza edebilmiştir. Reicherstorffer'in belirttiği üzere buralarda yaşayan her ulus, ülke kanunlarına ve geleneklerine uyararak, sosyal düzeni bozmadı. Sözünü ettiğimiz bu etnik gruplardan Sas ve Macarlar, XIV. yüzyılda Eflak'a giriş yaparak daha çok Câmplung, Argeş, Târgovişte ve Râmnic civarına yerleştiler. Boğdan'da bulunanlar ise başta Suceava olmak üzere Neamț, Roman, Hârlău ve Cotnari gibi yerlerde bulundular²⁴³. Eflak-Boğdan'a Rumların gelişi ise Bulgar ve Bizans imparatorluklarının dağılışımdan sonra olmuştur.

²⁴⁰ BOA, MAD, nr. 9824, s. 54.

²⁴¹ Mihai Maxim, "Ottoman Documents Concerning The Wallachian Salt", s. 243.

²⁴² Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 448-452.

²⁴³ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 215-216, 427.

Çoğunlukla Eflak'ta görülen Rumlar, başta Bükreş olmak üzere Târgovişte, Piteşti ve Târgşor gibi yerlerde ticaret ile geçinmişlerdir²⁴⁴. Eflak-Boğdan'da yer alan Ermenilere baktığımızda ise, bunlar ekseriyetle Boğdan'da yoğunluktaydılar. Karadeniz'in kuzeyinden ülkeye giriş yapan Ermeniler, yoğunlukla Suceava'da yaşamaktaydılar²⁴⁵. Boğdan'da yaşayan Ermenilerin varlığına dair, Akkirman'dan geçen Lehli tüccarların 1386 yılında Ermeniler tarafından soyulması, onların bu tarihten daha önce Boğdan'da olduklarını kanıtlamaktadır. Ermeniler, Akkirman dışında Kili, Hotin, Siret, Roman, Iaşi ve Vasliu civarlarında yerleşerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Nitekim diğer tüm milletler gibi Ermeniler de Eflak-Boğdan'da bir malikâneye sahip olmakla birlikte, ülkede üzüm bağı dışında mülkiyet sahibi olmalarına izin verilmiyordu. Yine Boğdan'da oldukça azınlıkta bulunan Ruthenyalılar, ekseriyetle Boğdan'ın kuzeyindeki köylerde yaşamaktaydılar. Ancak bir kısmının Suceava civarında yaşadıkları ve burada kendilerine ait sokakları olduğu bilinmektedir²⁴⁶. Son olarak Eflak-Boğdan'da yaşayan İtalyan ve Yahudilere baktığımızda ise, bu grupların sadece Eflak'ta mevcut olduğu görülmektedir. İlk olarak XIV-XVI. yüzyıllarda Eflak'ta giriş yapan İtalyanlar, çoğunlukla Tuna nehri civarında yaşamaktaydılar. Yahudiler ise ekseriyetle XVI. yüzyıldan itibaren Eflak belgelerinde görülmekle birlikte, onların Eflak'a girişleri daha önce meydana gelmiştir. Özellikle Avrupa'daki Hristiyan zulmünden kaçan Yahudiler, çoğunlukla Osmanlı'ya sığınırken, bunlardan bir kısım Yahudi, Eflak'a yakın olan Niğbolu ve Vidin civarına yerleşmiştir. Bu bakımdan bu bölgelerden Bükreş'e bazı Yahudilerin geldiği düşünülmektedir²⁴⁷.

Eflak-Boğdan'ı baz alan nüfus tahminlerine baktığımızda ise, bu veriler resmi belgelere dayanmadığından, Romen tarihçiler daha çok bu yörelerde bulunan köy sayılarını baz alarak bir tahminde bulunmaktadırlar. Ekseriyetle bu ülkeleri ziyaret etmiş olan seyyahların gözlemlerine dayanan bu veriler, Eflak-Boğdan nüfusu hakkında sadece fikir verici olabilmektedir²⁴⁸. Nitekim Eflak-Boğdan nüfusuyla ilgili olarak XV. ve XVI. yüzyıllar hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmadığından, bu dönemde Eflak-Boğdan'da yer alan bazı önemli şehirlerin

²⁴⁴ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 217.

²⁴⁵ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 450.

²⁴⁶ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 428-429.

²⁴⁷ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 218-220.

²⁴⁸ Constantin Rezachevici, "Populație în Țara Românească și Moldova", *Istoria Românilor*, Vol. V, s. 401.

nüfusları hakkında bazı rakamlar mevcuttur. Buna göre, XVI. yüzyılın sonlarına doğru Eflak'ta bulunan başkent Bükreş 10.000, Târgovişte 5.000, Craiova ve Piteşti 1.000'den fazla nüfusu barındırırken, Boğdan'da bulunan Buzău ve Câmpulung 2.000-3.000 arası ve Caracal ise 1.000 civarı nüfusa sahipti²⁴⁹. Erdel'de bulunan şehirler, Eflak-Boğdan'a göre hayli kalabalıktı. XVI. yüzyıl sonunda Erdel'deki en kalabalık şehir 9.050 kişiyle Braşov'du. Bu durumun meydana gelmesinde Braşov'un ticaret merkezi olmasının rolü büyüktür. Braşov'u müteakiben sırasıyla Cluj 8.200, Sibiu 6.500, Bisriţa 3.500 ve Sighişoara 3.200 kişilik nüfusa sahipti²⁵⁰.

XVII. yüzyılda Eflak-Boğdan'ı ziyaret eden seyyahların verdiği bilgilere bakıldığında ise bu dönem Eflak-Boğdan nüfusu hakkında bazı bilgilere sahip olabiliyoruz. Söz konusu bu seyyahlardan Venedikli Tomasso Alberti, 1612 yılında Eflak ve Boğdan'da 24.000 kadar köy adedi bulunduğunu ifade eder ki, bu rakamlar Romen tarihçiler tarafından oldukça abartılı bulunmaktadır. Öte yandan Eflak'ı ziyaret eden Paul de Alep, burada 40.000 ailenin bulunduğunu yazar. Eflak'ta her ailenin 5 kişiden oluştuğu varsayılırsa, bu rakam 2 milyonu bulmaktadır²⁵¹. Tabii bu rakamlar bir belgeye dayanmadığından oldukça değişken ve temelsizdir. Buna rağmen Romen tarihçiler, Avrupada'ki raporları baz alarak yaptıkları çalışmalarda, XVII. yüzyılda Eflak-Boğdan nüfusuna dair en gerçekçi rakamın 300.000 ile 550.000 arasında değiştiğini kabul ederler²⁵². Buna karşın Erdel'in XVI. yüzyılın sonlarında 700.000 ve XVII. yüzyılın ortalarında ise 900.000 nüfusa sahip olduğu tespit edilmiştir²⁵³.

Eflak-Boğdan'daki bu nüfus aralığı XVII. yüzyılda oldukça değişkenlik göstermekle birlikte, Eflak-Boğdan'da görülen siyasi buhranlar, voyvoda değişimleri bu değişkenlikte oldukça etkili olmuştur. Nitekim 1640 yılında Eflak'ı ziyaret eden Boğdan Baksic'e göre; Mihail döneminde, Eflak'ta 14.000 köy mevcutken, Mihail'den sonra Eflak'ta görülen birçok yağma, Eflaklılar'ın Erdel'e kaçmalarına sebep olmuş ve burada sadece 2.000 kadar köy kalmıştır. Bu yüzden Eflak nüfusunda bir hayli azalma meydana gelmiştir²⁵⁴. Hakikaten de Mihail voyvodanın ölümünden

²⁴⁹ Ştefan Ştefănescu, "Economie și Societate", *Istoria Românilor*, Vol. IV, s. 77-78; Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 260.

²⁵⁰ Ştefan Ştefănescu, "Economie și Societate", s. 80.

²⁵¹ *Călători Străini*, IV, s. 361; Constantin Rezachevici, "Populație", s. 401.

²⁵² Constantin Rezachevici, "Populație", s. 389.

²⁵³ Nicolae Edroiu, "Populație și Economie în Transilvania", *Istoria Românilor*, Vol. V, s. 474.

²⁵⁴ *Călători Străini*, V, s. 206.

sonra Eflak'ta uzun bir süre sosyal düzen sağlanamadığından Eflak halkı çareyi Erdel ve Tuna boylarına göç etmekte bulmuştur. Özellikle 1605 yılında Eflak tahtında süregelen Radu Şerban-Simion voyvoda çekişmesinden dolayı, halk ekim-dikim yapamadığından Eflak arazisi boş kalmış ve o yıl Eflak'ta büyük bir kıtlık meydana gelmiştir²⁵⁵. Bu yüzden birçok kişi yerlerini terk ederek daha güvende olan Tuna'nın beri yakasına geçmişlerdir. Eflak buhranı sırasında, reayadan 3.000 kadar kişi, Silistre civarında görülmüştür²⁵⁶. Silistre'nin yanı sıra Tuna boylarında bulunan çeşitli yerlere dağılan Eflaklılar, sipahi ve yeniçerilerin yer aldığı çiftliklere gelerek rençberlik hizmetinde bulunmuşlar ve buralarda yaşamlarını idame ettirme çabasına girmişlerdir. Osmanlı makamları durumu haber aldığıında, Eflaklıları ülkelerine dönüp dönmeme konusunda serbest bırakarak²⁵⁷, haraçgüzâr reaya mağdur edilmemiştir. Bununla birlikte Eflak'ta başgösteren en büyük felaket, 1611 kışında Gabriel Bathory'in yaptığı zalimliklerdi. Nitekim Radu Şerban'dan sonra Eflak tahtına gelen Radu Mihnea, ülkeyi ele aldığıında Eflak'ta bir kişiden dahi vergi alamamış ve bu durumda Eflak sarayının gıda giderleri dahi karşılanamamıştır. Özellikle Eflak'ta vergi toplandığı döneme denk gelen bu işgaller sebebiyle Eflak halkı topluca ya dağlara ya da Tuna'da bulunan Türk topraklarına sığınmak durumunda kalmışlardır²⁵⁸. Eflak'ta görülen bu nüfus değişimleri, çeşitli tarihlerde Boğdan Prensiğinde de görülmüştür. Özellikle Boğdan'da yer yer görülen Tatar eşkıyalarının yaptığı akınlar göçün hazırlayıcısı olmuştur. Boğdan voyvodası Ieremia, bu akınlar sonucunda yakalanan Boğdanlıların esir olarak satılmasına dair şikayetlerini ileterek, bir çözüm arayışı içine girmiştir²⁵⁹. Ieremia'nın oğlu Konstantin döneminde devam eden Tatar saldırıları yüzünden, bir kısım Boğdan reayası, Akkirman ve Bender dolaylarına geçmiştir. Hatta bu duruma karışan Bender Beyi Ahmed, birçok Boğdanlı'yı beraberinde Bender'e götürmüştür²⁶⁰. Bu vaziyetlere kayıtsız kalmayan Osmanlılar, Tatar Mirzalarından Mehmed Ağa'yı Boğdan reayasını esir etmemesi konusunda uyarmakla yetinirken²⁶¹, Bender Beyi'ne

²⁵⁵ BOA, MD, nr. 77, s. 35, h. 174.

²⁵⁶ BOA, KKd, nr. 70, s. 605. Söz konusu belgede, Eflaklılara kendi ülkelerine dönmeleri tavsiye edildiğinde, Radu Şerban'ın Eflak'ta voyvoda olmasını şart koşmuşlardır. Bu yüzden Silistre'de bulunan Eflaklıların geri ülkelerine gönderilmesi ya da Silistre'deki bir gayr-i Müslim köye yerleştirilmesi hususu, Silistre Beyi'nin tercihinin bırakılmıştır.

²⁵⁷ BOA, MD, nr. 77, s. 35, h. 173.

²⁵⁸ Veress, *Documente*, VIII, belge 182, s. 235-236.

²⁵⁹ BOA, A.DVN, nr. 10/100.

²⁶⁰ BOA, MD, nr. 78, s. 200, h. 516.

²⁶¹ BOA, MD, nr. 76, s. 148, h. 382.

de sancağında bulunan Boğdanlıları geri göndermesi şeklinde talimatlar vermiştir²⁶². Böylece Boğdan'dan alınan esir ve mühimmatların, Bender'e gelen Boğdan voyvodası Konstantin'in vekillerine teslim edilmesi istenilerek²⁶³ bu duruma çözüm getirilmiştir. İşte Eflak-Boğdan reayasının çeşitli nedenlerle Tuna boylarına göçmesi ve hatta yerleşmesi, Eflak ve Boğdan'da ekili-dikili arazi sayısının ve vergi veren bireylerin azalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bu vaziyetten şikâyet eden voyvodalar, kendi reayasını geri talep etmiştir²⁶⁴. Osmanlı sultanları tarafından olumlu karşılanan bu talepler sayesinde, Tuna boylarında on yılı aşkın süre kaldığı tespit edilen haraçgüzâr reaya, geri voyvodaların vekillerine teslim edilerek²⁶⁵, Eflak-Boğdan'daki sosyal düzenin işleyişi gözetilmiştir.

Eflak-Boğdan'da sosyal yapıya bakacak olursak, bu Prenslüklerde dört farklı sosyal grubun mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Bu sınıfın en üstünde toprak sahipleri olan boyarlar ile kilise ve manastırlarda görev alan din adamları bulunmaktaydı. İkinci kategoride, O toprakta yaşayan ve boyalara bağlı olan köylüler yer almaktaydı. Üçüncü kategoride ise köleler vardı. Bilhassa Erdel ve Eflak'ta Çingeneler, Boğdan'da ise Tatarlar daha çok köle olarak görülürdü. Diğer grup, şehirli grup olup daima özel duruma sahiptiler²⁶⁶.

6.3.1. Boyarlar

Eski dönemlerden beri tüm Eflak-Boğdan toprakları, büyüklüğüne bakılmaksızın boyarlar arasında bölüştürülmüştür. Bu bakımdan zengin topraklara sahip olan boyarlar, soylu sınıfında yer alarak Eflak-Boğdan'da en güçlü konumu elde etmişlerdir. Feodal yapının ilk zamanlarında boyarlar, sadece toprak sahibi anlamını taşıırken daha sonraları özel bir anlam kazanarak, artık devlet işlerinde etkin rol alan yönetici sınıfına dahil oldular. Boyarların bu kazandığı statü, ailelerinden kendilerine miras kalan topraklarla alakalıdır. Çünkü tüm Ortaçağ Avrupa'sında olduğu gibi Romen ülkelerinde bulunan soyluların çocukları, kalıtsal yoldan bu hakkı elde ediyorlardı²⁶⁷. Boyarların çok yüksek derecelere sahip olması, onların ülkede ne kadar köye sahip olmasıyla ilgilidir. Büyük boyarlar ülkede çok geniş topraklara

²⁶² BOA, MD, nr. 78, s. 491, h. 1254.

²⁶³ BOA, KKd, nr. 71, s. 72.

²⁶⁴ BOA, MD, nr. 78, s. 861, h. 3042.

²⁶⁵ BOA, MD, nr. 62, s. 113, h. 250.

²⁶⁶ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 465.

²⁶⁷ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 465-466.

sahipti ve hizmetinde o kadar çok kişi çalışmaktaydı. Bu durumda yüksek rütbede yani yönetici sınıfında bulunanlar, resmi yazılara mühür koymas ve malikâneelerde düzeni sağlaması gibi görevler üstlenebiliyordu. Bu görevlerin verilmesi biraz da boyarın güvenilir olmasına bağlıydı. Eğer boyarlar güvenilir değilse, sadece toprak sahibi olur ve yöneticilik işlerine müdahil olmazlardı. Dimitri Kantemir'e göre, Boğdan aristokrasisinde yüksek rütbeli boyarların sayısı oldukça yüksekti ve bu sınıfta olan boyarlar, voyvodanın onlara toprak bağışlamasının karşılığı olarak, savaş zamanlarında ona askeri yardım sağlamakla mükelleftiler²⁶⁸. Bu durum Lehistan'da biraz farklılık arz etmekteydi. Leh soyluları (şlehtici) ordunun başında voyvoda bulunmazsa, sefere iştirak etmeyebiliyorlardı. Bu durumun tetkikini yapan G. Ureche, Leh soylularının sadece kendi sınırlarını korumakla yetindiğini belirtmektedir. Hâlbuki Romen boyarları, her daim voyvodanın başta olup olmadığına bakmaksızın, malikânelerinde savaşa hazır beklerlerdi²⁶⁹. Yine tüm ülke boyarlar arasında paylaştırıldığından, bir isyan durumunda boyarlar, birlik halinde voyvodaya yardıma gelirdi. Bilhassa bu vaziyet boyarların askeri yükümlülük dışında, ülkede politik rol oynadığını göstermektedir. Nitekim Aron voyvodaya karşı Orhei ve Sorooca'da Ionaşcu adında birinin başlattığı isyan, boyar birliği sayesinde bastırılabilmişti²⁷⁰.

Eflak-Boğdan'da bulunan geniş topraklar boyarların yanı sıra manastırlara da ayrılabilirdi. Bu durum daha çok Eflak-Boğdan'da geniş toprakları bulunan voyvoda ve boyarların, manastırlara toprak bağışlamasıyla mümkündü. Toprak bağışlanması yoluyla manastırlar birçok köy, mesken ve köleye sahip oldular. Bu sayede ülkede geniş topraklar elde ederek, güçlü bir konum elde ettiler. Manastır ve boyarların topraklardan yüksek gelir elde etmesi, sahip olduğu çalışma gücünün çokluğuna bağlıydı²⁷¹. Nitekim ekonominin köylü ya da serflere bağlı olduğu bir düzende, çalışanların toprağı terk etmesi sıkı kurallara bağlıydı. Özellikle serf konumunda olan köylülerin manastır ve boyarlardan gelen emirleri yerine getirmek istememeleri, XV. yüzyılda yaygınlaşan bir durum haline gelmiştir. Boğdan'da boyarların emirlerini dinlemeyen birçok kişi çalıştıkları malikânelerden kaçarak, Lehistan'da bulunan köy ve kasabalara gelmişlerdi. Ancak ülkeden sebepsiz

²⁶⁸ Mircea Brie, *a.g.e.*, s. 185-186.

²⁶⁹ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 181.

²⁷⁰ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 183.

²⁷¹ Mircea Brie, *a.g.e.*, s. 186.

kaçışlara karşın komşu ülkelerle işbirliği çerçevesinde bazı anlaşmalar yapılmıştır. Boğdan ve Lehistan arasında 1485 yılında imzalanan bir anlaşmaya göre, Leh krallığı Boğdan'dan kaçan köylüler sınırları aşip kendi ülkelerine geldiğinde, onları geri Boğdan'a iade etmeyi kabul etmiştir. Aynı şekilde köylülerin Eflak-Boğdan'daki yerlerini bırakıp Tuna boylarına kaçmaları, XVI. yüzyılda sıklıkla rastlanan bir durum olmuştur²⁷². Bunun çözümünde Eflak-Boğdan ile Osmanlı otoriteleri arasında Lehistan ile yapılan anlaşmanın bir benzeri uygulanmış ve Tuna boylarına kaçan Eflak-Boğdan voyvodalarına ait köylüler, tespit edilip geri yerlerine iade edilmişlerdir²⁷³. Eflak-Boğdan reayasının ülkelerine geri iade edilmeleri, ülkede toplanan haraçlarda eksiklik meydana getirmesiyle ilgili bir durumdur.

Voyvodalar ile boyarlar arasındaki ilişkiler, voyvodanın Romen topraklarında olan hak ve egemenliklerine dayanmaktaydı. Bu durum voyvodanın ülkede tek hâkim olmasından dolayı onun "*prădalica*" hakkı yani, boyarların mirasçı bırakmadan ölümü halinde, bu topraklara sahip olabilmesi ile açıklanabilir. Boyarlar, voyvodaların izniyle feodal topraklara sahip olduğundan, bunun karşılığında voyvodaya at, para gibi hediyeler vermesi gerekiyordu. Bir boyarın ölmesi durumunda ise onun mirasçısı (oğlu) topraktaki hakkını korumak için, tıpkı babası gibi ülkeyi yöneten voyvodaya bazı hediye vs. vermekle yükümlüydü. Ayrıca, voyvoda ülkede en büyük boyar konumunda olduğundan, ülkedeki tüm boyarlar ona itaat etmekle yükümlüydü. Bu vaziyet iki taraf arasında karşılıklı yükümlülükleri beraberinde getirmekteydi. Boyarlar da sahip olduğu topraklarda voyvodanın garantör olmasını beklerken, voyvodalar da boyarlardan güvenilir olmasını bekliyordu. Güvenirliğini ispatlayan boyarlar, feodal yapı gereği, voyvodanın "*danışmanı veya yardımcısı*" olabiliyordu²⁷⁴.

Eflak'lı boyarlar, Argeş, Târgovişte ve Bükreş dışında, Boğdanlı boyarlar ise başkent Suceava dışındaki şehirlerde çok yoğun bir nüfusa sahip olmadıklarından

²⁷² V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 200-201.

²⁷³ "...Eflak voyvodası İlyon (Leon Tomşa) Voyvoda Südde-i Sa 'âdetüm'e mektûb gönderüp; "vilâyet-i Eflak'un harâc-güzâr re 'âyâsından haylî re 'âyâ kadîmî sâkin oldukları karyelerinden kalkup varup ol yalılarda ve taht-ı kazânuzda vâkı' ba'zı kasabât u kurâ ve müteferrika vü çavuş u sipâh u yeniçeri çifliklerinde sâkin olup kendü hizmetlerinde olmağla mûmâ-ileyh voyvodanın mahsûline gadr ve mâl-i mîriye küllî zarar u noksân teretüb eyledüğün" bildürüp; "ol makûle Eflak re 'âyâsı her kande bulunurlar ise kânûn üzre kaldırılıp kadîmî sâkin oldukları Eflak vilâyetine gönderilip iskân itdürilmek bâbında emr-i şerîfüm virilmek" recâsına arzitemğün..." Bk. 85 Numaralı Mühimme Defteri, h. 584, s. 360.

²⁷⁴ Mircea Brie, *a.g.e.*, s. 188.

ülke nüfusu içinde azınlıktaydılar. Artık XVI. yüzyıl itibariyle Eflaklı boyarlar, Câmpulung dışındaki şehirlerden toprak satın alarak, ekonomik yönden iyileşmeye başladılar. Bu bakımdan şehirli sınıfın çok üstünde bir servete sahip oldular²⁷⁵. Nitekim Paul de Alep, boyarların oldukça zengin olduklarını gözlemlemiştir. Boğdan'da zengin bir boyar olan Preda Brâncovianu'nun Boğdan'da; 200 civarı köyü, 30.000 koyunu, 4.000 sığırı, 1.000 mandası ve 500 kadar Çingenesi ailesi mevcuttu. Bu yüzden Eflak-Boğdan'daki boyarların çoğu, bu zenginliği bırakmak istemediklerinden, çoğu kez voyvodalık makamına dahi gelmeyi istemezlerdi. Boyarlar, barış zamanlarında malikânedeki işleriyle meşgul olduklarından, ülkede savaş çıkması pek lehlerine olmazdı. Bu bakımdan ülke düzenini bozan voyvodalara karşı olarak bizzat İstanbul'a gelerek, onu görevden almalarını talep edebilirlerdi²⁷⁶. Özellikle bu durumda Osmanlılar da onların lehinde kararlar alarak, kendilerini gücendirmek istemezlerdi.

6.3.2. Köylüler

Toprak malikâneliği üzerine dayalı bir yönetim biçimi, bir toplum yapısı olarak tanımlanan feodalizmin en önemli gücü köylülerdir. XV. yüzyılda köylülerin ana özelliği, bağlı bulunduğu efendiye ve toprağa göre sınıflandırılmış olmalarıdır. Ortaçağ'da özgür köylüler ve bağımlı köylüler (serfler) olarak iki temel kategoriye ayrılan bu sınıf, bu düzenin bir dinamo taşıdır. Bu köylülerden Eflak'ta yaşayanlar "*rumâni*", Boğdan'da bulunanlar ise "*vecini*" olarak adlandırıldılar²⁷⁷. Bu statüde bulunan köylüler yetiştirdikleri koyun, sığır gibi hayvanatın vergisini verdiklerinden çok ağır şartlar altında yaşarlardı. Öte yandan Eflak-Boğdan'da mülkiyet sahibi olan köylüler biraz daha iyi şartlara sahipti. Bunlar kendilerine ayrılan köylerde yaşam sürdürürler ve kendi bölgelerinde yönetici, yargıç olabilirlerdi. Ancak Eflak ve Boğdan'da yaşayan köylülerin önemli bir kısmının mülkiyetleri olmadığından, bir boyara ait çiftlik/malikânedeki serf statüsünde yaşamaktaydılar. Genel olarak kasaba veya şehirlere yakın yaşadıklarından kendi el emeği ile ürettikleri ürünleri buralarda satabiliyorlardı. Bu sayede az da olsa bir birikimleri olabiliyordu. Özellikle Romen köylülerin, bağlı buldukları boyarlar tarafından sömürülmesine karşılık birtakım düzenlemeler yapıldı. Bunlardan en önemlisi, köylülerin değişen koşullarla birlikte

²⁷⁵ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 211, 424.

²⁷⁶ Constantin Rezachevici, "Structuri Sociale", *Istoria Românilor*, Vol. V, s. 410-411.

²⁷⁷ Mircea Brie, *a.g.e.*, s. 188-189.

XV. yüzyıldan itibaren başka bir malikâneye gitme hakkını elde etmesidir. Bu durumda bağlı bulunduğu efendisine “*găleata*” adında küçük bir vergi vererek, yer değiştirdiler. Nitekim Eflak voyvodası Büyük Radu tebaasına hitaben: “*Vergisini ödemek koşuluyla başka bir malikâneye gitmek isteyen Romenler, Pârcălab’lar tarafından durdurulmayacak, şayet kim buna cesaret ederse cezasına katlanacaktır.*”²⁷⁸” sözüyle bu işin kanun haline geldiğine vurgu yapılmıştır.

Avrupa’da olduğu gibi Eflak-Boğdan’da da serf/köle bir aileden doğan çocuklar yine bir efendiye bağlı olduğundan köle statüsünde kabul edilirdi. Ayrıca kadın/erkek özgür bir kimsenin köleyle evlenmesi onu köle yapıyordu. Hatta bununla ilgili kayıtlarda pek çok bilgiye rastlayabiliyoruz. Boğdan’da Safta adında hür bir kadın, manastıra bağlı çalışan Ion adında bir köleyle evlenmiş ve bu evlilikten olan çocukları mezkûr manastırda çalışmaya mecbur tutulmuştur. Ancak sözünü ettiğimiz Boğdanlı Safta, ikinci kez özgür statüsünde bulunan başka birisiyle evlendiğinde, bu sefer yine köle statüsünde olmamak için kendi anne ve babasının özgür insanlar olduğunu kanıtlamaya çalışmış, ancak değişen bir şey olmamıştır. Bu durumda özgür bir kadının serf statüsünde birisiyle evlenmesi sonucu, kocasının bulunduğu statüde bulunacağına karar verilmiştir²⁷⁹. Yani yukarıdaki örnekten anlaşılacağı üzere köle statüsü kazanan bir kişinin bu statüyü değiştirmesi oldukça zordu. Yine köle statüsündeki köylünün bağlı bulunduğu efendisi karşısında iki temel görevi vardı. Bunlar, *găleata* adı verilen vergiyi vermek ve çalışmaktı. Bu durumda her evden “*hane ya da kapı*” vergisi alınırdı. Özellikle *găleata* adındaki vergi, köylünün toprakta yetiştirmiş olduğu arpa, buğday gibi ürünlerin onda birini vermesiydi. Bu vergi bazı özel durumlarda yirmide birine çıkabiliyordu. Bu durum daha çok savaş zamanlarında geçerliydi²⁸⁰. Yine bir köylünün diğer bir görevi bağlı bulunduğu toprakta çalışmasıydı. Bir boyara, manastıra veya voyvodaya bağlı serf statüsünde yaşayan köylüler, efendileri tarafından kendilerine verilen her türlü işi yapmakla mükelleftiler. Bu köylü sınıfın temel görevi, saban sürmek, toprağı ekip biçmek, toprağı tohum ekmek ve saman toplamaktı²⁸¹.

²⁷⁸ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 475-476; Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 320.

²⁷⁹ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 147.

²⁸⁰ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 476.

²⁸¹ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 320.

XVI. yüzyılda bulunan özgür köylülerin durumuna baktığımızda ise, bu dönemdeki ekonomik hareketlilikler ve nüfus artışı gibi sebepler oldukça olumlu bir etki meydana getirmiştir. Çünkü bu dönemde parasal alışveriş, XV. yüzyıla oranla hayli artmıştır. Artık XVI. yüzyıl itibariyle toprakta yetiştirilen ürünler, hayvanlar Erdel, Lehistan ve Osmanlılar tarafından çok rağbet gördüğünden, para ile satılmaya başlanmış ve üreticiler bu durumdan istifade ederek, hayli kazanç elde etmişlerdir. Ancak voyvodalar bu durumun farkında olduklarından, ülkedeki vergileri artırma yoluna gitmişlerdir. Yine boyarlar da kendi himayesinde bulunan köylülerin verdiği vergileri bir gelir olarak gördüğünden vergi miktarlarını artırarak, hayli servet sahibi oldular. Hatta çoğu zaman voyvodalara borç verecek konuma geldiler. Bu vaziyetler doğal olarak köylülerin huzursuz olmasına yol açtı²⁸².

6.3.3. Şehirliler

Eflak-Boğdan'da şehir hayatı kendi içinde bir hiyerarşiye sahip olduğundan bu hiyerarşiyi anlayabilmek için şehirde yer alan grupların statü ve mesleklerine bakmak gerekir. Çünkü Ortaçağ'da meşru statü oldukça önemli olduğundan toplum, özgür ve özgür olmayan sınıflar şeklinde iki ana gruba ayrılmıştı. Özgür sınıfında yer alan şehirliler, ticaret ile uğraştığından, Eflak-Boğdan sosyal düzeninde diğer statülere göre gayet iyi bir konum elde etmişti²⁸³. Bu bakımdan zengin olan bu sınıf, voyvoda dışında hiç kimseye bağlı değildi. Daha çok tüccar ve esnaflardan müteşekkil olan bu grup, Eflak-Boğdan'ın gelişmiş şehirlerinde ikamet eder ve çeşitli etnik gruplarla birlikte aynı yerlerde yaşardı. Yüksek zenginliğe ulaşmış olanlar, eğitilmiş olup şehirlerdeki diğer sınıflara nazaran oldukça iyi bir hayata sahipti. Eflak-Boğdanlı şehirliler, XIV. ve XV. yüzyıllarda Erdel ile yapılan ticaret sayesinde zenginleşerek, ülkede önemli bir güç haline geldiler²⁸⁴. Özellikle Erdel'in Braşov ve Sibiu şehirleri, Eflak'a coğrafi olarak yakın olduğu için tüccarlar burada yoğun ticari ilişkiler geliştirdiler. İlk olarak Eflak voyvodası I. Mihail (1397-1420), Braşovlu Sas tüccarlara 1413 yılında bazı imtiyazlar tanıdı. Daha sonra Kazıklı voyvoda 1458 yılında Braşovlu tüccarların istedikleri gibi ülkelerinde ticaret yapmasına izin verdi. Bunun neticesinde Erdel'li tüccarlar balık, bal, bal mumu, büyük/küçükbaş hayvan ve bunların yün ve derilerini hatta ipek ve halı gibi ürünleri Eflak'tan satın alarak

²⁸² V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 120-121.

²⁸³ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 206-207.

²⁸⁴ Laurențiu Rădvan, *a.g.e.*, s. 207-209, 422.

beraberlerinde ülkelerine getirdiler²⁸⁵. Öte yandan Boğdan ve Erdel ticareti iki ülkenin sınırında bulunan Bisrița şehrinde yoğunlaştı. Bisriçalı tüccarlar Boğdan'da giyecek, ayakkabı, at koşumu, eyer ve semer gibi ürünler satarken, karşılığında büyük/küçükbaş hayvan ve hayvansal ürünler getirmekteydiler²⁸⁶. Yapılan karşılıklı ticaret sayesinde Eflak-Boğdan'da bulunan şehirli sınıflı hayli kazanç elde etti. Nitekim XVII. yüzyılda Romen şehirlerinin ekonomik yönden gelişme göstermesiyle birlikte, artık şehirli sınıflı eskiye nazaran oldukça iyi bir konuma gelmiştir. Özellikle Boğdan'da geniş pazarların kurulduğu Chișinău, Herța, Nicolina, Putna, Sărata ve Eflak'ta Vălenii, Zimnicea ve Cămpina gibi yerlerde bulunanlar ticaret yaparak zenginleştirdiler²⁸⁷.

6.3.4. Çingener

Eflak-Boğdan'da sosyal tabakanın en alt kısmında yer alan serfler, bağlı bulunduğu boyarların hizmetinde çalışmaktaydı. Feodal soylunun emrinde çalışan köylünün az da olsa servet edinme hakkı olsa da, serflerin hiçbir hakkı olmadığı gibi, onlar daha çok bağlı bulunduğu efendisinin malı gibi sayılırdı. Toprak sahibi soylular, serfler üzerinde tam egemenlik hakkına sahip olduğundan, onları istediği gibi alıp-satabilir, değiştirebilir veya serbest bırakabilirdi. Ortaçağ feodal düzeninde serfler, hem topraktaki tek çalışma gücü hem de en ucuz unsuruydu²⁸⁸. Eflak-Boğdan Prenslüklerinde çoğunlukla Çingenerden oluşan bu sınıflı, Eflak'ta ilk defa voyvoda I. Dan zamanında kayda geçmiştir. Söz konusu bu kayıta, 1385 yılında Tismania Manastırı'nda çalışan 40 kadar Çingene çadırından/meskeninden söz edilmekteydi. Öte yandan Boğdan kayıtlarında Çingenerlere ilk defa rast gelinmesi, voyvoda Mülâyim Alexandru zamanında vuku bulmuştur. Bu dönemde Bistrița Manastırı'nda 31 kadar Çingene meskeninin var olduğu gözlenmiştir²⁸⁹. Bu dönemden itibaren Romen belgelerinde Çingenerlere rast gelindiği görülmektedir. Daha çok kilise ve boyar hizmetinde çalıştığı gözlenen bu grup, malikânelerdeki her tür angarya işini yapmaktaydı. Boğdan voyvodası Büyük Ştefan, Eflak'tan ülkesine birçok Çingene getirmiş ve bunları Putna Manastırı'nın hizmetine vermiştir²⁹⁰. Aynı şekilde Kazıklı Voyvoda, Tuna boylarında yaptığı akınlar neticesinde Eflak'taki işlerde kullanılmak

²⁸⁵ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 311.

²⁸⁶ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 312.

²⁸⁷ Constantin Rezachevici, "*Structuri Sociale*", s. 412.

²⁸⁸ Mircea Brie, *a.g.e.*, s. 190.

²⁸⁹ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 479.

²⁹⁰ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 479.

üzere ülkesine birkaç bin Çingene getirmiştir²⁹¹. Aslında komşu ülkelerden Eflak-Boğdan'a bu kadar Çingene getirilmesinin en önemli sebebi, onların boyarlara çok para kazandırmasıydı. Keza ülkede bulunan manastırlar da toprak işletmeciliğinde bu iş gücünü kullanmaktaydı. Eflak'ta bulunan Cozia ve Tismana ile Boğdan'daki Bisrița, Neamțul ve Moldovița gibi manastırlarda çalışan birçok Çingene vardı. Eflak-Boğdan'da bulunan boyarların ellerinde bulundurdukları Çingeneler onların ekonomik durumlarına göre değişim göstermektedir. Zira zengin olan boyarların birçok Çingenesi mevcutken, ekonomik yönden zayıf olanların ise daha az Çingenesi bulunmaktaydı. Nitekim Eflak-Boğdan'a ait kayıtlarda bu durum açıkça görülmektedir. Söz gelimi Eflak'ta bulunan boyar Radu'nun 31 adet köyünde yaklaşık 230 kadar Çingene nüfusunun bulunduğu 46 mesken mevcutken, Eflaklı Vistiyer Neagoe'nin elinde bulundurduğu 34 köyde yaklaşık 511 nüfusluk 93 adet Çingene meskeni bulunmaktaydı²⁹².

Çingenelerin Romen ülkelerine gelişi, bu tarihlerden çok önce olan bir hadisedir. Çingeneler, Romen topraklarına ilk defa 1241 Moğol akınları sırasında, geri hizmet bölüğü göreviyle gelmişlerdir. Daha sonra Moğollar bu topraklardan çekilince, Çingeneler Romanya'da kalmıştır. Köken olarak Hindistanlı olan bu gruplar, dil olarak da Hintçe konuşurlar. Yani günümüz Romenleriyle kesinlikle bir ilişkisi yoktur. Bu durumda Romen topraklarında kalan Çingeneler, manastır ya da boyarların hizmetine girip, kendilerine verilen her türlü görevi yaparak, hayatlarını devam ettirmişlerdir. Eflak-Boğdan'da bulunan Çingene gruplarından çoğu, zirai yetenekleri olmadığından esas itibarıyla demircilik ve çalgıcılık gibi becerileriyle ön plana çıkmışlardır. Yine Eflak-Boğdan'da bulunan Çingeneler, nehir kenarlarındaki altınları bulup çıkarmasıyla ünlüydüler. Bu yüzden bunlara "*zlătarii*" yani Slavca altın denilirken, demir ve kalaycılık işçiliğinde çalışanlar, yaptıkları çanak-çömleklerden dolayı "*rudarii*" ismiyle anılmışlardır²⁹³. Manastır ve boyarlara ait çiftliklerde çalışan Çingeneler, çoğunlukla mutfak ve bahçe işlerinde aşçı, fırıncı, kâhya olarak çeşitli hizmetlerde bulunurdu. Özellikle XVII. yüzyılda Çingenelerin sayıca artması, Kantemir'in gözünden kaçmamıştır. Nitekim Kantemir, Boğdan'da neredeyse tüm boyarların en az birer Çingene ailesi bulundurduğunu ifade ederek, bu artışa dikkat çekmiştir. Yine Çingeneler, çoğunlukla Romen ülkelerinde dağınık

²⁹¹ *Călători Străini*, I, s. 112-113.

²⁹² V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, 1957, s. 151.

²⁹³ Constantin Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, s. 479-480.

halde bulunsun da, birçoğu Tuna'ya kaçıp çeşitli hizmetlerde çalışarak hayatlarını sürdürmüşlerdir²⁹⁴. Bu durum Osmanlı'da yaşayan Çingenerin daha iyi şartlarda yaşamalarından ileri gelmektedir. Nitekim Tuna'nın güneyindeki Osmanlı topraklarında yaşayan Çingener, dini ve siyasi açıdan her hangi bir baskıya maruz kalmadan, barış ve huzur içinde yaşamlarını sürüyorlardı. Bundan dolayı Tuna'nın güneyinde ve Anadolu'da, Avrupa'nın diğer bütün devletlerinde yaşamakta olan ırkdaşlarından daha fazla sayıda Çingene bulunmaktaydı²⁹⁵. Bu durum Eflak-Boğdan'da köle durumunda yaşayan Çingener için cazip bir durum olmakla birlikte çoęu zaman Romen voyvoda ve boyarları, baskıcı yönetimlerinden dolayı Lehistan ve Osmanlı topraklarına kaçan Çingenerin iadesini talep etmiştir. Öyle ki, Boğdan voyvodası B. Lăpuşneanu zamanında, 1570 yılında bir grup Çingene ülkeden kaçarak, Lehistan topraklarına sığınmış ve bunların iadesi söz konusu olmuştur²⁹⁶. Aynı şekilde Eflak voyvodası Leon Tomşa'nın boyarları, kendi çiftliklerinde çalışan bir grup Çingenenin Niğbolu, Yergöğü, Silistre ve İbrail gibi kasabalara kaçması üzerine kendi topraklarında çalışan iş gücünü kaybettiklerini öne sürerek bunların Eflak'a iadelerini talep etmişlerdir. Osmanlı merkezi, bu talebi uygun gördüğünden, bu kasabalarda bulunan Çingenerin eski yerlerine gitmelerine karar vermiştir²⁹⁷. Bu kararın alınmasında voyvodanın toprakta çalışan iş gücünü kaybederek Eflak haracına zarar gelmemesi amaçlanmıştır.

Osmanlı'da Çingener, toplumu bozan bir unsur olarak görüldüğünden kötü işlerde isimlerinin anılmasından dolayı herhangi bir bölgede hırsızlık, adam öldürme vs. gibi âdi suçlarla ilgili olay meydana geldiğinde ilk şüphelenilen topluluktadır²⁹⁸. Bu durum Eflak-Boğdan'da bulunan Çingener için de geçerliydi. Bu ülkelerde cinayet işine karışan Çingener "*öldürmenin karşılığı ölümdür*" kanunu gereği idam edilirdi. Ancak boyarlar, iş gücünden yoksun kalmamak için öldüren kişiler için bir çeşit fidye ödeyerek onun hayatını satın alabiliyorlardı. Mesela Pascu adındaki bir manastıra bağlı Çingene, soylu Udra'ya bağlı bir köylüyü öldürdüğü için ilk etapta ölümle cezalandırılrsa da, Çingenenin bağlı bulunduğu manastır onun canını satın alarak, kendi hizmetinde çalıştırmıştır²⁹⁹. Bununla birlikte Eflak-Boğdan

²⁹⁴ Constantin Rezachevici, "*Structuri Sociale*", s. 413.

²⁹⁵ İsmail Altınöz, *Osmanlı Toplumunda Çingener*, TTK Basımevi, Ankara, 2013, s. 207.

²⁹⁶ Ştefan Ştefănescu, "*Economie și Societate*", s. 131.

²⁹⁷ *85 Numaralı Mühimme Defteri*, h. 252, s. 155-156.

²⁹⁸ İsmail Altınöz, *a.g.e.*, 112.

²⁹⁹ V. Costăchel, P. Panaitescu ve A. Cazacu, *a.g.e.*, s. 149.

taraflarında bulunan Çingenerler, cizye toplamak için gelen vergi tahsildarlarının topladıkları paraları gasp işlerine karışarak voyvodaları zor durumda bırakabiliyordu. Bu hususta Boğdan voyvodası A. Lăpuşneanu'ya yazılan bir hükümde, Çingene haracı toplamak için gelen tahsildarların yolu Silistre ve Varna civarlarında kesildiğinden, bu işi yapanları bulup cezalandırması istenmiştir³⁰⁰. Özellikle Osmanlılar, Eflak bölgesinden Tuna iskelelerine köle olarak getirilen Çingenerlerin pazarlarda satılmasına asla müsamaha göstermemiştir. Şüphesiz bu uygulama, Osmanlı Devleti'ne haraç adı altında vergi veren toplumların can, mal ve diğer haklarının devlet garantisi altına alındığının bir göstergesiydi. Günümüzde bile toplumun en alt katmanlarından sayılan bu topluluğun esir olarak sattırılmaması onlara verilen insanî değer bir göstergesi sayılabilir. Hâlbuki aynı dönemlerde Çingenerler Avrupa pazarlarında köle olarak satıldığı gibi³⁰¹, Eflak-Boğdan Prenslüklerinde de toprağa bağlı olarak yaşadıklarından toprakla birlikte eşya gibi alınıp-satılmaktaydı.

6.4. Eflak-Boğdan'da Sosyal Düzenin Korunması

Balkanları egemenliği altına alan Osmanlı imparatorluğu, Eflak ve Boğdan'ı direk olarak hâkimiyet altına almayı onlara özel bir statü vererek, Osmanlı'ya bağımlı bir şekilde yaşamalarına izin vermiştir. Dolayısıyla Eflak-Boğdan toplumu hiçbir zaman Osmanlı toplumuyla karıştırılmamıştır. Bunun temel sebebi ise, Osmanlı ve Eflak Boğdan Prenslüklerinin farklı dine mensup olmalarıdır. Bu bakımdan Eflak-Boğdan yöneticileri, Osmanlı'ya karşı temel yükümlülüklerini yerine getirdiği sürece kendi reayasına hiçbir zaman müdahale edilmemiştir. Nitekim Osmanlı yöneticileri, Eflak-Boğdan'da hiçbir zaman sosyal düzenin bozulmasına razı olmamışlar, aksine bu ülkelerdeki düzenin korunması için gerekli tedbirleri alarak sosyal düzeni muhafaza etmeye gayret etmişlerdir. Bunun sebebi ise Eflak-Boğdan reayasından alınan düzenli haraçların, bu Prenslüklerdeki sosyal düzenin sağlanmasına bağlı olmasıdır. Hatırlanacağı üzere, Radu Şerban'ın 1603 tarihlerinde Tuna boylarında yaptıkları akınlara karşılık verilerek Eflak'taki sosyal düzenin bozulmasına müsamaha gösterilmemiştir. Nitekim Silistre Beyi Ahmed'ten gelen arzlarda, Babadağ taraflarında muhafız Beyi namına olan Ramazan ve Hasan adlı kişilerin yanlarına topladıkları eşkiyalarla, Eflak yakasına geçerek Eflak halkının mal

³⁰⁰ İsmail Altınöz, *a.g.e.*, s. 111.

³⁰¹ İsmail Altınöz, *a.g.e.*, 110.

ve eşyalarına el koydukları gibi, Eflak'tan getirdikleri esirleri ise Tuna boylarında bulunan iskelelerde satmaya başlamalarından söz edilmekteydi. Bu şikâyetler karşısında durum değerlendirmesi yapan Osmanlı Divanı, haraçgüzâr statüde olan Eflak halkına bu tür davranışlarda bulunanların kati suretle cezalandırılmasına hüküm vermiştir³⁰². Yine 1605 yılında Tulça ve İsakçı civarlarından geçen gemi kaptanlarının, Boğdanlıları esir etmelerine aynı nedenle karşı çıkılmıştır³⁰³. Bu bakımdan Eflak-Boğdan halkının esir edilmesi ve bu topraklarda huzuru bozan kanunsuz hareketlere asla müsamaha gösterilmemiştir. Öte yandan Osmanlıların Erdel, Lehistan gibi komşu beylik ve devletlerle olan elçi geliş-gidişleri, bu topraklar üzerinden yapıldığından bu toprakların güvende olması önem arz etmekteydi. Bu bakımdan İstanbul'dan uğurlanan elçiler, Tuna sınırına kadar bu güzergâhta bulunan sancakların koruması altında iken³⁰⁴, Tuna'nın öte yakasında ise bizzat voyvodaların sorumluluğu altındaydı. Yabancı elçiler, Eflak-Boğdan topraklarına ayak bastıklarında onların güvenliklerini voyvodalar sağlamaktaydı³⁰⁵. Bu bakımdan İstanbul'da bulunan Avrupalı elçiler, Eflak-Boğdan topraklarına geçtikleri vakit, voyvodalar tarafından görevlendirilen, güvenilir ve bu coğrafyayı iyi bilen kişiler tarafından ülkelerine kadar eşlik edilirdi³⁰⁶. Bu yüzden Eflak-Boğdan Prenslüklerinde sosyal düzenin sağlanması için huzuru kaçıran olaylara izin verilmemiştir. Her ne kadar Osmanlı idarecileri, haraçgüzâr reayanın korunması hususunda daima titiz hareket etse de, Eflak-Boğdan ile Tuna'da bulunan sancaklar arasında birtakım sosyal meseleler meydana gelmiştir. Bunlar daha çok o yörede ortaya çıkan yağmacı ve eşkıya gruplarının sosyal düzeni bozan hareketleriydi.

6.4.1. Hırsızlık ve Yağma

Eflak-Boğdan'da sıkça görülen voyvoda değişimleri, zalim voyvodaların işbaşına gelmesi ve bunun yol açtığı iç savaş gibi sebepler yüzünden ülkede siyasi istikrarı sağlamak oldukça zordu. Zaten Eflak-Boğdan'ın siyasi tarihine baktığımızda bunu açıkça görürüz. İşte bu Prenslüklerdeki siyasi istikrarsızlıklar, halkın huzurunu kaçırmış ve dolayısıyla bu durum en çok hırsız ve yağmacıların işine gelmiştir. Nitekim Kuzey Tuna Prenslüklerinde oldukça bol miktarda olan koyun, sığır gibi

³⁰² BOA, A.DVN, nr. 14/34.

³⁰³ BOA, MD, nr. 75, s. 254, h. 540.

³⁰⁴ BOA, MD, nr. 80, s. 91, h. 238.

³⁰⁵ BOA, MD, nr. 78, s. 108, h. 285.

³⁰⁶ BOA, MD, nr. 80, s. 91, h. 235-236. Benzer hükümler için bk. (nr. 79, s. 206, h. 510).

hayvanatın çalınması ve yağmalanması çokça görüldüğünden, bunun önlenmesi için Osmanlı yöneticilerinin Tuna boylarında bulunan Kadı ve Beyleri görevlendirdiği sıkça belgelerde rastlanan bir durumdur. Mesela, Eflak voyvodası Mihnea zamanında, yaz-kış demeden Tuna nehri üzerinden Eflak'a giren çapulcular, burada birçok hayvanatı alıp götürdüğü gibi sahiplerini de katletmiştir³⁰⁷. Aynı şekilde Eflak voyvodası Petru Cercel döneminde, Tuna yalılarında türeyen hırsız ve haramiler, Eflak'taki hayvanatı alıp götürerek, reayaya hayli zarar vermişlerdir³⁰⁸. Bazen bu tür işlere çavuş, sipahi gibi resmi vazifeli kimseler karışsa da Osmanlı idari merkezi, hiçbir zaman bunlara müsamaha göstermeyerek gerektiğinde Tuna'daki Kadılıklarını uyarmıştır³⁰⁹. Benzer vakalar Boğdan'da da çokça görülmüştür. Bu sefer Boğdan'da Kazak, Tatar, Leh yağmacılar ülkede büyük zarara sebep olmuştur. Hatta Boğdan'da voyvodaların İstanbul'a gönderdikleri pîşkeş vs. hediyelerin yüklü olduğu konvoylar bile yağmalanır olmuştur. Sözüünü ettiğimiz vakadan yakınan Ieremia voyvoda, kendi adamları ile İstanbul'a yolladığı konvoydan 8.008 filori, 8 samur kürkü ve 16 adet hediye atın yolda, bazı kimselerce yağmalandığını yazmıştır. Bu hususu araştıran Osmanlılar, Bender Beyi Mehmed'in bazı Tatar eşkiyası ile gerçekleştirdiğini öğrenerek gereğini yapmıştır³¹⁰. Tuna sınırlarında görülen bu tür olayların karşılıklı yapıldığını hatırlamakta fayda vardır. Hatta çoğu kez Eflak-Boğdan'da beliren eşkiya gruplarının, Tuna boylarında bulunan reayayı rahatsız ettiği olaylara şahit olmaktayız³¹¹. Petru Şchiopul zamanında, Boğdan'da zuhur eden eşkiya grupları, Tuna üzerinden gelen gemileri bastıkları gibi yollara kadar inip birçok kişiyi katletmişlerdir. Bu vaziyet karşısında suçluları cezalandırması için Petru voyvoda sorumlu tutulmuştur³¹². Bu tür hadiseler karşısında Osmanlıların sunduğu çözüm önerisi ise, Eflak-Boğdan ile Tuna beylerinin suçluların bulunması yönünde ortak hareket etmesi ve suçluları bulup kanun önüne getirilmeleriydi.

6.4.2. Yol Kesme ve Gasp

Romen ülkelerinde bulunan tüccarlar, dönemin şartları gereği ülkelerinde seyahat ederken, toprak yolları kullanmaktaydılar. Bu toprak yollar, yağmur ve kar yağdığı zaman çok zorluk çıkarmaktaydı. Hatta yoğun kış şartlarının yaşandığı

³⁰⁷ BOA, MD, nr. 34, s. 151, h. 318.

³⁰⁸ BOA, MD, nr. 52, s. 162, h. 408.

³⁰⁹ BOA, MD, nr. 52, s. 171, h. 431.

³¹⁰ BOA, A.DVN, nr. 14/80.

³¹¹ BOA, MD, nr. 36, s. 241, h. 632.

³¹² BOA, MD ZYL, nr. 4, s. 173, h. 374.

Romen ülkelerinde, kar uzun süre topraktan kalkmadığından, yolculuk yapmak oldukça güçlü. Yine Romen ülkeleri Tuna, Turla ve Prut gibi nehirlerle sahip olduğundan buralarda kurulan küçük köprü ve geçitlerle karşıya geçebiliyorlardı. Dönemin şartları gereği yolculuğun iklim şartlarına bağlı olduğu bu zamanlarda, tüccar karavanlarının yağma edilmesi çok sıklıkla görülen bir hadisedir³¹³. Öyle ki bu vaziyetlerin Eflak-Boğdan ve Osmanlı sınırında bulunan Tuna'ya yakın arazilerde, XVI. yüzyıldan itibaren yapıldığı hükümlerden anlaşılmaktadır. Bunlardan birinde, Silistre'de tüccar olan İbrahim'in Eflak'a gittiği vakit burada bazı eşkıyalar tarafından soyularak, hayli zarara uğratıldığından bahsedilmektedir. Bu durumda merkezi yönetim, Eflak voyvodası Mihnea Turcitul'dan bu işi yapan eşkıya ve ortakçılarının Silistre Kadısı'na teslim etmesini istemiştir³¹⁴. Yine Tuna Prenslikleri ile Osmanlı sınırında görülen vakalar sadece tüccarların yağmalanması ile sınırlı kalmıyordu. Hatta bazen o bölgeye resmi görevlerle giden Osmanlı çavuşlarının yollarının kesilip, baskına uğradığı durumlar da meydana gelebiliyordu. Nitekim Eflak haracını toplamak için Tuna üzerinde küçük bir sal ile Eflak'a giden Ahmed çavuş, sınırda Eflaklı bazı eşkıyalar tarafından basılarak, kendisine ait bir miktar para, gümüş kılıç ve eyerleri gasp edilmiştir. Buna karşı Eflak voyvodalığı, kendi sınırlarına mukayyet olması noktasında uyarı almıştır³¹⁵. Kimi zaman Tuna üzerinde kendi halinde ticaret yapan halkın da soyulduğu durumlara rast gelinebiliyordu. Nitekim Belgrad'ta ticaretle uğraşan Hasan, Tuna üzerinden gemi ile gelirken, Eflak'a bağlı Bistriç gölü civarında soyulması rastlanan durumlardan bir diğeridir. Eflaklı eşkıyalar, Hasan'ın yanında bulunan değerli kumaşların yanında 1.000 kadar altını alarak, kendisini zor durumda bırakmışlardır³¹⁶. Bu noktada Eflaklı eşkıyaların Osmanlı sınırlarında yaptıkları bu taşkınlıklardan voyvodalar sorumlu tutulduğundan, onlar kendi ülkelerinde görülen bu olayların takibini yaparak Osmanlı makamlarıyla irtibat halinde olmuşlardır. Her ne kadar tüccar, çavuş gibi resmi görevlilerin Eflak'ta bulunan bazı eşkıyalar tarafından yağmalandığı görülse de, benzer vakalar Eflak'tan Osmanlı sınırlarına gelen Eflaklı tüccarlar ve devlet görevlilerinin başına da gelebiliyordu. Belgelerde voyvodaların ailelerine mensup kişilerin yağmalandığı durumlara sıklıkla rastlanmaktadır. Bunlardan en meşhuru, İstanbul'a gitmek için yola çıkan sabık Eflak voyvodası Alexandru Mirça'nın eşi

³¹³ Anton E. Dörner, *a.g.m.*, s. 312.

³¹⁴ BOA, MD, nr. 46, s. 124, h. 244; (nr. 48, s. 105, h. 279).

³¹⁵ BOA, MD, nr. 66, s. 39, h. 84.

³¹⁶ BOA, KKd, nr. 71, s. 52.

Ecaterina ve beraberinde gelen 20-30 kadar tüccarın başına gelen olaylardır. Mira'nın azlinden sonra İstanbul'a gitme gereği duyan Ecaterina'nın yolu, Ahyolu ve Kar n b d'ta bulunan bazı eşkıyalar tarafından kesilmiş ve söz konusu tüccarlardan 10-15 kişi bağlanıp yüklerinde bulunan gümüş, altın gibi değerli eşyaları alınarak kendileri mağdur bırakılmıřtır³¹⁷.

³¹⁷ 7 Numaralı Mühimme Defteri, C. II, h. 1815, s. 317-318.

SONUÇ

Osmanlılar, daha Orhan Gazi zamanında 1352 yılında Çimpe kalesine asker bırakarak Avrupa'ya ilk defa ayak bastıklarında, Balkanlarda şöyle bir siyasi görünüm arz etmekteydi: Balkanlarda en büyük güce sahip olan Büyük Sırp krallığı Duşan'ın ölümünden sonra dağılmış vaziyette iken Bizans krallığı da taht kavgaları ile meşguldü. Bu durumu çok iyi değerlendiren Osmanlılar, kısa sürede Balkanlarda hayli ilerledi. Ancak gaziler, Tuna nehrine geldiklerinde Eflak gibi güçlü bir beylikle karşı karşıya geldiler. Nitekim Yaşlı Mirça yönetiminde askeri ve idari anlamda çok güçlenen Eflak beyliği, ilk Osmanlı akınlarının önünü keserek Bulgarlarla birlikte Eflak'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesine mani oldu. Bununla birlikte pes etmeyen Osmanlı sultanları, hâkimiyetlerini Tuna'nın kuzeyine taşımak için her daim mücadeleye devam ettiler. Osmanlı akınlarına takat getiremeyen Yaşlı Mirça daha 1395 tarihinde yapılan Argeş/Rovine savaşından önce haraç vererek Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldı. Öte yandan Boğdanlı idareciler sıranın kendilerine geleceğini bildiklerinden ilk evvela 1412 yılında Macar ve Lehlilerle ortak yaptığı Lublin anlaşmasıyla yerini sağlama almıştı. Bu ittifak Boğdan'ı bir süre Osmanlı akınlarından korusa da, Çelebi Mehmed Eflak'tan sonra Boğdan'a ilk akınlarını düzenledi. Ama Boğdan'a asıl akınlar Fatih Sultan Mehmed zamanında meydana geldi. Fatih'in Karadeniz'i bir Türk gölü haline getirmek politikası doğrultusunda ilerleyen Osmanlı kuvvetleri, Boğdan hâkimi Büyük Ştefan sayesinde güçlülükle durduruldu. Daha sonra Sultan II. Bayezid, 1484 yazında Boğdan'a bir sefer düzenleyerek babasının rüyasını gerçekleştirmeyi ümit etmiş ve nihayetinde Boğdan beyliğini mağlup ederek Kili ve Akkırman'ı Osmanlılara bağlamıştır. Böylece büyük bir güç kaybına uğrayan Boğdan Beyliği, Osmanlı hâkimiyetini kesin olarak kabul etmek durumunda kalmıştır. Daha çok Osmanlıların Eflak-Boğdan'ı hâkimiyet altına alma mücadelesi ile geçen ilk dönem ilişkileri, Kanuni'nin Osmanlı tahtına gelmesiyle birlikte Eflak-Boğdan Prenslüklerinin önemi eskiye nazaran arttı. Kanuni'nin Avrupa'ya uzanan fetih yolları üzerinde bulunan Eflak-Boğdan Prenslükleri, birçok görevle muhatap oldu. Osmanlıların Eflak-Boğdan'a verdiği önemi iki şekilde açıklayabiliriz. İlk olarak Eflak-Boğdan ülkeleri daima İstanbul için büyük bir mühimmat kaynağı olmuştur. Bu yüzden Eflak-Boğdan'daki mühimmatların düzenli olarak gelmesi, haracın ödenmesi buralardaki ekonomik ve sosyal düzene bağlıydı. İkinci olarak Eflak ve Boğdan voyvodaları Osmanlı ve

Avrupa Devletleri arasında bir tampon görevi yaptığı için Osmanlı toprakları, doğrudan Macaristan, Avusturya ya da Lehistan tehdidine karşı kapalıydı. Bu yüzden Eflak-Boğdan emniyet altına alındığı sürece Tuna'nın güneyinde bulunan Osmanlı toprakları güvence altında kalmıştır. Aynı şekilde Osmanlıların Batı'ya olan seferlerinde ya da Eflak-Boğdan-Erdel'de baş gösteren hadiselerden dolayı gerek duyulduğunda askeri harekâtlar, asker ve mühimmat vs. geçişler Eflak-Boğdan üzerinden yapılabilmekteydi. Bu bakımdan Osmanlıların Batı'ya açılan iki kapısı olan Eflak-Boğdan'ın daima kontrol altında tutulması çok önemliydi. Bu doğrultuda Tuna nehrinin son kontrol merkezi olan Severin (1524) ve Orşova'nın (1522) Osmanlı'ya ilhak edilmesiyle, Eflak Beyliği daima kontrol altında tutuldu. Öte yandan Kanuni, 1526 yılında Mohaç savaşını kazanarak, Eflak'ın güvendiği Macar krallığına son verdi. Eflak'taki işlerin halledilmesinden sonra yönünü Boğdan'a çeviren Kanuni, Boğdan tahtı için Rareş'i onayladı. Ancak Rareş'in Avusturya ile olan gizli anlaşmalarını öğrenen sultan, voyvoda Rareş'i cezalandırmak için çıktığı Boğdan seferi sonucunda Bender ve Bucak bölgesini Osmanlı'ya ilhak etti ve Boğdan büyük bir güç kaybı yaşadı.

Kanuni'den sonra tahta geçen II. Selim ve III. Murad'ın Eflak-Boğdan politikaları, daha çok onları kontrol altında tutmaya odaklandı. Kanuni'nin ölümünden bu yana Eflak daha sakin bir dönem geçirirken, Boğdan ise oldukça hareketliydi. Özellikle II. Selim iktidarının son yıllarında baş gösteren Cesur Ion isyanı (1574), Osmanlı idaresine bir tepki niteliği taşımaktaydı. Boğdan'da topyekûn bir isyana kalkışan Ion ve boyarları, Tuna'nın güneyinde yer alan sancakların, Kırım Hanlığı'nın ve Eflak-Erdel voyvodalıklarının düzenlediği ortak bir seferle bertaraf olundu. Özellikle Ion meselesinin büyümeden kısa bir sürede halledilmesinde Osmanlı devletinin aldığı tedbirler ve zamanında yapılan müdahaleler oldukça etkiliydi. Öte yandan Ion'ın ölümünden sonra kardeşleri olan Ion Potcoava ve Alexandru yanlarına Kazakları toplayarak Boğdan tahtında hak iddia etmeye başladılar. Boğdan'da hayli etkili olan Kazak liderler, çok az bir kuvvetle Boğdan başkenti Yaş'a baskın yaparak, voyvoda Petru'yu tahttan uzaklaştırdılar. Sonunda Kazak liderlerin Boğdan tahtına yönelik girişimleri, Osmanlıların Petru'ya verdiği yardımlar sayesinde bertaraf olundu. Boğdan tahtına yönelik bu tehditler Potcoava ve kardeşi Alexandru ile sınırlı kalmamış, oğulları bu mücadeleyi sürdürme ısrarı içine girmişlerdir. Sözünü ettiğimiz bu Kazak akınları, Silistre Beyi Davud'un üstün

başarıları sayesinde bastırılmıştır. Bu doğrultuda Silistre Beyliği'nin Boğdan'a yönelik seferlerde yaptığı katkılar, Boğdan'ı büyük bir felaketten kurtarmıştır. Yine bu dönemde Lehistan tahtına gelen Ştefan Bathory'in Osmanlılarca göreve getirilmesi, Boğdan üzerindeki denetimleri artırmıştır. Osmanlı yönetiminin etkisini derinden hisseden Romen voyvodaları, Osmanlıların Avusturya ile olan mücadelesinden istifade ederek, Osmanlı'ya karşı ortak hareket etme kararı aldılar. Bu isyancıların başı olan Mihail, Erdel voyvodası Sigismund ile birlikte Bükreş'te Türklerden oluşan alacaklıları ve tüccarları öldürerek bilfiil isyana başlamıştı bile. Hatta Tuna'nın öte yakasına geçen Mihail önemli merkezleri yakıp yıkarak Tuna'nın berisindeki Müslümanları katletmişti. Öte yandan Aron voyvoda, Bender ve Akkirman taraflarında benzer katliamlarda bulunmuştu. Bu duruma tepki olarak Eflak-Boğdan voyvodalıklarının birer Osmanlı vilayetine dönüştürülme tasarısı Divan-ı Hümayun'da kabul edilerek, köklü çözümlere başvurulmuştur. Bu görevi ifa etmek için görevlendirilen Sinan Paşa, Eflak'a girerek Târgovişte ve Bükreş'i almış ve buraya kargirden kaleler yaparak Osmanlı garnizonlarını oluşturmuştu. Bu süre zarfında Erdel-Eflak sınırında ordusunu toparlayan Mihail, Osmanlı kalelerini bir bir alıp yıkarak, hızla Sinan Paşa'yı Yergöğü'nde yakaladı. Meşhur Yergöğü hadisesinden sonra perişan olan Osmanlı birlikleri, güçlkle karşıya geçebildi. İşte Mihail'in bu zaferleri sonrasında Osmanlıların Eflak-Boğdan'ı ilhak etme planları suya düşerken, Mihail bu zaferiyle Avrupa'da tanınmaya başladı. Öte yandan Lehistan krallığı Boğdan'ın Osmanlı vilayetine dönüştürülmesine mani olmak için Leh Hatmanı Zamoyski'yi Boğdan'a voyvoda atamak için görevlendirdi ve nihayetinde Boğdan halkının çok istediği Ieremia, voyvoda seçilerek bu durum bertaraf edildi. Böylelikle Eflak'ta hâlâ isyan hali devam ederken Boğdan Avusturya yanlısı politikalarından vazgeçerek, dış siyasette Lehistan ve Osmanlıdan yana tercihini kullandı. Mihail voyvoda, Romen ülkelerini birleştirmek adına, Osmanlılarla yapmacık da olsa barış yapma planını devreye soktu. İlk etapta Mihail'in bu istekleri geri çevrilmişken, gelişen bazı hadiseler yüzünden Sultan III. Mehmed, Mihail gibi bir düşmanın affedilmesine razı oldu. Barış süreci boyunca çeşitli bahanelerle Osmanlıları oyalayan Mihail, Niğbolu ve Vidin'de hayli katliamlar yapar. Nihayetinde ilk önce Erdel'i sonrasında ise Boğdan'ı kendi himayesine alan Mihail bir de bu hâkimiyetini Osmanlılara onaylatır. Mihail'in gittikçe güçlenmesini istemeyen Lehistan ve Osmanlılar Mihail'i bertaraf etmenin yollarını ararlar. Bu bağlamda Eflak'a Movilă ailesinden Simon'u koymak için

harekete geçen Leh ordusu Mihail'i Eflak'tan çıkarır. Bu yolla Avusturya'ya kaçan Mihail güçlenerek geri döndüğünde Avusturyalı kumandan Basta'nın girişimleri sayesinde 1601'de suikasta kurban gider.

Eflak voyvodası Mihail'in ölümüyle birlikte Lehistan, Avusturya kendi adaylarını Eflak'a koyma yarışı içerisine girer. Özellikle bu dönemde Eflak-Boğdan'ı kendi himayesinde yönetme arzusunda bulunan Lehistan, Movilă ailesinden iki kardeşi Eflak-Boğdan tahtına koyarak, Güney Tuna planlarını gerçekleştirmiş bulunuyordu. Osmanlılar hem iç hem de dış sorunlarla uğraştığından Eflak-Boğdan'a tam olarak odaklanma sağlanamadı. Ancak Avusturya ile yapılan Zitvatoruk anlaşmasından sonra, Eflak-Boğdan hâkimiyetini geri almak için çaba sarf eden Osmanlılar, karşılarında Lehistan ve Avusturya'yı buldular. Zaten Avusturyalılar, Eflak'a kendi adaylarını voyvoda olarak koymak için 1602 yılından beri Radu Şerban'a destek vermekteydiler. Nihayetinde Radu Şerban'ın voyvodalığı bir oldubittiye gelerek, Osmanlılar tarafından onaylanmak zorunda bırakıldı. Zira Erdel'deki politik durumların değişmesi Eflak'ı doğrudan etkilediği gibi buna ilaveten Gabriel Bathory gibi saldırgan bir voyvodanın başa geçmesi işleri daha da çıkmaza soktu. Henüz Osmanlıların onayını almadan Eflak'a saldıran Gabriel Bathory, 1611 kışında Radu Şerban'ı Eflak'tan çıkardı. Bu durumu fırsata çeviren Osmanlılar, Radu Mihnea'yı Eflak'a atayarak buradaki Osmanlı hâkimiyetini güvence altına almak istedi. Zira 1611 yılından 1620'ye kadar Habsburgların Radu Şerban ısrarı bir türlü bitmedi. Eflak'taki boyarlardan da destek gören Radu Şerban, Eflak için büyük bir tehlike oluştursa da Radu Mihnea tarafından Eflak içindeki Radu Şerban taraftarları bir bir öldürülerek, Radu Şerban'ın Eflak içinden destek alması zora girdi. En nihayetinde Gavrilă'nın tahta gelmesiyle Eflak'ta dengeler yeniden Osmanlı lehine gelişme gösterdi. Bu andan itibaren Eflak'taki kontrolü ele alan Osmanlılar, asıl kontrolü yeniden sağlamış oldu.

Boğdan voyvodalığına gelince, Ieremia'nın hâkimiyetinde gayet huzurlu ve barış içinde bir hayat süren bu beylik, Ieremia'nın ölümüyle birlikte Boğdan tahtındaki varisin kim olacağı konusunda hem Lehistan'ı hem de Osmanlı idarecilerini endişeye sevk etmiştir. Her iki tarafa da iyi hizmet eden Ieremia iki taraftan da çok takdir toplamıştı. Ieremia'dan sonra kardeşi Simion bu tahta layık görülse de, kendisinin ani şekilde ölümü Boğdan için yeni bir kaygı olmuştur. Akabinde ülkede ikiliğe sebep olan bu ölümle birlikte Boğdan tahtına kimin geçeceği

bir soru işareti olmuştur. İşte Lehistan ve Osmanlıların anlayamadığı bu isimle birlikte, ülkedeki boyarlar Simion'un oğlu Mihăilaş'ı destekleyenler ve Ieremia'nın oğlu Konstantin'i destekleyenler şeklinde iki gruba bölündü. Boğdan'daki etkisini kullanan Osmanlılar, Mihăilaş'ı voyvoda seçerek, Lehistan'ı Boğdan'dan uzaklaştırmak istemiştir. Ancak Lehliler, gizliden Konstantin'e destek vererek, Onun Boğdan voyvodası olmasını sağladılar. Bu dönemde Mihăilaş'ın talihsizce ölümüyle birlikte Osmanlılar, Boğdan'da yeni bir aday destekleme yoluna gittiler. Nitekim Ştefan Tomşa Osmanlılarca desteklenerek Boğdan'ın yeni hâkimi oldu. Ancak Ştefan Tomşa'nın zalim yönetimi çok tepki topladı. Nihayetinde Osmanlılar, Leh yakınlığı ile bilinen Movilă ailesinden voyvoda seçmeye mecbur kaldı. Söz konusu Boğdan voyvodalığı bu şekilde tam 10 yıl süren iç mücadelelere konu oldu. Özellikle Hotin savaşının ardından Boğdan'daki kontrolü sağlayan Osmanlılar, Eflak ve Boğdan'a istedikleri voyvodaları atayarak buraları eskiden olduğu yönetmeye devam ettiler.

KAYNAKÇA

1- ARŞİV KAYNAKLARI

A) BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

- A.DVN** : 6/10, 11/91, 21/17, 10/100, 14/34, 14/80.
- AE. SSÜL. I** : 165/3.
- C. ASK** : 609/25711.
- C. SM** : 33/6689.
- İE. DH** : 1/65, 7/690, 16/1513, 5/472.
- İE. ML** : 2/172.
- İE. HAT** : 1/3.
- MD** : 8, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 106, 937, 938, 940.
- MD. ZYL** : 2, 4, 8.
- MAD** : 867, 9824.
- KKd** : 70, 71, 118, 128, 1773, 1776, 1779, 1788, 1790, 1870.

B) TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİ

- T SMA. E** : 394/27, 660/23, 7162, 810/31, 851/35, 852/112, 873/40, 951/29, 9614, 54/1176.

2- YAYINLANMIŞ ARŞİV BELGELERİ

3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), (Haz. İdris Bostan, Feridun Emecen vd.), Ankara, 1993.

6 Numaralı Mühimme Defteri (972/1564-1565), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, C. I-II, (Haz. Vahdettin Atik, Hacı Osman Yıldırım, Mustafa Serin vd.), Ankara, 1995.

7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), “Tıpkı Basım, Özet-Transkripsiyon-İndeks”, (Baskıya Haz. Murat Şener, Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Yıldırım vd.), C. I-II-III, Ankara, 1997-1999.

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, C. II, (Yay. Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik v.d.), Ankara, 1996.

82 Numaralı Mühimme Defteri (1026-1027/1617-1618), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, (Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.), Ankara, 2000.

83 Numaralı Mühimme Defteri (1036-1037/1626-1628), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, (Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik vd.), Ankara, 2001.

85 Numaralı Mühimme Defteri (1040-1041-1042/1630-1631-1632), “Özet-Transkripsiyon-İndeks”, (Yay. Haz. Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik v.d.), Ankara, 2002.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri, II. Kitap (II. Bâyezıd Devri Kanunnameleri)*, İstanbul, 1990.

_____, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri, 8. Kitap (III. Murad Devri Kanunnameleri)*, İstanbul, 1994.

_____*Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 3. Kitap (Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnameleri)*, İstanbul 1991.

Călători Străini Despre Țările Române, (Volum înrijit de Maria Holban și colab.), Vol. I-V, Editura Științifică, București, 1968-1973.

Călători Străini Despre Țările Române, Supliment I, (Volum întocmit de Ștefan Andreescu, Maria Coman vd.), Editura Academiei Române, București, 2011.

CORFUS, İlie, *Documente Privitoare la Istoria României Culese din Arhivele Polone. Secolul al XVI-lea*, București, 1979.

_____, *Documente Privitoare la Istoria României Culese din Arhivele Polone. Secolul al XVII-lea*, București, 1983.

_____, *Documente Privitoare la Istoria României Culese din Arhivele Polone. Secolele XVI-lea i, al XVII-lea*, București, 2001.

____, *Mihai Viteazul și Polonii*, București, 1937.

Documente Străine Despre Români, (Culegere de Documente Intocmită de: Manole Neagoe vd. Au colaborat: Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu vd.), Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, București, 1979.

DRH, A, (volum întocmită de Leon Șimanschi vd.), Vol. II (1449-1486), Editura Academiei R.P.S., București, 1976.

DRH, A, (volum întocmită de Ioan Caproșu), Vol. VI (1571-1584), Editura Academiei, București, 2012.

DRH, B, (volum întocmită de P.P. Panaitescu ve Damaschin Mioc), Vol. I (1247-1500), Editura Academiei R.P.S., București, 1966.

DRH, B, (volum îngrijit de Ștefan Ștefanescu ve Olimpia Diaconescu), Vol. VII (1571-1575), București, 1988.

GEMİL, Tahsin, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta Otomană în Documente Turcești (1601-1712)*, București, 1984.

IORGA, Nicolae (de Povestire și Izvoare), *Studii și Documente cu Privire la Istoria Românilor*, Vol. IV, București, 1902.

HURMUZAKÎ, Eudoxiu, *Documente Privitoare Istoria Românilor*, Vol. I Suplement II (1510-1600), Vol. II/Partea I (1451-1575), Vol. III (1576-1599), Vol. III/Partea II (1576-1600), Vol. IV/Partea I (1600-1649), Vol. IV/Partea II (1600-1650), Vol. VIII (1376-1650), Vol. XI (1517-1612), Vol. XV/Partea I (1538-1600), București, 1888-1911.

MAXÎM, Mihai, *Noi Documente Turcești Privind Țările Române și Inalta Poartă (1526-1602)*, Muzeul Brăilei-Editura ISTORS, Brăila, 2008.

____, *O Istorie Relațiilor Româno-Otomane cu Documente Noi Din Arhivele Turcești*, Vol. I: Perioada Clasică (1400-1600), Editura ISTORS, Brăila, 2012.

MEHMET, Mustafa Ali, *Documente Turcești Privind Istoria României (1455-1774)*, Editura Academiei R.S.R, Vol. I, București, 1976.

Mihai Viteazul în Conștiința Europeană: (Lucrarea întocmită de Ion Ardeleanu, Vasile Arimia vd.), Documente Externe-Cronicari și Istorici Străini Secolele XVI-XVIII Texte alese, Vol. I-II, Editura Academiei R.P.S, București, 1982-1983.

PANAÎTESCU P. Petre, *Documente Privitoare la Istoria Lui Mihai Viteazul*, Fundația Regală Universitară Carol I, București, 1936.

TAPPE, E.D., *Documents Concerning Romanian History (1427-1601)*, Collected From British Archives, London, Hague, 1964.

Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri, (Yay. Halil Sahillioğlu), IRCICA İstanbul, 2002.

VERESS, Andrei, *Documente Privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești: Acte și Scrisori*, Vol. I (1527-1572), Vol. II (1573-1584), Vol. III (1585-1592), Vol. IV (1593-1595), Vol. V (1596-1599), Vol. VI (1600-1604), Vol. VII (1602-1606), Vol. VIII (1607-1613), Vol. IX (1614-1636), Cartea Românească, București, 1929-1937.

Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri, (Yay. Haz. Numan Yekeler, Vahdettin Atik vd.), T.C. Başbakanlık Arşivi Yayınları, İstanbul, 2014.

3- KAYNAK ESERLER

Aşık Paşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, tıpkıbasım (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2013.

COSTÎN, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă Încoace*, (Ediție Critică de P. Panaitescu), Fundația Regală Pentru Literatură și Artă, București, 1944.

COSTÎN, Nicolae, *Scrieri: Letopisețul Moldovei de la Zidirea Lumii și Până la 1601. Letopisețul Țării Moldovei 1709-1711*, (Ediție îngrijită de Svetlana Korolevschi), Vol. I, Hyperion, Chișinău, 1990.

Dukas, *Bizans Tarihi*, (Çev: Vl. Mirmiroğlu), İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul, 1956.

Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, İndeksli Tıpkıbasım, (Yay. Haz. Seyit Ali Kahraman), V. ve VI. Cilt, Ankara, 2014.

Kâtib Çelebi, *Fezleke (1000-1065/1591-1655)*, C. I-II, (Haz. Zeynep Aycibin), Çamlıca, İstanbul, 2016.

Hoca Saadettin, *Tacû't-Tevarih*, C. I-II, İstanbul, 1279-1280.

Feridun Bey, *Münşeâthü's-Selâtin*, C. I-II, İstanbul, 1274.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr*, C. I, Tıpkıbasım, (Haz. Ali Çavuşoğlu ve Ahmet Uğur), TTK, Ankara, 2009.

İbn Kemâl, *Tevârîh-i Âl-i Osmân VIII. Defter*, (Haz. Ahmet Uğur), TTK, Ankara, 1997.

İbrahim Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Matbah-ı Amire, C. I-II, İstanbul, 1282.

İdrisi Bitlisi, *Heşt Behişt*, VII. Ketibe Fatih Sultan Mehmet Devri 1451-1481, (tashih-tahkik-çeviri Muhammed İbrahim Yıldırım), TTK, Ankara, 2013.

İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihîşt*, (Nşr. Mehmet Karataş-Selim Kaya-Yaşar Baş), C. II, Betav Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yay, Ankara, bsy.

Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri, (Haz. Halil Sahillioğlu), IRCICA, İstanbul, 2004.

Letopiseşul Cantacuzinesc: Istoria Ţării Romîneşti (1290-1690), (Editiie Critică Întocmită de C. Grecescu şi D. Simonescu), Editura Academiei R.P.R, Bucureşti, 1960.

KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei 1608-1665*, (Traducarea, studiul introductiv şi indicele de G. Duzinchevici ve E. Reus-Mirza), Editura Academiei R.P.R, Bucureşti, 1965.

KNOLLES, Richard, *The Generall Historie of the Turkes, from the first begining of that Nation to the Rising of the Ottoman Familie:Untill all the Notable Expeditions of the Christian Princes Against Them*, London, 1603.

Naîmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, (Haz. Mehmed İpşirli), C. I-II, Ankara, 2007.

Nicolai Isthvanfi Pannoni, *Historiarum de Rebus Ungaricis*, libri XXXIV.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, (Yay. Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen), C. I-II, 4. Basım, TTK Basımevi, Ankara, 2014.

Oruç Beğ Tarihi, (Haz. Necdet Öztürk), Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008.

Osmanlı Tarihine Aid Belgeler Telhisler (1597-1607), (Haz. Cengiz Orhonlu), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.

POPESCU, Radu, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, (Introducere și Ediție Critică Întocmite de Const. Grecescu), Editura Academiei R.P.R., București, 1963.

SAGREDO, Giovanni, *Memorie Istoriche de Monarchi Ottomani*, Bologna, 1674.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, (Haz. Mehmet İpşirli), C. I-II, 2. Baskı, TTK, Ankara, 1999.

Solak-Zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solak-Zâde Tarihi*, İstanbul, 1297.

Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadrî) Efendi Târîhi (Metin ve Tahlil), C. I, (Haz. Ziya Yılmaz), TTK, Ankara, 2003.

URECHE, Grigorie, *Letopiseșul Tarii Moldovei Pana La Aron Voda (1359-1595)*, (Ediție de Constantin Giurescu), București, 1916.

4- KİTAPLAR

ALTINÖZ, İsmail, *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, TTK Basımevi, Ankara, 2013.

ANDEA, Avram, Susana Andea, Constantin Bălan v.d., *Istoria Românilor*, Vol. V (O Epoca de Înnori în Spirit European 1601-1711/1716), Editura Enciclopedică, București, 2003.

AUREL POP, Ioan, NÄGLER, Thomas vd., *Istoria Transilvaniei*, Vol. I (până la 1541)- Vol. II (de la 1541 până la 1711), Academia Română Centrul de Studii Transilvaniei, Ediția a III-a, Cluj-Napoca-Deva, 2016.

BĂLCESCU, Nicolae, *Românii Supt Mihai Voidvod-Viteazul*, Editura Albatros, Ediția a II-a, bsy.

BEJENARU, N. C., *Ștefan Tomșa II (1611-1616: 1621-1623) și Rivalitatea Turco-Polonă Pentru Moldova*, Iași, 1926.

BOSTAN, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, TTK Basımevi, Ankara, 1992.

BRĂTIANU, Gheorghe, *Sfatul Domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*, Editura Enciclopedică, București, 1995.

BRÎE, Mircea, *O Istorie Socială a Spațiului Românesc (De la Începuturile Statalității Dacice Până la Întrezărirea Modernității)*, Oradea, 2005.

CANTACUZÎNO, Gheorghe, Mihai Maxim v.d., *Istoria Militară A Poporului Român*, Epoca de Glorie A Oastei Celei Mari. A Doua Jumătate A Secolului Al XIV-lea-Prima Jumătate A Secolului Al XVI-lea, Vol. II, Editura Militară, București, 1986.

CANTEMİR, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura Litera, Chișinău, 2001.

CÎOBANU, Veniamin, *Țările Române și Polonia Secolele XIV-XVI*, Editura Academiei R.S.R., bsy, București.

___, *Politică și Diplomatie în Secolul Al XVII-lea, Țările Române În Raporturile Polono-Ottomano-Habsburgice (1601-1634)*, Editura Academiei Române, București, 1994.

COLONEL, Marin George, *Baba Novac, Capitan in Oastea Lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1975.

COMAN, Marian, *Putere și Teritoriu (Țara Românească Medievală Secolele XIV-XVI)*, Polirom, București, 2013.

CONSTANTINOV, Valentin, *Țara Românească și Țata Moldovei în Timpul Domniilor Lui Radu Mihnea*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2007.

COSTĂCHEL, V., P. Panaitescu ve A. Cazacu, *Viața Feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editură Științifică, București, 1957.

DAVÍD, Gheorghe, *Petru Șchiopul*, Editura Militară, București, 1984.

DECEI, Aurel, *Relații Romaăna-Orientale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

DEMENY, Ludovic ve Paul Cernovodeanu, *Relațiile Politice Ale Anglie cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI-XVIII*, București, 1974.

DEMİR, Dragnev, Baidaus Eduard vd., *Domnii Țării Moldovei*, CIVITAS, Chișinău, 2005.

DJVARA, Neagru, Radu Oltean, *From Vlad the Impaler to Dracula the Vampire*, (Translated by Alistair Ian Blyth), Humanitas, Bucharest, 2011.

DUMÎTRAN, Ana, Lorand Madly ve Alexandru Simon (ed.), *Extincta est Lucerna Orbis: John Hunyadi and His Time*, Melages d'Histoire Generale, Nouvelle Serie I/2, Romanian Academy Center for Transylvanian Studies, IDC Press, Cluj-Napoca, 2009.

EKREM, Mehmet Ali, *Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi ve Kronikler*, TTK Yayınları, Ankara, 1993.

FELEZEU, Călin, *Principatul Transilvaniei în Epoca Suzeranității Otomane (1541-1688)*, Bybliotek, Cluj-Napoca, 2013.

_____, *Imaginea Otomanului și a Civilizației Otomane în Cultura Românească*, Bybliotek, Cluj-Napoca, 2012.

GEMİL, Tasin, *Romanians and Ottomans in the XIVth-XVIth Centuries*, (Translated by Remus Bejan ve Paul Sanders), Editura Enciclopedică, București, 2009.

_____, *Țările Române în Contextul Politic Internațional (1621-1672)*, Editura Academiei R.S.R, București, 1979.

GIURESCU, Dinu C., *Țara Românească în Secolele XIV-XV*, Editura Științifică, București, 1973.

_____, *Ion Vodă Cel Viteaz*, Ediția II-lea, Editura Științifică, București, 1966.

GIURESCU, Constantin, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II (De la Mircea Cel Bătrân și Alexandru Cel Bun Până la Mihai Viteazul), Fundația Pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București, 1937.

_____, ve Dinu C. Giurescu, *Îstoria Românilor (de la mijlocul Secolului Al XIV-lea Până la Începutul Secolului Al XVII-lea)*, Vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

GOROVEI, Ștefan S., *Petru Rareș*, Editura Militară, București, 1982.

GRIGORAȘ, Nicolai, *Insituții Feudale Din Moldova. I. Organizare de Stat Până la Mijlocul Sec. Al XVIII-lea*, București, 1971.

GÖKBİLGİN, Tayyib, *Kanuni Sultan Süleyman*, MEB Basımevi, İstanbul, 1992.

HASDEU, *Oamenii Mari Ai Romaniei Ion Voda Cel Cumplit Aventurile, Domnia, Resboiele, Mortea Lui, Rolul Seii in Istoria Universitala și in vieta Poporului Roman (1572-1574)*, Editura librăriei Carol Müller, București, 1894.

HINZ, Walther, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1990.

HITCHİNS, Keith, *Ottoman Domination of Moldavia and Wallachia in the Sixteenth Century*, Asian Studies, bsy, India.

HRISTODOL, Gheorghe, PASCU, Ștefan vd., *Bibliografrafiya Istorica a României*, Editura Academiei Române, Vol. I-X (1944-2004), București, 1970-2005.

IACOB, Aurel, *Țara Moldovei în Vremea Lui Ștefan Tomșa Al II-lea*, Muzeul Brăilei Editura Istros, Brăila, 2010.

IORGA, Nicolae, *Istoria Lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1968.

_____, *Scrisori de Boieri Scrisori de Domni*, Vălenii de Munte, 1925.

_____, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev: Nilüfer Epçeli, C. III (1538-1640), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009.

İLİESCU, Octavian, *Moneda în Romăna (491-1864)*, Editura Meridiane, București, 1970.

İNALCIK, Halil, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, TTK Basımevi, 5. Baskı, Ankara, 2014.

_____. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, 25. Baskı, İstanbul, 2018.

_____. *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, (Çev. Halil Berktaş), C. I, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

_____. ve OĞUZ Mevlüt, *Gazavât-ı Sultân Murât b. Mehemmed Hân, İzledi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatname*, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1989.

KOLODZIEJCZYK, Dariusz, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania (International Diplomacy on European Periphery (15th-18th Century) A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents)*, BRILL, Leiden-Boston, 2011.

KÖKSAL, Yonca ve POLATEL, Mehmet (ed.), *Avrupa Arşivlerinde Osmanlı İmparatorluğu*, Vekam Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2014.

LUCA, Cristian, *Petru Cercel un Domn Umanist în Țara Românească*, Editura Militară, București, 2000.

MAXİM, Mihai, *L'Empire Ottoman Au Nord Du Danube*, "et l'autonomie des Principautés Roumaines au XVI e siècle Études et Documents", Les Éditions Isis, İstanbul, 1999.

_____. *Romano-Ottomanica*, "Essays-Documents From The Turkish Archives", Isis Press, İstanbul, 2001.

MUREȘANU, Camil, Mihai Maxim, Ștefan Ștefănescu v.d., *Istoria Românilor*, Vol. IV (De la Universalitatea Creștină Către Europe, "Patriilor"), Editura Enciclopedică, București, 2001.

ÖZTÜRK, Yücel, *Özü'den Tuna'ya Kazaklar-I*, Yeditepe Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2004.

PALADE, Lucian Constantin, *Relațiile Țării Românești cu Ungaria și Imperiul Otoman în Secolul Al XV-lea*, Ars Docendi, București, 2009.

PASCU, Ștefan, *Petru Cercel și Țara Românească la Sfârșitul Sec. XVI*, Sibiu, 1944.

PÂSLARIUC, Virgil, *Raporturile Politice Dintre Marea Boierime și Domnie în Țara Moldovei, Pontus, Chișinău*, 2005.

RĂDVAN, Laurențiu, *At Europe's Borders: Medieval Towns in The Romanian Principalities*, (Translated by Valentin Cırdei), BRILL, Leiden-Boston, 2010.

REZACHEVICI, Constantin, *Cronologia Critică A Domnilor Din Țara Românească și Moldova (1334-1881)*, Vol. I (Secolele XIV-XVI), Editura Enciclopedică, București, 2001.

The European Tributary States of The Ottoman Empire in The Sixteenth and Seventeenth Centuries, (Edited by Gabor Karman ve Lovro Kuncevic), Brill, Leiden-Boston, 2013.

TANSEL, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, TTK, 3. Baskı, Ankara, 1999.

_____, *Sultan II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı*, MEB Yay., İstanbul, 1996.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I-IV, TTK Yay., Ankara, 1988.

VİCOL, Cristian, *O Scurtă Istorie A Timișorei Până la 1716*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2016.

ZAHARIA, Nicolae, *Moldova Între Polonia și Imperul Otoman in Secolul Al XVI-Lea*, Editura Larisa, 2011.

5- MAKALELER

ACUN, Fatma, “Celâlî İsyânları (1591-1611)”, *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, ss. 695-708.

ANDREESCU, Ștefan, “Legături Politice Între Țara Românească și Moldova (1574-1593)”, *Rdl*, Tom 32, Nr: 7, București, 1979, ss. 1235-1256.

___, “O Pace Prefacuta La Dunare De jos: Tratatulele Transilvano-Muntene Cu Poarta Din Anii 1597-1598”, *RI*, Tom V, Nr: XI-XII, București, Noiembrie-December 1994, ss. 1119-1148.

___, “Radu Mihnea Corvin, Domn al Moldovei și Țării Românești”, *Rdl*, Tom 39, Nr: I, București, Ianuarie 1986, ss. 3-30.

ARDELEAN, Aurel ve Alexandru Roz, “The Battle Of Gurușlau (3 August 1601)”, *Alma Mater Prolissensis*, Anul II, Nr: 4, Zalău, 2001, ss. 58-61.

ANTOCHE, Emanuel Constantin, “La Victorie de Radu Șerban, Prince de Valachie A La Bataille D’Ogretin-Teișani (23-24 Septembre 1602)”, *RIM*, Nr: 3-4, București, 2014, ss. 60-71.

AYDIN, Mahir, “Eflak Beyliği”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2013-1, S: 23, ss. 1-24.

BARUTOĞLU, Harun, “Yuvan’ın İsyânına kadar Osmanlı-Boğdan Münasebetleri ve Yuvan’ın İsyânının Sebepleri”, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S: 54, Yıl: 2017, ss. 260-268.

BĂNESCU, N., “Opt Scrisori Turcești ale lui Mihnea al II-lea Turcitul”, *MSȘI*, s. III, Tom. VI, București, 1927, ss. 177-199.

BEJENARU, N. C., “Gaspar Grațiani domnul Moldovei (1619-1620) și Luptele Turco-Polone din 1620”, *CI*, Anul I, Iași, 1925, ss. 79-99.

BELDÎCEANU, N., “Eflak”, *EI*, Vol. II, Leiden E.J. Brill, 1991, ss. 687-689.

BERÎNDEÎ, Mihnea, “Le Problème des Cosaques Dans la Seconde Moitié du XVIe Siècle. A Propos de la Révolte de Ioan Vodă Voiévode de Moldavie”, *Cahiers du Monde Russe Et Sovietique*, Vol. XIII, MCMCXXII, 1972, ss. 338-367.

BERZA, Mihai, “Haracul Moldovei și Țării Românești în sec. XV-XIX”, în *SMIM, Vol. II, București, 1957*, ss. 7-47.

BİLGİN, Arif, “Osmanlı Sarayında Tüketilen İki Zıt Tadın Baş Temsilcileri: Tuz, Şeker ve Bal”, *Tuz Kitabı*, (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Mesut Şen), İstanbul, 2004, ss. 281-296.

___, “Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfağı”, *Türk Mutfağı*, (Editörler: Arif Bilgin, Özge Samancı), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2008, ss. 71-93.

BODEANU, Ghenadie, “Perioada Movileștilor în Istoria Țării Moldovei”, *Revista de Istorie A Moldovei, CIVITAS*, Chișinău, 2003, ss. 74-86.

CERNOVODEANU, Paul, “Transilvania și Războiul de 30 de Ani”, *SAI*, Nr: 21, București, 1973, ss. 18-28.

CÎHODARU, Constantin, “Campania Lui Mihai Viteazul in Moldova (Mai-Iunie 1600)”, *CI*, Iași, 1974, 131-145.

CÎOCÎLTAN, Alexandru, “Wallachian Câmplung Between Sigismund of Luxemburg and the Ottomans”, *Transilvanian Review*, Vol. XVIII, Supplement 2, Cluj Napoca, 2009, ss. 157-166.

CÎOCÎLTAN, Virgil, “Competiția pentru Controlul Dunării Inferioare (1412-1420)”, *Rdl*, Tom. 35, Nr: 11, București, Noiembrie 1982, ss. 1191-1203.

CÎORĂNESCU, Alexandru, “Știri Noi din Domnia lui Ion Voda Cel Cumplit”, *RI*, Vălenii de Munte, 1934, ss. 156-175.

CÎUREA, Dimitrie, “Despre Ieremia Movilă și Situația Politică Moldovei La Sfirșitul Sec. XVI și Începutul Sec. XVII”, *SCȘI*, Anul VIII, Fasc. 2, Iași, 1957, ss. 324-337.

___, “Domnia Munteană a Lui Simion Vodă Movilă”, *CI*, Anul XIII-XVI Nr: 1-2, Iași, 1940, ss.113-132.

___, “Relațiile Externe Ale Moldovei în Secolul Al XVI-lea”, *CI*, An. XIII-XIV, Nr: 1-2, Iași, 1940, ss. 1-47.

COLUMBEANU, Sergiu, “Acțiunile Navale Ale Lui Mihai Viteazul Pentru Stăpînirea Dunării”, *Rdl (375 de Ani de la Unirea Țărilor Române supt Mihai Viteazul)*, Tom. 28, Nr: 4, Editura Academiei R.S.R, 1975, ss. 483-494.

CORFUS, Îlie, “Contribuțiuni Noui Privitoare La Petru Vodă Alexandrovici Zis Petru Cazacul”, *în CC X*, Cernăuți, 1936-1939, ss. 483-492.

DECEÏ, Aurel, “Eflak”, *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 178-189.

_____, “Boğdan”, *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. II, MEB Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 697-705.

_____, ve M. Tayyib Gökbilgin, “Erdel”, *İslam Âlemi Tarihi, Coğrafya, Etnografya ve Biyografi Lügati*, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 293-306.

DELETANT, Dennis, “Moldavia Between Hungary and Poland (1347-1412)”, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 64, Nr. 2, London, 1986, ss. 189-211.

DOGARU, Mircea, “Campania Din 1600 În Moldova”, *RIM*, Nr: 2, București, 2000, ss. 14-24.

EMECEN, Feridun, “Osmanlı Sınırları Nerede Başlar, Nerede Biter?”, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011, ss. 195-217.

_____, “Osmanlıların Tuna’nın Kuzeyine Yönelik İlgileri XVI. Asırda Erdel Örneği”, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, Timaş Yayınları 2. Baskı, İstanbul, 2011, ss. 221-238.

_____, “Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme, Ahkâm-ı Şikâyet”, *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan, Devlet ve Toplum*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2011, ss. 111-157.

_____, “Uzun Savaşların Başlaması (1592-1606) ve Zitvatorok Anlaşması: Dönemin Çağdaş Osmanlı Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş, 2. Baskı, İstanbul, 2011, ss. 279-295.

___, “Haraçgüzar”, *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, ss. 90-92.

FLOAREȘ, Dan, “O Tipăritură din Anvers Privitoare la Evenimente din Domnia Lui Gaspar Grațiani (1620)”, *CI (Seria Nouă)*, XXXII, Iași, 2013, ss. 195-210.

FODOR, Pal, “Osmanlı-Avusturya Savaşları Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1593-1606)”, *Osmanlı*, C. I, Ankara, 1999, ss. 452-455.

GEMİL, Tahsin, “Date Noi Privind Haraciul Țărilor Române în Secolul al XVII-lea” *Rdl*, 30, Nr: 8, București, 1977, ss.1433-1446.

___, “Două Documente Tătărești Referitoare La Campania din 1476 a Sultanului Mehmed al II-lea în Moldova”, *AIAX*, Tom. V, Iași, 1968, ss. 185-194.

GONȚA, Alexandru I., “Campania Lui Mihai Viteazul in Moldova”, *Rdl*, Anul XIII 4, București, 1960, ss. 141-156.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “La Structure Des Relation Turco-Roumaines Et Des Raisons De Certains Hüküms, Ferman, Berat Et Des Ordres Des Sultans Adressés Aux Princes De La Moldavie Et De La Valahie Aux XVIe et XVIIe Siecles”, *Bellesten*, XLII, No: 165-168, Ankara, 1978, ss. 761-773.

GÖLNER, C., “Prezița Domnilor Români în Miliția Christiana”, *RI*, Vol. XXIX, Nr: 7-12, Iulie-Decembrie 1943, ss. 215-228.

GREENWOOD, Antony, “The Sixteenth Century Celepkeşan Registers in the Turkish Prime Ministerial Ottoman Archives, *CIÈPO Osmanlı ve Öncesi Araştırmaları Uluslar arası Komitesi VII. Sempozyum Bildirileri*, Peç 7-11 Eylül 1986, (Haz. Jean-Loui Bacque-Grammot vd.), TTK Basımevi, Ankara, 1994, ss. 409-427.

GRÎGORAȘ, Nicolai, “Lupta de Eliberare Condușă de Ion Vodă Cel Viteaz (Februarie-Iunie 1574)”, *CI*, Serie Nouă V, Muzeul de Istorie A Moldovei, Iași, 1974, ss. 101-130.

___ “Relațiile Moldovei cu Imperiul Otoman Pînă la Domnia Lui Ștefan Cel Mare”, *Rdl*, Tom. 28, Nr: 1, București, 1975, ss. 33-49.

GUBOĞLU, Mihail, “Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında”, *VIII. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara:11-15 Ekim 1976), C. II, TTK Yayınları, Ankara, 1981, s.751-782.

_____. “Osmanlılar ile Romen Ülkeleri Arasında İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar”, *IX. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara:21-25 Eylül 1981), C. II, TTK Yayınları, Ankara,1988, s. 829-843.

_____. “Fatih ve Sultan Selim’in Boğdan Voyvodalarına Yazdığı Slavca Mektuplar”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, 1969, no: 19, s. 31-36.

_____. “Fatih’in Stefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi (1474-1476)”, *Belleten*, C. XLVII, S: 185-188, TTK Basımevi, Ankara,1984, s. 139-176.

_____. “Kanuni Sultan Süleyman’ın Boğdan Seferi ve Zaferi”, *Belleten*, C. L, S: 198, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s. 727-805.

_____, “La Structure Des Relation Turco-Roumaines Et Des Raisons De Certains Hüküms, Ferman, Berat Et Des Ordres Des Sultans Adressés Aux Princes De La Moldavie Et De La Valahie Aux XVIe et XVIIe Siecles”, *Belleten*, XLII, No: 165-168, Ankara, 1978, ss. 761-773.

_____, “Le Tribut Payé Par Les Principautés Roumaines A La Porte Jusqu’au Début Du XVIe Siècle”, *Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan’a Armağan*, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1985, ss. 59-138.

GÜÇER, Lütfi, “XV-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İnhisarı ve Tuzların İşletme Nizamı”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 23, 1-2 (1962-1963), ss. 97-143.

HOLBAN, Th., “Contribuții la Istoria Domniei Muntenesti a Lui Simion Movilă”, *RI*, Anul al XXIII-lea, București, April-Lunie 1937, ss. 147-154.

IORGA, Nicolae, “Noi Porunci Turcești catre Domnii Noștri (1572-1658)”, *RI*, Anul XX-lea, N-le 10-12, Vălenii de Munte, Octombrie-December 1934, ss. 351-383.

____, “Fântâna lui Alexandru Vodă Mircea”, în *BCMI*, Anul XXVI, Nr: 75, Vălenii de Munte, 1933, ss. 32.

____, “Doamna Lui Ieremia Voda”, în: *AARMSI*, s. II, Tom. XXXII, București, 1910, ss. 1019-1082.

____, “Pretendenți Domnești în Secolul al XVI-lea”, în *AARMSI*, s. II, Tom. XIX, București, 1898, ss.193-274.

İNALCIK, Halil, “Murad II”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul, 2006, ss. 164-172.

____, “Boghdan”, *EI*, Vol. I, Leiden E.J. Brill, 1986, ss. 1252-1253.

İNBAŞI, Mehmet, *Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti, Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, ss. 154-164.

İLGÜREL, Mücteba, “İstimâlet”, *DİA*, C. XXIII, İstanbul, 2001, ss. 362-363.

İLİEŞ, Aurora, “Şitiri în Legatura cu Exploatarea Sarii în Țara Românească (Secolele XV-XIX)”, *SMIM*, Vol. VII, 1974, ss. 223-242.

Maria Ivanics-Ress, “Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Kırım Tatarlarının Rolü (1593-1606)”, *Osmanlı*, C. I, Ankara, 1999, ss. 456-464.

KALLEK, Cengiz, “Haraç”, *DİA*, C. XVI, İstanbul, 1997, s. 71-90.

KARPAT, Kemal, “Eflak”, *DİA*, C. X, İstanbul, 1994, ss. 466-469.

____, “Erdel”, *DİA*, C. XI, İstanbul, 1995, ss. 280-283.

KARACA, Filiz, Pişkeş, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 294-296.

KAZALAK, Kadir-Tufan Gündüz, “II. Osman'ın Hotin Seferi (1621)”, *OTAM*, Sa: 14, Ankara, 2003, ss. 129-144.

KILINÇ, Arzu, “Eflak-Boğdan ve Karadeniz'de Bal ve Bal Mumu”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl III, S: 1/1, (Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun) Ocak 2011, ss. 40-56.

LUNGU, Vasile, “Mihăilaș Movilă și Moldavia în anul 1607”, *CI*, Nr: 1, Anul VIII-IX, Iași, 1932-1933, ss. 89-103.

MAXİM, Mihai, “XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Akçenin Devalüasyonu ve Eflak-Boğdan’ın Haracı Üzerine Etkisi”, *IX. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara:21-25 Eylül 1981), C. II, TTK Yayınları, Ankara, 1988, ss. 1001-1009.

____, “Haraciul Moldovei și Țării Românești în ultimul Sfert al Veacului XVI”, *SMIM*, București, 1994, ss. 3-46.

____. “XVI. Asrın İkinci Yarısında Eflak-Boğdan’ın Osmanlı İmparatorluğuna Karşı İktisadi ve Mali Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler”, *VII. Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler (Ankara: 25-29 Eylül 1970), C. II, TTK Yayınları, Ankara, 1973, s. 553-566.

____. “Voyvoda”, *DIA*, C. XLIII, İstanbul, 2013, s. 127-129.

____. “Romanya”, *DIA*, C. XXXV, İstanbul, 2008, 167-172.

MEHMET, Mustafa Ali, “Din Raporturile Moldovei cu Imperul Otoman În a Doua Jumătate A Veacului Al XV-lea”, *Rdl*, Anul XIII, București, 1960, ss. 165-177.

MİHORDEA, V., “Raporturile Moldovei și Țării Românești cu Tătarii în Secolele XVI-XVIII”, *Rdl*, Tom. 32, Nr: 6, București, 1979, ss. 1069-1095.

MİNEA, Ilie, “Aron Vodă și Vreemea Sa”, *CI*, Anul VIII-IX, Nr: 1, Iași, 1932-33, ss. 104-184.

MİLEWSKI, Dariusz, “A Campaign of Great Hatman Jan Zamoyski in Moldavia (1595). Part I. Politico-Diplomatic and Military Preliminaries”, *CCX*, Nr: 2, XVIII, 2012, ss. 261-286.

MOTOGNA, Victor, “Ceva Nou despre Alexandru-Voda, Fratele lui Ion Potcoava (1578)”, *RI*, Anul XII, N-le 1-3, București, Ianuar-Mart 1926, ss.1-5.

____, “Razboaiele Lui Radu Șerban (1602-1611)”, *AARMSI*, s. III, Tom. VI, București, 1926, ss. 241-325.

NASTASE, Gheorghe I., “Istoria Moldovenească Din Kronika Polska a Lui Bielski”, *CI*, Anul I, Iași, 1925, ss. 114-158.

ÖNTUĞ, M. Murat, “Karadeniz’deki Kazak Tehlikesi ve Özü Kalesi (1580-1630)”, 38. *ICANAS Uluslar arası Asya Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, C. V, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 2012, s. 2313-2329.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Boğdan”, *DİA*, C. VI, İstanbul, 1994, s. 269-274.

ÖZDEMİR, Mehmet, “1582 şenliğine Dair Yeni Keşfedilen Bir Eser: Ferâhî Sûrnâmesi”, *V. Uluslar arası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri (19-21 Mayıs 2017)*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, 2018, ss. 379-414.

ÖZVAR, Erol, “Voyvoda”, *DİA*, C. XLIII, İstanbul, 2013, ss. 129-131.

PANAİTE, Viorel, “Osmanlı Hâkimiyeti’nin Tuna Nehri’nin Kuzeyinde Yayılışı: XIV. ve XVI Yüzyıllarda Eflak ve Boğdan”, (Çev. Numan Elibol), *Türkler*, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 206-217.

_____, “Haraçgüzarların Statüleri: XV. ve XVII. Yüzyıllarda Eflak, Boğdan ve Transilvanyalılar Üzerine Bir Çalışma”, *Osmanlı*, C. I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 373-383.

_____, “Custom in The 16th-18th Centuries Ottoman-Romanian Relationship (Starting Points For a Historiographical Debate)”, *RESEE*, Tome XXXI, No: 1-2, Bucharest, 1993, ss.171-185.

PANAİTESCU, P. Petre, “Sfirşitul Lui Iancu-Voda Sasul, Anul al X-lea, n-le 7-9”, *RI*, Vălenii de Munte, Lulie Septembre 1924, ss. 169-178.

_____, “De ce n-au Cucerit Țările Române”, *Studii de Istorie Economică și Socială*, București, 1947, ss. 131-159.

PAPP, Sándor, “Eflak ve Boğdan Ahidnameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuzeybatı Hududundaki Hıristiyan Vassal Ülkeleri”, *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 744-753.

PAPOCOSTEA, Șerban, “Politica Externa a Lui Ștefan Cel Mare”, *Rdl*, Tomul 28, Nr: 1, București, 1975, ss. 15-32.

POPA, Marcel D., “Aspecte ale Politicii Internaționale a Țării Românești și Moldovei in Timpul lui Mircea Cel Bătrîn și Alexandru Cel Bun”, *Rdl*, Tomul 31, Nr: 2, București, 1978, ss. 253-271.

REZACHEVICI, Constantin, “Mihai Viteazul Restitutor Daciai”, *MI*, Octombrie 2000, ss. 8-12.

_____, “Cine a Adus La Tîrgoviște Capul Lui Mihai Viteazul?”, *MI*, Anul III, Nr: 6, Iunie 1969, ss. 55-61.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “Akçe”, *DİA*, C. II, İstanbul 1989, s. 224-227.

SÎMONESCU, Dan, “Cronica Lui Baltasar Walther Despre Mihai Viteazul în Raport cu Cronicile Interne Contemporane”, în *SMIM*, Vol III, București, 1959, ss. 7-99.

ȘERBAN, Constantin, “Legătura Politice Între Cele Trei Țări Romane În Prima Jumătate A Secolului Al XVII-lea”, *SAI*, XLIII-XLIV, București, 1981, ss.68-78.

ȘTEFĂNESCU, Ștefan, “Știri Noi cu Pirivire la Domnia Lui Mihai Viteazul” *SMIM*, Nr: 5, București, 1962, ss. 175-195.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Onaltıncı Yüzyıl Ortalarında İslamiyeti Kabul Etmiş Olan Bir Boğdan Voyvodası”, *Belleten*, XVIII, S: 69, TTK Yayınları, 1954, s. 83-87.

VERESS, Andrei, “Campania Creștinilor în Contra Lui Sinan Paşa din 1595”, *AARMSI*, s. III, Nr: 4, București, 1925, ss. 66-148.

YARDIMCI, Kevser Gürçan, “Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler”, *IntJCSS*, Vol. 2, Kazakistan, 2016, ss. 219-241.

PAKUCS, Maria, Willcocks, “Transylvania and Its International Trade (1525-1575)”, *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 16/II (2012), ss. 173-182.

6- TEZLER

BAŞER, Alper, *Bucak Tatarları (1550-1700)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar, 2010.

BİLGİN, Arif, *Osmanlı Sarayının İâşesi (1489-1650)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

EAGLES, Jonathan, *The Reign, Culture and Legacy of Stefan Cel Mare, Voivode of Moldova: A Case Study of Ethnosymbolism in the Romanian Societies*, Institute of Archaeology, University Coleege, London, 2011.

GREENWOOD, Antony, *İstanbul's Meat Provisioning: A Study of The Celepkeşan System*, Chicago Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Chicago, 1988.

KAL'A, Ahmet, *Osmanlı Devleti'nde Et İhtiyacının Temini için Kurulan Kasap ve Celep Teşkilatı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

SAĞIRLI, Abdurrahman, Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli), *Nühbetü't-Tevârih ve'l Ahbâr*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2000.

SARĞIN, Yasemin, *Başlangıcından 1606'ya Kadar Osmanlı Devleti ile Eflak-Boğdan Voyvodalıkları Arasındaki İlişkiler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2013.

SOYER, Emel, *XVII. Yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

TÜRKAL, Nazire Karaçay, Silahtar Fındıklı Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke* (1065-22 Ca. 1106/1654-7Şubat 1695), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2012.

7- SÖZLÜK VE ATLASLAR

CREȚAN, Remus ve Vasile Frățilă, *Dicționar Geografico-Istoric și Toponomic al Județului Timiș*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2007.

Joan Blaeu, *Theatrum Orbis Terrarum, sive, Atlas Novus*, Amsterdam, Anno XXXXV.

SÖNMEZ, Neslihan, *Osmanlı Dönemi Yapı Malzeme ve Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı, YEM Yay., İstanbul, 1997.

STOICESCU, Nicolae, *Dicționar al Marilor Dregători Din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.

PAKALIN, Mehmed Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I-III*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1946-1956.

PEROVICI, Minodora, *Istoria României Atlas Școlar Ilustrat*, Corint Edcațional, București, 2014.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, 1. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul, 2011.

EKLER

Ek I: Osmanlı Devleti ve Eflak-Boğdan Voyvodalarına Ait Önemli Olayların Kronolojisi

EFLAK	
1310-1359	Eflak-Boğdan'ın tarih sahnesine çıkışı.
1372	Eflak'ın Osmanlı hakimiyetini kabul edişi.
1391	Eflak'a yapılan ilk Osmanlı akınları.
1395	Osmanlı ve Eflak kuvvetleri arasında Argeş/Rovine savaşının yapılması.
1417	Çelebi Mehmet'in Eflak seferi ve Silistre ile Dobruca'nın alınması.
1420	Çelebi Mehmet'in Eflak seferi ve Eflak'a ait İsakçı, Yeni-Sale, Yergöğü ve Turnu'nun alınması.
1462	Kazıklı Voyvoda'ya karşı Osmanlı askerinin Eflak'a girmesi ile Kazıklı voyvoda hadisenin halli.
Nisan 1522	Niğbolu hâkimi Mehmet Bey'in Eflak'ı Beylerbeyi statüsüne getirerek Eflak'a hâkim olmak istemesi ve Eflak Beyi Afumaçili Radu'nun Yüce Kapı'ya itaatiyle, bu planların suya düşmesi.
1522/1524	Tuna nehrinin son kontrol noktası olan Severin ve Orşova'nın alınması akabinde Eflak'ın güneyden kısaca alınması.
16 Kasım 1552	Radu İlie'nin Çoban Mirça ile Mâneşti dolaylarında yaptığı savaşı kazanarak, Eflak tahtına geçmesi.
Nisan 1585	Eflak voyvodası Petru Cercel'in boyarlarıyla birlikte Eflak hazinesini alarak Erdel sınırlarına kaçması.
25 Temmuz 1589	Venedik'e sığınan sabık voyvoda Petru Cercel'in İstanbul'a getirilmesi ve Yedikule'de hapsedilmesi.
15 Kasım 1594	Eflak voyvodası Mihail ve adamlarının Bükreş'te görev yapan Osmanlı askerlerini öldürerek bilfiil isyan etmesi.
Mayıs 1595	Eflak'ın Beylerbeyliğine dönüştürülmesi ve Satırcı Mehmet Paşa'nın Eflak Beylerbeyliği'ne tayini.
25 Ağustos 1595	Osmanlı kuvvetleri ile Eflak kuvvetleri arasında Romanya'nın Kalugereni mevkiinde yapılan savaş ve akabinde Mihail ordusunun Târgovişte'ye çekilmesi.
Eylül-Ekim	Eflak'ın Beylerbeyliğine dönüştürülme kararının uygulamaya konulması ve

1595	Eflak'ın önemli merkezleri olan Bükreş ve Târgovişte'ye kargirden kaleler yapılması.
18 Ekim 1595	Mihail ve Sigismund'un ordularla Târgovişte'yi kuşatması ve kale kumandanları olan Ali Paşa ve Bali Bey'in esir düşmesi.
27 Ekim 1595	Mihail'in Yergöğü'ne gelerek burada kurulan köprüde Türk askerlerini şehit etmesi.
26 Ekim 1599	Eflak voyvodası Mihail ve Erdel hâkimi Kardinal Bathory'in Sibiu yakınlarında bulunan Şelimbar mevkiinde karşı karşıya gelmesi ve bu savaşım Mihail'in üstünlüğü ile sonuçlanması.
Mayıs 1600	Eflak voyvodası Mihail'in Romen ülkelerini kendi bayrağı altında birleştirmek adına Boğdan voyvodası Ieremia ile Suceava civarında yapılan savaşı kazanması.
18 Eylül 1600	Avusturyalı kumandan Basta'nın Mihail'i Miraslau 'da bozguna uğratması ve Mihail'in Avusturya'ya kaçışı.
3 Ağustos 1601	Mihail ve Basta ordularının Erdel hâkimi Sigismund'u Zalau yakınlarında bulunan Guruslau 'da mağlup etmesi.
9/19 Ağustos 1601	Mihail'in bir suikasta kurban gitmesi.
Kasım 1602	Radu Mihnea'nın Eflak voyvodası olarak seçilmesi ve Osmanlıların yeniden Eflak'ta kontrolü ele alması.
23-24 Eylül 1602	Avusturya adayı Radu Şerban'ın Eflak'ta kontrolü ele almak istemesi fakat Eflak beyi Simion'un Radu Şerban'ı Tecuci yakınlarında durdurması.
Eylül sonu 1602	Radu Şerban'ın Eflak'a daha güçlü bir orduyla gelerek Teişani 'de Simion'u bozguna uğratması ve Eflak'ın Avusturya güdümünde bir voyvoda olan Radu Şerban tarafından yönetilmeye başlaması.
11 Kasım 1611	Erdel hâkimi Gabriel Bathory'in Eflak'a hakim olmak için ordusuyla Eflak'a girmesi ve voyvoda Radu Şerban'ı bozguna uğratması.
Kasım 1613	Eflak ve Erdel'de baş gösteren Gabriel Bathory tehlikesine karşı Kanije Beylerbeyi İskender Paşa'nın görev alması ve Kolojvar/Cluj civarında yapılan muharebe neticesinde Bathory'in Erdel'den çıkarılması.

BOĞDAN	
1420	Çelebi Mehmed zamanında Boğdanla ilk askeri temasların kurulması.
1456	Boğdan voyvodası Aron zamanında Osmanlılara ilk kez haracın verilmesi ve Boğdan'ın Osmanlı hâkimiyetini tanınması.
1474-75	Boğdan voyvodası Büyük Ştefan'ın Vasliu'da Hadım Süleyman kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini bozguna uğratması.
16 Mart 1476	Fatih'in Boğdan üzerine bir sefere çıkması ve Akdere'de Boğdan birliklerine karşı üstün gelinmesi.
14 Temmuz/7 Ağustos 1484	Osmanlı sultanı II. Bayezid'in Boğdan'a ait Kili ve Akkirman'ı fethetmesi.
8 Temmuz 1538	Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan seferini başlatması ve akabinde Bender ve Bucak bölgesinin Osmanlı topraklarına katılması.
1572	Sabık voyvoda Alexandru Lăpuşneanu'nun Boğdan'a akınlar düzenlemesi ve Yaş yakınlarında bulunan Ştefanestilor mevkiinde Boğdan-Osmanlı kuvvetlerince mağlup düşmesi.
Nisan 1574	Boğdan voyvodası Ion'un, Eflak voyvodası Alexandru ve kardeşi Petru Şchiopul'u Jilişte yakınlarında mağlup etmesi ve akabinde kısa süreli de olsa Eflak tahtına voyvoda Vintilla'nın gelmesi.
4 Haziran 1574	Boğdan voyvodası Cesur Ion'a bağlı grupların Bender ve Akkirman'ı ateşe vermesi.
10 Haziran 1574	Ion'a bağlı Boğdan askerleri ile Osmanlı kuvvetlerinin Kahul gölü civarında bulunan Kahul meydanında karşı karşıya gelmeleri ve Ion'un mağlup edilmesi.
Ekim 1577	Ion voyvodanın kardeşi olan Kazak Ion Potcoava'nın Boğdan'a gelerek tahta el koyması.
Kasım 1577	Petru Şchioplu'un Boğdan tahtını geri almak adına Potcoava'ya karşı Docolina 'daki mücadelelerden yenik ayrılması.
Aralık 1577	Osmanlı kuvvetlerinin desteğini alan Petru Şchiopul'un yeniden Boğdan tahtını alması ve Ion Potcoava'nın Lehistan'a sığınması.
Şubat 1578	Ion'un bir diğer kardeşi olan Alexandru'nun Boğdan'a girerek tahtı ele

	geçirmesi.
23 Mart 1578	Silistre Beyi Davud'un önderliğinde Boğdan'a giden Osmanlı birliklerinin Ciurbeștilor civarında Alexandru ve ona bağlı Kazakları ele geçirmeleri.
Temmuz 1578	Alexandru'nun oğlu Petru'ya bağlı grupların Boğdan'a giriş yapmaları ve Davud Beyin onları Nistru'da pusuya düşürmesi. Bu savaşın akabinde Alexandru ve Potcoava'nın oğulları olan Petru ve Constantin'in yakalanmaları.
Eylül 1578	Boğdan tahtı için Constantin Lacusta önderliğinde bir Kazak grubunun belirmesi ve bertaraf edilmesi.
Haziran 1592	Boğdan'daki otorite boşluğundan istifade eden Petru Cazacul'un Boğdan'da kendisini voyvoda olarak ilan etmesi.
Eylül 1592	Erdel voyvodası Bathory sayesinde Boğdan'daki Petru Cazacul tehlikesinin sona ermesi ve Petru'nun ele geçirilip idam edilmesi.
Kasım-Aralık 1594	Boğdan voyvodası Aron'un Tuna'da yer alan Kili, Akkirman, İsmail ve Bender gibi önemli merkezlere saldırması ve birçok tahribatta bulunması.
12 Mayıs 1595	Osmanlı Divanınca alınan kararlar doğrultusunda Boğdan'ın Beylerbeyliğine dönüştürülmesi ve Şirvan Muhafızı Cafer Paşa'nın Boğdan Beylerbeyliğine tayini.
28 Kasım 1595	Tatarlar ve Lehliler arasında Boğdan voyvodalığı üzerinde Țutora'da Ieremia'nın Boğdan voyvodası olmasının karara bağlanması ve Boğdan'ın eski statüsüne kavuşması.
30 Haziran/10 Temmuz 1606	Boğdan voyvodası Ieremia'nın ölümü ve Boğdan'da baş gösteren taht mücadeleleri.
Kasım başları 1607	Boğdan taht mücadeleleri esnasında Simion voyvodanın oğlu Mihăilaş'ın Mălăești civarında Ieremia'nın oğlu Konstantin'i mağlup etmesi.
16/19 Aralık 1607	Konstantin'in Lehistan'dan aldığı kuvvetlerle Boğdan'a yürümesi ve Boğdan voyvodası Mihăilaş'ı Ștefaneștilor civarında mağlup etmesi.
Kasım 1611	Osmanlı kuvvetleri tarafından desteklenen Ștefan Tomșa'nın Boğdan'a gelerek Konstantin'i ülkeden çıkarması.
Ağustos 1612	Konstantin'in Boğdan tahtında süren ısrarları sonucu Lehistan'dan aldığı kuvvetlerle Boğdan voyvodası Ștefan Tomșa üzerine yürümesi ve mağlup olması.
12 Kasım 1615	Alexandru'nun Kazak ve Lehlilerden oluşan bir kuvvetle Ștefan Tomșa

	üzerine yürümesi ve Tătaren/Tăuşeni civarında yapılan savaşı kazanarak voyvoda olması.
23 Temmuz/2 Ağustos 1616	Boğdan'da voyvodalığını ilan eden Alexandru'ya karşı Osmanlıların İskender Paşa'yı görevlendirmesi, İskender Paşa'nın Boğdan'daki dengeleri Osmanlı lehine değiştirmek adına Drăcşani civarında Alexandru'yu yenerek O'nu ülkeden çıkarması.
18 Eylül 1620	Boğdan voyvodalığına getirilen Gaspar Graţiani'nin hainliğinin kesinleşmesi ve O'nu bertaraf etmek için İskender Paşa'nın görev alması. Osmanlı kuvvetlerinin Yaş civarında Ţuţora 'da yapılan meydan muharebesinde Gaspar'ın yenilerek öldürülmesi.

Ek II: XIV. Yüzyılın İkinci Yarısından XVII. yüzyılın Ortalarına Değın Eflak-Boğdan'da Görev Yapan Voyvodaların Listesi

EFLAK		BOĞDAN	
Basarab I	1310-1351	Dragoş voyvoda	1347-1354
Nicolae Alexandru	1 Eylül 1351-16 Kasım 1364	Sas	1354-1363
Vlayku Voyvoda	16 Kasım 1364-7 Haziran 1377	Boğdan I	1363-2 Şubat 1367
Radu I	7 Haziran 1377-1385 başları	Petru I	1367-Haziran 1368
Dan I	1385- 23 Eylül 1386	Laţcu	1369-1375
Yaşlı Mirça	23 Eylül 1386-31 Ocak 1481	Petru Muşat	1375- Kasım 1391
Vlad I	21 Mart 1396-24/31 Ocak 1397	Roman I	1391-1394
Mihail I	31 Ocak 1397-20 Mayıs 1420	Ştefan I	1394-1399
Radu II	20 Mayıs 1420-23 Ekim 1422	Iuga Ologul	28 Kasım 1399-29 Haziran 1400
Dan II	23 Ekim 1422-24 Ocak 1427	Alexandru Cel Bun	29 Haziran 1400-1 Ocak 1432
Radu II	24 Ocak 1427-6 Nisan 1427	İliaş	1 Ocak 1432-Eylül 1433
Dan II	6 Nisan 1427-1431	Ştefan II	Eylül 1433- 4 Ağustos 1435
Alexandru Aldea	14 Haziran 1431-17 Kasım 1436	İliaş	4 Ağustos 1435- 8 Mart 1436
Vlad Dracul	20 Ocak 1437-1442	İliaş ve Ştefan II	8 Mart 1436-1 Ağustos 1442
Basarab II	Eylül 1442-24 Nisan 1444	Ştefan II	1 Ağustos 1442- 13 Temmuz 1447
Vlad Dracul	24 Nisan 1444-4 Kasım 1447	Roman II	13 Temmuz 1447-22 Ağustos 1447
Vladislav II	4 Kasım 1447-15	Petru III	22 Ağustos 1447- 23

	Nisan 1456		Aralık 1447
Kazıklı Voyvoda	17-19 Ekim 1448- Kasım 1448	Roman II	23 Aralık 1447-28 Şubat 1448
Vladislav II	1448- 3 Temmuz 1456	Petru III	5 Nisan 1448-10 Ekim 1448
Kazıklı Voyvoda	3 Temmuz 1456-26 Kasım 1462	Ciubăr Voyvoda	10 Ekim 1448-Aralık sonu
Güzel Radu	15 Ağustos 1462-23 Kasım 1473	Alexândrel	Aralık sonu 1448-12 Ekim 1449
Yaşlı Basarab Laiotă	24 Kasım 1473-23 Aralık 1473	Boğdan II	12 Ekim 1449- 15 Ekim 1451
Güzel Radu	23 Aralık 1473-6 Ağustos 1474	Petru Aron	17 Ekim 1451-24 Şubat 1452
Yaşlı Basarab Laiotă	10 Ağustos 1474-4 Eylül 1474	Alexândrel	24 Şubat 1452-22 Ağustos 1454
Güzel Radu	4 Eylül 1474-1-4 Ekim 1474	Petru Aron	25 Ağustos 1454- 8Aralık/8 Şubat 1454
Yaşlı Basarab Laiotă	1-4 Ekim 1474-20 Ekim 1474	Alexândrel	8 Şubat 1454- 25 Mart 1455
Genç Basarab Țepeluș	20 Ekim 1474-Aralık 1475	Petru Aron	25 Mart 1455-12 Nisan 1457
Güzel Radu	Aralık 1475-Sonbahar 1475	Ştefan Cel Mare	12 Nisan 1457-2 Temmuz 1504
Yaşlı Basarab Laiotă	1 Haziran 1475-8 Kasım 1476	Boğdan III (Kör Boğdan)	30 Haziran 1504-22 Nisan 1517
Kazıklı Voyvoda	8 Kasım 1476-10 Ocak 1477	Ştefăniță (Genç Ştefan)	22 Nisan 1517-14 Ocak 1527
Yaşlı Basarab Laiotă	10 Ocak 1477-22 Kasım 1480	Petru Rareș	20 Ocak 1527-14 Eylül 1538
Genç Basarab Țepeluș	9 Ocak 1478-1 Haziran 1480	Ştefan Lăcustă (Çekirge Ştefan)	21 Eylül 1538-20 Aralık 1540
Mirça II	1 Haziran 1480-7 Kasım 1480	Alexandru Cornea	21 Aralık 1540-9-16 Şubat 1541
Genç Basarab Țepeluș	7 Kasım 1480-8 Temmuz 1481	Petru Rareș	9-16 Şubat 1541-2-3 Eylül 1546
Vlad Călugărul	8 Temmuz 1481- 16	İliș Rareș	3 Eylül 1546- 30

	Ağustos 1481		Mayıs 1551
Genç Basarab Țepeluș	16 Ağustos 1481-13 Temmuz 1482	Ștefan Rareș	30 Mayıs 1551-1 Eylül 1552
Vlad Călugărul	13 Temmuz 1482-8 Eylül 1495	İon Joldea	4-12 Eylül 1552
Koca/Büyük Radu	8 Eylül 1495-23 Nisan 1508	Alexandru Lăpușneanu	4-12 Eylül 1552-30 Kasım 1561
Kötü Mihnea	23 Nisan 1508-12/29 Ekim 1509	Despot Vodă	18 Kasım 1561-9 Kasım 1563
Mirça III	29 Ekim 1509-26 Ocak 1510	Ștefan Tomșa I	9 Ağustos 1563-4 Mart 1564
Genç Vlad	26 Ocak 1510-23 Ocak 1512	Alexandru Lăpușneanu	Mart 1564-9 Mart 1568
Neagoe Basarab	8 Şubat 1512-15 Eylül 1521	Boğdan Lăpușneanu	25 Mart 1568-15 Şubat 1572
Teodosie	15 Eylül 1521-7-22 Ocak 1522	İon Cel Viteaz/Cesur İon	Ocak 1572-11 Haziran 1574
Vlad Dragomir	27 Eylül 1521-14-25 Ekim 1521	Petru Șchiopul	22 Mart 1574-22 Kasım 1577
Afumațili Radu	7-22 Ocak 1522-Nisan 1522	İon Potcoava	22 Kasım 1577-24 Aralık 1577
Mehmet Bey (Niğbolu sancağı beyi)	24 Nisan 1522-22 Haziran 1522	Petru Șchiopul	24 Aralık 1577-9 Şubat 1577
Afumațili Radu	22 Haziran 1522-4-15 Ağustos 1522	Alexandru Potcoava	9 Şubat 1577-23 Mart 1578
Mehmet Bey (Niğbolu sancağı beyi)	4-15 Ağustos 1522-16 Ekim 1522	Petru Șchiopul	23 Mart 1578-26 Kasım 1579
Afumațili Radu	16 Ekim 1522-25 Nisan 1523	Iancu Sasul	Kasım 1579-2-28 Ağustos 1582
Vladislav III	14 Nisan 1523-19 Ekim 1523	Petru Șchiopul	28 Ağustos 1582-19 Ağustos 1591
Radu Bădica	19 Ekim 1523-19-27 Ocak 1524	Boğdan'ın vekillerce yönetimi	19 Eylül 1591-26 Aralık 1591
Afumațili Radu	27 Ocak 1524-9-20 Mart 1524	Aron Voyvoda	26 Aralık 1591-25 Haziran 1592
Vladislav III	20 Mart 1524-18 Eylül	Boğdan'ın vekillerce	25 Haziran 1592-

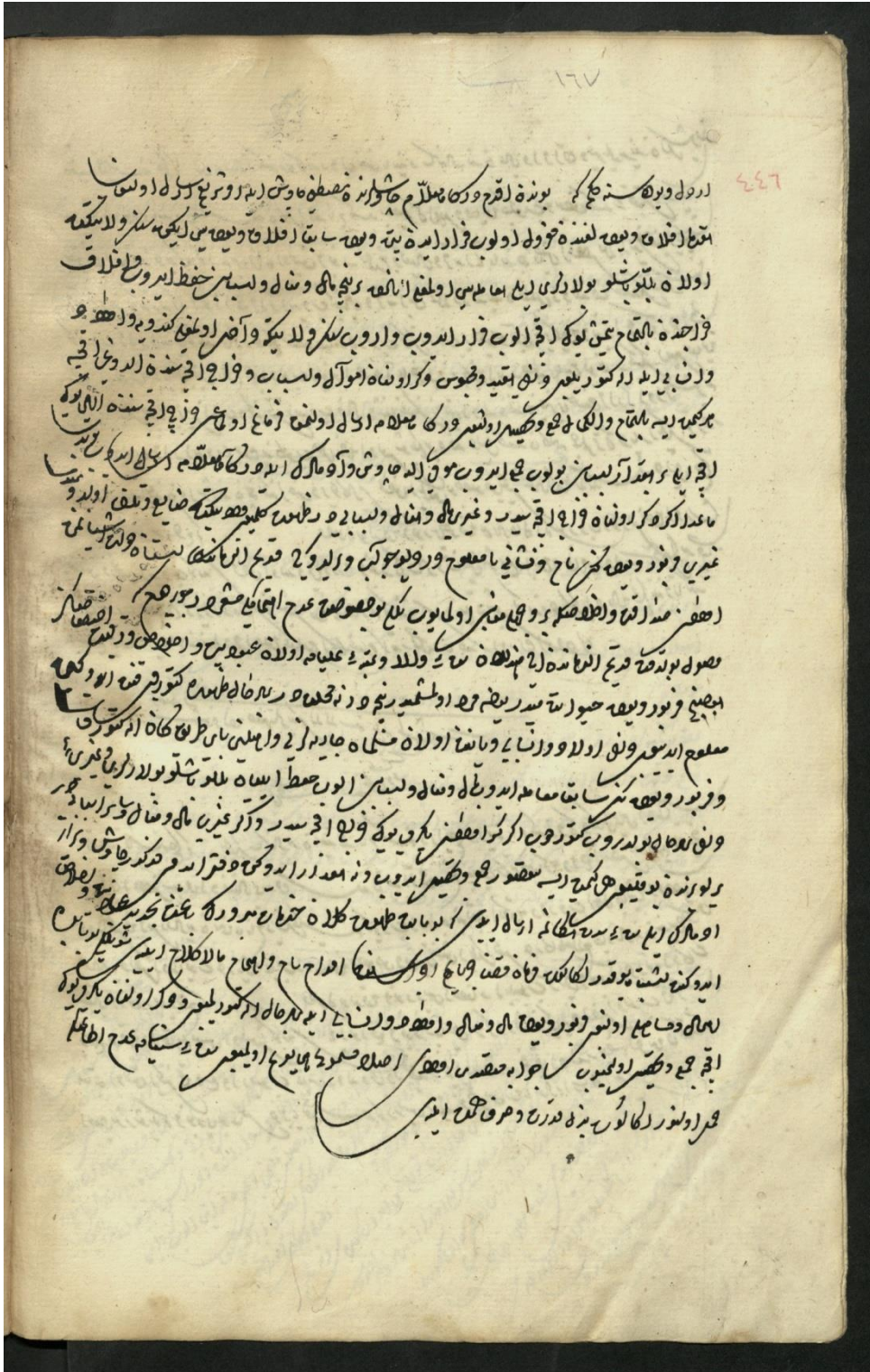
	1524	yönetimi	Ağustos 1592
Afumaşili Radu	18 Eylül 1524-2 Ocak 1529	Kazak Petru/Petru Cazacul	Ağustos 1592-4/14 Kasım 1592
Vladislav III	19 Nisan 1525-18 Ağustos 1525	Aron Voyvoda	8/18 Ekim 1592-25 Nisan 1595
Basarab VI	6 Ocak 1529- 5 Şubat 1529	Ştefan Răzvan	25 Nisan 1595-1 Eylül 1595
Moise	16 Şubat 1529-28 Nisan 1530	Ieremia Movilă	28 Kasım 1595-30 Haziran/10 Temmuz 1606
Vlad İncătu	28 Nisan 1530-18 Eylül 1532	Simion Movilă	9 Ağustos 1606-Eylül 1607
Vlad Vintilă	18 Eylül 1532-10/13 Haziran 1535	Mihăilaş Movilă	15 Ekim 1607-9 Kasım 1607
Radu Paisie	13 Haziran 1535-27 Mayıs 1539	Konstantin Movilă	9 Kasım 1607-26 Kasım 1611
İzvoranili Şerban	2 Haziran 1539-19 Temmuz 1539	Ştefan Tomşa II	26 Kasım 1611-12 Kasım 1615
Radu Paisie	19 Temmuz 1539-5 Mayıs 1544	Alexandru Movilă	12 Kasım 1615-23Temmuz/2 Ağustos 1616
Laiotă Basarab	27 Nisan 1544-2 Haziran 1544	Radu Mihnea	23Temmuz/2 Ağustos 1616-1619
Radu Paisie	2 Haziran 1544- 14 Şubat 1545	Gaspar Graşiani	1619-18 Eylül 1620
Çoban Mirça	14 Şubat 1545-15 Kasım 1552	Alexandru İliaş	Eylül 1620-1621
Radu İlie	16 Kasım 1552-11 Mayıs 1553	Ştefan Tomşa II	1621-1623
Çoban Mirça	7-11 Mayıs 1553-11 Mart 1554	Radu Mihnea	1623-1626
Patraşcu Cel Bun	1 Nisan 1554-12 Mart 1557	Miron Barnovski	1626-1629
Çoban Mirça	14 Ocak 1558-25 Ocak 1558	Alexandru Coconul	1629-1630
Genç Petru	6 Ekim 1559-31 Mayıs	Moise Movilă	1630-1631

	1568		
Alexandru Mirça	7 Haziran 1568-14 Nisan 1574	Alexandru İliş	1631-1633
Vintila	14 Nisan 1574- 3 Mayıs 1574	Miron Barnovski	1633
Alexandru Mirça	4 Mayıs 1574-12 Ağustos 1577	Moise Movilă	1633-1634
Mihnea Turcitul	12 Ağustos 1577-23 Haziran 1583		
Petru Cercel	24 Haziran 1583-6-16 Nisan 1585		
Mihnea Turcitul	20 Nisan 1585-18-28 Temmuz 1589		
Vlad	Temmuz 1589-27 Ağustos 1589		
Mihnea Turcitul (daha sonra İslam'ı seçerek Niğbolu sancak beyi olması)	27 Ağustos 1589-Mart 1591		
Sağır Ştefan	4 Mayıs 1591-11 Temmuz 1592		
Kötü Alexandru	Temmuz 1592-1 Eylül 1593		
Yiğit Mihail	2-12 Eylül 1593-9/19 Ağustos 1601		
Nicolae Patraşcu	24 Kasım 1599-12 Eylül 1600		
Simion Movila	24 Kasım 1600-Ağustos 1601		
Radu Şerban	Ağustos 1601-Ekim 1601		
Simion Movila	Ekim 1601-Kasım 1602		
Radu Mihnea	Kasım 1602-15 Mart 1602		
Simion Movila	15 Mart 1602-Eylül		

	1602		
Radu Şerban	Eylül 1602-Ocak 1611		
Radu Mihnea	1611-1616		
Alexandru İliaş	1616-1618		
Gavrilaş Movila	1618-1620		
Radu Mihnea	1620-1623		
Alexandru Coconul	1623-1627		
Alexandru İliaş	1627-1629		
Leon Tomşa	1629-1632		

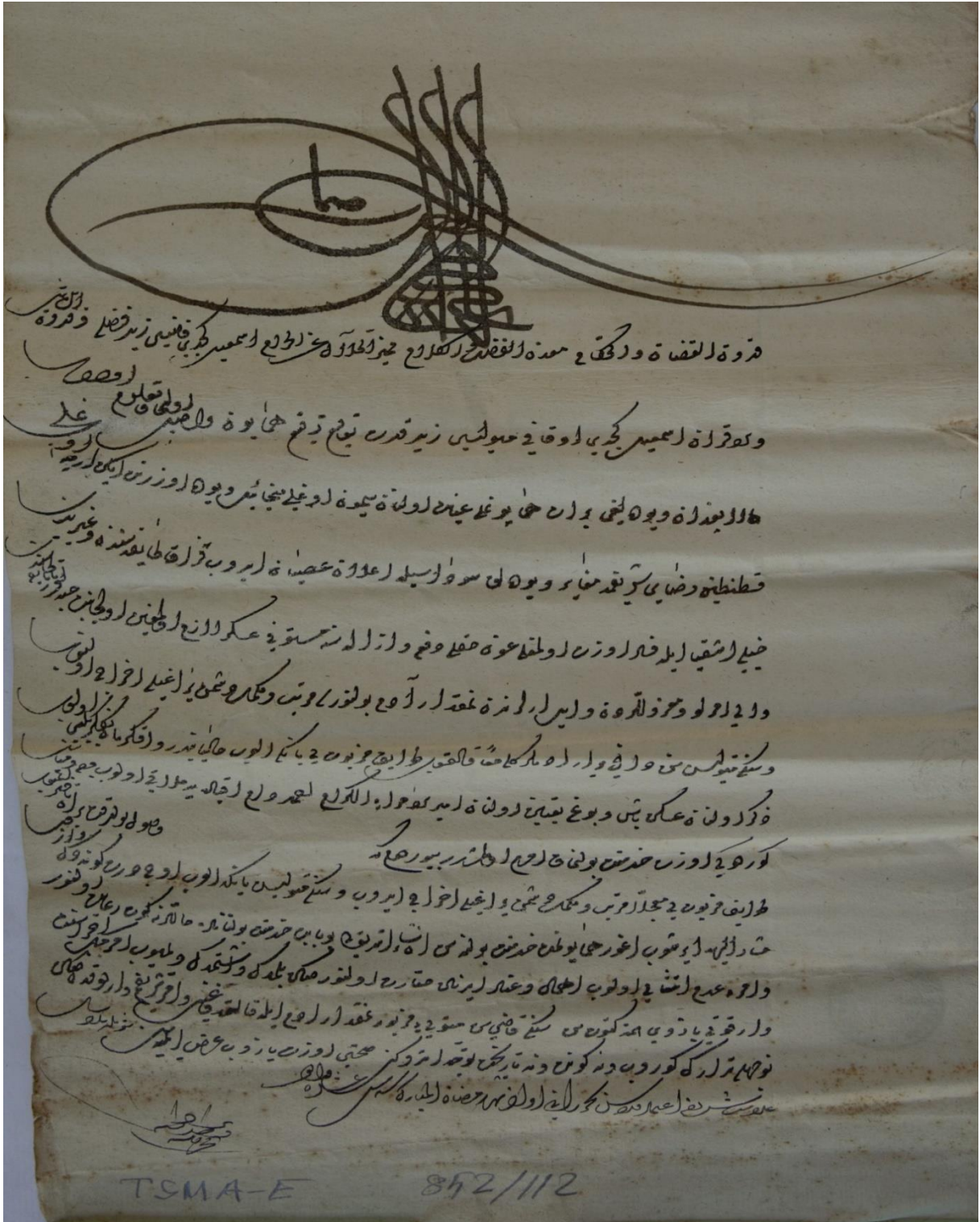
Ek IV: Eflak Voyvodası Petru Cercel'in Erdel'e (Transilvanya) Kaçmasına Mukabil Erdel
Voyvodalığından Petru Cercel'in Durumuna Dair İstenilen Malumat Hakkında Hüküm.

HM.d.00058

(A. DVN. MD. nr. 58, s. 167, h. 446)

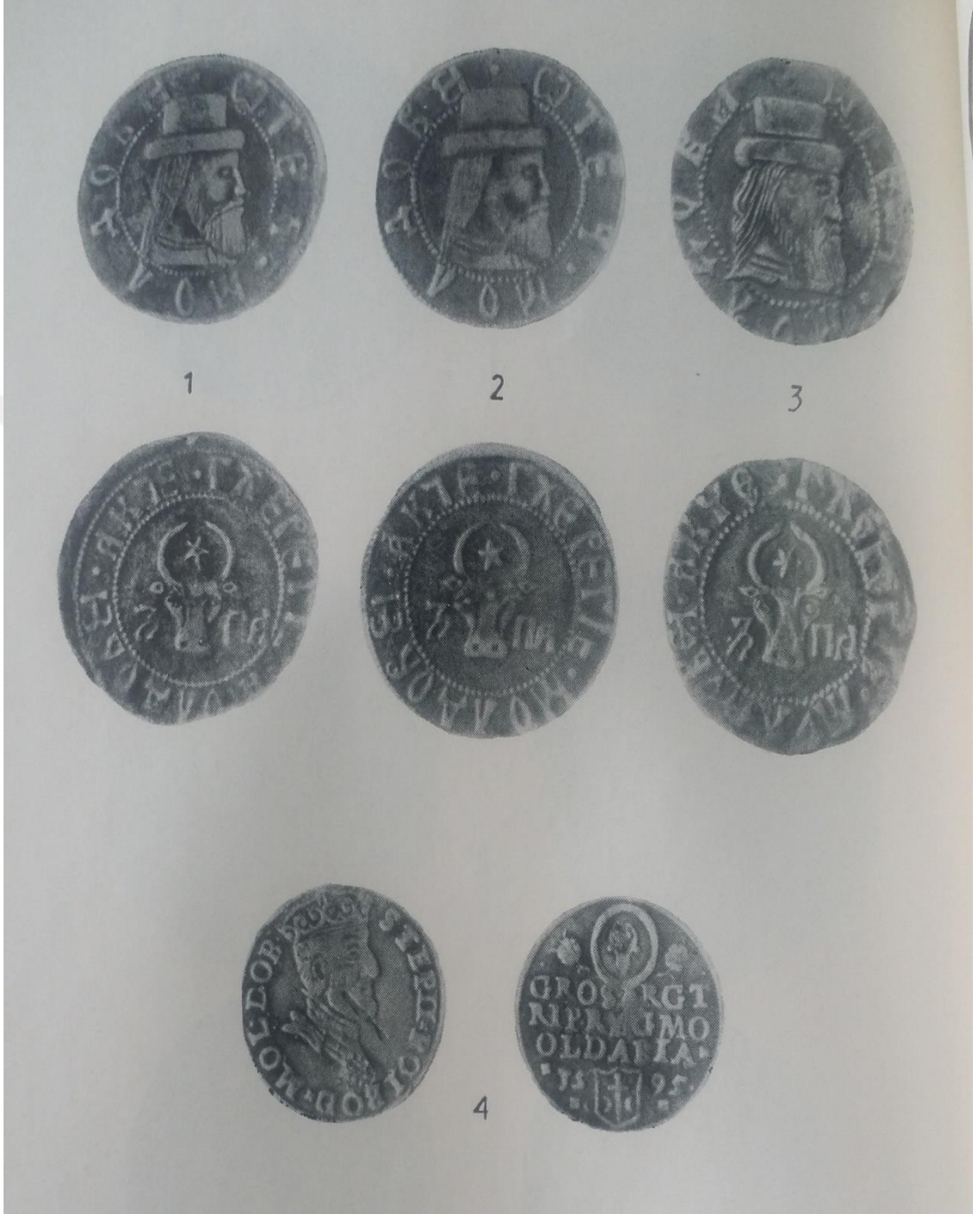
Ek V: Boğdan'dan Çıkarılan Mihailaş Voyvodanın Tahtı Tekrar Alması İçin Bender ve İsmail Geçidinde Bulunan Beylerin Yardım Etmelerine Dair Ferman.

(TSMA-E, nr. 852/112)

RESİMLER

Resim I: Ion Voyvoda ve Ştefan Răzvan Döneminde Boğdan'da Kullanılan Paralar.

(Kaynak: Octavian İliescu, *Moneda în Romăna (491-1864)*, resim 28)

Resim II: XVII. Yüzyılda Braşov ve Sibiu'dan Bir Görünüm.

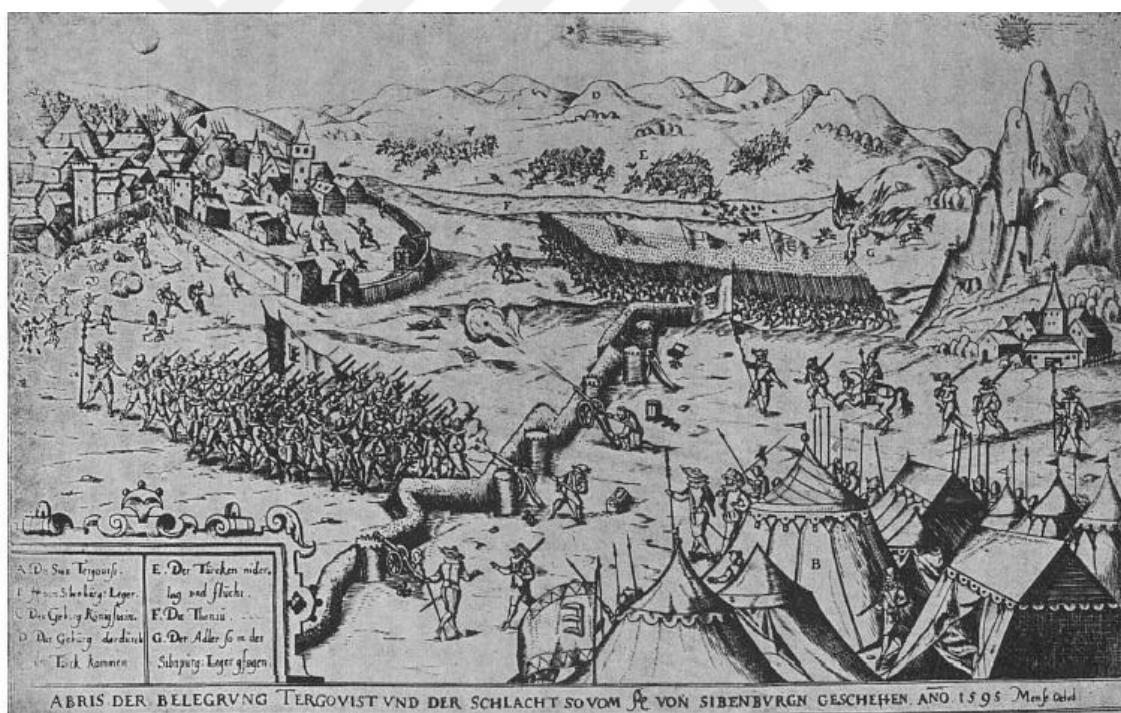
(Biserica Neagră (Braşov) ve Turnul Sfatului'nin (Sibiu) girişinde çekilen fotoğraflar)

Resim III: Sinan Paşa'nın Eflak'ta Kaybettiği Kılıçtan Bir Görünüm.

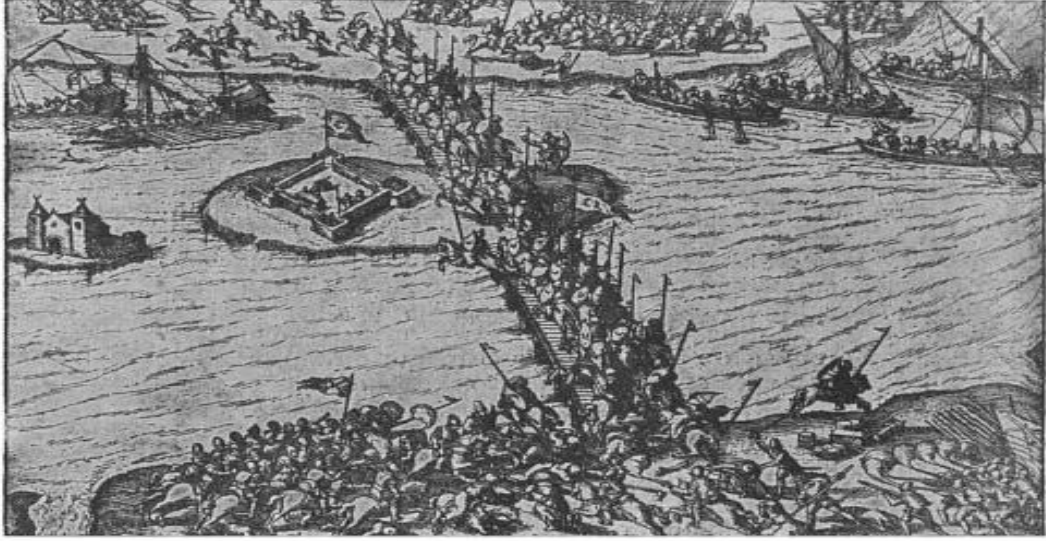
(Kaynak: Muzeul Țării Crișurilor/Oradea)

Resim IV: Târgoviște Kalesinin Eflak ve Erdel Güçleri Tarafından Muhasara Edilmesini Gösteren Gravür.

(Kaynak: Călători Străini, III)

Resim V: Osmanlıların Tuna'dan Geri Çekilişinin Theodor de Bry Tarafından Resmedilmesi.

(Kaynak: Minodora Perovici, *Istoria României Atlas Școlar Ilustrat*, București, 2014, s. 25.)

Resim VI: Eflak-Boğdan ve Erdel'in Mihail Egemenliğinde Birleştirilmesinden Sonra,
Ülkede Kullanılan Voyvodalık Mührü.

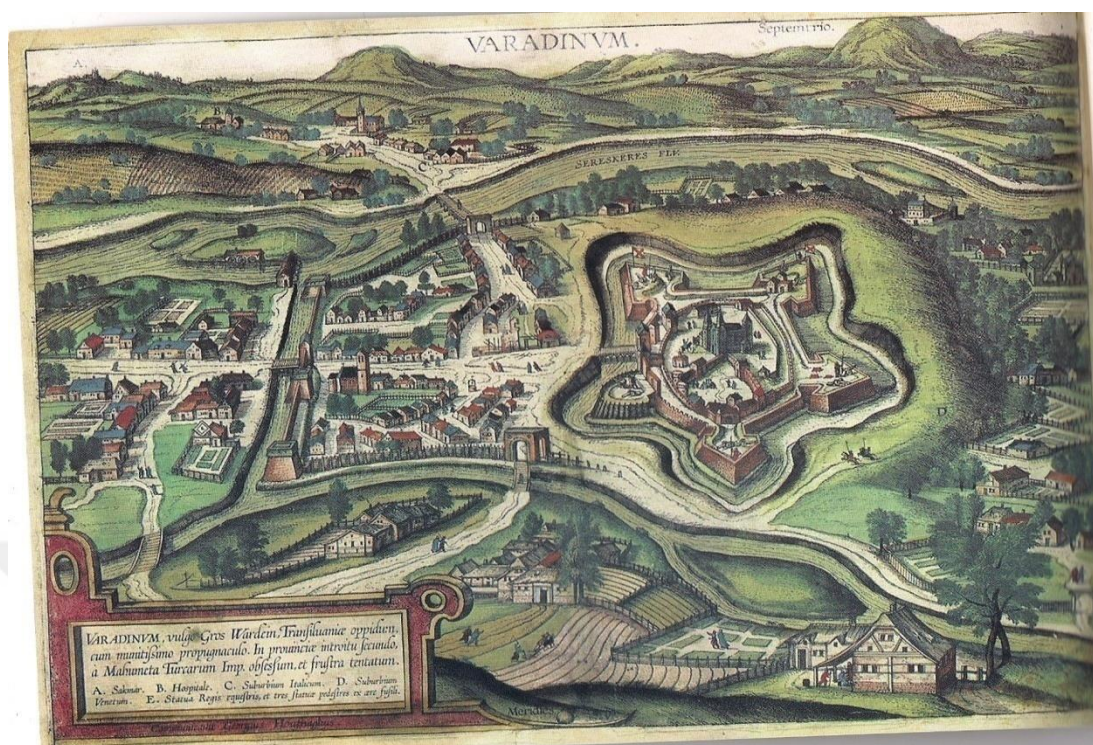
(Kaynak: Muzeul Județean de Istorie Brașov)

Resim VII: Mihail Voyvoda (1601).

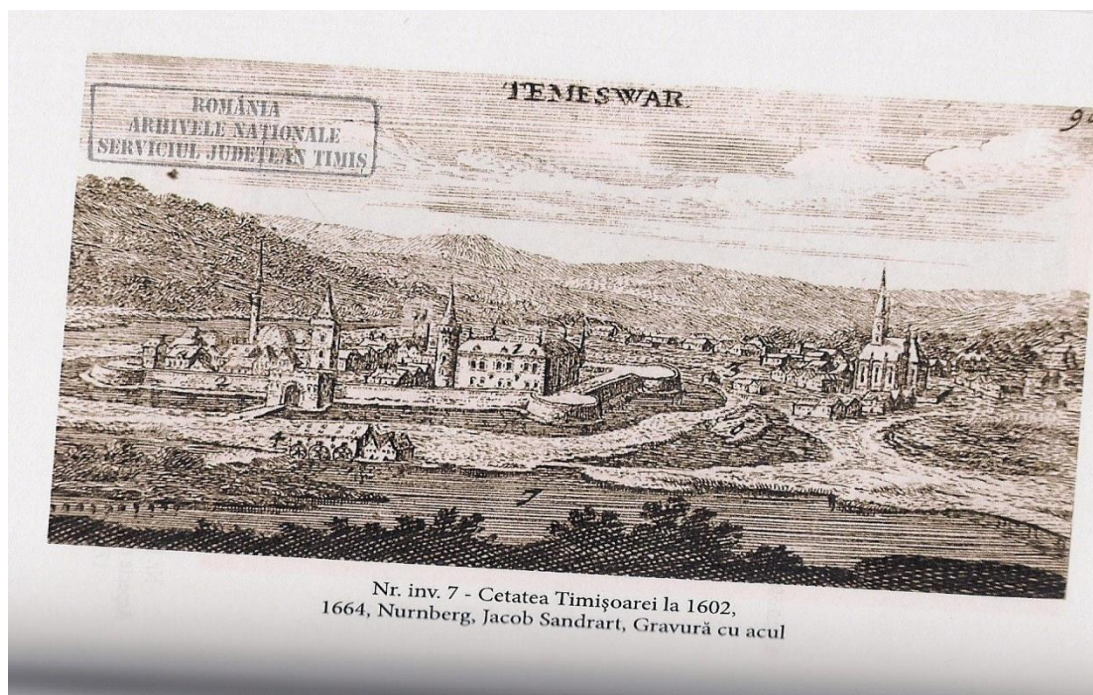
(Kaynak: Muzeul Prima Școală Românească Brașov)

Resim VIII: XVI. Yüzyılda Georg Hoefnagel Tarafından Gösterilen Varad Kalesi.

(Kaynak: Muzeul Cetății și Orașul Oradea)

Resim IX: Temeşvar Kalesi (XVI. yüzyıl).

(Kaynak: Cristian Vicol, *O Scurtă Istorie A Timișoarei Până la 1716*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2016, resim VI)

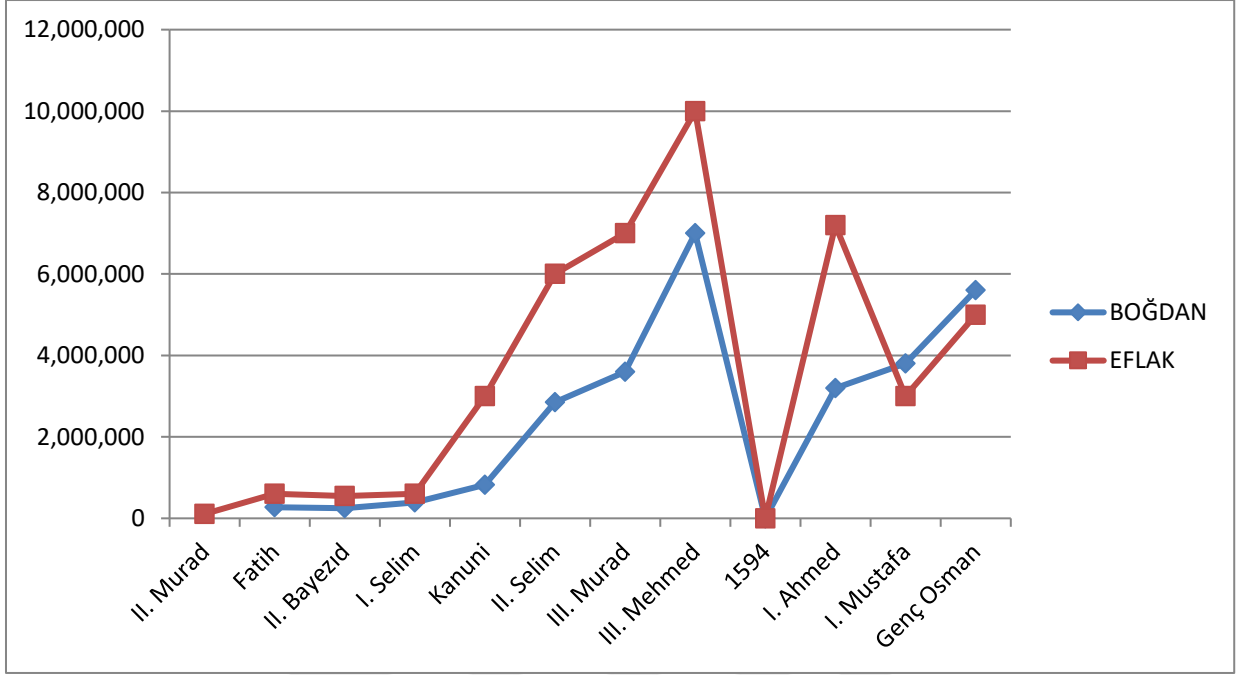
Resim X: Eflak ve Boğdan'da Görev Yapmış Voyvodaların Resmi.

(Kaynak: Muzeul Prima Școală Românească Brașov)

GRAFİKLER

Grafik I: Eflak-Boğdan Haracının Padişah Dönemlerine Göre Akçe Cinsinden Dağılımı

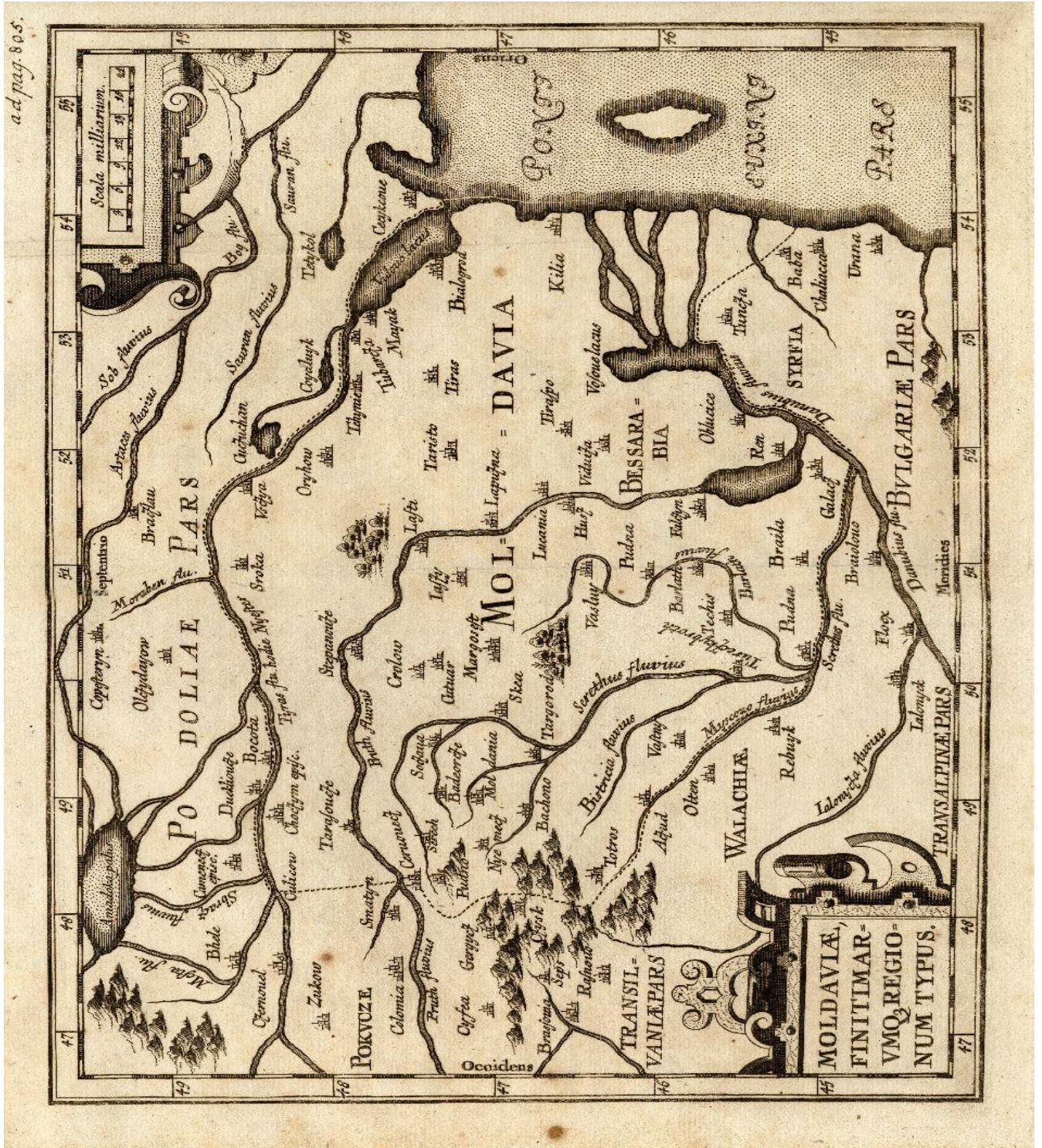
HARİTALAR

Harita I: Joan Blaeu Tarafından, 1635 Yılında Yayımlanan Eflak Haritası.

(Joan Blaeu, *Theatrum Orbis Terrarum, sive, Atlas Novus*, Amsterdam, Anno XXXXV).

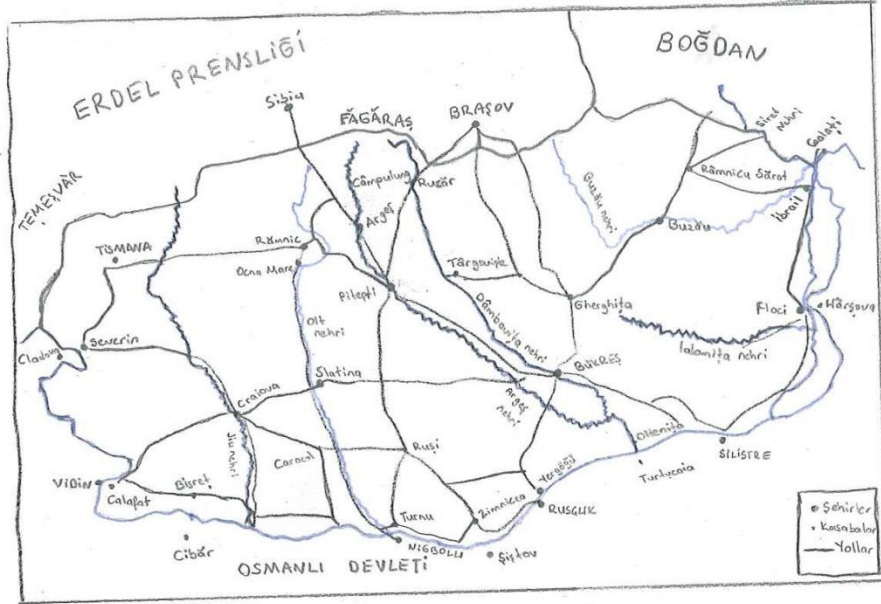
Harita II: 1541 yılında Georg Reichersdorf tarafından Viyana'da basılan ilk Boğdan haritası.

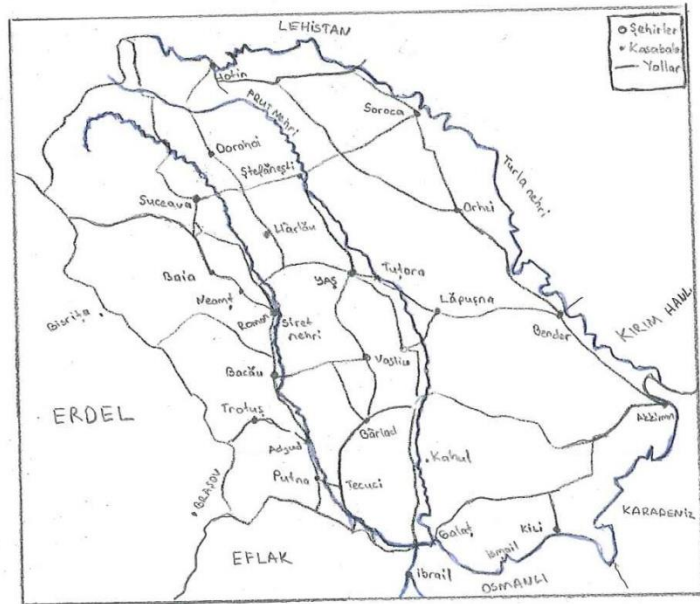
(Muzeul Județean de Istorie Brașov).

Harita III: XV. Yüzyıl Eflak-Boğdanı Gösterir Harita.

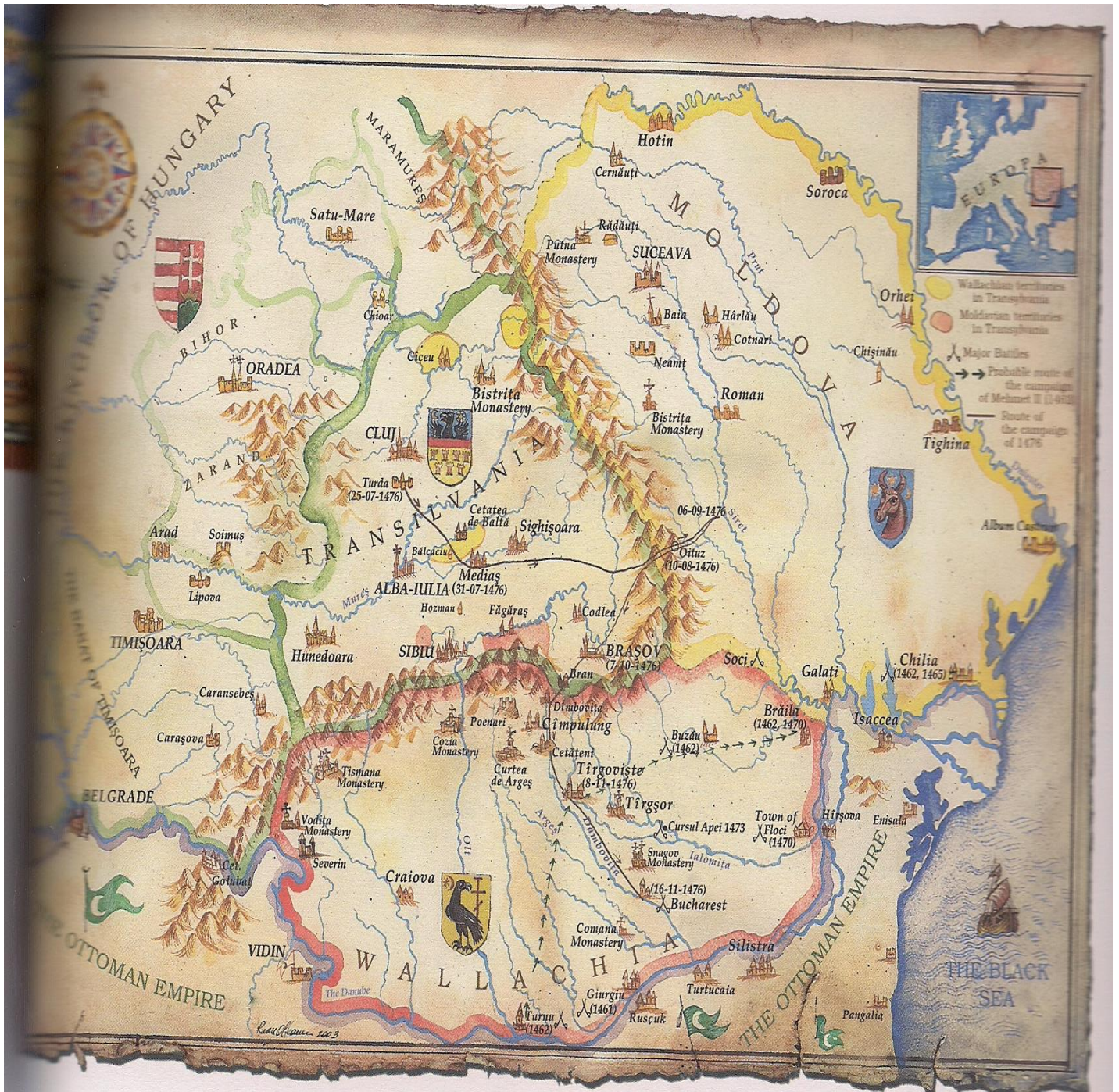
A. EFLAK

B. BOĞDAN

Harita IV: Kazıklı Voyvoda Döneminde Eflak

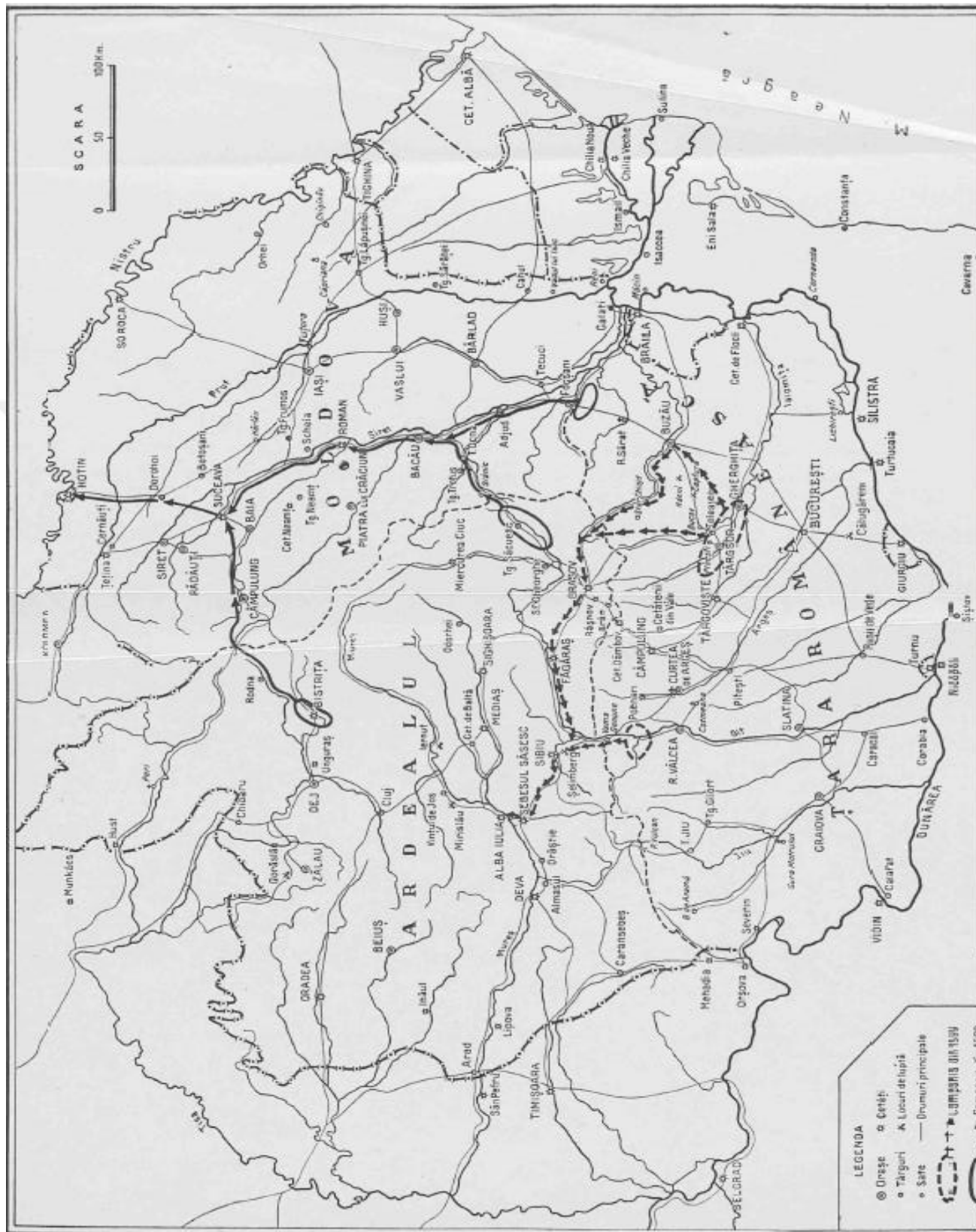

(Neagru Djuvara, Radu Oltean, *From Vlad the Impaler to Dracula the Vampire*, (Translated by Alistair Ian Blyth), Humanitas, Bucharest, 2011, s. 61).

Harita V: Petru Cercel, Petru Şchiopul ve Boğdan Lapuşneanu'nun Erdel üzerinden Avusturya'ya kaçtığı güzergahı gösteren harita.

Harita VI: Mihail Döneminde Eflak-Boğdan (1600).

(C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II/Partea II, harita IV).